T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ ve SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK - İSLAM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ

Hazırlayan
Fazilet KOÇYİĞİT

Danışman
Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ

Doktora Tezi

Mart -2013
KAYSERİ

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ ve SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK - İSLAM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ

Hazırlayan
Fazilet KOÇYİĞİT

Danışman
Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ

(Doktora Tezi)

Bu çalışma; Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından SBD-10-2888 kodlu proje ile desteklenmiştir.

Mart-2013
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı: Fazilet KOÇYİĞİT

İmza :

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

"Lale Devri İstanbul Çeşmeleri" adlı Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan	Danışman
Fazilet KOÇYİĞİT	Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ

İslam Tarihi ve Sanatları ABD Başkanı

Prof. Dr. Sebahattin SAMUR

Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ danışmanlığında Fazilet KOÇYİĞİT tarafından hazırlanan "Lale Devri İstanbul Çeşmeleri" adlı bu çalışma jürimiz tarafından **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

01/03/2013

JÜRİ:

Danışman: Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ

Üye: Prof. Dr. Sebahattin Samur

Üye: Prof. Dr. Kerim Türkmen

Üye: Prof. Dr. YILDIRAY ÖZBEK

Üye: Yrd. Doç. Dr. Celil ARSLAN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 29.03.2013..... tarih ve.....05.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

29/03/2013

Prof. Dr. Lütfullah CEBECİ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Canlılığın devamı için vazgeçilmez bir madde olan su, insanoğlunun dünyasında din, adet, gelenek ve sosyal alanlarda belirli değerlere sahip olmuş hatta bu uğurda savaşlar yapılmıştır. Erken çağlarda su kaynaklarının yakınına kurulan şehirler, teknoloji ve mimari alanlardaki gelişmeler sayesinde bu kaynaklardan uzaklaşabilmiş ve suyolları, kemerler, sarnıçlar, çeşmeler gibi yapılarla su, şehrin her köşesine hatta evlerin içlerine kadar ulaştırılabilmiştir. XVIII. yüzyıla gelindiğinde ise su mimarisinin, işlevselliğinin dışında görsel etkiler amacıyla daha estetik görünümler içerisinde inşaa edildiği görülmektedir. Suyun estetik görünümüyle sosyal hayat içerisinde sıkça görüldüğü Lale Devri, çeşmelerin çok sayıda inşaa edilmesiyle dikkatleri üzerine çekmiştir. 1718-1730 yılları arasında yaşanan ve oldukça kısa ömürlü olan Lale Devri, ömrünün kısalığına tezat olarak tarih sayfalarında çarpıcı bir şekilde yerini almıştır. Ancak yapılan araştırmalar neticesinde bu devire dair; sosyal, ekonomik, kültürel ve sanatsal alanlarda fazlaca aldatıcı görüşlerin bulunduğu dikkatlerden kaçmamaktadır.

Bütün bu çalışmaların ışığında Lale Devri, zihnimizde oluşturulan imajla ne kadar benzerlik göstermektedir? Bu çalışmada sorulan sorunun cevabı, Lale Devri'nde inşaa edilmiş çeşmelerden yola çıkılarak sanatsal alanda cevaplanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma esnasında bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, çalışmam süresince beni yönlendiren sayın hocam Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ'a; çalışmalarım süresince bana yardımcı olan sayın hocalarım Prof. Dr. Kerim TÜRKMEN ve Prof. Dr. Yıldıray ÖZBEK'e; İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Başkanı sayın hocam Prof. Dr. Sebahattin SAMUR'a; çeşmelerin ölçülerinin alınmasında yardımlarını benden esirgemeyen değerli arkadaşlarım Serkan ÇİFTÇİ, Volkan ÇOLAK, Gülsüm BAYSAL ve Orhan KALIN'a; İstanbul'da kaldığım sürece evinin kapılarını bana açan sevgili arkadaşım Özge YAZICI'ya; ihtiyaç duyduğum çizimler ve kaynaklara ulaşmamı sağlayan saygıdeğer Ahmet Hamdi BÜLBÜL'e; İstanbul çeşmeleri konusunda engin bilgilerinden istifade ettiğim Su Vakfı Danışmanı Sayın Mesut ÖZTÜRK'e; Kâğıthane İlçesi'ndeki III. Ahmed Çeşmesi konusunda bilgi ve belgelerini bizimle paylaşan Sayın Hüseyin IRMAK'a teşekkür ederim. Bu çalışmam boyunca yardım ve desteklerini esirgemeyen burada isimlerini sayamayacağım sayısız dostlarıma, hocalarıma ve hayatın karşıma çıkardığı değerli insanlara sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tez çalışmam süresince maddi ve manevi desteklerini eksik etmeyen aileme minnettarım.

Fazilet KOÇYİĞİT

Kayseri - 2013

LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ

Fazilet KOÇYİĞİT

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora Tezi, Mart 2013

Danışman: Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ

ÖZET

Sultan III. Ahmed'in son on iki yıllık saltanatını ve Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın da sadrazamlık yıllarını kapsayan Lale Devri, 1718-1730 yılları arasında yaşanmış kısa bir dönemdir. "Lale Devri" ismini, dönemin simgesi olan laleden dolayı ilk olarak Yahya Kemal Beyatlı "Şerefâbâd Gazeli"nde kullanmıştır. Daha sonra Ahmet Refik'in 1915 yılındaki yayınında bu dönemi Lale Devri ismi ile anması üzerine Batılı yazarlar tarafından da bu isim benimsenmiştir.

Su mimarisinin revaçta olduğu bu dönemde en dikkati çeken mimari örnekler çeşmeler olmuştur. Bu çalışmada Lale Devri'nde inşa edilmiş elli adet çeşme; planı, bezemesi ve üslupsal özellikleri ile detaylı bir şekilde incelenerek bilim dünyasına sunulmuştur. Çeşitli başlıklar altında incelenen çalışmanın "Giriş" bölümünde; konunun tanımı yapılmış, amacı ve önemi belirtilmiş ayrıca konuyla ilgili ulaşılabilen kaynakların tanıtımı yapılmıştır. Çalışmanın I. Bölümünde; Lale Devri'nin tarihi, siyaseti ve sosyal hayatı konularında bilgiler verildikten sonra lale çiçeği ve İstanbul su yapıları konusunda da kısa bilgiler sunulmuştur. Çalışmanın "Katalog" bölümünde Lale Devri'nde inşa edilmiş günümüze ulaşabilen elli adet çeşme ile günümüze ulaşamayan yirmi sekiz adet çeşme; mimarisi, bezemesi ve üslupsal özellikleriyle detaylı bir şekilde incelenmiştir. Buna ek olarak çeşmelerin ayrıntılı fotoğrafları çekilmiş ve çizimlerle desteklenmiştir. Çalışmanın "Değerlendirme" bölümü; "Tipoloji", "Malzeme", "Yapı Elemanları", "Kitabe" ve "Süsleme" gibi alt başlıklara ayrılmıştır. Bu bölümde Lale Devri çeşmeleri her yönüyle incelenmiş, kendinden önceki ve sonraki örneklerle kıyaslanarak değerlendirilmiştir. Değerlendirmeden sonra gelen "Sonuç" bölümünde ise; yapılan tüm araştırmalar analiz edilerek günümüzdeki Lale Devri ile ilgili mevcut kanaatin yanlışlığı ispatlanmaya çalışılmıştır.

Bu dönemle ilgili yapılan birçok çalışmanın sonucu olarak, Lale Devri'ne tarihlendirilen eserlerin aşırı derecede bezendiği ve hatta bu bezeme öğelerinin batıdan ithal edildiği, bu dönemde Osmanlı bezeme sanatında Barok etkili yeni motiflerin görülmeye başlandığına dair yaygın bir kanaat mevcuttur. Ancak yapılan araştırmalar bu düşüncenin ve önyargıların yanlışlığını ortaya koymaktadır. Bu dönemin bezeme programı içerisinde yer alan hiçbir öğenin batıdan ithal edilmemiş olup Osmanlı Mimarisi'nde hep var olan ancak yaygın bir şekilde kullanılmayan öğeler olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lale Devri, Sultan III. Ahmed, Nevşehirli Damad İbrahim Paşa, Çeşme, XVIII. Yüzyıl, İstanbul, Patrona Halil İsyanı, Lale.

THE FOUNTAINS OF THE TULIP AGE IN İSTANBUL

Fazilet KOÇYİĞİT

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences

Doctorate Thesis, March 2013

Supervisor: Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ

ABSTRACT

"The Tulip Age" refers to the period lasting between the years of 1718-1730 and includes the reign of Sultan Ahmed III. and his Grand Vizier Nevşehirli Damad İbrahim Pasha. The name of the period derives from the tulip craze. The name of the "Tulip Age" was used firstly by Yahya Kemal Beyatlı in his poem "Şerefabad Gazeli". But, after Ahmet Refik called this period with the name of the Tulip Age in his book published in 1915, this name was adopted by western authors.

During this period in which water structures were popular, fountains became the most striking structures. In this study, fifty fountains built in The Tulip Age were examined detailly in terms of theirs plans, decorations and stylistic characteristics. This study consists of four chapters. In the "Introduction" chapter; the subject was introduced, the purpose and significance of the study were explained. Also resources related to the subject were introduced in this chapter. In the first chapter, after giving a brief information about historical, political and social life of the Tulip Age, informations about the flower known as tulip and water structures of İstanbul were presented. In the second chapter named as "The Catalog"; fifty fountains built in The Tulip Age and surviving to the present day and more twenty-eight fountains that could not reach to present day were detailly examined in terms of theirs plans, decorations and stylistic characteristics. In addition, photographs of the fountains have detailly been taken and supported with drawings produced for this study by the author of the thesis. The "Evaluation" chapter consists of sub-headings as "Typology", "Material", "Construction Elements", "Inscription", "Decoration" and "Patrons and Artists". In this chapter, the fountains of the Tulip Age were examined in every aspect and evaluated by comparing with samples built in before this age and after this age. In the chapter of "Conclusion", by analysing all the findings of the research, it is tried to be proved that the common knowledge is wrong about Tulip Age.

As a conclusion of all the researches carried out about this age, there exists a wrong belief that the artifacts dating to Tulip Age were extremely decorated and even elements of this decoration were imported from the west, new motifs coming from the influence of The Baroque Art were being seen in The Ottoman Art. However, researches made during in this thesis reveal the wrongness of these common thoughts and prejudices. As a conclusion of the thesis, contrary to common belief, it was determined that these elements in decoration program of The Tulip Age are the elements already existed but not commonly used in the Ottoman Architecture; that is, actually, these elements have not been imported from the West.

Keywords: Tulip, Tulip Age, Sultan Ahmed III., Nevşehirli Damad İbrahim Pasha, Fountain, XVIII. Century, İstanbul, The Rebellion of Patrona Halil.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK i
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI ii
ONAY: iii
ÖNSÖZ iv
ÖZET v
ABSTRACT vii
İÇİNDEKİLER ix
KISALTMALAR xiv
GİRİŞ 1
I. BÖLÜM 10
1.1.LALE DEVRİ'NE ve LALE ÇİÇEĞİNE GENEL BİR BAKIŞ 10
1.2. LALE DEVRİ'NİN KISA TARİHÇESİ 13
1.3. SU VE SU MİMARİSİ 17
1.4. İSTANBUL SU YAPILARINA GENEL BİR BAKIŞ VE LALE DEVRİ SU KAYNAKLARI 18
1.4.1. Üsküdar Suları 19
1.4.2. Kırkçeşme Suyu Tesisleri 22
1.4.3. Halkalı Suları 23
1.4.4. Taksim Suyu Tesisleri 24
1.5. ÇEŞME 25
II. BÖLÜM 33
2. KATALOG 33
2.1. Lale Devri İstanbul Çeşmeleri 33
2.1.1. Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi 33
2.1.2. III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi 35
2.1.3. Ayşe Hanım Çeşmesi 41
2.1.4. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme) 40
2.1.5. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü) 50
2.1.6. Şehremini (Günaydın Sokak) Çeşmesi 57
2.1.7. Âşub Kadın Çeşmesi 59
2.1.8. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz) 63
2.1.9. Kâtip Muslihüddin Çeşmesi 68

2.1.10. Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi 71
2.1.11. III. Ahmed Çeşmesi 70
2.1.12. Ahmediye Çeşmesi 78
2.1.13. Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi 83
2.1.14. Hacı Halil Efendi (Matbah Emini) Çeşmesi 82
2.1.15. İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi 85
2.1.16. Hatice Hanım Çeşmesi 93
2.1.17. Hibetullah Hanım Çeşmesi 93
2.1.18. Mehmed Paşa Çeşmesi 103
2.1.19. Ebu Bekir Ağa Çeşmesi 102
2.1.20. Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi 106
2.1.21. Saliha Sultan Çeşmesi 113
2.1.22. Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi 118
2.1.23. Ayşe Behri Kadın Çeşmesi 121
2.1.24. Hacı Beşir Ağa Çeşmesi 123
2.1.25. İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda) 127
2.1.26. İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa) 130
2.1.27. Tophanelizadeler Çeşmesi 134
2.1.28. III. Ahmed Meydan Çeşmesi 136
2.1.29. Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi 163
2.1.30. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı Avlusunda) 167
2.1.31. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar) 172
2.1.32. Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) 175
2.1.33. Feyzullah Efendi Çeşmesi 188
2.1.34. Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi 192
2.1.35. Hacı Halil Efendi Çeşmesi 194
2.1.36. Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar Selamsız Caddesinde) 196
2.1.37. Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi 198
2.1.38. Kethüda Çeşmesi 202
2.1.39. Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi 204
2.1.40. Mihrişah Kadın Çeşmesi 207
2.1.41. Şehzade Mustafa Çeşmesi 209
2.1.42. Şehzade Numan Çeşmesi 211

2.1.43. Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) Çeşmesi 214
2.1.44. Şehzade Seyfettin Çeşmesi 221
2.1.45. Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi 223
2.1.46. Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi 226
2.1.47. Halil Ağa Çeşmesi 229
2.1.48. Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar) 233
2.1.49. Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi 235
2.1.50. Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi 241
III. BÖLÜM 244
3. GÜNÜMÜZE ULAŞAMAYAN ÇEŞMELER 244
3.1. Mustafa Ağa Çeşmesi 244
3.2. Ebu Bekir Ağa Çeşmesi 244
3.3. Başkadın Emetullah Hanım Çeşmesi 245
3.4. Osman Bey Çeşmesi 245
3.5. III. Ahmed Çeşmesi 247
3.6. Hasan Ağa Çeşmesi 248
3.7. Bostancıbaşı İbrahim Ağa Çeşmesi 249
3.8. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi 250
3.9. Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi 251
3.10. Hümayunâbâd Çeşmesi 253
3.11. Tophanelizadeler Çeşmesi 254
3.12. Ali Paşa Çeşmesi 254
3.13. Atike Sultan Çeşmesi 254
3.14. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi 256
3.15. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi 257
3.16. Fatma Sultan Çeşmesi 259
3.17. Hacı Halil Efendi Çeşmesi 260
3.18. Hatice Sultan Çeşmesi 260
3.19. Mihrişah Kadın Çeşmesi 261
3.20. Şehzade Abdülhamid Çeşmesi 263
3.21. Şehzade Bayezid Çeşmesi 264
3.22. Şehzade Mehmed Çeşmesi 265
3.23. Şehzade Mehmed Validesi Çeşmesi 266

3.25. Üçüncü Kadın Çeşmesi 268
3.26. Mehmed Kethüda Çeşmesi 269
3.27. Zeynep Sultan Çeşmesi 270
3.28. Tersane Emini Kethüda Mehmed Efendi Çeşmesi 271
IV. BÖLÜM 273
4. DEĞERLENDİRME 273
4.1. TİPOLOJİ 273
4.1.1. Cephe Kompozisyonlarına Göre Çeşmeler 274
4.1.1.1. Tek Kemerli Çeşmeler 275
4.1.1.1.1. Sivri Kemerli Çeşmeler 275
4.1.1.1.2. Yuvarlak Kemerli Çeşmeler 276
4.1.1.1.3. Dalgalı Kemerli Çeşmeler 277
4.1.1.1.4. Düz Atkı Kemerli Çeşmeler 278
4.1.1.2. Yan Yana İki Kemerli Çeşmeler 278
4.1.1.3. İki Cepheli (Yüzlü) Çeşmeler 279
4.1.1.4. Dört Cepheli (Yüzlü) Çeşmeler 279
4.1.1.5. Nişsiz Düz Cepheli Çeşmeler 280
4.1.2. Bulundukları Yere Göre Çeşmeler 280
4.1.2.1. Bağımlı Çeşmeler 281
4.1.2.1.1. Bir Yapının Duvarıyla Birlikte İnşa Edilen Çeşmeler 281
4.1.2.1.2. Herhangi Bir Yapının Duvarına Sonradan Eklenen Çeşmeler 281
4.1.2.2. Bağımsız Çeşmeler 282
4.1.2.2.1. Meydan Çeşmeleri 282
4.1.2.2.2. Su Depolu Çeşmeler 284
4.1.2.2.3. Köşe Çeşmeleri 285
4.1.3. Namazgâhlı Çeşmeler 285
4.2. MALZEME 286
4.3. YAPI ELEMANLARI 287
4.3.1. Duvar 287
4.3.2. Üst Örtü 288
4.3.4. Saçak 289
4.3.5. Taç (Alınlık) 290
4.3.6. Ayaklar 291

4.3.7. Kemerler 292
4.3.8. Tas Yuvaları (Maşrapalık) 293
4.3.9. Ayna Taşları 293
4.3.10. Su Yalakları 296
4.3.11. Dinlenme Sekileri 297
4.3.12. Suluklar 298
4.3.13. Su Depoları 299
4.4. Kitabe 300
4.5. SÜSLEME 304
4.5.1. Bitkisel Bezeme 304
4.5.2. Geometrik Bezeme 310
4.5.3. Yazı (Hat) 310
4.5.4. Silme/Bordür 311
4.5.5. Çini Süsleme 312
4.6. BANİ ve SANATÇILAR 315
5. SONUÇ 314
BİBLİYOGRAFYA 321
EKLER 338
FOTOĞRAF LİSTESİ 441
GRAVÜR ve MİNYATÜRLER LİSTESİ 463
ÇİZİMLER LİSTESİ 465
ÖZGEÇMİŞ 740

KISALTMALAR

a.g.e.	**:**	Adı Geçen Eser
a.g.m.	**:**	Adı Geçen Makale
a.g.t.	**:**	Adı Geçen Tez
BA.	**:**	Başbakanlık Arşivi
bkz.	**:**	Bakınız
H.	**:**	Hicri
M.	**:**	Miladi
No.	**:**	Numara
S.	**:**	Sayı
s.	:	Sayfa
VA.	**:**	Vakıflar Arşivi
vb.	**:**	Ve Benzeri
vd.	:	Ve Diğerleri
yy.	**:**	Yüzyıl

GİRİŞ

1- KONUNUN TANIMI, AMACI, SINIRLARI VE ÖNEMİ

Lale Devri İstanbul Çeşmeleri isimli bu araştırmanın konusu, 1718-1730 yılları arasında Lale Devri'nde İstanbul'da inşa edilmiş çeşmeleri kapsamaktadır.

XVIII. yüzyılın başlarında Batılı etkilerle Osmanlı Mimari'sinde özellikle cephe ve süslemelerde ciddi değişikliklerin yaşandığı yönünde iddialar bulunmaktadır.

Lale Devri'nde İstanbul'da inşa edilmiş çeşmelerin tamamını bütün yönleri ile ele alarak inceleyen bir çalışma henüz yapılmamıştır. Günümüze kadar yapılan yayınlarda ise bazı çeşmelerin tek tek ele alınarak bilim dünyasına tanıtıldığı görülmektedir. İstanbul'da Lale Devri'nde inşa edilmiş olan elli adet çeşme günümüze ulaşabilmiştir. Buna ek olarak kaynaklardan tespit edilebilmiş ve çeşitli nedenlerle yıkılarak günümüze ulaşamamış yirmi sekiz adet çeşmede tespit edilmiştir. Bu araştırmada, Lale Dönemi'nde inşa edilmiş günümüze ulaşan ve ulaşamayan çeşmelerin tamamı bütün yönleri ile incelenerek bilim dünyasına tanıtılması amaçlanmaktadır.

Lale Devri'ne ait az sayıda çeşme örneklerinden yola çıkılarak bu dönem hakkında bazı değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Ancak yapılan bu değerlendirmelerin belirtilen dönemin sanat özelliklerini bütün yönleri ile ele alarak ortaya koyup koymadıkları bu araştırma sonucunda belirlenecektir.

2- ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu çalışmada ilk önce İstanbul'da bulunan Lale Devri'ne ait çeşmelerin suyunu temin eden su kaynakları ve suyolları hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Araştırmada elli adet günümüze ulaşabilen ve yirmi sekiz adet günümüze ulaşamayan çeşme kataloga dâhil edilmiştir. Günümüze ulaşabilen bütün çeşmelerin rölöveleri çizilmiş, kitabeleri okunmuş ve ayrıntılı fotoğrafları çekilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde dönemle ilgili gerekli araştırmalar yapılmıştır.

Eserlerin katalog bölümünün tanıtılmasında tipolojiye değil kronolojiye bağlı kalınmıştır. Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerin tamamı bulundukları yer ve kompozisyonları dikkate alınarak sınıflandırmaya tabi tutulmuştur.

Değerlendirme bölümünde katalogda yer alan çeşmeler kendinden önceki ve sonraki dönemlerle karşılaştırılarak Lale Devri'nde çeşme mimarisinin gelişimi ve değişimi konusunda değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

3- KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Lale Devri'nde İstanbul'da inşa edilmiş çeşmelerin tamamını bütün yönleri ile ele alarak inceleyen bir çalışma henüz yapılmamıştır. Günümüze kadar yapılan yayınlarda ise bazı çeşmeler tek tek ele alınarak bilim dünyasına tanıtılmıştır. Bu döneme ait az sayıda çeşme örneklerinden yola çıkılarak bu dönem hakkında bazı değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Ancak bu değerlendirmelerin belirtilen dönemin sanat özelliklerini bütün yönleri ile ele alarak yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Döneme ilişkin kaynaklar arşiv belgeleri ve günümüz kaynakları olarak iki grup altında toplanmıştır. Çalışmada kullanılan arşiv belgeleri Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Vakıflar Arşivi'nden temin edilmiştir. Şer'iyye Sicilleri için İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 1997-2003 yılları arasında basılmış otuz dört ciltten meydana gelen "İstanbul Su Külliyatı" isimli eserden yararlanılmıştır [1]. Eserde Şer'iyye Sicillerinin yanı sıra Vakıf Su Defterleri de yer almaktadır. Oldukça kapsamlı olan bu eserde arşiv belgeleri tasnifli olarak gün yüzüne çıkarılmış ve transkribi yapılmıştır.

İstanbul'daki çeşmelere ait yayınlardan en eski tarihli olanı Hilmi TANIŞIK'IN iki cilt halinde hazırlamış olduğu "İstanbul Çeşmeleri" isimli eseridir [2]. Hilmi Tanışık bu çalışmasında İstanbul'da bulunan çeşmelerin daha çok kitabelerini okumuş ama mimari yönü üzerinde hemen hemen hiç durmamıştır. Tanışık iki ciltlik eserinde Lale Devri'ne ait yirmi iki adet çeşmenin kitabelerini ayrıntılı olarak okumuş ancak çeşmelerin katalog bilgilerini vermemiştir. Fotoğraflarla desteklenen çalışmada hiçbir çeşmenin çizimlerine yer verilmemiştir. Ancak eser eski tarihli bir çalışma olduğu için çeşmelere dair eski fotoğrafları bulabilmek açısından oldukça faydalıdır.

---

[1] KAL'A, A., **İstanbul Su Külliyatı XXV, Vakıf Su Defterleri, Avrupa Yakası Suları I-II-III, (1574-1831),** İstanbul, 2002.
[2] TANIŞIK, H., **İstanbul Çeşmeleri, C: I-II,** İstanbul, 1943

Konumuzla ilgili diğer bir eser olan "III. Ahmed Devri İstanbul Çeşmeleri", Hatice AYNUR ve Hakan KARATEKE tarafından yazılmıştır[3]. Eserin ilk kısmında Osmanlı'da su ve çeşme mimarisi konusunda genel bilgiler verildikten sonra Sultan III. Ahmed Devri anlatılmıştır. Eserde kataloga alınan çeşmelerin fotoğraf ve kitabelerine yer verilmiş ancak plan, cephe ve bezeme çizimlerine yer verilmemiştir. Çeşmelerin katalog bilgilerinde eserlerin bezemelerine dair detaylı tanımlar yapılmamıştır. Bunun yanı sıra; bu eserde çeşmeler konusunda genel bir değerlendirmenin yapılmadığı da görülmektedir.

Başvuru kaynaklarımızdan bir diğeri Affan EGEMEN tarafından yazılmış olan "İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri" isimli eserdir[4]. Bu eserde ise çeşmelerin sadece fotoğrafları ve kitabeleri bulunmaktadır. Bu çalışma çok hızlı tahribata uğrayan ve hatta zamanla ortadan kaybolan çeşmelerimizin tespiti konusunda önemli bir çalışmadır.

Nuran Kara PİLEHVARİAN, Nur URFALIOĞLU ve Lütfi YAZICIOĞLU tarafından yazılmış olan "Osmanlı Başkent'i İstanbul'da Çeşmeler" isimli eserde ise; XV. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar olan geniş bir dönemde inşa edilmiş İstanbul çeşmeleri incelenmiştir[5]. Fakat eserde bu çeşmelerden sadece bir kaçının fotoğraf ve çizimleri bulunmakta ve kataloga dâhil edilen diğer çeşme örneklerinin üzerinde ise çok kısa bilgiler verilmektedir. Eserde ayrıca çeşmeler ve çeşmelerin yüzyıl özellikleri konusunda genel bilgiler verilmiştir. Bu eserlerin dışında çeşmeleri tek tek ele alan yayınlarda bulunmaktadır.

Ayda AREL'in "Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci" adlı eseri yedi bölümden oluşmaktadır[6]. Bu bölümlerde ilk olarak 1721-1789 yılları arasında Avrupa ile yaşanan ilişkiler incelenmiştir. Daha sonra 1721-1740 yılları incelenerek Lale Devri ve Lale Devri sonrası hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bölümde Lale Devri'nde inşa edilmiş bazı önemli mimari örneklerin katalog bilgileri verilmiştir, ancak bu örnekler sadece beş adet olup örneklendirme oldukça sınırlı tutulmuştur. Verilen örnekler kendinden önceki ve sonraki örneklerle kıyaslanarak değerlendirme yapılmıştır. Yazar bu çalışmasında Lale Devri'nde batılılaşma etkilerinin görülmediğini ve Klasik Dönem etkilerinin devam ettiğini vurgulamıştır. Bunun yanı sıra eserde III. Osman, III.

---

[3] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **III. Ahmed Devri İstanbul Çeşmeleri (1703-1730),** İstanbul, 1995
[4] EGEMEN, A., **İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri,** İstanbul, 1993.
[5] PİLEVARİAN, N., K., URFALIOĞLU, N., YAZICIOĞLU, L., **Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler,** İstanbul, 2000.
[6] AREL, A., **Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci,** İstanbul, 1975.

Mustafa, I. Abdülhamid ve III. Selim devirleri mimarisi de değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde genel değerlendirme yapılmadan önce 1789-1807 yılları arasında Avrupa'yla ilişkiler yeniden incelenmiştir.

AYVANSARAYİ Hüseyin Efendi'nin yazmış olduğu "Hadikatü'l-Cevami" isimli eserde, İstanbul'da 1768 yılına kadar inşa edilmiş olan camiler, mescidler ve bunların civarındaki medrese, tekke, çeşme, sebil, konak vb. gibi dini ve sivil mimari eserler tanıtılmıştır[7]. Eserde çeşme kitabelerinin sadece tarih mısraları verilmiş ve eserlerin banileri hakkında kısa bilgiler sunulmuştur. Eser, günümüze ulaşamayan çeşmelerin tespiti konusunda önemli bir yardımcı kaynaktır.

Ahmet Refik ALTINAY tarafından yazılmış olan "Lale Devri" isimli eserde, Karlofça Antlaşması'ndan Pasarofça Antlaşması'na kadar olan tarihi süreç anlatıldıktan sonra dönemin ünlü isimlerinden olan Sultan III. Ahmed ve Sadrazam Damad İbrahim Paşa'nın kişilikleri hakkında da bilgiler verilmiştir[8]. Dönemin düşünce yapısı ve sosyal hayatının da anlatıldığı eser, Lale Devri'ne son veren Patrona Halil İsyanı ile sonlandırılmıştır. Yazar, bu çalışmasında Lale Devri'nde batılılaşmanın yaşandığını belirtmektedir. Yazarın Lale Devri'ne bakış açısı bilimsellikten çok şahsi görüşleri ifade etmektedir.

Çalışmada yararlanılan kaynaklardan biri olan "Şehr-i Sefa XVIII. Yüzyılda İstanbul" isimli eser Shirine Hamadeh tarafından yazılmıştır[9]. Eserde, XVIII. yüzyıl İstanbul'u incelenmiştir. Bu yüzyılda kamusal alanlarda yaşanan dönüşüm seyahatnamelerden arşiv kayıtlarına kadar geniş bir yelpazede İstanbul'un içinde bulunduğu durum da göz önüne alınarak irdelenmiştir. Eserde yurtdışına gönderilen elçilerin özellikle Damad İbrahim Paşa üzerindeki etkilerinden bahsedilmiş ancak bu etkiye rağmen batılılaşmaya dönüşümün çok etkili olmadığı belirtilmiştir.

Necla ARSLAN tarafından yazılmış "Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (XVIII. Yüzyıl Sonu ve XIX. Yüzyıl)" isimli eser fotoğraf açısından zengin bir eserdir[10]. Eserde, dönemin tarihsel gelişimi, gravür ve seyahatnamelerin nitelikleri ve kentteki anıtsal yapılar hakkında bilgi verildikten sonra seyahatnameler ve gravürler hakkında genel bir

---

[7] AYVANSARAYÎ, H., H., **Hadikat'ül-Cevâmi, C.I-II.,** İstanbul, 1865.
[8] ALTINAY, R., A., **Lale Devri,** İstanbul, 1932.
[9] HAMADEH, S., **Şehr-i Sefa 18. Yüzyılda İstanbul,** İstanbul, 2010
[10] ARSLAN, N., **Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl),** İstanbul, 1992.

değerlendirme yapılmıştır. Bu çalışma eserlerin orijinal durumlarını görebilmek açısından önemli bir kaynaktır.

Ekrem Hakkı AYVERDİ'nin yazmış olduğu "18. Asırda Lale" isimli eserde, Türklerin her türden çiçeğe olan ilgisi belirtilirken lale çiçeğine duyulan özel ilgi vurgulanmıştır[11]. Bu çiçeğin sanat eserlerinde incelikle işlendiğini vurgulayan AYVERDİ, kitabının sonunda lale çeşitlerinin fotoğraflarına yer vermiştir. Bu albüm içerisinde bir çok lale çeşidinin fotoğrafı bulunmakta olup çalışma, eserlere nakşedilen lale motiflerinin cinsini belirlemede önemli bir kaynaktır.

Mustafa CEZAR tarafından yazılmış olan "Osmanlı Başkenti İstanbul" isimli eserde, zaman içersinde İstanbul'un tarihi dokusunda yaşanan değişim hava fotoğraflarıyla da desteklenerek gözler önüne serilmiştir[12]. Eserde; Osmanlı Mimarisi seyyahların verdiği bilgiler, değişen nüfusun etkisi, XIX. Yüzyılda yaşanan modernleşme gibi etkilerle kronolojik olarak derli toplu anlatılmıştır. Kişisel görüşlerden çok bilimsel bulgu ve sonuçların yer aldığı bu eser, İstanbul'u tanıtan önemli bir çalışmadır.

Kazım ÇEÇEN'in yazmış olduğu "İstanbul'da Osmanlı Devri'ndeki Su Tesisleri", "Mimarsinan ve Kırkçeşme Tesisleri", "Üsküdar Suları", "İstanbul'un Vakıf Sularından Halkalı Suları" ve "İstanbul'un Vakıf Sularından Taksim ve Hamidiye Suları" isimli eserlerde İstanbul'un suyolları, köprüleri, kemerleri, çeşmeleri vb. su mimarileri büyük bir titizlikle ele alınarak incelenmiştir[13]. Harita ve fotoğrafların da yer aldığı eser, su mimarisi konusunda başvurulması gereken birincil kaynaklardandır.

Muzaffer ERDOĞAN, "Lale Devri Baş Mimarı Kayserili Mehmed Ağa" isimli kitabında, Mehmed Ağa'nın hayatı hakkında bilgi verdikten sonra baş mimarın yapmış olduğu eserleri tanıtmıştır[14].

Mustafa ARMAĞAN tarafından hazırlanan "İstanbul Armağanı" projesi 1995 yılında başlatılmıştır[15]. Her yıl bir cildi yayınlanan eserin dördüncü cildi Lale Devri'ne ayrılmıştır. Çeşitli makalelerin yer aldığı eserde Lale Devri, çiçeklerinden matbaasına,

---

[11] AYVERDİ, E., H., **18. Asırda Lale,** İstanbul, 2006.
[12] CEZAR, M., **Osmanlı Başkenti İstanbul,** İstanbul, 2002.

[13] ÇEÇEN, K., **İstanbul'da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri,** İstanbul, 1984; ÇEÇEN, K., **Mimar Sinan ve Kırkçeşme Tesisleri,** İstanbul, 1988; ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991; ÇEÇEN, K., **İstanbul'un Vakıf Sularından Halkalı Suları,** İstanbul, 1991; ÇEÇEN, K., **İstanbul'un Vakıf Sularından Taksim ve Hamidiye Suları,** İstanbul, 1992.
[14] ERDOĞAN, M., **Lale Devri Baş Mimarı Kayseri'li Mehmed Ağa**, İstanbul, 1962.
[15] ARMAĞAN, M., "Lale Devri'nin Siyah-Beyaz Fotoğrafı", **İstanbul Armağanı IV, Lale Devri,** İstanbul, 2000, s. 25-39.

sanatından felsefesine kadar pek çok yönleriyle değerlendirilmiştir. Bilimsel bulguların edebi bir dille yazıldığı bu çalışma başvuru kaynakları arasındadır.

Betül BAKIR tarafından yazılmış olan "Mimaride Rönesans ve Barok Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri" isimli eserde yazar, XVIII. yüzyılda Osmanlı Sanatında batılı etkilerin görülmeye başlandığını ve bu etkilerin Türk Sanatı içerisinde harmanlandığını belirtmektedir[16].

Örcün BARIŞTA İstanbul çeşmelerini tek tek ele alan küçük kitapçıklarla çeşmeleri, mimarisinden bezemesine kadar çeşitli yönleriyle değerlendirmiş ve eserlerin dönemi içerisindeki yerini belirtmiştir[17]. Fotoğraf ve çizimlerin de bulunduğu bu kitapçıklar çeşme mimarisi konusunda önemli bilgilerin yer aldığı kaynaklardır. Küçük kitapçıklar şeklinde düzenlenen bu çalışmada; çeşmeler kendinden önceki ve sonraki örneklerle kıyaslanarak genel değerlendirmeler yapılmıştır.

Besim ÇEÇENER tarafından yazılmış olan "Üsküdar Merkez Mahalleleri Osmanlı Dönemi Su Uygarlığı Eserleri" isimli eserde, Üsküdar'da bulunan tarihi çeşmeler hakkında kısa envanter bilgileri verilmiş, bu bilgiler çizim ve fotoğraflarla desteklenmiştir[18]. Ancak çalışmada genel bir değerlendirme yapılmamıştır.

Mehmet Nermi HASKAN tarafından yazılmış ve Üsküdar Belediyesi tarafından yayınlamış olan üç ciltlik "Yüzyıllar Boyunca Üsküdar" isimli eserde, Üsküdar'ın tarihi, kültürel yapısı ve tarihi eserleri incelenerek değerlendirilmiştir[19]. Üsküdar'ı; tarihi, dokusu ve mimarisiyle tanıtan bu eser, başvuru kaynakları arasındadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü tarafından yayınlanan "Fatih'in Kayıp Çeşmeleri I-II" isimli eserde Fatih İlçesi'nde bulunan ve günümüze ulaşamayan çeşmeler hakkında bilgi verilmiştir[20]. Eserde toplu bir değerlendirme yoluna gidilmemiştir ancak bu çalışma kaybolan çeşmelerin tespiti konusunda önemli bir kaynaktır.

---

[16] BAKIR, B., **Mimaride Rönesans ve Barok Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri,** Ankara, 2003.

[17] BARIŞTA, Ö., **İstanbul Çeşmeleri (Beyoğlu Cihetindeki Meyve Tabağı Motifleriyle Bezenmiş Tek Cepheli Anıt Çeşmeler), Kaptan Hacı Hüseyin Paşa Çeşmesi, Topçubaşı İsmail Ağa Çeşmesi, Kemankeş Çeşmesi, Ankara,** 1991; BARIŞTA, Ö., H., **İstanbul Çeşmeleri (Ortaköy Damad İbrahim Paşa Çeşmesi, Hacı Mehmet Ağa Çeşmesi, Taksim Maksemindeki I. Mahmut Çeşmesi),** Ankara, 1993; BARIŞTA, Ö., **İstanbul Çeşmeleri, Azapkapı Saliha Sultan Çeşmesi**, Ankara, 1995.

[18] ÇEÇENER, H., B., **Üsküdar Merkez Mahalleleri Osmanlı Dönemi Su Uygarlığı Eserleri**, İstanbul, 2007.

[19] HASKAN, M., N., **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar, C. III,** İstanbul, 2001.

[20] İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü, **Fatih'in Kayıp Çeşmeleri-I-II,** İstanbul, 2010.

Selim KARAHASANOĞLU tarafından yazılan "A Tulip Age Legend: Consumer Behavior and Material Culture in The Ottoman Empire (1718-1730)" isimli doktora tezinde; Lale Devri'nin ekonomik değerlendirmesi yapılmış, arşiv kayıtları dönem öncesi ve sonrası ile kıyaslanarak döneme ilişkin temel yargıları değiştiren yeni görüşler sunulmuştur[21]. Bu çalışma; Lale Devri'ne dair genel yargıları yok eden ve döneme yeni bir bakış açısı sunan değerli bir çalışmadır.

Gülşen KILINÇER'in yazmış olduğu "Kaybolan Çeşmeler" isimli eserde İstanbul'da kitabeleri bulunan sekiz yüz kadar çeşmenin birçoğunun yok olduğu veya yerlerinin değiştirildiği belirtilerek belli başlı çeşmelerin künyeleri verilmiştir[22]. Eser fotoğraflarla desteklenmiştir. Bu çalışma, günümüze ulaşamayan çeşmelerin tespiti konusunda önemli bir kaynaktır.

Doğan KUBAN'ın "Osmanlı Mimarisi" adlı eserinde Erken Osmanlı Döneminden Cumhuriyet Dönemine kadar olan Osmanlı Mimarisi hakkında kapsamlı bilgiler verilmiş ve Osmanlı Mimarisi Avrupa Mimarisiyle karşılaştırılmalı olarak anlatılmıştır[23]. Eserde her bir bölüm birer kitap olarak değerlendirilmiş ve eser toplamda dört kitaptan meydana gelmiştir. Yazar, Lale Devri'ni "Avrupa'ya Öykünme" başlığı altında incelemiş olup öncelikle Lale Devri'nin kısa bir tarihçesini anlatmış ardından Lale Devri mimarisi ve bezemesi hakkında bilgiler vermiştir. Bu bölümde Lale Devri'nde inşa edilmiş eserlere birkaç örnek verilmiş olup kataloglama yapılmamıştır. Yazar bu çalışmasında Lale Devri'nde Osmanlı Mimarisinde batılılaşmaya dair ilk adımların atıldığını ileri sürmektedir. Görsel açıdan da zengin olan eserde renkli fotoğraf, gravür ve çizimler de bulunmaktadır.

Doğan KUBAN tarafından yazılmış olan "İstanbul Bir Kent Tarihi (Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul)" isimli eser bir mimarlık tarihi çalışması olup İstanbul kentinin topografyası, tarihi ve anıtları üstüne yapılan yeni araştırmaları kapsamaktadır[24]. İstanbul konusunda kapsamlı bilgilerin yer aldığı eser, başvuru kaynakları arasındadır.

---

[21] KARAHASANOĞLU, S., **A Tulip Age Legend: Consumer Behavior And Material Culture In The Ottoman Empire (1718-1730)**, State University Of New York (Basılmamış Doktora Tezi), Binghamton, 2009.
[22] KILINÇER, G., **Kaybolan Çeşmeler,** Kuveyt Türk Yayınları Tarih ve Kültür Serisi 2, 2007
[23] KUBAN, D., **Osmanlı Mimarisi,** İstanbul, 2007.
[24] KUBAN, D., İstanbul Bir Kent Tarihi (Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul), İstanbul, 1996

İzzet KUMBARACILAR'ın yazmış olduğu "İstanbul Sebilleri" isimli eserde İstanbul'daki sebillerin listesi verilmiş ve sebiller hakkında kısa bilgiler sunulmuştur[25]. Bu çalışma, İstanbul sebillerinin tespiti ve durumu konusunda yardımcı bir kaynaktır.

Gül İREPOĞLU, Günsel RENDA, Duncan BULL ve Eveline Sint NİCOLAAS tarafından yazılmış olan "Lale Devri'nin Bir Görgü Tanığı Jean – Baptiste Vanmour" isimli eserde, Lale Devri'nde İstanbul'u ziyarete gelen batılı ressam Vanmour'un Osmanlı dünyasına dair yapmış olduğu resimlerinden yola çıkılarak Osmanlı kültürünün çok önemli bir dönemine dair farklı bir bakış açısı sunulmuştur[26].

Burhan OĞUZ'un eseri olan "Bizans'tan Günümüze İstanbul Suları" isimli çalışmada, İstanbul'da Bizans sarnıçlarından başlayan ve İSKİ'ye kadar uzanan yolculukta suyun serüveni anlatılmaktadır[27]. Çalışma, su şebekeleri, çeşmeler, hamamlar, sakalar, yolsuzluklar, çekişmeler vb. hakkında bilgiler veren bir eserdir.

Yılmaz ÖNGE tarafından yazılmış olan "Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları" isimli eserde, XI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar Anadolu'da inşa edilmiş çeşme, sebil ve şadırvan gibi su yapıları hakkında bilgiler verilmiştir[28]. Eser, su mimarisini kendi içinde kıyaslama imkanı sunan önemli ve kapsamlı bir kaynaktır.

Engin ÖZDENİZ'in yazmış olduğu "İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşmeleri ve Sebilleri" isimli eserde, çeşme ve sebillerin mimari özellikleri, inşa yılları, şehirdeki konumları hakkında bilgiler verilmiş ve eserlerin kitabeleri transkribe edilmiştir. Çalışmada fotoğraf ve çizimler de yer almaktadır[29].

Yıldız Teknik Üniversitesi tarafından hazırlanan "Tarihi İstanbul Çeşmeleri Kurtarılmalıdır" isimli seminerde, İstanbul'da bulunan ve günümüze ulaşabilmiş çeşmelerin öncelikle durumları saptanmış, sonrasında ise bu eserlerin korunması, yok olmaması yönünde görüşler ileri sürülmüştür[30].

Naci YÜNGÜL tarafından yazılmış olan "Üsküdar Üçüncü Sultan Ahmed Çeşmesi" isimli eserde, çeşme mimarisi, bezemesi ve üslupsal özellikleri ile ele alınarak

---

[25] KUMBARACILAR, İ., **İstanbul Sebilleri,** İstanbul, 1938

[26] NİCLOAS, E., S., BULL, D., RENDA, G., İREPOĞLU, G., **Lale Devri'nin Bir Görgü Tanığı Jean Baptiste Vanmour,** İstanbul, 2003.

[27] OĞUZ, B., **Bizans'tan Günümüze İstanbul Suları,** İstanbul, 1998.

[28] ÖNGE, Y., Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları, Ankara, 1997.

[29] ÖZDENİZ, E., İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşmeleri ve Sebilleri, İstanbul, 1995.

[30] Yıldız Teknik Üniversitesi, **Tarihi İstanbul Çeşmeleri Kurtarılmalıdır, I. Seminer Bildirileri,** İstanbul, 1985.

değerlendirilmiştir[31]. Eser, bahsi geçen çeşme hakkında detaylı ve toplu bilgiler sunması açısından önemli bir çalışmadır.

Necdet ERTUĞ vd. tarafından yazılan "İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyatı" isimli çalışma üç ciltlik bir çalışma olup, çalışmada İstanbul'da günümüze ulaşabilen ve ulaşamayan çeşmeler, sebiller hakkında bilgiler bulunmaktadır[32]. Fotoğraflarla da desteklenen çalışmada eserlerin kitabeleri günümüz Türkçe'sine çevrilmiştir. Eser, İstanbul'da yer alan çeşmelerin tespiti konusunda bir başvuru kaynağı olmasına rağmen bazı eserlerin isimleri ve tarihlerinde hataların yapıldığı tespit edilmiştir.

Soner ŞAHİN'in 2009 yılında yazmış olduğu "Değişim Sürecinde Osmanlı Mimarlığı III. Ahmed ve I. Mahmud Dönemi (1703-1754)" adlı doktora tezi, beş bölümden oluşmaktadır[33]. Tezin "Giriş" bölümünden sonra gelen II. bölümünde III. Ahmed ve I. Mahmud Dönemi'nin siyasi, iktisadi, toplumsal, bilimsel ve sanatsal gelişmeleri konusunda kısa bilgiler sunulmuştur. Çalışmanın III. bölümünde Sultan III. Ahmed ve I. Mahmud dönemlerinde inşa edilmiş camiler, medreseler, hanlar, kütüphaneler, çeşmeler ve diğer mimari eserler incelenmiş olup bu eserler kataloglanmamıştır. Bahsi geçen tüm bu mimari eserler, tablolar eşliğinde incelenerek istatiksel verilere ulaşılmıştır. Daha sonra bu veriler doğrultusunda değerlendirme yapılarak iki hükümdara ait dönemlerin sanatı hakkında sonuçlara ulaşılmıştır. Yazar yaptığı değerlendirmeler sonucunda Lale Devri'nde Osmanlı Mimarisi'nde batılılaşma etkilerinin görülmediğini ifade etmiştir.

---

[31] YÜNGÜL, N., **Üsküdar III. Ahmed Çeşmesi,** İstanbul, 1955.
[32] KARAKUŞ, R., KIZILTOPRAK, S., vd., **İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyatı, C:I-II-III.,** İstanbul, 2008.
[33] ŞAHİN, S.,**Değişim Sürecinde Osmanlı Mimarlığı III. Ahmed ve I. Mahmud Dönemi (1703-1754),** İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2009, s.208.

I. BÖLÜM

1.1.LALE DEVRİ'NE ve LALE ÇİÇEĞİNE GENEL BİR BAKIŞ

Osmanlı Devleti'nin 1718-1730 yılları arasında yaşamış olduğu kısa yenilik dönemi Lale Devri olarak adlandırılır. Sultan III. Ahmed'in son on iki yıllık saltanatını ve Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın da sadrazamlık yıllarını kapsayan Lale Devri, İstanbul'da Batılılaşma sürecinin ilk adımlarının atıldığı dönem olarak kabul edilir. "Lale Devri" ismini, dönemin simgesi olan laleden dolayı ilk olarak Yahya Kemal Beyatlı "Şerefâbâd Gazeli"nde kullanmıştır[34]. Daha sonra Ahmet Refik'in 1915 yılındaki yayınında[35] bu dönemi Lale Devri ismi ile anması üzerine Batılı yazarlar tarafından da Lale Devri ismi benimsenir ve "Tulip Age, Tulip Era, Tulip Period, Tulpenzeit, Siècle de la Tulipe" gibi isimlerle anılır[36]. 1562 yılında Augier Ghislain de Busbecq Avrupa'ya dönüş yaptığı sırada arasında "Dülbend Lalesi" olarak isimlendirilen türün de bulunduğu lale soğanını yanında götürür ve bu lale türünden dolayı lale kelimesi Avrupa dillerinde "tulip" şeklinde anılmaya başlar[37]. Lale çiçeğinin anavatanı Orta Asya'dır. Ancak Anadolu'da da yirmi çeşit yabani lale türünün bulunduğu bilinmektedir. Türkler Orta Asya'dan aldıkları lale soğanlarını İran'a, Anadolu'ya ve hatta Avrupa'ya kadar taşımışlardır. Aslında bir kır çiçeği olan fakat zamanla bir kültür bitkisine dönüştürülen lale çiçeği tutkusu ve kültürü sadece Osmanlılar döneminde değil Selçuklular döneminde de bulunmaktaydı. Lale motifi Alaeddin Sarayı'nda da görüleceği üzere Selçuklular zamanında, XII. yüzyıldan beri kullanılmaktaydı[38]. Lale kültürünün nedeni çoğu kaynaklarda dini olgularla açıklanır. İran mitolojisine göre bir yaprağın üzerinde bulunan çiğ tanesine yıldırım düşmüş ve

---

[34] ARMAĞAN, M., "Lale Devri'nin Siyah-Beyaz Fotoğrafı", **İstanbul Armağanı IV, Lale Devri,** İstanbul, 2000, s. 26.
[35] ALTINAY, R., A., **Lale Devri,** İstanbul, 1932.
[36] KARAHASANOĞLU, S., **A Tulip Age Legend: Consumer Behavior And Material Culture In The Ottoman Empire (1718-1730)**, State University Of New York (Basılmamış Doktora Tezi), Binghamton, 2009, s.4.
[37] SAKAOĞLU, N., "Lale", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.V., İstanbul, 1994, s.178.
[38] BAYTOP, T., "The Tulip in İstanbul During The Ottoman Period", **The Tulip: A Symbol Of Two Nations,** Utrecht/İstanbul, 1993, s.51.

alev alan yaprak o haliyle donarak lale çiçeğine dönüşmüştür. Çiçeğin göbek kısmında bulunan siyahlık da yıldırım nedeniyle oluşan yanık izi olarak düşünülmüştür[39]. İslam inancında ise, her soğandan bir sap ve bir çiçeğin çıkması nedeniyle lale, tevhit işareti sayılmıştır. Bunun yanı sıra Arapça'da Allah kelimesinin yazılışında yer alan elif harfi ile lale arasında bir benzerlik kurulmuştur. Ayrıca ebced hesabında lale ve Allah sözcükleri aynı sayıyı vermektedir. Bu gibi benzetmeler ve rastlantılar nedeniyle lale çiçeği Allah'ın yaratıcılığını en güzel yansıtan varlık olarak kabul edilmiştir[40]. İran edebiyatında lale ile ilgili diğer bir efsane ise aşklarıyla meşhur Ferhat ile Şirin'e aittir. Güzeller güzeli Şirin'e âşık olan Ferhat, Şirin'in öldüğüne dair asılsız bir haber alınca bu acıya dayanamaz ve baltasıyla vücudunda yaralar açar. Ferhat'ın vücudundan çıkan kanların toprağa düştüğü yerde kan gibi kıpkırmızı bir çiçek açıverir. Açan bu çiçek büyük aşkların simgesi haline gelen laledir[41].

Kanuni Sultan Süleyman zamanında lale çeşitleri büyük oranda artış göstermiş ve Osmanlı sınırları içerisinde bulunan tüm lalelere genel olarak "Lale-i Rumi" (Osmanlı Lalesi) ismi verilmiştir[42]. 18. yüzyıla gelindiğinde ise, laleye olan ilgi o derece artmıştır ki, Hollanda ve İran'dan özel lale cinsleri getirtilmiş ve koleksiyoncular ile satıcılar tarafından lale soğanlarının soy ağaçları tutulmuştur[43]. İstanbul'da mevcut lale cinsleri günden güne çoğaltılmış hatta bunun için yarışmalar dahi düzenlenmiştir[44]. "Defter-i Lalezâr-ı İstanbul" isimli eserde en az 1.108 tür lalenin adı ve özellikleri kayıtlıdır, Lale Devri'nde ise bu sayı 1.588'e ulaşır[45]. Lale çiçeğine olan ilgi bu denli artınca çiçeğin

---

[39] HAKVERDİOĞLU, M., **Edebiyatımızda Lale Devri ve Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'ya Sunulan Kasideler İnceleme-Metin,** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Konya, 2007, s.135.

[40] SAKAOĞLU, N., "Lale", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.V., İstanbul, 1994, s.178.

[41] YILDIRIM, I., P., **Lale Devri'nde Kültür ve Edebiyat,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2004, s.8.

[42] BAYTOP, T., "The Tulip in İstanbul During The Ottoman Period", **The Tulip: A Symbol Of Two Nations,** Utrecht/İstanbul, 1993, s.52.

[43] EVİN, A., "Batılılaşma ve Lale Devri", **İstanbul Armağanı IV, Lale Devri,** İstanbul, 2000, s.57.

[44] ALTINAY, R., A., **Lale Devri,** İstanbul, 1932, s.39. Ayrıca İstanbul'da ıslah edilmiş ilk lale formunu elde edenin Şeyhülislam Ebusuûd Efendi olduğunu, Tabib Mehmed Aşkî kitabında kaydetmiştir. XVI. Yüzyılın sonlarından itibaren elde edilmeye başlanan Osmanlı Lalesi (Lale-iRumî) 2000 civarında çeşide eriştikten sonra yok olmuştur. Günümüzde park ve bahçelerde kullanılan laleler ise Osmanlı Devleti'nin "Kaba Lale" dediği Avrupa'dan getirilmiş lalelerdir. (BAYTOP, T., "Osmanlı Lalesi", **İstanbul Armağanı IV, Lale Devri,** İstanbul, 2000, s. 126-135). Bazı lale türleri için ayrıca bkz., AYVERDİ, E., H., **18. Asırda Lale,** İstanbul, 2006 ve NEMLİOĞLU, C., "Mehmed Remzi Bin Rüşdi'nin 'Gonce-i Lalezar-ı Bağ-ı Kadim' Eyüplü Lâlezarîler ve Lâleleri", **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla IX. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler (13-15 Mayıs 2005),** İstanbul, 2005, s.398-409.

[45] YERASİMOS, S., **İstanbul İmparatorluklar Başkenti**, İstanbul, 2000, s.4.

fiyatlarına dair bir narh düzenlemesi de kaçınılmaz olmuştur. Düzenlenen bu narh listesinde fiyatlar çiçeğin özelliklerine göre belirlenmiş ve laleler kıymetlerine göre sıralanmıştır[46].

Osmanlı sanatında resmedilen lale türlerini DEMİRİZ şu şekilde sınıflandırmıştır:

a) Cennet Bahçesi Aden'in lalesi. Bu kategoride yer alan lale motifi; gül, karanfil, sümbül ve zambak gibi diğer bitkilerle birlikte bir meyve ağacının altında bahçe içerisindeki doğal görünüşüyle betimlenir.

b) Farklı çiçeklerle birlikte resmedilen lale. Lale çiçeği, içerisinde farklı çiçeklerin bulunduğu bir vazonun yanında ve tercihen bir bahçe içerisinde resmedilir. Bunun yanı sıra lale çiçeğinin de bir vazo içerisinde resmedildiği kompozisyonlar bulunmaktadır.

c) Buket içerisinde betimlenen lale. Lale çiçeği başka tür çiçeklerin de bulunduğu bir buket içerisinde betimlenebilir. XVIII. yüzyılda bu tarz buketlerin genellikle nişler içerisine yapıldığı görülmektedir.

d) Laledan içerisinde betimlenen lale. Bir vazo (Lâledan) içerisinde tek bir lalenin resmedilmesi XVIII. yüzyıl için tipik bir kompozisyon şeklidir.

e) Başka motiflerle birlikte resmedilen lale. Lale çiçeğinin özellikle tekstil ve çinilerde yaprak, palmet veya diğer motiflerle birlikte resmedildiği görülmektedir.

f) Geleneksel motiflerle birlikte resmedilen lale. Geniş yüzeylerde veya bordürlerde geleneksel motiflerle birlikte resmedilebilir[47].

Sultan III. Ahmed döneminin ser şükûfecisi Şeyh Mehmed Lalezâri ise Osmanlı lalesini; badem şekilli, yaprakları hançer şeklinde olan ve uçları keskin olan laleler olmak üzere üç gruba ayırmıştır[48].

---

[46] AKTEPE, M., H.1138 tarihli bir vesikada yer alan lale türleri ve fiyatları konusunda bilgiler vermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. AKTEPE, M., "Damad İbrahim Paşa Devri'nde Lale", **İÜEF. Tarih Dergisi, S.VII.,** İstanbul, 1952, s.85-126.

[47] DEMİRİZ, Y., "Tulips in Ottoman Turkish Culture and Art", **The Tulip: A Symbol Of Two Nations,** Utrecht/İstanbul, 1993, s.58.

[48] BAYTOP, T., "The Tulip in İstanbul During The Ottoman Period", **The Tulip: A Symbol Of Two Nations,** Utrecht/İstanbul, 1993, s.53.

1.2. LALE DEVRİ'NİN KISA TARİHÇESİ

Osmanlı Devleti, 1683 yılında başlayan ve 1699 yılında Karlofça Antlaşması ile son bulan II. Viyana Kuşatması'nda bozguna uğrayarak felakete sürüklenir ve Osmanlı hanedanı ile saray çevreleri İstanbul'u terk ederek Edirne'de oturmayı tercih ederler. Böylece, 1703 yılında Sultan III. Ahmed'in tahta geçmesiyle birlikte Osmanlı Devleti'nde meydana gelen bu iki başkentlilik durumu da son bulur. Fakat devletin olumsuz koşulları ve bunalımları 1718'de Pasarofça Antlaşması'nın imzalanmasına ve Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın sadrazamlığa getirilmesine kadar sürer[49]. Sultan III. Ahmed saltanatı süresi boyunca on beş sadrazam değiştirmiştir. Çeşitli nedenlerle kısa sürelerde sadrazamların görevlerinden azledilmesi bu dönemde devletin iç işlerinde yaşadığı istikrasızlığı göstermesi açısından önemli bir husustur[50]. Devletin iç işlerinde yaşanan bu istikrarsızlığın yanı sıra uzun süren savaşlar ve seferler neticesinde ağır yaralar alan imparatorluk siyasi anlamda bir gerileme döneminin içine girmiştir. Bütün bu iç ve dış çalkantılar sonucu barışa özlem duyan halk[51], 1718 yılında çıkan büyük bir yangınla bir kez daha yıpranır. 1718 yılında başkent, tarihin en büyük yangınını yaşar ve alevler Haliç'ten Marmara'ya kadar yolunun üstünde bulunan bütün kent merkezini yok eder. 1719 yılında meydana gelen depremin de büyük hasarlara yol açması üzerine devlet ricali ve kent eşrafı boğaz kıyılarına yerleşir. Böylece bu kesimlerde padişahın ailesi için yeni imar faaliyetleri ve eğlenceye odaklanmış yeni bir hayat başlar[52]. Bu eğlencelerin ilki 15 Nisan 1719'da İbrahim Paşa'nın Sultan III. Ahmed'e Kâğıthane'de verdiği ziyafettir. Ertesi yıl ilkbahar ziyafeti 26 Nisan 1720'de İbrahim Paşa'nın

---

[49] SAKAOĞLU, N., "Lale Devri'ne Genel Bir Bakış", **İstanbul Armağanı IV, Lale Devri,** İstanbul, 2000, s. 17.

[50] Sultan III. Ahmed'in sadrazamlığını yapan isimler şunlardır: Rami Mehmed Paşa (8 Mayıs- 8 Temmuz 1703), Nişancı Ahmed Paşa (22 Ağustos-16 Kasım 1703), Damad Hasan Paşa (16 Kasım 1703-28 Eylül 1704), Kalaylıkoz Ahmed Paşa (28 Eylül-25 Aralık 1704), Baltacı Mehmed Paşa (25 Aralık 1704-3 Mayıs 1706), Çorlulu Ali Paşa (3 Mayıs 1706-16 Haziran 1710), Köprülüzade Numan Paşa (22 Haziran-12 Ağustos 1710), Baltacı Mehmed Paşa (12 Ağustos 1710- 20 Kasım 1711), Gürcü Yusuf Paşa (20 Kasım 1711-12 Kasım 1712), Süleyman Paşa (12 Kasım 1712- 6 Nisan 1713), Hoca İbrahim Paşa (6 Nisan 1713-27 Nisan 1713), Şehit Ali Paşa (27 Nisan 1713-5 Ağustos 1716), Halil Paşa (22 Ağustos 1716-26 Ağustos 1717), Nişancı Mehmed Paşa (26 Ağustos 1717-9 Mayıs 1718), Nevşehirli Damad İbrahim Paşa (9 Mayıs 1718-30 Eylül 1730). (YILDIRIM, I., P., **Lale Devri'nde Kültür ve Edebiyat,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2004, s.1-2).

[51] Lady Montagu dostlarına yazdığı bir mektupta halkın ve askerin yeni seferlere karşı duyduğu memnuniyetsizliği şu şekilde ifade etmektedir: "… farkına vardığım bir şey var ki, askerde sefere başlayacak kıt'alarda her zaman görülen memnuniyetten eser yok. Halk ve bilhassa esnaf harpten nefret ediyorlar. Özellikle ordu kumandanlığına padişah bizzat geçmeye karar verirse, o vakit tüccarın her sınıfı padişaha kendi servetine uygun bir hediye vermeye mecbur oluyorlar." (YILDIRIM, I., P., **a.g.t.,** s.4).

[52] YERASİMOS, S., **a.g.e.,** s.5.

Beşiktaş'taki sarayında düzenlenir ve lale eğlenceleri bu şekilde gelenekselleşirken giderek yılın bütün mevsimlerine yayılmaya başlar[53].

Lale Devri, klasikleşmiş söylemlerin çokça olduğu bir dönem olmasından dolayı tam anlamı ile kavranamamış bir dönemdir. Bu dönemin lüks ve sefahat dönemi olduğu, uzun süren helva sohbetleri ile birlikte kaplumbağaların kabukları üzerine mumlar dikilerek ışık oyunlarının yapıldığı, kadınların açık kıyafetler giyerek ahlâk anlayışının bozulduğu, Osmanlı Devleti'nin geleneklerini ikinci plana atarak Batıya yöneldiği ve devletin sürekli israf yaptığı yönünde klasikleşmiş söylemler bulunmaktadır[54]. Osmanlı Devleti'nin Lale Devri'nde farklı bir eğlence anlayışına sahip olduğu doğru olmakla birlikte bu dönemi sadece eğlencelerin yapıldığı bir dönem olarak düşünmek yanlış bir yaklaşım olacaktır. Savaşlar neticesinde kaybedilen topraklar, devletin kendi içinde yaşadığı isyanlar ve mali sıkıntılar temel alınarak bazı tarihçiler tarafından bu dönem bir gerileme dönemi olarak aksettirilse de gerileme kavramının çok yönlü olduğu göz önünde tutulmalıdır. XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin siyasi anlamda bir gerileme içerisine girdiği kabul edilebilir, ancak bu yüzyılda kültürel anlamda çok fazla atılımların yapıldığı, atılan cesur adımlarla bir kabuk değiştirme dönemi içerisine girildiği de yadsınamaz bir gerçektir. Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılda kültür çağının yükselme dönemini yaşamıştır. İlim ve sanatın beraber yürüdüğü bu dönemde Osmanlı Devleti dış dünyaya açılımının ilk adımlarını atar. Avrupa'ya ilk elçiler bu dönemde gönderilir. Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, uygarlık ve eğitim araçları hakkında inceleme yapmak ve Osmanlı Devleti'nde ne gibi uygulamaların yapılabileceği konusunda rapor hazırlamak üzere Paris'e bu dönemde gönderilir. Bu gezi sonucunda ilmin ilerlemesinde önemli bir adım olan matbaanın tesisi gerçekleşir, deniz gücünün önemi kavranarak tersanelerde eskimiş kadırgalar yerine üç güverteli kalyonlar inşa edilir ve tulumbacı ocağı kurulur[55]. Bunun yanı sıra Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, Paris'ten XIV. ve XV. Louis üsluplarında park, bahçe, köşk, saray resimleri ve krokileri getirmiştir. Bu krokiler, resimler ve Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin anlattıklarından çok etkilenen Damad İbrahim Paşa, Versailles'i, Fontainebleau'yu

---

[53] SAKAOĞLU, N., **a.g.m.,** s.17-18.

[54] Lale Devri'nde yapılmış olan harcamalara ilişkin detaylı bilgi için bkz. KARAHASANOĞLU, S., **A Tulip Age Legend: Consumer Behavior And Material Culture In The Ottoman Empire (1718-1730)**, State University Of New York (Basılmamış Doktora Tezi), Binghamton, 2009. Ayrıca bkz. KARAHASANOĞLU, S., "Osmanlı Tarih Yazımında Lale Devri: Eleştirel Bir Değerlendirme", **Tarih ve Toplum: Yeni Yaklaşımlar, S:7,** 2008, s.129-144.

[55] EVİN, A., **a.g.m.,** s. 45-46.

örnek alan projeler uygulamaya koymuştur[56]. Bu gelişmelerin etkisiyle Lale Devri'nde cami mimarisinde diğer dönemlere oranla bir azalma yaşanırken matbaanın etkisiyle kütüphane mimarisinde ve Paris'ten getirilen projelerin etkisiyle de çeşme, kasır, havuz, bahçe, köşk ve saray gibi yapıların inşasında bir artış meydana gelir. Atılan bu ilk adımlarla Osmanlı sanatının klasikleşmiş tarzı karakterini kaybetmeye ve yeni biçimlere bürünmeye başlar. Bu dönem Osmanlı sanatı için bir geçiş safhasıdır. Bu safhada özellikle süslemenin aşırı derecede çoğaldığı ve Osmanlı sanatında bu döneme kadar kullanılmayan bazı elemanların kullanılmaya başlandığı görülür. Motiflerde bir kalabalıklaşma ve yoğunlaşma söz konusudur. Fakat Osmanlı sanatının Klasik Dönemi'nin çok yakın bir geçmişte olmasından dolayı etkisini tam anlamıyla kaybetmemiş olduğundan, bu safhada hâlâ Klasik Dönem etkilerinin devam ettiği gözlenir[57]. Bu tarihlerden sonra Avrupa'dan ithal edilmiş olan Barok üslup "Türk Baroğu" şeklinde adlandırabileceğimiz yeni bir tarzın oluşmasına olanak sağlar. Bu yüzyılda Avrupa ile Osmanlı Devleti arasındaki kültürel etkileşim tek taraflı kalmamış Avrupa'ya gönderilen Osmanlı elçileri edebiyat ve görsel sanatlarda izler bırakarak ülkelerine dönmüşlerdir. Bunun yanı sıra elçilerin yanlarında götürdükleri hediyeler Osmanlı temalarına ve motiflerine ilgi duyulmasını sağlamış ve böylece XVIII. yüzyılda Avrupa'da başlayan Turquerie akımı ile Türk imgesi gerçekçi betimlemelerle bir akımın öncülüğünü yapmıştır[58].

Sanatta, siyasette ve sosyal hayatta yaşanan bu değişimler çeşitli kışkırtmalar vasıtasıyla giderek halkın tepkisini toplamaya başlar. Ancak halkın isyan etmesini tetikleyen ana unsur mevcut vergilerin artırılması ve yeni vergilerin alınmaya başlamasıdır. Bu vergiler altında hayat koşulları giderek zorlaşan halk, hanedanın Batı'dan devşirme olarak getirdiği her yeniliği kendi sırtına bindirilmiş bir yük gibi düşünmeye başlar ve bu düşünce halkın tüm yapılanlara karşı nefret duymasına neden olur. Bunun yanı sıra yönetime karşı olan tepkiler sadece halk tabakasında değil, uzun süredir en yüksek mevkileri işgal etmekte olan bürokratlar, ulema, hatta Damad İbrahim Paşa'nın bu

---

[56] SAKAOĞLU, N., **a.g.m.,** s.18.
[57] EYİCE, S., "XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu", **Sanat Tarihi Yıllığı 1979-1980,** İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1981, s.164-165.
[58] NİCLOAS, E., S., BULL, D., RENDA, G., İREPOĞLU, G., **Lale Devri'nin Bir Görgü Tanığı Jean Baptiste Vanmour,** İstanbul, 2003, s.42.

mevkilere yerleştirdiği akrabaları arasında dahi yaşanır[59]. Bu kışkırtmalar bir gün patlak vererek Beşiktaş Sarayı taşa tutulur. İstanbul'da büyük çaplı yangınlar yaşanmaya başlanır. Bütün bunlara ek olarak, Şah Tahmasb ve Tahmasb Kuluhan'ın; Hemedan, Tebriz ve Ferehan gibi bölgeleri alması ve İran ile kaçınılmaz hale gelen bu savaşa Sultan III. Ahmed'in katılmak istemeyişi halkı çığırından çıkaran son damla olur. Acemlerin, Kirmanşah ve Hemedan'ı istila ettikleri, Tebriz'e yürümek üzere oldukları, Damad İbrahim Paşa'nın vatanı sattığı yönündeki söylentiler halk arasında dolaşmaya başlar. Şeyhülislam Abdullah Efendi ile Ayasofya vaizi İspirizade Ahmed Efendi'nin[60] imzasız birer mektup alması durumu daha da zor hale getirir. Birçok dedikoduyu içeren bir kâğıt da Orta Cami'ye bırakılır. Bu olaylar üzerine bazı kişiler sadrazam ve sadrazam kethüdasını uyarmak istemişlerse de onlar bu uyarıları dikkate almazlar[61]. Tüm bu kışkırtmalar, tedbirsizlikler, ihmaller ve menfaatçilerin hırslarının sonucu olarak 28 Eylül 1730 tarihinde İstanbul, Çarşı Tellâlı Arnavut Patrona Halil, Manav Muslu ile Kahveci Ali'nin önderliğinde ve yeniçerilerin katılımıyla birlikte tarihin en büyük isyanlarından birini yaşar. İsyanda hiçbir dükkân yağma edilmezken özellikle Sadâbad'da olmak üzere devlet ricaline ait bahçeler, köşkler, saray ve kasırlar isyancılar tarafından yağma edilip yıkılır. Saray kapısına dayanan isyancılar Damad İbrahim Paşa, Kaymak Mustafa Paşa, Kethüda Mehmed Efendi'nin öldürülmesini, cesetlerinin kendilerine verilmesini ve Sultan III. Ahmed'in de azledilmesini isterler. Sultan III. Ahmed hayatını kurtarmak için isyancıların her dileğini yerine getirir ve kendisi de kardeşinin oğlu Şehzade Mahmud'u kafesten çıkartarak saltanatını teslim eder[62]. Tarihe "Patrona İsyanı" olarak geçen bu isyan sonucunda Lale Devri son bulur.

Batılı ülkelerin yaşadığı ilerlemeyi yakalama gayesiyle birçok yeniliğe imza atan Damad İbrahim Paşa'nın girişimleri, hanedanlıkta yerini sağlamlaştırmak isteyen görünmez güçlerin yönettiği isyancıların kışkırtmalarıyla halkın tepkisini çekmiş ve Lale Devri'nde yaşanan tüm kültürel gelişmeler sefahat söylemlerinin gölgesinde kalmıştır.

---

[59] ARTAN, T., "18. Yüzyıl Başlarında Yönetici Elitin Saltanatın Meşruiyet Arayışına Katılımı", **Toplum ve Bilim,** S.83, Ankara, 1999-2000, s.293-294.

[60] Patrona İsyanı'na ve Ayasofya Vaizi İspirizâde Ahmed Efendi'ye dair detaylı bilgi için bkz. KARAHASANOĞLU, S., "Osmanlı İmparatorluğu'nda 1730 İsyanına Dair Yeni Bulgular: İsyanın Organizatörlerinden Ayasofya Vaizi İspirizade Ahmed Efendi ve Terekesi", **OTAM, S:24,** 2008, s.97-128.

[61] CANİP, A., "1730 İhtilali ve Şair Nedim'in Ölümü", **İstanbul Armağanı 4, Lale Devri,** İstanbul, 2000, s.335-337.

[62] ALTINAY, R., A., **a.g.e.,** s.115-136.

1.3. SU VE SU MİMARİSİ

Su insanoğlunun hem biyolojik hem fizyolojik hem de tarım ve hayvancılık yapabilmeleri için kesintisiz olarak ihtiyaç duydukları unsurların en başında gelmektedir. Bu nedenle ilkçağlardan itibaren şehirler su kaynaklarını ya kenarlarına ya da suya kolay ulaşabilecekleri alanlara kurmuşlardır. İnsanlığın tarihi incelendiğinde su için savaşlar yapıldığı görülmektedir. Özellikle toplumların yerleşik hayata geçmesi ve tarıma başlamasıyla birlikte kent merkezleri ile çevresindeki arazilerin sulanması amacıyla suyun temini tüm medeniyetlerin ana sorunlarından biri olmuştur. Hem insanların hem de toplumların hayatlarını devam ettirebilmek için suya kesintisiz olarak ulaşabilmek amacıyla çeşitli mimari çözümler aramış ve bulmuşlardır.Bu mimari çözümlerin en önemlileri; suyoları, su kemerleri, küçük ölçekli baraj ve bentler, sarnıçlar, kuyular ve çeşmeler olarak gruplandırılabilinir. Antik Mısır'da Nil Vadisi'nde kuyular açılmış, Eski İran'da da su, kent merkezine kuyular, sarnıçlar ve su kanalları vasıtasıyla taşınmıştır[63]. Yine Antik Mısır'da M.Ö. 2900 yılında bir baraj yapıldığı bilinmektedir[64]. Bir Sümer şehri olan Uruk şehir harabelerinde ortaya çıkarılan kanallar da M.Ö. 3000 yılında su tesislerinin inşa edildiğini kanıtlamaktadır[65]. Antik Yunan'da M.Ö. 6. yüzyıla ait toprak veya düzgün kesme taş malzeme ile yapılmış kanallar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra yine Antik Yunan'da halk çeşmeleri ile özel veya kamuya ait sarnıçlar da bulunmaktaydı. Roma İmparatorluğu'nda ise su tesisleri daha gelişmişti. Yüksek yerlerden su kemerleri ve su kanalları vasıtasıyla sarnıç, çeşme, hamam ve halk çeşmelerine su sağlayan tesisler bulunmaktaydı. Romalılar döneminde bazı yerlerde kişi başına harcanan günlük su miktarı 50 galonu bulabiliyordu. Bu dönemde ayrıca su tesislerinin dekoratif yapıldığı, granit ve mermerin kullanıldığı da bilinmektedir[66]. Bizans (Doğu Roma) döneminde ise, Hz. İsa'nın vaftizi anısına şifa kabul edilen ayazma (kutsal su) inancının da etkisiyle sarnıçlara ibadethaneler kadar önem verildiği görülmektedir[67].

Böylesine hayati bir öneme sahip olan bir maddenin kutsanması da kaçınılmazdır. Çok tanrılı dinler döneminde su tanrılarının varlığına inanılmıştır. Eski Türk kavimlerinde

---

[63] SALEH, L., M., "The Cairene Sabil: form and Meaning", **Muqarnas, S:6,** s.33.
[64] ÇEÇEN, K., **İstanbul'da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri,** İstanbul, 1984, s.188.
[65] BİLGİÇ, E., "Sümerler", **Türkler Ansiklopedisi, C:XXX,** Ankara, 1981, s.118.
[66] SALEH, L., M., **a.g.m.,**s.33-34.
[67] GÖNCÜOĞLU, S., F., " 'Su' İstanbul", **Kültür Sanat Araştırma Dergisi,** S.IX, İstanbul, 2007, s.29

Şamanizm'in beş kutsal unsurundan[68] biri "su"dur[69]. Hıristiyanlıkta günahlardan arınmayı sembolize eden vaftiz töreni su ile gerçekleştirilir. İslamiyet'te aynı şekilde suya çok fazla önem vermiş ve ibadetlerimizden önce su ile arınmayı emretmiştir. İslamiyet'in temel kaynaklarından olan Kuran, Hz. Muhammed'in hadis ve sünnetlerinde su ile ilgili bahislerin çokça yer alması İslamiyet'te suya verilen önemin en bariz göstergesidir. Nehirler, Kuran'da yer alan cennet tasvirlerinin eksilmez parçasıdır ve bu nehirlerin isimleri Osmanlı çeşme kitabelerinde teşbih amaçlı kullanılmıştır. Durum böyle olunca su, çeşme ve sebil gibi hayratlarla bir tür dini vazifeymiş gibi hayatın içine sokulmuştur. Bu anlayış ve ihtiyaçlar doğrultusunda suyolları, kemerler, maskem, çökeltme havuzu, su terazileri, bent ve sarnıç gibi başlıca su mimarileri inşa edilmiştir.

1.4. İSTANBUL SU YAPILARINA GENEL BİR BAKIŞ VE LALE DEVRİ SU KAYNAKLARI

İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesiyle birlikte Fatih Sultan Mehmed devrinden başlayarak XVIII. yüzyıl sonuna kadar pek çok isale hattı yapılmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in aynı zamanda yeni kaynak suları çıkarttırdığı, mevcut isale hatlarının bir kısmını tamir ettirdiği ve ilaveler yaptırdığı da bilinmektedir. İstanbul'un fethinden sonra Fatih'ten başlayarak birçok padişah, sadrazam ve devletin üst düzey yöneticileri tarafından pek çok suyolları hizmete açılmıştır. Bunların en önemlileri; Fatih Suyu, Tunçlu Suyu, Mahmut Paşa Suyu, Şadırvan Suyu (Fatih Suyu'nun bir kolu), Murat Paşa Suyu, Davut Paşa Suyu, Gedik Ahmet Paşa Suyu, İshak Paşa Suyu'dur. Fatih Sultan Mehmed'in oğlu Sultan II. Beyazıd zamanında Beyazıd Suyolları inşa ettirilmiştir. Yavuz Sultan Selim zamanında da bazı su tesisleri yapılmış ancak bu su tesisleri artan nüfus karşısında yetersiz kalmıştır. İstanbul'un su probleminin esaslı bir şekilde çözümü Kanuni Sultan Süleyman döneminde gerçekleşmiştir. Kaynaklardan bu dönemde su nazırlığının kurulduğu anlaşılmaktadır[70].

Osmanlı Devrinde İstanbul'da yapılan suyollarını dört büyük gruba ayırmak mümkündür. Birinci grup; 1453-1755 yılları arasında yapılmış olan, on altı bağımsız isale hattından oluşan ve tarihi yarımadaya su sağlayan Halkalı Suları'dır. İkinci grup; 1554-1563 yılları arasında Mimar Sinan tarafından yapılmış olan ve yine tarihi

---

[68] Şamanizm'de kutsal sayılan 5 unsur: Toprak, ateş, demir, su, ağaç
[69] ÖGEL, B., **Türk Kültür Tarihine Giriş, C:III.,** Ankara, 1985, s.109.
[70] ÇEÇEN, K., **İstanbul'da Osmanlı Devrinde Su Tesisleri,** İstanbul, 1979, s.2-3.

yarımadaya su sağlayan Kırkçeşme Tesisleridir. Üçüncü ve dördüncü grup; 1547-1874 yılları arasında inşa edilmiş olan on sekiz isale hattından oluşan Üsküdar Suları ve Haliç'in kuzeyini besleyen Taksim Suyu tesisleridir. Bu dört grup dışında Hamidiye Suyu gibi daha küçük isale hatları da bulunmaktadır[71].

1.4.1. Üsküdar Suları

Üsküdar, tarih boyunca küçük bir yerleşim yeri olduğundan Roma ve Bizans devrinden kalan bir su tesisine rastlanmamıştır. O devirlerde önemli bir merkez olarak görülmeyen Üsküdar'da su ihtiyacı küçük birkaç kaynaktan (ayazma) sağlanabiliyordu ve bu nedenle XVI. yüzyılın ortalarına kadar Üsküdar'a isale hattı yapılmamıştır. M.1547 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan tarafından ilk büyük isale hattı inşa ettirilmiş ve 19. yüzyılın sonuna kadar toplam 18 büyük, 17 küçük isale hattı yaptırılmıştır[72]. Bu isale hatlarından bazıları şunlardır[73]:

a) **Mihrimah Sultan Suyu (H.954-M.1547):** Mihrimah Sultanın Üsküdar'da iki adet suyu olup bunlardan birincisinin suyunun tamamı Kuzguncuk Vadisi'nin İcadiye'ye yakın sırtlarındaki kaynaklardan sağlanmıştır. İkincisi ise Bülbüldere Bağlarbaşı Caddesi'nde Fıstıkağacı Mevkiindeki bostandan gelen kaynak suyudur.

b) **Valide-i Atik Suyu (H.991-M.1583):** Nurbanu Sultan Suyolu olarak da bilinen bu suyolu, III. Murat'ın annesi ve II. Selim'in hasekisi Nurbanu Sultan tarafından yaptırılmıştır[74]. Çakal Dağı'ndan gelen isale hattı başka iki kaynakla takviye edilmiştir.

c) **Aziz Hüdai Dergâhı Suyu (H.1007-M.1598):** Kısıklı Caddesi'nde yer alan Hacı Arif Bey Bahçesinden dergaha getirilmiştir.

---

[71] KOLAY, C., "Beyoğlu'na Su Sağlayan İsale Hatları ve Çeşmelere Dağıtımı", **Geçmişten Günümüze Beyoğlu,** C.I., İstanbul, 2004, s.283.

[72] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.24. Ayrıca bkz. HUT, D., "Üsküdar'ın Tarihi Menba Suları: Çamlıca Suları Örneği", **Uluslararası Üsküdar Sempozyumu, C.I., Kasım 17 Bildiriler,** İstanbul, 2007, s.269-286.

[73] ÇEÇENER, H., B., **Üsküdar Merkez Mahalleleri Osmanlı Dönemi Su Uygarlığı Eserleri**, İstanbul, 2007, s.5-8.

[74] ERDENEN, O., "Boğaziçi'nde Su ve Su Yapıları", **İstanbul Armağanı 2 (Boğaziçi Medeniyeti),** İstanbul, 1996, s.155.

d) **Hüdai Suyu (H. 1007-M.1598):** Kısıklı ile Altuizade arasında bulunan Millet Bahçesi'nin sağ yamacından çıkmakta idi.

e) **Çinili Suyu-Kösem Valide Suyu (H.1050-M.1640):** Çakal Dağı'nda bulunan altı kaynaktan beslenen isale hattına daha sonra başka takviyelerde yapılmıştır.

f) **Aslan Ağa Suyu (H.1056-M.1646):** Mihrimah Sultan Camii Şadırvanı ile İskele Meydanı'ndaki III. Ahmed Çeşmesi'ni besleyen Aslan Ağa Suyu, Bağlarbaşı'ndaki Ermeni Mezarlığı'nın karşısındaki Haçik Tarlası ile civarından çıkmakta idi.

g) **Matbah Emini Hacı Halil Efendi Suyu (H.1119-M.1707):** Hacı Halil Efendi'nin Selamsız semtinde yaptırdığı üç çeşmeyi besleyen su, Küçük Çamlıca Caddesi Kamanto Bağı karşısındaki tarla ile Menemenli Bağı'ndan ve Cemal Bey bahçesinden çıkmakta idi.

h) **Gülnüş (Emetullah) Valide Sultan Suyu (H.1121-M.1709):** Cedid Valide Camii'ne (Yeni Camii) ve Ahmediye Külliyesi'ne su veren Gülnüş Valide Sultan Suyu, Validebağı Kasrı'nın karşısındaki bahçeden çıkmakta idi.

i) **Halil Paşa-Hasip Paşa Suyu (H.1134-M.1721):** Miskinler Tekkesi Civarından çıkmakta idi.

j) **Solak Sinan Suyu (H.1141-M.1728):** Tophanelioğlu Semti'nin Bağlarbaşı yönünde Emin Bey arazisinden çıkmakta idi ve Solak Sinan Mahallesinde bulunan çeşmelere ulaşmaktaydı.

k) **Nevşehirli Damad İbrahim Paşa Suyu (H.1141-M.1728):** Başta Şemsi Paşa'da bulunan Şerefabad Kasrı ve İskele Meydanı'ndaki III. Ahmed Çeşmesi olmak üzere Üsküdar'da bulunan birçok tesisin ihtiyacını karşılayan su, Merdivenköy, Karaman Çiftliği ve Sazlıdere mevkiinde on adet kaynağın birleştirilmesinden oluşmaktaydı.

l) **III. Mustafa Suyu (H.1174-M.1760):** Ayazma Camii'nin su ihtiyacını karşılayan su, Bağlarbaşı'nda Çiftlik Gazinosu yanında çıkmakta idi.

m) **Silahtar Abdurrahman Ağa Suyu (H.1180-M.1766):** Sultan Tepesi'nde bulunan birçok tesis ile Paşa Limanı'ndaki Abdurrahman Camii ve Hüseyin Avni

Paşa Çeşmesi'ne ulaşan su, Altunizade ve Kısıklı arasında bulunan birçok şahıs arazisinden toplanmaktaydı.

n) **Selim Ağa Suyu (H.1196-M.1781):** Atlama Taşı semtinde bulunan Selim Ağa Kütüphanesi ve Sıbyan mektebine gelen su, Bülbülderesi'nin üst tarafında Bağlarbaşı Caddesi kenarındaki bostandan çıkmakta idi.

o) **III. Selim Suyu (H.1217-M.1802):** Selimiye ve çiçekçi semtlerini besleyen su, Küçük Çamlıca'da Berber Yusuf Ağa Bağı'ndan çıkmakta idi.

p) **İsa Ağa Suyu (H.1238-M.1822):** Büyük ve küçük olarak adlandırılan İhsaniye Camileri için getirtilmiştir.

q) **Defterdar Tahir Efendi Suyu (H.1242-M.1826):** Harem İskelesi'nde bulunan Defterdar Camii ve çeşmelerine ulaşan su, Selimiye Mahallesi'nde İpekçiler Hanı civarından çıkmaktaydı.

r) **Cevri Usta (Kalfa) Suyu (H.1248-M.1832):** Bağlarbaşı mevkiine ve Zeynep Kamil Hastanesi civarına ulaşan su, Çamlıca'nın Beylerbeyi semtinden çıkmakta idi.

s) **Hatice Hanım Suyu:** İhsaniye İskele Sokağı'nın Yalıboyu Caddesi'nin sonunda yer aldığı bilinen Hatice Hanım Çeşmesi'nin su ihtiyacını karşılayan su, çeşmenin hemen yakınında bulunan Tatar Osman Paşazade Vasıf Bey'in evinin altından çıkmakta idi.

t) **Halit Ağa Çeşmesi Suyu:** Haydarpaşa'da İntaniye Hastanesi önündeki Halit Ağa Çeşmesi, suyolları bozulmadan önce Emin Paşa Tepesi'nden gelen su ile beslenmekteydi. Daha sonra suyun kaynağının yolu değiştirilerek Seyit Ahmet Deresi'ndeki tekkenin çeşmesine bağlanmıştır.

Lale Devri'nde inşa edilmiş çeşmelerden; Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Halil Efendi, Mehmed Paşa (Genç), Mihrişah Kadın, Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın), Şehzade Seyfeddin, Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın), Ümmü Gülsüm Sultan, Halil Efendi, Tophanelizadeler, Damad İbrahim Paşa (Üsküdar İlçesi'nde), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı Müzesi'nde) ve Kaymak Mustafa Paşa çeşmeleri sularını Üsküdar Suları'ndan almaktaydı.

1.4.2. Kırkçeşme Suyu Tesisleri

Kırkçeşme tesislerinin ilk olarak Roma İmparatoru I. Theodosius tarafından (379-395) yaptırıldığı düşünülmektedir. Ancak 1204 yılında Latin İstilası esnasında tesis tahrip edilmiş ve bir daha onarılmamıştır. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethettikten sonra halkın su ihtiyacını karşılamak amacıyla eski suyollarının onarılmasını, yeni su kaynaklarının katılmasını ve yeni isalelerin yapılmasını emretmiştir. Bu ferman üzerine Belgrat Ormanları'ndan su getiren Kırkçeşme Suyolu'nun Cebeciköy ile Bozdoğan Kemeri arası onarılarak Bozdoğan Kemeri'nin alt tarafında bulunan ve çok sayıda olması nedeniyle Kırkçeşme denilen çeşmelere su akıtılmıştır. Ancak Kanuni Sultan Süleyman Döneminde mevcut su sistemleri, artan nüfusun su ihtiyacına karşılık veremez duruma gelince padişah, Mimar Sinan'ı Belgrat Ormanları'ndan su getirmesi için görevlendirmiştir. Mimar Sinan, tesislerin yapımına 1554 yılında başlamış ve 1563 yılında tamamlamıştır. 1563 yılında fazla yağan yağmurdan dolayı 3 büyük kemer yıkılmış ve su 1564 yılında yeniden verilebilmiştir. Kırkçeşme Suyu Tesisleri, 55 km. uzunluğunda isale galerisinden, 33 kemer, dağıtım kubbeleri, dağıtım şebekeleri ve üç yüz adet çeşmeden meydana gelmektedir. Kemerlerinden Mağlovakemeri, Uzunkemer, Güzelcekemer, Kovukkemer ile Paşakemer çok katlı ve çok gözlü olarak inşa edilmiştir[75].

Kırkçeşme Suyu Tesislerine daha sonraki dönemlerde dört bent/baraj eklenmiştir:

a) **Karanlıkbent:** Topuzlu Bendi, Kömürcü Bendi ve II. Osman Bendi gibi isimlerle de anılan Karanlıkbent, 1620 yılında Sultan Osman tarafından inşa ettirilmiştir.

b) **Büyükbent:** Belgrat Bendi ve Büyük Belgrat Bendi gibi isimlerle de anılan Büyükbent birçok kez yıkılmış ve tamir görmüştür. Bendin ilk inşa tarihi Geç Roma Dönemine rastlar. Fatih Sultan Mehmed veya Kanuni Sultan Süleyman zamanında yeniden inşa ettirildiği düşünülmektedir. Ancak zaman içerisinde yeniden harap olması üzerine 1724 yılında Sultan III. Ahmed tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. I. Mahmud Döneminde tekrar yıkılan bend 1748 yılında yeniden inşa ettirilmiştir. 1900 yılında ise Sultan II. Abdülhamit'in emriyle bende ikinci bir kademe eklenerek bugünkü seviyesine yükseltilmiştir.

---

[75] ÇEÇEN, K., **Mimar Sinan ve Kırkçeşme Tesisleri**, İstanbul, 1988, s.145.

c) **Kirazlıbent:** Sultan II. Mahmud tarafından 1818 yılında annesi Valide Sultan hayrına inşa ettirilmiştir.

d) **Ayvadbendi:** 1765 yılında inşasına başlanan bend III. Mustafa tarafından inşa ettirilmiştir[76].

Kırkçeşme Suları'nın; Kubbe-i Cedid-i Taksim, Eğrikapı, Tezgahçılar, Kubbe-i Ayasofya ve Sulukule Kubbesi maksemlerine dağıtıldığı tespit edilmiştir. Cumhuriyet Döneminde Kırkçeşme ve Halkalı Suları'nın dağıtım hattı 1941 yılında tamamen kapatılmıştır[77]. Lale Devri'nde inşa edilmiş çeşmelerden; III. Ahmed Meydan Çeşmesi, Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme), Kâtip Muslihüddin Çeşmesi, Ebubekir Ağa Çeşmesi ve Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi bir zamanlar Kırkçeşme Suları'ndan beslenmekteydi.

1.4.3. Halkalı Suları

Halkalı Suları, İstanbul surlarının batı ve kuzeybatısında bulunan Halkalı ve Cebeciköy arasındaki bir bölgeden geldiği için bu ismi almıştır. Aynı zamanda bu sular vakıf suları olduğu için her isale bir camiye su veriyordu bundan dolayı "Cevâm-i Şerife Suları" olarak da bilinirler. Bu suların şehre getirilmesi için Roma ve Bizans Döneminde de tesisler kurulmuş ancak bu tesislerin zaman içerisinde tahrip olması nedeniyle Osmanlılar Döneminde 1453-1755 yılları arasında yeniden yapılmıştır. Halkalı Suları, tarihi yarımadanın su ihtiyacını karşılayan on altı bağımsız isale hattından oluşmaktadır. Suyun kaynağından alınarak şehre getirilmesi için Mazulkemer, Bozdoğan (Valens) Kemeri, Avasköy Kemeri, Ali Paşa Kemeri, Kumrulu Kemer ve Paşa Kemeri kullanılmıştır. Bu kemerlerden Bozdoğan (Valens) Kemeri İstanbul'da günümüze ulaşan kemerlerin en eskisidir. Halkalı Suları'nın şehir içinde su alan yer sayısı 435 olarak tespit edilmiştir. Suyun şehir dışındaki suyolunun uzunluğu ise 130 km'ye yakındır[78]. Halkalı Suyu'nu oluşturan on altı isale hattı ve banileri şunlardır:

a) Fatih ve Şadırvan Suyolu / Fatih Sultan Mehmed

b) Turunçluk (Turunçlu) Suyolu / Fatih Sultan Mehmed

---

[76] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **III. Ahmed Devri İstanbul Çeşmeleri (1703-1730),** İstanbul, 1995, s.53-54.
[77] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.54.
[78] ÇEÇEN, K., **İstanbul'da Osmanlı Devrinde Su Tesisleri,** İstanbul, 1979, s.11-16.

c) Mahmud Paşa Suyolları / Sadrazam Mahmud Paşa

d) Beyazıd Suyolu / Sultan II. Beyazıd

e) Koca Mustafa Paşa Suyolu / Sadrazam Koca Mustafa Paşa

f) Süleymaniye Suyolu / Kanuni Sultan Süleyman

g) Mihrimah Suyolu / Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan

h) Ebusuud Suyolu / Şeyhülislam Ebusuud Efendi

i) Köprülü Suyolu / Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa

j) Cerrah Mehmed Paşa Suyolu / Veziriazam Cerrah Mehmed Paşa

k) Sultan Ahmed Suyolu / Sultan I. Ahmed

l) Saray Çeşmeleri (IV. Mehmed Suyolu) / Sultan IV. Mehmed

m) Beylik (I. Mahmud Suyolu) / Sultan I. Mahmud (ilk inşası Fatih Sultan Mehmed Dönemine aittir).

n) Hekimoğlu Ali Paşa Suyolu / Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa

o) Kasım Ağa (Sekbanbaşı) Suyolu / III. Ahmed Döneminde Sekbanbaşı olan Kasım Ağa

p) Nuruosmaniye (I. Mahmud ve III. Osman) Suyolu / I. Mahmud ve III. Osman[79].

Lale Devri'nde inşa edilmiş çeşmelerden; Ebezade Abdullah Efendi ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmeleri sularını Halkalı Suları'ndan almaktaydı.

1.4.4. Taksim Suyu Tesisleri

Taksim ve civarı gerek Bizans gerekse Osmanlılar döneminde su tesisleri bakımından oldukça ihmal edilen bir bölge olmuştur. Fakat nüfusun artmasıyla birlikte su sıkıntısı baş göstermeye başlamış ve Sultan III. Ahmed bölgenin su ihtiyacını gidermek amacıyla Bahçeköy'den su temin etme girişiminde bulunmuştur, ancak 1730 ayaklanması nedeniyle bu girişimi yarıda kalmıştır. Bunun üzerine I. Mahmud 1731-1732 yıllarında tesisin inşasını gerçekleştirmiştir. Daha sonraları yapılan ilaveler ve bentlerle tesis son şeklini 1839 yılında almıştır. Taksim suyu isale hattı ve hattan ayrılan kollar Boğaz'ın batı kıyısında Yeniköy'den başlayarak Kasımpaşa'ya kadar olan geniş bir bölgenin ve

---

[79] ÇEÇEN, K., **İstanbul'un Vakıf Sularından Halkalı Suları,** İstanbul, 1991, s.22.

Beyoğlu'nun su ihtiyacını karşılamıştır. İlk aşamada Bahçeköy'de bulunan derelerin suları içi sırlanmış künklerle şehre ulaştırılmıştır. Zaman içerisinde künklerde oluşan hasarlar nedeniyle suyun büyük bir kısmı ziyan olmuş ve bunun üzerine Sultan I. Abdülhamit ya da III. Selim zamanında isale hattı kâgir hale dönüştürülmüştür[80]. 25 km. uzunluğunda olan isale hattında yeralan bentler şunlardır[81]:

a) **Topuzlubent:** Bent üzerinde bulunan sütunların tepesinde yer alan taş küreler nedeniyle Topuzlubent olarak anılmaya başlanan bendin asıl adı I. Mahmud bendidir. 1750 yılında I. Mahmud tarafından Kâğıthane Deresi'ne katılan Acıelma Deresi'nin Bahçeköy'deki Eskibağlar kolu üzerine yapılmıştır. Başlangıçta 14 zira yüksekliğinde olan bendi Cezayirli Gazi Hasan Paşa 1786 yılında 18 ziraya yükseltmiştir. Bu başarısından dolayı Cezayirli Gazi Hasan Paşa'ya 22 masura su tahsis edilmiş ve bu su Kasımpaşa'daki Bahriye Tesisleri ile Hasan Paşa'nın hayratına verilmiştir.

b) **Valide Bendi:** 1796 yılında III. Selim'in annesi Mihrişah Sultan tarafından inşa ettirilmiştir. Acıelma Deresi'nin bir kolu olan Arabacı Mandırası Deresi'nin doğu kolu üzerinde yer alır.

c) **Sultan Mahmud Bendi:** Bend-i Cedit olarak da anılan bent, 1839 yılında II. Mahmud tarafından Arabacı Mandırası Deresi'nin batı kolu üzerinde inşa ettirilmiştir.

1.5. ÇEŞME

Çeşme kelimesinin, Farsça'da "göz" anlamına gelen "çeşm" kelimesinden geldiği genellikle kabul edilen bir görüştür. Günümüzde hâlâ yer altı sularından beslenen kuyulara su sağlayan deliklere göz denmesi bu iddiayı destekler niteliktedir. Ancak XIII. ve XIV. yüzyıllarda çeşme yerine yine Arapça'da göz anlamına gelen ayn kelimesinin kullanılmış olduğu çeşme kitabelerinden anlaşılmaktadır[82]. Çeşme kitabelerinde rastladığımız diğer isimler ise "sikâye" ve "meska"dır[83]. Anadolu öncesi Türk

---

[80] ÇEÇEN, K., **İstanbul'un Vakıf Sularından Taksim ve Hamidiye Suları,** İstanbul, 1992, s.20.
[81] KOLAY, C., **a.g.m.,** s.284-285.
[82] Sivas Gök Medrese Çeşmesi (1271) ve Bolvadin Alaca Çeşme (1278) kitabelerinde "ayn" kelimesine rastlanılmaktadır. (EYİCE, S., "Çeşme", **İslam Ansiklopedisi, C.VIII,** İstanbul, 1993, s.277).
[83] ERÇAĞ, B., "İstanbul Su Mimarisinde Yapı ve İşlevleriyle Çeşmeler", **İlgi, S:49,** İstanbul, 1987, s.2**.**

döneminde ise çeşme gibi kullanılan su tesisleri "alış", "pınar" veya "suvat" gibi terimler ile adlandırılmıştır[84].

Yaşamın en temel gereksinimlerinden biri olan suyun sağlandığı yapı türleri olan çeşmelerin yaygın bir şekilde kullanıldığı bilinmekle birlikte eski Mezopotamya medeniyetlerinde çeşme olduğu yönündeki görüşler doğru değildir. Yazılı kaynaklar ve ortaya çıkarılan kalıntılar doğrultusunda Anadolu'da ilk çeşmelerin M.Ö. II. bin yılına Hititlere kadar gittiği düşünülmektedir. Urartu Kalesi içerisinde bulunan ve M.Ö. IX.-VII. yüzyıla tarihlenen çeşmeler günümüze kadar ulaşabilmiş en eski çeşmelerdir[85]. Yunan ve Roma şehirlerinde de çeşme, önemli yapılardan biri olmuştur. Roma döneminde varlıklı kişilerin evlerinin bahçesinde zengin mozaiklerle süslenmiş, yuvarlak kemerli, bir niş içinde bir oluktan suyu akan çeşmeler bulunmaktaydı. Bu çeşmeler Türk medeniyetindeki selsebillere benzemekle birlikte Pompei'de herkesin faydalanması için devamlı akarsulu sokak çeşmelerinin yapıldığı da bilinmektedir. Bu dönemde yapılan abidevi çeşmelere "nympheum" adı verilmiştir ve Anadolu'nun birçok kentine nympheumlar yapılmıştır. Kaynaklardan kanallarla getirilen sular nympheumun havuzunda toplanmıştır. Çeşmenin cephesi ve havuzun çevresi heykel ve zengin kabartmalarla süslenmiştir. Bizans devrinde ise daha küçük ölçülerde kamu çeşmelerinin yapıldığı tespit edilmiştir[86]. İslam dünyasında temizliğe verilen büyük önem ve peygamberin hadisleri çeşme inşasını teşvik edici unsurlardan biri olmuştur. Müslümanların fetihlerle ele geçirdikleri bölgelerde bulunan antik çeşmeleri onararak kullandıkları bilinmektedir. İspanya'da X. yüzyılda Endülüs Emevilerine ait suyolu ve Aslanlı Çeşme, İslam mimarisindeki ilk çeşme örneklerindendir[87]. Türkler de hayrat veya sadaka olarak şehir, kasaba ve yerleşme merkezlerinin yanı sıra ana yolların kenarlarında açıklık veya kırlık yerlerde birçok çeşme inşa etmişlerdir[88]. Selçuklular

---

[84] DENKTAŞ, M., "Anadolu Türk Mimarisinde Çeşmeler", **Türkler Ansiklopedisi, C.VII.,** Ankara, 2002, s.873.

[85] SİNEMOĞLU, N., "Tarihi İstanbul Çeşmeleri", **Tarihi İstanbul Çeşmeleri Kurtarılmalıdır, I. Seminer Bildirileri,** İstanbul, 1985, s.89.

[86] EYİCE, S., "Çeşme", **a.g.m.**, s.277.

[87] DENKTAŞ, M., **a.g.m.,** s.874.

[88] Su yapılarına bu denli önem veren bir medeniyetin su teşkilatını da aynı önemle düzenlemesi olağandır. Teşkilatlanmış bir şekilde hizmete sunulan çeşmelerin; bakımı, gerektiğinde onarımı, suyun kaynağından sağlıklı ve kesintisiz olarak ulaşımının sağlanması bağlı bulunduğu vakıflar ve hayır sahipleri tarafından yapılmaktaydı. Osmanlı İmparatorluğu'nda "Hafız-ı Tas" denilen ve çeşmenin her türlü bakımıyla ilgilenen bir meslek grubu bulunmaktaydı. Bu görevliler çeşmenin bakımı, tamiri ve temizliğinin yanı sıra çeşmeden su içerken su ile ilgili ayeti kerimi okumak ve şifa niyetine dua etmekle de görevliydiler. Diğer bir meslek grubu ise "Su Yolcuları" olup bu meslek dalı Kırkçeşme Suyolları ile beraber ihdas edilmiştir. Babadan oğula geçen bu meslek dalındaki görevlilerin; suyollarının muhafazası, bozulan kısımlarının

Döneminde inşa edilen ilk çeşmelerin nasıl olduğu konusunda kesin bir bilgimiz yoktur. Ancak diğer su tesisleri gibi antik dönem çeşmelerini onararak kullandıkları bilinmektedir. Selçukluların çeşmeleri genellikle medrese, han, cami ve tekke gibi yapıların ön cephelerine ya da cümle kapılarının yakınlarındaki bir eyvanın içerisine inşa ettikleri günümüze ulaşabilen örneklerden anlaşılmaktadır. Bu dönemde olabildiğince sade olan çeşme örneklerinin yanı sıra Pazar Hatun Hanı Çeşmesi (H.636-M.1238-39) gibi dekoratif yönden önem taşıyan örnekler de mevcuttur. Profillerle hareketlendirilmiş bir nişe sahip olan bu çeşmenin bronzdan yapılmış olan lüleleri ejder başı şeklindedir. Selçuklu Dönemi çeşmelerinin en bezemeli örneği 1271 tarihli Sivas Gök Medresesi'nin cephesine yapılmış olan çeşmedir. İki renkli taş kullanımıyla yapılmış olan çeşmenin üç dilimli dekoratif bir kemeri ile çok incelikli işlenmiş geometrik ve bitkisel süslemeleri vardır. XIII. yüzyılın son çeyreğinde ise İlhanlı hâkimiyeti ile birlikte anıtsal ölçüde çeşmelerin yapıldığı görülmektedir. Selçuklu dönemi çeşmelerinin en belirgin özelliği nişlerinin fazla derin olmamasıdır. Bunun nedeni ise duvarların taşıyıcı olmasından kaynaklanan strüktürel sorunlardır. Nüfusun artmasıyla birlikte artan su ihtiyacını karşılamak üzere XV. yüzyılda yeni bir çeşme tipi olan depolu çeşmeler inşa edilmiştir. Bu tip çeşmelerin üzeri kubbe veya tonozlarla örtülmüştür ve genellikle ahşap saçakları bulunmaktadır. XVI. yüzyılda çeşme mimarisinde büyük değişiklikler dikkati çeker. Bu yüzyılda suluklar, sıra abdest muslukları, namazgâhlı çeşmeler, meydan ve iskelebaşı çeşmeleri gibi yeni çeşme türleri ortaya çıkmıştır. Çeşme nişlerinin içerisine dinlenme sekileri ve su tası koymak için nişler yapılmaya başlanmıştır. Rozet, gülçe, selvi ağacı ve lale gibi motifler süsleme programına dâhil edilmiştir[89]. Yine bu yüzyılda niş kemerleri ile saçak arasındaki mesafenin azalması dikkati çeken diğer özelliklerdendir[90]. XVII. yüzyıldan itibaren de depolu meydan çeşmelerinin yapıldığı görülmektedir[91]. XVIII. yüzyılda çeşme inşa sayısında büyük bir artış olduğu gözlenir. Bu yüzyılda çeşmeler iç ve dışbükey hareketlenmelerle yeniden biçimlendirilmiştir. Ana tasarım düzeni tamamen

---

tamiri, yeni su kaynaklarının bulunması gibi görevleri vardı. Ayrıca, evlere ve hamamlara kaçak olarak su alınmasına, başkasının suyuna müdahale edilmesine mani olmak da görevleri arasındaydı. Su şebekelerinin evlere kadar ulaşamadığı bir dönemde ortaya çıkan meslek gruplarından bir diğeri de sakalardır. Atlı ve yaya olmak üzere ikiye ayrılan sakalar, çeşmelerden veya membalardan aldıkları suyu evlere ve sebillere taşıyan görevlilerdir. (GÖNCÜOĞLU, S., F., " 'Su' İstanbul", **Kültür Sanat Araştırma Dergisi,** S.IX, İstanbul, 2007, s.37-38).

[89] DENKTAŞ, M., **a.g.m.,** s.874-875. Ayrıca bkz. PİLEVARİAN, N., K., "Osmanlı Çeşme Mimarisi", **Türkler,** C.XII., Ankara, 2002, s.247-251.

[90] KAFKAS, M., E., "Çeşmeler ve Sebiller", **Sanatsal Mozaik,** S.7, İstanbul, 1996.

[91] DENKTAŞ, M., **a.g.m.,** s.874-875.

değişmemekle birlikte ön cephe dışa doğru taşırılarak iki yana yerleştirilen suluklarla üç bölümlü cephe düzenlemesine gidilmiştir[92]. XVIII. yüzyılda çeşme cephesi yoğun bir şekilde bezenmiş ve kemerin derinliği azaltılmıştır. XVI. ve XVII. yüzyılda kullanılan sivri kemerin yanı sıra istiridye kabuğu şeklinde yarım daire kemer ve dalgalı kaş kemer de kullanılmaya başlanmıştır. Mukarnaslı şerit ve silmeler, taç tepelikler, tabak içinde meyve, vazo içinde çiçek motifleri, akantus yaprakları bu yüzyıl bezemesinde sıkça görülen bezemelerdendir. Vazolar ve meyve dolu tabakların perspektifin yardımı ile bir sehpa üzerinde gösterilmesi, cephelerin mermer malzeme ile kaplanması ve oval çerçeve içerisine tuğraların kabartma olarak işlenmesi bu yüzyılda dikkati çeken diğer bezeme öğeleridir[93]. Bu yüzyılda gözlemlenen bir değişim ise, kurnaların yuvarlatılması ve dış yüzeylerinin bezenmeye başlanmasıdır[94]. XVIII. yüzyılda değişim çeşme kitabelerine de yansımış ve artık kitabeler sadece su ile ilgili ayetleri, kelime-i tevhidi, baninin ismini ya da eserin yapım tarihini vermekle kalmamış, eserin yapılma nedenini, baniye ve devrin padişahına övgüleri de içermeye başlamıştır. Kitabe metinleri büyümüş, şiirlerle Divan edebiyatının gündelik hayata girmesi sağlanmış, mensur kitabe sayısında azalma olmuştur. Kısa metinli kitabeler genellikle Sülüs hatla, uzun metinli kitabeler ise Talik hatla yazılmıştır. Çeşme kitabelerinde hattat imzaları ve padişah tuğralarının görülmesi de bu yüzyılda görülen değişimlerdendir[95]. XIX. yüzyıl çeşme tasarımında yeni düzenlemelerin denendiği bir dönemdir. Bu yüzyıl sonlarında yabancı sanat akımlarının hâkimiyetinden kurtulmak için Türk neo-klasiği adı verilen bir akım başlar ve bu akımla eski Türk unsurları mimaride yeniden kullanılmaya başlanır. Dönemin anıtsal yapılarında karşılaşılan eklektik yaklaşım çeşme cephelerine de yansır. Aksaray'daki Pertevniyal Valide Sultan Çeşmesi bu değişimin güzel bir örneğidir[96]. XX. yüzyılda ise vakıf sularının belediyeye devredilmesi, modern su şebekelerinin kurulması gibi nedenlerle çeşme vakfedilmesi geleneği durmuş ve sanatsal değeri olan çeşmeler yapılmamıştır[97].

---

[92] EROL, G., C., "İstanbul'da III. Ahmet Dönemi Osmanlı Mimarisi", **Türkler, C.XV**, Ankara, 2002, s.339.
[93] PİLEVARİAN, N., K., URFALIOĞLU, N., YAZICIOĞLU, L., **Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler,** İstanbul, 2000. Ayrıca bkz. ÖDEKAN, A., "Kentiçi Çeşme Tasarımında Tipolojik Çözümleme", **Semavi Eyice Armağanı,** İstanbul, 1992, s.281-299.
[94] BARIŞTA, Ö., "Başkent İstanbul'dan Örnekleriyle Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Çeşmeleri", **Türkler,** C.XV, Ankara, 2002, s.245.
[95] AYNUR, H., **a.g.m.,** s.36-37.
[96] ÖDEKAN, A., "Çeşmeler", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.II., İstanbul, 1994, s.491.
[97] EKER, Y., "Osmanlı Çeşmeleri", **İlgi,** S.96, İstanbul, 1999, s.7

Kendinden önceki medeniyetlere ait su tesislerini ve çeşmeleri onararak kullanan Türkler, bu tesislere sahip olan medeniyetlerin teknik bilgilerini de kullanmış ve geliştirmişlerdir. Diğer medeniyetlerde olduğu gibi Türkler de yağan kar ve yağmur sularını sarnıçlarda toplamışlar, akarsuların önlerini uygun bir yerde keserek bentler yapmışlardır. Bentlerden veya kaynağından alınan su; kanallar, pöhrenkler[98], su kemerleri vasıtasıyla şehirlere getirilmiş ve çökeltme havuzlarında bir müddet dinlendirilip temizlendikten sonra havuzlardan alınarak maksemlere nakledilmiştir. Bu şekilde maksemlerde toplanan su, lülelerle ölçülerek çeşmelere dağıtılmıştır. Bunun yanı sıra şehir merkezinde bulunan yer altı kaynak suları da dönme dolaplar kullanılarak yeryüzüne çıkarılmış ve kuyular açılarak kullanılmıştır[99].

Klasik Türk mimarisinde çeşmeler genellikle sade işçilikleri olan duvar (cephe) çeşmesi şeklindeydiler. Bu çeşmeler çoğunlukla sivri veya yuvarlak kemerli yapılıyordu. Çeşme nişinin ortasında yer alan ayna taşının iki yanında birer tane veya üst orta kısmında bir tane tas yuvası bulunmaktaydı. Tek renk kesme taştan yapılan kemerlerin üzerine çeşmenin kitabesi konumlandırılıyordu. Önlerinde bir yalak ve yalağın iki yanında birer adet dinlenme sekileri vardı. Bazı çeşmelerde saçak olması da rastlanan özellikler arasındaydı[100]. Bu özelliklere sahip olan klasik bir çeşme mimarisinde yer alan cephe öğeleri şunlardır:

a) **Saçak:** Çatı ile cepheyi birbirine bağlayan ve çeşmeyi kullananları yağmur, kar, güneş gibi doğa faktörlerinden koruyan; taş, ahşap veya metalden yapılmış mimari bir öğedir. Dekoratif bir görünüme sahip olan saçaklarda kalemişi, altın varak, oymacılık teknikleri ile elde edilmiş bezemeler görülebilir[101].

b) **Kemer:** Bir açıklığı geçmek için kullanılan, düzgün eğrisel biçimli strüktürel öğeye kemer denir[102]. Çeşme nişini belirleyici bir öğe olan kemer, dönemin üslubuna uygun olarak taş, tuğla veya mermer malzemeden yapılabilir. Aynı cephe üzerinde birden fazla kemer bulunması o çeşmenin çok kanatlı bir çeşme

---

[98] Suyu kaynağından alarak şehir merkezine nakletmek için kullanılan künklere Osmanlı Döneminde pöhrenk adı verilmiştir. Bu pöhrenkler ortalama olarak 0.35-0.40 metre uzunluğunda, 0.13-0.16 metre çapındadır. Birleşme yerleri geçmeli olarak yapılmakta ve bağlantı yerinde su sızıntısını önlemek amacıyla löküm adı verilen kireç ile zeytinyağının karıştırılmasıyla elde edilmiş bir harçla sıvanmaktaydı. (DENKTAŞ, M., **a.g.m.,** s.874).

[99] DENKTAŞ, M., **a.g.m.,** s.872.

[100] AYNUR, H., "18. Yüzyıl İstanbul Çeşmeleri", **18. Yüzyılda Osmanlı Kültür Ortamı Sempozyum Bildirileri (20-21 Mart 1997)**, İstanbul, 1997, s.34.

[101] ÖZDENİZ, E., **İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşmeleri ve Sebilleri,** İstanbul, 1995, s.52.

[102] SÖZEN, M., TANYELİ, U., "Kemer", **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü,** İstanbul, 1999, s.128

olduğunu, ayrı cephelerde birden fazla kemer bulunuşu ise o çeşmenin çok cepheli bir çeşme olduğunu gösterir[103].

c) **Niş:** Kendisinden geniş bir mekana açılan ve duvar içine oyulmuş, genellikle üstü kemer yada mukarnas ile örtülü girinti yada hücreye niş denir[104]. Niş, çeşmede musluğun bulunduğu bölümü çevresinden ayırır. Niş kemerinin içinde yer alan yüzey, taş veya mermer kaplama olup sade veya tezyinatlı yapılır[105].

d) **Kitabe:** Eser hakkında bilgi veren, genellikle nazım, nadiren nesir olarak yazılan, yapının banisini belirterek ne amaçla, hangi tarihte inşa edildiğini belirten levhalara kitabe denir[106]. Bazı kitabelerde tarihler ebced hesabı ile düşürülmüştür. Değerli birer belge olarak tarihi gerçekleri yansıtan kitabeler, genellikle mermer veya taş malzemeden yapılırlar. Niş içerisine veya kemerin üzerine konumlanan kitabeler, hat sanatının güzel örneklerini yansıtırlar. Bazı kitabelerde levhanın alt köşesinde kitabeyi yazan hattatın ismi de (imzası) yer almaktadır. Kitabelerin hatları ünlü hattatların eserleri olduğu gibi metinleri de dönemin ünlü şairlerine aittir. Bu şiirleri yazanlar arasında sultanlarda bulunmaktadır[107].

e) **Musluk:** Su tesislerine çok önem veren Osmanlıların muslukları özenle süsledikleri bilinmektedir. Bunun yanı sıra daha önceki devirlerde de çeşme musluklarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Roma Döneminde taş çörtenlerin yanı sıra bronzdan bir takım musluklar da kullanılmıştır. Daha sonra Anadolu'da Bizans ve Selçuklular Döneminde de bronz çeşme musluklarına rastlanılmıştır. Bu muslukların hemen hepsi hayvan figürlü yapılmıştır[108]. Osmanlılar ise, Kanuni Sultan Süleyman Dönemine kadar sürekli akan akar çeşmeler inşa etmişlerdir. Bu çeşmelerde akan su, bahçe ve bostanlara akmak üzere bazı mahalle imamlarına ve cemaatlere tahsis edilmiştir. Burma muslukların kullanılmaya başlamasıyla birlikte sürekli olarak akan bu sudan yararlanan bazı kimseler burma lüleleri kaldırtmaya çalışmışlardır[109]. Burma lüleler genellikle

---

[103] ÖZDENİZ, E., **a.g.e.,** s.51.
[104] SÖZEN, M., TANYELİ, U., "Niş", **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü,** İstanbul, 1999, s.173.
[105] ÖZDENİZ, E., **a.g.e.,** s.50.
[106] PUR, D., "İç Muhammed Aşkına Ma Çeşme'den Âb-ı Zülâl – İstanbul Çeşme-Sebil Kitabelerinde Ayetler ve Niyazlar", **Kültür Sanat Araştırma Dergisi, S.9,** İstanbul, 2007, s.103.
[107] ÖZDENİZ, E., **a.g.e.,** s.51.
[108] BAYRAKTAR, N., TEZCAN, H., "Topkapı Sarayı Çeşme Muslukları", **Bedrettin Cömert'e Armağan,** Ankara, 1980, s.532-536.
[109] OĞUZ, B., **a.g.e.,** s.59.

tunçtan, pirinçten ve dökme olarak yapılmıştır. Tunç ve pirinç dökümlerin altın yaldız ile renklendirildiği örnekler de mevcuttur. Bazı dökümlerin içerisinde bolca gümüş karışımı vardır. Musluklarda hayvan motiflerinin yanı sıra bitkisel motifler de kullanılmıştır[110].

f) **Ayna Taşı:** Musluk taşı olarak da adlandırılan ayna taşı, çeşmelerden suyu akıtabilmek için açılan deliklere yerleştirilmiş lülelerin yada muslukların bulunduğu ünitelerdir. Çeşmelerin en özen gösterilerek bezenmiş öğelerinden biri olan ayna taşları, saraydan en ücra mahallelere kadar ulaşan estetik beğeninin göstergesidirler[111].

g) **Tas Nişi – Maşrapa Yuvası:** Su içmek için kullanılan maşrapa veya tasları koymak amacıyla, çeşme nişinin içerisinde, ayna taşının iki yanına simetrik ya da tek olarak açılmış olan küçük nişlere tas nişi (maşrapa yuvası) denir.

h) **Lüle:** Osmanlı döneminde kente verilen su miktarını ölçmek için kullanılan bir ölçü birimi ve aracı. Lüle 30 dirhem ağırlığında bir kurşun kürenin girebileceği çapta bir borudur. Her lüle 4 masuradan ve her masura da 4 çuvaldızdan oluşur[112].

i) **Yalak:** Çeşmelerde akan suyun toplandığı ve boşaltıldığı kısma tekne, kurna veya yalak denir[113]. Genellikle mermer veya taş malzemeden yapılırlar. Bazı çeşmelerin yalağı hayvanları sulamak amacıyla da kullanılmaktaydı.

j) **Dinlenme Sekisi:** Testi sekisi, oturma sekisi veya seki taşı gibi isimlerle de anılan, yalağın her iki yanında bulunan taştan veya mermerden yapılmış yüksekçe yatay düzlüğe verilen addır[114]. Çeşmelerden su ihtiyacını karşılayan insanların oturup dinlenmeleri veya su testilerini koymaları amacıyla yapılmış olan sekilerdir.

Çeşmeler, konumları ve şekilleri temel alınarak araştırmacılar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Tanışık, İstanbul çeşmelerini; meydan çeşmeleri, köşe başı

---

[110] BAYRAKTAR, N., TEZCAN, H., **a.g.m.,** s.532-536.
[111] BARIŞTA, Ö., "Osmanlı Dönemi Üsküdar Çeşmelerinden Bazı Ayna Taşları ve Sorunları", **Uluslarası Üsküdar Sempozyumu VI, (6-9 Kasım 2008 Bildiriler),** C.I., İstanbul, 2009, s.281.
[112] SÖZEN, M., TANYELİ, U., "Lüle", **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü,** İstanbul, 1999, s.150.
[113] ÖZDENİZ, E., **a.g.e.,** s.50.
[114] ÖZDENİZ, E., **a.g.e.,** s.50.

çeşmeleri, sokak çeşmeleri, sebilli çeşmeler ve abidevi çeşmeler olarak ayırmıştır[115]. Arseven, İstanbul çeşmelerini; mahalle çeşmeleri, cami çeşmeleri, şadırvan çeşmeleri, oda çeşmeleri, musluklar ve abidevi çeşmeler şeklinde sınıflandırmıştır[116]. Dwight, Constantinopel: Old and New isimli kitabında İstanbul çeşmelerini; hususi çeşmeler, mahalle çeşmeleri, cami çeşmeleri, şadırvanlar, sebiller ve duvar çeşmeleri şeklinde sınıflandırmıştır[117]. Örcün Barışta ise çeşmeleri, mimariyle bağlantılı, mimariyle bağlantısız ve namazgâh çeşmeleri olmak üzere üç temel başlık altında toplamıştır. Mimariyle bağlantılı çeşmeleri, yapı içi, yapı dışı ve çeşme olarak üç bölüme ayırmıştır. Örcün Barışta'nın tipolojisinde yapı içi çeşmeleri, konut, hamam, cami; yapı dışı çeşmeleri, avlu, dış duvar, portal; çeşme ise, hazire, bahçe, çayır, sokak ve meydan olarak alt başlıklara ayrılmıştır.

Mimariyle Bağlantılı Çeşmeler Mimariyle Bağlantısız Çeşmeler Namazgah Çeşmeleri

ξ

ξ	ξ	ξ
Yapı İçi	Yapı Dışı	Çeşme
Konut	Avlu	Hazire
Hamam	Dış Duvar	Bahçe
Camii	Portal	Çayır
		Sokak
		Meydan

Çeşme tipolojisi konusunda kapsamlı çalışmalar yapan araştırmacılardan biri de Semavi Eyice'dir. Semavi Eyice'nin yapmış olduğu tipolojide çeşmeler; cami şadırvanlarından farklı bir tür olarak anılan şadırvan çeşmeleri, sütun çeşmeleri, duvar (cephe) çeşmeleri, meydan ve iskele çeşmeleri olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır[118]. Bu çalışmada, araştırma konusu dâhilinde bulunan çeşmelerin özellikleri dikkate alınarak; çeşmeler cephe özelliklerine göre tek kemerli, çift kemerli; bulundukları yere göre ise bir yapının duvarına bağımlı, bağımsız ve su depolu çeşmeler şeklinde bir sınıflandırma yapılacaktır.

[115] TANIŞIK, H., **İstanbul Çeşmeleri, C: I.,** İstanbul, 1943, s.V.
[116] ARSEVEN, C., E., "Çeşme", **Sanat Ansiklopedisi, C.I.,** İstanbul, 1983, s.388.
[117] AYNUR, H., KARATEKE, H., **a.g.e,** s.65.
[118] EYİCE, S., "Çeşme", **a.g.m.**, s.279.

II. BÖLÜM

2. KATALOG

2.1. Lale Devri İstanbul Çeşmeleri

2.1.1. Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi

Eyüp İlçesi'nde Düğmeciler Mahallesi, Karasüleyman Tekke Sokakta yer alan ve Çırçır Suyu Çeşmesi ismiyle de bilinen eser, kesme taş malzemeden yapılmıştır (Foto No:1) (Çizim No: 1-2). Eser, üzerindeki kitabeye göre; H.1130 (M.1718) yılında Altıncızade Hacı Mustafa Ağa tarafından inşa ettirilmiştir, ancak eserin mimarı bilinmemektedir.

Vakıf Su Defterleri, 258/1/2 numaralı kayıtta, Sultan Bayezit suyolu ile gelen bir miktar suyun Mustafa Ağa'nın vakıf çeşmelerine ve yine bir miktar suyun da Süleymaniye suyolu ile Tacir Hanı yakınında Mercan çarşısındaki Beşir Ağa Vakfı çeşmelerine bağlanmasına dair bilgiler yer almaktadır. 258/1/3 numaralı kayıtta ise; Haslar Kazası, Küçükköy karyesi yakınındaki su lağmından hâsıl olan suyun, Mustafa Ağa ve Beşir Ağa vakıfları arasında paylaşılmasına dair bilgiler bulunmaktadır (Ekler: 3.1. – 3.2.)[119]. H.1207 (M.1792) tarihli olan bu belgeler ile çeşmenin M.1792 yılında da kullanılır durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Çeşme, bir yapının duvarına bağımlı inşa edilmiş olup nişsiz düz cepheli bir çeşmedir (Foto No:2). 2.40 m. yüksekliğinde ve 1.44 m. genişliğinde olan çeşmenin üzerinde, bezemesiz düz bir saçağı vardır. Dikdörtgen prizma gövdeli çeşmenin merkezi dekoratif amaçlı bir sivri kemerle hareketlendirilmiştir. Bu dekoratif kemerin iki yanına simetrik yerleştirilen silmelerin yüzeyi bezemesizdir. Çeşmenin ayna taşının alt bölümünün ortasına bir lüle deliği açılmış üst bölümüne ise taş malzemeden yapılmış tek satırlık inşa kitabesi yerleştirilmiştir. Yeşil zemin üzerine altın yaldızla yazılmış kitabe, 0.43 x 0.15 m. ölçülerindedir ve Tâlik hatlı yazılmıştır (Foto No:3).

---

[119] Vakıf Su Defterleri, 258/1/2 ve 258/1/3 numaralı kayıtlar. Belgelerin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (3.1.-3.2.). Transkribi için bkz. ÇELİK, G., **İstanbul Su Külliyatı III, İstanbul Şer'iyye Sicilleri Mâ-i Leziz Defterleri I, (1786-1791),** İSKİ, İstanbul, 1998, s.21-24.

Kitabenin okunuşu:

"Sâhibü'l-hayrat Altûni-zâde el-Hâc Mustafa Ağa

1130"[120]

Çeşmenin alt kısmına, tamamen beton dökülerek doldurulmuştur. Bu beton kaidenin merkezindeki delikten sürekli temiz su akmaktadır. Çeşmenin dinlenme sekileri yoktur. Çeşmenin hemen önünde bulunan tek bölümlü beton su yalağı; 0.48 m. yüksekliğinde ve 1.44 m. genişliğindedir (Foto No:4). Yalağın ön cephesi tamamen mermerle kaplanmıştır. Bu yalağın ön cephesindeki mermer kaplamanın merkezine gelecek şekilde etrafı silme kuşaklarıyla sınırlandırılmış dikdörtgen bir kuşak yerleştirilmiştir. İkiye ayrılmış olan bu panonun üst bölümünde aşağıdaki bölümden daha dar tutulan panonun yüzeyine yatay olarak iki kartuş yerleştirilmiştir. Her iki kartuşun yüzeyi de süslenmeden boş bırakılmıştır. Aşağıda daha geniş tutulan panonun üst bölümüne dekoratif bir kemer yerleştirilmiştir, alt bölümünde ise simetrik yerleştirilmiş ve iç kısımları boşaltılmış boşluklar yer almaktadır. Panonun en alt yerine de suyun tahliyesi için oldukça büyük dikdörtgen formlu bir delik açılmıştır.

Son derece sade olan çeşmede süsleme olarak; sadece yalağın üzerindeki dikdörtgen panodan bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, üslupsal açıdan herhangi bir dönem özelliği göstermemekle birlikte dekoratif amaçlı kullanılan sivri kemer formu, kısa kitabe metni ve sade görüntüsü ile klasik dönem çeşmelerine benzerlik göstermektedir. Çeşme yalağının mermer malzeme ile kaplanması ise Barok dönemde mermer malzemenin kullanım şekline uygundur. Bunun yanı sıra çeşmenin geneline sade bir görüntü hâkim olmasına karşın yalağının bir ayna taşı gibi özenli bezenmesi açısından da dikkate değerdir. Günümüze kısmen iyi durumda gelen çeşmenin üzerinde aşınmalar ve çiçeklenmeler (Efflorescence) meydana gelmiştir. Günümüzde de işlevini devam ettiren çeşmenin musluğu bulunmamakta ancak devamlı olarak lüle deliğinden su akmaktadır.

---

[120] KARAKUŞ, R., KIZILTOPRAK, S., vd., **İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyatı, C:II.,** İstanbul, 2008, s.127

2.1.2. III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Topkapı Sarayı'nda üçüncü avluda, III. Ahmed Kütüphanesi'nin[121] önünde bulunan eser, kısmen birbirlerine bağımlı olan iki adet çeşmeden oluşmaktadır. Bu çeşmelerden biri kütüphane merdivenlerinin alt kısmına diğeri ise üst kısmına inşa edilmiştir (Foto No:5-6-17), (Çizim No: 3-4). Her iki çeşme de mermer malzeme ile inşa edilmiş olup bir yapıya bağımlı ve üçgen alınlıklı çeşmelerdir. Eser, üzerindeki kitabeye göre; Sultan III. Ahmed [122] tarafından H.1131 (M.1719) yılında inşa ettirilmiştir. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Bu çeşmelerden kütüphane merdivenlerinin alt kısmına inşa edilmiş olanı bir yapıya bağımlı, üçgen alınlıklı bir çeşme olup 3.14 m. yüksekliğinde, 2.17 m. genişliğinde ve 0.31 m. derinliğindedir (Foto No:5-6). Çeşmenin üzerinde üçgen şeklinde bir taç bulunmaktadır. Taç içerisine işlenmiş grift bezeme, dikey düzlemde simetrik yapılmıştır. Burada yer alan klasik formlu rumiler birbirlerine grift bir şekilde geçmeler yaparak düğümler meydana getirmişlerdir. Bu düğüm noktalarına ise üç yapraklı palmet motifleri işlenmiştir. Rumilerin oluşturduğu düğümler arasında kalan boşluklar kırmızı renge, palmetlerin bulunduğu düğüm noktaları ile düğümler dışında kalan zemin ise mavi renge boyanmıştır. Yüksek kabartma tekniğiyle bezenmiş tacın kenarları dilimli olup içerisinde altın yaldıza boyanmış sekiz yapraklı çiçek motifi bulunan bir madalyon ile sonlandırılmıştır. Madalyonun üstünde ise yukarı doğru uzanan üç dilimli küçük bir başlık bulunmaktadır. Eserin kitabesi bu tacın alt kısmına yerleştirilmiş olup 1.68 x 17.5 m. ölçülerindedir ve Talik hatlı yazılmıştır. Dört sütun ve iki satır şeklinde düzenlenmiş mermer kitabede, kartuşların birleşim noktalarında oluşan baklava dilimlerinin merkezine sekiz yapraklı çiçek motifleri, kenar kısımlara ise enginar motifleri işlenmiştir (Foto No:7).

---

[121] III. Ahmed Kütüphanesi'nin bulunduğu yerde daha önceden Sultan II. Selim'in Mimar Sinan'a yaptırmış olduğu Havuzlubahçe Köşkü bulunmaktaydı. III. Ahmed saraydaki dolaplarda ve köşklerde dağınık halde bulunan kitapları bir araya toplamak istemiş ve bunun için bakımsız halde olan Havuzlubahçe Köşkü'nü yıktırarak Enderun Kütüphanesi denilen bu gösterişli kütüphane binasını yaptırmıştır. Binanın yapımına H.1131 (M.1719) yılında başlanmıştır. (EYİCE, S., "Ahmed III Kütüphanesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.I., İstanbul, 1995, s.115).

[122] Osmanlı Devleti'nin 23. padişahı olan III. Ahmed, IV. Mehmed'in oğlu ve II. Mustafa'nın kardeşidir. 1703 yılında Edirne'de tahta geçen III. Ahmed, 1730 yılında çıkan ayaklanmada tahttan çekilmiş ve 1736 yılında vefat ederek Yeni-camii türbesine defnedilmiştir. (KARAL, E., Z., "Ahmed III.", **İslam Ansiklopedisi, C.I,** İstanbul, 1968, s.165-168).

Erzurumlu Lebib Mahmut Efendi tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Sordum ol âb-ı lâtifi çeşmeden

Hal-i dille didi kim Han Ahmed'in

Hayrıyım hem ecriyim mahşerde Hak

Ecrin i'tâ eyleye ol emcedin

Ayn-ı ibretle nazar kıl ey Lebib

Baisi gufrânına ol erşedin

Eyle bu tarihi beş vaktine zamm

Abdest al sünnetiyle Ahmed'in

1131"[123]

Çeşmenin tacının altındaki saçağı, yanlardan ve önden hafif taşıntı yapmaktadır. Çeşmenin saçağının alnı bezemesiz bırakılmış ancak alt kısmına yan yana dizilmiş ve oldukça stilize edilmiş lotus motifleri işlenmiştir. Motifler altın yaldıza boyanmıştır.

Dikdörtgen prizma gövdeli çeşme, dikey eksende üç kanattan oluşmaktadır (Foto No:8). Bu kanatların orta bölümüne çeşme, yanlara ise simetrik suluklar yerleştirilmiştir. Suluklar üç yönden farklı ölçülerdeki iki silme kuşağı ile çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silme kuşaklarından dıştaki bezemesiz dışbükey, içteki ise bezemesiz düz bir silme olarak tasarlanmıştır. 0.46 x 1.24 m. ölçülerinde yapılan bu sulukların üzeri sivri kemerli olup kemerin kenarları altın yaldıza boyanmış üç dilimli palmet motifleriyle bezenmiştir. Kemerin etrafı ile kemer köşelikleri bezemesiz dışbükey bir silme ile çerçeve içerisine alınmıştır ve kemer köşelikleri bezemesiz bırakılmıştır. Kemer aynasındaki motif, taç üzerindeki motifle aynı şekilde işlenmiştir. Burada da klasik formlu rumiler grift geçmelerle düğüm yapmış olup düğüm noktalarında üç dilimli

[123] EGEMEN, A., **İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri,** İstanbul, 1993, s.77.

palmetler yer almaktadır. Bir simetri oluşturan bu bezemede düğüm içleri kırmızı renge, palmetlerin bulunduğu zemin ile düğümler dışında kalan zemin mavi renge boyanmıştır. Rumi ve palmetler ise altın yaldıza boyanmışlardır. Kemer aynasının hemen altında yine altın yaldıza boyanmış bir sıra mukarnas dişi dizisi bulunmaktadır. Suluk nişinin iç kısmı tamamen kırmızı renge boyanmış olup üzerinde altın yaldızla betimlenmiş iki adet lale motifi vardır. Yüksek kabartma tekniğiyle simetrik işlenmiş olan bu lale motifleri karşılıklı olarak birbirlerine eğilmekte ve musluğun üst kısmında yaprakları birleşmektedir. Beş yapraklı betimlenmiş lalelerin birbirlerine dönmüş eğimli gövdeleri, gövdelerinden çıkarak iki yana uzanan uzun kıvrımlı yaprakları vardır ve gövdelerinin kök kısmına lale çiçeğinin soğanı işlenmiştir (Foto No:13-14-15). Sulukların sekizgen formda düzenlenmiş mermer yalaklarının alt kısmı mukarnas dişleri gibi kademeli yapılarak sarkıt görüntüsü oluşturulmuştur (Foto No:16). En üst sırada yer alan dişlerin ortasında ise yüksek kabartma tekniğiyle yapılmış ve altın yaldıza boyanmış altı yapraklı bir çiçek motifi bulunmaktadır. Sulukların en üst kısmına ise yatay dikdörtgen formunda düzenlenmiş ve üzeri bezemesiz bırakılmış bir pano yerleştirilmiştir.

Sulukların ortasına konumlandırılmış çeşmenin etrafı üç yönden farklı ölçülerdeki beş sıra silme kuşağı ile çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silmelerden dıştan içe doğru birinci sırada bulunanı zig zag motifleri ile bezenmiştir; ikinci sıradaki sarmal şekilde düzenlenmiş olup altın yaldıza boyanmıştır; üçüncü sırada yer alanı diyagonal formlarla elde edilmiş zig zag motifleriyle bezenmiş olup altın yaldıza boyanmıştır; dördüncü sıradaki bezemesiz düz bir silme şeklinde tasarlanmıştır ve beşinci sırada yer alanı ise birbirine paralel kısa çizgilerle bezenmiş olup bu kısa çizgiler altın yaldıza boyanmıştır. Bu silmelerden sonra çeşme, iki yanda bulunan bezemesiz iki sütunce tarafından sınırlandırılmış olup sütuncelerin de iki yanına farklı ölçülerdeki üçer sıra silme kuşakları yapılmıştır. Çeşmenin ve sütuncelerin alt kısmı ile üst kısmını da dolanan bu silmelerin ortada bulunanı bezemesiz dışbükey, iki yanda yer alanları ise bezemesiz düz yüzeyli bir silme olarak tasarlanmıştır. 0.31 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri; iç kısmı dört sıra mukarnas dişleriyle dolgulanmış sivri bir kemerle örtülmüştür. Bu kemer, yanlarda yer alan ve silmelerle hareketlendirilmiş blok mermer ayaklar üzerine oturmaktadır. Kemer köşeliklerine mavi zemin üzerine yüksek kabartma tekniğiyle yapılmış ve altın yaldıza boyanmış motifler işlenmiştir. Kemerin her iki köşesine simetrik şekilde yapılmış bu motifler, klasik formlu rumiler üzerindeki altı yapraklı çiçek motifleri ile cepheden ve yandan işlenmiş olan hatayi motiflerinden oluşmaktadır.

Kemerin iç kısmı ise taç ve suluk kemerlerinin aynalarında olduğu gibi klasik formlu rumilerin grift geçmeler yaparak düğümler oluşturduğu ve düğüm noktalarında üç yapraklı palmetlerin bulunduğu motifle bezenmiştir. Burada da düğüm içleri kırmızı renge boyanırken düğüm dışında kalan zemin ile palmetlerin bulunduğu zemin mavi renge boyanmıştır. Bu motifin hemen alt kısmında bir sıra mukarnas dişi dizisi yer almaktadır. Mukarnasların alt kısmı ise iki sıra halinde dikdörtgen parçalara bölünmüş ve altın yaldıza boyanmıştır (Foto No:10-11). Çeşme nişinin alt kısmına dikdörtgen formunda ve kabartma tekniği ile yapılmış ayna taşının üst kısmı sepetkulpu kemerle sonlandırılmıştır (Foto No:12). Dışbükey bezemesiz bir silme ile dikdörtgen form içerisine alınan ayna taşının kemer köşeleri, kemer formunun hizasında altın yaldızla çerçevelenmiş ve çerçeve içi mavi renge boyanmıştır. Kırmızı renge boyanmış ayna taşının üzerine yüksek kabartma tekniği ile yapılmış ve altın yaldıza boyanmış vazo içinde çiçek motifi işlenmiştir. Vazonun yüksek olmayan basık bir ayağı ve geniş, yayvan bir ağzı vardır. Ayaktan gövdeye geçerken bel kısmında incelme yapan vazonun gövdesi düşey çizgilerle dilimlere ayrılmıştır. Vazo içine yerleştirilmiş kıvrımlı ve yapraklı dallar üzerinde uzanan karanfil motifleri ile hatayi motifleri işlenmiştir. Simetrik şekilde yapılmış bu çiçek motiflerinin ortasına bir adet cepheden ve bir adet de profilden işlenmiş hatayi motifi işlenmiştir. Cepheden işlenmiş hatayi motifinin üzerinde lüle deliği bulunmaktadır. Çeşmenin önünde bulunan tek bölümlü, yarım daire formundaki mermerden yalak, 0.32 m. yüksekliğinde ve 0.88 m. genişliğindedir. Dinlenme sekileri olmayan yalağın gövdesi on iki dilimli yapılmıştır (Foto No:9-11).

Kütüphane merdivenlerinin üst kısmına inşa edilmiş ikinci çeşme, bir yapıya bağımlı, üçgen alınlıklı bir çeşme olup 1.95 m. yüksekliğinde, 0.78 m. genişliğinde ve 0.16 m. derinliğindedir (Foto No:17-18), (Çizim No: 5-6). Eserin üzerindeki on iki dilimli taç, açılmış tavus kuşu kuyruğu şeklindedir ve tacın üzerinde de altın yaldıza boyanmış hilal şeklinde bir alem bulunmaktadır (Foto No:19). Çeşmenin, tacın hemen alt kısmında bulunan, yanlardan ve önden hafif taşıntı yapan saçağının alnı, yan yana dizilmiş lotuslar arasına işlenmiş üç yapraklı palmet motifleriyle bezenmiştir. Saçağın alt kısmına ise aralarında üç bölümlü küçük sarkıtların yer aldığı bir sıra mukarnas dişi dizisi yapılmıştır. Dikdörtgen prizma gövdeli çeşme iki yandaki sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Sütuncelerin kaide ve başlıkları kum saati şeklinde tasarlanmıştır. Çeşmenin etrafı üç yönden farklı ölçülerdeki üç sıra silme kuşağı ile çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silme kuşaklarından birinci ve üçüncü sırada bulunanları bezemesiz

dışbükey, ikinci sıradaki ise bezemesiz düz bir silme olarak tasarlanmıştır. Çeşme nişinin iki yanında da gövdeleri bezemesiz bırakılmış birer sütunce yer almaktadır. Bu sütuncelerin başlıkları ters çan şeklinde yapılmıştır. 0.16 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri; iç kısmı dokuz dilimli istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiş yuvarlak bir kemerle örtülmüştür (Foto No:20). Kemer köşelerinde yüksek kabartma tekniğiyle ve birbirine simetrik yapılmış lale motifleri bulunmaktadır. Beş yapraklı olan bu lalelerin birbirlerine doğru eğimli gövdelerinden iki yana doğru kıvrımlı yapraklar uzanmaktadır ve gövdelerinin kök kısmında lale çiçeğinin soğanı da betimlenmiştir. Çeşmenin musluğu daha önceki örneklerde karşılaşmadığımız bir şekilde nişin üzerini örten kemerin ortasına yerleştirilmiştir. Çeşme nişinin içerisinde ayna taşı yerine iki adet üstte ve bir adet altta olmak üzere üç adet kurna benzeri öğeler bulunmaktadır (Foto No:21). Musluğun konumu ve kademeli olarak konumlandırılmış kurnalar esere selsebil görüntüsü kazandırmıştır. Çeşmenin önünde yer alan yarım daire şeklinde düzenlenmiş yalağı tek bölümlü olup 0.18 m. yüksekliğinde ve 0.78 m. genişliğindedir. Dinlenme sekileri olmayan yalağın gövdesi on bir dilimlidir. Eserin, nişinin üzerini örten kemerin hemen üzerine konumlandırılmış kitabesi; iki sütun ve tek satır şeklinde düzenlenmiştir. Kitabe zemini yeşile boyanmış ancak yer yer boyalar dökülmüştür. 0.56 x 4.05 m. ölçülerindeki kitabenin üzerinde "Hasbüke ta'rihen limâ şifâun ve rahme" yazmaktadır[124].

Çok yoğun bezemeli olan bu eserde, süsleme olarak; ayna taşları üzerindeki vazo içinde lale ve diğer çiçek motiflerinden, çeşme nişinin üzerini örten kemerlerden, köşeliklere yapılmış grift bezemelerden, yalakların formundan, çeşitli formlarda düzenlenmiş silmelerden ve çeşme taçlarından bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, çeşmelerin konumlandırılması açısından dikkat çekici bir örnektir. Bu çeşmelerden kütüphane merdivenlerinin alt kısmına yapılan birinci çeşmenin yola bakması nedeniyle daha özenli bezenmiş olması dikkati çeken diğer bir unsurdur. Merdivenlerin üst kısmında yer alan ikinci çeşme, çeşme nişinin iç kısmında elde edilen kademelendirme dikkate alındığında, bir selsebil olarak tasarlanmış olabileceğini düşündürmektedir. Bu ikinci çeşmenin kütüphane kapısına bakması, suyun dinlendirici sesinden yararlanıldığı fikrini de akla getirerek bu hipotezimizi desteklemektedir. Bu bağlamda eser, hem suluklara hem de bir selsebile sahip olması

---

[124] EGEMEN, A., **a.g.e.,** s.77.

açısından oldukça dikkate değerdir. Çeşmenin kütüphaneye bakan cephesinin kitabesinde boya dökülmeleri meydana gelmiş olmasına karşın günümüze iyi durumda gelen eser, işlevinin dışında sergi amaçlı kullanılmaktadır. Çeşmenin musluğu bulunmakta ancak suyu akmamaktadır.

2.1.3. Ayşe Hanım Çeşmesi

Halk arasında Mescit Çeşmesi olarak da adlandırılan Ayşe Hanım Çeşmesi, Beykoz İlçesi Kanlıca semtinde Mihrâbâd Caddesi'nde, Kanlıca Camii'nin arkasında yer almaktadır. Moloz taş malzemeden inşa edilmiş bir su deposunun kuzey cephesine yerleştirilmiş çeşme, tamamen mermer malzemeden yapılmıştır (Foto No:22-23-24), (Çizim No: 7-8). Eser, üzerindeki kitabeye göre; Ayşe isimli bir hayırsever tarafından H.1131 (M.1719) yılında inşa ettirilmiştir[125], ancak eserin mimarı bilinmemektedir.

Su depolu, yuvarlak kemerli çeşmenin su deposu, yol eğiminden dolayı batı tarafta 2.20 m., doğu tarafta 2.67 m. yüksekliğinde, 2.70 m. genişliğinde ve 1.30 m. derinliğindedir. Mevcut izlerden anlaşıldığına göre; deponun batı duvarı yıkılmış ancak sonraki dönem onarımlarında kalın bir harç tabakasıyla duvar onarılmıştır. Su deposunun üzeri düz dam ile örtülüdür. Deponun en üst kısmında bulunan, önlerden ve yanlardan taşıntı yapan saçağı, çeşme üzerine gelen orta kısımda daha geniş ve daha taşkın yapılmıştır. Günümüzde betonla sıvanmış saçağın alnı bezemesiz bırakılmıştır.

Su deposunun kuzey cephesinin ortasına yerleştirilen çeşme; 2.59 m. yüksekliğinde, 1.17 m. genişliğinde ve 0.11 m. derinliğindedir. Dikdörtgen prizma gövdeli çeşmenin en üstünde yer alan ve yanlardan taşıntı yapan saçağının alnı bezemesiz bırakılmıştır. Çeşme, üç yönden farklı ölçülerdeki üç sıra bezemesiz düz silme ile çerçeve içerisine alınmıştır. Çeşme nişinin iki tarafı kaide ve başlıkları kum saati şeklinde düzenlenmiş dekoratif burmalı sütuncelerle sınırlandırılmıştır. 0.11 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri on üç dilimli istiridye kabuğu şeklinde tasarlanmış yuvarlak bir kemerle örtülmüştür (Foto No:25-28). Yanlardaki blok mermer ayaklar üzerine oturan kemerin tam merkezinde on yapraklı ve üç kademeli çiçek motifi ile betimlenmiş bir kabara vardır. Bunun yanı sıra istiridyenin her bir dilimi üzerinde de yaprakları kalp şeklinde olan altı yapraklı birer küçük çiçek motifi bulunmaktadır. Kemerin etrafını dıştan çevreleyen bezemesiz dışbükey silme, tepe noktasında düğüm yaparak kemer köşeliklerini çevreleyen silmelerle birleşmiştir. Düğümün merkezine ise sekiz yapraklı bir çiçek motifi işlenmiştir. Kemer köşeliklerine yüksek kabartma tekniğinde ve simetrik yapılmış motifler klasik formlu rumilerin grift geçmeler yaparak düğümler oluşturmasıyla meydana gelmiştir. Bu düğümlerin birleşme noktalarında üç yapraklı

[125] Çeşmenin, Ayşe isimli bir hayırsever tarafından inşa edildiği belirtilmektedir. Ancak bu kişi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

palmetler bulunmaktadır. Çeşme nişinin alt kısmına dikdörtgen formda yapılmış ayna taşı, taç ve gövde olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır (Foto No:27-29-30). Ayna taşının tacı, klasik formlu rumilerin grift geçmelerle düğümler oluşturmasından ve düğümlerin birleşim noktalarındaki üç yapraklı palmetlerden meydana gelen motifle bezenmiştir. Tacın kenarları dilimli olup yanlarda yarım, tepe noktasında ise beş yapraklı bir adet palmet motifiyle sonlandırılmıştır. Tacın gövdeyle birleştiği taban noktasında yan yana dizilmiş lotus motiflerinin aralarında bulunan üç yapraklı palmet motiflerinden oluşan bir bordür yer almaktadır. Ayna taşının gövde kısmına iki katlı dekoratif bir dalgalı kaş kemer yapılmıştır. Bu kemerin köşeliklerine; yüksek kabartma tekniği ile plastik bir etki verilmiş, dallar üzerinde karşılıklı olarak birbirlerine uzanan gül ve gonca motifleri işlenmiştir. Kaş kemerin hemen orta alt kısmında ise bir gülbezek motifi ve lülenin iki tarafında da birer adet uçları kıvrılmış şekilde işlenmiş selvi ağacı motifleri bulunmaktadır. Çeşmenin mermer malzemeden yapılmış tek bölümlü, 0.61 m. genişliğindeki oval formdaki yalağının büyük kısmı ve batı taraftaki dinlenme sekisi günümüzde yol seviyesinin altında kalmıştır.

Çeşme nişinin üzerini örten kemerin 0.10 m. yukarısına, eserin inşa kitabesi yerleştirilmiştir (Foto No:26). Yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmış kitabe, 0.77 x 0.21 m. ölçülerinde olup Celî sülüs hatlı yazılmıştır. Kitabe metni, kartuşlarla iki sütun ve üç satıra ayrılmıştır. Kartuşlar arasında oluşan boşluklar bezemesiz bırakılmıştır.

Şairi belli olmayan kitabenin okunuşu:

“ Besmele-y-le iç bu sudan ‘afiyet olsun sana

Çünki içtin Hakk’a hamd et kim bulam dersen şifa

Hulüs ile vakf edeni bir du’a ile ona

İşbu mâ’ı getirene mağrifet ihsân kıla

Rûz-ı mahşerde şefâ’at eylesin hem Mustafa

‘Ayişe’ye Cennet’te şurb-ı Kevser ecr ola

1131”[126]

Eserde süsleme olarak; istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiş yuvarlak kemerinden, kemer köşeliklerindeki rumi ve palmet örgülerinden, ayna taşı ve ayna taşının tacından bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, mermer malzeme kullanımı, istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiş yuvarlak kemeri ve oval şekilde tasarlanmış mermer yalağı ile dikkat çekicidir. Dairevi ve oval formlar, klasik dönemde rastlamadığımız düzenlemeler olması açısından dikkate değerdir. Günümüze kısmen iyi durumda gelen çeşmenin, yüzeyinde meydana gelen erimeler nedeniyle bezemeler kimi yerlerde aşınmıştır. Kemer üzerinde ve köşeliklerinde motiflerin algılanmasını güçleştirecek derecede kararmalar meydana gelmiştir. Çeşmenin yalağının büyük kısmı ve dinlenme sekileri yol seviyesinin altında kalarak kullanım fonksiyonlarını kaybetmişlerdir. Günümüzde de işlevini devam ettiren çeşmenin musluğu bulunmakta ve suyu da akmaktadır.

[126] EGEMEN, A., **a.g.e.,** s.160.

2.1.4. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme)

Fatih İlçesi, İskender Paşa Mahallesi, Aile Sokak ile Karakadı Sokak köşesinde yer alan eser, Ahmediye Camii'nin (Orta Camii) karşısındadır. Çeşmenin "Orta Çeşme" diye adlandırılmasının nedeni Yeniçerilerin Yeni Odaları'nın ortasında Tekke Meydanı denilen meydanda bulunmasından kaynaklanmaktadır[127]. Mermer malzemeden yapılmış çeşme, kesme taşla kaplanmış bir su deposunun kuzey cephesine yerleştirilmiştir (Foto No:31-32), (Çizim No:10). Tanışık'a göre çeşmenin üzerindeki üçer beyitlik kitabe tamamlanmamış olduğu için tarih beyiti yoktur ve bu nedenle çeşmenin kaç yılında yapıldığı bilinmemektedir. Ancak kitabeye göre çeşme, Kanuni Sultan Süleyman tarafından inşa ettirilmiştir[128]. Zamanla tahrip olan çeşmenin yerine ise Damad İbrahim Paşa [129] tarafından H.1132 (M.1720) yılında bugünkü çeşmenin inşa ettirildiği anlaşılmaktadır [130]. Bunun yanı sıra Hattat (Mustafa) Rakım imzalı II. Mahmud tuğrasından çeşmenin bu padişah devrinde tekrar onarım gördüğü anlaşılıyor fakat bu onarımın da tarihi bilinmemektedir[131]. Eserin mimarı da bilinmemektedir.

İki cepheli, su depolu, yan yana iki kemerli bir meydan çeşmesi olan eserin, bağlı bulunduğu, su deposunun çatısı da dâhil yüksekliği 4.45 m., genişliği 8.25 m. ve derinliği 9.34 m.dir (Çizim No: 9). Su deposunun tonoz örtüsü günümüzde kurşunla kaplanmıştır. Deponun kuzeyine ve doğu cephelerine yan yana iki kemerli çeşmeler yerleştirilmiştir.

Kuzey cephede bulunan çeşmeler, 3.02 m. yüksekliğinde, 2.24 m. genişliğinde ve 0.10 m. derinliğindedir (Foto No:32-33). Çeşmelerin üst kısmında bezemesiz dışbükey bir

---

[127] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.139.
[128] TANIŞIK, H., **İstanbul Çeşmeleri, C: I,** İstanbul, 1943, s.138.
[129] İzdin voyvodası olarak bilinen Ali Ağa'nın oğlu olan İbrahim Paşa Nevşehir'de doğmuştur. 1689 yılında akrabalarını görmek ve iş bulmak amacıyla İstanbul'a gelen İbrahim Paşa sarayda çeşitli görevler aldıktan sonra Petervaradin seferinde göstermiş olduğu yetenek ile Sultan III. Ahmed'in itibarını kazanmıştır. Sultan III. Ahmed, Sadrazam Şehit Ali Paşa'dan dul kalan kızını İbrahim Paşa ile evlendirmiştir. Kendisine birçok kez sadrazamlık teklif edilmesine rağmen savaş halinde bulunan bir devletin hükümetinin başına geçmekten kaçınan İbrahim Paşa, Avusturya ve Venedik ile savaşa son verecek mütarekenin görüşülmesi sırasında sadrazamlık teklifini kabul eder (1718). Ekonomik ve siyasi alanlarda aldığı tedbirler halk tarafından hoş karşılanmaz. 1730 yılında meydana gelen Patron'a Halil İsyanı'nda öldürülerek cesedi saray önünde yer alan III. Ahmed Meydan Çeşmesi civarına terk edilir. (AKTEPE, M., "Damad İbrahim Paşa, Nevşehirli", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.VIII**., İstanbul, 1993, s.441-442).
[130] TUNCER, F., Damat İbrahim Paşa Çeşmesi (Fatih) Tarihsel Araştırma-Dokümantasyon ve Rölöve Raporu, İstanbul, 2002, s.2. Fatma Sultan ve Damad İbrahim Paşa'nın Şehzadebaşı semtinde yaptırmış oldukları külliyenin vakfından, çeşmenin tas muhafız ve temizleyicisine günde sekizer akçe tahsis edilmiştir. (AKTEPE, M., "Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'ya Aid İki Vakfiye", **İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi, S.XI.,** İstanbul, 1960, s.159).
[131] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.139.

silme ile profillendirilmiş bir saçak vardır. Bu bezemesiz düz saçağın alt kısmındaki masif yüzeyin üzerine üç adet rozet yapılmıştır. Çeşme yüzeyine kabartma tekniğiyle yapılmış bu rozetlerden ikisi çeşmeler üzerinde yer alırken biri çeşmeler arasında bulunan masif yüzeyin üzerinde bulunmaktadır. Kuzey cephenin doğusunda bulunan çeşmenin üzerindeki rozet, diğer iki rozetten farklı işlenmiştir. Doğuda bulunan rozetin merkezinde, bir noktadan çıkan doğrular kendisini çevreleyen küçük çemberin içinde uç kısımlarını birleştirerek ok başları meydan getirirken, merkezi çevreleyen küçük çemberden çıkan şeritler ise tepe noktasında kıvrımlar yaparak çapraz şekilde yeniden çembere bağlanmışlardır ve tepe noktasında bulunan kıvrımların alt ve üstünden geçen dalgalı bir şerit tüm rozeti dolanmaktadır. Diğer iki rozetin merkezinde de bir noktadan çıkan ışınlar kendisini çevreleyen çemberin içinde ok başları meydana getirmiştir. Ancak burada farklı olarak iki ok başı birbiriyle birleşerek çember içinde yedi dilimli bir görüntü elde edilmiştir. Bu küçük çemberin dış kısmında birbirinin altından ve üstünden geçen dalgalı şerit ve bu şeritlerin üst kısımlarından geçiş yapan uç kısımları sivriltilmiş iki keskin şerit yer almaktadır. Sezen, çeşmenin kuzey cephesinin doğu tarafındaki masif yüzeyin üzerinde III. Ahmed'e ait bir tuğranın olduğunu belirtir ancak bu tuğra günümüze gelememiştir[132]. Ayrıca Sezen, yapının üzerinin ahşap bir saçakla kaplı olduğunu ve 1960'larda yapılan onarımlarda bu saçağın kaldırıldığını da söylemektedir. Sezen'in söylediklerini doğrular nitelikte Tanışık'ın "İstanbul Çeşmeleri" isimli kitabında bulunan fotoğrafta da görüldüğü üzere çeşmenin üzerinde bir zamanlar üçgen alınlıklı ahşap bir saçak bulunmaktaydı. Bunun yanı sıra çeşmenin üzerinde bulunan konsol yuvası da eserin bir zamanlar saçaklı olduğunun kanıtıdır. Ancak saçağın çeşme üzerindeki rozetleri kapattığı dikkati çekmektedir. Buna ek olarak kuzey cephenin doğusunda bulunan çeşmenin üzerindeki rozetin onarım görmüş olması da saçağın, eserin ilk inşasına ait olmadığını ve sonraki dönemlerde yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. Eserde saçaktan hemen sonra gelen bu masif yüzeylerden başka; iki çeşmenin ortasında ve doğusunda olmak üzere dikey dikdörtgen formunda iki masif yüzey daha bulunmaktadır. Etrafı dışbükey ve içbükey silmelerle çerçeve içerisine alınan bu yüzeyler üzerinde herhangi bir bezeme öğesi bulunmamaktadır. Eserin batı cephesinin duvarı, kuzey cepheden 1.07 m. kadar taşıntı yapmaktadır. Batı duvarının uzantısı olan bu kısım 2.50 m. yüksekliğindedir ve üstten 0.50 m. kadar olan kısmı öne doğru taşıntı yapmaktadır. Bu kottan sonrası tahrip olan

---

[132] SEZEN, Z., N., "Damat İbrahim Paşa Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.II., İstanbul, 1995, s.546

duvarın yapılış amacı bilinmemektedir. Ancak eserin kuzeydoğu köşesinin saçak altından 0.22 m. sonra çeşme boyunca pahlanmış olmasını da dikkate alırsak eserin kuzey cephesinin herhangi bir zorunluluktan dolayı, Kanuni dönemi kalıntılarından daha içeride olmak üzere, yeniden inşa edildiği söylenebilir. Su deposunun kuzey cephesinde bulunan bu çeşmeler simetrik yapılmış olup dikdörtgen prizma gövdelidirler. Çeşmelerin etrafı bezemesiz dışbükey düz bir silme ile zig zag motifleriyle bezenmiş bir silme tarafından çerçevelenmektedir. Bu silme dizilerinden sonra, çeşmenin etrafını üç yönden çerçeve içine alan kalın bordürün üzeri, kabartma tekniğiyle yapılmış grift bir bitkisel motifle bezenmiştir. Birbirinin tekrarı şeklinde olan motif kendi içinde bir simetri oluşturmaktadır. Rumilerin oluşturduğu kafeste yer alan profilden işlenmiş iki hatayi motifinin yaprakları simetrik şekilde kafes içerisinde birbiriyle birleşmektedir. Bu iki çiçeğin sağına ve soluna ise birer adet altı yapraklı çiçek motifi yerleştirilmiştir. Rumilerle oluşturulan bu kafesin iki tarafında da yine profilden işlenmiş ve simetrik yapılmış hatayi motifleri bulunmaktadır. Bu hatayi motiflerinin birleşim noktasında oluşan baklava diliminin içinde ise dört yapraklı bir çiçek motifi dikkati çekmektedir. Bu birim motif, kendisini bu şekilde tekrar ederek tüm bordür boyunca devam etmektedir (Foto No:37). Bu bordürün üst bölümünün hemen alt kısmına eserin mermer kitabeleri yerleştirilmiştir. Çeşmelerin üzerine konumlandırılmış ve birbirinin devamı olan her iki kitabe de lacivert zemin üzerine altın yaldızla boyanmış olup 1.17 x 0.48 m. ölçülerindedir. İki sütun, üç satır şeklinde düzenlenen kitabeler, Tâlik hatlı yazılmıştır. Kitabelerde kartuşlar arasında oluşan boşluklar ve kartuş içleri çiçek ve yıldız motifleriyle bezenmiştir (Foto No:34-35).

Şair Şâkir tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

“Cenâb-ı zıll-ı Hak Sultân Ahmed Hân-ı Gazi kim

Odur şimdi serîr-i saltanatta husrev-i yektâ

O hâkân-ı kerîmü’ş-şânın ecdâd-ı ‘izâmından

‘Azimü’l-menkıbe Sultân Süleymân Hân-ı ‘adl-ârâ

Guzât-ı dini reyyân-ı zülâl-ı lutf edip gerçi

Binâ kılmıştı bunda çeşmesâr-ı bi-bedel ammâ

Velikin zib u ziverden olup ‘âri vü âzâde

Nazarda sâde-rü bir hüb-ı sengin-dil idi güyâ

Süleymân-ı zamanın âsaf u dâmâd-ı zi-şânı

Vezir-i a’zam İbrâhim Pâşâ-yı kerem-pîrâ

Görünce fırka-i Bektâşiyan’ın cümle ebvâbın

Müzeyyen olduğun envâ’-ı arayişle ser-tâ-pâ”

Şâkir’in Divan’ında metnin devamı şu şekildedir:

“Rıza göstermeyip tab’-ı kerem-mu’tâd-ı pür-cüdu

Hemân tecdid ü ta’mirine emrin eyledi icra

Zer ü simin akıttı su yerine fi sebilillah

Zülâl-ı birr ü ihsân-ile kıldı ‘âlemi irvâ

İlâhi rahmeti efzün olup Sultân Süleymân’ın

Ola şevketle Sultân Ahmed-i ‘âdil serir-ârâ

Şehenşâh-ı cihân-ile vezir-i a’zamı yâ Rab

Mukim et burc-ı devlette hemişe mihr ü meh-âsâ

İki ta'rih edip güncide bir beyt-i dil-âvize

Bu uslûb üzre kilk-i tab'-ı pâkim eyledi imlâ

Eden ihyâ yeniden çeşmesin Sultân Süleymân'ın

Mü'eyyed âsaf İbrâhim Pâşâ'dır için sıhhâ

1132"[133]

Çeşmenin üzerini örten kemer ile kitabe arasında üç yapraklı palmet ve profilden işlenmiş hatayi motiflerinden oluşan ince bir bordür bulunmaktadır. Bu bordür çeşme kemerinin hemen altındaki silme kuşağının üzerinde de tekrarlanmıştır. Çeşme nişinin üzerini örten yuvarlak kemerin içerisi on üç dilimli istiridye kabuğu şeklinde bir örtü ile doldurulmuştur. İstiridye kabuğunun merkezinde yer alan kabaranın üzerine oyma tekniğiyle yapılmış sekiz kollu bir yıldız ve etrafına altıgen geometrik şekiller işlenmiştir. Yuvarlak kemerlerin oturduğu blok mermerden yapılmış her iki ayağın iç yüzeylerinin üst kısmında, kıvrık dallarla bezenmiş bir bordür, bu bordürün hemen altında yer alan üç mukarnas dişi ve onun da altında rumi ve üç dilimli palmetlerle elde edilmiş stilize bitkisel motiflerle bezenmiştir. Kemer köşeliğinin etrafını çevreleyen bezemesiz dışbükey silme, tepe noktasında düğüm yaparak dışta bulunan silmeye bağlanmıştır. Simetrik betimlenen kemer köşelerinde klasik formlu rumiler grift geçmeler yaparak düğümler oluşturmuştur. Çeşme nişinin alt bölümüne yan yana konumlandırılmış dikdörtgen panolar içerisine birbirinin simetriği iki adet ayna taşı yerleştirilmiştir. Bu her iki ayna taşının üzerine iki kademeli, üç dilimli dekoratif kemerler yapılmıştır. Kemerin hemen alt kısmının ortasında bir adet gülbezek bulunmaktadır. Gülbezeğin merkezindeki altı yapraklı çiçeğin yaprakları dört kat tekrar edilmiştir. Gülbezeğin altında bulunan lüle deliğine günümüzde KUDEB tarafından madeni bir musluk takılmıştır. Her iki çeşmenin de önünde mermer malzemeden yapılmış düz yalakları ve dinlenme sekileri vardır.

Çeşmenin kesme taşla kaplanmış doğu cephesinde de yan yana iki adet yuvarlak kemerli çeşmeler yer almaktadır (Foto No:40-41), (Çizim No: 11). Bu çeşmeler 3.02 m. yüksekliğinde, 2.24 m. genişliğinde ve 0.15 m. derinliğindedir. Dikdörtgen prizma gövdeli çeşmeler, çok tahrip olmuştur. Çeşme nişlerinin üzeri düzgün kesme taşla

[133] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.139-140.

örülmüş yuvarlak birer kemerle örtülmüştür ve kemerler yanlardaki yığma taş ayaklar üzerine oturmaktadır. Çeşmelerin ayna taşları ve yalakları günümüze gelememiştir. Ancak lüle deliklerinden bu çeşmelerde de diğerlerinde olduğu gibi iki adet ayna taşının bulunduğu anlaşılmaktadır. Çeşmenin ayna taşı hizasında taş kaplama bulunmadığı için yapının tuğla örgüsü görülebilmektedir. Kuzey cepheye oranla son derece sade yapılan bu cephede hiçbir bezeme öğesi bulunmamaktadır.

Çeşmenin güney cephesinde çatıya çıkışı sağlayan tuğla malzeme ile örülmüş on bir basamaklı bir merdiven bulunmaktadır (Foto No:42), (Çizim No: 12). Bu merdiven vasıtasıyla çeşmenin çatısında yer alan ve su deposuna girişi sağlayan açıklığa ulaşılmaktadır. Çeşmenin batı cephesi ise masif olup kesme taş ile kaplanmıştır.

Çeşmede bezeme olarak, kuzey cephede yer alan çeşmelerin zig zag bezemeli silmelerinden, rumi, palmet, hatayi ve çeşitli çiçek motifleriyle bezenmiş bordüründen, istiridye kabuğu şeklindeki doldurulmuş yuvarlak kemerlerinden, ayna taşlarından, kitabede kartuş aralarında ve içlerinde bulunan çiçek ile yıldız motiflerden ve saçakla çeşmeler arasında bulunan üç adet rozetten bahsedilebilir.

Onarımlar sonucu özgün halini koruyamamış olan eser, doğu ve kuzey cephelerinde farklı iki üslubu yansıtmaktadır. Doğu cephede yuvarlak kemerli sade bir görünüm sunan eser, Osmanlı klasik dönem eserlerine benzerlik gösterirken, kuzey cephede yoğun bezemesi, mermer malzeme kullanımı ve istiridye kabuğu şeklinde doldurulmuş yuvarlak kemeri ile Barok dönem özellikleri göstermektedir. Bu farklılığı göz önüne alarak eserin doğu cephesinin Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmış olan çeşmeye ait olduğu, kuzey cephesinin ise Damad İbrahim Paşa tarafından yeniden inşa ettirildiği söylenebilir. Eserin ana yola bakan kuzey cephesinin mermer malzeme ile kaplanması ve daha özenli bezenmiş olması dikkati çeken bir unsurdur. Günümüze kısmen iyi durumda gelen eserin ahşap saçağı ile eski fotoğraflarda görülen ve Sultan III. Ahmed'e ait olan tuğra günümüze ulaşamamıştır. Çeşmenin doğu cephesinde ciddi kırılmalar meydana gelmiş ve buradaki çeşmelerin ayna taşları ile yalakları günümüze ulaşamamıştır. 1950'li yıllara kadar Kırkçeşme Suları'ndan suyunu alan[134] çeşmenin günümüzde sadece kuzey cephesinde muslukları bulunmakta ve suyu akmaktadır.

---

[134] ÇEÇEN, K., **İstanbul'da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri,** İstanbul, 1984, s.215.

2.1.5. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü)

Eminönü İlçesi, Şehzadebaşı semtinde, Şehzadebaşı ve Dede Efendi Caddelerinin köşesinde bulunan Şehzade Camii'nin karşısında yer alan eser; Nevşehirli Damad İbrahim Paşa tarafından yaptırılmış olan cami, medrese, sebil, kütüphane ve çarşıdan oluşan bir külliyenin parçasıdır[135]. Tanışık bu eseri, "Darülhadis Çeşmesi" ismiyle adlandırmaktadır[136]. Klasik üslupta mermer malzeme ile yapılmış çeşme, üzerindeki kitabeye göre; H.1132 (M.1720) yılında Damad İbrahim Paşa tarafından inşa ettirilmiştir (Foto No:43-44), (Çizim No: 13-14). Eserin mimarı bilinmemektedir. Çeşmenin bağlı bulunduğu külliyeye ait Fatma Sultan ve Damad İbrahim Paşa'nın vakfiyesinde külliye ve çeşmeye dair hususlar şu şekilde belirtilmiştir:

" *… Medresenin diğer vazifelilerinden yazı hocası günde on, her gün mesnevi okuyan bir kimse yirmi, feraiz muallimi on, halifesi beş, medresenin mescidinde her gün cemaat ile namaz kıldıracak imam günde 30, müezzin on akçe alacaktı. Tedris işleriyle uğraşanlar haricinde dershanenin kandillerini yakacak kandilciye günde dört, kayyuma günde sekiz, buhurcuya üç, dershanenin temizliğine memur hademeye beş, darülhadisin bahçe kapıcısına dört, kütüphanenin kapıcısına günde altı, temizlik hademesine beş, sabah ve akşamları külliyenin kapısını açıp kapayacak kapıcıya on, şadırvan ile meydanın temizlik hademesine altı, külliyenin çöpünü taşıyacak adama yedi, sebilin su işlerine ve su kaplarına bakan birinci sebilciye on, ikinci, üçüncü ve dördüncü sebilcilere sekizer, çeşmenin kepçesini gece kaldırıp gündüz takan ve bekleyen adama yani kepçe muhafızına günde iki, Süleymaniye suyolu bölükbaşına günde dört, kanallar ile gelen suyun tamir işine bakan bir suyolcuya dört, helâların temizliğine memur adama dört, binanın günlük tamiratına bakan ustaya dört, kurşuncuya dört, lağımcıya üç ve taşçıya üç akçe verilecekti.*" (Ekler Bölümü: 2.1.)[137]

Vakfiyeden edinilen bilgilere göre külliyenin sebilinde dört kişi çalışmakta ve bunlardan birincisi on, diğerleri ise sekizer akçe almaktaydı. Buna ek olarak külliyenin çeşmesindeki kepçeyi muhafaza etmek amacıyla bir kişinin görevlendirilmiş olduğu ve bu kişiye ise günde iki akçenin verildiği de görülmektedir. Bu bilgilerde dikkati çeken

---

[135] EYİCE, S., "Damad İbrahim Paşa Külliyesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.VIII**., İstanbul, 1993, s.444-445.
[136] TANIŞIK, H., **İstanbul Çeşmeleri, C: I,** İstanbul, 1943, s.328.
[137] VA. Evkaf Defteri 38, s.87, Sıra No.3. Ayrıca bkz. AKTEPE, M., "Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'ya Aid İki Vakfiye", **İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi, S.XI.,** İstanbul, 1960, s.156-157. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (2.1.).

ilk şey birinci sebilcinin; yazı hocası, feraiz muallimi ve müezzin ile aynı değerde para almasıdır. Bu da suyun hayrat olarak vakfedilmesine verilen önemi göstermektedir.

H.1139 (M.1727) ve H.1142 (M.1730) tarihli iki belgede Ayasofya Vakfı'ndan İbrahim Paşa'ya su satıldığına dair kayıtlar bulunmaktadır. İbrahim Paşa'nın satın aldığı bu suları, inşa ettirdiği çeşmelerde kullanmış olması muhtemeldir. Bu da çeşmenin M.1730 yılında da akar halde olduğunu kanıtlar niteliktedir (Ekler Bölümü: 2.2. – 2.3.)[138].

Bir yapının duvarıyla birlikte inşa edilen bağımlı, sivri kemerli ve sebilli çeşmenin yüksekliği 4.08 m., genişliği 2.89 m. ve derinliği 0.24 m.dir. Çeşmenin üzeri geniş ahşap bir saçakla örtülüdür ve saçağın alnı lotuslar arasına işlenmiş üç yapraklı palmetlerle bezenmiştir. Eserin ahşap saçağından sonra yer alan mermer saçağının üst kısmı bezemesiz masif bir yüzey oluştururken alt kısmında oyma tekniğiyle yapılmış ve son derece stilize edilmiş üç yapraklı palmet motifleri ile bezenmiş bir bordür bulunmaktadır. Bu bordür kuşağının alt ve üst bölümlerindeki palmetlerin oldukça kaba işlenmiş yaprakları kıvrım yaparak diğer palmet yapraklarıyla birleşmektedir. Bordürün orta bölümü ise iç içe geçmiş üç sıra farklı ölçülerdeki dairelerin oluşturduğu kompozisyonun tekrar edilmesiyle elde edilmiştir. Saçağın en alt kısmında ise zig zag motifleriyle bezenmiş ince bir bordür daha bulunmaktadır. Çeşmenin üzerini örten kemerin hemen üzerine eserin mermer malzemeden yapılmış inşa kitabesi yerleştirilmiştir. 2.00 x 0.34 m. ölçülerinde ve Tâlik hatlı yazılmış olan bu kitabe, üç satır ve ilk iki sırada üç sütun; son sırada ise dört sütun şeklinde düzenlenmiştir. Kitabede kartuşlar arasında oluşan boşluklara herhangi bir bezeme uygulanmazken kartuş içlerine yapraklı dallar üzerinde yükselen karanfil, çiçek ve kıvrık dal motifleri işlenmiştir (Foto No:48).

Şair Râşid tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Hıdiv-i heft kişver ya'ni Ahmed Han'ı Gâzi kim

Mü'eyyeddir umür-ı saltanatta savb-ı Mevlâ'dan

---

[138] Vakıf Su Defterleri, 9/323/1 ve 8/410/4 numaralı kayıtlar. Transkribi için bkz. KAL'A, A., **İstanbul Su Külliyatı XXV, Vakıf Su Defterleri, Avrupa Yakası Suları III, (1574-1831),** İstanbul, 2002, s.268 ve **İstanbul Su Külliyatı XXIV, Vakıf Su Defterleri, Avrupa Yakası Suları II, (1574-1831)**, s.219. Belgelerin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (2.2. – 2.3.).

Husüsâ sadr-ı a'zam edeli dâmâd-ı zi-şânın

Bulup râhat cihân aldı du'â a'lâ vü ednâdan

O düstûr-ı güzini vasfa hâcet yok hüveydâdır

Halâs u sıdkı bu mevki'de işbu 'aynı icrâdan

Zebân-ı lülesi der teşneye ta'rih içüm Râşid

Su iç bu çeşme-i Dâmâd İbrâhim Pâşâ'dan

1132"[139]

Dikdörtgen prizma gövdeli çeşme, yanlarda bulunan birer adet burmalı dekoratif sütunce ile sınırlandırılmıştır. Sütunce başlıkları ve kaideleri kum saati şeklinde yapılmıştır. Sütuncelerden sonra çeşmenin çevresi farklı ölçülerdeki üç sıra bezemesiz düz silmelerle çerçevelendirilmiştir. 0.24 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri klasik üslupta bir sivri kemerle örtülmüştür (Foto No:49). Bu kemer, yanlardaki blok ayaklar üzerine oturmaktadır. Kemerin etrafını saran silme tepe noktasında düğüm yaparak kemer köşelerini çerçeveleyen dış silmeye bağlanmıştır. İki renkli mermer kullanımı ile almaşık şekilde örülmüş kemerin kilit taşında ve kemer köşelerinde gülbezek motifleri bulunmaktadır. Kemer köşelerine simetrik yapılan gülbezeklerin merkezinde altı yapraklı bir çiçek vardır ve bu çiçeğin yaprakları gülbezek içerisinde geniş ve daha yuvarlak şekilde dört kat tekrar edilmiştir. Kemerin kilit taşındaki gülbezek de aynı şekilde işlenmiştir ancak buradaki gülbezeğin boyutları daha küçüktür. Kemer aynası rumilerle oluşturulmuş grift bir bezeme ile bezenmiştir. Kabartma tekniğiyle simetrik yapılan bu bezemede klasik formlu ve dilimli rumiler birbirlerine geçmeler yaparak motifin merkezinde düğüm oluşturmuşlardır. Bu bezemenin altındaki ikinci kitabe, 0.82 x 1.27 m. ölçülerinde olup Tâlik hatlı yazılmıştır (Foto No:50). Kitabe, kartuşlarla iki sütun ve sekiz satır şeklinde düzenlenmiştir. Kitabede kartuşlar arasında oluşan boşluklara ilk ve son sırada üç yapraklı yarım şekilde işlenmiş bir çiçek motifi; ikinci, dördüncü, altıncı ve sekizinci sırada dalları birbirine dolanarak düğüm yapan bir çiçek ile küçük bir lale motifi; üçüncü sırada sekiz kollu bir çiçek motifi; beşinci ve yedinci

[139] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.135-136.

sırada Mühr-ü Süleyman motifleri işlenmiştir. Kitabe metninin son satırında hattat Veliyüddin Efendi'nin imzası bulunmaktadır[140].

Şair Tâ'ib tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Şehenşâh-ı mekârim-pîşe Ahmed Hân-ı Gâzi'nin
Vezir-i a'zam-ı dâmâd-ı 'âli-kadr-ı zi-şânı

Ebü'l-hayr-ı nizâm-ı 'âlem İbrahim Paşa'nın
Reh-i Hak'ta revân oldı zülâl-i feyz-i ihsânı

Güzel buldu suyun mecrâ-yı ümn-i mekremet Hakkâ
Olunca böyle olsun ademe tevfik-i Rabbâni

Kuru bir nâmı kaldı dilde ancak çeşme-i Hızır'ın
Ki icrâ eyledi be çeşme hükm-i Âb-ı hayvân'ı

Sebili hod bakılsa bir içim sudur letâfette
Sâfada selsebil-i bağ-ı Cennet dense erzânı

Hemîşe zât-ı pâki mevrid-i hayr-ı hisân olsun
Ola peyveste yârı lutf-ı Bâri'avn-ı Yezdâni

Du'âsın su gibi ezberleyip bu beyt ile herkes
Desinler Tâ'iba ta'rihini gördükçe 'atşânı

---

[140] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.74.

Zülâl-i birr ü ihsânından İbrahim Pâşâ'nın

İçip şâd eylen ervâh-ı 'ıtaş-ı ehl-i imânı

1132"[141]

Çeşme nişinin alt kısmına dikdörtgen formda yapılan ayna taşı, yol kotunun yükselmesinden dolayı yarıya kadar yol seviyesinin altında kalmıştır (Foto No:51). Ayna taşının üzerinde çeşmenin mermer saçağında olduğu gibi üç yapraklı palmetlerin yapraklarının kıvrım yaparak birleşmesiyle merkezde daireler meydana getiren motifle bezenmiş bir bordür yer almaktadır. Ayna taşının üzerinde üç kademeli dekoratif bir dalgalı kaş kemer bulunmaktadır. Bu kemerin köşeliklerine simetrik olarak yapraklı dallar üzerinde yükselen lale motifleri işlenmiştir. Dört yapraklı olan bu lale motiflerinin gövdeleri birbirlerine doğru eğimli yapılmıştır. Kemerin alt orta kısmına bir adet gülbezek motifi kabartma tekniğinde işlenmiştir. Gülbezeğin merkezinde sekiz yapraklı bir çiçek vardır ve çiçeğin yaprakları gülbezek içerisinde daha geniş ve yuvarlak yapılarak iki kat tekrar edilmiştir. Gülbezeğin alt kısmında ise yapraklı dallar üzerinde yükselen karanfil ve dört yapraklı lale motifleri bulunmaktadır. Ayna taşı içerisine dağınık şekilde yerleştirilmiş olan bu lale ve karanfillerin sağda ve solda yer alanlarının gövdeleri dışa doğru kıvrım yaparken ortada bulunan lalenin gövdesi yukarıya doğru düz bir şekilde işlenmiştir. Çiçeklerin gövdesinden iki yana doğru kıvrımlı uzun yapraklar uzanmaktadır. Ayna taşının büyük kısmının yol seviyesinin altında kalmasından dolayı buraya işlenmiş çiçeklerin, vazo içerisinde mi yoksa doğrudan zemin üzerinde mi olduğu tespit edilememektedir. Ancak çiçeklerin ayna taşının iki yanına küçük birer demetler şeklinde ve aralarına az bir mesafe bırakılarak işlenmiş olmaları, burada yer alan çiçeklerin çağın modasına da uygun olarak vazo içerisinde tasarlanmış olabileceklerini düşündürmektedir. Yol kotunun yükselmesinden dolayı çeşmenin yalağı ve dinlenme sekileri günümüze ulaşamamıştır.

Külliyenin güneybatı köşesinde, hazire ile çeşmenin arasında eserin mermer malzemeden yapılmış sebili yerleştirilmiştir. Dairevi bir plana sahip olan sebilin, altı adet gömme sütun arasına yerleştirilen beş adet şebekesi bulunmaktadır. Sebilin üzeri kubbe ile örtülü olup, kubbenin üzeri günümüzde kurşun ile kaplanmıştır. Geniş ahşap

---

[141] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.136.

bir saçağı olan sebilin saçak alnı, çeşmenin üzerindeki saçakta olduğu gibi lotuslar arasına işlenmiş üç yapraklı palmetlerle bezenmiştir. Sebilin gövdesi, sebili baştan sona saran silme ve kartuşlarla bölümlere ayrılmıştır. Saçağın hemen altındaki bordür son derece stilize edilmiş üç yapraklı palmet motifleri ile bezenmiştir. Bu bordür kuşağının alt ve üst bölümlerindeki palmetlerin oldukça kaba işlenmiş yaprakları kıvrım yaparak diğer palmet yapraklarıyla birleşmektedir. Bordürün orta bölümü ise iç içe geçmiş üç sıra farklı ölçülerdeki dairelerin oluşturduğu kompozisyonun tekrar edilmesiyle elde edilmiştir. Bu bordürün altında bezemesiz düz yüzeyli bir silme bulunmaktadır. Silmeden sonra ise aralarında küçük sarkıtların bulunduğu bir sıra mukarnas dişi dizisi yer almaktadır. Mukarnas dişi dizisinden sonra gelen üç sıra silmeden, ortada olanının yüzeyi kısa çizgilerle küçük kare formlara ayrılırken diğer iki silmenin yüzeyine zig zag motifleri işlenmiştir. Bu silmelerden sonra gelen geniş bordürün üzerine yatay doğrultuda köklerinden birbirine bağlanmış üç yapraklı palmetler ve bu palmetlerin etrafını çevreleyerek diğer palmetle bağlantıyı sağlayan rumiler işlenmiştir. Bunun altında bulunan bordür üzerine ise dalga kıvrımları yaparak birbirine bağlanan klasik formlu rumiler yapılmıştır. Bu bordürden sonra eserin, kartuş içerisine alınmış tek satırlık kitabesi işlenmiştir. Kitabenin hemen altındaki bordür yatay doğrultuda köklerinden birbirine bağlanmış üç yapraklı palmetler ve bu palmetlerin etrafını çevreleyerek diğer palmetle bağlantıyı sağlayan rumilerle bezenmiştir. Üst kısımdaki üç silme kuşağı, bu bordürden sonra aynı şekilde tekrar edilmiştir. Bu silme kuşaklarından sonra iki sıra mukarnas dişi dizisi yapılmıştır. Mukarnas dişlerinden sonra gelen bordürün üzerine birbirine bağlı şekilde ilerleyen yapraklı kıvrık dallar üzerinde bulunan hatayi motifleri işlenmiştir. Bu bordürden sonra sebilin şebekelerinin üzerini örten dalgalı kaş kemerin üzerine kartuşlar içerisinde yer alan tek satırlık kitabeler yerleştirilmiştir. Sebilin etek kısmı dilimli yapılmıştır ve üzerinde bir sıra mukarnas dişi dizisi yer almaktadır.

Klasik üslupta oldukça bezemeli yapılan çeşmede süsleme olarak; çeşmenin iki tarafındaki burmalı sütuncelerden, kemerin kilit taşı üzerinde ve kemer köşelerindeki gülbezeklerden, kemer aynasındaki rumilerle oluşturulmuş grift bezemeden, ayna taşından, kitabede kartuşlar arasına ve içlerine işlenmiş çiçek, lale, Mühr-ü Süleyman motiflerinden, lotus, palmet ve zig zaglarla bezenmiş saçaklardan bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, sebille birlikte tasarlanmış olması, klasik üslupta sivri kemer kullanımı ve kemerde renk almaşıklığı oluşturulması açısından dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra eserde bulunan aynı tarihli iki kitabenin farklı şairler tarafından yazılmış olması, kitabelerden ikincisinin çeşme nişi içerisine yerleştirilmesi ve bu kitabe de hattat imzasının bulunması da dikkati çeken diğer unsurlardandır. Eser ayna taşına işlenmiş çiçek betimlemeleri ile de dikkati çekmektedir. Günümüze büyük oranda orijinal halini muhafaza ederek gelen çeşmenin ayna taşı, yol kotunun yükselmesinden dolayı yarıya kadar yol seviyesinin altında kalmıştır ve yine aynı nedenden çeşmenin yalağı günümüze ulaşamamıştır. Ahşap saçağının eteğindeki süslemelerde ise kırılmalar meydana gelmiştir. İşlevini kaybeden çeşmenin musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır. Çeşme etrafında yapılacak kazılarla, eserin orijinal kodunun tespit edilmesi ve aynı zamanda ayna taşının ve su yalağının yeniden gün yüzüne çıkarılması mümkün olabilecektir.

2.1.6. Şehremini (Günaydın Sokak) Çeşmesi

Fatih İlçesi'nde Şehremini Mahallesi'nde, Günaydın Sokakta, İnadiye Baba Türbesi'nin bahçe duvarına bitişik yapılan eserin banisi bilinmediği için kayıtlara bu isimle geçmiştir. Üzeri tamamen yeşil renkte yağlı boya ile boyanan eser, üzerindeki kitabeye göre; H.1132 (M.1720) yılında inşa ettirilmiştir (Foto No:52-53), (Çizim No: 15-16). Eserin mimarı bilinmemektedir.

Su depolu ve sivri kemerli olan çeşmenin su deposunun yüksekliği 2.33 m., genişliği 2.69 m. ve derinliği 2.75 m.dir. Bu su deposunun doğu cephesine yerleştirilmiş çeşme ise; 2.33 m. yüksekliğinde, 1.67 m. genişliğinde ve 0.23 m. derinliğindedir (Foto No:54). Çeşmenin su deposunun üzeri düz beton dam olup, bezemesiz bırakılmış, geniş, betonarme bir de saçağı bulunmaktadır. Hemen bu saçağın altında yatay olarak yerleştirilen bezemesiz bir bordür yer almaktadır. Bu bordürün altında ise, eserin 0.87 x 0.52 m. ölçülerinde, taş malzemeden yapılmış inşa kitabesi bulunur (Foto No:55). Yeşil zemin üzerine altın yaldıza boyanmış, Celi Tâlik hatlı yazılmış kitabe, iki sütun ve üç satır şeklinde düzenlenmiş olup en alt kısmında tarih yazmaktadır. Tarih ayrı bir kartuş içerisinde belirtilmiştir.

Şair Vâhid tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Bir ehl-i hayr etti binâ bu çeşmeyi ihlâs ile

Rûh-ı Resûlullâh içün sallü 'aleyhi bi'l-kemâl

Rûh-ı şerifine onun, evlâdına, ashâbına

Dâ'im mesübâtın ede isâl o Hayy-ı bi-zevâl

Ta'rihin 'atsâna Vahid imâ ile der lülesi

Gel iç Resûl-i Mustafa rûhu içün sâfi zülâl

1132”[142]

Kitabenin hemen altında çeşmenin 0.16 m. yüksekliğinde olan farklı ölçülerdeki dört sıra yatay silme kuşağı ile profillendirilmiş saçağı bulunmaktadır. Dikey dikdörtgen şeklindeki çeşmenin etrafı üç yönde farklı ölçülerde olan dört sıra silme ile çerçeve içerisine alınmıştır. Çeşme nişinin üzeri sivri kemerle örtülmüş olup kemerin üst kısmı farklı ölçülerdeki iki sıra silme ile hareketlendirilmiştir. Kemer yanlarda bulunan blok ayaklar üzerine oturmaktadır. Bu ayakların başlıklarının iç cephelerinin üst bölümleri farklı ölçülerdeki dört sıra profillerle hareketlendirilmiştir. Kemerin kilit taşında, dairevi formda bezemesiz bir kabara vardır. Kemer köşelerine simetrik yerleştirilen yüzeyinin erimesi ve üzerinin boyanmasından dolayı buradaki motifler tam olarak algılanamaz duruma gelmiştir. Ancak kalan izlerden anlaşıldığı kadarıyla gülbezeklerin merkezinde sekiz yapraklı bir çiçek bulunmakta ve bu çiçeğin yaprakları merkezin dışında bir kat daha tekrar edilmektedir. Çeşme nişinin içerisinde ayna taşına dair izler bulunmaktaysa da üzeri sıvanmış ve boyanmış olduğu için tüm özelliklerini kaybetmiştir. Eserin yalağı ve dinlenme sekileri ise yol kotunun yükselmesinden dolayı günümüze ulaşamamıştır.

Klasik üslupta oldukça sade yapılan eserde süsleme olarak bahsedilebilecek tek unsur, kemer köşelerine işlenmiş gülbezeklerdir. Bu bezeme öğelerinin hem üzerlerinin boyanmış olması hem de yüzeyinde taş erimelerinin meydana gelmiş olmasından dolayı bezeme detayları net bir şekilde algılanamamaktadır. Eser, dönemine kıyasla oldukça sade inşa edilmiş olup, üslupsal özellikleri ile de klasik dönem özellikleri taşımaktadır.

İnşa tarihi bilinen eserin banisi bilinmemektedir. Sivri kemerli inşa edilen eser, tamamen klasik üslup özelliklerini taşıması açısından dikkat çekicidir. Günümüze iyi durumda gelemeyen çeşmenin yüzeyinin boyanmış olması nedeniyle bezemelerin algılanmasında zorluklar yaşanmaktadır. Çeşmenin yalağı ve oturma sekileri yol seviyesinin altında kalarak günümüze ulaşamamıştır. Saçağında ise kırılma ve dökülmeler meydana gelmiştir. İşlevini kaybeden çeşmenin musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

---

[142] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.141.

2.1.7. Âşub Kadın Çeşmesi

Günümüzde orijinal yerinde bulunmayan eser, daha önceden Yeniçeriler Caddesi ile Tabanca Sokak kavşağında yer almaktaydı. Ancak eser, Beyazıt Meydanı düzenleme çalışmaları sırasında Beyazıt Meydanı, Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi Müdürlüğü önünde bulunan setin üzerine nakledilmiştir [143]. Nakledildikten sonra eski halini kaybeden Âşub Kadın Çeşmesi, günümüzde kesme taş malzeme ile dikdörtgen gövdeli inşa edilmiştir (Foto No:56-57), (Çizim No: 17-18)[144]. Eski fotoğraflardan anlaşıldığı üzere eser özgün halinde, sivri kemerli, su depolu bir çeşme olup, çeşmenin nişi, yalağı da içine alacak şekilde derin yapılmıştır. Çeşme nişinin üzerini örten kemerin üzerine eserin kitabesi yerleştirilmiştir [145]. Eser, üzerindeki kitabeye göre Aşub Kadın [146] tarafından H.1133 (M.1721) yılında inşa ettirilmiştir. Ayna taşı üzerinde yer alan ve yuvarlak bir madalyon şeklinde düzenlenmiş ikinci kitabeye göre (onarım kitabesi) ise çeşme, H.1342 (M.1923) yılında Tayyibe Hanım'ın ruhu için tamir ettirilmiştir. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Vakıf Su Defterleri 8/272/4 numaralı kayıtta Fatma Sultan'ın kethüdası Aşub Hatun'un Cebeci Köyü yakınında çıkarttığı suyu Bayezid Camii civarında yaptırdığı çeşmeye bağlattığına dair bilgiler bulunmaktadır. H.1135 (M.12 Ekim 1722 – 30 Eylül 1723) tarihli bu belgeye göre; Aşub Kadın, "*Cebeci karyesinde ıskara başında İbrahim Paşa suyı mesleği üzerine varılup Fâtıma Sultan'un Enderûn-ı hûmayunda kethudalık hıdmetinde olan Aşub Hâtun bint-i Abdullah vekili Hâcı Süleyman ibn-i Mehmed Sultan Bâyezîd Camii kurbında Destereciler başında su terâzûsına muttasıl çeşmelerine icrâ içün on üç baca hafr İbrahim Paşa suyına ândan Dâru's-sa'âde Ağası Mustafa Ağa suyına ândan Süleymaniyye Kızılyarlar'dan cami-i şeriflerine câri Çukurmesleğ'e mülhak hakk-ı mecrâdan bâki üç masura suyı çeşme-i mezbûrda icrâ*"[147] etmiştir. Yine H.1135 (M.12 Ekim 1722 – 30 Eylül 1723) tarihli ve 9/288/2 numaralı başka bir belgeye göre ise; Kethuda Aşub Kadın'ın Cebeci Köyü'nde çıkarttığı üç masura bir

---

[143] EGEMEN, A., **a.g.e.,** s.149.
[144] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.142.
[145] Fotoğraf için bkz., AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.143. ve TANIŞIK, H., **a.g.e**, s.124-125.
[146] Fatma Sultan'ın kethüdası. Fatma Sultan ve Damad İbrahim Paşa'nın Şehzadebaşı semtinde yaptırmış oldukları külliyenin vakfından, Kethüda Kadın Çeşmesi'nin; suyolcusuna günde üç, temizleyicisine iki ve tas muhafızına iki akçe tahsis edilmiştir. Vakfiyede bahsi geçen Kethüda Kadın Çeşmesi'nin Aşub Kadın Çeşmesi olması, Aşub Kadın'ın Fatma Sultan'ın kethüdası olmasından dolayı muhtemeldir.(AKTEPE, M., "Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'ya Aid İki Vakfiye", **İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi, S.XI.,** İstanbul, 1960, s.159).
[147] Vakıf Su Defterleri, 8/272/4 numaralı kayıt. Transkribi için bkz. KAL'A, A., **İstanbul Su Külliyatı XXIV, Vakıf Su Defterleri, Avrupa Yakası Suları II, (1577-1842),** İstanbul, 2002, s.29-30.

çuvaldız suyu Bayezid'de yaptırdığı çeşmeye bağlattığına; daha sonra söz konusu suyun bir masura bir çuvaldızını Kethüda Hacı Süleyman Ağa'ya sattığına dair bilgiler yer almaktadır. Belgede; "*Fâtıma Sultan kethüdası Âşüb Kadın bint-i Abdullah Sultan Bâyezid-i Veli kurbında bina eylediği çeşmeye icrâ içün Cebeci Karyesi dahilinde Taşıskara başında İbrahim Paşa suyı mesleğ(i) üst canibinde hâsıl eylediği suyu mezkûr İbrahim Paşa yolına ândan Dâru's-sa'âde (ağası) Mustafa Ağa yolına ândan Sultan Süleyman yolına ilhâk eylediği suyı ba'de'l-vezn dört masura ve bir çuvaldız suyı zâhir olmağla bir masurasını hakk-ı mecrâ bâkî üç masura bir çuvaldız suyı çeşme-i mezbura ta'yin sene [1]135 mezbûre Aşub Kadın çeşme-i mezbûra cereyan iden suyından bir masura ve bir çuvaldız suyını ifrâz Fâtıma Sultan kethüdası Hacı Süleyman Ağa ibn-i Mehmed'e bey' ol dahi mâ-i mezbûrı Uzun Şûcâ mahallesinde menzilinde icrâ*"[148] ettiği yazılıdır.

Bir yapının duvarına sonradan eklenen, düz lentolu eserin yüksekliği 2.71 m., genişliği 2.01 m. ve derinliği 0.26 m.dir. Eserin bezemesiz, sade bir cephesi vardır. Çeşme nişinin üzerini örten düz lentonun hemen üstünde 1.81 x 0.60 m. ölçülerindeki inşa kitabesi yer almaktadır (Foto No:58). Bu kitabe yanlarda ve üst bölümde farklı ölçülerdeki bezemesiz bordürlerle çerçevelenmiştir. Mermer malzemeden yapılmış kitabe, dikdörtgen kartuşlarla üç sütun ve altı satır şeklinde düzenlenmiş olup Talik hatlı yazılmıştır.

İnşa kitabesinin okunuşu:

"Kurret-ül ayn-i saadet şems-i bürc-i saltanat

Duhter-i sa'd-ahter-i Han Ahmed-i çarh-aşiyan

Fatime Sultan-i alî-şan-i Zehrâ hilkatin

Ömrün efzun ide iclâl (ile) Rabb-i müstean

---

[148] Vakıf Su Defterleri, 9/288/2 numaralı kayıt. Transkribi için bkz. KAL'A, A**., İstanbul Su Külliyatı XXV, Vakıf Su Defterleri, Avrupa Yakası Suları III, (1574-1831),** İstanbul, 2002, s.238.

Kethüda bânu(yi) saray-i devleti Âşub Kadın

Oldu Sultanı gibi cüyâ-yi hayrat-i hassan

Yümnile tarh-üfken-i bünyad olub bu çeşmeye

Hak yoluna mâlini bezl eyledi bi itminan

Zib-ü ârayişle virdi öyle âb-i tâb kim

Dir temaşa eyleyüb nûş eyledikçe teşnegan

Aynidir Ab-i hayatın ya ayağı Kevserin

Selsebil-i bag-i cennetdir ya tensim-i cihan

Mevkiinde böyle hayrat olmaz müyeser herkese

Hüsn-i Tevfik-i hulûs-i kalbe mebnidir heman

Hak taalâ eyleyüb şayan-i dergâh-i kabul

Masdar-i âsari hayr ide vücudûn her zaman

Tâiba Didim sitayiş birle târihin görüb

Oldu zîbâ çeşme-i Aşub'den zemzem revan

1133"[149]

Çeşme nişi 0.26 m. ölçülerinde olup üzeri düz bir lento ile örtülmüştür. Bu lento yanlardaki yığma ayaklar tarafından taşınmaktadır. Çeşme, mevcut olan bir duvara sonradan eklendiği için ayrı bir duvar örgü sistemi kullanılmamıştır. Çeşmenin ayna taşı dikdörtgen formludur ve ayna taşının üst kısmı yuvarlak kemer şeklinde düzenlenmiştir. Üzerinde herhangi bir bezeme bulunmayan ayna taşının tam ortasında bir adet lüle

[149] EGEMEN, A., **a.g.e.,** İstanbul, 1993, s.149.

deliği bulunmaktadır (Foto No:59). Ayna taşının 0.17 m. yukarısına yuvarlak bir madalyon şeklinde düzenlenmiş 0.30 m. çapındaki onarım kitabesi yerleştirilmiştir (Foto No:60). Bu kitabe, Celî Sülüs hatla alçak kabartma tekniği kullanılarak yazılmıştır. Çeşme nişi içerisinde ayna taşını ve onarım kitabesini içine alacak şekilde düzenlenen dikdörtgen pano, silmelerle vurgulanmıştır.

Onarım kitabesinin okunuşu:

" Merhume Tayyibe Hanım ruhu için el-fatiha"[150]

1342

Çeşmenin önünde tek parça büyük bir blok taş bulunmaktadır. Eserin su yalağı ve dinlenme sekileri günümüze ulaşamamıştır.

Oldukça sade olan eserde süsleme olarak çeşme nişi içerisindeki profilli silmeler ile madalyon şeklinde düzenlenmiş onarım kitabesinden bahsedilebilir. Özgün şeklini kaybetmiş olan eser, günümüzdeki görüntüsüyle herhangi bir döneme ait üslupsal özellikler taşımamaktadır.

Günümüze orijinal yerinden taşınmasından dolayı oldukça kötü ve özgün şeklini kaybetmiş durumda ulaşan eserde taş erimeleri ve çiçeklenmeler meydana gelmiştir. Bu olumsuz koşullar kabartma tekniğiyle yazılmış olan kitabe metinlerinin algılanmasını güçleştirmektedir. İşlevini tamamen kaybeden çeşmenin musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

---

[150] EGEMEN, A., **a.g.e.,** s.149.

2.1.8. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz)

Orijinal yerinden taşınan eser, günümüzde Beykoz İlçesi Çubuklu semtinde, Merkez Sokak'ta, Halil Ağa Merkez Camii'nin avlu duvarına bitişik olarak konumlandırılmıştır (Foto No:61), (Çizim No: 19-20). Taş malzemeden inşa edilen çeşmenin nişinin içinde mermer malzeme kullanılmıştır. Eser, üzerindeki kitabeye göre; H.1133 (M.1721) yılında Damad İbrahim Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Günümüzde bir yapının duvarına sonradan eklenmiş ve dalgalı kaş kemerli olan çeşmenin yüksekliği 2.75 m., genişliği 2.16 m. ve derinliği 0.18 m.dir. Dikdörtgen prizma gövdeli eserin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilen dikdörtgen formlu taş bloklar, çeşmenin cephesini üç bölüme ayırmıştır. Her üç bölümün tamamının üzerini örten saçağın alnına yan yana dizilmiş lotuslar arasında betimlenmiş üç yapraklı palmetlerden oluşan bir kompozisyon işlenmiştir (Foto No:67). Çeşmenin yan kanatlarını oluşturan dikdörtgen panolarda ve çeşme kemerinin hemen üzerinde üç adet inşa kitabesi yer almaktadır. Kitabelerin tamamı Tâlik hatlı yazılmıştır. Çeşme yüzeyine kabartma tekniği ile yapılan bu kitabelerden, yan kanatlarda bulunanları, kartuşlarla on iki satıra ayrılmış olup 0.90 x 0.34 m. ölçülerindedir (Foto No:65-66).

Şair Feyzi ve Seyyid Vehbi tarafından yazılan kitabelerin okunuşu:

Doğu kanatta yer alan kitabenin okunuşu:

"Der-i bahr-i hilâfet Hazret-i Hân Ahmed-i Sâlis

Şehenşah-ı 'adalet-pîşe yektâ zıll-ı Mevlâdır

Bi-hâmdillah zamân-ı devletinde 'ahd-i 'adlinde

Cihân her vech-ile reşk-âver-i Firdevs-i a'ladır

Husûsâ âsaf u dâmâdı İbrahim Paşa'nın

Vücud-ı pâki dâ'im maşdar-ı âsâr-ı 'uzmâdır

Yapıp bir çeşmesârı kıldı icrâ âb-ı ihsânın

Ki bir katresi sermâye-i şadr-ı kân u deryâdır

Çubuklu'nun çemenzâr-ı latifinde bu nev-çeşme

Çubuklu sebz-reng atlasta güya şekl-i tamgadır

Bakıp 'atsâna Feyzi 'afiyet birle dedi ta'rih

Gel iç mâ Zemzem olsun cûd-ı İbrahim Paşadır

1133"[151]

Çeşme nişinin üzerini örten kemerin üstünde yer alan kitabenin okunuşu:

"Hıdıv-i Cem-haşem Sultân Ahmed Hân-ı Gâzi kim

Nazîri gelmedi dehre mülûk-ı kişver-ârâda

Vezir-i a'zam-ı sadrü's sudür-ı 'umdetü'l-mülkü

Mükerrem sıhr-ı hâsı mahremi sûrette ma'nâda

Keremkâr olmadıksa çok kerim-i kâmurân gördük

'Adilin görmedik zahirde, düşte, mâlihülyâda

Harab-âbâd-ı kevni himmetiyle eyledi ma'mür

Nice âsâr yaptı her müferrah cây-ı zibâda

[151] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.144.

Olup güya veziri kıt'a bir mecmü'a bu mevki

Nazir oldu bu müfred şâh-beyt-i Husrev-âbâd'a

Ziyâde bir güzel ta'rih tahrir eyle ey Vehbi

Suyun buldu Çubuklu devr-i İbrahim Paşa'da

1133"[152]

Batı kanatta yer alan kitabenin okunuşu:

"Serîr-ârâ-yı şevket Hazret-i Hân Ahmed-i Gâzi

Ki galip haşmet ü dârâtı İskenderle Dârâ'dan

O hâkân-ı Feridûn-satvetin sadr-ı keremkârı

Ki âbâd olmadık yer kalmadı 'ahdinde dünyadan

Hûsûsâ bu mahal-i dil-küşâyı eyleyip ma'mûr

Nümüdâr-ı behişt etti bu âb-ı kişver-âsâdan

Çubuklu ravzasın görseydi şimdi Hâfız-ı Şirâz

Geçerdi vasf-ı Rükn-âbâd u Gül-geşt-i musallâdan

O şâhenşâh-ı zi-şânın o sadr-ı kâm-bahşânın

Devam-ı devletidirhep du'âmız Hak te'âlâdan

---

[152] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.145.

Bu dil-cû çeşmenin Şeyhi dedi ta'rihin ey Vehbi

Safayile su iç gel 'ayn-ı İbrahim Paşa'dan

1133"[153]

Çeşmenin ana kütlesi yanlarda dekoratif burmalı sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Bu sütuncelerin kaide ile başlıkları kum saatlerini andırır şekilde tasarlanmıştır. Çeşme nişini taşıyan ayakların alt bölümünden başlayan ve eseri üç yönde kuşatan farklı ölçülerdeki bezemesiz dört sıra silmelerden üç adeti dışbükey, bir adeti ise düz silme olarak düzenlenmiştir. Çeşme nişinin üzerini örten kemerin üzerinde eserin inşa kitabesi yer almaktadır (Foto No:63). Bu kitabe, üç sütun ve dört satır şeklinde kartuşlar içerisine yazılmış olup 0.98 x 0.30 m. ölçülerindedir. Çeşmenin 0.18 m. derinliğindeki nişinin üzeri yekpare blok taş ayaklar tarafından taşınmaktadır. Bu nişinin üzeri iki kademeli, dalgalı dekoratif bir kemerle örtülmüştür. Simetrik düzenlenen kemer köşeliklerinin etrafı bir silme kuşağı ile çerçevelendirilmiştir. Bu çerçevelerin içerisine simetrik olarak yapraklı dallarda açmış üç adet gül motifi yapılmıştır. Yüksek kabartma tekniği ile plastik bir etki verilen bu güllerden ortadaki açmış şekilde işlenirken diğer ikisi gonca şeklinde işlenmiştir. Güllerin gövdeleri birbirlerine doğru eğimli yapılmış ve gövdelerinden çıkıp iki yana uzanan dallara üçer adet yaprak motifi betimlenmiştir (Foto No:63-64). Çeşme nişinin iki köşesine simetrik, dekoratif iki sütunce yerleştirilmiştir. Bu sütuncelerin gövdesi bezemesiz olup başlıkları çok aşınmış olmakla birlikte kalan izlerden anlaşıldığı kadarıyla kenger yapraklarıyla bezenmiş olmalıdır. Çeşme nişinin alt kısmına dikdörtgen formunda yapılan ayna taşı, gövde ve taç olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır (Foto No:62). Ayna taşının, palmet ve rumi motiflerinin örgülerinden oluşan tacı, üçgen bir form oluşturmuştur. Tacın tepe noktası üç yapraklı büyük bir palmet, yanları ise yarım palmet motifleri ile sonlandırılmıştır. Kendi içerisinde bir simetri gösteren taç, klasik formlu rumilerin grift geçmeler yaparak düğümler oluşturmasıyla meydana gelmiştir ve motifin merkezinde, düğüm noktasında üç yapraklı palmet motifleri bulunmaktadır. Ayna taşının gövde kısmı bir silme kuşağı ile çerçevelenmiştir. Ayna taşının üzeri, çeşme nişinin üzerini örten ana kemerde olduğu gibi dalgalı kaş kemer ile bezenmiş olup kemer köşeliklerine karşılıklı olarak, yapraklı dallar üzerinde açan çiçek motifleri işlenmiştir. Birbirlerine doğru eğimli gövdeleri olan çiçekler altı yapraklıdır ve her bir dal üzerine dört adet işlenmişlerdir. Dalların tepe

[153] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.145.

noktasında üç adet gonca bulunurken alt kısmında iki yana doğru uzanan uzun yaprakları vardır. Ayna taşında dalgalı kaş kemerin uzantısında devam eden silmeler bel kısmında içe doğru kıvrılarak taban noktasında dış silmeler ile birleşmiştir. Ayna taşının ortasındaki lülenin iki tarafında birer adet selvi ağacı motifi bulunmaktadır. Uçları dik yapılan selvi ağaçlarının gövdelerinin alt kısmında ağacın yer aldığı zemin, iki katlı toprak yığını şeklinde işlenmiştir. Bu ağaçların ortasında ve iki yanında olmak üzere toplamda üç adet gülbezek motifi vardır, ancak yanlarda bulunan gülbezekler günümüze gelememiştir. Ortadaki gülbezeğin merkezine kalp şeklinde yaprakları olan sekiz yapraklı bir çiçek motifi işlenmiştir ve çiçeğin yaprakları üç kat tekrar edilmiştir. Çeşmenin önünde mermer malzemeden yapılmış tek bölümlü, 0.82 m. genişliğinde ve 0.21 m. derinliğinde olan bezemesiz bir yalağı bulunmaktadır. Bu yalağın iki tarafına da birer adet dinlenme sekisi yerleştirilmiştir.

Yoğun bir şekilde bezenmiş olan eserde süsleme olarak; çeşmeyi iki taraftan sınırlandıran dekoratif burmalı sütuncelerden, çeşme nişinin üzerini örten dalgalı kaş kemerden, kemer köşelerindeki gül motiflerinden, yoğun bezemeli ayna taşından ve lotus-palmet dizileriyle oluşturulmuş saçaktan bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, çeşme nişi içerisinde mermer malzemenin kullanılmış olması, dalgalı kaş kemer uygulaması ve bezemelerinde yüksek kabartma tekniğiyle elde edilmiş plastik etkiyle dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra çeşme nişinin yüzeyine kabartma tekniğiyle yapılmış ayna taşının tacının bulunması ve oldukça bezemeli yapılması da dikkati çeken diğer bir unsurdur. Orijinal yerinden taşınan eserin, bedeninde çiçeklenmeler oluşmuştur, ayna taşında yer alan gülbezeklerden ikisi günümüze ulaşamamıştır. İşlevini kaybeden çeşmenin günümüzde musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

2.1.9. Kâtip Muslihüddin Çeşmesi

Eser, Aksaray – Fatih İlçesi'nde Cerrahpaşa Caddesi, Katip Muslihüddin Sokağında, aynı adlı caminin bahçe duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir. Klasik üslupta kesme taş malzemeden yapılan çeşme, üzerindeki kitabeye göre, H.1133 (M.1721) yılında yaptırılmıştır. Eser, adı bilinmeyen bir kişi tarafından cami yandıktan sonra cami ile birlikte inşa ettirilmiştir[154]. Eserin mimarı da bilinmemektedir.

Bir yapının duvarına bağımlı ve sivri kemerli olan çeşmenin yüksekliği arazi eğiminden dolayı kuzey tarafta 3.38 m. güney tarafta ise 3.22 m.dir, genişliği 3.20 m. ve derinliği 0.21 m.dir (Foto No:68-69), (Çizim No: 21-22). Kareye yakın dikdörtgen şeklinde olan çeşmenin saçağı hem ön hem de yanlardan taşıntı yapacak şekilde düzenlenmiş olup yüzeyi bezemesizdir. Sade bir cepheye sahip olan çeşmenin kitabesi, çeşme nişini örten sivri kemerin 0.10 m. üzerine yerleştirilmiştir. 0.55 x 0.38 m. ölçülerindeki kitabe, yeşil zemin üzerine altın yaldızla sülüs hatlı yazılmıştır ve iki sütun, beş satır şeklinde düzenlenmiştir. Taş malzemeden yapılmış olan kitabenin satırları, kartuşlar içerisine alınmış olup kartuş aralarında kalan boşluklar birer çiçek motifiyle bezenmiştir (Foto No:71).

Şair Vâhid tarafından yazılmış olan kitabenin okunuşu:

"Bir ehl-i birr ü ihsân sâhibü'l-hayr

Beher hâl ede Bâri onâ yâri

Bu Kâtip Muslihüddin mescidini

Yakıp yandırdı çok ihrâk u nâri

Hulûs-ile edip ta'mire himmet

Ona sarf etti nakd-i bi-şumârı

---

[154] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.146.

Huşûşâ kurb-ı mescide bu câya

Yapı bu çeşmesârı feyz-i Bâri

Dedim ta'rihin atşâna Vahidâ

İçin sıhhâ çü Kevser oldu câri

1333"[155]

Çeşmenin 0.21 m. derinliğindeki nişinin üzerini örten sivri kemer yanlardaki yığma taş ayaklar üzerine oturmaktadır. Nişin üzerini örten sivri kemerin kilit taşı üzerinde yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmış ve stilize edilmiş üç yapraklı bir palmet motifi bulunmaktadır (Foto No:72). Çeşmenin dikdörtgen formlu ayna taşı mermer malzemeden yapılmıştır. Ayna taşının yüzeyi silmelerle farklı ölçülerde üç bölüme ayrılmıştır. En üst kısmına yüksek kabartma tekniğiyle yapılmış birbirini tekrarlayan kıvrık dallar işlenmiştir. Bel kısmından bağlanarak demetler şeklinde yapılan dalların yaprakları, uç kısımlarından birleşerek ters kalp motifleri elde edilmiştir. Ayna taşının orta bölümünde ise musluğun iki yanına simetrik yapılmış vazo içinde çiçek motifleri işlenmiştir. Küçük ayakları, şişkin gövdeleri, ince uzun boynu ve geniş ağızları olan bu vazoların (laledan) içerisine vazodan dışarı sarkan iki adet gül motifi ile vazonun ağız kısmında betimlenen çeşitli çiçek motifleri betimlenmiştir. Vazolar arasında kalan kısımda ise musluğun yerleştirildiği üst kısmı yarım daire, alt kısmı ise dalgalı çizgiler şeklinde yapılmış geometrik bir bezeme bulunmaktadır. Ayna taşının en alt kısmında ise küçük bir yuvarlak kemer ve onun iki yanında yer alan kâse içinde meyve motifleri bulunmaktadır. Simetrik yapılmış kâselerin geniş tabanlı kaideleri ve yayvan gövdeleri vardır. Her bir kâse içerisine üçer adet şeftali motifi işlenmiştir. Buradaki meyve motifleri iki boyutlu yapılmasına rağmen kabartma tekniğinde yapıldıkları için hacim kazanmıştır. Kâse ve küçük yuvarlak kemerin alt kısmında ise, kıvrık dallar üzerinde kemerin iç kısmına doğru uzanan çiçek motifleri betimlenmiştir. Profilden yapılmış olan bu çiçekler herhangi bir vazo içerisinde yer almamakta ve doğrudan zemin üzerinden yükselmektedir. Çiçekler arasında, bir adet yukarıda ve iki adet altta olmak üzere toplam üç adet rozet izi bulunmaktadır, ancak bu rozetler günümüze ulaşamamıştır (Foto No:73). Çeşmenin önünde bulunan mermer malzemeden yapılmış tek bölümlü

[155] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.146.

bezemesiz yalağı 1.71 m. genişliğinde ve 0.43 m. yüksekliğindedir. Yalağın iki yanına birer adet mermer malzemeden yapılmış dinlenme sekileri yerleştirilmiştir.

Eserde süsleme olarak; ayna taşı üzerinde bulunan vazo içinde çiçek ve kâse içinde meyve motiflerinden, çeşme nişinin üzerini örten kemerin kilit taşındaki stilize palmet motifinden ve kitabede kartuşlar arasındaki boşluklarda yer alan çiçek motiflerinden bahsedilebilir.

Eserin inşa tarihi bilinmekte ancak banisi bilinmemektedir. Sivri kemerli, klasik üslupta inşa edilen çeşmenin ayna taşı; vazo içinde çiçek ve kâse içinde meyve motifleri ile dikkat çekicidir. Bu motifler yüksek kabartma tekniğinde yapılarak plastik bir görünüm kazanmışlardır. 1995 yılında onarım görmüş [156] olan eserin üzerinde harçtan kaynaklanan beyaz lekeler oluşmuştur ve ayna taşı etrafında rutubetlenmeler meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra ayna taşının alt kısmında meydana gelen bozulmalardan dolayı da bezemeler net bir şekilde algılanamamaktadır. Çeşmenin yalağı ve sekilerinin, 1995 yılında yapılmış olan onarımlara ait olması muhtemeldir. Bir zamanlar Kırkçeşme Suları'ndan suyunu alan çeşme, günümüzde de işlevini devam ettirmekte olup musluğu bulunmakta ve suyu da akmaktadır.

[156] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.146.

2.1.10. Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi

Beyazıd İlçesi'nde, Küçük Ayasofya Mahallesi'nde, Meydan Arkası Sokak'ta bulunan eserin, su deposunun batı ve doğu cephelerine birer adet çeşme yerleştirilmiştir (Çizim No: 23). Eserin ilk inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Ancak eserin doğu cephesi üzerinde yer alan onarım kitabesine göre eser, H.1133 (M.1721) yılında Mehmed Ağa tarafından yenilenmiştir. Eserin mimarı da bilinmemektedir.

Su depolu ve sivri kemerli olan çeşmenin su deposu bir sıra moloz taş – iki sıra tuğla almaşıklığı ile inşa edilmiştir. Eserin su deposunun yüksekliği 3.30 m., genişliği 7.26 m. ve derinliği 3.84 m.dir. Üzeri düz damla örtülü olan su deposunun kuzeydoğu köşesi pahlanmıştır. Su deposunun doğu cephesinde, depo duvarının batı üst kısmında tuğlalarla örülmüş yuvarlak kemerli 0.78 x 0.92 m. ölçülerinde olan bir pencere bulunmaktadır (Foto No:74-75).

Su deposunun doğu cephesinin ortasına yerleştirilen çeşme, kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir (Foto No:76-77). Dikdörtgen prizma gövdeli çeşmenin yüksekliği 2.96 m., genişliği 2.67 m. ve derinliği 0.10 m.dir (Çizim No: 24). Oldukça sade bir görüntüye sahip olan çeşmenin üzerinde yanlardan taşırılmış ve alnı bezemesiz bırakılmış sade bir saçağı vardır. Çeşmenin etrafı iki yanda yer alan birer adet geniş bezemesiz bordürlerle sınırlandırılmıştır. Eserin onarım kitabesi, nişin üzerini örten sivri kemerin üzerinde olup 0.57 x 0.38 m. ölçülerindedir. Kitabe, Talik hatlı yazılmış ve dört satır, tek sütun şeklinde düzenlenmiştir. Mermer malzeme ile yapılan kitabede satırlar, başı ve sonu dalgalı olan kartuşlar içerisine alınmıştır (Foto No:78).

Şair Halis tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Sâ'i-i hayr u sevâb ya'ni Mehemmed Ağa
Etti bu çeşmeyi tecdid çün ol zât-ı şerif

Geldi yek lahzada endişeye Hâlis ta'rih
Afiyet olsun içen müslime bu mâ-i lâtif
1133"[157]

[157] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.147.

Kitabenin Türkçe'si:

"Bu çeşmeyi yenilediği için
Mehmet Ağa hayır ve sevap
Uğruna çalışan şerefli bir insandır.

Bu kitabenin şairi Halis
Çeşmenin yapılışına tarih düşürme telaşıyla
Bir anda dedi ki:

Bu hoş sudan içen Müslümanlara afiyet olsun"

Çeşme nişinin üzeri klasik üslupta sivri kemerle örtülmüştür. Kemer, çeşme nişinin iki yanındaki yığma ayaklar tarafından taşınmaktadır. Çeşme nişi içerisinde bir silme ile belirtilmiş ayna taşı üzerinde herhangi bir bezeme bulunmamaktadır. Ayna taşının üzerinde 0.24 x 0.34 m. Ölçülerinde olan bir tas yuvası vardır. Tas yuvasının altında bulunan lüle deliğinde ise kırılmalar meydana gelmiştir. Çeşmenin önünde taş malzemeden yapılmış 0.45 m. yüksekliğinde ve 1.00 m. genişliğinde bezemesiz bir yalak bulunmaktadır. Yalağın iki yanında yer alan dinlenme sekileri ise büyük oranda kırılarak tahrip olmuştur.

Su deposunun batı cephesinin ortasına yerleştirilen çeşme, bir sıra moloz taş – iki sıra tuğla almaşıklığı ile inşa edilmiştir (Foto No:79-80). Çeşmenin yüksekliği 1.56 m., genişliği 1.15 m. ve derinliği 0.06 m.dir (Çizim No: 25). Çeşmenin 0.63 m. yukarısında 1.05 x 0.82 m. ölçülerinde yuvarlak kemerli bir pencere bulunmaktadır. Su deposunun batı cephesine gömülü şekilde yapılan çeşmenin nişi, tuğla ve harçla oluşturulmuş bir sivri kemerle örtülmüştür. Çeşmenin dikdörtgen formunda ve üst kısmı yuvarlak kemerli tasarlanmış mermer bir blok şeklinde olan ayna taşı ve tuğlalarla örülmüş yalağı ise son dönem onarımlarına ait olmalıdır. Çeşmenin yalağı, 0.23 m. yüksekliğinde ve 0.77 m. genişliğindedir.

Tamamen Klasik Osmanlı üslubu özellikleri gösteren çeşme, son derece sade olup herhangi bir bezemeye sahip değildir. Bazı kaynaklarda eserin avlu içinde kalan çeşmesi belirtilmemiş ve eser, tek yüzlü meydan çeşmesi olarak değerlendirilmiştir. İlk inşa

tarihi ve banisi bilinmeyen eser, Lale Devri'nde onarım görmüş olmasından dolayı kataloga dâhil edilmiştir. Lale Devri'nde inşa edilen çeşmelerden bazılarının tamamen klasik üslupta inşa edilmiş olmaları nedeniyle bazı çeşmelerde döneme özgü üslupsal ayrımlar kesin bir şekilde yapılamamaktadır. Bu nedenle kataloga dâhil ettiğimiz bu çeşmenin de Lale Devri'nde yapılmış onarımları kesin bir şekilde ayırt edilememektedir. Ancak Lale Devri'nde klasik etkilerin hâlâ belirgin şekilde devam etmesi dikkate alınarak eserin katalog içerisinde değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

Eser günümüze son derece harap durumda ulaşabilmiştir. Su deposunun doğu cephesindeki pencerenin alt kısmında pencere altından tabana doğru taşlar sökülmüş ve ciddi kırılmalar meydana gelmiştir. Ayna taşında taş erimesi nedeniyle büyük oranda aşınmalar meydana gelmiş ve algılanması güçleşmiştir. Lüle deliğinde ise kırılmalar nedeniyle genişleme ve form bozukluğu oluşmuştur. Çeşmenin yalağı ve dinlenme sekileri kırılmış ve büyük tahribatlar oluşmuştur. Eserin batı cephesindeki çeşmesinin musluğu bulunmakta ve suyu akmaktayken, doğu cephesindeki çeşmenin musluğu bulunmasına rağmen suyu akmamaktadır. Çeşmelerden doğu cephede bulunanı işlevini kaybetmiş olup günümüzde kullanılmamaktadır.

2.1.11. III. Ahmed Çeşmesi

Kâğıthane İlçesi'nde, Sadabad semtinde bulunan eser, "Çeşme-i Nûr", "Çeşme-i Nevpeydâ" ve Nev-çeşme-i Pâkize" isimleriyle de anılır. Cendere Yolu üzerinde, dere kenarında, Kâğıthane Belediyesi'nin karşısında yer alan eser, aslen Sadabad Köşkü içinde bulunmaktaydı ancak hava gazı fabrikası kurulup arkasındaki arazi askeri birliklere tahsis edilince eser de bu birlik sahasında kalmıştır. Askeri tesislerin buradan ayrılmasından sonra ise bakımsız kalmış ve kurumuştur[158]. 1987 yılında derenin yatağı değiştirilerek çeşmenin arka tarafına alınmıştır. Çeşmenin etrafı günümüzde yabani otlarla çevrilmiş olup arkasında kirli suyun aktığı bir dere yatağı bulunmaktadır. Bu gibi olumsuzluklar nedeniyle çeşmeye ulaşmak ve çalışma yapmak zorlaşmaktadır. İki yüzlü bir çeşme olan III. Ahmed Çeşmesi'nin güney cephesi kesme taş, kuzey cephesi ise mermer ve kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Eser, üzerindeki kitabeye göre, H.1134 (M.1722) yılında Sultan III. Ahmed tarafından inşa ettirilmiştir. Eserin, Lale Devri baş mimarı olan ve Kâğıthane çevresindeki imar faaliyetlerinde önemli görevleri bulunan Mimar Mehmed Ağa tarafından inşa edilmiş olması muhtemeldir[159].

Çeşmenin yüksekliği 3.62 m., genişliği 3.00 m. ve derinliği 2.50 m.dir. İki yüzlü bir çeşme olan eserin güney cephesi, dikdörtgen prizma gövdelidir (Foto No:81-82-83-84). Çeşmenin üzerinde cepheden ve yanlardan hafif taşırılmış bezemesiz düz bir saçağı vardır. 0.20 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri klasik üslupta sivri kemer ile örtülmüştür (Foto No:85). Bu kemer yanlarda bulunan yığma taş ayaklar üzerine oturmaktadır. Çeşme nişinin alt kısmında bulunan dikdörtgen formdaki ayna taşının üzerinde dekoratif bir kaş kemer bulunmaktadır (Foto No:86). Ayna taşının ortasında bir adet lüle deliği vardır. Eserin yalağı günümüze gelmemekle birlikte ayna taşının hemen altından başlayan mermer plaka yalağa aittir. Çeşme nişinin iki yanındaki dinlenme sekileri de kırılarak büyük oranda tahrip olmuştur.

Çeşmenin dikdörtgen prizma gövdeli kuzey cephesi, diğer cepheye oranla daha gösterişli yapılmıştır (Foto No:87-88-89). Çeşmenin en üst kısmında bulunan önden ve yanlardan taşıntı yapmış saçağı, yan yana dizilmiş üç yapraklı palmet motifleri ile bezenmiştir. Bu bordürün altında ise aralarında küçük sarkıtların yer aldığı bir sıra mukarnas dişi dizisi bulunmaktadır. Eserin cephesi yanlarda bulunan ve simetrik

---

[158] SEZEN, Z., N., "Ahmed III. Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.I., İstanbul, 1995, s.115.
[159] ERDOĞAN, M., **Lale Devri Baş Mimarı Kayseri'li Mehmed Ağa,** İstanbul, 1962, s.8-9.

yapılmış iki suluk ile bunların ortasına yerleştirilmiş ana çeşme olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Yanlardaki her iki suluğun da üzerinde rumi-palmet motifleri ile elde edilmiş ve yine bir palmet motifi ile sonlanan üçgen taçları vardır (Foto No:95). Taç içerisinde simetri oluşturan bezemede grift geçmeler yaparak düğümler oluşturan klasik formlu rumiler ve bunların düğüm noktalarında yer alan üç yapraklı palmetler bulunmaktadır. Taç en üstte üç yapraklı bir palmetle sonlanırken yanlarda yarım palmetlerle sonlanmıştır ve motifin tamamı yeşil renge boyanmıştır. Suluk taçlarından sonra bezemesiz bırakılmış yatay dikdörtgen bir pano yer almaktadır. Dikdörtgen prizma gövdeli sulukların üzeri, iç kısmı dokuz adet istiridye dilimiyle doldurulmuş ve merkezine bir adet çiçek motifinin işlendiği yuvarlak bir kemer ile örtülmüştür (Foto No:96-97). Kemerin altında üç adet dilimli küçük sarkıt bulunmaktadır. Kemerin etrafını çevreleyen bezemesiz düz silme, tepe noktasında düğüm yaparak dış silmeye bağlanmıştır. Kemer köşelikleri klasik formlu rumilerin grift geçmeler yaparak oluşturduğu düğümlerle bezenmiş ve bu düğümlerin köşe noktalarına üç yapraklı palmet motifleri işlenmiştir. Suluk nişlerinin içerisine balıksırtı motifi betimlenmiştir. Sulukların orijinalinde istiridye kabuğu şeklinde dilimli yalakları bulunmaktaydı ancak bu yalaklar kırılarak günümüze ulaşamamıştır.

Sulukların ortasına yerleştirilen ana çeşmenin etrafı üç yönde bezemesiz, üç adet düz silme kuşağı ile çerçeve içerisine alınmıştır. Çeşme nişinin üzeri testere dişli sivri bir kemerle örtülmüştür (Foto No:90). Bu kemer yanlarda bulunan blok taş ayaklar üzerine oturmaktadır. Kemer köşeliklerinde suluklarda olduğu gibi klasik formlu rumilerin grift geçmeler yaparak düğümler oluşturmasıyla elde edilmiş bezeme vardır ve bu bezemenin düğüm noktasında rumiler küçük bir halka ile birbirine bağlanmıştır. Bezemede bu birleşim yerine altı yapraklı bir çiçek ile üç yapraklı palmetler işlenmiştir. Çeşme nişinin iç kısmı, iki adet mermer pano ile iki parçaya bölünmüştür (Foto No:91-92). Bu panolardan üsttekinin üzerine, kabartma tekniğiyle yapılmış iki adet hurma ağacı işlenmiştir. Hurma ağaçlarının önünde; uzun ve düz bir gövde üzerinde yükselen yapraklı birer ağaç motifi daha bulunmaktadır. Ancak panonun kemer aynasına kadar olan üst kısmı günümüze ulaşamadığından buradaki ağaç motiflerinin ne şekilde işlendikleri bilinmemektedir. Bu ağaçların ortasına içinde bitkiler bulunan ayaklı bir kâse motifi de işlenmiştir. Doğrudan zemin üzerine oturan kâsenin geniş tabanlı, yukarı doğru incelen kaidesi ve geniş yayvan bir ağzı vardır. Ağız bordürü burmalı yapılan kâsenin dilimli bir gövdesi vardır ve kâse, üç boyutlu betimlenmiştir. Kâse içerisinde

ince uzun üçer adet yaprağı olan dört adet bitki bulunmaktadır. Altta bulunan ikinci mermer panoda çeşmenin ayna taşı yer almaktadır. Ayna taşının üzerine kıvrık dallarla elde edilmiş ve üç yapraklı bir palmet motifi ile sonlanan dekoratif bir dalgalı kaş kemer işlenmiştir. Kemerin alt kısmından ayna taşının tabanına doğru devam eden dallar bel kısmında içe doğru kıvrılarak incelmiş ve bu incelme noktasına üç yapraklı palmet motifleri ile klasik formlu rumiler yapılmıştır. Ayna taşı kemerinin iç orta kısmında yer alan rozette altı kollu yıldız ve onun merkezine işlenmiş altı yapraklı çiçek motifi bulunmaktadır. Her bir yıldız kolunun arasına ise üç yapraklı küçük palmet motifleri yapılmıştır. Ayna taşının ortasında bir adet lüle deliği vardır (Foto No:94). Dinlenme sekileri olmayan çeşmenin önünde bulunan yarım daire şeklindeki mermer yalağı ise büyük oranda kırılmıştır (Foto No:93).

Eserin 1.30 x 0.53 m. ölçülerindeki inşa kitabesi, çeşme nişinin üzerini örten kemerin üzerine yerleştirilmiştir. Taş malzemeden yapılmış kitabe, iki sütun, beş satır şeklinde düzenlenmiş ve Tâlik hatlı yazılmıştır. Yeşil renge boyanmış kitabede, kartuşlar arasında oluşan boşluklara çeşitli çiçek motifleri işlenmiştir.

Şair Seyyid Vehbi tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

“Menba’-ı cüy-ı sa’âdet âb-ı rüy-ı saltanat

Hazret-i Sultân Ahmed Hân-ı İskender-sıfât

Yaptırıp bu kasr-ı Sa’d-âbâd’ı çün fass-ı nigîn

Şöyle bir su verdi kim hayrette kaldı kâ’inât

Ya’ni bir nev-çeşme-i pâkize bünyâd etti kim

Lülesi ibrîk-i şerbettir suyu katr-ı nebât

Şevketin efzün edip Hak ‘ömr-i Hızr ihsân ede

Devlet ü şân u şükühu haşre dek bulsan sebât

Âbını nüş eyleyip Vehbi dedi ta'rihini

Dehre Sultân Ahmed icrâ eyledi mâ-i hayât

1134"[160]

Eserde süsleme olarak; her iki cephede bulunan ayna taşlarının dalgalı kaş kemer bezemesinden, kuzey cephenin ayna taşında bulunan rozetinden, kuzey cephede yer alan istiridye kabuğu şeklinde doldurulmuş yuvarlak kemerle örtülmüş suluklardan ve suluklar üzerinde bulunan üçgen taçlardan, ana çeşmenin üzerini örten testere dişli sivri kemerden, kemer köşelerindeki rumi-palmet motiflerinden, çeşme nişi içerisindeki hurma ağaçları ve kâse motifinden, kitabede kartuşlar arasında yer alan küçük çiçek motiflerinden ve çeşmenin saçağından bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, iki yüzlü bir çeşme olup bu çeşmelerden kuzey cephede bulunanın diğer cepheye oranla daha gösterişli yapılması dikkat çekicidir. Orijinalinde Kâğıthane Deresi, eserin kuzey cephesinin önünden geçmekte idi. Bu nedenle kuzey cephe daha görünür olan bir cephe olduğundan, eserin kuzey cephesinin daha gösterişli yapılmış olması muhtemeldir. Eserde dikkati çeken diğer bir unsur ise güney cephenin son derece sade ve tam anlamıyla klasik üslupta inşa edilmiş olmasıdır. Kuzey cephedeki çeşmenin nişi içerisinde mermer malzemenin kullanılmış olması da dikkate değerdir. Eldem, S., günümüze oldukça harap şekilde gelen çeşmenin, bir zamanlar kırk zira büyüklüğünde nakışlı bir saçağı olduğunu, mermerlerinin altın tezhipli olduğunu ve fazla suların bir kanal boyunca kâse şeklinde bir çörten aracılığıyla dereye aktığını söyler[161]. Günümüzde çeşmenin bütün yalakları kırılmıştır ve saçak, kitabe, taç, ayna taşı, ayna taşı üzerindeki bezemeler yeşil renge boyanmıştır. Sadece gravürlerde görebildiğimiz, saçak kısmı kavisli ve uç köşelerinde sarkıtları bulunan çatısı da günümüze ulaşamamıştır. Çok bakımsız olan çeşmenin beden duvarlarında da kırılmalar ve kirlenmeler meydana gelmiştir. Çeşme üzerinde ve etrafında yapıya zarar verecek nitelikte bitkiler büyümektedir. Bir zamanlar Kağıthane tepelerinde kaynakları bulunan Kumbarahane suyundan suyunu alan çeşme, günümüzde işlevini kaybetmiş olup musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

---

[160] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.148.
[161]ELDEM, S., H., **Sa'dabad,** Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Sanat Eserleri, 12, İstanbul, 1977, s.60.

2.1.12. Ahmediye Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Ahmediye semtinde, Gündoğumu Caddesi ile Esvapçı Sokağı'nın birleştiği köşede yer alan eser, tamamen mermer malzemeden yapılmıştır (Foto No:98-99), (Çizim No: 26-27). Eser, üzerindeki kitabelerine göre; H.1134 (M.1722) yılında Tersane Emini Ahmed Ağa[162] tarafından inşa edilmiştir ve H.1280 (M.1863) yılında Tiryal Kadın[163] tarafından onartılmıştır, eserin mimarı ise bilinmemektedir. Eser; cami, medrese, kütüphane, sebil, çeşme ve hazireden meydana gelen bir külliyenin parçasıdır[164].

Bir yapının avlu duvarına bağımlı ve yuvarlak kemerli olan eserin, yüksekliği yolun eğiminden dolayı güney tarafta 3.86 m., kuzey tarafta 4.01 m., genişliği 2.11 m. ve derinliği 0.19 m.dir. Eserin, kenarları dilimli, tepe noktasında üç yapraklı, yanlarda ise yarım palmet motifleri ile sonlandırılmış üçgen şeklinde bir tacı vardır (Foto No:100). Tacın iç kısmı plastik kabartma tekniğiyle yapılmış, rumi ve palmetlerle oluşturulmuş grift bir motif ile bezenmiştir. Tacın içerisinde simetri oluşturan bu motif; klasik formlu rumilerin grift geçmeler yaparak düğümler oluşturmasıyla elde edilmiştir ve bu düğümlerin birleşim yerlerinde üç yapraklı palmet motifleri ile yaprakları kalp şeklinde olan altı yapraklı küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır. Tacın iki tarafına simetrik olarak birer adet gülbezek motifi yerleştirilmiştir. Gülbezeklerin merkezinde on iki yapraklı bir çiçek motifi vardır ve çiçeğin yaprakları her katta daha geniş ve yuvarlak yapılarak beş kat tekrarlanmıştır.

Çeşme üç yönde üç sıra farklı ölçülerdeki silmelerle çerçeve içerisine alınmıştır. Düz profilli olarak işlenen bir ve üçüncü silmeler bezemesiz bırakılmıştır. İkinci sıradaki içbükey silmenin üzerine ise, kıvrık dallardan sarkan çiçek motifleri işlenmiştir (Foto No:106). Bu silmelerden sonra çeşmenin etrafını üç yönde saran bordürün üzeri mukarnas görüntüsü kazandırılmış çentiklerle hareketlendirilmiştir. Çeşme nişinin köşeleri sütuncelerle sınırlandırılmış olup sütun başlıkları dekoratif çan biçimindedir.

---

[162] İzmirli Ali Paşa'nın kardeşi olan Ahmed Ağa, silahdar, sipahiler ağası, baş bakı kulu, Erzurum beylerbeyi gibi görevlerden sonra tersane eminliği yapmış ve H.1143(M.1731) yılında vefat etmiştir. Üsküdar'da yaptırmış olduğu Ahmediye Külliyesi'nin haziresine defnedilmiştir (AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.149).

[163] İkinci Valide Sultan gibi kabul edilip hürmet gören Tiryal Kadın, M.1882 yılında vefat etmiş ve Yeni Camii Türbesi'ne defnedilmiştir (HASKAN, M., N., **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar, C. III,** İstanbul, 2001, s.1038).

[164] CANCA, G., E., "Üsküdar Ahmediye Külliyesi ve Lale Devri Mimarisi İçinde Bir Değerlendirme", **Uluslarası Üsküdar Sempozyumu VI, (6-9 Kasım 2008 Bildiriler),** C.I., İstanbul, 2009, s.191.

Sütunce başlıklarının üzeri üç yapraklı palmet formunda düzenlenmiş alem biçiminde bir tepelikle sonlandırılmıştır. Çeşme nişinin çevresini üç yönde dolaşan iki sıra profilli silmelerden dışta olanı dışbükey, içte olanı ise içbükeydir.

Çeşmenin 0.19 m. derinliğindeki nişinin üzerini örten yuvarlak kemer yanlardaki blok mermer ayaklar üzerine oturmaktadır. Bu yuvarlak formlu kemerin içerisi on bir dilimli istiridye kabuğu ile doldurulmuştur (Foto No:101-102). Bu kemerin merkezinde altın yaldıza boyanmış dört kollu bir yıldız motifi vardır ve kemer köşeleri bezemesiz bırakılmıştır. Kemer aynası rumi ve palmetlerden oluşan grift bir motif ile bezenmiştir. Klasik formdaki rumilerin oluşturduğu düğümlerden meydana gelen bu bezeme simetrik olup bezemenin merkezinde, üç yapraklı palmet motifi yer almaktadır. Bu bezemenin alt kısmında eserin, kartuş içerisine alınmış kitabesi bulunmaktadır. Kitabe, 0.34 x 0.10 m. ölçülerindedir. Kartuş içerisine bir adet klasik formlu rumi motifi işlenmiştir. Yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmış kitabe, Talik hatlı yazılmıştır (Foto No:101).

Kitabenin okunuşu:

"Ve cealnâ mine'l-mâi külle şey'in hayy"

(Enbiya 30)

Kitabenin Türkçe'si:

"(Muhakkak biz) hayatı olan bütün canlıları sudan yarattık."[165]

Bu kitabenin hemen altında 0.85 x 0.32 m. ölçülerindeki onarım kitabesi yer almaktadır. Onarım kitabesi ise; üç sütun, beş satır şeklinde düzenlenmiş olup Talik hatla yazılmıştır (Foto No:99-101).

Kitabenin okunuşu:

"Cennet mekân Gâzi Sultan Mahmûd Sâni aleyhi-r Rahmeti'l-

Bari hazretlerinin harem-i ismet-penahilerinden Üçüncü ikbâl devletlü

[165] ÖZDENİZ, E., **a.g.e**, s. 147.

Tiryal Hanım hazretlerinin işbu maü'l-hayatın men baından bed' ile

Mecrasının mücedded hükmünde tamir ve ihyasına

himmet ve bu babda

nail-i muvaffakiyet olmuştur.

27 Recep 1280 (1863)"[166]

Dikdörtgen formlu ayna taşının etrafı bezemesiz dışbükey bir silme ile çerçeve içerisine alınmıştır. Ayna taşının yüzeyine dekoratif iki kademeli dalgalı kaş kemer işlenmiştir ve kemerin alt orta kısmında dört yapraklı büyük bir çiçek motifi yer almaktadır. Bu çiçek motifin sağında ve solunda bulunan, profilden betimlenmiş beş yapraklı çiçek motiflerinin ise gövdeleri tahrip olmasından dolayı günümüze gelememiştir (Foto No:105).

Çeşme nişinin hemen üzerine yerleştirilmiş inşa kitabesi, iki parça şeklinde düzenlenmiş ve tarih mısrasının bulunduğu alttaki bölüm iki sıra profilli silme ile üstteki kitabeden ayrılmıştır. Bu nedenle aslında tek olan bu kitabeler ayrı iki kitabe gibi algılanmaktadır. Bu kitabelerden üstte bulunanı 0.86 x 0.48 m. ölçülerinde olup iki sütun ve dört satır, alttaki kitabe ise 0.86 x 0.18 m. ölçülerinde olup iki sütun ve tek satır şeklinde düzenlenmiştir (Foto No:102-103-104). Yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmış kitabelerin, kartuş aralarında kalan boşluklara beş yapraklı küçük çiçek motifleri ve bunun dışında üstte yer alan kitabenin ikinci satırına klasik formlu bir rumi, dördüncü satırına yapraklı kıvrık bir daldan sarkan, profilden betimlenmiş bir gül motifi ve alttaki kitabenin her iki sütununa ise yine kıvrık dallar üzerinde profilden yapılmış iki gül motifi ile yapraklarla betimlenmiş çiçek motifleri işlenmiştir. Her iki kitabede Tâlik hatlı yazılmıştır.

Üstteki kitabenin okunuşu:

" Zehî dil-cû-yı zîbâ çeşmesâr-ı rûh-perver kim

Atâş-ı ümmete mâü'l-hayâtı eyledi icrâ

[166] ÖZDENİZ, E., **a.g.e**, s. 147.

Zehî hâtır-güşâ aynü'l-hâyât-ı hûb-manzar kim

Bakup reşk eyler ana çeşme-i mihr-i cihân-ârâ

Hilâl-i iyd eğer zincîr-i râh-ı Kehkeşân birle

Asılsa kefçe-âsâ tâkına şâyestedir hakkâ

Bu dikleş çeşme-sârın âb-veş bânisinün dâ'im

Zülâl-ı tab'ını gerd-i kaderden pâk ide Mevlâ"

Alttaki kitabenin okunuşu:

"Bu Mısra'la dedi Hatif ana bir bî-bedel târih

Eminzâde bu ayn-ı çeşme-sârı eyledi icrâ

1134"[167]

Üstteki kitabenin Türkçe'si:

"O ne gönül alıcı bir güzel, ne ruh besleyen bir çeşmedir ki susayan Müslümanlara âb-ı hayatı (ölümsüzlük suyu) sundu.

O ne güzel görünüşlü ve gönüller açan bir âb-ı hayattır ki cihânı süsleyen güneşin (ışık) çeşmesi ona bakıp kıskanmaktan kendini alamaz.

Eğer bayram hilâli samanyolunun zinciriyle onun tak kemerlerine bir kepçe olup asılsa, yeridir.

Allah, bu gönül alan çeşmenin yapımcısının (Hacı Ahmed Ağa) yaratılışının tatlı suyunu, keder tozlarından daima koruyup temizlesin".

---

[167] ÖZDENİZ, E., **a.g.e**, s. 147.

Alttaki kitabenin Türkçe'si:

"Hâtif, aşağıdaki şu mısra ile ona, eşi bulunmaz bir tarih söyledi: "Eminzâde bu çeşmenin suyunu akıttı".

1134"[168]

Çeşmenin önünde taş malzemeden yapılmış bezemesiz düz bir yalağı ve iki adet dinlenme sekisi vardır.

Oldukça bezemeli yapılan eserde süsleme olarak; rumi ve palmetlerle oluşturulmuş ve yine bir palmet motifi ile sonlanmış olan, kenarları dilimli üçgen tacından, bu tacın iki kenarında bulunan gülbezek motiflerinden, kıvrık dallardan sarkan çiçek motifleri ve mukarnas dişleriyle bezenmiş bordürlerinden, birer palmet motifi ile sonlanmış sütuncelerinden, istiridye kabuğu şeklinde doldurulmuş yuvarlak kemerinden, kemerin hemen altındaki rumi ve palmetlerle oluşturulmuş grift bezemeden, dalgalı kaş kemer ve çiçek motiflerinin yer aldığı ayna taşından ve çiçeklerle bezenmiş kitabelerinden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, taç kısmı, cephe düzenlenişi ve süsleme özellikleriyle dönemin üslupsal özelliklerini yansıtan önemli örneklerden biridir. Günümüze büyük oranda orijinal halini muhafaza ederek gelen eserin batı tarafında bulunan silmelerinin büyük bir kısmı kırılarak silmelerin devamlılığı yok edilmiştir. Ayna taşına işlenmiş profilden çiçek motiflerinin gövdeleri taş aşınmasından dolayı günümüze ulaşamamıştır ve ayna taşında rutubet kaynaklı bozulmalar meydana gelmiştir. Yalağın içi doldurularak içine çiçek ekilmiş ve fonksiyonu dışında kullanılmıştır. Günümüzde işlevini kaybeden çeşmenin musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

---

[168] ÖZDENİZ, E., **a.g.e**, s. 147.

2.1.13. Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Ahmediye semtinde, Gündoğumu Caddesi ile Kefçededе Mektebi Sokağı'nın birleştiği köşede yer alan eser, mermer malzemeden yapılmıştır (Foto No:107-108), (Çizim No: 28-29). Mehmed Raif Bey "Mir'at-i İstanbul" isimli eserinde; "Camiin bitişiğinde büyücek bir çeşme üzerinde kız rüştiye mektebi bulunmaktadır." demektedir. Bahsi geçen mektebin altındaki çeşme, okulun H.1289 (M.1872) yılından sonra yanarak harap olması üzerine zarar görmüştür. Bu olaydan sonra çeşmenin önyüzü yerinden alınarak caminin caddeye yakın hazire duvarı üzerine monte edilmiştir. Bu nedenle çeşmenin su deposu günümüze ulaşamamıştır[169]. Halk arasında "Pirinççi Çeşmesi" olarak da bilinen eserin herhangi bir kitabesinin bulunmamasından dolayı inşa tarihi, banisi ve mimarı bilinmemektedir. Ancak eser, hem Ahmediye Külliyesi'nin bir parçası olmasından hem de çeşmenin sahip olduğu süsleme özelliklerinden dolayı değerlendirmeye alınacaktır.

Bir yapının avlu duvarına sonradan eklenen bağımlı, tek sivri kemerli olan çeşmenin yüksekliği yol eğiminden dolayı doğu tarafta 3.85 m., batı tarafta 4.05 m.dir (Foto No:110). Çeşmenin genişliği 2.61 m., derinliği ise 0.23 m.dir. Dikdörtgen prizma gövdeli eserin üst kısmındaki saçak, iki kademeli olup üst kademe düz, alt kademe ise şevli yapılmıştır. Çeşme nişinin üzerini örten kemerin üzerine yerleştirilmiş, mermer malzemeden yapılmış olan kitabelik, 1.84 x 0.46 m. ölçülerinde olup üzeri yazılmadan boş bırakılmıştır. Çeşmenin 0.23 m. derinliğindeki nişinin üzeri klasik üslupta sivri kemerle örtülmüştür (Foto No:109). Bu sivri kemer yanlarda yekpare blok mermer ayaklar üzerine oturmaktadır. Kemer köşeleri bezemesiz bırakılırken, kemerin kilit taşına bir adet gülbezek motifi işlenmiştir. Gülbezeğin merkezinde, sekiz adet yuvarlak uçlu yaprakları olan küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır. Merkezdeki bu çiçeğin yaprakları ilk katta; sivri uçlu, ikinci katta ise şişkin gövdeli, sivri uçlu olmak üzere iki kat tekrar edilmiştir. Çeşme nişinin duvarı üzerine yerleştirilmiş ayna taşı diğer örneklerden boyut ve form olarak farklılık göstermektedir (Foto No:110-111). 0.87 m. genişliğinde ve 2.23 m. uzunluğunda dikey dikdörtgen formundaki ayna taşının çevresi üç sıra düz silme kuşakları ile çerçevelendirilmiştir. Ayna taşının merkezinde bulunan kaş kemerli dekoratif niş 0.03 m. derinliğindedir. Bu kemerin hemen üzerine yatay olarak yerleştirilen kartuşun yüzeyi sadedir. Ayna taşının en üst bölümündeki bordürün

---

[169] HASKAN, M., N., **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar, C. III,** İstanbul, 2001, s.1038.

üzeri yan yana dizilmiş ve stilize edilmiş üç yapraklı palmetlerle bezenmiştir. Palmetlerin yanlarda yer alan yaprakları kıvrımlar yaparak diğer palmetin yaprağıyla birleştirilmiş ve böylece palmetler arasında dairevi formlar elde edilmiştir. Ayna taşının alt bölümündeki dikdörtgen formlu kısmın üzerine çeşmenin tek lüle deliği açılmıştır. Oyma tekniğinde yapılmış bu ayna taşının üzerine, kabartma tekniğiyle yapılmış dekoratif bir dalgalı kaş kemer işlenmiştir. Bel kısmında incelme gösteren kemerin tepe noktasında küçük bir üç yapraklı palmet motifi bulunmaktadır. Ayna taşının kemer köşelerine simetrik olarak iki adet lale motifi işlenmiştir. Gövdeleri birbirlerine doğru eğimli yapılmış laleler dört yapraklıdır ve yapraklı birer gövde üzerinde yükselmektedirler. Lalelerin alt kısmında ise kemer formuyla birleşmiş klasik üslupta rumi motifleri bulunmaktadır. Ayna taşının orta alt kısmına da kabartma tekniği ile bir adet gülbezek motifi yapılmıştır. Gülbezeğin merkezinde on iki adet sivri uçlu yaprakları olan küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır. Bu çiçeğin yaprakları ilk katta yuvarlak uçlu, ikinci katta ise sivri uçlu olmak üzere iki kat tekrar edilmiştir. Çeşmenin önünde yer alan yalağı yol seviyesinin altında kaldığı için günümüze ulaşamamıştır ancak kalıntılardan anlaşıldığı kadarıyla eserin dikdörtgen şeklinde bir yalağı bulunmaktadır. Yalağın iki yanındaki dinlenme sekileri de büyük oranda yol seviyesinin altında kalmıştır.

Eserde süsleme olarak; çeşme nişinin üzerini örten sivri kemerin kilit taşındaki gülbezek motifinden, ayna taşının üzerinde bulunan bordüre işlenmiş stilize edilmiş üç yapraklı palmet motiflerinden, kaş kemerinden ve ayna taşında yer alan lale motifleri, gülbezek ile rumi motiflerinden bahsedilebilir.

Kitabesi günümüze ulaşamayan ve bugünkü yerine sonradan taşınan eserin kesin olarak inşa tarihi saptanamamaktadır. Ancak eserin ayna taşının dekoratif bir dalgalı kemerle bezenmiş olması ile ayna taşının alt bölümündeki dilimli kemer ve kemer köşeliklerine simetrik yerleştirilen lale motifleri dikkate alındığında; Lale Devri eserlerinden Fındıklılı Mehmed Ağa (H.1138-M.1726), Şehzadebaşı'nda Damad İbrahim Paşa (H.1132-M.1720), Beykoz'da bulunan Damad İbrahim Paşa (H.1133-M.1721) ve Beykoz Kethüda (H.1141-M.1729) çeşmeleri ile kompozisyonun oluşumu açısından büyük oranda benzerlik göstermesi dikkat çekicidir. Yine eserin inşaatının tamamında mermer malzeme kullanılmış olması ile Ahmediye (H.1134-M.1722), Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusunda yer alan Damad İbrahim Paşa (H.1141-M.1729), Beykoz'da

bulunan Ayşe Hanım (H.113-1M.1719) ve Kethüda Çeşmesi (H.1141-M.1729) ve çeşme nişinin üzerini örten sivri kemer kullanımı ile de aynı dönemde inşa edilen Kaymak Mustafa Paşa (H.1142-M.1730), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (H.1141-M.1729) ve Saliha Sultan (H.1138-M.1726) çeşmeleriyle benzerlik göstermektedir. Bunun yanı sıra yukarıda belirtilen tüm özellikler ile eserin bağlı bulunduğu Ahmediye Külliyesi'nin de Lale Devri'nde inşa edilmiş olması dikkate alındığında muhtemelen bu çeşmenin de aynı külliye ile birlikte inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir.

İnşa tarihi ve banisi bilinmeyen eser niş içerisine yapılan dalgalı kaş kemerli ayna taşı uygulaması ile dikkat çekicidir. Orijinal yerinden taşınan eserin su deposu günümüze ulaşamamıştır. Beden duvarlarında kırılmalar ve büyük çatlaklar meydana gelmiştir. Çeşmenin üzerinde ilerisi için tehlikeler oluşturabilecek bitkiler büyümeye başlamıştır. Ayna taşının alt kısımlarında oluşan kırılmalar nedeniyle bezemelerin bütünlüğü bozulmuş ve algılanması güçleşmiştir. Eserin yalağı günümüze ulaşamamış, dinlenme sekilerinin de büyük bir kısmı yol seviyesinin altında kalmıştır. Günümüzde işlevini kaybeden çeşmenin musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

2.1.14. Hacı Halil Efendi (Matbah Emini) Çeşmesi

Fatih İlçesi'nde, Haydar Caddesi ile Aydın Bey Sokağı'nın köşesinde yer alan eserin su deposu, moloz taş - tuğla almaşıklığı, çeşme ise kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir (Foto No:113-114), (Çizim No: 30-31). Eserin kitabesi günümüze ulaşamamıştır. Ancak eserin daha önce okunarak yayınlanan kitabesine göre H.1134 (M.1722) yılında Hacı Halil Efendi[170] tarafından inşa ettirilmiş olduğu anlaşılmaktadır[171]. Eserin mimarı da bilinmemektedir.

Vakıf Su Defterleri 8/417/3 numaralı kayıtta, Matbah Emini Halil Efendi'nin evine bağlı suya ilave ettiği bir masura suyu vakıf çeşmesine tayin ettiğine dair bilgiler yer almaktadır (Ekler Bölümü: 11.1.)[172].

Su depolu ve sivri kemerli olan çeşmenin su deposu çok hasar görmüştür. Su deposunun günümüze ulaşan kalıntılarının batı tarafta yüksekliği 2.40 m., doğu tarafta 3.00 m.dir (Foto No:112). Deponun derinliği ise 2.00 m.dir. Su deposunun güney cephesine yerleştirilen çeşmenin yüksekliği ise yolun eğiminden dolayı batı tarafta 1.82 m., doğu tarafta 1.99 m., genişliği 2.50 m. ve derinliği 0.20 m.dir. Günümüze çok harap şekilde gelen çeşme, eski fotoğraflarından anlaşıldığına göre; dikdörtgen prizma gövdelidir. Ancak eserin günümüzde önünden geçen yol seviyesinin yükselmesinden dolayı alt bölümünün büyük bir kısmı toprak altında kalmış üst bölümü ile kemer formunun da tahrip olmasından dolayı orijinal haliyle günümüze ulaşamamıştır. Eski fotoğraflardan anlaşıldığına göre eser üç yönde farklı ölçülerde düz yüzeyli beş sıra silmelerle çerçeve içerisine alınmıştır. Çeşmenin üst bölümündeki silmeler cepheden öne doğru taşkın

---

[170] Kayserili olan Hacı Halil Efendi önce arpa eminliği yapmış ve 1719'da matbah emini ve sur emini olmuştur. III. Ahmed'in oğullarının sünnet düğünlerini başarılı bir şekilde organize ettiği için III. Ahmed tarafından taltif edilmiştir. 1754 yılında vefat etmiştir. (ÇAYIRDAĞ, M., "Kayseri'de Vakıf Kütüphaneleri ve Matbah Emini Hacı Halil Efendi Kütüphanesi", **Vakıflar Dergisi, S.XX,** 1988, s.274.) Halil Efendi matbah emini olmasına karşın devletin başka birimlerinde de görev almıştır. Örneğin İstanbul surlarının tamiri için bina eminliği yapmış ve uzun bir süre bu görevde kalmıştır. H.1143 (M.1731) yılında hazine muhasebeciliği yapmıştır. Hacı Halil Efendi'nin, Damad İbrahim Paşa döneminin gözde devlet adamlarından olmasına karşın on altı yıl (M.1748 yılına kadar) boyunca hiçbir görev almadığı dikkati çekmektedir. Kaynaklarda bu süre zarfında Hacı Halil Efendi'nin gözden düştüğü ve Kayseri'de hayatına devam ettiği yazmaktadır. Bu durumdan ise Vezir-i Azam Hasan Paşa ile kurduğu dostluk sayesinde kurtulmuştur. Böylece H.1161 (M.1748) yılında defter emanetine, H.1165 (M.1752) yılında ise Cizye muhasebeciliğine tayin edilmiştir. (AKTEPE, M., "Matbah Emini Halil Efendi'ye Dair Bazı Notlar", **İÜEF. Tarih Dergisi, S.XV.,** İstanbul, 1960, s.67-66).

[171] Eserin kitabesi hakkında ilk bilgiler TANIŞIK tarafından verilmiştir. TANIŞIK kitabenin sadece tarih mısrasını yayınlamıştır. Daha sonra kitabenin tam metni ilk olarak EGEMEN, A., ve AYNUR, H., KARATEKE, H. tarafından yayınlanmıştır.

[172] Vakıf Su Defterleri 8/417/3 numaralı kayıt. Transkribi için bkz. KAL'A, A., **İstanbul Su Külliyatı XXIV, Vakıf Su Defterleri, Avrupa Yakası Suları II, (1574-1831),** İstanbul, 2002, s.233. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (11.1.).

vaziyette durmaktadır. Yine bu fotoğraftan çeşmenin sivri kemerinin kilit taşının üzerine yuvarlak formlu bir gülbezek motifi işlenmiştir. Çeşmenin 0.20 m. derinliğindeki nişinin üzerini örten sivri kemer yanlardaki yığma taş ayaklar üzerine oturmaktadır. Çeşmenin kemerini örten bu ayakların üzengisinin hemen hizasından başlayan ve niş içerisinde de devam eden bezemesiz dışbükey bir silme dikkati çekmektedir. Günümüzde üzengi hizasına kadar olan bölümünün toprak altında kalmasından dolayı niş içerisinde bulunan ayna taşı, dinlenme sekileri ve diğer bölümler hakkında bilgi sahibi olunamamıştır. Çeşmenin günümüze gelemeyen kitabesi; Aynur, H., Karateke, H. tarafından yazılan "III. Ahmed Devri İstanbul Çeşmeleri (1703-1730)" isimli kaynaktan öğrenildiğine göre; 1.35 x 0.42 m. ölçülerinde olup Sülüs hatlı yazılmıştır. İki sütun ve üç satır şeklinde düzenlenen kitabenin son satırında son beyit ile onun solunda tarih yazılıdır[173]. Günümüze ulaşamayan bu kitabenin eski fotoğraflarından anlaşıldığı üzere kitabenin kartuşlarının birleşme noktalarında oluşan baklava dilimi formundaki boşluklara altı adet yuvarlak uçlu yaprakları olan küçük çiçek motifleri işlenmiştir.

Kitabenin okunuşu:

"Semâhat-pişe ol matbah emini

Halil-i zü'l himem zât-ı mükerrem

Emin-i sûr-ı hâkâni idi ol

Nizâmı oldu devlette müsellem

Edip bu çeşme-i şeh-râha bünyâd

Su verdi gülşen-i hayrına her dem

Kalemden su gibi aktı bu ta'rih

Halil-âbâd-ı çeşme âbı Zemzem

[173] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.153.

1134"[174]

Günümüze ulaşan kalıntılardan anlaşıldığı kadarıyla oldukça sade olan eserde süsleme olarak; çeşmenin üç yönünü dolaşan düz silmeler ile kemer kilit taşı üzerindeki gülbezek motifinden bahsedilebilir. Ayrıca eserin günümüze ulaşamayan kitabesinin kartuşları arasına işlenmiş altı adet yuvarlak uçlu yaprakları olan küçük çiçek motiflerinden de bahsedilebilir.

Su depolu ve sivri kemerli bağımlı çeşmenin inşa tarihi ile banisi bilinmektedir. Klasik bir görünüme sahip olan eser çok harap bir şekilde günümüze ulaşabilmiştir. Eserin, büyük bir kısmının yol seviyesinin altında kalmış olmasından dolayı ayna taşı ve yalağı günümüze gelememiştir. Çeşme nişinin üzerini örten sivri kemerde ve beden duvarlarında ciddi kırılmalar meydana gelmiştir. Eserin çevresinde kazılar yapılarak yol seviyesi altında kalan kısmının gün yüzüne çıkarılması gerekmektedir. Hacı Halil Efendi yaptırmış olduğu çeşmelerin sularını, Küçük Çamlıca Caddesi'nde Kamanto-bağı karşısındaki tarla ile Menemenli Bağı'nda ve Cemal Bey bahçesinde çıkan kaynaklardan temin etmiş ve bu suları özel kanallar vasıtasıyla çeşmelerine sevk ettirmiştir[175]. Günümüzde ise işlevini kaybeden çeşmenin musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

---

[174] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.153.
[175] AKTEPE, M., "Matbah Emini Halil Efendi'ye … **a.g.m.,** s.69.

2.1.15. İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Gündoğumu Caddesi'nde, İnadiye Camii'nin avlu duvarının doğu cephesine bitişik yapılan eser, kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir (Foto No:115), (Çizim No: 32-33). Eser, üzerindeki kitabeye göre, H.1134 (M.1722) yılında Tersane Emini İbnül Emin Ahmed Ağa [176] tarafından yaptırılmıştır. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Vakıf Su Defterleri 9/505/1 numaralı kayıtta, Hacı Ahmed Ağa'nın sahip olduğu sekiz masura suyu Kefçe Dede ve Hasan Ağa mahallelerinde yaptırdığı cami, sebil ve çeşmelere bağlattığına dair bilgiler bulunmaktadır. Sene [1]135 (12 Ekim 1722 – 30 Eylül 1723) tarihli bu belgeye göre; "*Eminzade Hacı Ahmed Ağa Üsküdar'da Kefçe mahallesinde binâ eylediği cami ve çeşme ve sebil ile Hasan Ağa mahallesinde binâ eylediği çeşmeye icrâ içün Eski Çamlıca ardında Çengar Karyesi hudûdında Çakal Dağı'nda hasıl eylediği suyı Valide Sultan'un Bulgurlı bağları altında Saçlı Sûfi çayırında vâkı mesleğe ilhak hakk-ı mecrâdan bâki üç masurasını menzilhane kurbında lağm ağzından ifrâz ve hayratlarına icrâ*" etmiştir. H.1140 (M.19 Ağustos 1727 – 6 Ağustos 1728) tarihli diğer bir belgede ise[177]; Eminzade Ahmed Ağa'nın yeniden kiraya verdiği su ile satın aldığı suyu yeniden hesaplayarak zammı da ekleyip beş masura su akıttığı[178] kayıtlara geçmiştir. Bu belge ile çeşmenin H.1140 (M.1727-1728) yılında da akar halde olduğu anlaşılmaktadır.

Eser; namazgâhlı[179], sivri kemerli, su depolu bir çeşmedir (Foto No:116). Çeşmenin ve namazgâhın bağımlı olduğu su deposunun genişliği kuzey cephede 3.82 m., güney cephede 3.95 m., doğu ve batı yönlerde 4.55 m.dir. Su deposunun yüksekliği ise yol eğiminden dolayı güney tarafta 3.34 m., kuzey tarafta ise 3.93 m.dir. Su deposunun

---

[176] İzmirli Ali Paşa'nın kardeşi olan Ahmet Ağa, İstanbul gümrükçüsü, M.1705 yılında silahdar, sipahiler ağası, baş bakı kulu (maliye başmüfettişi), Erzurum beylerbeyi ve tersane eminliği gibi birçok görevde bulunmuştur. M. 1733 yılında vefat eden Ahmet Ağa, Üsküdar'da kendi hayır eseri olan Ahmediye Camii'nin haziresine gömülmüştür. (YÜKSEL, İ., A., "Ahmediye Külliyesi" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.II**., İstanbul, 1989, s.169-170).

[177] Vakıf Su Defterleri, 9/505/1 numaralı kayıt. Transkripti için bkz. KAL'A, A., **İstanbul Su Külliyatı XXV, Vakıf Su Defterleri, Avrupa Yakası Suları III, (1574-1831),** İstanbul, 2002, s.350.

[178] "Sene [1]135 (12 Ekim 1722 – 30 eylül 1723) Mezbûr Eminzade müceddeden hafr eylediğ suyı ile iştirâ eylediği suyı vezn kemâ fi'l-evvel zamm ü ilhak idüp hakk-ı mecrâdan baki beş masura suyı icrâ". (Vakıf Su Defterleri, 9/505/1 numaralı kayıt).

[179] Namazgâhlı çeşmeler; sefer halindeki insanların ibadet gereksinimlerini karşılamak amacıyla yapılan ve XVI. yüzyılda ortaya çıkan yeni bir çeşme türüdür. (DENKTAŞ, M., **a.g.m.,** s.874-875). Bu yapıların Anadoluhisarı Namazgâhı gibi bir minber ve vaaz kürsüsü ilave edilerek mescid-i cuma gibi algılanan abidevi yapılara dönüştüğü örnekler de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra etrafı basitçe belirlenmiş alanlara yerleştirilmiş mihrap vazifesi gören tek bir taştan ibaret olan namazgâh örnekleri de mevcuttur. (ORMAN, İ., **a.g.m.,** s.386-387).

güney cephesinin batı tarafının üst bölümünde 0.70 m. açıklığında bir pencere bulunmaktadır (Foto No:117-118). Su deposunun içerisine girilemediği için üst örtüsü tespit edilememiştir. Günümüzde su deposunun üzeri betonla sıvanmıştır. Su deposunun bütün cephelerdeki duvarlarının üst bölümü cepheden taşıntı yapar şekilde bir sıra düz yüzeyli dışbükey bir silme ile hareketlendirilmiştir.

Su deposunun doğu cephesine yerleştirilmiş dikdörtgen prizma gövdeli çeşme, güney tarafta 3.34 m., kuzey tarafta ise 3.93 m. yüksekliğinde, 4.55 m. genişliğindedir (Foto No:116). Çeşme güney ve kuzey yönlerde 0.90 m. genişliğindeki duvar kanatlarından sonra ortada kalan bölümü yanlardaki bu kanatlardan 0.16 m. öne doğru taşıntı yaparak cephede üç kanatlı bir görünüm elde edilmiştir. Çeşmenin ana kütlesinin bulunduğu orta bölüm güney yönde 3.43 m. kuzey yönde 3.93 m. yüksekliğinde olup genişliği 2.77 m.dir. 0.23 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri sivri bir kemerle örtülmektedir. Bu kemer yanlardaki yığma taş ayaklar üzerine oturmaktadır. Kemerin kilit taşı üzerine bir adet gülbezek motifi işlenmiştir. Gülbezeğin merkezinde yaprakları kalp şeklinde olan altı yapraklı küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır ve merkezdeki bu çiçeğin etrafında uç kısımları yuvarlatılmış on adet çiçek yaprağı daha yer almaktadır. Çeşme nişinin iç kısmı üzengi taşı seviyesinde bezemesiz ve kademeli olarak yapılmış üç sıra silme ile hareketlendirilmiştir. Bu silmelerden birinci sıradaki dışbükey, diğer ikisi ise düz yüzeyli olarak tasarlanmıştır. Çeşme nişinin alt bölümünde dikdörtgen formlu mermer ayna taşı bulunmaktadır (Foto No:120). Ayna taşının üzerine oyma tekniği ile yapılmış dekoratif bir dalgalı kaş kemer formu işlenmiştir. Bu kemerin alt orta kısmında bir adet bezemesiz rozet ve rozetin iki yanında birer adet selvi ağacı motifi bulunmaktadır. Çeşmenin iki adet yalağı vardır. Her ikisi de tek bölümlü olan bu yalaklardan, kuzey yönde olanı duvara bitişik yapılmıştır. Çeşme önünde yer alanı 0.44 m. yüksekliğinde ve 1.44 m. genişliğindedir. Duvara bitişik yapılan diğer yalak ise 0.59 m. yüksekliğinde ve 1.37 m. genişliğindedir. Çeşmenin dinlenme sekileri günümüze ulaşmış ancak büyük oranda toprak altında kalmıştır.

Eserin mermer malzeme ile yapılmış 1.31 x 0.68 m. ölçülerindeki inşa kitabesi, çeşme nişinin üzerini örten sivri kemerin 0.13 m. üzerine yerleştirilmiştir. Kitabe, iki sütun, beş satır şeklinde düzenlenmiş ve Tâlik hat ile yazılmıştır. Kitabede kartuşlar arasında kalan boşluklara küçük çiçek motifleri işlenmiştir (Foto No:119).

Kitabenin okunuşu:

"Menba'-ı cûd u 'atâ İbnü'l-Emin Ahmed Ağa

Etti bu nev çeşme-i bünyâd hem-çün 'ayn-ı nûr

Oldu gayet de mahalline müsâdif bir eser

Kim ahâliye susuzluk vermiş idi çok fütür

İntifâ' ettikçe âb-ı hoş-güvârından bunun

Yâd ederler hayr ile cümle inâs ile zükûr

Nüş edip âb-ı safâ-bahşını geldi tab'ıma

Tâ beyân-ı sâl-i bünyâdın edem zib-ı sutür

Lülesi gördüm nidâ birle dedi ta'rihini

Al Hüseyn ile Hasan 'aşkına iç mâ-i tahür

1134"[180]

Kitabenin Türkçe'si:

"Cömertlik ve bağış menbaı (mâdeni) İbnülemin Ahmed Ağa bu yeni çeşmeyi adeta aynıyla nûr'dan (nur ile) yaptı (sanki inşaatında nur kullanıldı).

Ahalinin susuzluktan epey korkar olduğu bir mahalleye yapılması ile de tam yerini ve değerini bulmuş oldu.

[180] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.154.

Bütün kadınlar ve erkekler, bu çeşmenin hoş içimli suyundan faydalandıkça (Ahmed Ağa'yı) hayır dua ile yâd ederler.

(O çeşmenin) esenlikler bağışlayan suyunu içince kalbimden, buranın yapılış yılını, satırlara süs eylemek geçti.

(İşte o sırada) gördüm ki lülesi, çıkardığı sesler ile (zaten oranın) tarihini (şöylece) dile getirmekte: "Al, (peygamber torunları) Hasan ile Hüseyin aşkına bu tertemiz sudan iç."
1134"[181]

Namazgâhın mihrap nişi, su deposunun kuzey cephesinin ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Mihrap nişi 0.33 m. derinliğinde olup üzeri sivri kemerle örtülmüştür (Foto No:121). Mihrap nişi ile kavsara arası bezemesiz dışbükey bir silme ile iki bölüme ayrılmıştır. Mihrabın kavsara bölümü dilimli tasarlanmıştır. Namazgâhın 3.82 m. genişliğinde ve 3.47 m. derinliğinde küçük bir avlusu bulunmaktadır.

Klasik üslupta oldukça sade yapılan eserde süsleme olarak; kemerin kilit taşı üzerine işlenmiş gülbezek motifinden, ayna taşından ve kitabede kartuşlar arasında bulunan küçük çiçek motiflerinden bahsedilebilir.

Su depolu, namazgâhlı ve sivri kemerli bağımlı çeşmenin inşa tarihi bilinmektedir. Eser, Lale Devri'nde yapılmış ve günümüze ulaşabilmiş namazgâhlı çeşmelerin tek örneği olması ile iki adet yalağı olması bakımından dikkat çekicidir. Günümüze iyi durumda gelemeyen çeşmenin, 1940'lı yıllarda dahi suyunun akmadığı bilinmektedir. Eser, 1993 yılında büyük bir onarım görmüştür. 2000 yılında ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından çeşmenin, namazgâh kısmı parmaklıklarla çevrilmiştir[182]. Beden duvarlarında bitkiler büyümeye başlayan çeşmenin, yalağı tamamen, dinlenme sekilerinin ise bir kısmı yol seviyesinin altında kalmıştır. Günümüzde işlevini kaybeden çeşmenin, musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

---

[181] ÖZDENİZ, E., **a.g.e.,** s.145.
[182] ORMAN, İ., "Osmanlı Çeşme Mimarisinde Namazgahlı Çeşmeler ve Üsküdar'daki Örnekleri", **Üsküdar Sempozyumu II, (12-14 Mart 2004 Bildiriler), C.II.,** İstanbul, 2005, s.400.

2.1.16. Hatice Hanım Çeşmesi

Fatih İlçesi'nde Kocadede Mahallesi, Nişanca Caddesi, Bakkalzade Sokak No:29'da yer alan çeşme, Abdurrahimzade Efendi'nin kızı ve Şeyhülislam Ebezade'nin eşi Hatice Hanım tarafından H.1135 (M.1723) yılında inşa ettirilmiştir[183]. Çeşme, tuğla ile örülmüş bir duvarın batı cephesinde bulunmakta olup eser de tamamen tuğladan yapılmıştır (Foto No:122-123), (Çizim No: 34-35). Eserin onarım kitabesi günümüze ulaşamamıştır. Ancak H. Aynur ve H. Karateke'nin çalışmaları olan "III. Ahmed Devri İstanbul Çeşmeleri (1703-1730)" isimli kitaplarında, eserin onarım kitabesinin fotoğrafı ve okunuşu yayınlanmıştır. Bunun yanı sıra kitabenin fotoğrafı H. Tanışık'ın "İstanbul Çeşmeleri" isimli eserinde de yayınlanmıştır. Bu onarım kitabesine göre eser, Köstenceli Elhac İsmail Ağa'nın ruhu için H.1300 (M.1883) yılında onartılmıştır[184]. H. Tanışık, eserin H.1300 (M.1883) yılındaki onarımlarda kırmızı tuğla ile yenilendiğini yazmaktadır[185]. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Bir duvara bağımlı yapılan nişsiz çeşmenin bağımlı olduğu duvar, 2.40 m. yüksekliğinde ve 5.30 m. genişliğindedir (Foto No:124-125). Bu duvarın arka kısmı, günümüzde bir apartmanın deposuna geçiş yapılan küçük bir bahçe şeklinde düzenlenmiştir. Yan tarafı ise demir bir kepenkle kapatılmıştır (Foto No:122). Çeşmenin üst kısmı H. Tanışık'ın eserinde yer alan fotoğraftan anlaşıldığı üzere yıkılmıştır. Çeşmenin bağımlı bulunduğu duvarın iki köşesi pilastr şeklinde düzenlenmiştir. Duvar, yol kotundan 1.16 m. yukarıda bir sıra yükseltilmiş tuğla dizisiyle iki bölüme ayrılmıştır. Üstte bulunan bu bölümün kuzey tarafında 0.96 m. uzunluğunda bir çini kuşağı yer almaktadır (Foto No:128-129). Çinilerin üzerine meandr ve dört kollu geometrik desenler yapılmıştır. Eserin 1.10 x 0.55 m. ölçülerindeki kitabesi de bu bölümde olup kitabenin sol tarafına 0.67 m. uzunluğunda bir çini kuşağı yerleştirilmiştir (Foto No:130). Çok harap olan çini kuşağının üzeri mavi renge boyanmış çiçek motifleriyle bezenmiştir. Tâlik hatlı yazılmış kitabe, kartuşlarla iki sütun ve dört satır şeklinde düzenlenmiştir (Foto No:127). Kitabede kartuşlar arasında kalan boşluklara küçük çiçek motifleri işlenmiştir. Eserin, günümüze gelemeyen onarım kitabesi ise orijinalinde inşa kitabesinin üst kısmına yerleştirilmiştir. Kaynaklardan 0.80 x 0.40 m. ölçülerinde

---

[183] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.157.
[184] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.157-158.
[185] TANIŞIK, H., **İstanbul Çeşmeleri, C: I,** İstanbul, 1945, s.130.

olduğu tespit edilen onarım kitabesi de Tâlik hatlı yazılmıştır. İki satır şeklinde düzenlenmiş kitabenin üst kısmı kaş kemer formu ile nihayetlendirilmiştir[186].

İnşa kitabesinin okunuşu:

"Duhter-i 'Abdurrahim-zâde Hadice Hanımı

Müfti-i sâbık Ebe-zâde edip zîr-i hibâl

Nesl-i pâkinde vezir olmakla ol 'ismet-penâh

Çok sa'âdetlerle devlet sürdü bâ-gunc u delâl

'Âkibet bildi fenâ-yı dehri hayra meyl edip

Eyledi bu çeşme-i ra'nâya lillâh sarf-ı mâl

Lülesi ta'rih içün dehre bıraktı velvele

Çeşme-i 'ayn-i şifâdan gel gel iç mâ-i zülâl

1135"[187]

Onarım kitabesinin okunuşu:

"Hü

Köstenceli el-Hac İsmâ'il merhümun hayrâtı

Olmak üzere binâ ve inşa olunmuştur.

Sene 1300"[188]

---

[186] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.157.
[187] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.157-158.
[188] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.157-158.

Batı cephenin alt kısmına yerleştirilen çeşme, 0.68 m. genişliğinde ve 1.16 m. yüksekliğindedir (Foto No:126). Çeşmenin etrafı iki yanda, yükseltilmiş bir tam ve bir yarım tuğla ile girintili çıkıntılı yapılarak hareketlendirilmiştir. Yol kotunun yükselmesinden dolayı çeşmenin ayna taşı günümüze gelememiştir ancak günümüzde çeşmenin en alt kısmında bulunan 0.25 x 0.33 m. ölçülerindeki açıklığın ayna taşı üzerine konumlandırılmış bir tas yuvası olması muhtemeldir. Çeşmenin yalağı ve dinlenme sekileri de yol kotunun yükselmesi nedeniyle günümüze ulaşamamıştır.

Oldukça harap durumda günümüze gelen eserde süsleme olarak; batı cephenin kuzeyinde ve inşa kitabesinin sol yanında bulunan çini kuşakları ile tuğlaların girintili çıkıntılı dizilmesiyle oluşturulan hareketlendirmeden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, tamamen tuğla ile inşa edilmesi ve çini kullanımı ile Lale Devri çeşmelerine farklılık göstermektedir. Çini ile tuğlanın aynı hamurdan yapılıyor olması her iki malzemenin uzun bir süre birlikte ve almaşık kullanımını da beraberinde getirmiştir. Osmanlılar dış cephelerde çok renklilikten kaçınarak yapının kütle kompozisyonuna dikkat çekmek istediklerinden çiniyi genellikle iç mekânlarda kullanmışlardır[189]. Ancak Bab-ı Hümayun önündeki III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nde de görüldüğü gibi çinilerin kuşaklar şeklinde cephelere uygulandığı örnekler de mevcuttur. Damad İbrahim Paşa'nın Tekfur Sarayı'nda bir çini atölyesi açtırması Lale Devri'nde çiniciliğin kısa bir süre daha devamını sağlamıştır. Lale Devri'nde kullanılan çiniler genellikle bu saray atölyelerinin üretimi olmuştur. Ancak bu dönemde Kütahya çinilerinin de yaygın bir şekilde kullanıldığı hatta M.1710 yılında III. Ahmed'in kızı Fatma Sultan'ın sarayı için gerekli çinilerin siparişini Kütahya'ya verdiği bilinmektedir[190]. Hatice Hanım Çeşmesi'nde kullanılan çini kuşaklarında mavi, beyaz ve sarı renklerin kullanılmış olması Kütahya ve Tekfur Sarayı çinilerinin özelliklerini taşımaktadır [191] . Eserde kullanılan çinilerin, Kütahya çinilerine de benzerlik göstermesine rağmen bu dönemde saray içinde çini atölyelerinin bulunmasına dayanarak buradaki çinilerin Tekfur Sarayı'nda imal edildiği söylenebilir. Buna ek olarak çini kuşaklarının desenlerinde bir devamlılığın gözlenememesi bu çinilerin

---

[189] MÜLAYİM, S., "Mimari Kişilik ve Çini", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı,** İstanbul, 2007, s.279.

[190] DEMİRSAR, ARLI, B., "Kütahya Çiniciliği", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı,** İstanbul, 2007, s.333.

[191] Daha geniş bilgi için bkz. DEMİRSAR, ARLI, B., "Kütahya Çiniciliği", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı,** İstanbul, 2007, s.329-348 ve YENİŞEHİRLİOĞLU, F., "Tekfur Sarayı Çinileri ve Eyüp Çömlekçiliği", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı,** İstanbul, 2007, s.349-364.

devşirme olabileceğini de akla getirmektedir. Çini kuşaklarında meydana gelen kırılmalar bezeme bütünlüğünü bozarak motifin algılanmasını güçleştirmektedir. Harap bir şekilde günümüze gelen eserin ayna taşı, yalağı ve dinlenme sekileri günümüze ulaşamamıştır. Bir zamanlar Halkalı Sularından Mihrimah Su Yolu'ndan suyunu alan çeşme, işlevini kaybetmiş olup günümüzde musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

2.1.17. Hibetullah Hanım Çeşmesi

Beşiktaş İlçesi'nde Ortaköy Camii karşısında yer alan eser, bulunduğu bu yere meydan çalışmaları esnasında Beşiktaş Belediyesi tarafından taşınmıştır. Moloz taş ile inşa edilmiş bir su deposunun batı cephesine yerleştirilmiş çeşme, tamamen mermer malzemeden inşa edilmiştir (Foto No:131-132), (Çizim No: 36-37). Çeşmenin ismini H. Tanışık[192] ve Ö. Barışta[193] "Damad İbrahim Paşa Çeşmesi" olarak belirtirken H. Aynur ve H. Karateke "Hibetullah Hanım Çeşmesi" olarak belirtmişlerdir. Fakat kitabeden anlaşıldığına göre eser, Kethüda Mehmed Paşa tarafından bir cami ile birlikte inşa ettirilmiştir. Bunun yanı sıra kaynaklarda çeşmenin vakfı Mehmet Kethüda olarak geçmektedir[194]. Ancak divânlardaki şiir başlıklarında çeşmenin bir hanıma ithafı söz konusu olduğundan Mehmed Paşa'nın çeşmeyi hanımı Hibetullah Hanım için yaptırdığı anlaşılmaktadır[195]. Tüm bu verilerden yola çıkılarak çeşmenin ismini Hibetullah Hanım Çeşmesi olarak adlandırılmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle de çeşmenin ismi katalogda Hibetullah Hanım Çeşmesi olarak adlandırılmıştır. Eser, üzerindeki kitabeye göre; Kethüda Mehmed Paşa tarafından H. 1136 (M.1724) yılında inşa ettirilmiştir. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Eser; su depolu, yuvarlak kemerli, tek yüzlü bir meydan çeşmesidir (Foto No:133-134). Çeşmenin bağımlı olduğu su deposu kuzeydoğuya doğru ana eksenden kaydırılarak yamuk bir plan elde edilmiştir. Su deposu, batı yönde 4.44 m., doğu yönde 4.21 m., güney yönde 5.29 m. ve kuzey yönde 5.24 m. genişliğindedir. Su deposunun yüksekliği 4.73 m.dir. Su deposunun batı cephesi hariç diğer cephelerin tamamında cepheden taşıntı yapan üç sıra silme ile hareketlendirilmiştir. Bu silmelerden en üst ve en altta olanı düz ortada yer alanı ise dışbükey formundadır. Bu silme kuşaklarının hemen altında da her üç cepheyi dolaşan iki sıra bezemesiz düz bir silme kuşağı bulunmaktadır. Su deposunun üzeri düz dam ile örtülüdür.

---

[192] TANIŞIK, H., **İstanbul Çeşmeleri, C: II,** İstanbul, 1945, s.54.

[193] BARIŞTA, Ö., H., **İstanbul Çeşmeleri (Ortaköy Damad İbrahim Paşa Çeşmesi, Hacı Mehmet Ağa Çeşmesi, Taksim Maksemindeki I. Mahmut Çeşmesi),** Ankara, 1993, s.1.

[194] ÇEÇEN, K., **İstanbul'da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri**, İstanbul, 1984. Fatma Sultan ve Damad İbrahim Paşa'nın Şehzadebaşı semtinde yaptırdıkları külliyenin vakıf gelirlerinin bir kısmı, Damad İbrahim Paşa'nın damadı Kethüda Mehmed Paşa'nın Galata kazasına bağlı Ortaköy'de yaptırdığı camiye ait evkafın gelirinin yetersiz kalması nedeniyle onun hademe ve diğer vazifelilerine verilmek üzere vakfın mütevellisine günde yüzer akçe ödenmek üzere tahsis edilmişti. (AKTEPE, M., "Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'ya Aid İki Vakfiye", **İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi, S.XI.,** İstanbul, 1960, s.157).

[195] "Ta'rih-i çeşmesâr-ı müşârun-ileyhâ der karye-i mezküre, nüvişte" ileyhâ kelimesinin sonundaki ek Arapçada dişilik bildirir. (AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.160).

Çeşme, su deposunun batı cephesinde yer almakta olup cephenin tamamı mermerle kaplanmıştır. Çeşmenin bütün genişliği 3.63 m. ve yüksekliği 4.74 m.dir. Çeşmenin ana kütlesinin bulunduğu orta bölüm 2.49 m. genişliğindedir. Bu ortadaki ana bölümün her iki yanına simetrik yerleştirilen ve üzerlerinde suluk bulunan yan kanatlar ise 0.57 m. genişliğindedir. Orta bölümdeki çeşme, yan kanatlardaki suluklardan 0.17 m. daha önde konumlandırılarak tasarlanmıştır. Böylece esere ilk bakıldığında üç kanatlı bir cephe formu algılanmaktadır.

Çeşmenin üst bölümünün tamamında iki kademeli tasarlanan süsleme kuşağı hem yanlardan hem de ön kısımdan taşıntı yapmaktadır. Bu süsleme kuşağının üst bölümünde beş yapraklı palmetlerin yan yana dizilmesiyle oluşturulmuş bir kompozisyon uygulanmıştır. Her bir palmet motifi birbirlerinden ayrı tasarlanmalarından dolayı adeta eserin üzerinde plastik bir dendan görüntüsü elde edilmiştir. Bu palmet kompozisyonunun güneybatı bölümü büyük oranda tahrip olduğu için günümüze ulaşamamıştır. Bu palmet kompozisyonunun hemen altında bir sıra mukarnas dişi dizisi yer almaktadır.

Birbirlerinin simetriği olan dikdörtgen formlu yan kanatlardaki suluklar dış yanlarda sütuncelerle sınırlandırılmıştır (Foto No:137-138). Bu sütunceler kum saati şeklinde dekoratif kaide ve başlıklara sahiptir. Sulukların nişlerinin çevresi üç yönde iki sıra silme ile çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silmelerden dışta olanı dışbükey içte olanı düz yüzeylidir. 0.02 m. derinliğindeki suluk nişlerinin üzeri yedi dilimli istiridye kabuğu şeklinde tasarlanmış bir yuvarlak kemerle örtülmüştür (Foto No:136). Kemerlerin etrafını çevreleyen bezemesiz dışbükey silme tepe noktasında düğüm yaparak kemer köşelerini çerçeveleyen dış silmeye bağlanmıştır. Kemerin merkezine bir adet gülbezek motifi işlenmiştir. Bu gülbezeğin merkezinde on adet yuvarlak uçlu yaprakları olan küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır. Bu çiçeğin yaprakları birinci sırada sivri, ikinci ve üçüncü sırada yuvarlak uçlu olmak üzere üç kat tekrar edilmiştir. Suluğun kemer köşelikleri ise bezemesiz sade bırakılmıştır. Sulukların dikdörtgen formlu ayna taşının yüzeyi oyma tekniğinde yapılmış süslemeyle hareketlendirilmiştir. Üst kısmı dekoratif kemerle şekillenen bu süslemenin uzantısı orta bölümde incelerek alt bölümde ise yeniden genişleyerek sonlanmaktadır. Dalgalı kaş kemerin hemen altında gülbezek motifi yer almaktadır. Kabartma tekniğiyle yapılmış gülbezeğin merkezine on yapraklı bir çiçek motifi yerleştirilmiştir. Üç katmanlı bu gülbezeğin merkezinde sivri uçlu

yaprakları olan küçük bir çiçek motifi, orta ve dıştaki katmanlarda ise yuvarlak uçlu çiçek motifi işlenmiştir. Ayna taşının alt bölümünde üç adet delik bulunmaktadır. Ancak bunlardan sadece ortadaki orijinal olup yanlardaki delikler daha sonra yapılan onarımlarda açılmış olmalıdır. Sulukların beş dilimli yalaklarının dilimlerinin uzantıları suluğun alt kısmında birleşerek bir halka ile düğümlenmiştir ve bu düğümün altına yüksek kabartma tekniğinde ters dönmüş üç yapraklı palmet motifi işlenmiştir. Suluğun dilimli kemerinin hemen üzerinde bulunan yatay dikdörtgen şeklindeki panonun üzeri bezemesiz bırakılmıştır. Bu dikdörtgen panonun hemen üzerindeki bordür kuşağının yüzeyi, birbirine küçük bir halka yardımıyla bağlanmış lotuslar arasındaki beş yapraklı palmet motifleriyle bezenmiştir.

Batı cephenin ortasına yerleştirilmiş dikdörtgen prizma gövdeli çeşme, yan kanatlardaki suluklardan 0.17 m. öne doğru taşırılmıştır. Çeşme 2.49 m. genişliğinde ve 4.73 m. yüksekliğindedir. Çeşme yanlarda köşelere simetrik yerleştirilmiş birer adet sütunce ile sınırlandırılmıştır. Bu sütuncelerin üzeri bezemesizdir ve kaide ile başlıkları kum saati şeklinde tasarlanmıştır. Çeşme üç yönden, ilk önce dışta bezemesiz bir bordürle daha sonra iki sıra silme ile ve son olarak da iç kısımda yine bezemesiz bir bordürle çerçeve içerisine alınmıştır. Çeşmenin 0.13 m. derinliğindeki nişinin üzeri, on beş dilimli istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiş yuvarlak bir kemerle örtülmüştür. Bu kemer yanlardaki yekpare blok mermer ayaklar üzerine oturmaktadır. Kemerin alt bölümünde on beş adet istiridye diliminin birleştiği merkeze, çiçek şeklinde bir kabara işlenmiştir. Kabaranın da merkezine, on üç yapraklı bir çiçek motifi işlenmiştir. Bu yapraklar form olarak sivri uçlu olup iki kat tekrarlanmıştır. Kemerin etrafını dolaşan bezemesiz dışbükey silme, tepe noktasında düğüm yaparak dış silmeye bağlanmıştır. Kemer köşeleri ise bezenmeden sade bırakılmıştır. Çeşme nişinin istiridye formundaki kemerinin hemen altına simetrik olarak klasik formlu rumiler işlenmiştir. Buradaki rumiler grift geçmelerle düğüm oluşturmuştur ve bu düğüm noktasında bir adet üç yapraklı palmet motifi bulunmaktadır. Bu motifin altı da bir sıra mukarnas dişi dizisiyle hareketlendirilmiştir. Bir sıra silme kuşağıyla dikdörtgen formlu ayna taşı çerçeve içerisine alınmıştır (Foto No:139-140). Ayna taşının üzerinde kıvrık dallarla yapılmış bir kaş kemer motifi bulunmaktadır. Bu kemerin hemen altına da yüksek kabartma tekniğinde bir adet gülbezek motifi işlenmiştir. Gülbezeğin merkezindeki on iki yapraklı çiçek motifinin yaprakları ilk sırada sivri uçlu diğer sıralarda yuvarlatılmış olarak dört kat tekrar edilmiştir. Ayna taşının her iki yanına simetrik yerleştirilmiş birer adet selvi

ağacı motifi işlenmiştir. Bu ağaçların üst kısımları merkeze doğru kıvrılarak yapılmıştır. Ayna taşının alt bölümüne yakın olarak bir adet lüle deliği açılmıştır. Ayna taşının üst kısmına yatay yerleştirilen dikdörtgen panonun içerisi bezemesiz bırakılmıştır. Çeşmenin önünde mermer malzemeden yapılmış bezemesiz düz bir yalağı ve iki tarafında dinlenme sekileri vardır.

Çeşme nişinin üzerini örten kemerin hemen üzerindeki mermer inşa kitabesi, 1.47 x 0.73 m. ölçülerinde olup Tâlik hatlı yazılmıştır (Foto No:135). Yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmış kitabe, yedi satır olup ilk altı satırda üç sütuna ayrılmıştır. Yedinci satır ise dört sütuna ayrılmış olup birinci ve dördüncü sütunlarına birbirine geçmiş rumi ve palmetlerden oluşan bezeme yapılmıştır. Bu bezemede klasik formlu rumiler, dikey düzlemde birbirlerine grift geçmeler yaparak düğümler oluşturmaktadırlar. Bu düğümlerin merkezine beş yapraklı palmet motifleri işlenmiştir. Kartuş aralarında kalan boşluklar bezemesiz bırakılmıştır, ancak bu kısımlar altın yaldız renginde boyanmıştır.

Şair Şâkir tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

“Hazret-i Sultan Ahmed Hân-ı sâhib-ma’delet

Kim odur zîb-i serir-i saltanat zıll-ı Hudâ

Bir şehenşâh-ı mu’azzamdır ki âdâp eyledi

Milket-i islâmı ‘adl u dâd ile ser-tâ-be-pâ

Mahrem-i hâsı nizâmü’l-mülkü sadr-ı a’zamı

Ya’ni İbrahim Pâşâ-yı ‘inâyet –intimâ

Şehriyâr-ı ‘aleme celb-i du’â-yı hayr içün

Niçe hayrât eyledi ol menba’-ı rüşd ü zekâ

Duhter-i şa'd-ahter-i 'ismet-semiri gördü kim

Valid-i zi-şânı bi-had çeşmesâr eyler binâ

Ol dahi bir çeşme bünyâdına niyet eyledi

Sırr-ı vâlidden alınca feyz u eltâf u 'atâ

Şevher-i sâmi-mekânı kethudâ-yı âsafı

Ya'ni hem-nâm-ı Mehemmed şıhr-ı sadr-ı pür-sehâ

Eyleyip bu karyeyi manzûr-ı 'ayn-ı iltifat

Kıldı hem cami' binâ hem çeşmesâr-ı dil-küşâ

Pâdişâh-ı 'alem –ârâ-y-ile sadr-ı a'zamı

Birbirinden etmeye tâ haşre dek Mevla cüdâ

Şâkirâ dedim leb-i âdâp ile ta'rihini

İç bu zibâ çeşmeden 'ayn-ı hayât-ı cân-fezâ

1136"[196]

Yoğun bir şekilde bezenmiş eserde süsleme olarak; lotuslar ve palmetlerle bezenmiş saçağından, kartuşlarla sütun ve satırlara ayrılmış kitabesinden, suluklar üzerinde bulunan rumi-palmet dizisinden, sulukların ve çeşme nişinin üzerini örten istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiş yuvarlak kemerlerinden, kemer altındaki kıvrık dallar ve mukarnas dişleri dizisinden, sulukların dilimli şekilde düzenlenmiş yalaklarından,

---

[196] Divanda bulunan diğer beyitler ise şunlardır:
"Su yerine nakd-i cüdun bezl edip bu karyeye
Kıldı sirâb zülâl-i cüdu bi-reyb ü riyâ

Eylesin bu çeşmeyi bünyâd eden mahdümenin
Hayrını makbül 'ömr ü devletin efzün Hudâ" (AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.161).

silmelerle kaş kemer formu verilmiş ayna taşlarından, ayna taşı üzerine işlenmiş gülbezek motiflerinden bahsedilebilir.

Su depolu, suluklu, yuvarlak kemerli bir çeşme olan eserin inşa tarihi ve banisi bilinmektedir. Eser, cephesinin tamamen mermerle kaplanmış olması, iki yanda suluklarının bulunması, istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiş yuvarlak kemerleri ve bitkisel bezemeleri ile Lale Devri'nin en belirgin özelliklerini taşıyan örnek olması bakımından dikkat çekicidir. Eser, 1991-1992 yılında Beşiktaş Belediyesi tarafından onartılmış ve çevre düzenlemesi yapılmıştır. Belediye tarafından yapılan onarımlar kapsamında sulukların kırılmış olan yalakları restore edilmiş, yalaklar altındaki beton kaideler kaldırılmış, yalağın yanı sıra dinlenme sekileri onarılmış ve eski konumuna kavuşturulmuştur[197]. Tüm bu onarım çalışmalarına rağmen çeşmenin günümüzde saçağının büyük bir kısmı kırılmış, sulukların yalakları hasar görmüş ve ayna taşlarında erimeler ile kırılmalar meydana gelmiştir. İşlevini kaybetmeyen çeşmenin günümüzde de musluğu bulunmakta ve suyu akmaktadır.

[197] BARIŞTA, Ö., H., **a.g.e.,** Ankara, 1993, s.9.

2.1.18. Mehmed Paşa Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Aziz Mahmud Hüdaî Tekkesi'nin avlu duvarının doğu cephesinde yer alan eser, kesme taş malzemeden inşa edilmiştir (Foto No:141-142), (Çizim No: 38-39). Eser, kitabenin üzerindeki tarihe göre, Kethüda Mehmed Paşa tarafından H.1136 (M.1724) yılında inşa ettirilmiştir. Ancak kitabenin son iki mısrasındaki tarih beytinde yapılan ebced hesaplarıyla H.1141 (M.1729) tarihi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bazı araştırmacılar H.1136 (M.1724) tarihini bazıları ise H.1141 (M.1729) tarihini kabul etmektedir[198]. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Bir yapının avlu duvarına bağımlı, düz atkılı olan eserin, yüksekliği 3.86 m., genişliği 2.47 m. ve derinliği 0.15 m.dir (Foto No:143). Çeşmenin ana kütlesi bağlı bulunduğu duvardan 0.08 m. öne doğru taşıntı yapmaktadır. Aziz Mahmud Hüdaî Tekkesi'nin avlu duvarının üst kısmındaki üç kademeli profilli silme kuşakları çeşmenin bulunduğu bölümde hem öne hem yanlara doğru taşırılarak bir saçak oluşturulmuştur. Dört kademeli tasarlanan bu saçağın yukarıdan aşağıya doğru birinci ve üçüncü silme kuşakları düz yüzeyli, ikinci silme kuşağı içbükey ve en alttaki ise dışbükey formundadır. Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşme üç yönden dört adet bezemesiz düz silme kuşakları ile çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silmelerden ortada bulunan ikisinin alt bölümleri birbirleri ile birleştirilmelerinden dolayı kesintisiz bir silme görüntüsü elde edilmiştir.

Çeşmenin 0.15 m. derinliğindeki nişinin üzeri düz bir atkı ile örtülmüştür. Fazla derin olmayan nişin üzerini örten bu düz atkı yanlardaki dekoratif taş ayaklar ile yekpare olarak tasarlanmıştır. Bu düz atkının yüzeyi de yanlardaki ayaklar üzerindeki profilli düz silmelerle aynı şekilde düzenlenmiştir. Çeşme nişinin alt bölümünde bulunan dikdörtgen formundaki ayna taşının çevresi düz yüzeyli silmelerle çerçevelenmiştir. Bu silmelerin yüzeyi siyah ve kahverengi renkte boyanmıştır. Ayna taşının etrafını çevreleyen silme kuşaklarının içerisine yanlarda dikey, üst kısımda yatay dekoratif dikdörtgen panolar yerleştirilmiştir. Silmelerin birleştiği üst bölümün her iki köşesine de dekoratif birer zar motifi işlenmiştir. Çeşmenin ayna taşı üzerinde lüle deliği bulunmamaktadır. Çeşmenin önünden geçen yol kotunun yükselmesinden dolayı muhtemelen lüle deliği tamamen, dinlenme sekileri ile su yalağı da kısmen toprağın altında kalmıştır. Çeşmenin önünde yer alan dikdörtgen formundaki ve 1.59 m.

---

[198] TANIŞIK ve KONYALI, eserin tarihini H.1141 (M.1729) olarak kaydetmişlerdir.

genişliğindeki su yalağı, 0.18 m. aşağısından itibaren yol seviyesinin altında kalmıştır. Yol seviyesinin üzerinde kalan 0.18 m.lik kısım ise günümüzde parke taşları ile doldurulmuştur.

Çeşme nişinin üzerini örten düz atkının hemen üzerinde bulunan 1.61 x 0.84 m. ölçülerindeki alanın içerisine eserin inşa kitabesi yerleştirilmiştir. Kitabenin etrafı dört yönde bezemesiz düz silmelerle çerçeve içerisine alınmıştır. Yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmış taş kitabe, düz çizgilerle elde edilmiş kartuşlarla iki sütun, yedi satır şeklinde düzenlenmiştir. Kitabenin metni Talik hatlı yazılmıştır (Foto No:144).

Şair Şâkir tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Vekîl-i saltanat Dâmâd İbrâhim Paşa-ı

Hüdâ dûr itmesün zıll-i zalîl-i Hân-ı Ahmed'den

Keff-i cûdu bu şehr-i Üsküdârı eyleyüb sîr-âb

Ahâlisini kıldı behre-yâb ahyân-ı bî-hadden

Bu mevki'de Mehemmed Kethüdâ Paşa-yı hayr-endîş

Binâ-yı çeşmeye me'mûr olunca sadr-ı emcedden

Civâr-ı han-kâh-ı Hazret-i Mahmûd Efendi'de

Bu dil-cû çeşme oldu yâdigâr ol merd-i erşedden

Hep asâr-ı sadâkatdir ki oldu akıbet Mahmûd

Yapup bu çeşmeyi feyz aldı nûr-ı izz-i sermeden

Hudâ şehenşeh-i zî-şân ve sadr-ı sâhibü'l-hayrın

Riyâz-ı devletin asûde kılsun dîde-i bedden

Bekâ-cû-yı kadîmî Şâkir-i dâ-i dedi târih

Gel iç ayn-ı hayâtı çeşme-i pâk-i Mehemmed'den

1136"[199]

Oldukça sade bir görünüme sahip olan eserde süsleme öğesi olarak; saçak ile çeşmenin etrafındaki silme profillerinden ve ayna taşına işlenmiş zar motiflerinden bahsedilebilir.

Bir yapının duvarına bağımlı, düz atkılı eserin inşa tarihi ve banisi bilinmektedir. Eser, çeşme nişinin üzerine düz atkının yapılması ile inşa edildiği dönemdeki diğer örneklerden ayrılmaktadır. Ancak Aziz Mahmud Hüdai Külliyesi, Sultan Abdülmecid (1823-1861) tarafından H.1272 (M.1855) yılında onartılmış olup çeşme de bu onarımlar esnasında değişikliğe uğramıştır[200]. Bunun dışında eser, 1975 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından da onartılmıştır[201]. Günümüzde çeşmenin yalağı doldurulmuş, dinlenme sekilerinin ve yalağının büyük bir kısmı yol seviyesinin altında kalmıştır. Çeşmenin cephesi badana edilmiş, ayna taşı ve kitabesi yağlı boya ile boyanmıştır. Günümüzde işlevini kaybeden çeşmenin musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

---

[199] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.205.

[200] Tekkenin banisi olan Aziz Mahmud Hüdâi'nin, M.1589 yılında tekkenin arsasını satın alarak külliyenin inşaatını başlattığı bilinmektedir. Bir tarikat külliyesi olan bu yapı topluluğu XIX. yüzyılın ortalarına kadar çeşitli eklerle genişletilmiştir. M. 1850 yılında Üsküdar çarşısında çıkan bir yangın sonucunda külliye içerisinde Hüdâi Türbesi dışında kalan bütün yapılar ortadan kalkmıştır. Bunun üzerine Abdülmecid M.1855 yılında türbede dâhil olmak üzere külliyeyi yeni baştan inşa ettirmiştir. (TANMAN, B., M., "Aziz Mahmud Hüdâi Külliyesi", **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** C.II., İstanbul, 1989, s.507-508). Külliyenin suyolu ve vakıf malları için bkz. ekler bölümü; VA. Evkaf Defteri 18, s.33, Sıra No.118 **(Ekler Bölümü: 6.1.);** VA. Evkaf Defteri 18, s.35, Sıra No.125 **(Ekler Bölümü: 6.2.);** VA. Evkaf Defteri 18, s.1, Sıra No.1 **(Ekler Bölümü: 6.3.)**; VA. Evkaf Defteri 18, s.2, Sıra No.2 **(Ekler Bölümü: 6.4.)**; VA. Evkaf Defteri 18, s.2, Sıra No.3 **(Ekler Bölümü: 6.5.)**; VA. Evkaf Defteri 18, s.3, Sıra No.5 **(Ekler Bölümü: 6.6.)**; VA. Evkaf Defteri 18, s.3, Sıra No.6 **(Ekler Bölümü: 6.7.)**; VA. Evkaf Defteri 18, s.4, Sıra No.7 **(Ekler Bölümü: 6.8.)**; VA. Evkaf Defteri 18, s.5, Sıra No.8 **(Ekler Bölümü: 6.9.)**; VA. Evkaf Defteri 18, s.5, Sıra No.9 **(Ekler Bölümü: 6.10.)**.

[201] KARAKAYA, E., "Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.IV., İstanbul, 1995, s.552.

2.1.19. Ebu Bekir Ağa Çeşmesi

Aksaray – Fatih İlçesi'nde bulunan eser, Namık Kemal Caddesi'nin girişindeki taş mektebin hazire duvarının batı cephesinin sonunda yer alır (Foto No:145-146), (Çizim No: 40-41-42). Çeşme, sebilküttab şeklinde düzenlenmiş bir sıbyan mektebi-sebil ikilisinden, bir adet çeşme, iki adet suluk ve bir hazireden oluşan küçük bir külliyenin parçasıdır. Klasik üslupta kesme taştan yapılan eser, üzerindeki kitabeye göre, H.1137 (M.1725) yılında Ebu Bekir Ağa tarafından inşa ettirilmiştir[202].

Vakıflar arşivi, Evkaf Defteri 24, sayfa 36, sıra 28'de kayıtlı bulunan Ebubekir Paşa Vakfı'nda çeşme için dört masura suyun kiralandığına dair bilgiler yer almaktadır. Belgede çeşmenin suyolcusuna yirmi iki akçe verilmesi de şart koyulmuştur. 24 numaralı defterin 45. sayfa ve 35. sırasında yer alan kayıtlarda ise Ebubekir Paşa'nın vakıf mallarından fazlasının mektep ve çeşme için vakfiyelerde belirtildiği şekilde kullanılmasını şart koyduğu kayıtlıdır (Ekler Bölümü: 7.2. – 7.4.)[203].

Başbakanlık Arşivi, İrâde Evkaf, Vesika No.9'da yer alan H.1317-1319/Ra/26 tarihli belgede çeşme ve mektebin tamir edildiğine dair kayıtlar bulunmaktadır (Ekler Bölümü: 7.6.)[204]. Bu yapı topluluğu ayrıca 1950'li yıllarda da onarım görmüştür[205].

Dikdörtgen prizma gövdeli olan eser, bir yapının avlu duvarına bağımlı ve sivri kemerlidir (Foto No:147). Çeşme; 3.51 m. yüksekliğinde, 2.35 m. genişliğinde ve 0.30 m. derinliğindedir. Çeşmenin üst kısmına; yağmur ve kar sularının daha hızlı akması için harpuşta konulmuştur. Bu harpuştanın hemen altındaki profilli silme kuşakları büyük ölçüde üzerinde erimeler olmasından dolayı tam algılanamamaktadır. Ancak çeşmenin en üstündeki bu bölümün üç kademeli silmelerle hareketlendirildiği kısmen algılanabilmektedir. Fakat bu silme kuşaklarının biçimleri de tam anlaşılamamaktadır. Çeşme, üç yönde farklı ölçülerde olan üç adet silme ile çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silmelerden en içte bulunan iki adeti diğer silmeden farklı olarak çeşme nişinin

---

[202] III. Ahmet devrinde çavuşbaşı olarak görev almıştır. 1130 (M.1718) yılında birinci, 1135 (M.1723) yılında ise ikinci defa çavuşbaşı olmuştur. 1137 (M.1725) yılında vezaretle Habeş valisi, 1145'te (M.1732) Kaptan-ı Derya olmuştur. 1172 (M.1758) yılında vefat eden Ebu Bekir Ağa Aksaray'da yaptırmış olduğu mektebin haziresine gömülmüştür. (AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **III. Ahmed Devri İstanbul Çeşmeleri (1703-1730),** İstanbul, 1995, s.133).

[203] VA. Evkaf Defteri 24, s.36, Sıra No.28; VA. Evkaf Defteri 24, s.45, Sıra No.35. Belgelerin tam metni ve Ebubekir Paşa'nın vakfına dair diğer belgeler için bkz. Ekler bölümü: (7.1. - 7.2. – 7.3 – 7.4. – 7.5.).

[204] BA. İrade Evkâf, Vesika No.9, 1319/Ra/26. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (7.6.).

[205] NAZA, E., "Ebubekir Ağa Sıbyan Mektebi, Sebili ve Çeşmeleri", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.III,** İstanbul, 1994, s.120.

köşelerindeki ayakların zeminlerinden başlamaktadır. Bu silmelerden birinci ve üçüncü sırada olanı düz, ikinci sırada olanı ise dışbükey tasarlanmıştır.

Çeşmenin 0.30 m. derinliğindeki nişinin üzeri sivri kemerle örtülmüştür. Bu kemer yanlardaki yekpare taş ayaklar üzerine oturmaktadır. Çeşme nişinin alt bölümünde bulunan dikdörtgen formlu ayna taşının üst kısmına dekoratif iki kademeli dalgalı kaş kemer işlenmiştir (Foto No:150). Ayna taşının alt kısmında bir adet lüle deliği vardır. Ayna taşının üst kısmının dış köşelerine gelecek şekilde simetrik yerleştirilen birer adet kare formlu tas yuvaları yer almaktadır. Birer küçük niş şeklinde yapılan tas yuvalarının çevresi bir sıra bordürle çerçeve içerisine alınmış olup 0.18 m. genişliğinde ve 0.14 m. derinliğindedir. Çeşmenin önünde günümüzde betonla sıvanmış olan tek bölümlü su yalağı ve iki adet dinlenme sekisi vardır. Su yalağı, 1.24 m. genişliğinde ve 0.17 m. yüksekliğindedir.

Eserin mermer üzerine yazılmış inşa kitabesi çeşme nişini örten sivri kemerin hemen üzerine yerleştirilmiş olup 1.10 x 0.39 m. ölçülerindedir. Talik hatlı yazılmış kitabe, üç satır ve iki sütun şeklinde düzenlenmiştir. Kitabede kartuş aralarında kalan boşluklar sekiz yapraklı birer çiçek ve sivri uçlu dört adet yaprak motifleriyle bezenmiştir. Çiçeğin yan taraflarından çıkan bu sivri uçlu kıvrık yapraklar çiçeğin alt ve üst kısmında birleşmektedirler. Bunun yanı sıra ikinci sütunun ikinci satırında ve birinci sütunun birinci satırında kartuş çizgisinden sarkan birer lale motifi bulunmaktadır. İkinci sütunun ikinci satırındaki lale motifi beş yapraklı olup aşağıya doğru sarkan gövdesinden iki adet uzun kıvrık yaprak çıkmaktadır. Diğer lale motifi ise çok daha küçük olup üç yapraklıdır ve aşağıya doğru sarkan ince bir gövdesi vardır (Foto No:148-149).

Şair Rahmi tarafından yazılmış olan kitabenin okunuşu:

Cenab-ı Bû-Bekir Ağa ser-i serheng-i dîvanî

Hudâ hıfz ide zâtın inkılâb rûzigârından

Yabup bu çeşme-sâr-ı dil-kûşâyı hasbeten-li'llah

Nümûne eyledi âsar u hayr-i bî-şumârından

Didim bir mısra'-ı dil-cûyıla Rahmi ana târih

"Ebubekr'in içün mâ'âb-ı Zemzem çeşme-sârından"

1137

Kitabenin Türkçe'si:

"Allah, Osmanlı (yönetim) divanının kavasbaşısı olan Ebubekir Ağa hazretlerinin zâtını, bütün değişim rüzgarlarından korusun (onu görevinde daim eylesin).

O (Ebubekir Ağa) ki, gönüller açan bu çeşmeyi, (yalnızca) Allah rızası için yaptırıp, sayısız eser ve hayratlarına bir örnek eyledi.

Ben Rahmî de, gönüller arayan bir mısra ile ona (şu) tarih(i) söyledim: "Ebubekir Ağa'nın Zemzem suyu akan, (bu) çeşmesinden su içiniz"[206].

Mektebin hazire duvarında oluşturulan demir parmaklıklı geniş açıklıkların birleştiği orta bölümdeki duvarlardan iki adetinin yüzeyine suluklar yerleştirilmiştir. Her iki suluk da kesme taş malzemeden inşa edilmiş olup birbirinin simetriğidir. Sulukların bulunduğu duvarın alt bölümünün çevresi üç yönde farklı ölçülerdeki üç adet bezemesiz düz silmelerle çerçeve içerisine alınmıştır. Suluk nişlerinin üzeri, istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiş yuvarlak kemerlerle örtülmüştür. Bu kemerlerin etrafını çerçeveleyen silmeler tepe noktasında bir düğüm yaparak dış bordüre bağlanmıştır. Dikdörtgen formunda düzenlenen ayna taşlarının çevresi bir sıra bordürle çerçeve içerisine alınmıştır. Ayna taşının üst bölümüne bezemesiz yatay dikdörtgen bir pano

[206] Tarih mısrasının ebced hesabı ile toplamı 1136 rakamını verir. Şair bir önceki mısrada "Bir (mısra-i dilcû) ile" diyerek 1 rakamının ilave edilmesini söylemektedir. Böylece ta'miyeli tarih 1136+1=1137 (M.1724) rakamını vermektedir ki kitabenin altında da bu tarih kayıtlıdır. (ÖZDENİZ, E., **İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşmeleri ve Sebilleri**, İstanbul, 1995, s.200)

konulmuş alt bölümü ise yuvarlak kemerli tasarlanmıştır. Günümüzde suluklardan soldakinin ayna taşı üzerinde üç adet lüle deliği, sağdakinin üzerinde ise bir adet lüle deliği bulunmaktadır. Muhtemelen soldaki suluğun ayna taşındaki iki delik yakın tarihlerde yapılan onarımlarda açılmış olmalıdır. Günümüzde muslukları olmayan bu sulukların önünde dışa taşkın dilimli dekoratif yalakları bulunmaktadır. Bu sulukların çeşme ile aynı tarihte yapılıp yapılmadıkları tespit edilememiştir.

Genel olarak sade bir görünüme sahip olan eserde süsleme olarak; ayna taşı üzerinde bulunan iki kademeli dekoratif dalgalı kaş kemerden, kitabede kartuşlar arasındaki boşluklarda bulunan çiçek ile yaprak motiflerinden ve kartuş çizgisinden sarkan lale motiflerinden bahsedilebilir. Bunun yanı sıra suluklar da birer bezeme öğesi olarak değerlendirilebilir.

Bir avlunun duvarına bağımlı yapılan, sivri kemerli eserin inşa tarihi ve banisi bilinmektedir. Bu çeşmede klasik dönem üslupsal özelliklerinin devam ettirildiği görülmektedir. Yine bu dönemde inşa edilen çeşmeler içerisinde tek harpuşta uygulamasının bu eserde görülmesi bakımından dönemin diğer örneklerinden ayrılmaktadır. Günümüze kısmen iyi durumda gelebilen eserin cephesinde ciddi oranda taş erimeleri meydana geldiği için silmelerde ve diğer bezemelerde bozulmalar görülmektedir. Üzeri betonla sıvanan su yalağının ve dinlenme sekilerinin bir kısmı yol seviyesinin altında kalmıştır. Ayna taşında kırılmalar ve bozulmalar meydana gelmiştir. Eserin suluklarında da meydana gelen taş erimeleri ve kırılmalar bezeme detaylarının algılanmasını güçleştirmektedir. Bu suluklardan sağ taraftakinin yalağı kırılarak günümüze ulaşamamıştır. Bir zamanlar Kırkçeşme Suları'ndan suyunu alan eser[207], günümüzde işlevini kaybetmiş olup musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

[207] ÖZDENİZ, E., **a.g.e.,** s.198

2.1.20. Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi

Beyoğlu İlçesi'nde Taksim'den Fındıklı'ya inen Kazancıbaşı Yokuşu'nda yer alan eserin niş duvarında düzgün kesme taş, kalan diğer bölümlerin tamamında mermer malzeme kullanılmıştır (Foto No:153), (Çizim No: 43-44). Çeşme, üzerinde bulunan kitabeye göre; H.1138 (M.1726) yılında Fındıklılı Mehmed Ağa'nın[208] ruhu için inşa ettirilmiştir. Eserin banisi ve mimarı bilinmemektedir.

Su depolu ve tek kemerli olan eserin su deposu günümüze gelememiştir[209]. Ancak son dönem onarımlarında eserin arka kısmına betonla sıvanmış ve köşeleri yuvarlatılmış orijinal görüntüsüne benzemeyen bir su deposu yapılmıştır (Foto No:154). 1930'lı yıllarda çekilmiş eski bir fotoğraftan anlaşıldığı üzere; çeşmenin kesme taş malzeme ile yapılmış büyük bir su deposu bulunmaktaydı (Foto No:151). Bu su deposunun üstü yine kesme taş malzeme ile yapılmış kırma bir çatı ile örtülmekteydi ve deponun üst kısmında bulunan bezemesiz saçağı önden ve yanlardan taşıntı yaparak depoyu dolanmaktaydı. Ancak fotoğraftan anlaşıldığı üzere su deposunu saran bu saçak, çeşmenin üst kısmında kesintiye uğramış ve bu kısma mermer bir pano yerleştirilmiştir. Bu pano günümüze gelememiştir ve ne yazık ki eserin eski fotoğrafından da bahsi geçen bu panonun üzerinde herhangi bir yazı ya da bezemenin olup olmadığı anlaşılamamaktadır. Çeşme ise bahsi geçen bu su deposunun kuzey cephesinin ortasında yer almaktaydı.

Çeşme, önünden geçen yolun meyilli olmasından dolayı batı tarafta 2.20 m., doğu tarafta ise 2.40 m. yüksekliğinde olup 1.67 m. genişliğinde ve 0.17 m. derinliğindedir (Foto No:152). Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşme, yanlarda bulunan birer sütunce ile sınırlandırılmıştır. Bu sütuncelerin, gövdeleri bezemesiz olup kaide ve başlıkları kum saati şeklindedir. Çeşmenin en üst kısmı önden ve yanlardan çok az taşıntı yapan düz yüzeyli bir bordürle hareketlendirilmiştir. Çeşmenin her iki yanına simetrik olarak kalın bir bordür yerleştirilmiştir. Çok büyük bir olasılıkla bu bordür kuşağı çeşmenin üst bölümünde de devam etmekteydi. Ancak daha sonra yapılan onarımlarda bu bölümün tamamen ortadan kaldırılmasından dolayı günümüze ulaşamamıştır. Bu bordürün yüzeyi

---

[208] Zülüflü baltacı, tülbent ağası, çuhadar, silahdar-ı şehriyar-i ve vakanüvislik gibi görevlerde bulunan Fındıklılı Mehmed Ağa M.1724 yılında vefat ederek Beyoğlu Mezarlığı'na gömülmüştür. Nusretname isimli Osmanlı tarihini yazmıştır. (AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.166).

[209] Eserin 1930'lı yıllarda çekilmiş fotoğrafında su depolu bir çeşme olduğu görülmektedir. Bahsi geçen fotoğraf için bkz. http://istanbulium.blogspot.com/2011/12/istanbulun-cesme-ve-sebilleri.html [Erişim Tarihi]: 20.03.2012

dalga kıvrımları yaparak birbirine bağlı şekilde ilerleyen klasik formlu rumilerle bezenmiştir (Foto No:159). Çeşmenin 0.17 m. derinliğindeki nişinin üzeri, yanlardaki yekpare mermer ayaklar üzerine oturan dalgalı kaş kemerle örtülmüştür. Bu dalgalı kaş kemerin alt bölümü testere dişi formunda düzenlenmiştir. Kemerin alt bölümü ile kemer köşeliklerini ve üst bölümü içerisine alacak şekilde dışbükey profilli bir silme kuşağı ile çerçeve içerisine alınmıştır. Kemerin tepe noktasında birleşen bu silmelerin uç kısımları volütlenmiştir (Foto No:157). Bu volütlerin hemen üzerine ise içi dolgulanmış üç yapraklı büyük bir palmet motifi kabartma tekniğinde işlenmiştir. Kemer köşelerine simetrik olarak yüksek kabartma tekniğinde yapılan madalyonların merkezine on iki yapraklı bir çiçek motifi yerleştirilmiştir. Bu çiçeğin yapraklarının uç kısımları daha köşeli yapılarak iki kat tekrarlanarak uygulanmıştır. Madalyonu çerçeveleyen silmenin yüzeyi burmalı şekilde düzenlenmiştir. Çeşme nişinin alt kısmına yerleştirilen dikdörtgen formundaki ayna taşının üzerine dekoratif bir kaş kemer işlenmiştir (Foto No:161). Kaş kemerin köşelerine ise simetrik olarak yerleştirilmiş ve gövdeleri kıvrımlı bir şekilde birbirlerine doğru eğilmiş beş yapraklı lale motifleri tezyin edilmiştir. Lalelerin kıvrımlı gövdelerinden iki yana doğru uzanan sivri uçlu uzun yapraklar ile yine gövdeden uzanan bir dal üzerinde gonca motifi görülmektedir. Ayna taşındaki dekoratif kemerin hemen altında bir adet gülbezek motifi yer almaktadır (Foto No:162). Bu gülbezeğin merkezinde altı yapraklı bir çiçek motifi bulunmaktadır ve bu çiçeğin yaprakları iki kat tekrar edilmiştir. İlk sıradaki yapraklar sivri uçlu iken ikinci sıradakiler biraz daha yuvarlatılmış formda işlenmiştir. Yaprakların etrafını saran silme üzerine ise küçük kalp motifleri yapılmıştır. Ayna taşının alt kısmında bir adet lüle deliği bulunmaktadır. Bu lüle deliğinin iki yanına simetrik yapılmış, uçları içe doğru kıvrılmış, içleri zig zag motifleriyle dolgulanmış selvi ağacı motifleri işlenmiştir. Ayna taşının üzerinde Celî Sülüs hatlı yazılmış "Mâşâallâh" yazısı bulunmaktadır (Foto No:156-160). Çeşmenin önünde yol seviyesinin altında kalan mermer malzemeden yapılmış bezemesiz bir yalağı ve dinlenme sekileri vardır. Tek bölümlü olan bu yalak, 0.67 m. genişliğinde ve 0.11 m. yüksekliğindedir.

Eserin kitabesi, çeşme nişini örten kemerin hemen üzerine yerleştirilmiştir. Kitabe, 0.76 x 0.62 m. ölçülerinde olup mermer malzemeden yapılmıştır. Kartuşlarla tek sütun ve beş satıra ayrılan kitabe, Celî Sülüs hatlı yazılmıştır. Kitabenin sağında ve solunda bulunan bordürlerin üzeri kıvrık gövdeleri ile uç uca birbirine bağlanan üç yapraklı lale motifleriyle bezenmiştir. Kitabenin ilk satırı diğer satırlardan daha özenli yapılmış olup

bu satırın köşelerine kabartma tekniğinde üç yapraklı lale motifleri işlenmiştir. Satırın iç kısmında ise iki tarafında kıvrık yaprakların yer aldığı altı yapraklı bir çiçek motifi ile bu motifin altına işlenmiş dokuz yapraklı bir dal bezemesi bulunmaktadır (Foto No:155).

Kitabenin okunuşu:

"Bismillâhi'r-râhmâni'r-rahim

Lâ ilâhe İllâllah Muhâmmedun resülullâh

Sâhibü'l-hâyrat ve'l-hasenât

Silâhdar-ı şehriyâr-i Fındıklılı Mehmed Ağa

Rühıyçün el-Fâtiha sene 1138"[210]

Oldukça bezemeli olan eserde süsleme olarak; çeşmeyi iki taraftan sınırlandıran sütuncelerden, kalın bordürler üzerindeki rumilerden, çeşme nişinin üzerini örten, testere dişi motifleri ile hareketlendirilmiş dalgalı kaş kemerden, kemer köşelerindeki madalyonlardan, lale motifleri ve selvi ağaçlarıyla bezenmiş ayna taşından ve bezemeli kitabesinden bahsedilebilir.

Bağımsız, su depolu, tek kemerli olan çeşmenin inşa tarihi bilinmektedir. Eser, testere dişleri ile hareketlendirilmiş dalgalı kaş kemeri ile dikkat çekicidir. Çeşmenin önünde yer alan yalağı yol seviyesinin altında kalmıştır ve ayna taşında kırılmalar meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra çeşme yüzeyinde taş erimeleri de görülmektedir. Günümüzde işlevini kaybeden çeşmenin musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

---

[210] EGEMEN, A., **a.g.e.,** s.542.

2.1.21. Saliha Sultan Çeşmesi

Fatih İlçesi Silivrikapı Caddesi ile Yedi Emirler Sokak köşesinde, Sitti Hatun Mescidi'nin karşısında yer alan çeşme, klasik üslupta kesme taş malzemeden yapılmıştır (Foto No:163-164), (Çizim No: 45-46). Eser, üzerindeki kitabeye göre, H.1138 (M.1726) yılında, I. Mahmud'un annesi Saliha Sultan[211] tarafından yaptırılmıştır. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Vakıflar Arşivi'nde H.1158 (M.1745) tarihli kayıtta, Saliha Sultan'ın Yeni Kapı ve Silivrikapı civarında inşa ettirdiği çeşmelerinin bazılarının suyollarının geçen zaman içerisinde harap olduğu ve sularının kesildiği bildirilmiştir. Bunun üzerine Saliha Sultan'ın Galata Garp Kapısında bulunan mekteb-i şerif ve sebilhanesinin evkafına dâhil olan suyunun, mahalle sakinlerinin bolluğuna ve mali durumuna göre çeşmelere dağıtılmasının, çeşmelerin ve suyollarının tamiratının ve musluklarının yenilenmesinin emredildiğine dair bilgiler bulunmaktadır (Ekler Bölümü: 4.1.)[212]. Bu da çeşmenin M.1745 yılında da akar halde olduğunu göstermektedir.

Eser; su depolu ve sivri kemerli bir köşe çeşmesi olup 5.57 m. yüksekliğinde, 5.50 m. genişliğinde ve 5.73 m. derinliğinde olan düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiş bir su deposunun doğu cephesinde yer almaktadır (Foto No:165). Çeşmenin bağımlı bulunduğu su deposunun üzeri 1.37 m. yüksekliğinde kesme taştan yapılmış kırma bir çatı ile örtülmüştür. Çatının üzerinde ise taş malzemeden yapılmış 1.94 m. yüksekliğinde bir alem bulunmaktadır. Su deposunun üst kısmındaki saçağın alnı bezemesiz bırakılmış ve günümüzde betonla sıvanmıştır. Bu saçağın alt kısmı, çeşmenin bulunduğu doğu cephe hariç, iki sıra düz yüzeyli silme kuşağı ile hareketlendirilmiş ve altına da konsol dizileri ile çörtenler yapılmıştır. Su deposunun her bir köşesine kaide ve başlıkları kum saati şeklinde tasarlanmış sütunceler yapılmıştır. Deponun güney cephesinde dikdörtgen formunda bir adet de pencere bulunmaktadır.

Su deposunun doğu cephesinde yer alan çeşme; 4.42 m. yüksekliğinde, 3.03 m. genişliğinde ve 0.23 m. derinliğindedir. Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşme iki

---

[211] II. Mustafa'nın eşi, I. Mahmud'un annesi olan Saliha Sultan, II. Mustafa'nın tahttan indirilmesiyle Eski Saray'a gönderilmiştir. 1730 yılında Patrona Halil İsyanı'nın çıkmasıyla birlikte Sultan III. Ahmed tahttan indirilmiş ve yerine I. Mahmud geçmiştir ve böylece Saliha Sultan yeniden Topkapı Sarayı'na dönüş yapmıştır. Oğlunun hükümdarlığı sırasında dokuz yıl yaşayan Saliha Sultan, 1739 yılında vefat ederek Yeni Camii arkasındaki Cedid Havatin Türbesi'ne gömülmüştür. (SÖNMEZ, N., "Eyüp/Defterdar Saliha Sultan Çeşmesi Restitüsyonu ve Koruma Değerlendirme Önerisi", **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla I. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler (9-11 Mayıs 1997),** İstanbul, s.83-84).

[212] VA. Evkaf Defteri 638, s.71, Sıra No.43/2. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (4.1.).

yanda bulunan gövdeleri bezemesiz, kaide ve başlıkları kum saati ile bezenmiş sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Çeşmenin etrafı üç yönde farklı ölçülerdeki üç adet bezemesiz silmelerle çerçevelendirilmiştir. Bu silmelerden birinci sıradaki dışbükey, diğer ikisi ise düz yüzeylidir. 0.23 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri sivri kemerle örtülmüştür (Foto No:167). Bu kemer yanlardaki blok taş ayaklar üzerine oturmaktadır. Kemerin kilit taşı üzerinde küçük bir gülbezek motifi bulunmaktadır ve kemer köşelerinde birer adet üzeri işlenmemiş dairevi madalyonlar vardır. Çeşme nişinin iç kısmı, üzengi taşı hizasında dışbükey bezemesiz bir silme ile iki parçaya bölünmüştür. Çeşmenin mermer malzemeden yapılmış dikdörtgen formunda ve yüksek kabartma tekniğiyle plastik bir etki kazandırılmış yoğun bezemeli bir ayna taşı bulunmaktadır (Foto No:169-170-171-172). Ayna taşının üst kısmındaki bordür kabartma tekniğinde yan yana dizilmiş lotusların arasına işlenmiş üç yapraklı palmetler ve bu palmetlerin iki yanından sarkan kıvrık yapraklarla bezenmiştir. Bu bordürden sonra gelen ve ayna taşını üst ile iki yandan çeviren bordür ise rastgele işlenmiş kıvrık yaprak motiflerinin inci dizileriyle birbirine bağlanmasından elde edilen motifle bezenmiştir. Bu bezemeli bordürden sonra üzerinde "ab-ı saf-ı içelim bismillah"[213] yazan kitabesi gelir ve kitabenin de altında iki kademeli dekoratif bir dalgalı kaş kemer bulunmaktadır. Kemer köşeleri simetrik olarak yapraklı dallar üzerinde bulunan gül motifleriyle bezenmiştir. Birbirlerine doğru eğimli gövdeleri olan bu gül dallarının her birinde dörder adet açmış gül motifi bulunmaktadır. Kemerin iç orta kısmında ise bir adet gülbezek motifi yer almaktadır. Kabartma tekniğinde yapılmış bu gülbezeğin merkezinde sekiz yapraklı bir çiçek vardır ve çiçeğin yaprakları iki kat tekrar edilmiştir. Ayna taşının üzerinde üst üste iki lüle deliği vardır fakat bunlardan üstte bulunanı ve günümüzde musluk takılı olanı muhtemelen son dönem onarımlarına aittir. Çeşmenin önünde taş malzemeden yapılmış tek bölümlü, düz bir yalağı ve iki adet dinlenme sekisi vardır. Yalak, 1.05 m. genişliğinde ve 0.37 m. yüksekliğindedir.

Çeşme nişinin üzerini örten kemerin üzerine eserin mermer malzemeden yapılmış kitabesi yerleştirilmiştir. 2.02 x 0.70 m. ölçülerindeki kitabe, Tâlik hatlı yazılmış[214] ve üç sütun, dört satır şeklinde düzenlenmiştir. Kitabede kartuşlar arasında oluşan boşluklar bezemesiz bırakılmıştır (Foto No:166).

---

[213] Ayna taşı kitabesi, Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Görevlisi Yasemin FIRAT tarafından okunmuştur. Kendisine yardımlarından dolayı çok teşekkür ederim.
[214] TANMAN, B., "Saliha Sultan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.II., İstanbul, 1993, s.427

Şair Ruhi tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Hıdîv-i muhterem Sultan-ı âlem dâver-i Ekrem
Hudavent-i muazzam Han Mahmud-ı felek unvan

Hemişe mâder-i ismet medâr-ı say idüp hayre
Cihanı sû-be-sû âb-ı zülale eyledi reyyan

Bu âb-ı menba'ından şehre icrâ eyleyüb kıldı
Susuz çok çeşme-sârı hisse-yâb-ı zemzem-i ihsan

Emirler tekyesi kurbünde bu nev çeşmeyi
Yapub âl-i Resûlün eyledi rûhunu şâdan

İdüb dâim muvaffak mâderin âsâr-ı hayrata
Şehinşah-ı cihanın sâyesin memdûd ide Yezdan

Zebân-ı lûleden gûş eyledim târihini Rûhi
Suvardı âlemi kandırdı suya Valide Sultan
1138"[215]

Çeşmenin güney ve kuzey cephelerinde aynı şekilde yapılmış birer adet suluk yer almaktadır (Foto No:173-174-175). Mermer malzemeden yapılmış bu suluklar; 1.39 m. yüksekliğinde, 0.45 m. genişliğinde ve 0.05 m. derinliğindedir (Çizim No: 47-48). Her iki suluk da birer adet taçla sonlandırılmıştır. Mermer bir blok üzerine yüksek kabartma tekniğiyle plastik bir etki kazandırılan bu taçlar, kendi içinde simetri gösteren klasik formlu rumilerin grift geçmelerle düğüm yapmasıyla elde edilmiş motiflerle bezenmiştir.

[215] EGEMEN, A., **a.g.e.,** İstanbul, 1993, s.722.

Bezemede düğüm noktalarında üç yapraklı palmet motifleri yer almaktadır ve taçlar üst kısımda tam, yanlarda ise yarım işlenmiş olup içi dolgulanmış üç yapraklı palmetlerle sonlandırılmıştır. Taçların alt kısmında bir sıra mukarnas dişi dizisi vardır. Dikdörtgen prizma gövdeli olan bu sulukların etrafı iki sıra bezemesiz düz silmelerle çerçevelenmiştir. Bu silmelerden sonra gelen bordür kum saati motifi ile bezenmiştir. Bu bordürün hemen alt kısmında suluğun kitabesi bulunmaktadır. Güney cephede bulunan suluğun kitabesinde "Hak yoluna bu çeşme-i pakizeyi yaptı", kuzey cephedeki suluğun kitabesinde ise "Gel Valide Sultana dua eylede iç su 1148" yazmaktadır[216]. Suluk nişlerinin üzeri, dokuz dilimli istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiş yuvarlak bir kemer ile örtülmüştür. Güneyde bulunan suluğun kemerinin merkezinde bir adet kabara bulunmasına karşın kuzeyde bulunan suluğun kemerinin merkezinde kabara yer almamaktadır. Sulukların ayna taşları suluk nişlerinin yüzeyine oyma tekniğinde yapılmış olup üzerinde üç yapraklı palmet motifi bulunan dalgalı kaş kemerle sonlanmıştır. Ayna taşının gövdesi bel kısmında içe doğru kıvrılarak incelme gösterir. Ayna taşlarının ortasında büyük birer lüle deliği ve bu deliğin etrafında da günümüzde sıva ile kapatılmış iki delik daha yer almaktadır. Kemer köşesinin sol tarafında da benzer şekilde sıva ile kapatılmış bir delik daha bulunmaktadır. Orijinalinde bu deliklerin bulunduğu yerlerde birer adet rozetin yer alması muhtemeldir. Sulukların önünde mermerden yalakları bulunmaktadır. Ancak güney cephede yer alan suluğun yalağı büyük oranda kırılmıştır. Yedi dilimli yapılan suluk yalaklarından kuzey cephede yer alan yalağın üst kısmında üzeri zincirlerle bezenmiş bir bordür bulunmaktadır (Foto No:177-178-179-180-181-182-183).

Klasik üslupta inşa edilmiş çeşmede süsleme olarak; konsollarla hareketlendirilmiş saçağından, su deposunun her köşesine yapılan sütuncelerden, mermer malzemeden yapılmış bezemeli ayna taşından, çeşmenin kuzey ve güney cephelerindeki sulukların tacından, mukarnas dizisinden, kum saati ile bezenmiş bordürlerinden, istiridye kabuğu şeklinde olan yuvarlak kemerlerinden, yalaklarından ve ayna taşlarından bahsedilebilir.

Su depolu, sivri kemerli bir köşe çeşmesi olan eserin inşa tarihi ve banisi bilinmektedir. Eser, klasik üslupta inşa edilmiş olması ve saçağının dönemi içerisindeki diğer çeşmelerden farklı olarak konsollarla hareketlendirilmiş olması açısından dikkat çekicidir. Su deposunun kuzey ve güney cephesinde yer alan sulukların mermer

---

[216] TANIŞIK, H., **İstanbul Çeşmeleri, C: I,** İstanbul, 1943, s.132.

malzemeden yapılmış olması, istiridye dilimleriyle doldurulmuş yuvarlak bir kemere sahip olması ve plastik etkili üçgen taçlarının olması da dikkati çeken diğer bir unsurdur. Ancak bu suluklardan kuzey cephedekinin kitabesinde H.1148 (M.1735) tarihinin yer alması buna ek olarak sulukların üslubunun, çeşmenin klasik üslubuna benzerlik göstermemesi ve mermer malzeme ile yapılmış olmaları sulukların sonradan yapıya eklenmiş olabileceklerini düşündürtmektedir. Çeşmenin ayna taşının da yüksek kabartma tekniğinde plastik bir etkiyle işlenmiş olması dönemi için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Eserin 2002 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı İSKİ Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılmış olan proje çizimlerinde önünde ahşap bir sundurmanın olduğu görülür. Bu sundurma günümüze ulaşamamıştır. Çeşme yüzeyinde kırılmalar, kirlenmeler ve taş erimeleri meydana gelmiştir. Güney cephedeki suluğun yalağı kırılmıştır ve sulukların ayna taşlarında büyük kırılmalar meydana gelmiştir. Ayrıca sulukların muslukları da bulunmamaktadır. Günümüzde de işlevini devam ettiren çeşmenin musluğu bulunmakta ve suyu da akmaktadır.

2.1.22. Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi

Fatih İlçesi'nde Derviş Ali Mahallesi, Yahyazade Sokak ile Saray Ağası Caddesi'nin köşesinde bulunan eser, moloz taş malzeme ile örülmüş bir su deposunun güneydoğu köşesinde yer almaktadır (Foto No:184), (Çizim No: 49-50). Kesme taş malzemeden inşa edilmiş eser, kitabesinden anlaşıldığına göre; Yahyazade Ahmed Efendi'nin vasiyeti üzerine oğlu Feyzullah Efendi tarafından H.1138 (M.1726) yılında inşa ettirilmiştir. Onarım kitabesine göre ise eser; Hace Atiyye Hanım isimli bir hayırsever tarafından H.1322 (M.1904) yılında onartılmıştır. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Vakıf Su Defterleri, 9/404/1 numaralı kayıtta; Müderris Feyzullah Efendi'nin satın aldığı yarım masura bir çuvaldız suyu Terceman Yunus mahallesindeki çeşmesine bağlattığına dair bilgiler bulunmaktadır. H.1138 (M.1726) tarihli bu belgede; "*Burgos karyesi kurbında Kovukkemer cânib-i garbında Müderrisin karyesi havalisinde asrında Kadıasker Yahya Efendizade müderrisin-i kirâmdan Feyzullah Efendi şirâen mâlik oldığı Ayazma nâm mevzı'de suyı vezn buçuk masura bir çuvaldız suyı Süleymaniyye suyına mülhak Tercemân Yunus mahallesinde çeşmesinde icrâ*" ettiği yazılıdır. Belgede bahsi geçen çeşmenin Yahzade Ahmed Efendi Çeşmesi olması kuvvetle muhtemeldir[217].

Su depolu ve nişsiz bir köşe çeşmesi olan eserin, moloz taş-tuğla almaşıklığı ile inşa edilmiş su deposunun yüksekliği 3.16 m., genişliği 1.81 m. ve derinliği sağ tarafta 3.82 m., sol tarafta ise 3.90 m.dir. Çok hasar görmüş olan su deposunun üzeri düz dam ile örtülüdür.

Su deposunun güneydoğu köşesinde bulunan çeşmenin yüksekliği 2.46 m. ve genişliği 1.04 m.dir. Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşmenin iki kenarında dikey iki blok ve bu blokların üzerinde yatay bir blok bulunmaktadır (Foto No:185-186). Çeşmenin taş malzemeden yapılmış iki adet kitabesinden biri yatay blok üzerine işlenmiş diğeri ise hemen bu bloğun üst kısmına monte edilmiştir. Üstte bulunan Tâlik hatlı yazılmış inşa kitabesi, 0.50 x 0.63 m. ölçülerinde olup tek sütun ve sekiz satır şeklinde düzenlenmiştir. Altta yer alan 0.13 x 0.66 m. ölçülerindeki onarım kitabesi ise, Rık'a hat ile yazılmış olup tek sütun ve iki satır şeklinde düzenlenmiştir (Foto No:187-188-189).

---

[217]Vakıf Su Defterleri, 9/404/1 numaralı kayıt. Transkribi için bkz. KAL'A, A., **İstanbul Su Külliyatı XXV, Vakıf Su Defterleri, Avrupa Yakası Suları III, (1574-1831),** İstanbul, 2002, s.309.

İnşa kitabesinin okunuşu:

“ Hazret-i Ahmed Efendi ya’ni Yahyâ-zade kim

Eyleyip ihlâs-ı niyet kıldı bu hayrı emel

Oğlu Feyzullah Efendi’ye vasiyet eyleyip

Fi sebilillah akıttı mâ-i cari bi-cedel

Hayrını makbûl ede Hak kendini mağfûr edip

Cennet-i a’lâda Kevser’den vere hayrü’l-bedel

Dedi yek mısra-ile ta’rihini bu müstemend

‘Ayn-ı kâmil ab-ı Yahyâ-zade hayr-ı bi-bedel

1138”[218]

Onarım kitabesinin okunuşu:

“Bu çeşme seksen seneden beri hârap olup mu’attal kalmış ve sahibetü’l-hayrat Hâce Atyiye Hanım

Bu kere mükemmelen çeşmeyi ta’mir ve su yollarını tecdid ettirip baniye-i saniye unvanını almıştır

23 Rebi’ü’l-evvel 1322”[219]

Lale Devri bezeme özelliklerine benzerlik göstermeyen çeşmenin üzerine yüksek kabartma tekniği ile büyük bir kenger yaprağı motifi işlenmiştir. Bu kenger yaprağının köşelerinde siyah ve beyaz renklerdeki mermer malzemeden elde edilmiş baklava dilimi motifleri bulunmaktadır. Yaprağın hemen alt kısmında ve iki yanda yer alan sütunceler çeşmeyi iki yönden sınırlandırmaktadır. Bu sütuncelerin üst kısmında ve kenger yaprağının iki tarafında yarım şekilde işlenmiş olan kenger yaprağı motifleri

[218] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.169.
[219] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.169.

bulunmaktadır. Bu yaprağın hemen alt kısmında ise bezemesiz sade silmelerin kıvrım yapmış uç kısımlarından yükselen fakat diğerine oranla daha küçük işlenmiş ikinci bir kenger yaprağı motifi daha bulunmaktadır. Böylece çeşmede kademeli bir kenger yaprağı görüntüsü elde edilmiştir. Çeşmenin cephesinden hafif taşıntı yapan ayna taşının üzerine bezemesiz düz yüzeyli iki silme kuşağı ile iki kademeli dekoratif bir yuvarlak kemer yapılmıştır. Bu kemerin üzerinde yanlardan ve önlerden taşıntı yapan bezemesiz düz bir saçak ve onunda üzerinde tepe noktası kenger yaprağı motifi ile sonlanan yuvarlak bir alınlık bulunmaktadır. Ayna taşının ortasında bulunan bir adet lüle deliği günümüzde sıva ile kapatılmıştır. Ayna taşı bu haliyle çeşme içinde küçük bir çeşme görüntüsü oluşturmaktadır. Çeşmenin yalağı günümüze gelememiştir.

Lale Devri özellikleri göstermeyen eserde süsleme olarak; yüksek kabartma tekniğiyle işlenmiş kenger yaprağı motiflerinden, yanlarda bulunan sütuncelerden ve ayna taşı bezemelerinden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, üslupsal olarak Lale Devri'nde inşa edilmiş çeşmelere benzerlik göstermemektedir. Eser, üzerindeki onarım kitabesine göre; H.1322 (M.1904) yılında onartılmıştır. Eserin günümüzdeki görüntüsüne bu onarımlar sonrasında ulaştığı düşünülmektedir. Büyük bir su deposunun önünde böyle küçük bir çeşmenin bulunması da çeşmenin özgün şekliyle günümüze gelemediğini kanıtlar niteliktedir. Günümüze çok iyi durumda gelemeyen eserin yüzeyinde ciddi aşınmalar meydana gelmiştir. Su deposunun damında ve duvarlarında yapıya zarar verici nitelikte bitkiler büyümüştür. Kitabede meydana gelen erimelerden dolayı kitabe metninin okunmasında güçlükler yaşanmaktadır. Eserin yalağı günümüze ulaşamamıştır. Belediye tarafından eserin tam önüne yaptırılan sokak tabelası direği, eserin ve özellikle kitabenin bir bütün içinde algılanmasını ve fotoğraflanmasını engellemektedir. Bunun yanı sıra çeşmenin hemen yanında bulunan çöp kutuları da eseri tehdit eder niteliktedir. Bu çöp kutularının ve çeşme yüzeyine doğru eğilmiş tabelanın acilen bulunduğu yerden kaldırılması gerekmektedir. Su deposunun üzerine yağmur ve kar sularının tahliyesini kolaylaştıracak nitelikte çatı ve çörten yapılmalı ayrıca deponun beden duvarları üzerinde yetişen bitkiler temizlenmelidir. Çeşme, günümüzde işlevini kaybetmiş olup musluğu yoktur ve suyu da akmamaktadır.

2.1.23. Ayşe Behri Kadın Çeşmesi

Eyüp İlçesi'nde bulunan eser, Eyüp Sultan Camii'nin Haliç tarafındaki kapısının güneyinde yer alan hazire duvarındaki pencereleri sınırlandıran ayakların ön yüzüne sonradan eklendiği anlaşılan, yuvarlak kemerli bir suluktur (Foto No:190), (Çizim No: 51-52). Kesme taş malzemeden yapılan eser, üzerindeki kitabeye göre; H.1139 (M.1727) yılında Ayşe Behri Kadın tarafından yaptırılmıştır. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Eser; 2.08 m. yüksekliğinde, 0.39 m. genişliğinde ve 0.05 m. derinliğindedir (Foto No:191-192). Dikdörtgen prizma gövdeli olan eserin en üst kısmında, yan yana dizilmiş lotuslar arasına işlenmiş üç yapraklı palmetlerden oluşan bir bordür yer almaktadır. Bu bordürün hemen altında da 0.50 x 0.40 m. ölçülerinde olan, Sülüs hatlı yazılmış ve tek sütun, beş satır şeklinde düzenlenmiş kitabesi bulunmaktadır. Kartuşlar içerisine alınan kitabe metni, taş üzerine kabartma tekniği ile yazılmış olup altın yaldıza boyanmıştır (Foto No:193).

Kitabenin okunuşu:

"İşbu türbede medfûn olan

Sâhibetû'l-hâyrat el-Hâce 'Âyşe

Behri Kadın bu sebili fî sebilillâh

İcra eyledi Hakk te'âlâ kabül eyleye

Amin rühıyçün el-fatiha sene

1139"[220]

Kitabenin hemen alt kısmındaki bordür ise klasik formlu rumilerin yan yana dizilmesiyle bezenmiştir. Eserin, iç kısmı rumilerle bezenmiş, kenarlı dilimli ve yanlarda yarım palmet motifi ile tamamlanmış bir tacı bulunmaktadır (Foto No:194). Tacın içerisinde simetri yapan bezemede birbirine grift geçmeler yapan rumiler ortada birleşmişlerdir. Etrafı iki sıra bezemesiz düz silmelerle çerçevelenmiş olan suluğun üzeri, yedi dilimli istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiş yuvarlak bir kemerle örtülmüştür. Yanlarda yer alan blok taş ayaklar üzerine oturan kemerin merkezinde yedi yapraklı çiçek şeklinde bir kabara yer almaktadır. Kemerin etrafını saran silmeler tepe

[220] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.169.

noktasında düğüm yaparak dış silmelere bağlanmıştır ve bu düğümün ortasına da bir adet gülçe motifi işlenmiştir. Kemer köşeleri ise taçta olduğu gibi klasik formlu rumilerin birbirlerine grift geçmeler yaparak düğüm oluşturmasıyla bezenmiştir. Suluğun yuvarlak kemerli ayna taşı, çeşme nişi içerisine oyma tekniğiyle yapılmıştır (Foto No:195). Ayna taşının üzerinde kabartma tekniği ile yapılmış bir hurma ağacı ve ağaçtan sarkan hurma dalları motifi bulunmaktadır. Ağacın üzerinde herhangi bir meyve bulunmazken yanlardan sarkan iki dal üzerinde de hurmalar bulunmaktadır. Bu ağaç motifinin altında bir adet lüle deliği yer almaktadır. Eserin yalağı günümüze ulaşamamıştır. Suluğun suyu hazire duvarları içerisinden akıtılarak getirilmektedir[221].

Sulukta süsleme olarak, istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiş yuvarlak kemerinden, kemer köşelerindeki rumilerden, ayna taşında bulunan hurma ağacı motifinden, suluğun tacından ve kitabenin başıyla sonunda yer alan rumi, lotus ve palmet dizisinden bahsedilebilir.

Eserin, Lale Devri'nde inşa edilmiş diğer çeşmelere oranla küçük boyutlu yapılmış olması dikkat çekicidir. Bu eserin günümüzde bulunduğu yere sonradan taşındığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle eserin yıkılarak günümüze ulaşamamış bir çeşmenin suluğu olduğu düşünülebilir. Eserin üzerinde yer alan kitabe ise büyük ihtimalle yıkılan bir çeşmeye ait olup sonradan bu suluk üzerine monte edilmiştir. Suluğun yıkıldığını düşündüğümüz çeşmeyle aynı anda yapılıp yapılmadığı kalan bakiyelerden anlaşılamamaktadır. Eser, kitabesinin H.1139 (M.1727) tarihli olması ve Lale Devri'nde sıkça karşılaştığımız bezeme öğelerinden olan istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiş kemeri ile diğer bezeme özellikleri açısından dönemin özelliklerini taşıması nedeniyle kataloga dâhil edilmiştir. Günümüze çok iyi durumda gelemeyen eserin yüzeyinde meydana gelen taş erimeleri nedeniyle motif detayları net bir şekilde algılanamamaktadır ve yalağı da günümüze ulaşamamıştır. İşlevini kaybeden çeşmenin musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

---

[221] HASKAN, M., N., **Eyüp Sultan Tarihi,** İstanbul, 1996, s.380.

2.1.24. Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Eser, Beyazıd İlçesi'nde Kapalı Çarşının Aynacılar Sokağı'nda, Mercan Kapısı'nın dış tarafındadır. Kesme taş ve mermer malzemeden inşa edilmiş olan eser, üzerindeki inşa kitabesine göre, H.1140 (M.1728) yılında Beşir Ağa tarafından inşa ettirilmiştir (Foto No:197), (Çizim No: 53-54). Çeşmenin üzerinde yer alan diğer iki kitabe onarım kitabesi olup bu kitabelere göre çeşme ilk olarak, H.1256 (M.1840) yılında Kethüdâ Mahcube Kadın tarafından onartılmıştır. H.1341-1343 (M.1922-1925) yıllarına ait olan onarımlar ise eski Medine kadısı Mehmed Sâlim Efendi adına yaptırılmıştır[222]. Eserin mimarı ise bilinmemektedir.

Vakıf Su Defterleri, 8/301/1 numaralı kayıtta Darussaade Ağası Beşir Ağa'nın Küçükköy'de çıkarttığı suyu Bayezîd suyoluna kattığına dair bilgiler bulunmaktadır. H.1140 (M.1727 – 1728) tarihli bu belgede "*Küçükköy'de Kosta ve Şağıl bağları kurbında vâkı Dâru's-sa'de-i şerife ağası Hâcı Beşir Ağa üç aded bacadan hâsıl ve cem iki buçuk çuvaldız suyı Sultan Bayezîd suyı lağmına mülhak ve câri*" ettiği yazılıdır[223]. Çeşmenin inşa tarihi ile aynı yıla ait olan bu belge ile çeşmenin suyolu konusunda bilgiler edinilebilmektedir.

Vakıflar Arşivi, 736/3 numaralı Evkaf Defteri'nin 1. sayfa ve 1.14. sırasında kayıtlı olan İstanbul'da el-Hac Beşir Ağa ibni Abdurrahman Vakfına ait H.1148 (M.1735) tarihli vakfiyeden edinilen bilgilere göre; Mercan yönündeki çeşme ve sebil için görevli olanlara yevmi 2 akçe, suyolcularına yevmi 4 akçe, sebilin maşrapalarını kalaylamak için görevli olanlara yevmi 2 akçe, sebil, han ve keneflerin temizlikçisine yevmi 4 akçe, çeşmenin tasını koruyan bekçiye ise yevmi 2 akçe verilmesi emredilmiştir (Ekler Bölümü: 5.1.)[224].

Vakıf Su Defterleri, 258/1/2 numaralı kayıtta, Sultan Bayezit suyolu ile gelen bir miktar suyun Mustafa Ağa'nın vakıf çeşmelerine ve yine bir miktar suyun da Süleymaniye suyolu ile Tacir Hanı yakınında Mercan çarşısındaki Beşir Ağa Vakfı çeşmelerine

---

[222] H.1341- 1343 (M.1922-1925) tarihli kitabede "merhum" ifadesinin yer almasından dolayı çeşmenin Mehmed Salim Efendi'nin vefatından sonra, kendi malından tamir ettirildiği anlaşılmaktadır. (AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.172).

[223] Vakıf Su Defterleri, 8/301/1 numaralı kayıt. Transkribi için bkz. KAL'A, A., **İstanbul Su Külliyatı XXIV, Vakıf Su Defterleri, Avrupa Yakası Suları II, (1574-1831)**, İstanbul, 2002, s.73.

[224] VA. Evkaf Defteri 736/3, s.1, Sıra No.1.14. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (5.1.); VA. Evkaf Defteri 638, s.81, Sıra No.51'de Beşir Ağa'nın Galata'ya tabi olan Fındıklı'da bir adet, Sancakdar Hayrettin Mahallesinde kendi arsası üzerinde bir adet ve Ali Fakih Mahallesinde de bir adet çeşmesi olduğu kayıtlıdır. Bkz. Ekler bölümü: (5.2.).

bağlanmasına dair bilgiler yer almaktadır. 258/1/3 numaralı kayıtta ise; Haslar Kazası, Küçükköy karyesi yakınındaki su lağmından hâsıl olan suyun, Mustafa Ağa ve Beşir Ağa vakıfları arasında paylaşılmasına dair bilgiler bulunmaktadır (Ekler Bölümü: 3.1. – 3.2.)[225]. H.1207 (M.1792) tarihli olan bu belgeler ile çeşmenin M.1792 yılında da kullanılır durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Bir yapının duvarına bağımlı yapılan yuvarlak kemerli bu çeşme, dikdörtgen prizma gövdeli olup 2.83 m. yüksekliğinde, 1.66 m. genişliğinde ve 0.10 m. derinliğindedir (Foto No:196). Bir duvarın cephesinde yer alan çeşmenin en üstünde, mermer malzemeden kabartma tekniği ile yapılmış, bir çelenk içerisinde Sultan Abdulmecid'in tuğrası bulunmaktadır (Foto No:199). Bu tuğrada "Abdülmecid Han bin Mahmûd el-muzaffer dâ'ima" yazmaktadır[226]. Kıvrık, sivri uçlu uzun yaprakların birbirine eklenmesiyle elde edilen bu çelengin iç tarafını dalgalı bir silme dolanmaktadır. Çelenk içerisine işlenmiş tuğranın sağ üst kısmında sekiz adet sivri uçlu yaprağı olan bir çiçek motifi ile sol alt kısmında kısa ve ince bir dal üzerinde profilden betimlenmiş bir gül motifi bulunmaktadır. Bu çelengin hemen altına basık dalgalı bir kaş kemer yapılmıştır. Çeşme bu kemerden sonra duvar yüzeyine açılan niş içerisine yerleştirilmiştir. Bu kemer ile çeşme nişinin üzerini örten kemerin arasında 0.98 x 0.34 m. ölçülerinde, Talik hatlı yazılmış, H.1256 (M.1840) tarihli onarım kitabesi yer almaktadır. Taş malzemeden yapılmış kitabe, kartuşlarla üç satır, iki sütuna ayrılmış ve yeşil renge boyanmıştır. Kartuşlar arasında oluşan boşluklar ise bezemesiz bırakılmıştır (Foto No:200).

Şair Hayri tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Sarây-ı şehriyaride cenab-ı Kethuda Kadın

Bu dil-cû çeşmeyi ihyâyâ kıldı himmet-i mevfûr

Hârâb-ender-dirâb olmuştu yaptı fi sebilillâh

Muvaffak oldu bu hayra ede Hak sa'yini meşkür

---

[225] Vakıf Su Defterleri, 258/1/2 ve 258/1/3 numaralı kayıtlar. Belgelerin tamamı için bkz. Ekler bölümü: (3.1. – 3.2.) Transkribi için bkz. ÇELİK, G., **İstanbul Su Külliyatı III, İstanbul Şer'iyye Sicilleri Mâ-i Leziz Defterleri I, (1786-1791),** İSKİ, İstanbul, 1998, s.21-24.

[226] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.172.

Gelince âb-ı şâfı söyledim tarihini Hayri

Bu a'lâ çeşmeyi Mahcûbe Kadın kıldı nev-ma'mür

1256"[227]

Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşmenin etrafı üç yönde bezemesiz silmelerle çerçevelenmiştir. Bu silmelerden en dışta olanı dışbükey diğer ikisi ise düz yüzeyli yapılmıştır. Çeşmenin 0.10 m. derinliğindeki nişinin üzeri, yanlarda bulunan blok mermer ayaklar üzerine oturan, on iki dilimli istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiş yuvarlak bir kemerle örtülmüştür (Foto No:201). Bu kemerin merkezinde yaprakları kalp şeklinde olan altı yapraklı küçük bir çiçek motifi ile bezenmiş bir kabara yer almaktadır. Kemer köşeleri ise bezemesiz bırakılmıştır. Eserin inşa kitabesi, bu kemerin hemen altına, çeşme nişinin içerisine kabartma tekniğiyle yapılmış olup 0.49 x 0.41 m. ölçülerindedir. Dört satır ve tek sütun şeklinde düzenlenmiş kitabede satırlar, kartuşlar içerisine alınmıştır. Mermer malzeme ile yapılmış kitabe, Talik hatlı yazılmıştır (Foto No:203).

Lale devri şairi Nedim tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Bu dil-cü çeşme-i Pâkize tarhı eyledi bünyâd

Ne zibâ kıldı ihsân u kerem ayinesini icrâ

Beyân etti Nedimâ gayr-ı menküt-ile ta'rihin

Bu ra'nâ çeşme-i pür-nüru yaptırdı Beşir Ağa

1140"[228]

Çeşmenin ayna taşı, niş içerisine oyma tekniği ile yapılmış olup üzerinde dekoratif bir dalgalı kaş kemer bulunmaktadır (Foto No:202-204). Bel kısmında içe doğru kıvrılarak incelme gösteren ayna taşının iki yanında eserin ikinci onarımına ait kitabesi yer

[227] EGEMEN, A., **a.g.e.,** s.189.
[228] AYNUR, H., KARATEKE, H., T., **a.g.e.,** s. 173.

almaktadır. Mermer malzeme üzerine yazılmış bu kitabede Rık'a hat kullanılmıştır (Foto No:205-206).

Kitabenin okunuşu:

"Bâni-i sâlis esbak Medine kâdısı

Çırpanlı merhûm Mehmed Sâlim

Efendi'nin ve cümle-i mü'minin

Ervâhına fatiha"

1341-1343"[229]

Çeşmenin mermer malzemeden yapılmış, dikdörtgen şeklinde, tek bölümlü sade bir yalağı ile taş malzemeden yapılmış iki adet dinlenme sekisi vardır ancak bunların büyük bir kısmı yol seviyesinin altında kalmış ve kırılmalar meydana gelmiştir.

Sade bir görüntüye sahip olan eserde süsleme olarak; çelenk içerisinde yer alan tuğradan, istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiş yuvarlak kemerinden, dalgalı kaş kemer ve ayna taşından bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eserde çelenk ve tuğra bezemelerinin yer alması dikkat çekicidir. Bu bezeme öğeleri Lale Devri için tipik bir bezeme öğesi olmayıp Rokoko üslupsal özellikleri taşımaktadır. Ancak bu bezeme öğeleri sonraki dönem onarımlarına ait olmalıdır. Bunun yanı sıra eserin yer aldığı cephenin dalgalı bir kemer ile taçlandırılması da dikkati çeken diğer bir unsurdur. Günümüze iyi durumda gelemeyen eserin yüzeyinde ciddi derecede taş erimeleri ve kirlenmeler meydana gelmiştir. Ayna taşının kemerden sonra incelme gösteren alt kısmında meydana gelen kırılmalar ayna taşının bir bütünlük içinde algılanmasını engellemektedir. Bunun yanı sıra eserin yalağı ile dinlenme sekileri kırılmış ve büyük oranda yol seviyesinin altında kalmışlardır. Çeşme işlevini günümüzde de devam ettirmektedir.

---

[229] AYNUR, H., KARATEKE, H., T., **a.g.e.,** s. 173.

2.1.25. İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Beyoğlu İlçesi Kasımpaşa semtinde, Kadı Mehmet Mahallesi, Yel değirmeni Caddesi, Babadağı Yokuşu Sokağı'nda bir evin altında bulunan Ahmet Ağa Çeşmesi, su depolu bir çeşmedir. Su deposunun duvarları moloz taş-tuğla almaşıklığı ile çeşme ise kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir (Foto No:207), (Çizim No: 55-56). Eser, üzerindeki kitabeye göre; H.1140 (M. 1728) yılında, İbnülemin Ahmed Ağa [230] tarafından yaptırılmıştır. Mimarı ise bilinmemektedir.

Su depolu ve sivri kemerli olan çeşmenin, moloz taş-tuğla almaşıklığı ile inşa edilmiş su deposunun yüksekliği 5.18 m., genişliği 6.27 m. ve derinliği 4.50 m.dir. Su deposunun kuzey cephesinde 0.60 m. açıklığında bir pencere yer almaktadır.

Kesme taş malzeme ile klasik üslupta sivri kemerli inşa edilmiş çeşme, bağlı bulunduğu su deposunun doğu cephesinin orta bölümüne yerleştirilmiştir (Foto No:208). Çeşmenin bulunduğu bölüm su deposunun üst ve yan bölümlerinden 0.15 m. taşırılmıştır. Çeşme; 3.38 m. yüksekliğinde, 2.49 m. genişliğinde ve 0.30 m. derinliğindedir. Dikdörtgen prizma gövdeli eserin üst kısmında bulunan bezmesiz düz saçağı, önden ve yanlardan taşıntı yapmıştır. 0.30 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri, yanlarda bulunan blok taş ayaklar üzerine oturan sivri kemer ile örtülmüştür (Foto No:209-210). Kemerin kilit taşı üzerinde bir adet gülbezek motifi bulunmaktadır. Kemer köşelikleri ise bezemesiz bırakılmıştır. Eserin, çeşme nişinin içerisine yerleştirilen taş malzemeden yapılmış kitabesi, Celî sülüs hatlı yazılmış ve iki parça halinde düzenlenmiştir (Foto No:211-212). Bu parçalardan üstte bulunanı yatay dikdörtgen formunda olup 1.05 x 0.51 m. ölçülerindedir. İki sütun ve üç satır şeklinde düzenlenmiş kitabede, satırlar ve sütunlar arasında oluşan boşluklar çiçek motifleri ve üç yapraklı enginar motifleriyle bezenmiştir. Kartuş aralarına işlenen bu çiçeklerden biri altı yapraklı, kısa ve ince gövdeli bir çiçek iken diğeri profilden yapılmış, kısa ve ince gövdeli bir gül motifidir. Kitabenin dikey dikdörtgen formdaki ikinci parçası ayna taşına bağlı olarak tasarlanmıştır (Foto No:213). Kitabenin bu kısmı, tek sütun ve dört satır şeklinde düzenlenmiş olup 0.60 x 0.52 m. ölçülerindedir. Kartuşlarla dört satır şeklinde düzenlenmiş kitabede; kartuş boşlukları

---

[230] İzmirli Ali Paşa'nın kardeşi olan Ahmet Ağa, İstanbul gümrükçüsü, M.1705 yılında silahdar, sipahiler ağası, baş bakı kulu (maliye başmüfettişi), Erzurum beylerbeyi ve tersane eminliği gibi birçok görevde bulunmuştur. M. 1733 yılında vefat eden Ahmet Ağa, Üsküdar'da kendi hayır eseri olan Ahmediye Camii'nin haziresine gömülmüştür. (YÜKSEL, İ., A., "Ahmediye Külliyesi" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.II**., İstanbul, 1989, s.169-170).

tek yapraklı enginar motifleriyle bezenmiştir. Eserin, kitabe metni, Ahmed Ağa'nın Kasımpaşa Tepebaşı Caddesi'ndeki çeşmenin kitabesi ile aynıdır[231].

Şair Sâlim tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Sehâb-ı cüd tersâne emini Ahmed Ağa kim
Hemîşe reşha-pâş-ı hâtır-ı dil-teşnegân olsun

Kasımpaşa'ya icrâ etti bir Âb-ı hayât-efzâ
Zülâl-i Hızr şimden sonra isterse nihân olsun

Bu ayn-ı dil-nişini bu mahalle yaptı mâlından
Du'â-yı hayrı halka lüle-veş vird-i zebân olsun

Utâş-ı nâsı şâdâp etti dünyada Hudâvendâ
O dahi âb-ı Kevser birle ferdâ şâdumân olsun

Dedi seyreyleyip 'atsâna Sâlim sâl-i ta'rihin
Bu dil-cü çeşmeden mâ-i zülâl iç nüş-ı cân olsun
1140"[232]

Çeşme nişinin alt kısmına yerleştirilen ayna taşı, taş malzemeden yapılmış olup kitabe ve gövde olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır (Foto No:214). Ayna taşının üzerine dekoratif bir dalgalı kaş kemer motifi işlenmiştir. Bu kemerin iç orta kısmına bir adet büyük ve kemer köşeliklerine de birer adet küçük dairevi formda, bezemesiz madalyonlar yapılmıştır. Ayna taşının alt kısmı günümüzde kaba bir şekilde sıvanmış olup bu sıvalı kısımda bir adet lüle deliği bulunmaktadır. Çeşmenin önünde bulunan taş

[231] ÖZDENİZ, E., **İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşmeleri ve Sebilleri,** İstanbul, 1995, s.156.
[232] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.170.

malzemeden yapılmış bezemesiz yalağı ile dinlenme sekileri kırılmış ve çok hasar görmüştür. Çeşmenin önündeki tek bölümlü yalağı 1.32 m. genişliğinde ve 0.55 m. derinliğindedir.

Oldukça sade ve klasik bir görüntüye sahip olan eserde süsleme olarak; sivri kemerin üzerindeki gülbezek motifinden, bezemeli ayna taşından ve kitabelerde kartuşlar arasında oluşan boşluklarda bulunan çiçek motiflerinden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, tamamen klasik üslupta inşa edilmiş olması, kitabelerinin konumlandırılışı ve ayna taşının kitabe formuyla birleştirilmesi açısından dikkat çekicidir. Günümüze oldukça harap durumda gelen eserin, beden duvarında çatlaklar oluşmuş yalağı ve dinlenme sekileri kırılmış ve büyük oranda tahribata uğramıştır, ayna taşının alt kısmında kırılmalar meydana gelmiş bunun yanı sıra günümüzde kaba bir şekilde sıvanarak çirkin bir görüntü oluşmuştur. Bütün bunlara ek olarak eserin ön kısmına atılmış hurda araçlar hiçbir şekilde yerlerinden kaldırılamamaktadır, bu durum ise eserin fotoğraflanmasını zorlaştırmaktadır. Günümüzde işlevini kaybeden çeşmenin musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

2.1.26. İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Beyoğlu İlçesi Kasımpaşa semtinde, Tophane Caddesi ile Dörtkuyu Caddesi'nin birleştiği köşede yer alan eser, özgün haline benzemeyen bir şekilde kesme taş ve tuğla almaşıklığı ile yeniden inşa edilmiştir (Foto No:215), (Çizim No: 57-58). Eser, kitabesinden anlaşıldığına göre; H.1140 (M.1728) yılında, İbnülemin Ahmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Dört cepheli, yuvarlak kemerli bir meydan çeşmesi olan Ahmed Ağa Çeşmesi'nin, günümüzde 4.58 m. yüksekliğinde, 10.34 m. genişliğinde ve 11.03 m. derinliğinde, kesme taş - tuğla almaşıklığı ile örülmüş bir su deposu vardır. Su deposunun üzeri günümüzde kurşunla kaplanmış bir çatı ile kapatılmıştır. Su deposunun üzerini dört yönde dolaşan saçak farklı ölçülerdeki dört sıra düz silme kuşaklarıyla hareketlendirilmiştir. Eserin dört cephesinde yer alan çeşmelerin yüksekliği 3.43 m., genişliği 2.26 m. ve derinliği 0.32 m.dir. 0.32 m. derinliğindeki çeşme nişlerinin üzeri, yanlardaki ayaklar üzerine oturan, tuğla malzeme ile örülmüş yuvarlak kemerlerle kapatılmıştır (Foto No:215-216-217-218-219). Çeşmelerin ayna taşları da birbirleri ile aynı şekilde bezenmiş olup mermer malzemeden yapılmıştır. Dikdörtgen formlu ayna taşları, üç yapraklı bir lale motifi ile sonlanan iki kademeli dekoratif bir dalgalı kaş kemer ile bezenmiştir (Foto No:222). Bu lale motifinin hemen üzerinde boş bırakılmış dikdörtgen bir yüzey bulunmaktadır. Ayna taşının alt kısmına doğru bir adet lüle deliği yapılmıştır. Eserin, bezemesiz olan tek bölümlü yalakları betondan yapılmış olup dinlenme sekileri yoktur. Eserin yalakları, 0.64 m. yüksekliğinde ve 1.78 m. genişliğindedir.

Çeşme nişinin üzerini örten yuvarlak kemerin hemen üzerindeki kitabe, 1.44 x 0.61 m. ölçülerindedir. Eserin mermerden kitabesi, Sülüs hatlı yazılmış, kartuşlarla üç sütun ve dört satıra ayrılmıştır. Ancak dördüncü satırda iki kenarda bulunan kartuşlar boş bırakılmış ve ortada bulunan kartuşa kitabe metninin devamı yazılmıştır. Kartuş aralarında oluşan boşluklara ise çiçek ve üç yapraklı enginar motifleri işlenmiştir. Bu boşluklardan birinci satırdakine yaprakları iki kat tekrar edilmiş altı yapraklı küçük bir çiçek motifi; ikinci satırdakine cepheden betimlenmiş, kısa gövdeli, açmış bir gül motifi; üçüncü satırdakine ise altı yapraklı bir dal motifi yapılmıştır (Foto No:220).

Şair Sâlim tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Sehâb-ı cüd tersâne emini Ahmed Ağa kim
Hemîşe reşha-pâş-ı hâtır-ı dil-teşnegân olsun

Kasımpaşa'ya icrâ etti bir Âb-ı hayât-efzâ
Zülâl-i Hızr şimden sonra isterse nihân olsun

Bu ayn-ı dil-nişini bu mahalle yaptı mâlından
Du'â-yı hayrı halka lüle-veş vird-i zebân olsun

Utâş-ı nâsı şâdâp etti dünyada Hudâvendâ
O dahi âb-ı Kevser birle ferdâ şâdumân olsun

Dedi seyreyleyip 'atsâna Sâlim sâl-i ta'rihin
Bu dil-cü çeşmeden mâ-i zülâl iç nüş-ı cân olsun
1140"[233]

Kitabenin Türkçesi:

"Bir cömertlik bulutu olan Tersane Emini Ahmed Ağa ki, daima susamış gönüllerin hatırlarını sulasın.

Kasımpaşa semtine hayat bağışlayan öyle bir su akıttı ki artık Hızır aleyhisselamın içtiği Âb-ı Hayat kaybolsa da gam değil.

[233] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.171.

Gönüllerde yer eden bu çeşmeyi tamamen kendi hesabından yaptırdı. Artık (o çeşme), halkın hayır duasını çeşme lülesi gibi devamlı akıtsın (herkes ona dua okumayı adet haline getirsin).

İnsanların susayanlarını bu dünyada suya eriştirdi. Allah'ım! O da öte dünyada Kevser suyu içerek mutlu olsun.

Salim, susamışları görüp şu mısra ile (çeşmenin) yapılış tarihini söyledi: (Ey susuzlar!) Bu gönül alan çeşmeden tatlı suyu için de canınıza bal (şifa) olsun"[234].

Çeşmenin orijinal şekline dair bilgileri Alin Talasoğlu'nun yüksek lisans tezi olarak hazırlamış olduğu "İstanbul'un Meydan Çeşmeleri" isimli çalışmadan öğrenmekteyiz. Çalışmada yer alan bilgilere göre; "Bu meydan çeşmesi kesme taş ve iki sıra tuğladan hazneli olarak yapılmıştır. Meydana bakan yüzde ve arka tarafında olmak üzere iki çeşmesi vardır. Yapı oldukça kötü durumdadır. Taşlar yer yer dökülmüştür. Arka yüzü sonradan onarılmış, duvarlar sıvanmış ve boyanmıştır. Yuvarlak kemerli bir niş görülmektedir. Çeşmenin ön yüzünde tuğladan yuvarlak kemerli bir niş bulunmaktadır. Kemerin hemen üzerinde mermer bir silme mermerden kitabe taşını taşımaktadır. Yapının üzerinde muslukları yoktur. Tekneleri de bugün mevcut değildir."[235]

Eserin orijinal şekline dair diğer bilgileri ise; Özdeniz'in "İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşmeleri ve Sebilleri" isimli çalışmasından öğrenmekteyiz. Çalışmada yer alan bilgilere göre; "Kasımpaşa'da eski adı Tabakhane Meydanı, günümüzdeki adı Kızılay Meydanı olan meydandadır. İnşa tarihi, kitabesindeki motifler itibariyle Lale Devri üslubunda, haznesi taş ve tuğla karışımı bir teknikle örülmüş, dikdörtgen gövdeli, iki cepheli, yuvarlak kemerli bir meydan çeşmesidir. Günümüzde her iki cephenin kaplamaları sökülmüş olup, esas yapı elemanları görülmektedir. Her iki cephenin ayna taşları, tekneleri, seki taşları, muslukları mevcut değildir. Çeşmenin Tabakhane Meydanı'na bakan cephesinde niş kemerinin üzerinde bulunan tek parça mermer kitabe, natüralist üslupta lale motifleriyle süslenmiştir. Şair Salim tarafından yazılan beş satırlık kitabe on adet kartuş içerisine, kabartma tekniğiyle hakk edilmiştir. Arka yüzdeki diğer

---

[234] ÖZDENİZ, E., **a.g.e.,** s.155.
[235] TALASOĞLU, A., **İstanbul'un Meydan Çeşmeleri,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994, s.17.

çeşme ise orijinalliğini tamamen kaybetmiş olup, çirkin bir şekilde boyanarak tarihi özelliği yok edilmiştir. Bugün sadece yuvarlak kemerli bir nişten ibarettir"[236].

Bu bilgiler ışığında eserin sadece kitabesinin orijinal şekliyle günümüze ulaştığını söyleyebiliriz.

Oldukça sade bir görüntüye sahip olan eserde bezeme olarak saçakta bulunan silme profilleri, ayna taşları üzerine işlenmiş dalgalı kaş kemer formları ile kitabe üzerine işlenmiş çiçek ve enginar motiflerinden bahsedilebilir.

Dört cepheli, yuvarlak kemerli bir meydan çeşmesi olan eserin banisi ve inşa tarihi bilinmektedir ancak eser, özgün şekliyle günümüze ulaşamamıştır. Çeşme işlevini kaybetmiş olup, muslukları bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır. Oldukça geniş bir alanda yer alan eserin, restitüsyon planının çıkarılması ve özgün haline uygun bir şekilde yeniden onarılması gerekmektedir.

---

[236] ÖZDENİZ, E., **a.g.e.,** s.154.

2.1.27. Tophanelizadeler Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Millet Parkı'nda yer alan eser, buraya taşınmadan önce, Kısıklı ile Bağlarbaşı arasında bulunan Mihrişah Valide Sultan Sarayı civarında bugünkü Tophanelioğlu Caddesi'nin yakınlarında bulunuyordu. Eser, çevre yolu yapım çalışmaları esnasında günümüzdeki yerine taşınmıştır[237]. Kesme taş malzemeden yapılmış eser, üzerindeki kitabeye göre; H.1140 (M.1728) yılında Tophanelizade Mustafa Efendi tarafından inşa ettirilmiştir.

Özgün şeklinde tek yüzlü bir meydan çeşmesi olan eserin günümüzde yüksekliği 2.34 m., genişliği 2.17 m. ve derinliği 1.75 m. olan bir su deposu bulunmaktadır (Foto No:223-224), (Çizim No: 59-60). Bu su deposunun üzerinde bulunan iki kademeli düz saçağının alnı bezemesiz bırakılmış, alt kısmı ise içbükey şekilde tasarlanmıştır. Su deposunun yüzeyinden 0.04 m. taşıntı yapan çeşmenin yüksekliği 2.04 m., genişliği 1.69 m. ve derinliği 0.17 m.dir. Çeşme nişinin üzeri, yanlardaki blok taş ayaklar üzerine oturan, klasik üslupta sivri kemer ile örtülmüştür. Günümüzde ayna taşı olmayan çeşmenin, orijinalinde bulunan tas yuvası da günümüze ulaşamamıştır[238]. Çeşmenin önünde taş malzemeden yapılmış bezemesiz düz bir yalağı ve iki adet dinlenme sekisi vardır. Kaynaklardan öğrendiğimize göre; eserin orijinal yalağı mermer malzemeden yapılmış olup dairevi formdadır[239]. Günümüzdeki yalağı ise tek bölümlü, dikdörtgen formunda olup 0.38 m. yüksekliğinde ve 1.20 m. genişliğindedir.

Eserin, çeşme nişinin üzerini örten kemerin üzerine yerleştirilmiş kitabesi, mermer malzemeden yapılmıştır. 0.57 x 0.30 m. ölçülerindeki kitabe, tek sütun, iki satır şeklinde düzenlenmiş ve Celi Sülüs hatlı yazılmıştır. Kitabe metni altın yaldıza boyanmıştır (Foto No:225).

Kitabenin okunuşu:

"Tophâneli-zâdelerin

rûhlarıyçün el-Fatiha

---

[237] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.174.
[238] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.174.
[239] TALASOĞLU, A., **a.g.t.,** s.18.

1140”[240]

Klasik üslupta inşa edilmiş olan eserde herhangi bir bezeme öğesi yoktur.

Tek yüzlü, sivri kemerli olan çeşmenin inşa tarihi ve banisi bilinmektedir. Eser tamamen klasik üslupta inşa edilmesi ve son derece sade olması açısından dönemi içinde dikkat çekicidir. Günümüzde yapılan onarımlarla özgünlüğünü kaybeden eserin, musluğunun alt kısmından itibaren aşırı derecede rutubetlenme meydana gelmiştir ve bu durum çeşme yüzeyinde yosun ve kirlenmelerin oluşumuna yol açmıştır. Yalak yüzeyinde de benzer kirlenmeler meydana gelmiştir. Eser, günümüzde de işlevini devam ettirmekte olup musluğu bulunmakta ve suyu da akmaktadır. Çeşme, bir zamanlar Tophanelioğlu Mustafa Efendi’nin yaptırmış olduğu Çengelköy üzerindeki Hasip Paşa Çiftliği’nde kaynağı olan Tophanelizadeler suyolundan beslenirdi[241].

[240] TANIŞIK, H., **a.g.e.,** s.174.
[241] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.74.

2.1.28. III. Ahmed Meydan Çeşmesi

Eminönü İlçesi'nde Topkapı Sarayı'nın dışında, Bab-ı Hümayun önünde yer alan eser, mermer malzemeden yapılmıştır (Foto No:226-227). Eserin bulunduğu yerde önceden Perayton isimli bir Bizans çeşmesi bulunmaktaydı[242]. Çeşmenin üzerindeki kitabeden anlaşıldığına göre; çeşme, Sadrazam Damad İbrahim Paşa'nın tavsiyesi ile H.1141 (M.1729) yılında III. Ahmed tarafından inşa ettirilmiştir. Çeşmenin mimarının kim olduğu bilinmemekle birlikte pek çok yerde eserin, III. Ahmed Dönemi Hassa Baş Mimarı Kayserili Mehmed Ağa[243] tarafından inşa edildiği kayıtlıdır. Ancak bu iddiayı destekleyen kayıtlar bulunmamaktadır. Yalnızca kısa bir arşiv kaydında Mehmed Ağa'nın çeşmenin alem ve şebekelerinin yaldızlanması işini üstlendiği bildirilmektedir[244]. Çeşmenin inşasında kullanılan mermer malzemenin temini için Sultan III. Ahmed'in H.1141 (M.1729) yılında vermiş olduğu ferman şu şekildedir:

"*Marmara naibine ve zabitine hüküm ki; Sarayi Cedidi Âmirem babıhümayunu pişgâhında tarafı hümayunumdan müceddeden binasına mübaşeret olunan çeşmesar içün mermer taşın lüzumu olmağla iktizâ iden behaları bina emini tarafından verilmek üzre tâyin olunan mübaşir haseki marifeti ile gönderilen defter mucibince saf ve beyaz damarsız olmak üzre … zira' mermer taşı katı' ve tedarik olunup aceleten kayıklara vaz-ü tahmil ve bir gün mukaddem Âsitanei saadet âşiyanıma naklolunmak babında fermanı âişanım yazılmıştır. Fî evasıtı (Ramazan) 1141*"[245]

Dört cepheli bir meydan çeşmesi olan III. Ahmed Çeşmesi, dikdörtgen bir plan üzerine oturmaktadır ve çeşmenin dört köşesinde birer adet dairevi formda sebil bulunmaktadır. Bu sebiller vasıtasıyla çeşmenin köşeleri pahlanarak estetik bir görüntü elde edilmiştir. Çeşmenin merkezinde sekizgen prizma gövdeli bir su deposu vardır. Bu su deposunu çeviren beden duvarının zeminden saçağa kadar yüksekliği 7.11 m, genişliği 12.50 m.

---

[242] ÖDEKAN, A., "Ahmed III. Meydan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.I., İstanbul, 1995, s.116.

[243] Lale Devri Hassa baş mimarı olan Mehmet Ağa'nın hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Mehmet Ağa ilk olarak H.1115 (M.1703-1704) yılında hassa baş mimarı olarak atanmış ancak bu görevi uzun sürmemiştir. H.1117 (M.1705-1706) yılında Hassa baş mimarlık görevine Hacı İbrahim Ağa getirilmiş ancak Mimar Mehmet Ağa'nın depremden zarar gören Eyüp Sultan Camii'nin minarelerini onarımında göstermiş olduğu başarıdan dolayı H.1120 (M.1709) yılında yeniden Hassa baş mimarı olarak atanmıştır. Mimarlık konusunda birçok görev alan Mehmed Ağa'nın özellikle Boğaziçi ve Kâğıthane'nin imarındaki rolü azımsanamayacak ölçüdedir (ERDOĞAN, M., **Lale Devri Baş Mimarı Kayseri'li Mehmed Ağa,** İstanbul, 1962, s.1-11). Ayrıca bkz. TOPÇU, S. M., "Kayserili Mimar El-Hac Mehmed Ağa'nın Kayseri'deki Hayratı" **Karadeniz, S.XIII.,** Ankara, 2012, s.47-62.

[244] EYİCE, S., "Ahmed III Çeşmesi", **İslam Ansiklopedisi,** C.II., İstanbul, 1992, s.38.

[245] KOÇU, R., E., "Ahmed III. Meydan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.I., İstanbul, 1995, s.298. Ayrıca bkz. REFİK, A., **Onikinci Asırda Hicri'de İstanbul Hayatı (1689-1785),** İstanbul, 1988, s.101.

ve derinliği 18.23 m.dir. Deponun üzeri geniş ahşap saçakları olan kurşun kaplama bir çatı ile örtülmüştür (Foto No:229). Çatının tam ortasında ve sebillere denk gelen dört köşesinde birer adet yüksek kasnaklı yalancı kubbe vardır. Kubbelerin her birinin üzerinde altın yaldıza boyanmış ve tunç malzemeden yapılmış alemler bulunmaktadır. Bu kubbeler ve alemler yapıyı oldukça yüksek ve ihtişamlı göstermektedir. Yapının dikey kütlesini yatay düzlemde keserek daha yumuşak bir görüntü sağlayan geniş ahşap saçak oldukça bezemeli yapılmış ve saçak yüzeyi, çeşme ile sebiller üzerinde farklı motiflerle bezenmiştir. Ancak bu motifler orijinal olmayıp çatıda yapılan onarımlar sonrasında tasvir edilmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak; Başbakanlık Arşivi'nde bulunan H.1310 (M.1892) tarihli belgede, çeşmenin ahşap çatısının tamir edildiği ancak bu tamirat esnasında XIII. ve XIV. Lui dönemlerine ait çiçek bezemelerinin yapılarak çeşmenin zarafetinin bozulduğu belirtilmektedir. Bu belgede aynı zamanda Sultan II. Abdülhamit'in [246] salona koydurmak üzere III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nin bir maketini yaptırdığı da kayıtlıdır. Bunun yanı sıra çeşmenin resmini çizen Şakir Paşa'ya sanayi madalyası verildiği de kaydedilmiştir (Ekler Bölümü: 1.1.)[247].

Onarımlar sonrasında değiştirilmiş olan bu bezemede, saçağın çeşmeler üzerinde bulunan kısmına; dikdörtgen bir yüzey içerisinde, köşeleri pahlanmış ikinci bir dikdörtgen form yapılmıştır (Foto No:275-295). Bu ikinci dikdörtgen formun içerisinde çapraz düzlemde birbirine paralel ilerleyen iki adet dalgalı şeridi, yine bu şeride ters gelecek şekilde çapraz düzlemde kesen birbirine paralel iki adet dalgalı şeridin kesmesiyle oluşturduğu kafes dokusu bulunmaktadır. Birbirine paralel ilerleyen bu dalgalı şeritler ahşap malzeme ile yapılmışlardır. Köşeleri pahlanan bu ikinci dikdörtgen formun kenarlarında kabartma tekniğinde yapılmış ve uçları kıvrılmış şeritlerle birbirlerine bağlanan motifler bulunmaktadır. Motiflerin bulunduğu zemin kırmızı renge boyanmışken motiflerin üzeri beyaz renge boyanmıştır. Başı ve sonunda üç yapraklı palmetlerin yer aldığı bu motifler kendi içerisinde simetri göstermektedir. Bu üç yapraklı palmetlerin sağında ve solunda birer adet küçük kıvrık dallar vardır, palmetin alt kısmında ise baş kısımları birbirine yaklaşmış ancak alt kısımları birbirinden uzaklaşmış, dışarı doğru iki dilimli kıvrık dal uzanmaktadır. Böylece kıvrık dalların alt

---

[246] Belgede sultanın ismi belirtilmemiş ancak M.1876-1909 yılları arasında tahtta Sultan II. Abdülhamit'in olması ve Yıldız Sarayı Müzesi'nde III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nin sedef kakmalı maketinin bulunması belgede bahsi geçen isteğin Sultan II. Abdülhamit'e ait olduğunu kanıtlar niteliktedir.

[247] BA. Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı, Dosya No.268, Gömlek Sıra No.98. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (1.1.).

kısmında elde edilen açıklığa yine üç yapraklı, ancak oldukça küçük boyutta yapılan bir palmet ile onun sağında ve solundaki küçük kıvrık dallar işlenebilmiştir. Simetri oluşturan bu motifin bitiş çizgisi kabul edeceğimiz bu kısmında üç adet küçük daire motifi vardır. Bu küçük daireler vasıtasıyla adeta motifin simetri çizgisi belirlenmiştir. Sebiller üzerine denk gelen saçağın köşe yüzeyleri ise ahşap çakmalarla üç bölüme ayrılmıştır (Foto No:273-274-293-294). İki yanda, üst köşeleri ve alt orta kısmı yarım daire şeklinde oyulmuş dikdörtgen panolar bulunmaktadır. Oyulmuş köşelerden sağ tarafta bulunanın içerisinde gövdesi kıvrımlı ve üzerinde yaprakları bulunan yedi yapraklı küçük bir çiçek motifi ve bu motife doğru uzanan yapraklı kıvrık dallar ile bir adet kenger yaprağı yer almaktadır. Panonun iç kısmında da dalgalı ahşap şeritler üzerine işlenmiş yedi yapraklı küçük çiçekler, yapraklı kıvrık dallar ve kenger yaprakları vardır ancak burada motifler şeritler üzerine yayılmış olup daha ferah bir görüntü elde edilmiştir. Alt kısımda bulunan yarım daire şeklinde ki oyuğun içerisinde ise, küçük bir toprak birikintisinden çıkan sağa ve sola meyletmiş kıvrık gövdeli küçük çiçek motifleri ve bu motiflerin arasından geçmeler yaparak grift bir görüntü oluşturan yapraklı kıvrık dallar yer almaktadır. Bu yarım daireden çıkan dört adet çiçekli şeritler ışın şeklinde dikdörtgenin köşelerine uzanır. İki taraftaki bu dikdörtgen formların ortasında yine ahşap çakmalarla elde edilmiş dalgalı şeritler bulunmaktadır. Bu şeritler saçağın formuna uygun şekilde üst kısımda geniş bir dalga yaparak kıvrılmışlardır ve bu şekilde iç kısma doğru giderek küçülen üç kat dalgalı şerit yer almaktadır. Şeritlerin üzerinde köşelerde olduğu gibi yedi yapraklı küçük çiçek motifleri, yapraklı kıvrık dallar ve kenger yaprakları bulunmaktadır. Üç katlı yapılmış bu şeritlerin tam ortasında ise, yan yana dizilmiş küçük kenger yapraklarıyla elde edilmiş bir meyve tabağının içerisinde, hâlâ koparıldıkları dallar üzerinde bulunan, on adet büyüklü küçüklü işlenmiş şeftali motifleri yer almaktadır. İki dal üzerindeki bu şeftalilerin bağlı bulundukları dalların alt kısmı birbirinin üzerinden geçerek küçük bir kesişim noktası oluşturmuşlardır. Bu kesişimden sonra dallardan biri sağa diğeri ise sola doğru meyletmiştir. Dallar, üzerinde yaprakları ile betimlenmiştir. Kenger yaprakları ile elde edilen meyve tabağının kenarlarından ise sekiz adet yapraklı dal sarkmaktadır. Saçak üzerinde ahşap çakmalarla birbirinden ayrılmış bu yüzeylerin arasında kalan ince uzun boşluklar çeşme üzerlerine denk gelen köşeleri pahlanmış dikdörtgen formun üzerinde olduğu gibi başı ve sonu üç yapraklı palmetle sonlanan ve kendi içerisinde simetri gösteren motiflerle bezenmiştir ve bu motif tüm saçak boyunca tekrarlanmıştır.

Eserin dört cephesinde birer adet çeşme ve köşelerinde de birer adet sebil bulunmaktadır. Bu çeşme ve sebillerin tanımları kitabenin başladığı kuzeydoğu cephede bulunan sebilden itibaren yapılacaktır (Çizim No: 65-66-67-68). Sebiller benzer şekillerde yapıldıkları için sadece bir sebilin tanımlanması yapılacak diğerlerinin ise sadece etek bezemeleri tanımlanacak ve kitabe transkripsiyonları verilecektir. Çeşmenin üst kısmını baştan sona çerçeveleyen bordür sıraları da her cephede aynı şekilde işlendikleri için sadece çeşme tanımlarının başladığı doğu cephede tanımlanacaktır.

Çeşmenin köşelerine yarım daire formunda inşa edilmiş sebillerin etek kısımları, kuzeydoğu ve kuzeybatı sebillerinde hurma ağacı gövdesine benzeyen sütunlarla üç bölüme ayrılmıştır (Foto No:241-242-243-244). Bu sütunların üzerinde sebili boydan boya çerçeveleyen bir mukarnas frizi yer alır. Bu mukarnas frizinden sonra hurma ağacı gövdeli sütunların başlıklarını da dolanan dört kat bezemesiz dışbükey ve düz silmelerden oluşan profillendirme gelmektedir. Kuzeydoğu sebilinin eteğinin birinci ve üçüncü bölümleri benzer şekilde bezenmiştir. Sebil etekleri üzerine yüksek kabartma tekniğiyle yapılmış bu bezemelerden birinci ve üçüncü bölümdeki motifin merkezinde bir adet ayçiçeği bulunmaktadır. Motifin tamamı yatay ve dikey doğrultuda, iki simetri ekseninde işlenmiştir. Motifin simetri noktası bu ayçiçeği olup, çiçeğin altından ve üstünden çıkan dört adet yapraklı kıvrık dal sağa ve sola yönelerek motifi sağda ve solda iki gruba ayırmıştır. Bu dört adet dalın uzandığı noktalarda da birer adet ayçiçeği motifi bulunmaktadır ve bu çiçeklerin alt ile üst dallarının buluştukları noktada altı yapraklı küçük birer çiçek motifi daha yer almaktadır. Böylece motifin gruplar içerisindeki merkezi belirlenmiştir. Bu noktada motifin temel merkezi ikinci planda kalarak motif kendi grubu içerisindeki çiçeğin merkezinden ilerleme göstermiştir. Grup merkezlerindeki ayçiçeklerinin sağından ve solundan çıkan yapraklı kıvrık dallar iki yönde aşağıya ve yukarıya doğru gelişme göstererek ilk merkezden çıkan dalların oluşturduğu mekânı dolgulamışlardır. Bu dalların her biri profilden işlenmiş gül motifleriyle sonlandırılmışken, dalların iki kola ayrıldığı noktada ve motifin bitiş çizgisinde birer adet cepheden işlenmiş gül motifi bulunmaktadır. Eteğin ikinci bölümü (orta kısım) silmelerle üç bölüme ayrılmıştır ve her bir bölümün üzeri dalgalı kaş kemerle örtülüdür. Bu haliyle birer ayna taşını anımsatan bölümlerden birincisinin üzerinde kabartma tekniğiyle yapılmış, vazo içerisinde çiçek motifleri bulunmaktadır.

Şişkin gövdeli, ince uzun ağızlı vazo (laledan)[248], içerisinde yapraklı dalları olan çiçek ve gül motifleri bulunmaktadır. Vazo içerisindeki bu çiçekler, dikey düzlemde simetri göstermektedirler. Çiçeklerin merkezinde üst üste işlenmiş ve sırtını dönmüş iki adet büyük gül motifi bulunmaktadır. Vazo içerisindeki güllerin ve çiçeklerin sağa veya sola doğru eğilmiş yapraklı gövdeleri vardır. Yukarı doğru uzanan çiçeklerden en alt sıradaki profilden işlenmiş gül motifleridir, onun üstünde gonca motifleri bulunmaktadır, goncalardan sonra ayçiçeği motifleri yer almaktadır, ayçiçeklerinden sonra ise küçük çiçek motifleri işlenmiştir. İkinci bölümde bulunan şişkin gövdeli, ince uzun ağızlı vazo içerisinde kıvrık dallar içinde gül ve çiçek motiflerinin yanı sıra sivri uçlu yaprakları olan lale motifi işlenmiştir. Burada da çiçek motifleri dikey düzlemde simetri göstermektedir. Motifin merkezinde profilden yapılmış bir gül yer almaktadır ve bu gülün arka kısmından yukarı doğru yükselen üç adet lale motifi bulunmaktadır. Oldukça sivri yaprakları olan lalelerin gövdelerinden iki yana kıvrık uzun yapraklar uzanmaktadır. Merkezdeki gül motifinin iki yanında, profilden işlenmiş gül motifleri ile gonca motifleri bulunmaktadır. Üçüncü bölümdeki vazolu çiçek motifi, birinci bölümdekiyle aynı şekilde yapılmıştır.

Güneybatıda yer alan sebilin etek kısmı da hurma ağacı gövdesine benzeyen sütunlarla üç bölüme ayrılmıştır ve bu sütunların üzerinde sebili boydan boya saran mukarnas dişi dizisi bulunmaktadır. Her bir bölüm içerisinde üç adet, bel kısımlarında içe doğru kıvrılarak incelme yapan ve dalgalı kaş kemer formunda son bulan silmeler vardır (Foto No:288-289-290). Bu şekliyle bezemelerin her biri birer ayna taşı görüntüsünü anımsatmaktadırlar. Dalgalı kaş kemerin iç orta kısmına büyük birer gülbezek motifi işlenmiştir. Sebilin birinci bölümündeki, birinci ve üçüncü gülbezeğin merkezinde yirmi dört yapraklı bir çiçek motifi vardır ve çiçeğin yaprakları ikinci katta tekrar edilerek daha büyük işlenmiştir. Birinci bölümün ikinci gülbezeğinin merkezinde ise altı yapraklı büyük bir çiçek motifi bulunmaktadır. Çiçeğin yapraklarının en dış kısmını birbirlerine uç kısımlarından bağlı rumiler çevirmiştir. Her bir ruminin üzerinden atlayan yarım halka şeklindeki kıvrık dalların birleşim yerlerinde gülbezeğin içine doğru işlenmiş üç yapraklı palmet motifleri bulunmaktadır. Sebilin ikinci bölümündeki ikinci gülbezeğin merkezinde, on yedi yapraklı büyük bir çiçek motifi vardır. Bu merkezin etrafında ise

[248] Boyun kısmı dar ve uzun, dip kısmı ise basık küre şeklinde yapılan vazolara laledan; gövde kısmı yumurta şeklinde olup ağız kısmı geniş yapılan vazolara da şükûfedan denmektedir. (BAYTOP, T., "Osmanlı Lalesi", **İstanbul Armağanı IV, Lale Devri,** İstanbul, 2000, s.133-134).

yapraklar daha büyük boyutlarda ve uç kısımları sivriltilerek ikinci kez tekrar edilmiştir. İkinci bölümün ikinci gülbezeği ise on altı yapraklı büyük bir çiçek motifi şeklindedir. Çiçeğin göbeği küçük kare parçalara bölünmüştür. İkinci kısmın üçüncü gülbezeği, on yedi adet sivri uçlu yaprakları olan büyük bir çiçek motifi şeklinde işlenmiştir. Çiçeğin her bir yaprağının arasında yan yana iki ve onun üstünde de üst üste iki adet işlenmiş inci taneleri bulunmaktadır. Sebilin üçüncü bölümünün üç kısmı da aynı şekilde yapılmıştır. Buralarda bulunan gülbezeklerin merkezinde, on iki yapraklı küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır. Çiçeğin yaprakları etrafında ikinci katta yinelenen yapraklar yine on iki adet olup sivri uçlu işlenmişlerdir. Merkezle bu yapraklar arasında bırakılan kısa bir aralıktan sonra çiçeklerin etrafı on iki dalgalı bir çizgi ile sarılmıştır. Bu dalganın dış kısmında da uçları sivri, gövde kısımları biraz şişkin on iki adet yaprak motifi bulunmaktadır. Sebil üzerindeki her bir kemerin köşesi altı yapraklı küçük bir çiçeğin iki yanında uzanan kıvrık yapraklarla bezenmiştir. Kemer köşelerinin, sebili üç parçaya ayıran sütunlara denk gelen kısımlarında bulunan çiçekler ise tek yapraklı yapılmıştır.

Güneydoğuda bulunan sebil, üzerindeki bezemenin devamını taşıyan sütunlarla üç bölüme ayrılmıştır (Foto No:257-258-259-260). Bu sütunların üzerinde sebili boydan boya saran, altın yaldıza boyanmış, bir sıra yan yana dizilmiş lotus motifleri arasında üç yapraklı palmetler vardır. Bu dizinin altında da baklava dilimleri ile elde edilmiş zig zaglardan oluşan bir dizi daha bulunmaktadır. Eteğin her bir bölümünde bel kısımlarında içe doğru kıvrılarak incelme yapan ve dalgalı kaş kemer formunda son bulan silmeler yer almaktadır. Her bir dalgalı kaş kemerin iç orta kısmında da birer adet büyük gülbezek motifi bulunmaktadır. Sebilin eteği sütunlarla üç bölüme ayrılmıştır. Her bir bölüm de, dışbükey silmelerle, kendi içinde üç bölüme ayrılmıştır. Sebil eteğinin birinci bölümünün birinci kısmındaki gülbezeğin merkezinde on iki yapraklı bir çiçek motifi vardır ve çiçeğin yaprakları uç kısımları yuvarlatılarak dört kat tekrar edilmiştir. Birinci bölümün ikinci kısmındaki gülbezeğin merkezinde on iki yapraklı küçük bir çiçek motifi vardır. Bu çiçeğin yaprakları ilk sırada sivri uçlu ikinci sırada ise yuvarlatılarak tekrar edilmiştir. En son sıradaki yapraklar ise hepsini saracak şekilde sivri uçlu yapılmıştır ve yapraklar arasında daha küçük, sivri uçlu yaprak motifleri bulunmaktadır. Birinci bölümün üçüncü kısmında bulunan gülbezeğin merkezine, on iki yapraklı küçük bir çiçek motifi işlenmiştir. Bu çiçeğin yaprakları uç kısımları üç dilimli olacak şekilde üç kat tekrar edilmiştir. Sebil eteğinin ikinci bölümünün birinci ve

üçüncü kısmındaki gülbezeğin merkezinde, on altı yapraklı küçük bir çiçek motifi vardır. Bu çiçeğin yaprakları ikinci katta uç kısımları sivriltilerek tekrar edilmiştir. Daha sonra iki kat boyunca yaprakların etrafı on altı dilimli dalgalı bir çizgi ile çevrelenmiştir ve her bir dalganın arasında bir adet sivri uçlu küçük yaprak motifi bulunmaktadır. Sebil eteğinin ikinci bölümünün ikinci kısmındaki gülbezeğin merkezinde, sekiz yapraklı küçük bir çiçek motifi vardır. İkinci katta çiçeğin yaprakları uç kısımları sivriltilerek tekrar edilmiştir. Üçüncü katta çift sıra çizgilerle yine uçları sivri şekilde yinelenen her bir yaprağın üzerinde birer adet yarım halka şeklinde kıvrık bir dal bulunmaktadır. Sebil eteğinin üçüncü bölümünün birinci kısmındaki gülbezeğin merkezinde, on iki yapraklı küçük bir çiçek motifi vardır ve çiçeğin yaprakları etrafında on iki adet rumi motifi bulunmaktadır. Üçüncü bölümün ikinci kısmındaki gülbezeğin merkezinde, sekiz yapraklı küçük bir çiçek motifi vardır ve bu motifi üç kat boyunca çepeçevre saran tek yaprak sıraları bulunmaktadır. Bu yaprak sıralarını saran düz bir silme vardır ve silmenin üst kısmına kalp şeklinde küçük yaprak motifleri işlenmiştir. Onun da üzerine üç inci tanesi arasında dikdörtgen formlar yapılmıştır. Üçüncü bölümün üçüncü kısmındaki gülbezeğin merkezinde, yaprakları kalp şeklinde olan altı yapraklı küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır ve çiçeğin etrafı uç kısımları üç dilimli olan yapraklarla üç kat tekrar edilmiştir. Sebil üzerindeki her bir kemerin köşesi, altı yapraklı küçük bir çiçeğin iki yanında uzanan kıvrık yapraklarla bezenmiştir. Kemer köşelerinin, sebili üç parçaya ayıran sütunlara denk gelen kısımlarındaki çiçekler ise tek yapraklı işlenmişlerdir.

Kuzeybatıda bulunan sebilin etek kısmı, gövdesi hurma ağacı şeklindeki sütunlarla üç bölüme ayrılmıştır (Foto No:270). Eteğin en üst kısmında sütun başlıklarını da saracak şekilde işlenmiş bir sıra lotus-palmet dizisi bulunmaktadır. Yan yana dizilmiş lotuslar arasında üç yapraklı palmetlerden oluşan bu dizinin hemen altında bir sıra da mukarnas dişi dizisi bulunmaktadır. Bunun altında ise dört adet düz ve dışbükey silmelerle elde edilmiş profillendirme vardır. Sebil eteğinin birinci ve üçüncü bölümleri aynı şekilde yapılmıştır. Sebil etekleri üzerine yüksek kabartma tekniğiyle yapılmış bu bezemelerden birinci ve üçüncü bölümde bulunan motifin merkezinde bir adet ayçiçeği bulunmaktadır. Motifin tamamı yatay ve dikey doğrultuda iki simetri ekseninde betimlenmiştir. Motifin simetri noktası bu ayçiçeğidir. Ayçiçeğin altından ve üstünden çıkan dört adet yapraklı kıvrık dal sağa ve sola yönelerek motifi sağda ve solda iki gruba ayırmıştır. Bu dört adet dalın uzandığı noktalarda da birer adet ayçiçeği motifi vardır ve bu çiçeklerin alt ile üst

dallarının buluştukları noktada altı yapraklı küçük birer çiçek motifi daha yer almaktadır. Böylece motifin gruplar içerisindeki merkezi belirlenmiştir. Bu noktada motifin temel merkezi ikinci planda kalarak motif kendi grubu içerisindeki çiçeğin merkezinden ilerleme göstermiştir. Grup merkezlerinde bulunan bu ayçiçeklerinin sağından ve solundan çıkan yapraklı kıvrık dallar iki yönde aşağıya ve yukarıya doğru gelişme göstererek ilk merkezden çıkan dalların oluşturduğu mekânı dolgulamışlardır. Bu dalların her biri profilden işlenmiş gül motifleriyle sonlandırılmıştır. Sebil eteğinin ikinci bölümü basık dalgalı kaş kemerlerle üç bölüme ayrılmıştır ve her bir bölümde birbirinden farklı olan vazo içinde çiçek motifleri bulunmaktadır. İkinci bölümün birinci kısmındaki bezemede alt kısmı iki dilimli, şişkin gövdeli, ince uzun ağızlı bir vazo içerisinde çiçek motifleri vardır. Çiçeklerin merkezinde cepheden işlenmiş büyük bir ayçiçeği motifi bulunmaktadır. Bu çiçeğin yan kısımları ve üzerinde ise profilden yapılmış beş adet gül motifi bulunmaktadır. Bu gül motiflerinden üst kısımda bulunan üç âdetinde çiçeğin hemen üzerinden yükselen küçük tomurcuklar yer almaktadır. Bu çiçeklerin hemen altında yine profilden işlenmiş üç adet küçük gül motifi vardır. Merkezdeki ayçiçeğinin iki yanında da birer adet küçük lale motifi bulunmaktadır. En alt kısımda ise iki yanda bulunan başları aşağı doğru eğilmiş ve profilden işlenmiş iki adet gül motifi bulunmaktadır. Tüm bu çiçeklerin arasında ise yapraklı dallar uzanmaktadır. İkinci bölümün ikinci kısmındaki bezemede alt kısmı iki dilimli, şişkin gövdeli, ince uzun ağızlı bir vazo içerisinde çiçek motifleri bulunmaktadır. Bu vazonun da merkezine büyük bir ayçiçeği motifi yer işlenmiştir. Bu ayçiçeğinin üst kısmından yukarıya doğru uzanan üç adet yaprakları sivri uçlu işlenmiş lale motifi vardır. Laleler arasında ise birbirine kıvrılarak ilerleyen sarmal şekilde iki yaprak motifi bulunmaktadır. Lalelerin alt tarafında profilden işlenmiş iki adet küçük çiçek motifi vardır. En alt kısımda ise yine profilden yapılmış, başları aşağıya doğru eğilmiş iki adet ayçiçeği motifi yer almaktadır. Vazo içerisine çiçekler arasına serpiştirilmiş yapraklı dallar da betimlenmiştir. İkinci bölümün üçüncü kısmındaki bezemede de alt kısmı iki dilimli, şişkin gövdeli, ince uzun ağızlı bir vazo içerisinde çiçek motifleri bulunmaktadır. Buradaki vazonun da merkezinde bir adet ayçiçeği motifi vardır. Ayçiçeğinin üst kısmına işlenmiş üç adet gül motifi arka yüzünden tasvir edilmiştir ve çiçeklerin üzerinde küçük tomurcuklar bulunmaktadır. Bu güllerin arasında ise profilden işlenmiş küçük çiçek motifleri vardır. Ayçiçeğinin iki yanında birer adet profilden işlenmiş küçük lale motifleri yer almaktadır. Vazonun en alt kısmında iki yana sarkan, başları aşağı

doğru eğilmiş ve profilden işlenmiş iki adet gül motifi bulunmaktadır. Tüm bu çiçekler arasına da yapraklı dallar serpiştirilmiştir. Bu cephede yer alan sebilin kemer köşeleri bezemesiz bırakılmıştır.

Sebillerin şebeke kısımları, mukarnaslı sütun başlıkları olan sütunlarla üç bölüme ayrılmıştır(Foto No:271-272). Sütun gövdeleri ise bezemesiz bırakılmıştır. Sütunlar arasında kalan bölümler ahşap çerçeveli pencerelerle kapatılmıştır ve her bir bölümün demir parmaklıkları bulunmaktadır. Sütunlar arasında geçiş, basık dalgalı kaş kemerlerle sağlanmıştır. Sebiller, kemerin üzerinden itibaren yatay düzlemde, farklı şekillerde bezenmiş bordürler vasıtasıyla on iki bölüme ayrılmıştır. Kemer üzerinden itibaren başlayan birinci bölümde, kıvrık dallar ve çiçeklerle oluşturulmuş grift bir bezeme bulunmaktadır. Dalgalı kaş kemerin hemen üzerindeki bu bordürde bezemeler kabartma tekniğiyle yapılmıştır. Kendi içerisinde simetri gösteren bezemede kaş kemerin hemen üzerine üç yapraklı bir palmet motifi işlenmiştir. Palmetin iki yanında uzanan klasik formlu rumiler kıvrımlar yaparak iki volüt oluşturmuşlardır. Bu bezemenin üzerinde bulunan ikinci bordür yan yana dizilmiş üç yapraklı palmet dizisinden oluşmaktadır. Palmetlerin yapraklarının birleştikleri noktalarda ise masif daireler şeklinde küçük boşluklar oluşmuştur. Üçüncü bordürde yapraklı kıvrık dallar üzerinde çeşitli küçük çiçek motifleri bulunmaktadır. Dallar kendi içlerine doğru kıvrılarak küçük volütler meydana getirmişlerdir ve volütlerin merkezinde bu dalların ucunda bulunan küçük çiçek motifleri vardır. Dallar bu şekilde birbirlerine eklenerek bordür boyunca tekrar edilmiştir. Dördüncü bordür üzerine çeşmenin kitabeleri yerleştirilmiştir. Şair Seyyid Vehbi tarafından Tâlik hatlı yazılmış kitabeler[249] iki sütun, tek satır şeklinde düzenlenmiş ve yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmıştır. Bu bordürde, sütunların üzerinde içi çiçeklerle bezenmiş ve etrafında kıvrık dalların bulunduğu büyük birer gülbezek motifi bulunmaktadır. Gülbezeklerin iki tarafında üst üste işlenmiş beş yapraklı lale motifleri yer almaktadır. Kabartma tekniğiyle yapılmış ve altın yaldıza boyanmış bu lale motiflerinin, yapraklı ve gülbezeğe doğru eğilmiş kıvrımlı gövdeleri vardır. Altta yer alan lale motifinde iki adet yaprak işlenmişken hemen onun üzerinde yükselen lale motifinde dört adet yaprak işlenmiştir. Ayrıca üstte bulunan lalenin gövdesinde sağa doğru kıvrım yapan üç yapraklı küçük bir lale daha bulunmaktadır. Beşinci bordürde sütunlar üzerinde, dilimli kartuşlar içerisinde

[249] Eserin kitabesinde tarih mısrasını III. Ahmed kendisi söylemiş ve şairlerden bunu tamamlayan mısralar istemiştir. (AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.176).

yuvarlatılmış çizgilerle elde edilmiş ve iki ucu birer lale motifiyle sonlanan bir kabartma vardır. Baklava dilimi şeklindeki kabartmanın içi, birbiri üzerinden geçen çizgilerle kafes gibi dolgulanmıştır. Bu bordürde sütunlar arasında dilimli bir kartuş içerisinde, palmet ve rumilerle elde edilmiş yatay bir şemse kabartması bulunmaktadır. Yatay ve dikey düzlemde simetri gösteren şemsenin iki ucu üç yapraklı birer adet palmet motifiyle son bulmuştur. Şemsenin iç kısmında, klasik formlu rumiler grift geçmeler yaparak düğümler meydana getirmişlerdir ve bu düğümlerin birleşme noktasında üç yapraklı palmetler bulunmaktadır. Şemseyi dıştan saran dalgalı çizgi, bitiş noktalarındaki palmetlere ulaşmadan önce dört yuvarlak köşeli bir düğüm meydana getirmişlerdir. Altıncı bordür klasik formlu rumilerin kendi içlerine doğru kıvrılarak oluşturdukları küçük volütlerin yan yana dizilmesiyle bezenmiştir. Yedinci bordür yan yana dizilmiş üç yapraklı palmet motiflerinden oluşmaktadır. Palmetlerin yapraklarının birleştikleri noktada masif küçük daireler meydana gelmiştir. Sekizinci bordürde birbirinden bağımsız altı yapraklı küçük çiçek motifleri yan yana dizilmiştir. Dokuzuncu bordür bir sıra mukarnas frizi şeklindedir. Onuncu bordüre yan yana dizilmiş lotusların arasına beş yapraklı palmet motifleri işlenmiştir ve lotus ile palmetler altın yaldıza boyanmıştır. On birinci bordürde; yeşil, mavi ve kırmızı renklerin bulunduğu çini bezeme vardır. Bu bezemede yan yana dizilmiş yeşil renkte düz plakalar arasında çintemani motifi bulunmaktadır. Burada bulunan çintemani motifi; mavi renge boyanmış dalgalı çizgiler içerisinde, yeşil renge boyanmış kıvrık dallar ile ikisi altta biri üstte bulunan pars beneklerinden oluşmaktadır. Yeşil plakaların en üst kısmında ise bir sıra lotuslar arasında bulunan üç yapraklı palmet motifleri dizisi bulunmaktadır. Çeşmenin saçakla birleştiği on ikinci bordürde de çeşmeyi boydan boya saran, altın yaldıza boyanmış kenger (akantüs) yaprakları dizisi yer almaktadır. Doğan Kuban'a göre; Türk mimarisinde ilk yabancı motif olan akantüs yaprağı motifi ilk kez III. Ahmed Çeşmesi'nde ve bu bordürde görülmektedir[250].

Eserin doğu cephesinde bulunan çeşme, 7.11 m. yüksekliğinde, 2.50 m. genişliğinde ve 0.10 m. derinliğindedir (Foto No:245-246), (Çizim No: 62). Cephe, rumilerle bezenmiş bordürler vasıtasıyla yatay düzlemde iki, dikey düzlemde ise üç parçaya bölünmüştür. Çeşmenin, saçaktan kitabeye kadar olan kısmında çeşitli şekillerde bezenmiş altı adet bordür bulunmaktadır ve bu bordürler çeşmeyi boydan boya sarmaktadır. Kitabe

---

[250] ARSLAN, N., **Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl)**, İstanbul, 1992, s.165.

üstünden itibaren başlayan birinci bordür yan yana dizilmiş üç yapraklı palmet motiflerinden oluşmaktadır. Palmetlerin yapraklarının birleştikleri noktada masif küçük daireler meydana gelmiştir. İkinci bordürde birbirinden bağımsız altı yapraklı küçük çiçek motifleri yan yana dizilmiştir. Üçüncü bordür bir sıra mukarnas frizi şeklindedir. Dördüncü bordüre, üzerleri yaldızlanmış, lotus-palmet dizili bitkisel düzenleme işlenmiştir. Beşinci bordürde; yeşil, mavi ve kırmızı renklerin bulunduğu çini bezeme vardır. Bu bezemede yan yana dizilmiş yeşil renkte düz plakalar arasında çintemani motifi bulunmaktadır. Burada bulunan çintemani motifi; mavi renge boyanmış dalgalı çizgiler içerisinde, yeşil renge boyanmış kıvrık dallar ile ikisi altta biri üstte bulunan pars beneklerinden oluşmaktadır. Yeşil plakaların en üst kısmında ise bir sıra, lotuslar arasına işlenmiş üç yapraklı palmet motifleri dizisi bulunmaktadır. Çeşmenin saçakla birleştiği altıncı bordürde de çeşmeyi boydan boya saran, altın yaldıza boyanmış kenger (akantüs) yaprakları dizisi bulunmaktadır. Bu bordür dizilerinden sonra dikdörtgen şeklinde iki pano ve bunların ortasına konumlandırılmış kitabe bulunmaktadır. Yeşil zemin üzerine sarı renkle boyanmış bu panoların iç kısmına köşeleri pahlanmış kare bir form ile onun içerisine elips şeklinde bir madalyon yapılmıştır (Foto No:251). Dikey ve yatay doğrultuda simetrik yapılmış madalyonun merkezinde, altın yaldıza boyanmış on yedi yapraklı bir çiçek motifi vardır. Çiçeğin etrafı, yapraklar üzerinden itibaren çevrilerek daire içerisine alınmıştır. Madalyonun dış sınırı ile yapraklarını çevreleyen bu daire arasında oluşan boşluk ise düz çizgilerle birbirlerine bağlı olan sekiz adet kıvrık dalla bezenmiştir. Elipsin alt ve üst kısmındaki kıvrık dallar arasına ise üç yapraklı birer palmet motifi yapılmıştır ve palmetlerin gerisinde birer adet benek bulunmaktadır. Çeşmenin üst kısmında ve mihrabiyeler üzerindeki madalyonların ortasında bulunan kitabe, kırmızı renge boyanmış dikdörtgen şeklinde bir pano içerisindedir. 2.08 x 0.90 m. ölçülerinde, Tâlik hatlı kitabe, uç kısımları dalgalı kartuşlarla beş satır ve iki sütun şeklinde düzenlenmiştir (Foto No:249-250). Yeşil zemin üzerine altın yaldızla yazılan kitabede, kartuş aralarında oluşan boşluklar mavi renge boyanmıştır ve bu boşluklara altın yaldıza boyanmış yapraklı çiçek motifleri yapılmıştır. Kitabenin dış sınırları arasında oluşan boşluklara yapılan çiçek motifleri bulundukları yerin durumuna uygun olarak yarım betimlenmişlerdir. Kitabenin ortasında bulunan boşluklardan birinci sırada olanına yarım işlenmiş beş yapraklı küçük bir çiçek motifi yapılmıştır ve bu çiçeğin altında bir adet klasik formlu rumi bulunmaktadır. İkinci ile dördüncü sıradaki boşluğun orta kısmına altı adet sivri uçlu yaprakları olan küçük bir çiçek motifi ve bu çiçeğin alt

ile üst kısmına klasik formlu birer rumi işlenmiştir. Üçüncü ile beşinci sırada oluşan boşluğun ortasına sekiz adet yuvarlatılmış ve iki kat yinelenmiş yaprakları olan küçük bir çiçek motifi ve alt ile üst kısmına birer adet klasik formlu rumi yapılmıştır. Altıncı sırada yer alan ve kitabe sınırına denk geldiği için yarım işlenmiş olan boşlukta ise beş yapraklı küçük bir çiçek motifi yapılmıştır. Çiçeğin sivri uçlu yapraklarının arasında ise yaprakları birbirine bağlayan yay çizgiler bulunmaktadır. Çiçeğin üst kısmında bir adet klasik formlu rumi bulunmaktadır. Kitabenin sol tarafındaki boşluklar aynı şekilde işlenmiş çiçeklerle bezenmiştir. Buradaki çiçekler bulundukları yere uygun olarak yarım şekilde yapılmışlardır. Çiçeklerin beş adet sivri uçlu yaprakları vardır ve yapraklar birbirlerine yay çizgilerle bağlanmaktadır. Çiçeklerin üst kısmından çıkan rumiler ise sağa ve sola kıvrımlar yaparak orta kısımda diğer çiçeğin rumileriyle birleşmiştir. Kitabenin sağ tarafında bulunan boşlukların üçüncü ve dördüncü sırasındaki, beş adet yuvarlak ve iki kat yinelenmiş yaprakları olan çiçekler şeklindedir ve bu çiçeklerin de üzerinden sağ ile sola kıvrımlar yapan rumiler uzanmaktadır. Diğer sıralardaki çiçekler ise kitabenin solunda bulunan çiçeklerle aynı şekilde yapılmışlardır. Dikdörtgen prizma gövdeli çeşme, sağında ve solunda bulunan mihrabiyelerle sınırlandırılmıştır (Foto No:253). Aynı şekilde bezenen mihrabiyeler, mukarnas kavsaralı, dikdörtgen prizma gövdelidirler. Mihrabiyelerin üstünde bulunan bordürün üzeri yan yana dizilmiş lotuslar arasında beş yapraklı palmetlerle bezenmiştir. Mihrabiyeleri çerçeveleyen bordürün üzeri ise içe doğru kıvrım yaparak küçük volütler oluşturan klasik formlu rumilerin uç uca eklenmesiyle elde edilen motif dizisiyle bezenmiştir. Mukarnas kavsaralı mihrabiyelerin kavsara eteklerine birbirinden bağımsız beş yapraklı küçük çiçek motifleri yapılmıştır. Kavsara köşelerinde ise klasik formlu rumilerin grift geçmeler yaparak düğümler oluşturmasıyla elde edilmiş bezeme vardır. Mihrabiyelerin ortasına yerleştirilmiş çeşme, klasik üslupta sivri kemerli yapılmıştır (Foto No:246-247-248). Ayaklar üzerine oturan kemer, kırmızı ve beyaz taş almaşıklığı ile örülmüştür ve kemerin etrafını çerçeveleyen silme, kilit taşı üzerinde düğüm yaparak dış silme ile bağlanmıştır. Kemer köşeleri klasik formlu rumilerin grift geçmelerle düğümler oluşturmasından meydana gelen motifle bezenmiştir ve bu motifte rumilerle oluşturulmuş düğümlerin kemer köşesine denk gelen birleşme noktasında bir adet beş yapraklı palmet motifi bulunmaktadır. Çeşme nişinin iç kısmı bir mukarnas friziyle iki parçaya bölünmüştür. Mukarnas frizinin hemen üst kısmında, kemer aynasında rumi ve palmetlerle oluşturulmuş taç benzeri grift bir bezeme bulunmaktadır. Kendi içerisinde

simetri gösteren bu bezemede klasik formlu rumiler grift geçmelerle düğüm oluşturmuş ve ortada düğümlerin birleşme yerine beş yapraklı palmetler yapılmıştır. Bu bezemenin altında ise lotus-palmet dizili bordür bulunmaktadır. Çeşme nişinin alt kısmına dikdörtgen formunda yapılmış ayna taşının etrafını kıvrık dallar ve çiçeklerle bezenmiş geniş bir bordür çerçevelemektedir (Foto No:252). Burada yer alan motifte her bir kıvrık daldan sağa ve sola uzanan iki ayrı dal çıkmaktadır. Bu dallardan biri kendi içine doğru kıvrılıp oluşturduğu küçük volütün merkezine üzerinde bulunan altı yapraklı küçük çiçeği yerleştirirken diğer dal kendinden sonra gelen dalla birleşerek motifin bordür üzerinde devamını sağlamıştır. Bu bordürden sonra bezemesiz bırakılmış dikdörtgen şeklinde düz bir yüzey bulunmaktadır. Üzerinde dalgalı kaş kemer bulunan ayna taşının kemer köşeleri de simetrik yapılmış, profilden işlenmiş bir gül motifiyle bezenmiştir. Vücutları birbirine doğru eğimli şekilde yapılan güllerin yapraklı kıvrık dalları ve bu dallar üzerinde iki adet goncası vardır. Kemerin alt iç kısmında ise büyük bir gülbezek motifi bulunmaktadır. Gülbezeğin merkezinde on iki yapraklı küçük bir çiçek motifi vardır ve çiçeğin yaprakları üç dilimli olarak ikinci katta tekrar edilmiştir. Yapraklar üçüncü katta da sivri uçlu işlenmiştir. Bu yaprakların üstünden itibaren gülbezeği saran çemberin üstünde ise yaprakların yine sivri uçlu tekrarlandığı görülmektedir. Çeşmenin musluğu; alt, üst ve yan kısımlarında yarım daire şeklinde çıkıntıların yer aldığı dikdörtgen şeklindeki mermer malzemeden yapılmış bir musluk taşına bağlanmıştır. Çeşmenin önünde mermer malzemeden yapılmış, dikdörtgen şeklinde, bezemesiz düz bir yalağı ve iki adet dinlenme sekisi bulunmaktadır. Eserin tek bölümlü yalağı 1.90 m. genişliğinde ve 0.60 m. yüksekliğindedir.

Eserin güney cephesindeki çeşme, 7.11 m. yüksekliğinde, 2.50 m. genişliğinde ve 0.10 m. derinliğindedir (Foto No:276-277), (Çizim No: 63). Cephe, rumilerle bezenmiş bordürler vasıtasıyla yatay düzlemde iki, dikey düzlemde ise üç parçaya bölünmüştür. Çeşmenin, saçaktan kitabeye kadar olan kısmı; tüm çeşmeyi çerçeveleyen, farklı motiflerin işlendiği altı adet bordür kuşağı ile bezenmiştir. Bu bordür dizilerinden sonra dikdörtgen şeklinde iki pano ve bunların ortasına yerleştirilmiş kitabe bulunmaktadır (Foto No:276). Yeşil zemin üzerine sarı renkle boyanmış bu panoların iç kısmına, köşeleri pahlanmış kare bir form ile onun içerisine elips şeklinde bir madalyon yapılmıştır. Dikey ve yatay doğrultuda simetrik yapılmış madalyonun merkezinde, altın yaldızla yapılmış on yedi yapraklı bir çiçek motifi vardır. Çiçeğin etrafı, yapraklar üzerinden itibaren çevrilerek daire içerisine alınmıştır. Madalyonun dış sınırı ile

yapraklarını çevreleyen bu daire arasında oluşan boşluk ise düz çizgilerle birbirlerine bağlı sekiz adet kıvrık dalla betimlenmiştir. Elipsin alt ve üst kısmındaki kıvrık dallar arasına ise üç yapraklı birer palmet motifi yapılmıştır ve palmetlerin gerisinde birer adet benek yer almaktadır. Çeşmenin üst kısmında ve mihrabiyeler üzerinde bulunan madalyonların ortasındaki kitabe, kırmızı renge boyanmış dikdörtgen şeklinde bir pano içerisindedir (Foto No:280-282). 2.08 x 0.90 m. ölçülerinde olan Tâlik hat ile yazılmış kitabe, uç kısımları dalgalı kartuşlarla beş satır ve iki sütun şeklinde düzenlenmiştir (Foto No:282). Yeşil zemin üzerine altın yaldızla yazılan kitabede, kartuş aralarında oluşan boşluklar mavi renge boyanmıştır ve bu boşluklara yapraklı çiçek motifleri yapılmıştır. Altın yaldıza boyanmış bu çiçek motifleri, kitabenin dış sınırlarında, bulundukları boşluğun formuna uygun olarak yarım yapılmışlardır. Kitabenin ortasındaki boşluklardan birinci ve altıncı sıradakileri bulundukları yere uygun olarak yarım işlenmiş, altı adet yuvarlak yaprakları olan küçük birer çiçek şeklindedirler ve çiçeklerin alt kısmında bir adet klasik formlu rumi bulunmaktadır. İkinci ve beşinci sıradaki çiçekler, sivri uçlu altı yapraklı çiçeklerdir. Çiçeklerin yaprakları yay çizgilerle birbirine bağlanmıştır ve alt ile üst kısımlarında birer adet klasik formlu rumi bulunmaktadır. Üçüncü ve dördüncü sıradaki çiçeklerin ise kalp şeklinde altı adet yaprakları vardır. Bu çiçeklerin de alt ile üst kısımlarında birer adet klasik formlu rumiler bulunmaktadır. Kitabenin sağında ve solunda bulunan boşluklara işlenmiş çiçekler ise, sivri uçlu ve kalp formlu yaprakları olanlar şeklinde sırasıyla işlenmişlerdir. Her bir çiçeğin üzerinden de sağa ve sola doğru sarkan rumiler uzanmaktadır. Dikdörtgen prizma gövdeli çeşme, sağında ve solunda bulunan iki adet kapı ile sınırlandırılmıştır (Foto No:278-279). Sebillere girişi sağlayan bu kapılar aynı şekilde bezenmiştir ve kırmızı-beyaz taş almaşıklığıyla örülmüş yuvarlak kemerleri vardır. Kemerin etrafını saran silme, kilit taşı üzerinde düğüm yaparak dış silmeye bağlanmıştır. Kemer köşeleri klasik formlu rumilerin grift geçmeler yaparak oluşturdukları düğümlerle elde edilmiş motifle bezenmiştir. Kapıların günümüzde bezemesiz ahşap kapı kanatları vardır. Kapıların en üst kısmında rumi-palmet motifleriyle elde edilmiş, kenarları dalgalı ve yan kısımlarda yarım, üst kısımda tam olan üç yapraklı büyük bir palmet motifiyle sonlanan tacı bulunmaktadır. Kendi içerisinde simetri gösteren tacın içi, klasik formlu rumilerin grift geçmelerle düğümler oluşturmasından elde edilen motifle bezenmiştir ve bu motifte düğümlerin birleşme noktasında, altta beş, üstte üç yapraklı olan iki adet palmet bulunmaktadır. Tacın iki yanındaki simetrik madalyonlara,

Süleyman Mührü içerisinde bulunan altı yapraklı küçük bir çiçek motifi yapılmıştır. Mühür ile madalyonu çevreleyen daire arasında oluşan boşluklara üç yapraklı enginarlar işlenmiştir. Kapıların ortasında bulunan çeşme, klasik üslupta sivri kemerli yapılmıştır (Foto No:280). Ayaklar üzerine oturan kemer, kırmızı ve beyaz taş almaşıklığı ile örülmüştür ve kemerin etrafını çerçeveleyen silme, kilit taşı üzerinde düğüm yaparak dış silme ile bağlanmıştır. Kemer köşeleri klasik formlu rumilerin grift geçmeler yaparak düğüm oluşturmasıyla elde edilmiş motiflerle bezenmiştir. Çeşme nişinin iç kısmı bir sıra mukarnas dizisiyle iki parçaya bölünmüştür. Mukarnas dizisinin hemen üst kısmında, kemer aynasında, kendi içerisinde simetri gösteren rumi ve palmetlerle elde edilmiş bir bezeme bulunmaktadır (Foto No:281). Burada yer alan bezemede klasik formlu rumiler grift geçmeler yaparak düğümler oluşturmuş ve orta kısma, düğümlerin merkezine, içinde iki adet üç yapraklı palmetlerin ve rumilerin işlendiği beş yapraklı büyük bir palmet motifi yapılmıştır. Bu motifin alt kısmında ise bir sıra yan yana dizilmiş lotuslar arasında üç yapraklı palmet motifleri yapılmıştır. Çeşme nişinin alt kısmına dikdörtgen formunda yapılan ayna taşının etrafını çeviren bordür, klasik formlu rumilerin kendi içlerine doğru hafif kıvrımlar yaparak volütler oluşturması ve uç uca eklenerek bordür boyunca devam ettirilmesiyle elde edilmiş bezeme ile bezenmiştir (Foto No:283). Bu bordürden sonra bezemesiz bırakılmış dikdörtgen şeklinde düz bir yüzey yer almaktadır. Üzerinde dalgalı kaş kemer bulunan ayna taşının kemer köşeleri de simetrik yapılmış, profilden işlenmiş bir gül motifiyle bezenmiştir. Vücutları birbirine doğru eğimli şekilde yapılan güllerin yapraklı kıvrık dalları ve bu dallar üzerinde iki adet goncası vardır. Kemerin alt iç kısmında ise büyük bir gülbezek motifi bulunmaktadır. Gülbezeğin merkezinde uçları sivri betimlenmiş, on iki yapraklı küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır. Çiçeğin her bir yaprağı arasından çıkan birer adet rumi motifi, gülbezeği içten çevreleyen inci dizisine uzanmaktadır. İnci dizisinin üstünde ise gülbezek bir sıra sivri uçlu yapraklar tarafından çevrelenmektedir. Çeşmenin musluğu; alt, üst ve yan kısımlarında yarım daire şeklinde çıkıntıların yer aldığı dikdörtgen şeklindeki mermer malzemeden yapılmış bir musluk taşına bağlanmıştır. Çeşmenin önünde mermer malzemeden yapılmış, dikdörtgen şeklinde, bezemesiz düz bir yalağı ve iki adet dinlenme sekisi bulunmaktadır. Eserin tek bölümlü yalağı 1.90 m. genişliğinde ve 0.60 m. yüksekliğindedir.

Eserin, batı cephesinde bulunan çeşme; 7.11 m. yüksekliğinde, 2.50 m. genişliğinde ve 0.10 m. derinliğindedir (Foto No:261-262), (Çizim No: 61). Cephe, rumilerle bezenmiş

bordürler vasıtasıyla yatay düzlemde iki, dikey düzlemde ise üç parçaya bölünmüştür. Çeşmenin, saçaktan kitabeye kadar olan kısmı; tüm çeşmeyi çerçeveleyen, farklı motiflerin işlendiği altı adet bordür kuşağı ile bezenmiştir. Bu bordür dizilerinden sonra dikdörtgen şeklinde iki pano ve bunların ortasına yerleştirilmiş kitabe bulunmaktadır (Foto No:266). Yeşil zemin üzerine sarı renkle boyanmış bu panoların iç kısmında köşeleri pahlanmış kare bir form ile onun içerisine elips şeklinde bir madalyon yapılmıştır (Foto No:264). Dikey ve yatay doğrultuda simetrik yapılmış madalyonun merkezinde, altın yaldızla yapılmış on yedi yapraklı bir çiçek motifi vardır. Çiçeğin etrafı, yapraklar üzerinden itibaren çevrilerek daire içerisine alınmıştır. Madalyonun dış sınırı ile yapraklarını çevreleyen bu daire arasında oluşan boşluk ise düz çizgilerle birbirlerine bağlı sekiz adet kıvrık dalla betimlenmiştir. Elipsin alt ve üst kısmında yer alan kıvrık dallar arasına ise üç yapraklı birer palmet motifi yapılmıştır ve palmetlerin gerisinde birer adet benek yer almaktadır. Çeşmenin üst kısmında ve mihrabiyeler üzerindeki madalyonların ortasına yerleştirilmiş kitabe, kırmızı renge boyanmış dikdörtgen şeklinde bir pano içerisindedir. 2.08 x 0.90 m. ölçülerinde, Tâlik hatlı kitabe, uç kısımları dalgalı kartuşlarla beş satır ve iki sütun şeklinde düzenlenmiştir (Foto No:266). Yeşil zemin üzerine altın yaldızla yazılan kitabede, kartuş aralarında oluşan boşluklar altın yaldıza boyanmış küçük çiçek motifleriyle bezenmiştir. Kitabenin dış sınırlarına denk gelen kartuş boşluklarında yer alan bezemeler ise bulundukları yerin formuna uygun olarak yarım işlenmişlerdir. Bu boşluklardan birinci sıradakina yarım şekilde işlenmiş kalp şeklinde yaprakları olan küçük bir çiçek motifi yapılmıştır ve çiçeğin üzerinden iki yana doğru meyletmiş iki adet klasik formlu rumi uzanmaktadır. İkinci ve dördüncü sıradaki kartuş boşluğuna, her bir yaprağı üç dilimli olan dört yapraklı, baklava dilimi şeklinde küçük bir çiçek motifi işlenmiştir. Çiçeğin alt ve üst kısmından birer adet klasik formlu rumi çıkmaktadır. Üçüncü ve beşinci sıradaki kartuş boşluklarına ise sivri uçlu yaprakları olan sekiz yapraklı küçük bir çiçek motifi işlenmiştir. Bir daire içerisine alınmış olan çiçeklerin alt ve üst kısımlarından birer adet klasik formlu rumiler uzanmaktadır. Altıncı sırada yer alan kartuş boşluğu da üç yapraklı küçük bir palmet motifinin iki yanından aşağıya doğru sarkan ve aşağıda birleşerek kalp formu oluşturan kıvrık dallar ile bunun altında bulunan iki adet klasik formlu rumilerle bezenmiştir. Kitabenin solundaki kartuş boşluklarından birinci, üçüncü ve beşinci sıradakileri; altı adet yuvarlak yapraklı küçük çiçeklerle bezenmiş olup çiçeğin iki yanından sağa ve sola doğru klasik formlu rumiler sarkmıştır. Buradaki

kartuş boşluklarından ikinci, dördüncü ve altıncı sıradakileri ise sivri uçlu yaprakları olan sekiz yapraklı küçük birer çiçek motifiyle bezenmiştir. Bir daire içerisine alınmış çiçeklerin alt ve üst kısımlarından birer adet klasik formlu rumiler uzanmaktadır. Kitabenin sağ tarafında yer alan kartuş boşluklarından birinci, üçüncü ve beşinci sıradakileri sekiz adet yuvarlak yapraklı ve yaprakları iki kat tekrar edilmiş küçük çiçek motifleri şeklindedir. Bu çiçeklerin üst kısmından çıkan klasik formlu rumiler sağa ve sola sarkmışlardır. İkinci, dördüncü ve altıncı sıradakileri ise her bir yaprağı üç dilimli olan dört yapraklı, baklava dilimi şeklinde küçük birer çiçek motifi ile işlenmiştir. Çiçeğin alt ve üst kısmından birer adet klasik formlu rumi çıkmaktadır. Dikdörtgen prizma gövdeli çeşmenin sağında ve solunda birer adet mihrabiye bulunmaktadır (Foto No:263-269). Aynı şekilde bezenen mihrabiyeler, mukarnas kavsaralı olup dikdörtgen prizma gövdelidirler. Mihrabiyeleri çerçeveleyen bordürün üzeri, rumi dizisinden oluşan motiflerle bezenmiştir. Bu bordürden sonra mihrabiyelerin üstünde yer alan bordürde ise yan yana dizilmiş lotuslar arasında beş yapraklı palmet motifleri bulunmaktadır. Kavsara köşelerinde de klasik formlu rumilerin grift geçmeler yaparak düğümler oluşturmasıyla elde edilmiş bir bezeme vardır. Mihrabiyelerin ortasına konumlandırılmış çeşme, klasik üslupta sivri kemerli yapılmıştır (Foto No:263-265). Ayaklar üzerine oturan kemer, kırmızı ve beyaz taş almaşıklığı ile örülmüştür ve kemerin etrafını çerçeveleyen silme, kilit taşı üzerinde düğüm yaparak dış silme ile bağlanmıştır. Kemer köşeleri, klasik formlu rumilerin grift geçmeler yaparak düğümler oluşturmasıyla elde edilmiş bir bezeme ile betimlenmiştir. Çeşme nişinin iç kısmı bir sıra mukarnas friziyle iki bölüme ayrılmıştır. Mukarnas frizinin hemen üst kısmında, kemer aynasında, kendi içinde simetri oluşturan, kenarları dalgalı, yanlarda ve üst kısımda birer adet olmak üzere toplamda üç adet, üç yapraklı palmetlerle sonlandırılmış taç benzeri bir bezeme bulunmaktadır (Foto No:267). Kabartma tekniğiyle yapılmış bu bezemenin iç kısmı, klasik formlu rumilerin grift geçmelerle oluşturduğu düğümlerle dolgulanmıştır. Bu motifin hemen altındaki dar bordüre ise bir sıra yan yana dizilmiş lotuslar arasında işlenmiş üç yapraklı palmetler yapılmıştır. Çeşme nişinin alt kısmına dikdörtgen formunda yapılmış ayna taşının etrafını çevreleyen geniş bordürün üzeri, üst üste dizilmiş beş yapraklı palmetlerle bezenmiştir (Foto No:268). Bu palmetlerin üst kısımlarından çıkarak iki yana doğru uzanan klasik formlu rumiler, kendi üzerlerinde bulunan palmetlerin etrafını sararak çerçeve içine almışlardır ve bu modül bordür boyunca tekrar edilmiştir. Üzerinde dalgalı kaş kemer bulunan ayna taşının kemer

köşeleri de rumi ve palmet motifleriyle bezenmiştir. Burada yer alan rumiler grift geçmelerle düğüm oluşturmuş ve bu düğümün orta kısmına bir adet beş yapraklı palmet motifi yapılmıştır. Kemerin alt iç kısmında ise büyük bir gülbezek motifi bulunmaktadır. Gülbezeğin merkezinde on iki dilimli küçük bir çiçek motifi vardır ve çiçeğin yaprakları ilk sırada sivri uçlu diğer sıralarda ise yuvarlak olmak üzere üç kat tekrar edilmiştir. Daha sonra yaprakları saran çemberin dış kısmında, yapraklar yine sivri uçlu işlenerek gülbezek sonlandırılmıştır. Çeşmenin musluğu; alt, üst ve yan kısımlarında yarım daire şeklinde çıkıntıların yer aldığı dikdörtgen şeklindeki mermer malzemeden yapılmış bir musluk taşına bağlanmıştır. Çeşmenin önünde mermer malzemeden yapılmış, dikdörtgen şeklinde, bezemesiz düz bir yalak ve iki adet dinlenme sekisi bulunmaktadır. Eserin tek bölümlü yalağı 1.90 m. genişliğinde ve 0.60 m. yüksekliğindedir.

Eserin, kuzey cephesindeki çeşme; 7.11 m. yüksekliğinde, 2.50 m. genişliğinde ve 0.10 m. derinliğindedir (Foto No:228-229), (Çizim No: 64). Cephe, kıvrık dallar ve çiçeklerle bezenmiş bordürler vasıtasıyla yatay düzlemde iki, dikey düzlemde ise üç parçaya bölünmüştür. Çeşmenin, saçaktan kitabeye kadar olan kısmı; tüm çeşmeyi çerçeveleyen, farklı motiflerin işlendiği altı adet bordür kuşağı ile bezenmiştir. Bu bordür dizilerinden sonra çeşmenin üst kısmında ve mihrabiyeler üzerinde eserin kitabesi bulunmaktadır (Foto No:230-231-232). Kitabe, kırmızı ve mavi renge boyanmış dikdörtgen şeklinde bir pano içerisindedir. Bu panonun iç kısmını birbirine uç kısımlarından bağlı olan kıvrık dallar üzerindeki küçük çiçek motifleriyle bezenmiş bir bordür kuşağı sarmaktadır. 5.20 x 0.74 m. ölçülerindeki kitabe, bizzat Sultan III. Ahmed tarafından söylenmiştir ve Celi Sülüs hat ile yazılmıştır[251]. İki sütun, tek satır şeklinde düzenlenen kitabe, yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmıştır. Sütunlar birbirinden rumi-palmet motifleriyle ayrılmıştır. Kitabenin tam orta kısmına kabartma tekniğiyle yapılmış ve altın yaldıza boyanmış bu bezemede, kitabenin alt ve üst kısmında üçgen olacak şekilde kademeli dizilmiş beş yapraklı, beş adet palmet motifi, rumilerle birbirlerine bağlanmıştır. Daha sonra bu rumi ve palmetlerle elde edilmiş üçgen formdan uzanan dalgalı çizgiler, kitabenin tam orta kısmında dört adet yuvarlak köşesi olan bir düğümle birbirleriyle birleşmiştir. Kitabenin dört köşesi ise klasik formlu rumiler arasındaki beş yapraklı palmetlerle bezenmiştir ve rumilerin kitabe kenarından itibaren uzanan kolları orta kısımda bir düğüm oluşturmuştur. Kitabenin sonunda, sol alt köşede

[251] PARLAR, G., "Gravürlerde III. Ahmed Çeşmesi (Bab-ı Hümayun Çeşmesi)", **Kültür ve Sanat,** İstanbul, 1998, s.45.

Sultan III. Ahmed'in imzası yer alır. Dikdörtgen prizma gövdeli çeşmenin sağında ve solunda birer adet mihrabiye bulunmaktadır (Foto No: 236-237-238-239). Aynı şekilde bezenen mihrabiyeler, mukarnas kavsaralı olup dikdörtgen prizma gövdelidirler. Mukarnas kavsaranın hemen altında birbirinden bağımsız beş adet küçük çiçek motifleri bulunmaktadır. Mihrabiyeleri çerçeveleyen bordürün üzeri uç kısımlarından birbirlerine eklenmiş klasik formlu rumilerle bezenmiştir. Bu bordürden sonra yatay dikdörtgen şeklinde bezemesiz bir yüzey bulunmaktadır. Kavsara köşelerine ise altı yapraklı küçük çiçek motifleri işlenmiştir ve bu çiçeklerin iki yanında klasik formlu birer rumi motifi vardır. Mihrabiye nişlerinin alt kısmındaki bordürün üzeri yan yana dizilmiş lotuslar arasında üç yapraklı palmetlerle bezenmiştir. Bu bordürün altında bulunan ikinci bordür ise baklava dilimleri ile elde edilmiş zig zag motifleriyle bezenmiştir. Mihrabiyelerin ortasına konumlandırılmış çeşme, klasik üslupta sivri kemerli yapılmıştır (Foto No:233). Kemerin üzerine oturduğu ayakların her ikisi de kabartma tekniği ile yapılmış ve üst üste yerleştirilmiş laledanlar içerisinde çiçek, gül ve lale motifleriyle bezenmiştir. Kemeri taşıyan bu ayakların üzeri, üst kısımları dalgalı kaş kemerle son bulan silmelerle iki bölüme ayrılmıştır. Alt bölümdeki çiçeklerin vazosunun ince, dairevi bir kaidesi, şişkin bir gövdesi ve ince, uzun bir ağzı vardır. Vazonun içerisinde, alt kısımda iki adet cepheden ve bir adet arkadan işlenmiş ayçiçeği motifleri bulunmaktadır. Bu çiçeklerin üzerinde, yukarı doğru uzanan ve yapraklı kıvrık dallar üzerinde yükselen gonca motifleri yer almaktadır. Goncalardan sonra ise üç adet gül motifi işlenmiştir. Bu gül motiflerinden ortada yer alanı cepheden, solda yer alanı profilden, sağda yer alanı ise arkadan tasvir edilmiştir. Tüm bu çiçeklerin en üstünde ise sivri uçlu yaprakları olan çiçek motifleri bulunmaktadır. İkinci bölümdeki vazo da; ince, dairevi kaideli, şişkin gövdeli ve ince uzun ağızlı betimlenmiştir. Vazonun alt sırasındaki üç adet gül motifinden, yanlarda bulunan ikisi profilden işlenmişken ortadaki arkadan işlenmiştir. Ortadaki bu gül motifinin iki yanında altı yapraklı küçük çiçek motifleri vardır. Güllerin üzerinde, sağda ve solda birer adet ayçiçeği motifi bulunmaktadır. Bu ayçiçeklerinin ortasına ise üç adet, sivri uçlu yaprakları olan laleler işlenmiştir. Kemer kırmızı ve beyaz taş almaşıklığı ile örülmüştür ve kemerin etrafını çerçeveleyen testere dişli silme, kilit taşı üzerinde düğüm yaparak dış silme ile bağlanmıştır. Bu düğümün iç kısmı ise kabartma tekniği ile yapılmış on adet sivri yaprağı olan küçük bir çiçek motifi ile bezenmiştir. Kemer köşeleri, grift geçmelerle düğüm yapmış yapraklı kıvrık dallar, bu dalların uç kısımlarında yer alan beş yapraklı palmetlerle bezenmiştir ve bu grift

bezemelerin tam ortasına birer adet kabara yerleştirilmiştir. Kabaraların üzeri bir daire içerisine kabartma tekniğinde yapılmış sekiz adet sivri yapraklı bir çiçek motifi ile bezenmiştir. Çeşme nişinin iç kısmı bir sıra mukarnas friziyle iki bölüme ayrılmıştır. Mukarnas frizinin üstünde ise bir sıra yan yana dizilmiş lotus motifleri arasında üç yapraklı palmet dizisi bulunmaktadır. Mukarnas frizinin hemen üst kısmında, kemer aynasında yapraklı kıvrık dallarla oluşturulmuş taç benzeri grift bir bezeme bulunmaktadır (Foto No: 234). Dikey düzlemde simetrik yapılmış bu bezemenin merkezinde, kendi içine doğru kıvrım yaparak bir volüt oluşturan ve uç kısımları dilimli yapraklarla bezenmiş kıvrık bir dal vardır. Bu dalın iki yanından uzanan küçük kıvrık dallar ise kemer aynasının köşesine ve tepe noktasına ulaşmaktadır. Tepe noktasında ise kıvrık dallar motifin simetrik olan diğer kısmıyla birleşmektedir. Çeşme nişinin, mukarnas frizinin altında kalan ikinci kısmı, üç adet dikdörtgen prizma yapıda olan yüzeylere bölünmüştür. Bu yüzeylerden, ayna taşının iki yanındaki dalgalı kaş kemerlerle sonlandırılmış olup simetrik işlenmiştir (Foto No:235). Bu kısımlara kabartma tekniğiyle ve perspektifin yardımıyla üç boyutlu gösterilen bir sehpa üzerine işlenmiş vazo içerisinde çiçek motifleri yapılmıştır. Altı ayaklı bir sehpa üzerinde yer alan vazolar; ince, dairevi kaideleri olan, şişkin gövdeli ve yayvan ağızlı bir kap içerisine yerleştirilmişlerdir. Bu kap muhtemelen vazoların altlığı olarak tasarlanmıştır. Altlığın üzeri grift geçmelerle düğümler yapmış kıvrık dalların, bezemenin dikey doğrultudaki simetri noktasında birleşmesiyle oluşmuş motifle bezenmiştir. Bu altlık içerisine yerleştirilen vazo ise şişkin gövdeli ve ince uzun ağızlıdır. Vazonun alt kısmında yer alan üç adet gül motifinden ortadaki cepheden, iki yandaki ise profilden işlenmiştir. Bunların üzerinde bulunan üç adet gül motifi orta kısımda cepheden ve yanlarda profilden yapılmışlardır. Bunlarında üzerinde yer alan gül motifleri daha büyük yapılmış ve profilden betimlenmişlerdir. Vazonun en üst kısmında ise beş adet, sivri uçlu yapraklı laleler bulunmaktadır. Üç bölüme ayrılmış çeşme nişinin orta kısmında ayna taşı bulunmaktadır. Ayna taşının üzerinde etrafı kıvrık dallarla bezenmiş ve üzerinde "Maşallah" yazan bir madalyon vardır. Madalyonu çevreleyen dairevi bordürün üzeri uç uca eklenmiş klasik formlu rumilerle bezenmiştir. İçerisine madalyonun betimlendiği kare yüzeyin köşeleri ise, üst kısımda, yapraklı kıvrık dallar üzerindeki küçük gonca motifleriyle; alt kısmı da iki yanından klasik formlu rumilerin uzandığı altı yapraklı küçük çiçek motifleriyle bezenmiştir. Bu dairevi bordürün ortasındaki "Maşallah" yazısı ve onu saran dört adet çember altın yaldıza boyanmıştır.

Bu madalyonun altında bulunan ayna taşının üzeri dalgalı kaş kemerle örtülmüştür ve kemer köşeleri yapraklı kıvrık dallarla bezenmiştir. Kemerin alt iç kısmına ise büyük bir gülbezek motifi işlenmiştir. Gülbezeğin merkezinde on iki yapraklı küçük bir çiçek motifi vardır ve çiçeğin yaprakları üç dilimli olarak ikinci katta tekrar edilmiştir. Yapraklar üçüncü katta da sivri uçlu işlenmiştir. Bu yaprakların üstünden itibaren gülbezeği saran çemberin üstünde ise yaprakların yine sivri uçlu tekrarlandığı görülmektedir. Çeşmenin musluğu; alt, üst ve yan kısımlarında yarım daire şeklinde çıkıntıların yer aldığı dikdörtgen şeklindeki mermer malzemeden yapılmış bir musluk taşına bağlanmıştır. Çeşmenin önünde mermerden, bezemesiz, dikdörtgen şeklinde düz bir yalak ve iki adet dinlenme sekisi bulunmaktadır. Eserin tek bölümlü yalağı 1.90 m. genişliğinde ve 0.60 m. yüksekliğindedir.

III. Sultan Ahmed'in hattıyla, Şair Seyyid Vehbi tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

Kuzeydoğu cephede yer alan sebilin üzerinde bulunan kitabenin okunuşu:

"Şâhinşehi âli neseb, Sultani memdûhül haseb

Fermandehi Rûmü Areb Han Ahmedi kişverkşüa

Adlü kerâmet menbai şemsü velâyet matlai

Dergâhanın her mısraı şehbâli Simürgü Hümâ

Zâti mûlûke âbirû şemşiri bagı fethacû

Gülzâri mülke virdi rû mızâbı kilki daima"

Doğu cephede yer alan çeşmenin üzerinde bulunan kitabenin okunuşu:

"Hem padişehdir hem veli zâtinde olunmuş münceli

Adli Ömer cûdi Ali hulki Muhammed Mustafa

Destinde devlet hâtemi kılmış müsahhar âlemi

Hak resmi ismi a'zemi nakşi cebin itmiş anâ

Hükmi revan her kişvere fermanberi şâhü gedâ

Hayret verir sad Kaysere galip hezar İskendere

Hem hami beytülharem hem hadimi şâhi ümem

Rûmü Areb mülki Acem mahkûmudur sertâbepâ

Oldur imamül müslimin zılli hüdavendi muin

Bâ nassi Kur'anı mübin emrine vâcib iktida"

Güneydoğu cephede yer alan sebilin üzerinde bulunan kitabenin okunuşu:

"Şehler anâ kişver verir ol şehlere efser verir

Seyfine düşmen ser verir oldukça tuğu sernümâ

Ol menbai cûyi meram ol maskemi rızkî enâm

Olsun ilâ yevmilkıyam şâhanı dehre mültecâ

İskender idüb cisticû zulmetde gezmiş mültecâ

Babı hümayûnunda bu itti revan âbi beka"

Güney cephede yer alan çeşmenin üzerinde bulunan kitabenin okunuşu:

"Bu tarhi pâki hurremi sevk itti sadrıa'zemi

Damadı hassı ekremi hemnamı ceddül enbiyâ

Oldu o düstûri celil bu Hayri câriye dedil

Halka idüb zemzem sebil celbe ol şâhe düâ

Ol şehriyâri zernisar bezletti mâli bî şümar

Yapdı sebilü çeşmesar me'cur ola ruzi ceza

Bu mevkii âbad idüb bir tarhi nevicad idüb

Rûhi Hüseyni şâd idüb itti sebil âbı safâ

Bu ayne ey sâfi derun destini kevser gibi sun

Her katrei saffet numûn olmakta bir ayni şifâ"

Güneybatı cephede yer alan sebilin üzerinde bulunan kitabenin okunuşu:

"Âbi zülâle mâsedak tâki felekle yeknesak

Gök kubbenin altında bak var mı bu resme binâ

Oldukça bercâ mihrümah zîbî serir olsun o şâh

Sadri güzininyâ ilâh itme rikâbından cüdâ

Ey hüsrevi âli tebâr asârına yoktur şümar

Amma bu dilçü çeşmesar oldu aceb hayret fezâ"

Batı cephede yer alan çeşme üzerinde bulunan kitabenin okunuşu:

"Bak simü zerden tâsına âbi hayat efzasına

Benzer gümüş sakkasına bekler kapun subhi mesâ

Yapdın Saray meydanına kıldın salâ attâşına

Cennetde Kevser yanına gûyâki kasr ittin binâ

Altın suyun idüb sebil yapdın uyûni selsebil

Birinde bin ecri cezil virsün cenabı Kibriyâ

Mehdinde hâmem oldu lâl izhari acz itti mekal

Evsafın eylerken hayal hâtiften irdi bir nidâ

Vehbi hamuş ol besteleb haddin değil eyle edeb

Senden mukaddem oldu heb şairlere bizden salâ”

Kuzeybatı cephede yer alan sebilin üzerinde bulunan kitabenin okunuşu:

“Vasfinde idub güftügû çok kimse dökdü âbi rû

İttirdi âhir serfürû o husrevi şevket nümâ

Tarih için danişveran hayretde iken nâgehan

Buldu şehinşehi cihan bir mısrai âlembehâ

Her lâfzı bahri mevcezen mânâsıdır dürri aden

Görmek dilersen ânı sen ey teşmei hüsni edâ”

Kuzey cephede yer alan sebilin üzerinde bulunan kitabenin okunuşu[252]:

"Tarihi Sultan Ahmed'in câri zebanı lûleden

aç besmeleyle iç suyu Han Ahmede eyle düâ"[253]

III. Ahmed Meydan Çeşmesi, oldukça yoğun bezemeli yapılmış bir eserdir. Eserde süsleme olarak; hazne duvarını boydan boya saran farklı motiflerle bezenmiş bordürlerden, çini kuşağından[254], kitabelerden, çeşme yüzeyini parçalara bölen bezemeli bordürlerden, çeşmelerin kemer köşelerinde ve çeşme nişi içlerinde bulunan grift bitkisel bezemelerden, vazo içinde çiçek motiflerinden, üç boyutlu betimlenmiş sehpalardan, üzerinde altın yaldızla "Maşallah" yazan madalyondan, ayna taşlarından, sebillerin sütunce ve eteklerinden, mukarnas kavsaralı mihrabiyelerden, mihrabiyeler üzerindeki panolardan, gülbezek ve kabaralardan, saçağın yüzeyindeki bezemelerden ve çatıda bulunan beş adet yalancı kubbe ile onların altın yaldıza boyanmış alemlerinden bahsedilebilir. Aynı zamanda eser, İstanbul'daki tüm yapılar arasında en fazla gravürü bulunan çeşmedir[255]. Osmanlı Devleti'nde o zamana kadar görülmemiş bir tarzda yapılan çeşme için, De Amicis şunları söylemiştir:

"*Ayasofya meydanında gözünüze ilk çarpan nesne, bir cami değil Sultan III. Ahmed'in ünlü çeşmesidir. Türk sanatının en orijinal ve en zengin eserlerinden biri olan çeşme, bir anıttan çok İstanbul'un meydanında bulunan mermer içinde bir mücevher gibidir. Kalemim onun görüntüsünü çizmek için yeterli değildir. İlk bakışta bir çeşme gibi*

---

[252] Burada yer alan kitabede III. Ahmed'in imzası bulunur ve rivayetlere göre III. Ahmed bu tarih mısrasını "Han Ahmede eyle düâ aç besmeleyle iç suyu" şeklinde yazmış ve devrin şairlerine bunu bir kaside haline getirmelerini emretmiştir. Fakat suyu kelimesinin sonda yer almasından dolayı kafiye bulmakta zorluk yaşanılmış bunun üzerine şair Seyyid Vehbi 2. cümleyi başa alarak kafiye bakımından zengin olan düâ kelimesini sona getirmiş ve en güzel kasideyi yazmaya muvaffak olmuştur. (KOÇU, R., E., **a.g.m.,** s.298).

[253] KOÇU, R., E., **a.g.m.,** s.296-297.

[254] Çeşmede bulunan çiniler, çini sanatını yeniden canlandırmak için Tekfur Sarayı Atölyelerinde yapılan ilk çinilerdendir. (KILINÇER, G., **Kaybolan Çeşmeler,** Kuveyt Türk Yayınları Tarih ve Kültür Serisi 2, 2007, s.106). Damad İbrahim Paşa eski ve geleneksel üretimleri yeniden canlandırma çalışmaları kapsamında İstanbul'da bir dokuma ve bir çini atölyesi açtırmıştır. Çini atölyesi için İznik'te kalan çini ustalarını İstanbul'a getirterek Tekfur Sarayı'nda yeni bir üretimin başlamasını sağlamıştır. Bu sarayda üretilen çinilerdeki desen ve kompozisyonlar İznik çinilerine çok benzer şekilde yapılmışlardır. Bu desenler içerisinde sıklıkla; birbirine paralel çizgilerden oluşan pars derisi ve çintemani motiflerinin kullanıldığı görülmektedir. Tekfur Sarayı çinileri desenli olabildiği gibi tek renk plaka halinde de üretilebilmiştir. (YENİŞEHİRLİOĞLU, F., "Tekfur Sarayı Çinileri ve Eyüp Çömlekçiliği", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı,** İstanbul, 2007, s.349-364).

[255] Eserin gravürleri; Castellan, Hobhouse, Brindisi, Joubert, Thomas Allom, William Henry Bartlett, J.B. Racine, Rouargue, Trichon, C.Biseo, J. F. Lewis, L'Espinasse, Gouffier ve Melling tarafından yapılmıştır.

görünmeyen pagoda görünümlü, meydan tapınağına benzeyen yapının, Çin çatılarına benzer bir de çatısı vardır. Dört köşesinin her birinde, parmaklıklı, köşk güzelliğinde, her birinin üzeri kubbeyle örtülü dört adet yuvarlak kulesi (sebil) vardır. Bu kubbelerinde ortasında daha büyük bir kubbe bulunur. Dört cephede de sivri kemerli zarif bir niş vardır. Yapının tüm çevresini saran kitabesinde şunlar yazmaktadır: "Bu çeşme size Sultan Ahmed'in mısralarıyla konuşuyor; Tanrının adıyla iç bu tükenmez saf ve duru suyu ve dua et Sultana". Bu kitabe, duvarı kaplayan çeşitli süslemeler, küçük kemerler, nişler, sütunlar, rozetler, şeritler, nakışlar, mavi zemin üzerine altın yaldızlı mermerler, kubbe pervazları, çatı altındaki oymalar, çok renkli mozaikler ve bir çok arabesk şekil içinde görünmez hale gelmiştir. Çeşme üzerinde bir elin büyüklüğü kadar bile nakışsız, oymasız veya yaldızsız bir yer yoktur. Çeşme, billur bir fanus altında muhafaza edilmelidir. Yalnız göze değil her duyuya hitap ediyor. Bir mücevher çekmecesi gibi açıp içinde ne varmış diye bakma hissi uyandırıyor. Zamanla altın yaldızları biraz dökülmüş, boyaları biraz solgunlaşmış ve mermerleri kararmıştır. Bu şahane eser, 160 yıl önce kim bilir nasıldı? Onu bir defa görmek, hayalinin ölünceye kadar hafızadan silinmemesi için yeterlidir. Başka hiçbir şey onu unutturamaz ve İstanbul'un adını duyduğunuz her yerde, her zaman bu çeşmenin hayali de gözlerinizin önüne gelir".[256]

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, çok yoğun bir şekilde bezenmiş olması ve boyutları itibariyle dönemi içerisindeki diğer çeşmelere farklılık göstermesi açısından dikkat çekicidir. Eser, kendi dönemine kadar inşa edilmiş olan meydan çeşmelerine[257] de farklılık göstermekte olup boyutları açısından meydan çeşmesi kavramına bir anıtsallık getirmiştir. Buna ek olarak eserin klasik üslupta sivri kemerli inşa edilmesi, sebille birlikte tasarlanması ve palmet, mukarnas, kıvrık dallar, çiçek motifleri gibi klasik dönem bezeme öğelerini tekrar etmesi açısından da dikkate değerdir. Eser günümüze iyi durumda gelmiş olmasına rağmen bazı bezeme öğelerinde meydana gelen yüzeysel

---

[256] DE AMİCİS, E., **Constantinople,** London, 1894, s.171-172.

[257] Lale Devri'nden önce inşa edilmiş meydan çeşmelerine örnek olarak; Konya Ilgın (XIII. Yüzyılın son çeyreği), Kayseri Büyük Bürüngüz Meydan (M.1573), Kumkapı Nişancı'da Halil Cevkan Meydan (H.999/M.1590), Eminönü'nde Güzelce Mahmud Paşa (H.1031/M.1622), Edirnekapı'da Mustafa Ağa (H.1079/M.1668) ve Üsküdar'da Silahtar Mustafa Ağa çeşmelerini (H.1094/M.1682) gösterebiliriz. Konuyla ilgili olarak bkz. ÖNGE, Y., **Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları,** Ankara, 1997, s.54., DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki Tarihi Su Yapıları (Çeşmeler, Hamamlar),** Kayseri, 2000, s.22., TALASOĞLU, A., "Halil Çevgan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:III,** İstanbul, 1994, s.512 ve KARAKAYA, E., "Mustafa Ağa Meydan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:V,** İstanbul, 1994, s.559.

aşınmalar bezemenin hacminde ve detaylarının algılanmasında kayıplara neden olmuştur. Bezemede kullanılan boyalarda yer yer solmaların yaşandığı gözlenmektedir. Eser, II. Abdülhamit döneminde onarımlar görmüştür. Başbakanlık Arşivi'nde bulunan H.1310 (M.1892) tarihli belgede çeşmenin bazı mahalleri bozulmuş olduğundan acele bir şekilde tamir edilmesi gerektiği yazılmıştır (Ekler Bölümü: 1.3.)[258]. H.1311 (M.1893) tarihli başka bir belgede ise, çeşmenin tamiri için keşif yapıldığı ve yetmiş sekiz bin dokuz yüz kuruşla tamiratın mümkün olabileceği belirtilmiştir (Ekler Bölümü: 1.6.)[259]. H. 1324-1326 (M.1905-1907) tarihli diğer bir belgede kayıtlı bulunan bilgilere göre ise, çeşmenin muhafazasına tayin edilen bir polis ve bir jandarmanın görevinden alınması üzerine çeşmenin muslukları çalınmış ve çinileri de yer yer sökülerek kaçırılmıştır (Ekler Bölümü: 1.2.)[260]. Bunun üzerine Başbakanlık Arşivi, Zabtiye Nezareti, Dosya No. 336, Gömlek Sıra No. 13'de kayıtlı bulunan belge ile çeşmenin tamiri için izin alınmıştır (Ekler Bölümü: 1.4.)[261].

Çeşme bir zamanlar Büyük Bend'den, Beylik Su Yolu'ndan gelen su ile besleniyordu[262]. Günümüzde ise muslukları bulunan çeşmenin suyu akmamaktadır ve çeşme işlevinin dışında sergi amaçlı kullanılmaktadır.

---

[258] BA. Bab-ı Ali Evrak Odası, Dosya No. 137, Gömlek Sıra No. 10248. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (1.3.).
[259] BA. İrade Evkaf, Vesika No.4. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (1.6.).
[260] BA. Zabtiye Nezareti, Dosya No. 56, Gömlek Sıra No. 66. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (1.2.).
[261] BA. Zabtiye Nezareti, Dosya No. 336, Gömlek Sıra No. 13. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (1.4.).
[262] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.177.

2.1.29. Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde Doğancılar Caddesi'nde İmrahor Camii avlusunda yer alan eser, mermer malzemeden inşa edilmiştir (Foto No:297), (Çizim No: 73-74). Eser, üzerindeki kitabeden anlaşıldığına göre; H.1141 (M.1729) yılında Emetullah Sultan[263] tarafından yaptırılmıştır. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Orijinalinde bir meydan çeşmesi olan eserin günümüzde yeri ve yönü değiştirilerek İmrahor Camii'nin avlusuna taşınmıştır. Bağımsız, tek kemerli eserin arka tarafı eyvan şeklinde düzenlenmiştir ve buraya oturaklarla musluklar yapılarak caminin şadırvanı olarak da değerlendirilmiştir (Foto No:303-304). Çeşmenin doğu cephesi; kuzey tarafta 1.73 m., güney tarafta ise 1.66 m. genişliğindeki yan kanatlarla üç bölüme ayrılmıştır (Foto No:298). Çeşmenin, yüksekliği 3.86 m., genişliği 2.76 m. ve derinliği 0.17 m.dir. Çeşmenin en üst kısmında bulunan saçağı kabartma tekniğinde yapılmış ve altın yaldıza boyanmış lotuslar arasına işlenmiş üç yapraklı palmet motifleriyle bezenmiştir (Foto No:300). Saçağın hemen altında ise bir sıra mukarnas dişi dizisi yer almaktadır. Cepheden 0.08 m. taşırılarak yapılan dikdörtgen prizma gövdeli çeşme, üç yönden farklı ölçülerdeki üç sıra bezemesiz silme kuşaklarıyla çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silme kuşaklarından birinci ve üçüncü sıradakileri düz, ortadaki ise dışbükey tasarlanmıştır. Çeşmenin iki yanına simetrik yerleştirilmiş dikdörtgen panoların yüzeyleri bezemesiz bırakılmıştır. 0.17 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri iki kademeli tasarlanmış bir dalgalı kaş kemerle örtülmüştür. Kemer yanlarda bulunan yekpare blok mermer ayaklar üzerine oturmaktadır. Kemer köşelerine birer adet altın yaldıza boyanmış gülbezek motifi işlenmiştir. Kabartma tekniğinde yapılmış bu gülbezeklerin merkezinde on iki adet yuvarlak yaprağı olan küçük bir çiçek motifi vardır. Bu çiçeğin yaprakları ikinci katta sivri, üçüncü ve dördüncü katta yuvarlak uçlu olmak üzere dört kat tekrar edilmiştir. Dalgalı kaş kemerin bitiş noktası ile kemer köşelerinin birleştiği yerde birer adet altın yaldıza boyanmış ve baş aşağı betimlenmiş üç yapraklı palmet motifi bulunmaktadır. Çeşme nişinin alt kısmında bulunan dikdörtgen formlu ayna taşı üzerine bir adet beş yapraklı palmet motifi ile sonlandırılan dalgalı kaş kemer işlenmiştir (Foto

---

[263]Sultan III. Ahmed'in Baş Kadınıdır ve Damad İbrahim Paşa'nın eşi olan Fatma Sultan'ın da annesidir. H.1115 (M.1703) yılında III. Ahmed'in baş hasekisi olmuştur. H.1119 (M.1707) yılında Beyazıd Meydanı'ndaki ünlü Simkeşhane'yi yaptırmıştır. Hayırsever bir kadın olan Emetullah Sultan III. Ahmed'in H.1143 (M. 1731) yılında tahttan indirilmesi üzerine Eski Saray'a gönderilmiş ve tüm mal varlığına el konulmuştur. 1739 yılında vefat eden Emetullah Sultan'ın mezarı Eyüp'te Ayşe Behri Kadın açık türbesinde bulunmaktadır. (KARAKUŞ, R., KIZILTOPRAK, S., vd., **İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyatı, C:II.,** İstanbul, 2008, s.100).

No:302). Bu kemerin hemen altına bir adet gülbezek motifi işlenmiştir. Gülbezeğin merkezinde altı adet uzun, sivri uçlu yaprakları olan bir çiçek motifi bulunmaktadır. Çiçeğin her bir yaprağı arasına daha kısa boyutta ve yuvarlak uçlu ikişer adet yaprak daha betimlenmiştir ve bu yaprakların üzerine de birer adet inci tanesi yapılmıştır. Ayna taşı üzerinde iki adet lüle deliği bulunmaktadır. Üst üste bulunan bu lüle deliklerinden üsttekine günümüzde musluk takılmıştır. Bu deliklerden üstte yer alanının sonraki onarımlarda açılmış olması muhtemeldir. Çeşmenin önünde bulunan dikdörtgen şeklindeki mermer yalağının iki yanında birer adet dinlenme sekisi vardır ve yalağın üzerindeki iki adet tahliye deliğinin etrafı, oyma tekniğiyle yapılmış, üzeri kaş kemerle sonlanan birer dikdörtgen çerçeve ile çerçevelenmiştir. Tek bölümlü olan yalak, 0.64 m. yüksekliğinde ve 1.40 m. genişliğindedir.

Eserin, çeşme nişinin üzerini örten kemerin 0.09 m. yukarısına yerleştirilmiş inşa kitabesi, 0.72 x 1.59 m. ölçülerindedir. Mermer üzerine Tâlik hatlı yazılmış kitabe, altın yaldıza boyanmış ve düz çizgilerden oluşan kartuşlarla üç sütun, altı satır şeklinde düzenlenmiştir (Foto No:301).

Şair Nedim tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

“Hazret-i Sultan Ahmed Hân-ı gerdün-pâye kim
‘Alemi eltâf u ihsânıyla ihyâ eyledi

Fâtih-i İrân şeh-i devrân ki cûd u re’feti
Üsküdar-ı âb-ı şîrîn ile ignâ eyledi

Suyu başından edip icrâ o hakân-ı kerim
Ehl-i devlet ol sudan çok çeşme peydâ eyledi

Baş Kadın hazretleri dahi bu zibâ çeşmeyi
Kendi mâlıyla yapıp bir hayr-ı vâlâ eyledi

Bu mahalle âb-ı safiye kâtı muhtac idi

Hakk'a şükr olsun bu mâ'atşânı irvâ eyledi

Nûr-veş câri olup bu âb-ı sâf-u dil-pezir

Teşnegânın dillerin eşvâka me'vâ eyledi

Hak te'âlâ ol şehin ikbâlini efzûn ede

Kim der-i lutfun cihân halkına Me'vâ eyledi

Çeşmenin bânisinin dahi kıla ömrün füzûn

Kim hulûs-ı kalb ile bu hayrı inşâ eyledi

Söyledi ta'rih-i itmâmın onun kilk-i Nedim

Baş Kadın bu çeşme-i vâlâyı icra eyledi

1141"[264]

Eserde süsleme olarak; çeşme nişinin üzerini örten iki kademeli dalgalı kaş kemerden, kemer köşelerine işlenmiş gülbezek motiflerinden, ayna taşı bezemelerinden, yalağında bulunan kaş kemerli çerçevelerden, çeşmenin lotus-palmet dizisiyle bezenmiş saçağından ve bu saçak altındaki mukarnas dişi dizisinden bahsedilebilir.

Bağımsız, tek kemerli olan eserin banisi ve inşa tarihi bilinmektedir. Eser, cephesinin tamamen mermer kaplama olması ve iki kademeli dalgalı kaş kemer kullanımı ile inşa edildiği dönemin özelliklerini yansıtması açısından dikkate değerdir. Orijinalinde bir meydan çeşmesi olan Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi, 1985 yılının Kasım ayında Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları İstanbul Bölge Kurulu kararı ile yeri ve yönü değiştirilmiştir. Sadece ön cephesi taşınan çeşme, böylece bir meydan çeşmesi

[264] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.195. Kitabe, Nedim'in Divanı'nında 20 mısra olmasına karşın taşa sığdırmak amacıyla son 2 mısra yazılmamıştır. (HASKAN, M., N., **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar, C. III,** İstanbul, 2001, s.1050).

olma özelliğini kaybetmiştir[265]. Çeşmenin arka kısmının eyvan şeklinde düzenlenerek şadırvan gibi kullanılması çeşmenin özgünlüğünü bozan en önemli etken olmuştur. Bu kısmın kaldırılarak eyvanın küçük bir su deposu şeklinde değerlendirilmesi daha doğru bir uygulama olacaktır. Özgün haliyle günümüze gelemeyen çeşmenin suyu Başlısu denilen ve bu bölgeyi besleyen tesisten alınmaktaydı[266]. Günümüzde işlevini devam ettiren çeşmenin musluğu bulunmakta ve suyu da akmaktadır.

---

[265] ÇEÇENER, H., B., **a.g.e.,** s.56.
[266] SEZEN, Z., N., "Başkadın Meydan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.II., İstanbul, 1995, s.80

2.1.30. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı Avlusunda)

Eser, Topkapı Sarayı Müzesi ikinci avluda çıkış kapısının sağında bulunan duvara monte edilmiştir (Foto No:305), (Çizim No: 75-76). Çeşme buraya nakledilmeden önce Üsküdar'da Hasan Ağa Mahallesi'nde Malatyalı İsmail Ağa Camii ile İskender Baba Türbesi karşısında yer almaktaydı[267]. Tamamıyla mermer malzemeden yapılmış Damad İbrahim Paşa Çeşmesi, üzerindeki kitabeye göre, Damad İbrahim Paşa[268] tarafından H.1141 (M.1729) yılında inşa ettirilmiştir. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Topkapı Sarayı Müzesi avlusuna taşınmadan önce bir meydan çeşmesi olan eser, günümüzde bir yapının duvarına sonradan eklenmiş tek kemerli bir çeşmedir (Foto No:306). Eser, bezemesiz ve masif yan kanatlarla üç bölüme ayrılmıştır. Bu yan kanatlar 3.26 m. yüksekliğinde ve 0.98 m. genişliğindedir. Çeşme ise; 3.48 m. yüksekliğinde, 2.41 m. genişliğinde ve 0.15 m. derinliğindedir. Çeşmenin en üst kısmında bulunan saçak, yan yana dizilmiş lotuslar arasına işlenmiş üç yapraklı palmetlerden oluşan bir bordür ve bu bordürün altında bulunan bir sıra mukarnas dişi dizisinden oluşmaktadır. Buradaki palmetlerin yapraklarının iç kısmı oyularak boşaltılmış ve yanlarda bulunan yapraklar lotuslarla birleştirilerek stilize bir görüntü elde edilmiştir. Yan kanatlarda devam ettirilmeyen saçak, sadece çeşme üzerinde yer almaktadır.

Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşmenin cephesi, üç yönden farklı ölçülerdeki düz yüzeyli iki sıra silme kuşağı ile çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silmelerin iç kısmında ve çeşmenin iki yanında cepheden hafif taşıntı yapan dikey dikdörtgen formunda bezemesiz iki masif yüzey bulunmaktadır. Bu yüzeyler 2.49 m. yüksekliğinde ve 0.27 m. genişliğindedir. 0.15 m. derinliğinde olan çeşme nişinin üzeri, yanlarda bulunan yekpare blok mermer ayaklar üzerine oturan iki kademeli dalgalı kaş kemerle örtülmüştür (Foto No:308). Dalgalı kaş kemerin bitiş noktası ile kemer köşelerinin birleştiği yerde birer adet baş aşağı işlenmiş üç yapraklı palmet motifi bulunmaktadır. Kemer köşelerine

---

[267] EGEMEN, A., **a.g.e.,** s.418.

[268] İzdin voyvodası olarak bilinen Ali Ağa'nın oğlu olan İbrahim Paşa Nevşehir'de doğmuştur. 1689 yılında akrabalarını görmek ve iş bulmak amacıyla İstanbul'a gelen İbrahim Paşa sarayda çeşitli görevler aldıktan sonra Petervaradin seferinde göstermiş olduğu yetenek ile Sultan III. Ahmed'in itibarını kazanmıştır. Sultan III. Ahmed, Sadrazam Şehit Ali Paşa'dan dul kalan kızını İbrahim Paşa ile evlendirmiştir. Kendisine birçok kez sadrazamlık teklif edilmesine rağmen savaş halinde bulunan bir devletin hükümetinin başına geçmekten kaçınan İbrahim Paşa, Avusturya ve Venedik ile savaşa son verecek mütarekenin görüşülmesi sırasında sadrazamlık teklifini kabul eder (1718). Ekonomik ve siyasi alanlarda aldığı tedbirler halk tarafından hoş karşılanmaz. 1730 yılında meydana gelen Patron'a Halil İsyanı'nda öldürülerek cesedi saray önünde yer alan III. Ahmed Meydan Çeşmesi civarına terk edilir. (AKTEPE, M., "Damad İbrahim Paşa, Nevşehirli", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.VIII**., İstanbul, 1993, s.441-442).

simetrik olarak birer adet gülbezek motifi yapılmıştır. Kabartma tekniğiyle yapılmış gülbezekler altın yaldıza boyanmıştır. Gülbezeklerin merkezinde on adet yuvarlak uçlu yaprağı olan küçük bir çiçek motifi vardır. Merkezdeki bu çiçeğin yaprakları yine yuvarlak uçlu olarak iki kat tekrar edilmiştir. Çeşme nişinin alt kısmına dikdörtgen formunda ve kabartma tekniği ile yapılmış ayna taşının üst kısmında dekoratif bir dalgalı kaş kemer bulunmaktadır. Kemerin üst kısmı, beş yapraklı bir palmet motifi ile sonlandırılmıştır. Kemerin iç kısmına bir adet gülbezek motifi işlenmiştir. Gülbezeğin merkezinde on adet yuvarlak uçlu yaprağı olan küçük bir çiçek motifi vardır. Merkezde yer alan bu çiçeğin yaprakları ilk sırada sivri uçlu, ikinci ve üçüncü sırada ise yuvarlak uçlu olmak üzere üç kat tekrar edilmiştir. Ayna taşı üzerinde üst üste konumlandırılmış iki adet lüle deliği bulunmaktadır (Foto No:310). Bu deliklerden üsttekine günümüzde musluk takılmıştır. Diğer deliğin ise sonraki onarımlarda açılmış olması muhtemeldir. Çeşmenin, önünde mermer malzemeden yapılmış dikdörtgen şeklinde bezemesiz bir yalağı ve iki tarafında dinlenme sekileri vardır. Tek bölümlü olan bu yalak, 0.28 m. yüksekliğinde ve 1.05 m. genişliğindedir.

Eserin 1.28 x 0.79 m. ölçülerindeki kitabesi, çeşme nişinin üzerini örten kemerin 0.18 m. Üzerine yerleştirilmiştir. Düz çizgilerle elde edilmiş dikdörtgen kartuşlarla iki sütun ve yedi satır şeklinde düzenlenmiş kitabe, Talik hatlı yazılmıştır. Mermer malzeme üzerine kabartma tekniğiyle yazılmış kitabenin zemini lacivert renge boyanmıştır (Foto No:307).

Şair Rahmi tarafından yazılmış olan kitabenin okunuşu:

“ Hidîv-i bahr u berr Sultân Ahmed Hân-ı Gâzî’nin

Gar’ık-ı lücce-i hayrâtıdır dünyâ ve mâ fîhâ

O şâhenşâhın âsâr-ı kemâl-i bahtıdır kim Hak

Ana bir böyle sadr-ı hayr-hâhı eyledi i’tâ

Mekârîm-pîşe İbrâhim Paşa-yı kerem-ver kim

Su içmek gibidir yanında bezl-i mâ-melek hakkâ

Aceb mi cûy-ı şîr-i lütfu cârî olsa dünyâya

Der-i dil-cûsu halka maskem-i erzâkdır gûyâ

Bu şehrin dahi âba ihtiyacın eyleyüb idrâk

Zülâl-i merhametle eyledi sükkânını irvâ

Hudâ sa'yinde meşkûr eyleyüp ol sadr-ı zî-şânı

Sâfâ-yı meşrebin gird-i kederden hıfz ide Mevlâ

Attâş-ı dehre işrâb eyledim târihin ey Rahmi

Bu aynı Âsaf İbrâhim Paşa eyledi icrâ

1141"[269]

Kitabenin Türkçesi:

"Denizlerin ve karaların hakimi Sultan Ahmed Han Gazi'nin veziri

Hayrat denizine gömülmüştür. Dünya ve içindekiler,

Elbette o büyük padişahın bahtının olgun eserlerinden ki

Büyükler iyiliksever sadrazamı böyle verdiler

Güzel ahlak sahibi İbrahim Paşa ihsan ehlidir ki

Bütün malını vermek, yanında su içmek gibidir.

---

[269] EGEMEN, A., **a.g.e.,** s.418.

Onun lütfu, süt ırmağı gibi dünyaya aksa şaşılır mı?

Gönül çeken kapısı sanki erzak dağıtıcısıdır

Bu şehrinde suya ihtiyacını düşündü

Merhamet suyu ile, sakinlerini suya kandırdı

O sadrazamı, Allah sayinde meşkur eylesin

Ayna gibi temiz ahlakını Allah keder tozlarından korusun

"Zamanın susuzlarına içirdim" sözünü tarih eyledim ey Rahmi

Bu çeşmeyi Asaf İbrahim Paşa eyledi icra"

M.1729"[270]

Sade bir görüntüye sahip olan eserde süsleme olarak; çeşme nişinin ve ayna taşının üzerini örten dalgalı kaş kemerden, ayna taşında ve üzengiler üzerinde bulunan palmet motiflerinden, ayna taşının üst orta kısmında ve nişin üzerini örten kemerin iki yanında yer alan gülbezekler ile lotus-palmet dizisi ve mukarnaslı bir bordür şeklinde düzenlenmiş olan saçağından bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, tamamen mermer malzeme ile inşa edilmiş olması ve dalgalı kaş kemer kullanımı ile döneminin özelliklerini taşıması açısından dikkate değer bir eserdir. Günümüze kısmen iyi durumda gelen eser, işlevinin dışında sergi amaçlı kullanılmaktadır. Özgün halinde bir meydan çeşmesi olan eserin günümüzde taşındığı yerden dolayı, eserin boyutlarının ve niteliğinin algılanmasını güçleştirmektedir. Eserin, saray bahçesinde çeşmenin algılanmasını kolaylaştıracak bir açıklığa yeniden taşınması ve özgün şekline uygun olarak bir su deposunun inşa edilmesi daha uygun bir sergileme yöntemi olacaktır. Eserin kitabesinde ve gülbezeklerinde kullanılan boyanın yer yer yok olması çirkin bir görüntüye yol açtığından bu boyaların temizlenmesi ya da yenilenmesi gerekmektedir. Bir zamanlar Damad İbrahim Paşa Su Yolu'ndan suyunu alan çeşme,

---

[270] ŞİMŞİRGİL, A., **Taşa Yazılan Tarih Topkapı Sarayı**, İstanbul, 2005, s.66-67.

günümüzde de işlevini devam ettirmekte olup musluğu bulunmakta ve suyu da akmaktadır[271].

[271] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.99.

2.1.31. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Üsküdar İlçesi'nde Şemsi Paşa Semti'nde, Doğancılar Caddesi'nin Uncular Sokağı ile birleştiği yerde, Eski Hamam'ın önünde yer alan eser, moloz taş - tuğla almaşıklığı ile örülmüş bir su deposunun doğu cephesindedir ve mermer malzeme ile yapılmıştır (Foto No:312), (Çizim No: 77-78). Kitabeden anlaşıldığına göre eser; Damad İbrahim Paşa tarafından H.1141 (M.1729) yılında inşa ettirilmiştir. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Su depolu ve tek kemerli olan eserin, moloz taş – tuğla almaşıklığı ile örülmüş su deposunun yüksekliği 3.50 m., genişliği 5.57 m. ve derinliği 5.99 m.dir (Foto No:311). Su deposunun güney cephesi; doğu tarafta 0.62 m., batı tarafta ise 0.37 m. genişliğinde pahlanmıştır (Foto No:313). Deponun batı cephesinde 0.67 m. açıklığında bir pencere bulunmaktadır (Foto No:314). Su deposunun üzeri günümüzde ahşap konstrüksiyon üzerine kiremit çatı ile örtülmüştür. Çatı cepheden 0.51 m. genişliğinde taşıntı yaparak çeşme üzerinde dar, ahşap bir saçak elde edilmiştir.

Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşme; 3.20 m. yüksekliğinde, 2.33 m. genişliğinde ve 0.12 m. derinliğindedir (Foto No:315). Çeşmenin etrafı üç yönden, farklı ölçülerdeki düz yüzeyli iki silme kuşağı ve bezemesiz geniş bir bordür kuşağıyla çerçeve içerisine alınmıştır. 0.12 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri, yanlarda bulunan blok mermer ayaklar üzerine oturan iki kademeli dalgalı kaş kemerle örtülmüştür (Foto No:317). Kemer köşelerine birer adet gülbezek motifi işlenmiştir. Simetrik yapılmış bu gülbezeklerin merkezinde on adet yuvarlak uçlu yaprağı olan küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır. Merkezdeki bu çiçeğin yaprakları ilk sırada sivri uçlu, ikinci ve üçüncü sırada ise yuvarlak uçlu olmak üzere üç kat tekrar edilmiştir. Çeşme nişinin alt kısmına dikdörtgen formunda, kabartma tekniğiyle yapılmış ayna taşı yol kotunun yükselmesinden dolayı yarıya kadar yol seviyesinin altında kalmıştır (Foto No:318). Bezemesiz düz bir silme ile dikdörtgen çerçeve içerisine alınan ayna taşının üzerinde dekoratif bir dalgalı kaş kemer bulunmaktadır. Kemer köşeleri bezemesiz bırakılırken, kemerin iç orta kısmına bir adet gülbezek motifi yapılmıştır. Kabartma tekniğinde yapılmış bu gülbezeğin göbeği oyularak çıkarılmıştır. Bu göbeğin etrafına ise sekiz adet yuvarlak uçlu yapraklar işlenmiştir ve bu yaprakların her birinin orta kısmından düz bir çizgi geçerek yaprağı iki parçaya bölmüştür. Çeşmenin yalağı ile dinlenme sekileri yol kotunun yükselmesi nedeniyle yol seviyesinin altında kalmış ve günümüze ulaşamamıştır. 1940'lı yıllarda çeşmenin güney tarafında, küp şeklinde, som mermerden

yapılmış bir hamal taşı bulunmaktaydı. Son zamanlarda iskele meydanında Mihrimah Sultan Camii önünde bulunan bu taş bugün orijinal yerinde değildir[272].

Eserin taş malzemeden yapılmış kitabesi, çeşme nişinin üzerini örten kemerin 0.7 m. yukarısına yerleştirilmiştir. Yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmış kitabe, Tâlik hat ile yazılmış olup 1.44 x 1.03 m. ölçülerindedir. Kitabe, uç kısımları dalgalı olan kartuşlarla iki sütun, sekiz satır şeklinde düzenlenmiştir ve kartuş çizgileri ile kartuşlar arasında oluşan boşluklar altın yaldıza boyanmıştır (Foto No:316).

Şair Es'ad tarafından yazılmış olan kitabenin okunuşu:

" Vezir-i a'zam u Dâmâd İbrahim Paşa kim

Kef-i cûdı onun bahşendeterdir kân u deryadan

Vekil-i saltanat gayret-keş-i nâmus-ı devlettir

Onu dür etmeye Hak sâye-i Sultân-ı vâlâdan

O sadr-ı ekremin hayrata mecbül olduğundandır

K'olur her emrde tevfika masdar savb-ı Mevlâ'dan

Murâd etti ki ehl-i Üküdâr-ı eyleye irvâ

Du'âya mahzar ola haşre dek a'lâ vü ednâdan

Hudâ sultân-ı devrân-ı hatâlardan emin etsin

Cihân asudedir devrinde mekr u keyd-i a'dâdan

---

[272] ÇEÇENER, H., B., **Üsküdar Merkez Mahalleleri Osmanlı Dönemi Su Uygarlığı Eserleri**, İstanbul, 2007, s.68.

Vezir-i a'zamı da sadr-ı devlette olup ber-câ

Du'â aldırsın ol şâh-ı cihânâ pir ü bernadan

Bu zibâ çeşmeyi bir mevki'inde eyledi bünyad

Ki sîr olmaz nezâre tarh-ı mergübun temâşâdan

Akınca lülesinden âb Es'ad dedi ta'rihin

İçin su çeşme-i Dâmâd İbrahim Paşa'dan

1141"[273]

Eserde süsleme olarak; çeşme nişinin üzerini örten iki kademeli dalgalı kaş kemerden, kemer köşeleri ile ayna taşında yer alan gülbezek motiflerinden ve ayna taşındaki bezemelerden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, mermer malzeme ile inşa edilmiş olması ve dalgalı kaş kemer kullanımı ile döneminin özelliklerini taşıması açısından dikkat çekicidir. Günümüze kısmen iyi durumda gelen eserin, büyük bir kısmı yol seviyesinin altında kalmıştır ve çeşme yüzeyinde erimeler meydana gelmiştir. Eserin mermer kaplaması, kitabenin alt kısmından itibaren yok olmuştur. Kemer köşelerine işlenmiş gülbezek motiflerinde meydana gelen aşınmalar nedeniyle bezemelerin detayları yüzeyselleşmiştir. Yol kotunun yükselmesinden dolayı ayna taşı yarıya kadar yol seviyesinin altında kalırken, yalak ve dinlenme sekileri de günümüze ulaşamamıştır. Koruma amacıyla, eserin önüne demir çitler yapılmıştır. Eser etrafında kazılar yapılarak toprak altında kalan kısımlar gün yüzüne çıkarılmalıdır. Yok olan mermer kaplamalar ise özgün şekline uygun olarak yeniden kaplanmalıdır. Bir zamanlar Damad İbrahim Paşa Su Yolu, Doğancılar Maksemi'nden suyunu alan çeşme, günümüzde işlevini kaybetmiş olup musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır[274].

---

[273] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.186.
[274] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.86.

2.1.32. Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi)

Üsküdar İlçesi'nde İskele Meydanı'nda yer alan eser, tamamen mermer malzeme ile inşa edilmiştir (Foto No:319), (Çizim No: 79). Eser, Sultan III. Ahmed'in emriyle H.1141 (M.1729) yılında, Sultan III. Ahmed'in annesi Rabia Emetullah Gülnuş Valide Sultan'ın hayratı olarak Sadrazam Damad İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır[275]. Eserin mimarı kesin olarak bilinmemekle birlikte Erdoğan, tarihi kayıtlara dayanarak eserin mimarının, dönemin baş mimarı olan Mehmed Ağa olabileceğini ileri sürmektedir. Erdoğan bu görüşünü; Başbakanlık Arşivinde bulunan Maliye Defterleri Tasnifi, 8947 numaralı belgenin 256. sayfasında yer alan kayıtlarla desteklemektedir. Bu belgeye göre; "Üsküdar İskelesi'nde H.1141 senesinde Hazreti Cihandâri tarafından Cizye Muhasebecisi Hacı Halil Efendi ma'rifetiyle bir çeşme binâ edilmesi emrolunmuş, masraflarının Eli-Güzeloğlu İbrahim zimematından alınıp karşılandığı, fakat bu para masrafları kapatmadığından Üsküdar Kadısı Ali Efendi ile Hassa Baş Mimarı Mehmed Ağa'nın 20 Z 1141 tarihli keşif defteri vechile hazineden bir miktar para daha ilave edildiği"[276] anlaşılmaktadır[277].

Dört cepheli bir meydan çeşmesi olan Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi, kare bir plan üzerine oturmaktadır ve çeşmenin pahlanmış olan dört köşesine birer adet suluk yerleştirilmiştir. Çeşmenin mermer malzemeden yapılmış su deposunun zeminden saçağa kadar yüksekliği 5.17 m., genişliği 7.05 m. ve derinliği 7.05 m.dir. Eserin üzeri geniş ahşap saçakları olan kurşun kaplama bir çatı ile örtülmüştür. Çatı altın yaldız renkte boyanmış ve tunç malzemeden yapılmış bir alem ile son bulmuştur. XIX. yüzyıla ait gravürlerde çatının ortasının bir fener gibi yüksek olduğu görülür. Daha sonra yapılan tamiratlarla birlikte bu iki kademeli çatı bozularak günümüzdeki sade çatısı yapılmıştır[278]. Çatının ahşap saçağı kabartma tekniği ile bezenmiştir (Foto No:352-353). Kurşun kaplamanın hemen altında bulunan bordürün üzeri yan yana dizilmiş lotuslar arasına işlenmiş üç yapraklı palmetlerle süslenmiştir. Saçak eteğinin alt yüzeyi ise, iki yandan iki ince bordürle sınırlandırılmış ve bordürlerin arası dikdörtgen yüzeyler şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Bu dikdörtgen yüzeylerin sağında ve solunda bulunan ince bordürlerin üzeri, oyma tekniğiyle yapılmış virgül formlarının birbirinden bağımsız

---

[275] EYİCE, S., "Ahmed III Çeşmesi (Üsküdar)", **İslam Ansiklopedisi,** C.II., İstanbul, 1992, s.39. Ayrıca bkz. YÜNGÜL, N., **Üsküdar III. Ahmed Çeşmesi,** İstanbul, 1955.
[276] Maliye Defterleri Tasnifi, No.8947, Sh.256.
[277] ERDOĞAN, M., **a.g.e.**, s.9.
[278] EYİCE, S., **a.g.m.,** s.40.

olarak yan yana dizilmesiyle bezenmiştir. Virgüllerin kuyrukları sırasıyla aşağı ve yukarı gelecek şekilde dizilmiştir. Virgüllerin alt ve üst aralarında ise küçük kıvrık çizgiler bulunmaktadır. Bu iki bordür arasında kalan yüzey, üzeri kısa düz çizgilerle dilimlendirilmiş olan silmelerle dikdörtgen formlara bölünmüştür ve her bir dikdörtgen formun içerisine bezemesiz dışbükey silmelerle başı ve sonu yuvarlak kemerler şeklinde tasarlanmış kartuşlar yapılmıştır. Kartuşlar içerisine kabartma tekniğinde simetrik yapılan bezemenin merkezinde stilize edilmiş üç yapraklı palmet motifleri bulunmaktadır. Merkezin iki yanındaki bu küçük palmet motifleri, kökleri ile birbirlerine bağlanarak bezemenin aşağı ve yukarı olmak üzere iki doğrultuda ilerlemesini sağlamışlardır. Köklerin birleşim yerinden çıkan dalların üzerinde stilize edilmiş beş yapraklı bir palmet motifi daha bulunmaktadır. Bu palmetin üst kısmından çıkan iki kıvrık dal, palmeti sararak palmetin tepe noktasında birleşmiştir. Birleşme noktasından itibaren kıvrımlar yaparak ilerleyen bu dallar, stilize edilmiş üç yapraklı küçük bir palmet motifi ile sonlandırılmıştır. Bu bezeme saçak yüzeyi boyunca devam ettirilmiştir. Saçağın hemen alt kısmındaki friz, üzeri kısa düz çizgilerle dilimlenmiş silmelerle yatay dikdörtgen formlara bölünmüştür ve her bir dikdörtgen formun içerisinde oyma tekniğinde simetrik betimlenmiş stilize bitki motifleri bulunmaktadır. Bu dikdörtgen formların içerisinde kabartma tekniğiyle yapılmış ve dört köşesi yarım daire şeklinde oyulmuş ikinci bir dikdörtgen form daha yer almaktadır ve stilize edilmiş bitkisel bezeme bu formun üzerine işlenmiştir. Bezemenin merkezinde iki yay çizgi arasında sivri uçlu sekiz adet yaprağı olan küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır. Merkezdeki bu çiçeğin sağında ve solunda birer adet lale motifi vardır. Üç yapraklı yapılmış bu lalelerin yaprakları boğaz kısmına doğru boğumlu, göbek kısmında ise şişkin şekilde işlenmiştir. Lalelerin düz şekilde ilerleyen gövdelerinde üstte küçük, altta daha büyük ve kıvrık olmak üzere dört adet yaprak bulunmaktadır. Çiçeğin düz ilerleyen gövdesi kök kısmında iki kola ayrılarak her bir kol kendi içerisine kıvrılmış ve kolların uç kısımları üç yapraklı yapılmıştır. Her bir kök üzerinde biri iç kısımda ikisi dış kısımda olmak üzere üç adet küçük kıvrık dal bulunmaktadır. Friz boyunca devam ettirilen bu bezemede her bir yatay dikdörtgen form arasında kabartma tekniğinde yapılmış, uç kısımları yuvarlak kemer şeklinde tasarlanmış dikey dikdörtgen formlar yer almaktadır. Bu formların üzeri ise oyma tekniğiyle yapılmış yay çizgiler arasında bulunan benek motifleri ile bezenmiştir. Su deposunun saçağı iki bordür şeklinde düzenlenmiştir. En üstteki bordür; palmet, kıvrık dal ve yaprak motifleri ile bezenmiştir.

Kabartma tekniğiyle yapılmış bu bezemede; üst kısımda stilize edilmiş beş yapraklı bir palmet motifi bulunmaktadır. Palmetin altta yer alan yapraklarının sağından ve solundan aşağıya doğru birer adet klasik formlu rumi motifi sarkmaktadır. Her iki ruminin yaprağı orta kısımda birbirleriyle, yan kısımlarda ise diğer palmetten sarkan rumilerin yapraklarıyla birleştirilmiştir. Üstteki beş yapraklı palmetin gövdesinden çıkan iki kıvrık dal orta kısımda bir halka ile birbirlerine bağlanmıştır. Palmetin gövdesinden çıkarak iki yana uzanan bu kıvrık dallar hafif bir şekilde kendi içlerine doğru kıvrılmış ve uç kısımları üç yapraklı yapılmıştır. Bu şekilde betimlenmiş ve yan yana dizilmiş olan palmetlerin arasına, gövdelerinden çıkan kıvrık dalların üzerinde yükselen üç dilimli yapraklar ve kıvrık dallar yapılmıştır. Buradaki üç dilimli yaprakların uç kısımları birbirleri ile birleşecek şekilde hafif eğimli tasarlanmışlardır. Bu yapraklar arasından çıkan dallardan kenarda bulunan iki tanesi uç kısmında kendi içine kıvrılarak küçük volütler oluştururken ortadaki düz gövdeli yapılmış ve sivri uçlu, şişkin gövdeli küçük bir yaprak motifiyle sonlandırılmıştır. Bordür boyunca tüm bezemenin üstünü dalgalı bir çizgi örtmektedir. Bu bordürün altında ise bir sıra mukarnas dişi dizisi bulunmaktadır.

Eserin dört cephesinin ortalarına gelecek şekilde birer adet çeşme ve çeşmenin pahlanmış olan köşelerine de birer adet suluk yerleştirilmiştir (Çizim No: 84-85-86-87). Köşelerdeki bu suluklar sayesinde çeşmenin keskin hatları yumuşatılmış ve estetik bir görünüm elde edilmiştir. Eserin dört köşesine birer nakış gibi işlenmiş olan bu sulukların ölçüleri ve bezemeleri aynı şekilde yapılmış oldukları için burada sadece tek bir suluk tanımı yapılacaktır. Çeşmenin güneydoğu, güneybatı, kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinde yer alan suluklar, iki kenarda bulunan burmalı sütuncelerle sınırlandırılmıştır (Foto No:344-345-346-347). Sütuncelerin yüksekliği 3.03 m.dir ve iki sütunce arasındaki mesafe ise 1.05 m.dir. Sulukların yüksekliği 1.08 m., genişliği 0.66 m. ve derinliği 0.06 m.dir. Sütuncelerin kaide ve başlıkları bir sıra mukarnas dişleriyle bezenmiştir. Sütun başlıklarının üzerinde istiridye dilimleriyle hareketlendirilmiş iki kademeli küçük külahlar bulunmaktadır (Foto No:348-351). Dikdörtgen prizma gövdeli olan sulukların etrafı geniş bir bordür tarafından çerçeve içerisine alınmıştır. Bordürün üzeri güneydoğu ve güneybatı cephelerinde; kabartma tekniğiyle yapılmış ve baş aşağı işlenmiş üç yapraklı palmetlerin alt kısmından çıkarak iki yana doğru uzanan klasik formlu rumilerin birbirlerine eklenmesiyle bezenmiştir. Bu bezemede her bir palmetten çıkan rumi, kendi üzerinde bulunan diğer palmetin etrafını sararak bordür boyunca motifin devamlılığını sağlamıştır. Kuzeydoğu ve kuzeybatıdaki sulukların etrafını saran

bordürlerin üzeri de rumi ve palmet motifleriyle bezenmiştir. Ancak buradaki bezemede; üç yapraklı palmetlerin alt kısmından çıkarak iki yana doğru uzanan klasik formlu rumiler, bağlı oldukları palmetin etrafını dolanarak tepe noktasında küçük bir halka ile bağlanmıştır. Tepe noktasında iki yana sarkan bu rumilerin üzerine, motifin devamlılığını sağlayan diğer bir palmet motifi işlenmiştir. Bu şekilde sulukları çerçeve içerisine almış olan bordürlerin en üst kısmında ise yan yana dizilmiş lotuslar arasına işlenmiş üç yapraklı palmet motifleri vardır. Her bir suluk nişinin üzeri dokuz dilimli istiridye kabuğu şeklinde tasarlanmış yuvarlak bir kemer ile kapatılmıştır (Foto No:347-349). Kemerin içini dolgulayan istiridye dilimlerinin merkezinde bulunan küçük kabaralar çok yıpranmış oldukları için motif detayları algılanamamaktadır. Ancak kalıntılardan anlaşıldığı üzere, kabaralar; iki kat tekrar edilmiş sivri uçlu yaprakları olan küçük çiçek motifleri şeklinde betimlenmişlerdir. Suluk nişlerinin üzerini örten bu yuvarlak kemerlerin etrafını saran bezemesiz dışbükey silmeler tepe noktasında düğüm yaparak dış silmeye bağlanmıştır. Kemer köşeleri ise altı adet yaprağı olan küçük çiçek motifleriyle bezenmiştir. Bu küçük çiçeklerin iki yanında birer adet dilimli rumi motifi yer almaktadır. Suluk nişlerinin iç kısmı balık pulu deseniyle doldurulmuştur ve her bir suluğun önünde yarım daire şeklinde bir yalak bulunmaktadır. Yalağın alnında bulunan bordürün üzeri yan yana dizilmiş ve lotuslar arasına işlenmiş küçük lale motifleriyle bezenmiştir. Yalakların alt kısımları istiridye dilimleriyle hareketlendirilmiştir. Alt kısımdaki bu dilimler aşağı doğru incelerek birleşmiş ve ortasında düğüm bulunan bir sicim görüntüsü elde edilmiştir. Bu sicimin en alt kısmına ise; içi rumi ve palmetlerle dolgulanmış beş yapraklı büyük bir palmet motifi yapılmıştır. Sulukların üstünde, iki sütunce arasında, yer alan sarkıtlar da yalaklara benzer şekilde yapılmıştır. Sarkıtların üst kısmında iki sıra mukarnas dişi dizisi vardır ve bu dizilerinde alt kısmında bir sıra testere dişi dizisi bulunmaktadır. Bu dizilerden sonra gelen yarım daire şeklindeki sarkıtlar istiridye dilimleriyle yedi bölüme ayrılmıştır. Bu dilimler aşağı doğru incelerek birleşmiş ve ortasında düğüm bulunan bir sicim görüntüsü oluşturulmuştur. Sicimin alt kısmına ise içi rumi ve palmetlerle dolgulanmış beş yapraklı büyük bir palmet motifi yapılmıştır.

Eserin kuzey cephesi hariç diğer üç cephesinde bulunan çeşmeler aynı ölçülerde yapılmıştır ve aynı şekilde bezenmişlerdir. Bu nedenle doğu, kuzey ve güney cephelerdeki çeşmeler için tek bir çeşme tanımı yapılacaktır (Çizim No: 80-81-82). Bu üç cephede bulunan çeşmeler, 3.94 m. yüksekliğinde, 3.02 m. genişliğinde ve 0.22 m.

derinliğindedir (Foto No:320-321-322-323). Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşmelerin etrafını çevreleyen bordürün üzeri rumi ve palmet motifleriyle bezenmiştir. Buradaki bezemede; stilize edilmiş üç yapraklı palmetlerin alt kısmından çıkarak iki yana doğru uzanan klasik formlu rumiler, bağlı oldukları palmetin etrafını dolanarak tepe noktasında küçük bir halka ile bağlanmıştır. Tepe noktasında iki yana sarkan bu rumilerin üzerine, motifin devamlılığını sağlayan diğer bir palmet motifi işlenmiştir. Eserin mermer malzemeden yapılmış olan kitabeleri, bu bordürden sonra, kavsaranın hemen üzerine yerleştirilmiştir (Foto No:326-330-335). Eserin, yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmış kitabeleri, 2.00 x 0.86 m. ölçülerinde olup Tâlik hatlı yazılmıştır ve düz çizgilerle elde edilmiş kartuşlarla üç sütun, altı satır şeklinde düzenlenmiştir. 0.22 m. derinliğindeki çeşme nişlerinin üzeri blok mermer ayaklar üzerine oturan, klasik üslupta sivri kemerle örtülmüştür (Foto No:325-336). Kemerin kilit taşı üzerinde bir adet gülbezek motifi bulunmaktadır. Gülbezeğin merkezinde on adet yuvarlak uçlu yaprağı olan küçük bir çiçek motifi vardır. Çiçeğin yaprakları ilk katta yuvarlak, ikinci katta sivri uçlu olmak üzere iki kat tekrar edilmiştir. Tüm bu yaprakların üzerini çevreleyen silme ise küçük düz çizgilerle dilimlere ayrılmıştır. Kemerin etrafını saran bezemesiz dışbükey silme, tepe noktasında düğüm yaparak dış silme ile bağlanmıştır. Bu düğümün içerisine de altı yapraklı küçük bir çiçek motifi işlenmiştir. Kemer köşeleri ise klasik formlu rumilerin grift geçmeler yaparak oluşturduğu düğümlerle bezenmiştir. Bu düğümlerin merkezinde üst üste işlenmiş iki adet beş yapraklı palmet motifi bulunmaktadır. Çeşme nişinin iç yüzeyi bir sıra mukarnas dişi dizisi ile iki bölüme ayrılmıştır. Mukarnas dizisinin üstünde, kemer aynasında rumi ve palmetlerle elde edilmiş oldukça grift bir bezeme bulunmaktadır. Dikey doğrultuda simetrik yapılmış bu bezemede; klasik formlu rumiler, grift geçmelerle düğümler meydana getirmişlerdir ve düğümlerin merkezine üst üste işlenmiş üç adet beş yapraklı palmet motifi yapılmıştır. Çeşme nişlerinin yüzeyine kabartma tekniğiyle yapılmış ayna taşlarının etrafını geniş bir bordür çerçevelemektedir (Foto No:327-332). Bordürün üzerine uç kısımları dalgalı olan ve birbirlerine bağlı olarak ilerleyen kum saati motifleri yapılmıştır. Kum saatlerinin incelmiş olan boyun kısımlarının iki yanına ise üç dilimli yaprak motifleri betimlenmiştir. Bu bordürden sonra ayna taşı üzerine dekoratif dalgalı kaş kemer formu yapılmıştır. Bu kemerin köşelerine ise altı adet yaprağı olan küçük çiçek motifleri işlenmiştir. Kemerin alt iç kısmında ise bir adet gülbezek motifi bulunmaktadır. Gülbezeklerin merkezinde sekiz yapraklı bir çiçek motifi vardır ve bu yaprakları

çevreleyen silmenin dışında çiçeğin yaprakları sivri uçlu olarak tekrar edilmiştir. Çeşmenin önünde mermer malzemeden yapılmış, dikdörtgen şeklinde, bezemesiz düz bir yalak ve iki adet dinlenme sekisi vardır. Eserin tek bölümlü olan yalakları 0.54 m. yüksekliğinde ve 1.07 m. genişliğindedir.

Eserin kuzey cephesi, iki mihrabiye ve bu mihrabiyelerin ortasında yer alan bir ana çeşme olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır (Foto No:337), (Çizim No: 83). Mihrabiyeler ve çeşmenin üstünde eserin, yeşil zemin üzerine altın yaldıza boyanmış, mermer malzemeden yapılmış kitabesi bulunmaktadır (Foto No:337-338). Kitabe, 5.26 x 0.70 m. ölçülerinde olup Sultan III. Ahmed'in hattı, Celî Sülüs ile yazılmıştır ve iki sütun, tek satır şeklinde düzenlenmiştir. Sütunlar birbirinden rumi-palmet motifleriyle ayrılmıştır. Kitabenin tam orta kısmında kabartma tekniğiyle ve altın yaldızla yapılmış bezemede; kitabenin alt ve üst kısmında üçgen olacak şekilde kademeli dizilmiş beş yapraklı beş adet palmet motifi, rumilerle birbirlerine bağlanmıştır, daha sonra bu rumi ve palmetlerle elde edilmiş üçgen formdan uzanan dalgalı çizgiler kitabenin tam orta kısmında dört adet yuvarlak köşesi olan bir düğümle birbirleriyle birleştirilmiştir. Kitabenin dört köşesi ise klasik formlu rumiler arasına işlenmiş beş yapraklı palmetlerle bezenmiştir ve rumilerin kitabe kenarından itibaren uzanan kolları, orta kısımda bir düğüm oluşturmuştur. Kitabenin sonunda, sol alt köşede Sultan III. Ahmed'in imzası bulunmaktadır. Eserin aynı şekilde bezenmiş olan mihrabiyeleri, 2.08 m. yüksekliğinde, 1.07 m. genişliğinde ve 0.06 m. derinliğindedir. Dikdörtgen prizma gövdeli olan mihrabiyelerin etrafını, ana çeşmenin kemer köşeleriyle birleşen bir bordür çevrelemektedir. Bordürün üzeri kabartma tekniğiyle yapılmış rumi ve palmet motifleriyle bezenmiştir. Bu bezemede biri baş aşağı biri de yukarı betimlenen üç yapraklı palmetler küçük bir halka ile orta kısımda birbirlerine bağlanmışlardır. Palmetlerin alt kısımlarından çıkarak iki yana uzanan klasik formlu rumiler, palmetlerin tepe noktası hizasında kendi içlerine kıvrılarak küçük volütler oluşturmuştur ve palmetlerin küçük bir halka ile birleştiği noktada rumilerin oluşturduğu kıvrımlar da küçük birer halka ile birbirlerine bağlanmıştır. Bu modül tekrarlanarak bordür boyunca devam ettirilmiştir. Bu bordürü takip eden ikinci bordürün yüzeyi bezemesiz bırakılmıştır. Mihrabiyenin etrafını saran üçüncü bordür ise klasik formlu rumilerin kıvrımlar yaparak birbirlerine eklenmeleriyle bezenmiştir. Mihrabiye nişlerinin üzeri sivri kemerli bir kavsara ile örtülmüştür ve kavsaranın iç kısmı yedi dilimli yapılmıştır. Bu dilimlerden sonra niş içerisine bir sıra mukarnas dişi dizisi yapılmıştır. Kavsara

köşeleri, klasik formlu rumilerin grift geçmeler yaparak düğümler oluşturmasıyla elde edilmiş bezeme ile bezenmiştir. Bezemenin düğüm noktasında ise bir adet üç yapraklı palmet motifi bulunmaktadır. Cephenin ortasında yer alan ana çeşme, 2.08 m. yüksekliğinde, 3.02 m. genişliğinde ve 0.22 m. derinliğindedir (Foto No:339). Çeşme nişinin üzeri blok mermer ayaklar üzerine oturan, klasik üslupta sivri kemerle örtülmüştür. Kemerin kilit taşı üzerinde bir adet gülbezek motifi bulunmaktadır. Gülbezeğin merkezinde on iki adet yuvarlak uçlu yaprağı olan küçük bir çiçek motifi vardır. Çiçeğin yaprakları ilk sırada yine yuvarlak uçlu, ikinci sırada ise sivri uçlu olarak tekrar edilmiştir. Üçüncü sıradaki yapraklar, ikinci sıradaki sivri uçlu yaprakların arasına işlenmiştir ve şişkin gövdeli, sivri uçlu tasarlanmışlardır. Kemerin etrafını saran bezemesiz düz silme, kemerin tepe noktasında düğüm yaparak dış silmeye bağlanmıştır ve düğümün içerisine sekiz yapraklı küçük bir çiçek motifi yapılmıştır. Kemer köşeleri kabartma tekniğiyle yapılmış rumi ve palmet motifleriyle bezenmiştir. Buradaki bezemede; klasik formlu rumiler grift geçmelerle düğümler oluşturmuş ve düğümlerin birleşme noktasına bir adet üç yapraklı palmet motifi işlenmiştir. Çeşme nişinin iç kısmı, üzengi taşı hizasında bir sıra mukarnas dizisiyle iki bölüme ayrılmıştır. Kemer aynası, rumi ve palmetlerden oluşan ve üçgen şeklinde bir tacı anımsatan grift bir bezeme ile bezenmiştir. Kabartma tekniğiyle yapılmış bu bezeme, dikey doğrultuda simetrik yapılmıştır. Bezemenin iç kısmında klasik formlu rumiler grift geçmeler yaparak düğümler meydana getirmiştir ve düğümlerin birleşim noktasında üç yapraklı palmet motifleri yer almaktadır. Kemer aynasındaki bu taç görünümlü grift bezemenin tepe noktasında ve yanlarında birer adet beş yapraklı palmet motifi bulunmaktadır (Foto No:341). Bu palmetlerden alt sırada bulananları yarım şekilde işlenmiştir. Palmetlerin içerisi klasik formlu rumiler ve üç yapraklı palmetlerle dolgulanmıştır. Bu rumi motiflerinin arasında üstte iki adet küçük ve altta iki adet büyük olmak üzere toplamda dört adet gülbezek motifi bulunmaktadır. Üstte bulunan küçük boyutlu gülbezek motiflerinin merkezinde sekiz adet yuvarlak uçlu yaprağı olan küçük bir çiçek motifi vardır. Çiçeğin yaprakları ikinci katta sivri uçlu olarak yinelenmiştir. Yaprakların etrafını saran üzeri kısa düz çizgilerle dilimlenmiş silmenin dışında da yapraklar sivri uçlu olarak yeniden tekrar edilmiştir. Altta bulunan büyük boyutlu gülbezeklerin merkezinde ise on adet yuvarlak uçlu yaprağı olan küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır. Çiçeğin yaprakları ikinci katta üç dilimli yapılmıştır. Üçüncü katta da sivri uçlu olarak tekrar eden yaprakların etrafını dalgalı bir çizgi çevrelemektedir. Çeşmenin ayna taşı,

silmelerle üç bölüme ayrılmıştır (Foto No:342). Yan kısımlarda yer alan dikdörtgen şeklindeki yüzeylerin iç kısmına simetrik olarak vazo içerisinde çiçek motifleri işlenmiştir. Bu dikdörtgen formundaki yüzeylerin üzerlerine oyma tekniğiyle dalgalı kaş kemer yapılmıştır. Buradaki vazoların şişkin gövdelerinin alt kısımları iki dilimli tasarlanmıştır ve ağız kısımları ince uzun yapılmıştır. Vazo içerisine işlenen çiçeklerden alt sırada bulunanları cepheden betimlenmiş üç adet ayçiçeği motifidir. Ortadaki ayçiçeğinin iki yanında ise arkadan betimlenmiş iki adet gül motifi bulunmaktadır. Bu gül motiflerinin de üzerinde cepheden betimlenmiş ve yaprakları iki kat yinelenmiş iki adet çiçek motifi yer almaktadır. Tüm bu çiçeklerin üstünde ise sivri uçlu yaprakları olan üç adet lale motifi vardır. Lalelerin iki yanından uzun kıvrık yapraklar uzanmaktadır. Vazolar arasında kalan orta kısım iki parça şeklinde düzenlenmiştir. Üstte bulunan birinci kısım bezemesiz düz bir yüzey olarak bırakılırken altta bulunan ikinci kısmın üzerine dalgalı kaş kemer yapılmıştır. Bu kısımdaki dalgalı kemerin köşeleri altı adet yuvarlak uçlu yaprağı olan küçük çiçek motifleriyle bezenmiştir. Bu küçük çiçek motifinin iki yanında birer adet dilimli rumi motifi vardır. Kemerin alt iç kısmına ise bir adet gülbezek motifi yapılmıştır. Gülbezeğin merkezinde sekiz adet kalp şeklinde yaprağı olan küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır ve çiçeğin yaprakları ikinci katta yine kalp şeklinde tekrar edilmiştir. Çeşmenin önünde mermer malzemeden yapılmış, dikdörtgen şeklinde, bezemesiz düz bir yalağı ve iki adet dinlenme sekisi bulunmaktadır.

Dört adet kitabesi bulunan çeşmenin kitabelerinde şair Nedim ve Şakir'in bir şiiri, Rahmi'nin bir mısrasını tamamladığı bir şiiri ve Sultan III. Ahmed ile Damad İbrahim Paşa'nın birlikte söyledikleri tarih beyti bulunmaktadır.

Kuzey cephede yer alan çeşmenin üzerinde bulunan kitabenin okunuşu:

" Semiyy-i fahr-i mevcüdât Sultân Ahmed-i Gazi

Şeh-i sâhib-me'âsir zıll-ı pâk-ı Hazret-i Vehhâb

Emin-i Yesrib ü Bathâ mu'in-i millet-i beyza

Ebâ 'an ced şeh-i dânâ hıdîv-i tâhirü'l-ensâb

O hâkân-ı keremkârın bu ‘arz-ı Cennet-âsâda

Olup gufran ile ümm-i safiyye-hasleti der-hâb

Onun rûh-ı şerifin hayr ile yâd eylemek kasdın

Derûn-ı pâkine ilhâm edince Hâlikü’l-esbâb

Vezir-i a’zam u Dâmâd İbrahim Paşa’nın

Gil-i kâmın hitâb-ı müstetâbıyla edip şâdâp

Şeref-âdâb’ı bünyâd eyledikten sonra emriyle

Bu ‘ayn-ı Zemzem’in çün kıldı icrâsın ona işrâb

Bu mısra’la Nedimâ söyledi ta’rih-i itmâmın

Bu şehri mâ ile Sultan Ahmed eyledi sirâb

1141”

Güney cephede yer alan çeşmenin üzerinde bulunan kitabenin okunuşu:

“Şehenşâh-ı hümâyün-pâye Sultan Ahmed-i Gâzi

Kerâmettir olan sâdır o hâkân-ı mü’eyyedden

O yektâ zıll-ı Hak kim bir nefes haktan ‘udül etmez

Eder kesb-i safâ icrâ-yı ahkâm-ı Muhammed’den

Vücüd-ı enveri kim matla’-ı mihr-i sa’âdettir

Olur mâ’na-yı şevket zâhir ol şeh-beyt-i müfredden

Vücüda gelmemiştir ‘öşr-i mi’şâr-ı fütühâtı

Ki ‘acizdir kalem âsâr-ı ‘âli-şanını ‘adden

Şeref-âbâd’ı bünyâd eyledikte ‘izz ü devletle

Ona bir su bulundu kin nişândır ‘ömr-i sermeden

Vezir-i a’zam İbrahim Pâşâ’ya edip ferman

Olunca yümn-ile me’mür o şâhenşâh-ı es’adden

Bu şehre çeşme bünyad eyleyip cümle ahâlisi

Hayât-ı tâze buldu re’fet-i hâkân-ı emcedden

Hemişe dest-i cüdun maskem-i erzâk edip Mevlâ

Vücüd-ı kâmilin âsûde kılsın dide-i beden

Tamam oldukta ‘atsâna dedi ta’rihini Şâkir

Gel iç mâ-i hayâtı çeşme-i Sultân Ahmed’den”

Doğu cephede yer alan çeşmenin üzerinde bulunan kitabenin okunuşu:

“Âb-ı rüy-ı saltanat Hân Ahmed-i Gazi k’onun

Dâ’ima icrâ-yı şer’-i Ahmedi’dir hem-demi

Mahzar-ı te’yid edip Hak ona âsân eyledi

Gayra müşkilter olan her emr-i sa’b u mu’zamı

Bu kerâmet kutb-ı âfâk olduğun isbât eder

Buldu İbrahim Pâşâ gibi sadr-ı efhamı

Râhat ile kesb-i şevk ü ihtiyât etmek içün

İhtira ‘etti Şeref-âbâd-ı şâh-ı ‘âlemi

Nâmın almış bir güherdir suyunu bulsun deyü

Su yerine bezl ü îsâr etti bi-hadd dirhemi

Çeşme bünyâd etmeği imâ vü işrâb eyleyip

Kıldı me’mûr âsaf-ı deryâ-nevâl-i ekremi

Öyle dil-cü çeşmesâr-ı bi-bedel yaptırdı kim

Oldu her bir lülesi Âb-ı hayât’ın maskemi

Sa’yini hüsn-i kabüle eyleyip Mevlâ karîn

Hıfz ede dâ’im hatâlardan o şâh-ı efhamı

Şâkirâ Rahmi içip âbın dedi ta’rihini

Hükm-i Sultan Ahmed icrâ etti el-hak Zemzem’i”

Batı cephede yer alan çeşmenin üzerinde bulunan kitabenin okunuşu:

“Dedi Hân Ahmed ile bile İbrahim ta’rihin

Suvardı ‘alemi dest-i Muhammed’le cevâdullâh

Ahmed bin Mehmed Hân"[279]

Oldukça bezemeli olan eserde süsleme olarak; çatının ahşap saçağındaki stilize edilmiş bitkisel motiflerden, saçağın hemen alt kısmında bulunan lotus-palmet dizisiyle bezenmiş bordürden, bu bordürün altında yer alan bir sıra mukarnas dişi dizisinden, köşelere yerleştirilmiş sulukların üzerinde bulunan yarım daire şeklindeki dilimli sarkıtlardan, sulukların iki kenarındaki mukarnas başlıklı dilimli sütuncelerden, yine sulukları çerçeveleyen bordürlerden, istiridye nişi kabuğu şeklinde olan yuvarlak kemerlerinden, yarım daire şeklinde bezeli yalaklarından, balık pullu nişlerinden, çeşme kemerlerinin kilit taşında bulunan gülbezeklerden, kemer köşelerindeki grift bitkisel motiflerden, kavsaranın iç kısmında yer alan grift bitkisel bezemelerden ve bir sıra mukarnas dişi dizisinden, ayna taşlarına işlenmiş vazo içinde çiçek motiflerinden ve çeşmeleri çerçeveleyen rumi-palmetlerle bezeli bordürlerden bahsedilebilir. Bu bezemelerin yanı sıra çeşmenin batı cephesinin farklı ve daha yoğun bezemeli yapıldığı görülmektedir. Bu cephedeki süsleme öğeleri; kitabe üzerinde yer alan Sultan III. Ahmed'in tuğrası, rumi ve çeşitli çiçek motifleri, ana çeşmenin iki yanındaki mihrabiyeler, bu mihrabiyeleri çerçeveleyen bitkisel motifli bordürler, ana çeşmenin sivri kemerinin üzerine işlenmiş gülbezek motifi, kemer köşelerinde bulunan bitkisel motifler, çeşme nişinin iç kısmında betimlenmiş rumi ve palmetlerden oluşan taç benzeri grift bezeme, bu bezemenin altında bulunan bir sıra mukarnas dişi dizisi, ayna taşının iki kenarında yer alan vazo içinde çiçek motifi, ayna taşının orta kısmında bulunan dalgalı kaş kemer ve gülbezek motifidir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, tamamen mermer malzeme ile inşa edilmiş olması, boyutları ve yoğun bezemeleri ile dikkat çekici bir eserdir. Günümüze iyi durumda gelen eser, çeşitli tarihlerde tamiratlar görmüştür. 1943 ve 1945 yılları arasında yapılan meydan düzenlemesi çalışmaları nedeniyle çeşme çukurda kalmış, bunun üzerine 1955 yılında Sular İdaresi tarafından bütün dış kaplamaları sökülerek iç kagir duvarları 1.50 m. yükseltildikten sonra cephe unsurları yeniden yapıştırılmıştır. 1987 yılında yapılmış olan restorasyon çalışmalarında ise, çeşmenin cephelerinde temizlik yapılarak saçak altlarına yeni nakışlar işlenmiştir. Çeşmenin çatısı Bartlett'in gravüründe resmetmiş olduğu özgün şekliyle günümüze gelememiştir. Bir zamanlar İbrahim Paşa Su

[279] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.190-194.

Yolu'ndan suyunu alan çeşme günümüzde de işlevini devam ettirmekte olup muslukları bulunmakta ve suyu da akmaktadır[280].

[280] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.93-98.

2.1.33. Feyzullah Efendi Çeşmesi

Maltepe İlçesi'nde İskele Caddesi'nin İmam Ali Sokak ile kesiştiği meydanda yer alan eser, kesme taş malzemeden yapılmıştır (Foto No:354), (Çizim No: 88). Eser, üzerindeki kitabeye göre; Feyzullah Efendi[281] tarafından H.1141 (M.1729) yılında inşa ettirilmiştir. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Vakıflar Arşivi, 987 numaralı defterin 109. sayfa ve 37. sırasında kayıtlı olan bilgilere göre; H.1212 (M.1797) tarihinde bahsi geçen çeşme için su akıtma izni alınmıştır (Ekler Bölümü: 9.1.) [282] . Bu da çeşmenin M.1797 yılında da akar halde olduğunu göstermektedir.

Dört cepheli bir meydan çeşmesi olan Feyzullah Efendi Çeşmesi'nin düzgün kesme taş malzeme ile yapılmış su deposunun yüksekliği 2.81 m., genişliği 3.79 m. ve derinliği 3.79 m.dir. Kare bir plan üzerine yapılmış çeşmenin üzeri günümüzde betonla sıvanmış basık bir kırma çatı ile örtülüdür ve çatının üzerinde yine betondan yapılmış bir alem bulunmaktadır. Su deposunun üzerinde alnı bezemesiz bırakılmış, iki kademeli düz bir saçak bulunmaktadır. Önden ve yanlardan taşıntı yapan bu saçak çeşmelerin üzerini de dolanmaktadır. Su deposunun doğu cephesinde 0.42 m. açıklığında bir pencere ve onun altında da içinden borular geçen derin bir oyuk bulunmaktadır. Su deposunun, kuzey ve güney cephelerine dikdörtgen prizma gövdeli birer çeşme yerleştirilmiştir. Doğu ve batı cephelerine ise birer adet küçük suluk yapılmıştır.

Su deposunun kuzey ve güney cephelerine yerleştirilmiş çeşmelerin her ikisi de aynı şekilde tasarlanmış olup 2.81 m. yüksekliğinde, 2.23 m. genişliğinde ve 0.22 m. derinliğindedir (Foto No:355-356), (Çizim No: 89-90). Klasik üslupta yapılan bu çeşmelerin etrafı üç yönden, farklı ölçülerdeki üç adet bezemesiz silme kuşakları ile çerçevelenmiştir. Bu silmelerden en dıştaki dışbükey, diğer ikisi ise düz yüzeyli tasarlanmıştır. 0.22 m. derinliğinde olan çeşme nişlerinin üzeri, blok taş ayaklar üzerine oturan sivri kemerle örtülmüştür ve nişin iç kısmı üzengi taşı hizasından itibaren bezemesiz sade bir silme ile iki bölüme ayrılmıştır (Foto No:357). Oldukça sade olan çeşmede, kemer köşeleri ve kemer aynası bezemesiz bırakılmıştır. Çeşmelerin mermer malzemeden dikdörtgen formunda yapılmış ayna taşları yol kotunun yükselmesinden

---

[281] Mekke ve İstanbul payelerini almış olan Feyzullah Efendi, 1722'de Anadolu, 1727'de Rumeli kazaskeri olmuştur ve 1745 yılında vefat etmiştir. (AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.196).
[282] VA. Evkaf Defteri 987, s.109, Sıra No.37. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (9.1.).

dolayı yarıya kadar yol seviyesinin altında kalmıştır (Foto No:359-360-364-365). Aynı şekilde bezenen ayna taşlarının üzerine dekoratif bir dalgalı kaş kemer işlenmiştir. Bu kemerin köşelerine birer adet gülçe motifi işlenmiştir. Kaş kemerin iç orta kısmında kabartma tekniğiyle yapılmış büyük bir gülbezek motifi vardır. Gülbezeğin merkezinde göbeği kafesli olan ve sekiz adet sivri uçlu yaprağı bulunan bir çiçek motifi bulunmaktadır. Bu çiçeğin yaprakları dış sırada bir kat yuvarlak uçlu olarak tekrar edilmiştir. Gülbezeğin iki kenarında, simetrik işlenmiş ve uçları kıvrılmış şekilde tasvir edilmiş selvi ağacı motifleri bulunmaktadır. Ağaçların iç kısmı zig zag motifleriyle dolgulanmıştır. Ayna taşının en üst kısmında ise bir sıra lotus arasına işlenmiş üç yapraklı palmet motifleri dizisi bulunmaktadır. Ayna taşının iki tarafında üzeri kaş kemerle örtülü birer adet tas yuvası yer almaktadır. Güney cephedeki çeşmenin yalağı yol seviyesinin altında kalmış olmasından dolayı günümüze gelememiştir ancak kuzey cephedeki çeşmenin, dinlenme sekileri olmayan, kesme taştan yapılmış, dikdörtgen şeklinde bezemesiz bir yalağı bulunmaktadır. Tek bölümlü olan bu yalak, 0.30 m. yüksekliğinde olup 0.12 m.'den itibaren toprak altında kalmıştır. Yalağın genişliği ise, 1.67 m.dir.

Eserin iki adet kitabesi olup bu kitabeler, kuzey ve güney cephelerdeki çeşmelerin kemerlerinin üzerine yerleştirilmiştir (Foto No:358-363). Yeşil renge boyanan kitabeler, 1.29 x 0.53 m. ölçülerinde olup Tâlik hatlı yazılmıştır ve uçları dalgalı kartuşlarla iki sütun, üç satır şeklinde düzenlenmiştir. Mermer malzemeden yapılmış kitabelerde, kartuşlar arasında oluşan boşluklara çiçek motifleri işlenmiştir. Kitabelerden güney cephede bulunanın kartuş boşluklarından; kitabe sınırına denk gelen birinci ve dördüncü boşluğa birer adet üç yapraklı enginar motifi işlenmişken, ikinci ve üçüncü sırada bulunan boşluklara, altı yapraklı küçük birer çiçek motifi yapılmıştır. Kuzey cephedeki kitabenin kartuş boşluklarına ise birer adet gülçe motifi işlenmiştir.

Güney cephede yer alan ve şair Şâkir tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Vazi'ü'l-hayrât Feyzullah Efendi-kim odur

Kâdi-'asker ibn-i kâdi-'asker-i vâlâ-âsil

Eyleyip bu karyeyi manzûr-ı çeşm-i iltifât

Kıldı ‘atsâna zülâl-i birr ü ihsânın sebil

Şâkir-i dâ’i sitâyiş birle ta’rihin dedi

Menba’ı Zemzem mu’allâ çeşmesâr-ı bi-‘âdil

1141”[283]

Kuzey cephede yer alan ve şair Lebîb tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

“ Cenâb-ı kâdi’asker ya’ni Feyzullah Efendi’nin

Hemîşe masdar-ı haye ede zâtın Hazret-i Allah

Edip bu âb-ı nâbı dört taraftan bi-riya icra

Ki oldu sü-be-sü lutfu ile sirâb ibâdullah

Lebibâ teşnegâna böyle işrâb etti ta’rihin

Bu vâlâ çeşmeden Âb-ı hayat iç fi sebilillah

1141”[284]

Çeşmenin doğu ve batı cephelerinin ortasına birer adet suluk yerleştirilmiştir ancak batı cephede bulunan suluktan günümüze sadece sivri kemeri gelebilmiştir (Foto No:367-368), (Çizim No: 91-92). Yalağı tamamen yok olan suluğun musluğu da bulunmamaktadır. Doğu cephede bulunan suluk, dikdörtgen şeklinde olup etrafı bezemesiz düz bir silme ile çerçevelenmiştir (Foto No:369-370-372). Üzeri sivri kemerle örtülü suluğun ayna taşı olması gereken yerde, muhtemelen sonraki dönemlerde eklenmiş olan mermer parçaları bulunmaktadır. Suluğun yarım daire şeklindeki yalağı günümüze gelebilmiştir. Suluğu çerçeveleyen silmenin hemen üzerinde cepheden hafif taşıntı yapan, yatay dikdörtgen formunda bezemesiz bir pano

[283] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.197.
[284] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.197.

bulunmaktadır. Bu panonun üzerinde ise çeşmenin çatısına benzer şekilde kabartma tekniğiyle yapılmış üçgen bir alınlık yer almaktadır (Foto No:373).

Klasik üslupta oldukça sade yapılan eserde süsleme olarak; ayna taşları üzerine işlenmiş bezemelerden ve kitabelerde kartuşlar arasında bulunan boşluklarda yer alan çiçek ve gülçe motiflerinden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, oldukça sade ve klasik bir görüntüye sahip olması açısından dönemi için dikkat çekicidir. Günümüze kısmen iyi durumda gelen çeşmenin, güney cephesinde ayna taşının bir kısmı ile yalağın tamamı yol seviyesinin altında kalmıştır. Batı cephedeki suluğun yalağı günümüze ulaşamamıştır. Çeşmenin beden duvarlarında erimeler meydana gelmiştir ve doğu cephede beden duvarı üzerinde derin bir oyuk açılmıştır. Çeşme yüzeyinde meydana gelen bu erimeler bezeme detaylarının algılanmasını güçleştirmektedir. Kitabe boyaları yer yer silinmiş olup çirkin bir görüntü oluşturmuştur. Kitabeler üzerindeki bu boyaların temizlenmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra çeşme etrafında kazılar yapılarak su yalakları ve ayna taşları gün yüzüne çıkarılmalıdır. Bir zamanlar Gümüş suyundan suyunu alan çeşme, günümüzde işlevini kaybetmiş olup muslukları bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

2.1.34. Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi

Fatih / Aksaray İlçesi'nde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi Enstitüsü'nün (Subhi Paşa Konağı) karşısında, taş mektebin altında Tekke Sokak ile Horhor Caddesi'nin köşesinde yer alan eser, kesme taş malzemeden yapılmıştır (Foto No:374), (Çizim No: 93-94). Eser, kitabesinden anlaşıldığına göre; Hacı Süleyman Efendi tarafından H.1141 (M.1729) yılında inşa ettirilmiştir. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Vakıflar Arşivi 623 numaralı defterin 129. sayfa, 142. sırasında kayıtlı olan El-hac Süleyman Efendi Vakfı'na ait vakfiyede bahsi geçen çeşmeye bir masura su ve suyolcusuna iki akçe verilmesi şart koyulmuştur (Ekler Bölümü: 8.1.)[285].

Başbakanlık Arşivi, Cevdet Maarif, Tasnif No.1412'de kayıtlı bulunan belgede ise; vakfın mutasarrıfı olan Osman Halife-i saninin çocuğu öldüğü için evlatsız kaldığı ve bu nedenle mirasçısı olmadığı için Halife-i sani olan Muhammed Emin Halife İbn Ahmed'in mutasarrıf tayin edilmesine dair bilgiler bulunmaktadır (Ekler Bölümü: 8.2.)[286].

Bir yapının duvarına bağımlı, sivri kemerli olan eserin yüksekliği yol eğiminden dolayı güney tarafta 3.34 m., kuzey tarafta 2.83 m., genişliği 2.65 m. ve derinliği 0.32 m.dir. Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşme, iki yandan sütuncelerle sınırlandırılmıştır (Foto No:376-377). Kum saati şeklinde tasarlanmış sütunce başlıkları, çeşmenin üstünde bulunan kalın dışbükey silmenin başı ile sonuna yapılmış olan kum saati ile birleşerek çeşmenin üstünde kesintisiz bir köşelik elde edilmiştir. Çeşmenin etrafı farklı ölçülerdeki üç sıra bezemsiz düz silme kuşakları ile çerçeve içerisine alınmıştır. 0.32 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri, yanlarda bulunan yığma taş ayaklar üzerine oturan sivri kemerle örtülmüştür (Foto No:379). Kemerin kilit taşı üzerinde bir adet gülbezek motifi bulunmaktadır. Gülbezeğin merkezinde on adet yuvarlak uçlu yaprağı olan küçük bir çiçek motifi yer almaktadır ve çiçeğin yaprakları yine yuvarlak uçlu olarak iki kat tekrar edilmiştir. Çeşmenin mermer malzemeden yapılmış ayna taşı, dikdörtgen şeklinde olup iki bölüme ayrılmıştır (Foto No:380-384). Ayna taşının en üst kısmında bulunan bordürün üzeri, yan yana dizilmiş lotuslar arasına işlenmiş üç yapraklı palmetlerle bezenmiştir. Bu bordürün altında yer alan yatay dikdörtgen formundaki bölüm, bezemesiz düz bir yüzey olarak bırakılmıştır. Alt bölümün sağına ve soluna

[285] VA. Evkaf Defteri 623, s.129, Sıra No.142. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (8.1.).
[286] BA. Cevdet Maarif, Tasnif No.1412. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (8.2.).

yerleştirilmiş dikey dikdörtgen formundaki yüzeylerin üzerine ise dekoratif bir dalgalı kaş kemer ve birer adet selvi ağacı motifi işlenmiştir. Uç kısımları dik yapılan bu selvi ağaçlarının içleri zig zag motifleriyle dolgulanmış ve gövdelerinin alt kısımları yığma toprak şeklinde betimlenmiştir. Bu motifler arasında kalan yüzeyde herhangi bir bezeme öğesi yoktur ve lüle deliği buraya açılmıştır. Çeşmenin bir kısmı yol seviyesinin altında kaldığı için yalağı günümüze gelememiştir, dinlenme sekilerinin ise sadece taş malzemeden yapılmış üst kısımları günümüze ulaşabilmiştir.

Eserin, çeşme nişinin üzerini örten sivri kemerin hemen üzerinde bulunan 1.04 x 0.41 m. ölçülerindeki taş malzemeden yapılmış kitabesi, Tâlik hatlı yazılmış olup iki satır ve tek sütun şeklinde düzenlenmiştir (Foto No:383).

Kitabenin okunuşu:

“ Sâhibü’l-hâyrat ve’l-hasenât merhûm ve

magfûr el-muhtac ilâ rahmeti Rabbihi

‘l-gafûr el-Hac Süleyman Efendi hâlife-i

sâlis muhâsebe-i evvel sene 1141”[287]

Klasik üslupta oldukça sade yapılan eserde süsleme olarak; çeşmenin iki yanına yerleştirilmiş sütuncelerden, sivri kemerin kilit taşı üzerinde bulunan gülbezekten ve ayna taşı bezemelerinden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser; malzemesi, bezeme özellikleri ve sivri kemer kullanımı ile tamamen klasik üslupta inşa edilmiş olması açısından dönemi için dikkat çekicidir. Günümüze iyi durumda gelen çeşmenin yüzeyinde erimeler ve kirlenmeler meydana gelmiştir. Bu erimeler nedeniyle özellikle ayna taşı üzerinde bulunan bezemelerin algılanması güçleşmektedir. Yol kotunun yükselmesi nedeniyle çeşmenin yalağı yol seviyesinin altında kalarak günümüze ulaşamamıştır. Eserin etrafında kazılar yapılarak su yalağının ve dinlenme sekilerinin gün yüzüne çıkarılması gerekmektedir. Bir zamanlar Kırkçeşme Suları’ndan suyunu alan çeşme, işlevini kaybetmiş olup günümüzde musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

---

[287] EGEMEN, A., **a.g.e.,** s.767.

2.1.35. Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Mimarsinan Mahallesi'nde, Durbali (Torbalı) Sokak ile Kuşoğlu Yokuşu'nda bulunan eserin, tuğla-moloz taş almaşıklığı ile örülmüş bir su deposu bulunmaktadır (Foto No:386), (Çizim No: 95-96). Çeşme ise kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Eser, üzerindeki kitabeye göre; H.1141 (M.1729) yılında Hacı Halil Efendi tarafından yaptırılmıştır. Mimarı ise bilinmemektedir.

Su depolu ve tek kemerli bir çeşme olan eserin, moloz taş – tuğla almaşıklığı ile örülmüş su deposu, düzgün geometrik bir şekle sahip değildir (Foto No:388-389-390). 3.76 m. yüksekliğinde ve 4.13 m. derinliğindeki su deposunun cepheleri farklı genişliklerde inşa edilmiştir. Deponun genişliği kuzeybatı cephede 4.40 m.dir ve bu cephenin güneye dönen köşesi 0.58 m. pahlanmıştır. Kuzeydoğu cephesinin genişliği ise 2.83 m.dir. Su deposunun üzeri düz dam ile örtülmüş olup, yarım daire şeklinde bezemesiz bırakılmış bir de tacı bulunmaktadır (Foto No:391). Su deposunun en üstünde bulunan yanlardan ve önden taşıntı yapan bezemesiz iki kademeli düz saçağı bu alınlık üzerinde de kesintisiz olarak devam ettirilmiştir. Deponun güney cephesinin üst kısmında 0.62 m. genişliğinde yuvarlak kemerli bir pencere yer almaktadır.

Çeşme, su deposunun batı cephesinde yer almakta olup, yol eğiminden dolayı güney tarafta 3.00 m., kuzey tarafta 3.76 m. yüksekliğinde, 3.11 m. genişliğinde ve 0.10 m. derinliğindedir (Foto No:387). Batı cephenin ortasına yerleştirilmiş çeşmenin yanlarda kalan yüzeyleri bezemesiz bırakılmıştır. Dikdörtgen prizma gövdeli çeşmenin etrafı üç yönden farklı ölçülerdeki bezemesiz düz silme kuşaklarıyla çerçevelenmiştir. 0.10 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri, yanlarda bulunan blok taş ayaklar üzerine oturan kavisli bir kemer ile örtülmüştür. Kemerin günümüzdeki formunun son dönem onarımlarına ait olması muhtemeldir. Eski fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla çeşmenin uzunlamasına dikdörtgen şeklinde olan bezemeli bir de ayna taşı bulunmaktaydı ancak bahsi geçen bu ayna taşı günümüze gelememiştir (Foto No:385). Günümüzde ayna taşı olması gereken yerde büyük bir lüle deliği bulunmaktadır. Çeşmenin önünde taş malzemeden yapılmış bezemesiz, dikdörtgen şeklinde bir yalağı ve iki adet dinlenme sekisi vardır. Kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre; çeşmenin yalağı özgün şeklinde

mermer malzemeden yapılmıştır[288]. Eserin günümüzdeki tek bölümlü yalağı, 0.62 m. yüksekliğinde ve 0.85 m. genişliğindedir.

Eserin mermer malzemeden yapılmış kitabesi, çeşme nişinin üzerini örten kemerin 0.55 m. üzerine yerleştirilmiştir. Kitabe, 0.99 x 0.48 m. ölçülerinde olup uç kısımları dalgalı kartuşlarla tek sütun, üç satır şeklinde düzenlenmiştir ve Celî Sülüs hatlı yazılmıştır (Foto No:392).

Kitabenin okunuşu:

"Bu çeşme-i hâlâ Matbah-ı âmire emini

el-Hâc Halil Efendi

ihyâ eyleyip fi sebilillâh bir masûra su

vakf edip du'â niyaz eder fi gurre-i

Receb sene 1141"[289]

Oldukça sade olan eserde süsleme olarak; eserin yuvarlak kemerli alınlığından ve bezemesiz düz silme kuşaklarından bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, yuvarlak kemerli alınlığı ve düzgün geometrik bir şekil arz etmeyen su deposu ile dikkat çekicidir. Günümüze iyi durumda gelemeyen eserin etrafına çöp dökülmesinden dolayı beden duvarlarında ciddi kirlenmeler meydana gelmiştir ve üzerinde sprey boyalarla yazılmış yazılar bulunmaktadır. Dinlenme sekilerinden solda olanı kırılmıştır ve yol kotunun yükselmesi nedeniyle yalağın bir kısmı yol seviyesinin altında kalmıştır. 1940 yılında belediye tarafından çeşmeye şehir suyu bağlama çalışmaları esnasında çeşmenin kemeri kırılmıştır[290]. Günümüzde işlevini kaybeden çeşmenin musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

---

[288] TALASOĞLU, A., **a.g.t.,** s.19.
[289] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.199.
[290] ÇEÇENER, H., B., **a.g.e.,** s.60.

2.1.36. Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar Selamsız Caddesinde)

Üsküdar İlçesi'nde, Selamsız Caddesi'nde, Solak Sinan Camii haziresinin köşesinde yer alan eser; Solak Sinan Çeşmesi, Şekercizade Hasan Efendi Çeşmesi ve Hafız Efendi Çeşmesi gibi isimlerle de anılmaktadır (Foto No:393), (Çizim No: 97-98). Çeçen K., bu çeşmenin H.954-955 (M.1548) yıllarında Solak Sinan tarafından yaptırıldığını ve çeşmenin Solak Sinan isale hattı üzerinde bulunduğunu ileri sürmektedir[291]. Kesme taş malzemeden inşa edilmiş çeşme, üzerindeki kitabeye göre; H.1141 (M.1729) yılında Hacı Halil Efendi tarafından, Hacı Mustafa Ağa'nın babası Hafız Efendi'nin ruhu için yeniden inşa ettirilmiştir. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Su depolu ve tek kemerli olan eserin, düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiş su deposunun yüksekliği 3.45 m., genişliği 4.11 m. ve derinliği 3.92 m.dir (Foto No:394). Su deposunun üzeri günümüzde betonla sıvanmış basık bir kubbe ile örtülmüştür. Deponun en üst kısmında önden ve yanlardan hafif taşıntı yapan bezemesiz düz bir saçağı vardır ve bu saçak çeşme üzerinde de kesintisiz devam ettirilmiştir. Su deposunun kuzeydoğu cephesinde 0.50 m. genişliğinde bir pencere bulunmaktadır.

Su deposunun güneydoğu cephesinin orta bölümüne yerleştirilmiş çeşme, yanlardan 0.16 m. taşırılarak inşa edilmiştir (Foto No:395). Çeşme, 3.51 m. yüksekliğinde, 3.25 m. genişliğinde ve 0.10 m. derinliğindedir. Kareye yakın dikdörtgen şeklinde olan çeşmenin etrafı bezemesiz dışbükey bir silme ile çerçeve içerisine alınmıştır. 0.10 m derinliğindeki çeşme nişinin üzeri, blok taş ayaklar üzerine oturan dalgalı kaş kemerle örtülmüştür. Kemer köşeleri bezemesiz bırakılmış ancak cepheden hafif taşıntı yaparak vurgulanmıştır. Çeşme nişinin alt kısmında bulunan ayna taşı, kabartma tekniği ile yapılmış ve üzerine dekoratif bir dalgalı kaş kemer işlenmiştir (Foto No:397). Bu kemerin iç orta kısmında bir adet gülbezek motifi bulunmaktadır. Gülbezeğin merkezinde altı adet sivri uçlu yaprakları olan bir çiçek motifi vardır. Çiçeğin yaprakları arasına ikinci katta yine sivri uçlu fakat daha kısa yapılan yapraklar işlenmiştir. Gülbezeğin altında ise bir adet lüle deliği bulunmaktadır. Çeşmenin önünde taş malzemeden yapılmış bezemesiz, dikdörtgen şeklinde bir yalağı ve iki yanında da birer adet dinlenme sekileri bulunmaktadır. Tek bölümlü olan bu yalak, 0.40 m. yüksekliğinde ve 1.45 m. genişliğindedir.

---

[291] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.43.

Eserin mermer kitabesi çeşme nişinin üzerini örten kemerin üstüne yerleştirilmiştir. Dört satır şeklinde düzenlenen kitabede, kitabe metni bir bütün halinde yazılmış, satırlar arasına kartuşlar yapılmamıştır ve kitabe metni altın yaldıza boyanmıştır. 0.92 x 0.45 m. ölçülerindeki kitabe, Sülüs hatlı yazılmıştır (Foto No:396).

Kitabenin okunuşu:

"Bu çeşme-i hâlâ Matbah-ı âmire emini

el-Hac Hâlil Efendi hâlâ İstanbul

ağası Hacı Mustafa Ağa'nın merhûm

pederi Hafız Efendi

rûhıyçün ihyâ eyleyip müceddeden icrâ

ettirdiği sudan bir masûra su

ta'yin edip du'âdâ müşterek olmak niyâz

eder fi gurre-i Receb sene 1141"[292]

Çeşmede süsleme olarak; çeşme nişinin üzerini örten dalgalı kaş kemerden ve ayna taşına işlenmiş gülbezek motifinden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, dalgalı kaş kemer kullanımı ile dikkat çekicidir. Günümüze iyi durumda gelmiş olan eserde, sadece çeşme yüzeyinde yer yer kirlenmeler meydana gelmiştir. Eserin bu kirlenmelerden arındırılması ve su ulaşımının sağlanarak yeniden kullanıma açılması gerekmektedir. Bir zamanlar Solak Sinan suyolundan suyunu alan çeşme, günümüzde işlevini kaybetmiş olup musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

---

[292] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.200.

2.1.37. Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi

Eser, Babıâlî ile Beyazıt arasındaki Mahmud Paşa Camii yakınında, Celal Ferdi Gökçay Sokakta bulunmaktadır. Mermer malzemeden yapılmış Mehmed Paşa (Kethüda) Çeşmesi, üzerindeki kitabeye göre; H.1141 (M.1729) yılında Kethüda Mehmed Paşa[293] tarafından inşa ettirilmiştir (Foto No:399), (Çizim No: 99-100). Eserin mimarı bilinmemektedir.

Vakıf Su Defterlerinde, Kethüda Mehmed Paşa'nın satın aldığı sulara dair kayıtlar bulunmaktadır. 8/110/2 numaralı, H.1138 (M.1726) tarihli belgede; Mehmed Ağa'dan intikal eden suların, varisleri tarafından Hadice Sultan Kethüdası Mehmed Ağa'ya satıldığı kayıtlıdır (Ekler Bölümü: 10.1.)[294]. 8/16/1 numaralı, H.1178 (M.1765) tarihli başka bir belgede ise, Mehmed Kethüda tarafından Kapani Mehmed Efendi'den satın alınan suyun bir miktarının çeşmeye bağlatıldığına ve diğer bir miktarının ise satıldığına dair bilgiler yer almaktadır (Ekler Bölümü: 10.2.)[295]. Vakıflar Arşivi'nde bulunan 570 numaralı defterde de Kethüda Mehmed Efendi'nin Akbıyık Mahallesinde, Mahmut Ağa Camii önünde yaptırdığı su depolu çeşmesinin, Güzelce Kemeri'nden gelen bir masura suyunun, Fatma Hanım ve İbrahim Ağa'nın koymuş oldukları kurşun boru ile kesilmesi üzerine vakfın mütevellisi tarafından açılan dava kayıtları bulunmaktadır (Ekler Bölümü: 10.3.)[296].

Su depolu ve tek kemerli olan eserin ön cephesi, iki sıra tuğla ve bir sıra taş dizisiyle almaşık inşa edilmiştir (Foto No:398). Üzeri düz dam ile örtülü olan su deposu, doğu tarafta 4.32 m., batı tarafta 4.40 m. yüksekliğinde, 7.12 m. genişliğinde ve 5.50 m. derinliğindedir. Su deposunun en üst kısmında alnı bezemesiz bırakılmış düz bir saçak ve yarım daire şeklinde bir alınlık bulunmaktadır. Bahsi geçen bu saçak, alınlık üzerinde de kesintisiz devam ettirilmiştir.

Bağımlı bulunduğu su deposunun güney cephesinde yer alan çeşmenin yüksekliği yol eğiminden dolayı batı tarafta 3.61 m., doğu tarafta 3.53 m., genişliği 3.20 m. ve

---

[293] Damad İbrahim Paşa'nın hazinedarı olup daha sonra damadı olmuştur. 1719'da sadaret kethüdası olmuştur ve 1720'de Rumeli payesi almıştır. 1730 yılında çıkan ayaklanmada öldürülmüştür. (AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.160).

[294] Vakıf Su Defterleri, 8/110/2 numaralı kayıt. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (10.1.). Transkribi için bkz. KAL'A, A., **İstanbul Su Külliyatı XXIII, Vakıf Su Defterleri, Avrupa Yakası Suları 1 (1603-1826)** İstanbul, 2002, s.127.

[295] Vakıf Su Defterleri, 8/16/1 numaralı kayıt. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (10.2.). Transkribi için bkz. KAL'A, A., **İstanbul Su Külliyatı XXIII, Vakıf Su Defterleri, Avrupa Yakası Suları 1 (1603-1826)** İstanbul, 2002, s.31.

[296] VA. Evkaf Defteri 570, s.180, Sıra No.109/1. Belgenin tam metni için bkz. Ekler bölümü: (10.3.).

derinliği 0.22 m.dir. Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşme, en dışta, üç yönden mermer bloklarla çerçeve içerisine alınmıştır (Foto No:400-402). Üzeri bezemesiz bırakılan bu mermer blokların iç kısmına birer adet sütunce yapılmıştır. Çeşmeyi iki yandan sınırlandıran bu sütuncelerin kaide ve başlıkları ters çan formunda tasarlanmıştır. Çeşmenin etrafı üç yönden, farklı ölçülerdeki üç sıra silme kuşağı ile çevrilmiştir. Bu silme kuşaklarından ortadaki dışbükey, diğer ikisi ise düz yüzeyli tasarlanmıştır. 0.22 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzerini örten dalgalı kemer, yanlarda bulunan blok mermer ayaklar üzerine oturmaktadır. Dört kademeli yapılan bu dalgalı kemerin dalgaları kilit taşı noktasında birleştirilmemiş ve kemer köşelerini çerçeveleyen bezemesiz dışbükey silmeye bağlanmıştır. Silmelerle vurgulanan kemer köşeleri bezemesiz bırakılmıştır. Çeşme nişinin alt kısmına kabartma tekniği ile yapılmış, dikdörtgen formundaki ayna taşının üzerine dekoratif bir dalgalı kaş kemer işlenmiştir (Foto No:403). Bu dalgalı kemerin köşeleri boş bırakılırken, kemerin iç alt kısmına bir adet gülbezek motifi yapılmıştır. Gülbezeğin merkezinde on iki adet sivri uçlu yaprağı olan küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır. Merkezdeki bu küçük çiçeğin yaprakları ilk sırada yine sivri uçlu, ikinci ve üçüncü sırada ise yuvarlak uçlu olarak üç kat tekrar edilmiştir. Çeşmenin önünde yer alan taş malzemeden yapılmış dikdörtgen şeklindeki yalak, doldurularak iptal edilmiştir, dinlenme sekilerinin ise bir kısmı yol seviyesinin altında kalmıştır. Çeşmenin yalağı günümüzde 1.31 m. genişliğinde ve yol eğiminden dolayı batı tarafta 0.20 m., doğu tarafta ise 0.14 m. yüksekliğindedir.

Çeşme nişinin 0.10 m. yukarısında eserin, taş malzemeden yapılmış ve yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmış kitabesi bulunmaktadır. 1.34 x 0.68 m. ölçülerindeki kitabe, Talik hatlı yazılmış olup uç kısımları dalgalı kartuşlarla üç sütun, altı satır ve yedinci satırda iki sütun şeklinde düzenlenmiştir. Kitabede kartuşlar arasında oluşan boşluklar küçük çiçek motifleri ile bezenmiştir. Yedinci satırın başı ve sonuna ise palmet ve rumilerle elde edilmiş bir bezeme yapılmıştır. Bu bezemede yatay olarak işlenmiş ve karşılıklı olarak tepe yaprakları birbirine bakan iki adet üç yapraklı palmet motifi bulunmaktadır. Bu palmetlerin alt kısmından çıkan rumiler iki yanda kıvrımlar yapıp kendi üzerlerinden geçtikten sonra orta kısımda diğer palmetten çıkan rumilerle küçük bir halka vasıtasıyla bağlanmışlardır. Bu düğüm noktasında, halkanın iki yanına ise üç yapraklı enginar motifleri işlenmiştir (Foto No:401).

Şair Şâkir tarafından yazılmış olan kitabenin okunuşu:

“Cenâb-ı âb-ı rüy-ı saltanat Sultân Ahmed kim

Odur Hızr-ı zamâne pâdişah-ı ma’delet-fermâ

Şehenşâh-ı mekârim-pîşe kim eyyâm-i adlinde

Bi-hamdillah ser-â-pâ oldu ma’müre bütün dünyâ

O hâkân-ı zamânın âsaf-ı dâmâd-ı zî-şânı

Vezir-i a’zam İbrahim Pâşâ-yı cihân-ârâ

Du’â-yı halkı isticlâb içün şâh-ı cihân-dârâ

Hezâr âsâr u hayrât-ı cezîle eyledi peydâ

Zamanında birer hayra muvaffak oldular cümle

Bekâ-cûyân-ı ikbâli ricâl-i devlet-i uzmâ

Husûsâ kim vekil-i saltanat şadr-ı keremkârın

Mükerrem şıhr-ı zi-şânı Mehemmed Kethudâ Pâşâ

Bu mevki muttali-i mihr ü cûd-ı pâki olmağla

Verip şu fi sebilillah ‘ıtâşı eyledi irvâ

Bu güne çeşme bünyad etti kim âb-ı firâvanın

Ki böyle hayr-ı câriye muvaffak eyledi Mevlâ

Kabül edip cenab-ı Hakk bi hakk-ı süre-i Kevser

Ede bânisine ecr-i cezîl-i bî-hisab i'ta

Onun Şakir bu mısra'dan çıkar yek'pare ta'rihi

Mehemmed kıldı Allâh aşkına mâ-i zülâl icra

1141"[297]

Eserde süsleme olarak; çeşme nişinin üzerini örten dalgalı kemerden, kitabe üzerine işlenmiş bezemelerden ve ayna taşı üzerinde bulunan dalgalı kaş kemer ile gülbezek motifinden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, yuvarlak alınlıklı su deposu ve dört kademeli dalgalı kemeri ile dikkat çekicidir. Günümüze kısmen iyi durumda gelen eser, çevresinde oluşan yapılaşmalar nedeniyle sokak dokusu içinde görünürlüğünü kaybetmiştir. Yalağı ve sekileri büyük oranda yol seviyesinin altında kalmış ve yalağının iç kısmı doldurularak iptal edilmiştir. Çeşme nişinin iç kısmı adeta çöp kovası gibi kullanılmakta olup eserin etrafı çöplüğe dönüştürülmüştür. Bu durum eser yüzeyinde kirlenmelere neden olmuştur. Eserin üzerine yapıştırılan afiş ve ilanlar ile sprey boyalarla yazılmış yazılar çirkin bir görünüm sunmaktadır. Eserin temizlenerek bu tarz olumsuzluklardan kurtarılması gerekmektedir. Günümüzde işlevini kaybeden çeşmenin musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

[297] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.204.

2.1.38. Kethüda Çeşmesi

Beykoz İlçesi'nde, Yalıköy semtinde, Ahmet Mithat Caddesi'nde bulunan esere, halk arasında "Acısu Çeşmesi" de denilmektedir. Tanışık, eserin 1945 yılında Beykoz-Yalıköy arasındaki yol üzerinde bulunduğunu belirtmiştir, Egemen ise, 1978 yılında yol genişletilmesi çalışmaları esnasında eserin bulunduğu yerden taşınarak Ahmed Mithat Efendi Yalısı'nın arka cephesine taşındığını belirtmektedir. Banisinin ismi bilinmediği için eserin kitabesinde geçen baninin lakabı ile adlandırılan eser, tamamen mermer malzemeden inşa edilmiştir. Eserin bir adet inşa ve üç adet onarım olmak üzere toplam dört adet kitabesi bulunmaktadır. İnşa kitabesinde tarih belirtilmemiş ancak ebced hesabıyla H.1141 (M.1729) tarihine ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra eser, H.1217 (M.1802), H.1262 (M.1846) ve H.1285 (M.1868) yıllarında Kesedar Fettah Efendi, Mehmed Ağa ve Ali Efendi tarafından tamir ettirilmiştir[298]. Eserin mimarı ise bilinmemektedir.

Orijinalinde su depolu olan eser, günümüzde bağımsız, yuvarlak kemerli bir çeşmedir (Foto No:404-406), (Çizim No: 101-102). Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşme, yanlarda yer alan kanatlarla üç bölüme ayrılmıştır (Foto No:405-407). Kanatların ortasında yerleştirilen çeşme, 3.60 m. yüksekliğinde, 2.73 m. genişliğinde ve 0.12 m. derinliğindedir. Çeşmenin en üst kısmında bulunan saçağın alnı, yan yana dizilmiş lotuslar arasına işlenmiş üç yapraklı palmetlerle bezenmiştir. Saçağın alt kısmında ise üç silme kuşağı yer almaktadır ve bu silme kuşaklarından ortadaki dışbükey, diğerleri ise düz yüzeyli tasarlanmıştır. Saçak, yan kanatlar üzerinde devam ettirilmemiştir. Çeşme iki yanda bulunan sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Gövdeleri bezemesiz olan bu sütuncelerin kaide ve başlıkları kum saati şeklinde tasarlanmıştır. Çeşmenin etrafı üç yönden iki sıra düz yüzeyli ve geniş bir bordür ile çerçeve içerisine alınmıştır. Bu bordürün yüzeyi; birbirine bağlı şekilde ilerleyen klasik formlu rumilerin kendi içlerine doğru hafif kıvrımlar yaparak küçük volütler oluşturmasıyla bezenmiştir. 0.12 m. derinliğinde olan çeşme nişinin üzeri, yanlarda yer alan blok mermer ayaklar üzerine oturan yuvarlak bir kemerle örtülmüştür. Kemerin iç kısmı on üç dilimli istiridye kabuğu şeklinde tasarlanmıştır (Foto No:408-410). İstiridye dilimlerinin merkezinde ise on adet yuvarlak uçlu yaprakları olan küçük bir çiçek şeklinde yapılmış bir kabarası bulunmaktadır. Bu yuvarlak kemerin etrafını saran bezemesiz dışbükey silme, tepe noktasında düğüm yaparak dış silme ile bağlanmıştır. Kemer köşeleri; birbirlerine grift

---

[298] BARIŞTA, Ö., "Kethüda Çeşmesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.II,** Ankara, 2003, s.551.

geçmeler yaparak düğümler oluşturan klasik formlu rumilerle bezenmiştir ve bezemenin köşesinde bir adet üç yapraklı palmet motifi bulunmaktadır (Foto No:411). Çeşmenin etrafını çevreleyen ve rumilerle bezenmiş geniş bordür kemerin üzerine oturduğu ayakların yüzeyini de bezemektedir. Çeşme nişinin alt kısmına kabartma tekniğiyle yapılmış dikdörtgen formlu ayna taşı, taç ve gövde olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır (Foto No:413-414), (Çizim No: 104). Ayna taşının iç kısmı, rumi ve palmetlerle bezenmiş, üst kısmı dalgalı, yanlarda yarım palmet ve tepe noktasında ise üç yapraklı tam bir palmet motifi ile sonlandırılmış bir tacı vardır. Tacın iç kısmına işlenmiş klasik formlu rumiler grift geçmeler yaparak düğümler oluşturmuşlardır ve düğümlerin merkezinde üç yapraklı palmet motifleri bulunmaktadır. Tacın iki yanında ise birer adet gülbezek motifi yer almaktadır. Gülbezeklerin merkezinde sekiz adet sivri uçlu yaprağı olan küçük bir çiçek motifi vardır. Ayna taşının gövdesine, üç yapraklı küçük bir palmet motifiyle sonlanan ve bel kısmında içe doğru kıvrım yaparak incelen dekoratif, dilimli bir kemer motifi işlenmiştir. Kemer köşelerine ise birer adet gülbezek motifi yapılmıştır. Gülbezeklerin merkezinde küçük bir gülçe motifi bulunmaktadır. Eserin yalağı ve dinlenme sekileri günümüze ulaşamamıştır. Ancak günümüzde yol kotuna gömülü bir şekilde, dikdörtgen şeklinde mermer malzemeden bir yalak yapılmıştır.

Eserin inşa kitabesi, çeşme nişinin üzerini örten kemerin üstüne yerleştirilmiştir. Celî Sülüs hatlı yazılmış kitabe, 1.38 x 0.32 m. ölçülerindedir. Taş malzemeden yapılmış kitabe, üç sütun ve iki satır şeklinde düzenlenmiştir. Kitabede, satır ve sütunlar düz çizgilerle birbirlerinden ayrılmıştır ve çizgilerin kesişim noktalarına küçük masif daireler yapılmıştır (Foto No:409).

Şair Abdi tarafından yazılmış olan inşa kitabesinin okunuşu:

“Cenâb-ı kethudâ-yı defteri kim şıkk-ı evvel

Rıza-yı Hakk-içün bu ‘ayn-i pâki eyledi inşa

Olur dil-teşnegan pâyine her demde hayât-ver

Itâş ehlini bir lutfu ile eyledi ihyâ

Dedi itmâmını güş eyledikçe ‘Abdiya ta’rih

Bu ‘ayn-i dil-küşadan âb-ı Zemzem’dir olan icrâ”[299]

Çeşmenin iki yanındaki kanatlar 0.38 m. genişliğinde olup, kanatlar üzerinde birer adet suluk ve onarım kitabeleri yer almaktadır (Foto No:418-419), (Çizim No: 103). Simetrik yapılmış suluklar, 1.73 m. yüksekliğinde ve 0.38 m. genişliğindedir. Dikdörtgen prizma gövdeli olan bu sulukların etrafı üç yönden, iki sıra düz yüzeyli silme kuşağı ile çerçeve içerisine alınmıştır. Sulukların üzerinde; iç kısmı rumi ve palmetlerle bezenmiş, üst kısmı dalgalı, yanlarda yarım palmet ve tepe noktasında ise üç yapraklı tam bir palmet motifi ile sonlandırılmış tacı bulunmaktadır (Foto No:417). Tacın iç kısmı birbirine grift geçmeler yaparak düğümler oluşturan klasik formlu rumilerle bezenmiştir. Rumilerin düğüm noktalarında ise üç yapraklı palmet motifleri bulunmaktadır. Palmetlerin iç kısımları da klasik formlu rumilerle dolgulanmıştır. Tacın iki yanına kabartma tekniğiyle birer adet gülbezek motifi işlenmiştir. Gülbezeğin merkezinde sekiz adet yuvarlak uçlu yaprağı olan küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır ve bu çiçeğin yaprakları ikinci katta yine yuvarlak uçlu olarak tekrar edilmiştir. Tacın altında yer alan dikdörtgen yüzey bezemesiz bırakılmıştır. Sulukların üzeri, iç kısmı yedi dilimli istiridye kabuğu şeklinde dolgulanmış yuvarlak bir kemerle örtülmüştür. Bu kemeri saran bezemesiz düz silme tepe noktasında düğüm yaparak dış silme ile bağlanmıştır. Kemer köşelerine ise birer adet gülçe motifi işlenmiştir. Suluk nişlerinin iç kısmı bezemesiz bırakılmıştır. Suluk yalakları kırılmış ve günümüze ulaşamamıştır ancak kalıntılardan anlaşıldığı kadarıyla sulukların yarım daire şeklinde dilimli yalakları bulunmaktaydı. Bu dilimlerin uzantıları suluğun alt kısmında birleşerek sicim gibi ince bir görüntü almış ve orta kısmında küçük bir halka ile bağlanmıştır. Yalakların en alt kısmında ise içi rumilerle bezenmiş beş yapraklı büyük bir palmet motifi bulunmaktadır.

Sulukların üst kısmında bulunan taş malzemeden yapılmış onarım kitabeleri Celî Talîk hat ile yeşil zemin üzerine beyaz renkle yazılmıştır (Foto No:415-416). Batı kanatta en üstte yer alan kitabe, kartuşlarla tek sütun ve beş satır şeklinde düzenlenmiştir ve 0.60 x 0.41 m. ölçülerindedir.

---

[299] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.202.

Onarım kitabesinin okunuşu:

"Eğer mü'min içer-ise bu âbı

Nâsib olsun ona Kevser şarabı

Tokat ustası el-Hac

Mehemmed Ağa'nın hayratıdır

İmameyn ervâh-ı tayyibeleri şâd olsun 1262"[300]

Doğu kanatta en üstte bulunan kitabe, düz çizgilerle kartuşlara ayrılmış olup iki sütun ve dört satır şeklinde düzenlenmiştir. Kitabe, 0.49 x 0.38 m. ölçülerindedir.

Şair Rasim tarafından yazılan onarım kitabesinin okunuşu:

"Ser-kurenây-ı şeh-i a'zam 'Ali Beg sâbıkâ

Kim ona ihsan ede Mevla 'uluvv-i derecât

Mâderi Fâtıma Hanım dahi sevâb-ı Hak içün

Eyledi bu çeşmeyi âbâd o memdühü's sıfat

Teşnegan def-i ta'attün eyledikçe her zaman

Hak ona şehdâb-ı rahmet ile kılsın iltifat

Düştü bâ-ilhâm-ı Hak ta'rih-i tâmmın Râsimâ

Çeşme-i hem-nâm-ı Haydar'dan için mâ'ü'l-hayat

1285"[301]

---

[300] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.203.
[301] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.203.

Eserin üçüncü onarım kitabesi ise, doğu ve batı kanatta birbirinin devamı şeklinde olup kartuşlarla tek sütun ve altı satır şeklinde düzenlenmiştir. Bu kitabeler, 0.67 x 0.40 m. ölçülerindedir.

Şair Hamid tarafından yazılmış olan onarım kitabesinin okunuşu:

"Kisedar-ı defteri Fettah Efendi hazreti
Cüy-bâr-ı ma'rifettir zâtı bir dürr-i 'Aden

Sü-be-sü âsâr-ı hayr etmek idi niyyâtı hep
Kim zülâl-i lutfu cari işte bu nev çeşmeden

Âb u tâbı kalmamıştı öyle olmuştu harâb
Delvi mizana çıkarsan behresi yok katreden

Menba'ından eyledi tecdîd râh ü mesleğin
Etti icra hem-çü cüy-ı şir güya kühken

Âb-rüy-ı hayr-çün irvâ-yı 'atşân etmedir
Eylesin makbül dergâhında Hayy-i zü'l-minen

Çâr tâkında yazılsın Hâmida ta'rih kim
Oldu cari 'ayn-i Zemzem'dir bu zîbâ çeşmeden
1217"[302]

[302] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.203.

Eserde süsleme olarak; saçak alnına işlenmiş lotus-palmet dizisinden, yan kanatlarda bulunan sulukların tacından, istiridye kabuğu şeklindeki yuvarlak kemerlerinden, suluk yalaklarının alt kısmında bulunan palmet motiflerinden, çeşmenin etrafını saran rumilerle bezenmiş bordürden, çeşme nişinin üzerini örten istiridye kabuğu şeklindeki yuvarlak kemerinden, ayna taşının tacından ve ayna taşının gövdesindeki dilimli kemerinden bahsedilebilir.

İnşa tarihi bilinen eser, mermer malzeme kullanımı ve istiridye kabuğu dilimleri ile dolgulanmış yuvarlak kemerleri ile döneminin özelliklerini taşıması açısından dikkat çekicidir. Günümüze iyi durumda gelemeyen eser, 1983 yılında da onarım görmüştür[303]. Eserin gövdesinde ciddi kırılmalar ve taş erimeleri meydana gelmiştir. Taş erimeleri nedeniyle bezemelerin algılanmasında güçlük yaşanmaktadır. Eserin iki yanında yer alan kanatların üst kısmı kitabe hizasından itibaren tamamen yok olmuştur. Sulukların yalakları kırılarak günümüze ulaşamamıştır. Özellikle doğu kanatta bulunan suluğun kemerinde ve tacında çok ciddi kırılmalar meydana gelmiştir. Çeşmenin yalağı yol seviyesinin altında kalmış olup sonradan, yol seviyesinde yeni bir yalak yapılmıştır, dinlenme sekileri ise günümüze ulaşamamıştır. Günümüzde de işlevini devam ettiren çeşmenin musluğu bulunmakta ve suyu da akmaktadır.

---

[303] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.202.

2.1.39. Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Mimarsinan Mahallesi, Eski Toptaşı Caddesi ile Boz Sokağın kesiştiği köşede bulunan eserin ön cephesinde tamamen mermer malzeme, su deposunun yan duvarlarında ise kesme taş malzeme kullanılmıştır (Foto No:422), (Çizim No: 106-107). Üzerindeki kitabeye göre eser, H.1141 (M.1729) yılında Damad İbrahim Paşa'nın oğlu Genç Mehmed Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Eserin mimarı ise bilinmemektedir.

Su depolu ve tek kemerli bir çeşme olan Mehmed Paşa Çeşmesi'nin düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiş bir su deposu bulunmaktadır. Bu su deposunun yüksekliği yol eğiminden dolayı kuzey tarafta 3.75 m., güney tarafta 3.71 m., genişliği 4.79 m. ve derinliği 5.80 m.dir. Su deposunun kuzeydoğu köşesi 0.65 m. genişliğinde pahlanmıştır (Foto No:422). Üzeri düz dam ile örtülü olan su deposunun en üst kısmında yer alan saçağının alnı bezemesiz bırakılmıştır. Cepheden hafif taşırılarak yapılan saçağın alt kısmında bir sıra bezemesiz dışbükey bir silme kuşağı bulunmaktadır. Su deposunun batı cephesine 0.50 m. genişliğinde bir pencere açılmıştır.

Su deposunun doğu cephesinde yer alan çeşme, yol eğiminden dolayı kuzey tarafta 3.95 m., güney tarafta 3.92 m. yüksekliğinde, 2.32 m. genişliğinde ve 0.10 m. derinliğindedir (Foto No:421-423). Çeşmenin bulunduğu orta bölüm, yanlardaki diğer bölümlerden 0.5 m. daha yüksek tutulduğu için cephede üç bölümlü bir görünüm elde edilmiştir. Yanlarda yer alan kanatlar masif ve bezemesiz bırakılmıştır. Çeşmenin en üst kısmında bulunan saçağın alnı yan yana dizilmiş lotusların arasına işlenmiş stilize edilmiş üç yapraklı palmet motfileriyle bezenmiştir (Foto No:425). Bunun altında ise bir sıra mukarnas dişi dizisi bulunmaktadır. Çeşmenin saçağı yan kanatlar üzerinde devam ettirilmemiştir. Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşmenin etrafı çeşmeyi üç yönden saran iki sıra bezemesiz düz yüzeyli silme kuşağı ile çerçeve içerisine alınmıştır (Foto No:424). Bu silme kuşaklarından sonra çeşmenin iki yanına simetrik, dikey dikdörtgen formunda bezemesiz, masif yüzeyli panolar yapılmıştır. 0.10 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri, yanlarda bulunan blok mermer ayaklar üzerine oturan iki kademeli dalgalı kaş kemerle örtülmüştür (Foto No:426). Kemerin oturduğu üzengi taşlarının üzerine simetrik olarak birer adet baş aşağı işlenmiş üç yapraklı palmet motifi yapılmıştır. Kemer köşeleri bezemesiz bırakılmış ancak cepheden hafif taşırılarak vurgulanmıştır. Çeşme nişinin alt kısmına dikdörtgen formunda yapılan ayna taşının üzerine dekoratif

bir dalgalı kaş kemer formu işlenmiştir (Foto No:428). Bu kemer tepe noktasında yer alan bir adet beş yapraklı palmet motifi ile sonlandırılmıştır. Kemerin iç orta kısmına bir adet gülbezek motifi işlenmiştir (Foto No:429). Bu gülbezeğin merkezinde sekiz adet yuvarlak uçlu yaprağı olan küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır ve bu çiçeğin yaprakları ilk katta sivri, ikinci ve üçüncü katta yuvarlak uçlu olmak üzere üç kat tekrar edilmiştir. Ayna taşının üzerinde üst üste açılmış iki adet lüle deliği bulunmaktadır ancak bu deliklerden üstte bulunanı muhtemelen sonraki dönem onarımlarında açılmıştır. Çeşmenin önünde mermer malzemeden yapılmış dikdörtgen şeklinde, bezemesiz düz bir yalağı ve iki adet dinlenme sekisi bulunmaktadır. Tek bölümlü olan bu yalak, 0.64 m. yüksekliğinde ve 1.48 m. genişliğindedir.

Eserin, kitabesi çeşme nişinin üzerini örten kemerin 0.9 m. üzerine yerleştirilmiş olup kitabe, 1.30 x 0.75 m. ölçülerindedir. Uçları dalgalı kartuşlarla iki sütun ve yedi satır şeklinde düzenlenmiş kitabe, mermer üzerine Tâlik hatlı yazılmıştır. Kartuş aralarında oluşan boşluklar bezemesiz bırakılmıştır.

Şair Râhmi tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

“Menba’-ı cûd ü kerem kulzüm-i zehhâr-ı himem

Mâlik-i hüsn-i şiyem ziver-i silk-i vüzerâ

Sadr-ı Cem-i kevkebe hem-nâm-ı Halilürrahmân

Ki odur mâide-bahşâ-yı gürûh-ı fukarâ

Maskem-i âbgibi neşr-i keremdir kârı

N’ola devrinde suyun bulsa cihân ser tâ pâ

Ne aceb oğlu dahi nâil-i hayrât olsa

Çünki evlâdadır sırr-ı vücûd-ı âbâ

Vâlid-i mâcidine peyrev olup el-hâsıl

Yapdı bu çeşme-i dil-cûyu Musâhib Paşa

İsteriz Hakk'dan o düstûr-ı cemîlü'ş-şiyemi

Eylesün sıhhat-i câvide muvaffak Mevlâ

Dedi bu mısra'-ı bâlâ ile Râhmi tarih

Zemzemi nâsa sebîl itdi Mehemmed Paşa

1141"[304]

Eserde süsleme olarak; çeşme nişinin üzerini örten dalgalı kaş kemerden, bu kemerin oturduğu üzengi taşlarının üzerinde bulunan üç yapraklı palmet motiflerinden, beş yapraklı bir palmetle sonlandırılmış ayna taşından, ayna taşına işlenmiş gülbezek motifinden ve saçağından bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, mermer malzeme ile inşa edilmiş olması ve dalgalı kaş kemer formunun kullanılmasıyla döneminin özelliklerini taşıması açısından dikkate değerdir. Eserin daha önce mevcut olan çatısı günümüze gelememiştir[305]. Eser, 1992 yılında yapılan onarımlardan sonra günümüze iyi durumda ulaşabilmiştir. Bir zamanlar Damad İbrahim Paşa Su Yolu'ndan suyunu alan çeşme, günümüzde işlevini kaybetmiş olup musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır[306].

---

[304] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.206.
[305] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.206.
[306] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.100.

2.1.40. Mihrişah Kadın Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Çavuşdere Caddesi'nde, Bulgurlu Mescid karşısında bulunan eser, kaynaklarda "Safiye Sultan Çeşmesi", "Bulgurlu Çeşmesi" ve "Esma Sultan Çeşmesi" gibi isimlerle de geçmektedir. Ahşap bir evin altında yer alan eser, kesme taş malzemeden inşa edilmiştir (Foto No:430), (Çizim No: 108-109). Eser, üzerindeki kitabeye göre; H.1141 (M.1729) yılında Şehzade Beyazıd'ın annesi Mihrişah Sultan tarafından inşa ettirilmiştir. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Bir yapının duvarına bağımlı, sivri kemerli bir çeşme olan eser, 2.11 m. yüksekliğinde, 2.16 m. genişliğinde ve 0.14 m. derinliğindedir (Foto No:431). Günümüzde kareye yakın dikdörtgen şeklindeki çeşmenin etrafı üç yönden farklı ölçülerde olan iki sıra silme kuşağı ile çerçeve içerisine alınmıştır (Foto No:432). Bu silme kuşaklarından dıştaki dışbükey, içteki ise düz yüzeyli tasarlanmıştır. 0.14 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri klasik üslupta sivri kemerle örtülmüştür. Kemer, blok taş ayaklar üzerine oturmakta olup, üzengi taşları üzerinde birer adet baş aşağı işlenmiş, üç yapraklı palmet motifi yer almaktadır. Çeşmenin günümüzdeki ampir üslupta işlenmiş mermerden ayna taşı orijinal değildir ve 1940'lı yıllarda çeşmeye monte edilmiştir (Foto No:434) [307]. Günümüzdeki ayna taşının üzeri iki yandan uzanan volütlü dalgalar arasında yükselen akantüs (kenger) yaprağı ile bezenmiştir. Çeşmenin yalağı ve dinlenme sekileri yol kotunun yükselmesinden dolayı yol seviyesinin altında kalarak günümüze ulaşamamıştır.

Eserin kitabesi, çeşme nişinin üzerini örten kemerin üst kısmına yerleştirilmiştir. Tâlik hatlı yazılmış mermer kitabe, 0.96 x 0.57 m. ölçülerinde olup düz çizgilerle elde edilmiş kartuşlara iki sütun ve altı satır şeklinde düzenlenmiştir (Foto No:433).

Şair Rahmî tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Melce'-i şâhân Sultân Ahmed-i 'âli-cenâb

Kim odur sermâye-i fahr-i selâtin-i cihân

Etti ol şâhenşeh-i deryâ-nevâl ü hayr-hâh

Âb-ı yârî-i 'inâyetle 'ıtâşı kâmuran

---

[307] ÇEÇENER, H., B., **a.g.e.,** s.59.

Kâ'idâtü'l-beyt-i ikbâli dahi kendi gibi

Küşiş-i bisyâr ile etmekte hayr-ı bi-kerân

Yaptırıp bu çeşme-i bâlâterin-i dil-keşi

Etti icrâ fi sebilillâh o bânû-yı zamân

Ol safiyye hasleti etsin hemişe ber-karâr

Sâyesinde husrev-i dehrin Hudâ-yı müste'ân

Düştü yek-pâre ona Rahmî bu ta'rih-i lâtif

Çeşmesâr-ı ümm-i Sultân Bâyezid oldu revân

1141"[308]

Klasik üslupta oldukça sade yapılan eserde süsleme olarak; sadece çeşme nişinin üzerini örten kemerin üzengi taşı üzerindeki üç yapraklı palmet motiflerinden, silme kuşaklarından ve orijinal olmayan ayna taşından bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, tamamen klasik üslupta inşa edilmiş olması nedeniyle dönemi için dikkat çekici bir örnektir. Günümüzde çok iyi durumda bulunmayan eserin ayna taşı, yalağı ve dinlenme sekileri günümüze gelememiştir. Çeşmenin etrafını çevreleyen silmeler yer yer kırılmıştır. Üzengi taşı üzerinde yer alan palmet motifleri aşınarak çok hasar görmüştür. Bir zamanlar Damad İbrahim Paşa Su Yolu'ndan Doğancılar Maksemi'nden suyunu alan çeşme, günümüzde işlevini kaybetmiş olup musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır[309].

---

[308] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.208-209.
[309] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.102.

2.1.41. Şehzade Mustafa Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Aziz Mahmud Hüdai Sokak'ta yer alan eser, kesme taş malzemeden inşa edilmiştir (Foto No:436), (Çizim No: 110-111). Eser, üzerindeki kitabeye göre; H.1141 (M.1729) yılında III. Ahmed tarafından oğlu Şehzade Mustafa (III. Mustafa) için inşa ettirilmiştir. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Su depolu ve sivri kemerli olan eserin, su deposunun yüksekliği 3.10 m., genişliği 4.32 m. ve derinliği 4.12 m.dir. Su deposunun üzeri düz dam ile örtülü olup ön cephesinin üst kısmında yarıya kadar kırılmış bezemesiz düz bir saçağı bulunmaktadır. Eski fotoğraflardan anlaşıldığı üzere çeşmenin üst kısmında geniş, bezemesiz, taş bir saçak yer almaktaydı. Ancak bu saçak günümüze ulaşamamıştır (Foto No:435).

Su deposunun kuzey cephesinde yer alan çeşme; 2.92 m. yüksekliğinde, 1.83 m. genişliğinde ve 0.22 m. derinliğindedir (Foto No:437-438-449). Dikdörtgen prizma gövdeli çeşmenin etrafı üç yönden, bir sıra bezemesiz düz yüzeyli silme kuşağı ile çerçeve içerisine alınmıştır. 0.22 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri, yığma taş ayaklar üzerine oturan klasik üslupta sivri kemerle örtülmüştür (Foto No:440). Kemerin oturduğu üzengi taşları üzerine birer adet baş aşağı işlenmiş üç yapraklı palmet motifleri yapılmıştır. Cepheden hafif taşırılarak vurgulanan kemer köşelerine birer adet gülbezek motifi işlenmiştir. Bu gülbezek motifleri altı adet yuvarlak uçlu yaprakları olan büyük birer çiçek motifi şeklinde tasarlanmıştır. Çeşmenin ayna taşı günümüze gelememiştir. Taş malzemeden yapılmış yalağı ise yol kotunun yükselmesi nedeniyle yarıya kadar yol seviyesinin altında kalmış, içi doldurulmuş ve büyük oranda kırılmıştır. Tek bölümlü olan yalak, batı tarafta 0.19 m., doğu tarafta ise 0.15 m. yüksekliğinde ve 1.00 m. genişliğindedir.

Eserin kitabesi, çeşme nişinin üzerini örten kemerin üzerine yerleştirilmiştir. 0.80 x 0.34 m. ölçülerindeki taş malzemeden yapılmış kitabe, yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmış, Tâlik hatlı yazılmış ve iki sütun, dört satır şeklinde düzenlenmiştir. Kitabede sütun ve satırlar düz çizgilerle elde edilmiş kartuşlara bölünmüştür (Foto No:441).

Şair Rahmi tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Menba'-ı cûd u sehâ Şehzâde Sultan Mustafa

Kim odur necl-i necib-i husrev-i kişversitan

Hasbeten lillâh bu dil-cû çeşmeyi bünyad edip

Etti icrâ ‘âleme âb-ı zülâli râyegân

Ezber etsin su gibi evrâdın ol Şehzadenin

Bu musaffâ çeşmeden nüş eyleyen dil-teşnegân

Bir güzel mısra ‘dedim Rahmi ona ta’rih için

İç bu âb-ı nâbı Sultan Mustafa etti revân

1141”[310]

Klasik üslupta oldukça sade yapılan eserde süsleme olarak; yalnızca kemer köşelerine işlenmiş gülbezek motiflerinden ve üzengi taşları üzerinde bulunan üç yapraklı palmet motiflerinden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, tamamen klasik üslupta inşa edilmiş olmasıyla dönemi için dikkat çekici bir örnektir. Günümüze oldukça harap şekilde ulaşan çeşmenin yüzeyinde ciddi anlamda kırılmalar ve taş erimeleri meydana gelmiştir. Çatısında ve cephelerinde yapıya zarar verecek nitelikte bitkiler büyümeye başlamıştır. Ayna taşı günümüze gelememiştir, saçağı ve yalağı ise büyük oranda kırılmış ve tahribata uğramıştır. İ. Hakkı Konyalı, çeşmenin yanında büyük bir su terazisinin bulunduğunu söyler ancak bu terazi de günümüze ulaşamamıştır[311]. Bir zamanlar Damad İbrahim Paşa Su Yolu, Doğancılar Maksemi’nden suyunu alan çeşme, günümüzde işlevini kaybetmiş olup musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır[312].

---

[310] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.214.
[311] KONYALI, İ., H., **Üsküdar Tarihi, C:II,** İstanbul, 1977, s.105.
[312] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.91.

2.1.42. Şehzade Numan Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Ahmediye Mahallesi, İnadiye Caddesi, Necmeddin Okyay Sokak'ta bulunan eser, kesme taş malzemeden inşa edilmiştir (Foto No:442), (Çizim No: 112-113). Eser, üzerindeki kitabeye göre; H.1141 (M.1729) yılında Sultan III. Ahmed tarafından, Muslî Hatun'dan olma oğlu Şehzade Numan için yaptırılmıştır. Eserin mimarı ise bilinmemektedir.

Su depolu ve sivri kemerli bir çeşme olan eser, yol eğiminden dolayı güney tarafta 2.76 m., kuzey tarafta ise 3.08 m. yüksekliğinde, 3.63 m. genişliğinde ve 3.02 m. derinliğinde olan, moloz taş – tuğla almaşıklığı ile örülmüş bir su deposuna sahiptir (Foto No:443). Çok harap olan bu su deposunun güney cephesinde 0.67 m. genişliğinde bir açıklığın bulunduğuna dair bakiyeler bulunmaktadır ancak bu kısım günümüzde kapatılarak iptal edilmiştir. Üzeri düz damla örtülü olan su deposunun en üst kısmında cepheden taşıntı yapan, alnı bezemesiz bırakılmış düz bir saçağı bulunmaktadır.

Su deposunun batı cephesine yerleştirilmiş çeşme, 3.08 m. yüksekliğinde, 2.43 m. genişliğinde ve 0.19 m. derinliğindedir (Foto No:444). Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşmenin etrafı üç yönden, iki sıra, bezemesiz düz yüzeyli silmelerle çerçeve içerisine alınmıştır. 0.19 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri, yığma taş ayaklar üzerine oturan klasik üslupta sivri kemer ile örtülmüştür ve kemer köşelerinde birer adet gülbezek motifi bulunmaktadır (Foto No:445). Kabartma tekniğiyle yapılmış bu gülbezekler simetrik olmayıp farklı şekillerde işlenmişlerdir. Kuzey tarafta bulunan gülbezek motifinin merkezinde sekiz adet yuvarlak uçlu yaprağı olan küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır. Bu küçük çiçeğin yaprakları yine yuvarlak uçlu olarak iki kat tekrar edilmiştir. Güney tarafta bulunan gülbezeğin merkezinde de sekiz adet yuvarlak uçlu yaprakları olan küçük bir çiçek motifi yer almaktadır. Ancak buradaki çiçeğin yaprakları ilk sırada sivri uçlu, ikinci ve üçüncü sırada ise yuvarlak uçlu olarak üç kat tekrar edilmiştir. Çeşme yüzeyinde ciddi taş erimeleri meydana geldiği için ayna taşı günümüze ulaşamamıştır, ancak kalıntılardan anlaşıldığı kadarıyla ayna taşı, çeşme nişi yüzeyine kabartma tekniğiyle yapılmış olup üzerinde bir adet palmet motifi ile sonlanan dalgalı kaş kemer bulunmaktadır. Yol seviyesinin yükselmesinden dolayı eserin taş malzemeden yapılmış olan yalağının tamamı ile dinlenme sekilerinin bir kısmı yol kotunun altında kalmıştır.

Eserin mermer malzemeden yapılmış kitabesi, çeşme nişinin üzerini örten kemerin 0.10 m. yukarısına yerleştirilmiştir. Tâlik hatlı yazılmış kitabe, 1.15 x 0.40 m. ölçülerinde olup kartuşlarla iki sütun, dört satır şeklinde düzenlenmiştir. Kitabede kartuş araları bezemesiz bırakılmıştır (Foto No:446).

Şair Rahmî tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Lutf-ı Hak şevketlü Sultân Ahmed'in efzün ede

Âb-ı rûy-ı devletin iclâl baht-ı muhkemin

Her birin sad güne âsâra muvaffak eyledi

Hayra teşvik eyleyip şehzâdegân-ı ekremin

Yaptırıp bu 'ayn-ı serşâr u musaffâ-meşrebi

Edicek şehre revân âb-ı halâvet makdemin

Teşnegân-ı 'âleme Rahmî dedi ta'rihini

Çeşme-i Şehzâde Nu'mân'ın al iç gel Zemzem'in

1141"[313]

Klasik üslupta oldukça sade yapılan eserde süsleme olarak; kemer köşelerine işlenmiş gülbezek motiflerinden, silme kuşaklarından ve ayna taşından bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, tamamen klasik üslupta inşa edilmiş olması nedeniyle dönemi için dikkat çekici bir örnektir. Günümüze oldukça harap şekilde ulaşan çeşmenin yüzeyinde ciddi taş erimeleri meydana gelmiştir. Bu erimeler nedeniyle ayna taşı, niş yüzeyinde belirginliğini kaybederek yüzeyselleşmiştir. Eserin su deposu büyük oranda yıkılmış ve beden duvarlarında kırılmalar meydana gelmiştir. Çeşmenin çatısında ve cephesinde yapıya zarar verecek nitelikte bitkiler büyümeye başlamıştır.

[313] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.214.

Yalağı tamamen, dinlenme sekilerinin ise büyük bir kısmı yol seviyesinin altında kalmıştır. Bir zamanlar Damad İbrahim Paşa Su Yolu'ndan Doğancılar Maksemi'nden suyunu alan çeşme, günümüzde işlevini kaybetmiş olup musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır[314].

[314] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.101.

2.1.43. Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Aziz Mahmut Efendi Sokak'ta, Kaptan Paşa Camii avlu kapısı bitişiğinde yer alan eser, üzerindeki kitabeye göre; H.1141 (M.1729) yılında Şehzade Seyfettin'in annesi Mihrişah Sultan[315] tarafından Şehzade Seyfettin için yaptırılmıştır. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Su depolu ve sivri kemerli bir çeşme olan eserin, moloz taş - tuğla almaşıklığı ile inşa edilmiş, oldukça harap bir şekilde günümüze gelen, bir su deposu bulunmaktadır (Foto No:447), (Çizim No: 114-115). Yüksekliği 1.09 m., genişliği 5.68 m. ve derinliği 3.80 m. olan su deposunun üzeri, tuğla malzeme ile bindirme tekniğiyle yapılmış, kasnaksız basık bir kubbe ile örtülüdür (Foto No:448).

Su deposunun güney cephesinde yer alan çeşme, düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir (Foto No:449). Günümüzde yol kotunun yükselmesinden dolayı üzengi taşları hizasına kadar yol seviyesinin altında kalmış olan çeşme, 2.42 m. yüksekliğinde, 3.26 m. genişliğinde ve 0.14 m. derinliğindedir. Çeşmenin en üst kısmında alnı bezemesiz bırakılmış, cepheden ve yanlardan hafif taşıntı yapan düz bir saçağı bulunmaktadır. Dikdörtgen prizma gövdeli çeşmenin etrafı üç yönden, iki sıra, bezemesiz silme kuşaklarıyla çerçevelenmiştir. Bu silmelerden dışta bulunanı dışbükey, içte bulunanı ise düz yüzeyli tasarlanmıştır. 0.14 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri klasik üslupta sivri kemerle örtülmüştür. Kemer köşelerine birer adet gülbezek motifi işlenmiştir. Kabartma tekniğiyle simetrik yapılmış bu gülbezeklerin merkezinde altı adet sivri uçlu yaprağı olan küçük bir çiçek motifi vardır. Küçük bir daire içerisinde yer alan bu çiçeğin yaprakları, dairenin dış kısmında şişkin gövdeli ve sivri uçlu olarak bir kat tekrar edilmiştir. Çeşmenin ayna taşı ve yalağı yol kotunun yükselmesinden dolayı günümüze ulaşamamıştır.

Eserin kitabesi, çeşme nişinin üzerini örten kemerin 0.10 m. üzerine yerleştirilmiştir. 1.17 x 0.56 m. ölçülerindeki taş malzemeden yapılmış kitabe, yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmış olup iki sütun, altı satır şeklinde düzenlenmiş ve Tâlik hatlı yazılmıştır. Kitabede satır ve sütunlar düz çizgilerle elde edilmiş kartuşlar vasıtasıyla birbirinden ayrılmıştır (Foto No:450).

---

[315] Mihrişah Sultan, III. Ahmed'in ikinci kadınıdır. M.1732 yılında vefat eden Mihrişah Sultan'ın ismi bazı kaynaklarda Emine Sultan olarak da geçmektedir. (AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.207).

Şair Rahmi tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Hıdîv-i bahr u ber Sultan Ahmed Hân-ı Gazi kim
Odur şâhenşeh-ı keyhusrevân-ı ma'delet-âyin

Yapıp her kûşesinde bir musaffa çeşme-i dil-cû
Bu şehri etti sirâb ol şeh-i pür-haşmet ü temkin

O şâhın kâ'idâtü'l-beyt-i ikbâli dahi Hakkâ
Cihânı ettiler hayrât-ı bî-tâ'dâd ile tezyin

Bu çeşmesârı dahi ümm-i Seyfeddin Şehzade
Binâ edip 'ıtâşın süz u tâbın eyledi teskin

Hudâ hem onu, hem şehzadesin, hem husrev-i dehri
Cihân durdukça mahfûz eylesin afâttân, amin

Dedim bir mısra'-ı dil-cû ile Rahmi ona ta'rih
Al iç su kıldı icrâ mader-i Sultan Seyfeddin
1141"[316]

Klasik üslupta oldukça sade yapılan eserde süsleme olarak; kemer köşelerinde bulunan gülbezek motiflerinden ve silme kuşaklarından bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, tamamen klasik üslupta inşa edilmiş olması nedeniyle dönemi için dikkat çekicidir. Günümüze oldukça harap durumda gelen çeşmenin su deposu yarıya kadar yol seviyesinin altında kalmış ve beden duvarlarında ciddi bozulmalar meydana gelmiştir. Aynı zamanda beden duvarlarında ve çatısında yapıya

[316] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.209.

zarar verecek nitelikte bitkiler büyümeye başlamıştır. Çeşme de aynı şekilde yarıya kadar yol seviyesinin altında kalmıştır ve bu nedenle ayna taşı ile yalağı günümüze ulaşamamıştır. Çeşmenin cephesi beyaz yağlı boya ile; silmeler, kitabe ve kemer ise yeşil yağlı boya ile boyanmıştır. Bir zamanlar Damad İbrahim Paşa Su Yolu, Doğancılar Maksemi'nden suyunu alan çeşme, günümüzde işlevini kaybetmiş olup musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır[317].

[317] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.90.

2.1.44. Şehzade Seyfettin Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Mimar Sinan Mahallesi, Çavuşdere Caddesi ile Evliya Hoca Sokağının birleştiği köşede bulunan eser, özgün şekliyle günümüze ulaşamamıştır (Foto No:451), (Çizim No: 116-117). Eserin ayna taşı ve kitabesi, sonradan yapılmış küçük bir su deposunun cephesine yerleştirilmiştir. Eser, üzerindeki kitabeden anlaşıldığına göre, H.1141 (M.1729) yılında Sultan III. Ahmed tarafından oğlu Şehzade Seyfettin için yaptırılmıştır. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Nişsiz bir çeşme olan eser, küçük bir su deposunun ön yüzüne yerleştirilmiştir (Foto No:452-453). Eserin yüksekliği 1.15 m., genişliği 1.37 m. ve derinliği 1.20 m.dir. Çeşmenin olduğu cephede su deposunun üst kısmında kademeli olarak yapılmış yedi basamaklı bir alınlık vardır. Alınlığın üzeri sıvanmış ve badana edilmiştir. Ayna taşının ve kitabenin monte edildiği cephe betonla sıvanmış olup herhangi bir süsleme öğesi içermemektedir. Eserin mermer malzemeden yapılmış kitabesi, 0.85 x 0.52 m. ölçülerinde olup iki sütun, beş satır şeklinde düzenlenmiştir ve Tâlik hatlı yazılmıştır. Kitabede satır ve sütunlar düz çizgilerle elde edilmiş kartuşlarla birbirinden ayrılmıştır (Foto No:454).

Şair Rahmî tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Hidîv-i bahr u berr Sultân Ahmed Hân-ı âdil kim

Suyun buldu zamân-ı devletinde gül-riyâz-ı din

Sürûr-ı şevke şehr-âyin idüp eyyâm-ı adlinde

Su dibâsıyla güyâ Üsküdar'ı eyledi tezyin

Zülâl-i çeşme-i Şehzâde Seyfeddin ile hakkâ

Hayat-ı taze buldu şimdi bu ma'müre-i dîrîn

Hem o şehzâdenin hem pâdişâh-ı âlemin Mevlâ

Safâ-yı meşrebin hıfz eylesin ekdârdan amin

Itaş'ı nâsa işrâb eyledim ta'rihin ey Rahmî

Ne a'lâ çeşme âbâd eyledi Şehzade Seyfeddin

1141"[318]

Eserin ayna taşı, mermer malzemeden yapılmıştır (Foto No:455). Ayna taşının yüzeyi bezemesiz düz silmelerle, yanlarda, alt ve üst kısımlarda birbirini kesen dikdörtgen yüzeylere ayrılmıştır. Bu dikdörtgen yüzeylerin kesişim noktalarına ise birer adet gülçe motifi işlenmiştir. Ayna taşı üzerinde etrafı bezemesiz dışbükey bir silme ile çevrelenmiş bir de lüle deliği bulunmaktadır. Çeşmenin yalağı ve dinlenme sekileri ise günümüze ulaşamamıştır.

Eserde süsleme olarak sadece ayna taşına işlenmiş gülçe motiflerinden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, özgün şekliyle günümüze ulaşamadığı için üslupsal açıdan değerlendirilememektedir. Çeşme, kitabesine göre Lale Devri'nde inşa edilmiş bir eser olmasından dolayı kataloga dâhil edilmiştir. Özgün şekliyle günümüze gelemeyen eser, bir zamanlar Damad İbrahim Paşa Su Yolu'ndan Doğancılar Maksemi'nden suyunu almaktaydı[319]. Günümüzde işlevini kaybetmiş olan çeşmenin musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

---

[318] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.216.
[319] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.99.

2.1.45. Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Selamsız Caddesi'nin alt tarafında, Küçük Sarmaşık Sokak'ta yer alan eser, kesme taş malzemeden inşa edilmiştir (Foto No:456), (Çizim No: 118-119). Üzerindeki kitabeye göre; eseri, H.1141 (M.1729) yılında Mihrişah Sultan, oğlu Şehzade Süleyman için yaptırmıştır. Eserin mimarı bilinmemektedir.

Su depolu ve sivri kemerli bir çeşme olan eserin düzgün kesme taş malzeme ile örülmüş su deposunun yüksekliği yol eğiminden dolayı doğu tarafta 2.84 m., batı tarafta 2.98 m., genişliği 4.33 m. ve derinliği 1.63 m.dir. Üzeri düz dam ile örtülü olan su deposunun en üst kısmında cepheden ve yanlardan hafif taşıntı yapan, alnı bezemesiz bırakılmış düz bir saçağı bulunmaktadır.

Bağlı bulunduğu su deposunun kuzey cephesinde yer alan çeşme; yol eğiminden dolayı doğu tarafta 2.84 m., batı tarafta 2.98 m. yüksekliğinde, 2.53 m. genişliğinde ve 0.14 m. derinliğindedir (Foto No:457). Dikdörtgen prizma gövdeli çeşmenin bulunduğu orta bölüm yanlardaki cephelerden 0.4 m. taşırılarak cephede üç bölümlü bir görünüm elde edilmiştir. Çeşmenin iki yanında bulunan yan kanatlar bezemesiz ve masif yüzeyli bırakılmıştır. Çeşmenin etrafı üç yönden, iki sıra bezemesiz silme kuşakları ile çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silme kuşaklarından dışta bulunanı dışbükey, içte bulunanı ise düz yüzeyli tasarlanmıştır. 0.14 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri, blok taş ayaklar üzerine oturan klasik üslupta sivri kemerle örtülmüştür. Kemer köşelerine birer adet gülbezek motifi işlenmiştir ancak taş yüzeyinde meydana gelen erimelerden dolayı motiflerin detayları algılanamamaktadır (Foto No:459-460). Çeşme nişinin alt kısmına oyma tekniği ile yapılan ayna taşının üst kısmında dekoratif bir dalgalı kaş kemer bulunmaktadır (Foto No:461-462). Ayna taşının üzerinde biri altta ve diğeri üstte olmak üzere iki adet lüle deliği vardır. Bunlardan üstte yer alanı günümüzde sıva ile kaba bir şekilde kapatılmıştır. Altta yer alan lüle deliği ise muhtemelen sonradan açılmıştır. Günümüzde altta bulunan bu lüle deliğinden bir su borusu uzatılmış ancak musluk takılmamıştır. Çeşmenin önünde mermer malzemeden yapılmış dikdörtgen şeklinde, bezemesiz düz bir yalağı ve iki adet dinlenme sekisi vardır ancak yalak ve sekilerin büyük bir kısmı yol seviyesinin altında kalmıştır. Tek bölümlü olan yalak, batı tarafta 0.18 m., doğu tarafta 0.11 m. yüksekliğinde ve 1.11 m. genişliğindedir.

Çeşmenin kitabesi çeşme nişinin üzerini örten kemerin 0.7 m. üzerine yerleştirilmiştir. 1.07 x 0.57 m. Ölçülerindeki kitabe, mermer malzemeden yapılmış ve Tâlik hatlı

yazılmıştır. Altın yaldıza boyanmış kitabe metni, iki sütun ve altı satır şeklinde düzenlenmiş; satır ve sütunlar, düz çizgilerle elde edilmiş kartuşlarla birbirinden ayrılmıştır (Foto No:458).

Şair Rahmi tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Fahr-i selâtin-i cihân âb-ı ruh-ı 'Osmaniyan
Şâhenşeh-i kişversitân Hân Ahmed-i vâlâ cenab

Ol husrev-i rüşen-güher dünyaya verdi zib ü fer
Etti cihânı ser-te-ser hayrât ile pür âb u nâb

Evlâd u ensâbıyle hep sa'y-ı müberrat eyleyip
Olmakta cârî su gibi devrinde her kâr-ı savâb

Sultân Süleymân'ın dahi ümm-i mekârim-perveri
Âbâd edip bu çeşmeyi kıldı 'ıtâşı kâm-yâb

Yâ Rab bu dil-cû çeşmesâr oldukça böyle hoş-güvâr
Devletle olsun ber-karâr ol bânû-yı 'iffet-me'âb

Bu mısra'ı bâlâ ile Rahmi dedi ta'rihini
Sultan Süleyman validesi etti icrâ âb-ı nâb
1141"[320]

[320] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.210.

Klasik üslupta oldukça sade yapılan eserde süsleme olarak; kemer köşelerine işlenmiş gülbezek motiflerinden, silme kuşaklarından ve ayna taşından bahsedilebilir. Ancak taş erimeleri nedeniyle gülbezeklerin motif detayları algılanamamaktadır.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, tamamen klasik üslupta inşa edilmiş olmasıyla dönemi için dikkat çekicidir. H.1191 (M.1777) yılında onarım görmüş olan eser, günümüze kısmen iyi durumda gelmiştir[321]. Çeşmenin yüzeyinde ciddi taş erimeleri meydana gelmiş ve yol kotunun yükselmesi nedeniyle yalağın ve dinlenme sekilerinin bir kısmı yol seviyesinin altında kalmıştır. Bir zamanlar Damad İbrahim Paşa Su Yolu, Doğancılar Maksemi'nden suyunu alan çeşme, günümüzde işlevini kaybetmiş olup musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır[322].

[321] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.210.
[322] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.102.

2.1.46. Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Şemsi Paşa Meydanı'nda, Eşrefsaat ile Çeşme-i Cedid sokaklarının birleştiği köşede yer alan eser, H.1141 (M.1729) yılında Sultan III. Ahmed tarafından kızı Ümmü Gülsüm Sultan için yaptırılmıştır. Çeşme, almaşık duvar sistemiyle yapılmış su deposunun kuzey cephesinin ortasına yerleştirilmiştir (Foto No:465), (Çizim No: 120-121). Eserin mimarı bilinmemektedir.

Su deposunun kuzey cephesine yapılan çeşme nişsizdir (Foto No:469). Çeşmenin bulunduğu cephe, yolun eğiminden dolayı yüksekliği batı tarafta 2.11 m., doğu tarafta 2.49 m. ve genişliği 5.34 m.dir. Yamuk planlı su deposunun genişlikleri her cephede farklılık göstermektedir (Foto No:466-467-468). Su deposunun güney cephesi 3.80 m., batı cephesi 3.41 m. ve doğu cephesi 2.40 m.dir. Doğu cephenin güney cephe ile birleştiği köşesi 1.54 m. uzunluğunda pahlanmıştır. Su deposunun güney cephesinin üst kısmında 0.50 m. açıklığında üzeri yuvarlak kemerli bir pencere bulunmaktadır. Su deposunun üstünde bulunan ve deponun bütün cephelerini dolanan bir silme ile hareketlendirilmiş iki kademeli saçağı, güney cephedeki bu pencerenin kemeri üzerinden de geçmektedir. Su deposunun üzeri tonozla örtülü olup tonozun üzeri günümüzde kurşunla kaplanmıştır.

Çeşme, kuzey cephenin ortasına ters "T" biçiminde yerleştirilmiş iki blok taştan oluşmaktadır. Bu blok taşların çevresinin tamamı farklı ölçülerde üç sıra silme ile yanlarda ve üst bölümde çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silmelerden birinci ve üçüncü sıradakiler düz, ortadaki ise dışbükeydir. Ters "T"nin üstteki uzun tarafı 1.18 x 1.21 m. ölçülerinde olup en üst bölümüne 0.91 x 0.57 m. ölçülerindeki kitabe yerleştirilmiştir. Kitabe, yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmış olup iki sütun ve yedi satır şeklinde düzenlenmiştir. Kitabenin tamamı Tâlik hatlı yazılmıştır. Kitabedeki satır ve sütunlar düz çizgilerle elde edilmiş kartuşlarla birbirinden ayrılmıştır (Foto No:470).

Şair Şâkir tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Hazret-i Sultan Ahmed Han-ı İskender-zafer

Padişah-ı bahr u ber dârâ-yı iklimi sehâ

‘Adl ü insâf u mürüvvet cûd u lutf u merhamet

Zâtına hasîsadır ba-‘avn u teyîd-i Hudâ

Üsküdar’ı âb-ı rüh-efzâ ile ihyâ edip

Eyledi sükkânını müstağrak-ı bahr-ı ‘atâ

Bu mahalli duhter-i sa’d ahter-i zi-şanına

Kıldı ta’yin ol meh-i rahşende-i evc-i ‘alâ

Nâmdâş-ı Ümm-i Gülsüm nûr-ı çeşm-i zıll-ı Hak

Hazret-i Sultân-ı vâlâ-şân-ı ismet-intimâ

Bu mu’allâ çeşmesârı yaptırıp ihlâs ile

Kıldı ‘atşândan devâm-ı ‘ömrüne celb-i du’â

Şâkirâ dedim sitâyiş birle ta’rihin onun

Aktı iç bu çeşmeden mâ-ı hayât-ı cân-fezâ”[323]

Çeşmenin alttaki yatay kısmı 1.79 x 0.82 m. ölçülerindedir. Bu bölümün üzerinde ayna taşı ile herhangi bir bezeme öğesi yoktur.

Çeşmenin önünde bulunması gereken dinlenme sekileri ve su yalağı günümüze gelememiştir.

Yapılan onarımlar neticesinde eserin görünümünde zaman içerisinde değişiklikler meydana gelmiştir. Eski fotoğraflarda eserin cephesinin tamamen betonla sıvanmış olduğu görülmektedir (Foto No:463-464). Yine bu fotoğraflardan anlaşıldığı üzere; çeşme, su deposunun cephesinden hafif taşıntı yapacak şekilde inşa edilmiştir. İki blok

[323] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.217.

şeklinde inşa edilmiş çeşmenin lüle deliğinin bulunduğu alt kısmı, üst köşeleri pahlanmış dikey dikdörtgen formunda yapılmıştır. Bu formun üzerinde bulunan ve kitabenin yerleştirilmiş olduğu ikinci blok da dikdörtgen formunda olup üst kısmına üzeri bezemesiz bırakılmış üçgen bir alınlık yapılmıştır. Çeşmenin önünde ise; taş malzemeden yapılmış, dikdörtgen şeklinde bir yalak ve iki adet dinlenme sekisi bulunmaktadır.

Çeşmede süsleme olarak saçakta ve çeşmenin kenarlarında yer alan profilli silmelerden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ile banisi bilinen ve su deposunun önüne üst üste iki blok taş şeklinde nişsiz olarak yerleştirilen çeşme, Lale Devri çeşme örneklerinden farklılık gösterir. Eski fotoğraflardan anladığımız üzere; kitabenin üçgen alınlıklı bir blok üzerine yerleştirilmesi de dikkat çekici bir özelliktir. Günümüzde kısmen iyi durumda olan eserin ayna taşı ve yalağı günümüze gelememiştir. Kitabesinin sol alt köşesi kırılmıştır. Bir zamanlar Damad İbrahim Paşa Su Yolu'ndan Doğancılar Maksemi'nden suyunu alan çeşme, günümüzde işlevini kaybetmiş olup musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır[324].

[324] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.87.

2.1.47. Halil Ağa Çeşmesi

Beyoğlu İlçesi'nde, Galata semtinde, Tomtom Mahallesinde, Kumbaracı Yokuşu'nda bulunan eser, halk arasında Kumbaracı Çeşmesi adıyla da anılmaktadır. Klasik tarzda kesme taş malzemeden yapılmış eser, üzerindeki kitabeye göre; Mirâlem Ağa tarafından H.1142 (M.1730) yılında inşa ettirilmiştir (Foto No:471), (Çizim No: 122-123). Mimarı ise bilinmemektedir.

Bir yapının duvarına bağımlı, sivri kemerli olan çeşme; yan kanatlarla birlikte üç bölümlü inşa edilmiştir (Foto No:472). Orta kısımda yer alan çeşme; yol eğiminden dolayı kuzey tarafta 3.48 m., güney tarafta ise 2.92 m. yüksekliğindedir (Foto No:473),. Genişliği 2.45 m. olan çeşmenin derinliği ise, 0.16 m.dir. Çeşmenin üzerinde bezemesiz düz bir saçağı vardır. Yan kanatlar üzerinde de devam eden bu saçağın alt kısmı içbükey bir silme ile hareketlendirilmiştir. Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşme, iki yanda bulunan sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Bu sütuncelerin başlıkları kum saati şeklinde tasarlanmıştır. Çeşmenin etrafı üç yönden iki sıra silme kuşağı ile çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silmelerden dışta bulunanı dışbükey, içte bulunanı ise düz yüzeyli tasarlanmıştır. 0.16 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri, yanlarda bulunan blok taş ayaklar üzerine oturan sivri kemerle örtülmüştür. Kemerin kilit taşı üzerinde çiçek şeklinde bir kabara bulunmaktadır. Cepheden hafif taşırılarak vurgulanan kemer köşelerine ise, birer adet gülbezek motifi işlenmiştir. Gülbezeklerin merkezinde on iki adet yuvarlak uçlu yaprakları olan küçük birer çiçek motifi vardır. Merkezdeki bu çiçeklerin yaprakları ilk katta sivri uçlu, ikinci katta ise yuvarlak uçlu olarak iki kat tekrar edilmiştir. Çeşme nişinin iç kısmı üzengi taşı hizasından itibaren bezemesiz dışbükey bir silme ile iki bölüme ayrılmıştır. Eserin mermer malzemeden yapılmış, dikdörtgen formundaki ayna taşının üst kısmında, yan yana dizilmiş lotuslar arasına işlenmiş üç yapraklı palmet motifleriyle bezenmiş bir bordür bulunmaktadır. Bu bordürün altına ise, üzeri bezemesiz bırakılmış yatay dikdörtgen şeklinde bir pano yerleştirilmiştir. Yüzeyinde çok ciddi kırılma ve aşınmaların meydana geldiği ayna taşı üzerine, dekoratif bir dalgalı kaş kemer formu işlenmiştir (Foto No:475). Ayna taşı üzerinde bir adet lüle deliği olup bu deliğin iki yanına birer adet selvi ağacı motifi yapılmıştır. Ağaçların uç kısımları kıvrık yapılmış ve içleri zig zag motifleriyle dolgulanmıştır. Çeşmenin önünde taş malzemeden yapılmış dikdörtgen şeklinde bir yalağı ve iki adet dinlenme sekisi vardır. Eserin tek bölümlü yalağı yol eğiminden

dolayı güney tarafta 0.21 m., kuzey tarafta 0.13 m. yüksekliğinde ve 1.57 m. genişliğindedir.

Çeşmenin taş malzemeden yapılmış kitabesi, çeşme nişinin üzerini örten kemerin 0.11 m. üzerine yerleştirilmiştir. Uç kısımları dalgalı kartuşlarla üç sütun ve iki satır şeklinde düzenlenen kitabe, 1.93 x 0.44 m. ölçülerindedir. Kitabede, kartuş ve yazılar altın yaldıza boyanmıştır (Foto No:474).

Şair Nazîf tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Hâlâ Mîr-i Alem Aga-yı memduh-ül hisal

Bu çeşmeyi kıldı binâ idüb muvaffak zü'-l-celâl

Nâmı Halil olmağıla o zât-ı pâk-i ekremin

Derya-yı lûtfun âleme kıldı sebil zemzem-misal

Dil teşnegâne sû gibi tarihini didim Nazîf

Al iç Muhammed aşkına bu çeşmeden âb-i zülâl

1142"[325]

Yanlarda yer alan kanatlardan güneyde bulunanı 1.73 m genişliğinde ve 2.90 m. yüksekliğindedir. Kuzeyde bulunan kanat ise; 1.76 m. genişliğinde ve 3.48 m. yüksekliğindedir. Her iki kanat üzerine de birer adet suluk yapılmıştır (Foto No:476-477). Bu suluklardan güney kanatta bulunanın en üst kısmına; yan yana dizilmiş lotuslar arasına işlenmiş üç yapraklı palmet motiflerinin işlenmiş olduğu bir bordür yapılmıştır. Dikdörtgen prizma gövdeli olan suluğun etrafı üç yönden bezemesiz dışbükey bir silme kuşağı ile çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silmeden sonra gelen ve yine suluğu üç yönden çevreleyen bordürün üzerine birbirine bağlı şekilde ilerleyen kum saati motifleri işlenmiştir. Suluk yüzeyine kabartma tekniği ile yapılan dikdörtgen formundaki ayna taşının üzerine üç yapraklı stilize edilmiş bir palmet motifiyle sonlandırılmış dekoratif

[325] EGEMEN, A., **a.g.e.,** s.317.

bir kaş kemer yapılmıştır. Kemer bel kısmında içe doğru kıvrılarak incelmiş ve inceldiği yerden dışarıya doğru hafif bir çıkma yaparak stilize edilmiş üç yapraklı palmet motifleri ile sonlandırılmıştır. Kemer köşelerine kabartma tekniğiyle birer adet gülbezek motifi işlenmiştir. Bu gülbezek motifleri, beş yapraklı küçük birer çiçek formundadır. Kemerin iç orta kısmına da bir adet gülbezek motifi yapılmıştır. Bu gülbezeğin merkezinde altı adet yuvarlak uçlu yaprakları olan küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır. Merkezdeki bu çiçeğin yaprakları birinci ve ikinci katta sivri uçlu olarak tekrar edilmiştir. Ayna taşı üzerinde bulunan büyük lüle deliği, buradaki gülbezeğin alt kısmında kırılmalara neden olmuştur. Gülbezeğe bu denli zarar veren lüle deliği muhtemelen sonraki dönemlerde açılmıştır. Suluğun önünde yedi dilimli, yarım daire şeklinde küçük bir yalak bulunmaktadır. Kuzey kanattaki suluğun üzerinde ise, bir sıra yan yana dizilmiş lotus motifleriyle bezenmiş bir bordür bulunmaktadır. Bu bordürden sonra gelen ayna taşının üzerine kabartma tekniğiyle dekoratif bir kaş kemer işlenmiştir. Kaş kemer tepe noktasında ayna taşının dış silmesi ile birleşmiştir. Kemer köşelerinde ise beş adet yuvarlak uçlu yaprakları olan küçük birer çiçek motifi bulunmaktadır. Kemerin iç orta kısmındaki gülbezeğin merkezinde altı adet sivri uçlu yaprakları olan küçük bir çiçek motifi vardır. Çiçeğin yaprakları ilk katta şişkin gövdeli ve sivri uçlu olarak tekrar edilmiştir. İkinci katta bulunan sivri uçlu yapraklar ise bu şişkin gövdeli yaprakların arasına işlenmiştir. Ayna taşı üzerinde bir adet lüle deliği yer almaktadır. Suluğun önünde bulunan yarım daire şeklindeki küçük yalağı büyük oranda kırılmış ve tahrip olmuştur. Ancak kalıntılardan anlaşıldığı üzere, diğer suluğun yalağı gibi yedi dilimli yapılmıştır.

Eserde süsleme olarak; yan kanatlarda yer alan ve lotus, palmet ve gülbezek motifleriyle bezenmiş suluklardan, sulukların dilimli yalaklarından, kemer köşelerine işlenmiş gülbezek motiflerinden, lotus-palmet bordürlerinden, ayna taşlarında yer alan dalgalı kaş kemerlerden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, klasik üslupta inşa edilmiş olmasına karşın yan kanatlardaki suluk formlarıyla dikkat çekicidir. Günümüze kısmen iyi durumda gelen eserin yüzeyinde ciddi boyutta taş erimeleri meydana gelmiştir. Bu erimeler nedeniyle bezeme detayları algılanamamaktadır. Sulukların yalakları kırılmış ve suluk yüzeylerinde taş erimeleri meydana gelmiştir. Ayna taşında meydana gelen hasarlar alçı kaplama ile kaba bir şekilde giderilmeye çalışılmış ve ayna taşı üzerine bir de ayna

monte edilmiştir. 2010 yılında KUDEB'in yapmış olduğu onarımlar sonucunda eserin yüzeyinde büyüyen bitkiler temizlenmiştir. Ancak mahalle sakinlerinden, çeşmenin yalağına tahliye deliğinin açılmaması ve yağmurlu havalarda yalağın tamamen su ile dolup çeşmenin alt kısmında çürümelerin meydana gelmesi yönünde gelen şikâyetler bulunmaktadır. Günümüzde işlevini kaybeden çeşmenin musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

2.1.48. Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Üsküdar İlçesi'nde, Topbaşı semtinde, Çinili Mescid Sokağı ile Köprülü Fazıl Paşa Sokağı'nın birleştiği köşede yer alan eserin, günümüzdeki su deposu, bir sıra düzgün kesme taş ve bir sıra tuğla almaşıklığı ile yapılmıştır. Çeşme ise, kesme taş malzemeden inşa edilmiştir (Foto No:478), (Çizim No: 124-125). Eser, üzerindeki kitabeye göre; H.1142 (M.1730) yılında Hacı Halil Efendi tarafından yaptırılmıştır. Mimarı ise bilinmemektedir.

Su depolu ve sivri kemerli bir çeşme olan eserin, düz dam ile örtülü, düzgün kesme taş – tuğla almaşıklığı ile örülmüş su deposunun yüksekliği 3.38 m., genişliği 2.35 m. ve derinliği 1.02 m.dir (Foto No:480). Çeşmenin günümüzde oldukça dar tutulmuş su deposunun sonradan yapılmış olması muhtemeldir. Mevcut verilerden, çeşmenin orijinalinde bir su deposuna sahip olup olmadığı ise anlaşılamamaktadır. Ancak eser, kendi dönemi içerisindeki Şehzade Mustafa Çeşmesi (H.1141-M.1729), Şehzade Süleyman Çeşmesi (H.1141-M.1729) ve Şehzade Numan Çeşmesi (H.1141-M.1729) gibi mimari açıdan benzer özellikler gösteren örneklerle karşılaştırıldığında, eserin özgün şeklinde de bir su deposuna sahip olabileceği düşünülmektedir.

Bağlı bulunduğu su deposunun kuzey cephesinde bulunan çeşme, yol eğiminden dolayı doğu tarafta 3.38 m., batı tarafta 3.18 m. yüksekliğinde, 2.35 m. genişliğinde ve 0.16 m. derinliğindedir (Foto No:479-481). Çeşmenin üzerinde yanlardan ve önden hafif taşıntı yapan bezemesiz düz bir saçağı bulunmaktadır. Dikdörtgen prizma gövdeli çeşmenin etrafı, üç yönden, iki sıra bezemesiz düz yüzeyli silme kuşağı ile çerçeve içerisine alınmıştır. 0.16 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri, yanlarda yer alan blok taş ayaklar üzerine oturan klasik üslupta sivri kemerle örtülmüştür (Foto No:483). Çeşme nişinin alt kısmına yerleştirilmiş dikdörtgen formundaki ayna taşının üzerine dekoratif bir dalgalı kaş kemer işlenmiştir (Foto No:484). Bu kemerin iç orta kısmında bir adet gülbezek motifi bulunmaktadır. Gülbezeğin merkezinde sekiz adet sivri uçlu yaprakları olan bir çiçek motifi yer almaktadır ve bu çiçeğin her bir yaprağı arasına yine sivri uçlu küçük yapraklar işlenmiştir. Kemer köşeleri bezemesiz bırakılan ayna taşında bir adet de lüle deliği bulunmaktadır. Ayna taşının en üst kısmındaki bordürün üzerine kabartma tekniğiyle yan yana dizilmiş lotus motifleri yapılmıştır. Lotusların yapraklarının üst ve alt kısımlarda birleştirilmesiyle her bir lotus arasında dairevi formlar oluşturulmuş ve bu dairelerin içerisine beş adet yuvarlak uçlu yaprakları olan küçük çiçek motifleri

yapılmıştır. Çeşmenin önünde taş malzemeden yapılmış, dikdörtgen şeklinde, bezemesiz düz bir yalağı ve iki adet dinlenme sekisi vardır. Çeşmenin tek bölümlü yalağı yol eğiminden dolayı batı tarafta 0.37 m., doğu tarafta ise 0.47 m. yüksekliğinde ve 1.12 m. genişliğindedir.

Eserin kitabesi çeşme nişinin üzerini örten kemerin 0.16 m. yukarısına yerleştirilmiştir. Eserin mermer kitabesi, 0.66 x 0.42 m. ölçülerinde olup Celî Sülüs hatlı yazılmıştır. Dört satır şeklinde düzenlenen kitabe, bir bütün halinde yazılmış olup kartuşlarla bölümlere ayrılmamıştır (Foto No:482).

Kitabenin okunuşu:

"Bu mâ-i câri ve çeşme sâbıkâ Matbah-ı âmire emini

ve hâlâ Hazine muhasebecisi el-Hâc Halil Efendi'nin

fi sebilillâh hayrâtıdır intifâ' edenlerden ve sâyireden du'â rice eder

fi Zi'l-kâde sene 1142"[326]

Klasik üslupta oldukça sade yapılan eserde süsleme olarak; sadece ayna taşında bulunan dalgalı kaş kemerden, burada yer alan gülbezek motifinden ve en üst kısımdaki lotuslar ile küçük çiçek motifleri ile betimlenmiş bordürden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, tamamen klasik üslupta inşa edilmiş olması nedeniyle dönemi için dikkat çekicidir. Günümüze çok iyi durumda gelemeyen çeşmenin yalağında ve dinlenme sekilerinde büyük kırılmalar meydana gelmiştir. Batı tarafta bulunan dinlenme sekisinin üst tablası tamamen yok olmuştur. Ayna taşı büyük oranda tahrip olmuş ve yarıya kadar yok olmuştur. Bir zamanlar Çınar Su Yolu / Hacı Halil Efendi Su Yolu'ndan suyunu alan çeşme, daha sonra Atik Valide Sultan Su Yolu'na bağlanmıştır[327]. Günümüzde ise işlevini kaybetmiş olup musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

---

[326] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.220.
[327] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.66.

2.1.49. Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde, Aziz Mahmut Hüdayi Mahallesi Abdi Efendi Sokak ile Kaptan Paşa Sokağı birleşiminde bulunan eser, tamamen mermer malzemeden inşa edilmiştir (Foto No:488). Hadikat-ül-Cevami'de verilen bilgiye göre; bir gün Sadrazam İbrahim Paşa Boğaz'da damadı Kaptan Mustafa Paşa ile beraber hümaye (ankaya) benzeyen teknesiyle gezerken bu güzel gezi yerine çıkmıştır ve damadına şunu demiştir:

" – *Padişahın zamanında her yer suyunu bulmuşken bu güzel yere niçin bir güzel su getirilmemiştir*"[328].

Bu konuşmayı emir sayan Mustafa Paşa hemen bu çeşmeyi inşa ettirmiştir. Kitabede de eserin, H.1142 (M.1730) yılında Kaymak Mustafa Paşa[329] tarafından inşa ettirildiği yazmaktadır. Eserin mimarı ise bilinmemektedir.

Su depolu ve sivri kemerli bir çeşme olan eserin, üzeri düz dam ile örtülü, mermer malzeme ile kaplanmış su deposunun yüksekliği yol eğiminden dolayı doğu tarafta 4.79 m., batı tarafta 5.03 m., genişliği 6.26 m. ve derinliği 5.02 m.dir (Çizim No: 126-127). Doğu-batı doğrultuda dikdörtgen bir planlı su deposunun kuzeydoğu ve güney doğu köşeleri pahlanmıştır (Foto No:485). Su deposunun en üst kısmında, önden ve yanlardan hafif taşıntı yapan bezemesiz bir saçağı bulunmaktadır. Deponun güney cephesinde 0.45 m. genişliğinde yuvarlak kemerli bir pencere yer almaktadır (Foto No:487).

Bağlı bulunduğu su deposunun kuzey cephesinde bulunan çeşmenin yüksekliği yol eğiminden dolayı doğu tarafta 4.36 m., batı tarafta 4.47 m., genişliği 2.76 m. ve derinliği 0.23 m.dir (Foto No:489). Dikdörtgen prizma gövdeli çeşmenin etrafı, üç yönden, farklı ölçülerdeki bezemesiz silme kuşaklarıyla çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silmelerden ortada bulunanı dışbükey diğerleri ise düz yüzeyli tasarlanmıştır. 0.23 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri iki renkli mermer almaşıklığı ile yapılmış klasik üslupta sivri kemer ile örtülmüştür (Foto No:491). Yanlara yerleştirilmiş blok mermer ayaklar üzerine oturan kemerin kilit taşında bir adet çiçek şeklinde kabara bulunmaktadır. Kabaranın merkezine işlenmiş çiçeğin sekiz adet yuvarlak uçlu yaprakları vardır ve bu çiçeğin yaprakları ilk katta yine yuvarlak uçlu, ikinci ve üçüncü

---

[328] AYVANSARAYÎ, H., H., **Hadikat'ül-Cevâmi, C.II.,** İstanbul, 1865, s.170.

[329] Vezir Puçinli İbrahim Paşa'nın oğlu olan Kaymak Mustafa Paşa, Damad İbrahim Paşa'nın kızıyla evlenerek "Damad" olmuştur. Kapıcıbaşı, Mirâhur, Kapıcılat Kethüdası, gibi görevlerin ardından 1718 yılında vezirlik rütbesiyle İstanbul Kaymakamı olmuştur. Patrona Halil Ayaklanması'nın olduğu gün azledilmiş ve 1730 yılında Damad İbrahim Paşa ile idam edilmiştir. (ÖZDENİZ, E., **a.g.e.,**415).

katta ise sivri uçlu olmak üzere üç kat tekrar edilmiştir. Çeşme nişi üzengi taşı hizasında bir sıra lotus-palmet dizisi ve bir sıra da mukarnas dişi dizisi ile ikiye bölünmüştür. Lotuslarla bezenmiş bordürde; yan yana dizilmiş lotuslar arasına stilize edilmiş beş yapraklı palmet motifleri işlenmiştir. Kemer aynası, yapraklarının uç kısmı helezon şeklinde kıvrık dallarla oluşturulmuş grift bir bezeme ile bezenmiştir. Birbirine geçmeler yaparak düğümler oluşturan bu kıvrık dalların düğüm noktalarında beş yapraklı stilize edilmiş palmet motifleri bulunmaktadır. Çeşme nişinin alt kısmına kabartma tekniğiyle yapılmış ayna taşının üzeri, bir adet üç yapraklı palmet motifiyle sonlanan dalgalı kaş kemer ile örtülmüştür. Bu kemerden aşağıya doğru uzanan bezemesiz düz silmeler bel kısmında incelme yapmıştır. Ayna taşının incelme yaptığı bu noktada bir adet lüle deliği bulunmaktadır. Çeşmenin önünde mermer malzemeden yapılmış, dikdörtgen şeklinde bezemesiz düz bir yalağı ve yalağın iki tarafında da birer adet dinlenme sekisi bulunmaktadır. Eserin tek bölümlü olan yalağı 0.60 m. yüksekliğinde ve 1.50 m. genişliğindedir.

Çeşmenin mermer malzemeden yapılmış kitabesi, çeşme nişinin üzerini örten kemerin 0.8 m. yukarısına yerleştirilmiştir. Kitabe, 2.06 x 0.74 m. ölçülerinde olup uç kısımları dalgalı kartuşlarla dört sütun, altı satır şeklinde düzenlenmiştir ve Tâlik hatlı yazılmıştır. Kitabede kartuşlar arasında oluşan boşluklar bezemesiz bırakılmıştır (Foto No:490).

Şair Nedim tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

“Şehenşâh-ı Hümâyûn-pâye Sultan Ahmed-i Gâzi

Ki şâmildir cihâna lûtfu ebr-i nev-bahâr-âsâ

Muazzam şehriyâr-ı ma’delet-perver ki fahr eyler

Ferîdûn bâb-ı iclâlinde olmağla cebîn-fersâ

O hâkân-ı cihânın sıhr-ı hâs-ı mekrümet-kârı

Vezir-i a’zâm İbrahim Paşa-yı felâtûn-râ

Şeref-âbâdı kıldıkda o şâhenşâh için bünyâd

Ana bir cûybârı menbaından eyledi icrâ

Firâvân çeşmesârı dahi ol âb-ı musaffâdan

Kemâl-i devlet etdi Üsküdâr'ı sû-be-sû irvâ

Bu vâlâ çeşmesârı dahi ol âb-ı musaffâdan

Kemâl-i zib ile bünyâd kıldı Mustafa Paşa

Kapûdân-ı mükerrem sadr-ı efham kim semâhatde

Kef-i cûdundan alır feyz-i cûşu lücce-i deryâ

Vezir-i bi-muâdil sadr-ı kâmil kim fazâilde

Değil hem-ser ana ibnü'l-Amid ü Bû-Alî Sina

Melek-haslet muallâ-menzilet düstûr-ı pür-himmet

Ki zât-ı pâkidir kân-ı cihânda gevher-i yektâ

Şehenşeh devletinde ol vezîr- âsumân-mesned

Yapıp bu çeşme-i pâki güzel hayr eyledi hakkâ

Hemişe şehriyâr-ı âlem ü sadr-ı cihanhanı

Hem ol düstûr-ı zî-şânı müeyyed eylesin Mevlâ

Nedîmâ böyle tahrîr eyledi târih-i itmâmın

Bu dül-cû çeşmeyi yapdı Kapûdan Mustafa Paşa

1142”[330]

Kitabenin Türkçesi:

“Cihan Padişahı Gazi Sultan Ahmet Han ki onun lûtfu, tıpkı bir ilkbahar bulutu gibi bütün dünyayı kaplamıştır

(Feridun) Daima adaletin temsilcisi olmuş o değerli padişahın yüce kapısında yüzünü yere süren bir kul olmakla övünür

O dünya padişahının, Eflatun gibi isabetli görüşler sahibi damadı olan cömert veziriazamı Damad İbrahim paşadır

(İbrahim Paşa), o padişahlar padişahı için Şeref-âdâb kasrını yaptırınca, oraya ta menbanıdan getirilen bir suyu akıttı

Padişahın lûtuf suyu sebebiyle (gelen) bu suyun çokluğu (bolluğu) sayesinde devletin ileri gelenleri bütün Üsküdar’ı baştan başa suya kandırdı

(Bu arada) o berrak sudan şu güzel çeşmeyi de Mustafa Paşa muhteşem bir sanat örneği olarak yaptırdı

Değerli kaptanpaşa ve ileri görüşlü vezir (Mustafa Paşa) ki cömertlik söz konusu olduğunda, denizin dalgaları, onun (cömertlikle) açılmış avucundan coşkunun bereketi alıp dalgalanmaya başlar

Eşi bulunmayan o olgun vezir ki fazilet bakımından ona İbnü’l Amid değil İbn Sina bile eşdeğerde olamaz

Melek huylu, yüce değerli ve her yaptığı beğenilip kanun olan o vezir ki onun temiz kişiliği, dünya denen şu mâden ocağının yegane cevheridir

Sultanlar sultanı Ahmed (III.)’in zamanında gökyüzü denli yüce değere sahip olan o vezir, doğrusu bu sade çeşmeyi yapıp pek güzel bir hayırda bulundu

Velhasıl, Allah hem o dünya padişahınıi (III. Ahmed’i) hem onun dünyaya hükmeden vezirini (Damad İbrahim Paşa’yı), hem de şanlı kaptanpaşasını (Mustafa Paşa) dünya durdukça ebedi eylesin

---

[330] ÖZDENİZ, E., **a.g.e.**, s.414-415.

Nedim, (Çeşmenin) tamamlanmasına şu tam tarihi yazdı: şu gönüller alan çeşmeyi "Kaptan Mustafa Paşa" yaptırdı"[331]

Su deposunun kuzeydoğu köşesinde ve doğusunda birer adet suluk yer almaktadır (Foto No:492-493-494) (Çizim No: 128-129-130-131). Bu suluklardan kuzeydoğu köşede bulunanı 0.67 x 1.50 m. ölçülerindedir. Dikdörtgen prizma gövdeli olan suluğun etrafını, palmet ve rumilerle bezenmiş kalın bir bordür çevrelemektedir. Bordür üzerine kabartma tekniğiyle yapılmış klasik formlu rumiler kendi içlerine doğru hafif kıvrımlar yaparak küçük volütler oluşturmuşlardır. Bordür köşelerine ise üç yapraklı palmet motifleri işlenmiştir. Suluk nişinin üzeri iç kısmı yedi dilimli istiridye kabuğu ile doldurulmuş yuvarlak bir kemerle örtülmüştür. İstiridye dilimlerinin merkezinde çiçek şeklinde bir kabara bulunmaktadır. Kemerin etrafını saran bezemesiz düz silme tepe noktasında düğüm yaparak dış silmeye bağlanmıştır. Düğümün içerisine ise altı adet sivri uçlu yaprakları olan küçük bir çiçek motifi işlenmiştir. Kemer köşelerine simetrik olarak beş adet yuvarlak uçlu yaprakları olan küçük çiçek motifleri yapılmıştır. Çiçeklerin iki yanına da birer adet dilimli rumi motifi betimlenmiştir. Suluğun ayna taşı, nişin alt kısmına kabartma tekniği ile yapılmış olup üzeri; üç yapraklı palmet motifi ile sonlanan kaş kemerle örtülmüştür. Bu kemerin iç orta kısmında büyük bir gülbezek motifi bulunmaktadır. Ayna taşının önünde bulunan yarım daire şeklindeki yalağının dış yüzeyi dilimli yapılmıştır. Bu dilimler çeşme zeminine doğru birleşerek orta kısmında zikzaklarla bezenmiş bir bağ tarafından düğümlenmiştir. Yalağın en uç kısmı ise içi rumi ve palmet motifleriyle bezenmiş, beş yapraklı büyük bir palmet motifi sonlanmaktadır.

Çeşmenin doğu cephesinde bulunan suluk ise, 1.66 x 0.76 m. ölçülerindedir. Dikdörtgen prizma gövdeli suluğun etrafını bezemesiz geniş bir bordür sarmaktadır. Bordürün üst kısmında yine bezemesiz olan yatay dikdörtgen şeklinde bir pano yer almaktadır. Suluk nişinin üzeri, iç kısmı dokuz dilimli istiridye kabuğu ile doldurulmuş yuvarlak bir kemerle örtülmüştür. İstiridye dilimlerinin merkezinde çiçek şeklinde bir kabara bulunmaktadır. Kemerin etrafını saran bezemesiz düz silme tepe noktasında düğüm yaparak dış silmeye bağlanmıştır. Kemer köşeleri grift geçmelerle düğümler oluşturan klasik formlu rumilerle bezenmiştir. Suluğun ayna taşı, nişin alt kısmına kabartma tekniği ile yapılmış olup iç kısmı kıvrık dallarla dolgulanmış beş yapraklı bir palmetle

[331] ÖZDENİZ, E., **a.g.e.**, s.414-415.

sonlanan dalgalı kaş kemerle örtülmüştür. Kemerin iç orta kısmında bulunan madalyon kıvrık dallarla elde edilmiş altı kollu bir yıldız motifiyle bezenmiştir. Yıldızın merkezinde ise yine altı kollu olan küçük bir çiçek motifi bulunmaktadır. Ayna taşının sağına ve soluna yerleştirilmiş iki küçük madalyon ise dört adet sivri uçlu yaprakla bezenmiştir. Yalağı olmayan suluğun, etrafını çevreleyen bordürün iki ucu dilimlere ayrılmış üzengi taşlarının üzerine oturmaktadır.

Oldukça bezemeli olan eserde süsleme olarak; çeşme nişinin üzerini örten sivri kemerin kilit taşındaki kabaradan, kemer aynasını kaplayan grift bitkisel bezemeden, bu bezemenin altında bulunan bir sıra mukarnas dişi ile bir sıra lotus-palmet dizisinden, ayna taşından, suluklardan ve suluk bezemelerinden bahsedilebilir.

İnşa tarihi ve banisi bilinen eser, klasik üslupta sivri kemerli yapılmasına karşın büyük boyutta ve mermer malzeme ile inşa edilmiş olması açısından dikkat çekicidir. Eserde dikkati çeken diğer bir unsur ise sulukların su deposu üzerindeki konumlandırılışıdır. Günümüze iyi durumda gelen çeşmenin bir kısmı yol kotunun yükselmesinden dolayı yol seviyesinin altında kalmıştır. Çeşme yüzeyinde meydana gelen kirlenmeler bezeme detaylarının algılanmasını güçleştirmektedir. Bunun yanı sıra eser üzerine sprey boyalarla yazılmış yazılar çirkin bir görünüm arz etmektedir. Çeşmenin öncelikli olarak bu boyalardan arındırılması gerekmektedir. Bir zamanlar Damad İbrahim Paşa Su Yolu, Doğancılar Maksemi'nden suyunu alan çeşme, günümüzde işlevini kaybetmiş olup musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır[332].

[332] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.89-90.

2.1.50. Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi

Fatih İlçesi'nde Fevzi Paşa Caddesi No: 333'te, Mihrimah Sultan Hamamı'nın önünde yer alan eser, kesme taş malzemeden inşa edilmiştir (Foto No:495), (Çizim No: 132-133). Mihrimah Sultan tarafından inşa ettirilmiş bu eserin, ilk inşa tarihi bilinmemekle birlikte kitabesinden anlaşıldığına göre; Çağalızade İbrahim Bey[333] tarafından H.1142 (M.1730) yılında onartılmıştır[334]. Eserin mimarı ise bilinmemektedir.

Su depolu ve sivri kemerli olan çeşmenin, üzeri düz dam ile örtülüdür. Kesme taş malzemeden yapılmış su deposunun yüksekliği 3.90 m., genişliği 3.23 m. ve derinliği doğu tarafta 3.60 m., batı tarafta ise 3.46 m.dir. Çok harap bir şekilde günümüze gelen su deposunun üzerinde bezemesiz bir saçağı bulunmaktadır.

Su deposunun güney cephesinde bulunan çeşme, 3.90 m. yüksekliğinde, 3.23 m. genişliğinde ve 0.35 m. derinliğindedir (Foto No:496-497). Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşmenin etrafı bezemesiz düz bir silme kuşağı ile çerçeve içerisine alınmıştır. 0.35 m. derinliğindeki çeşme nişinin üzeri, yanlarda yer alan yığma taş ayaklar üzerine oturan bir sivri kemerle örtülmüştür (Foto No:498). Eserin, çeşme nişinin içerisinde, ayna taşının 0.32 m. üzerinde bulunan taş malzemeden yapılmış kitabesi, yeşil zemin üzerine altın yaldızla boyanmıştır. 1.52 x 0.76 m. ölçülerindeki kitabe, düz çizgilerle elde edilmiş kartuşlarla üç sütun ve altı satır şeklinde düzenlenmiş olup Tâlik hatlı yazılmıştır. Kitabenin üst kısmında yer alan bordürün üzeri yan yana dizilmiş lotuslar arasına işlenmiş üç yapraklı palmet motifleriyle bezenmiştir (Foto No:499-500).

Şair Şehdî tarafından yazılan kitabenin okunuşu:

"Duhter-i Sultan Süleymân Mihrümâh Sultan kim

Menzilin evc-i gülistân-ı Cinân ede Hudâ

Eyleyip ihyâ hayâtında bu zibâ çeşmeyi

Eylesin makbûl-i dergâh-ı cenâb-ı Kibriyâ

---

[333] Mihrimah Sultan Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'dan olan kızıdır. 1578 yılında vefat eden Mihrimah Sultan Diyarbakır Valisi Rüstem Paşa ile evlenmişti. (ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.39). Sadrazam olan Çağalızade İbrahim Paşa, Mihrimah Sultan'ın torunuyla evlenmiştir.(AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.222).

[334] KARAKUŞ, R., KIZILTOPRAK, S., vd., **a.g.e.,** s.77

Muhterik olup bu def'a hâk-ile yeksân iken

Oldu hüsn-i himmet-i evlâd-ı vakıfla binâ

Ya'ni İbrahim Beg ibn Cağali-zâde kim

Eyledi Hakk-ı veliyyü'n-ni'meti el-Hak edâ

Minnet Allah'a suyun buldu yine bu semt-i pâk

Sü-be-sü ma'mür âbâd olmada subh u mesâ

Habbezâ 'aynü'l-hâyât-ı dil-küşâ kim lülesi

Kevseri işrâb eder dil-teşnegâna da'imâ

Zât-ı pâkin 'afiyetde ede Hayrü'l-hâfızîn

'Afiyet-bahş-ı 'utaş oldukça bu 'ayn-ı şifâ

Hazret-i Hak rühunu merhümenin de şad edip

Cilvegâhın Cennetü'l-Me'vâ ede Mevlâ ona

Şehdi-i dil-teşne ta'rihin dedi imâmının

Mâ-i Zemzem'dir bu dil-cü çeşmesâr-ı cân-fezâ

1142"[335]

Eserin, yeşil ile altın yaldızla boyanmış ve taş malzemeden yapılmış ayna taşının etrafı bezemesiz dışbükey bir silme ile çevrelenmiştir (Foto No:501). Silmelerden sonra ayna taşının üst kısmında üzeri bezemesiz bırakılmış dikdörtgen formunda bir pano bulunmaktadır. Bu panodan sonra yine ayna taşının üzerine dekoratif bir sivri kemer

[335] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.222-223.

işlenmiştir. Kemer köşeleri bezemesiz bırakılmış ancak kabartma tekniği ile yükseltilerek vurgulanmıştır. Kemerin iç kısmında ise; altın yaldızla boyanmış ortada bir lale ve iki tarafında birer adet çiçek dalları motifi yer almaktadır. Ayna taşının sağ tarafında 0.32 x 0.22 m. ölçülerinde, üzeri basık bir yuvarlak kemerle örtülü olan bir adet tas yuvası bulunmaktadır. Çeşmenin yalağı ve dinlenme sekileri yol seviyesinin altında kalmış olmasından dolayı günümüze ulaşamamıştır.

Oldukça sade olan eserde süsleme olarak; ayna taşı üzerindeki lale ile çiçek motiflerinden ve kitabe üzerinde bulunan lotus-palmet dizisinden bahsedilebilir.

Banisi bilinen eser, tamamen klasik üslupta inşa edilmiş olması açısından dönemi için dikkat çekici bir örnektir. Eserin ilk inşa tarihi bilinmemekle birlikte H.1142 (M.1730) yılında onarım görmüş olmasından dolayı kataloga dâhil edilmiştir. Çağalızade İbrahim Bey tarafından gerçekleştirilen bu onarımlarda eserin görünümünde değişimlerin meydana gelip gelmediği mevcut verilerden anlaşılamamaktadır. Günümüze iyi durumda gelemeyen çeşmenin beden duvarlarında yer yer büyük kırılmalar görülmektedir. Çatısında ve beden duvarında yapının sağlığını bozacak nitelikte bitkiler büyümeye başlamıştır. Ayna taşının gerek boyanmış olması gerekse de yüzeyinde taş erimelerinin meydana gelmiş olmasından dolayı burada bulunan bezeme detayları algılanamamaktadır. Ayna taşının üzerindeki kalın yağlı boya tabakası temizlenerek ayna taşının özgün görünümüne kavuşturulması gerekmektedir. Bir zamanlar Mihrimah Su Yolu'ndan suyunu alan çeşme, günümüzde işlevini kaybetmiş olup musluğu bulunmamakta ve suyu da akmamaktadır.

III. BÖLÜM

3. GÜNÜMÜZE ULAŞAMAYAN ÇEŞMELER

3.1. Mustafa Ağa Çeşmesi

Günümüze gelemeyen çeşme, Ortaköy'den Kuruçeşme'ye giderken yolda bulunan sultan saraylarının duvarlarında bulunmaktaydı. Çeşme, Damad İbrahim Paşa'nın hazinedarı Mustafa Ağa tarafından H.1130 (M.1718) yılında inşa ettirilmiştir.

Çeşmenin kitabesi şu şekildedir:

"Vezir-i a'zam İbrahim Paşa'nın hazinedarı, sıhr-ı pâki Mustafa Ağa 1130"[336]

3.2. Ebu Bekir Ağa Çeşmesi

Günümüze ulaşamayan çeşme, Aksaray Baklalı Mescid yakınında İnkılap Sokakta bulunmaktaydı. Tanışık'ın eserinde çeşme, Çavuşbaşı Çeşmesi ismiyle kaydedilmiştir[337]. Kitabesinden anlaşıldığına göre çeşme, H.1131 (M.1719) yılında Ebu Bekir Ağa tarafından inşa ettirilmiştir.

Kesme taş malzeme ile klasik üslupta sivri kemerli yapılan çeşmenin etrafı silmelerle çerçevelenmiştir. Kemerin kilit taşı üzerinde bir adet rozet bulunmaktadır. Çeşmenin iki adet maşrapa gözü olup kitabesi de kemerin üzerinde bulunmaktadır[338]. Eserin Tâlik hat ile yazılmış olan kitabesi, 1.08 x 0.70 m. ölçülerinde olup 4 satır ve 2 sütun şeklinde düzenlenmiştir[339].

Çeşmenin şair Sâbık tarafından yazılmış olan kitabesi şu şekildedir:

"Çavuşbaşı Ebu Bekrü's-sehâ ağa-yı ekrem kim

Sebil-i cûd-i yenbû'-ı himem rıf'at-me'ab oldu

---

[336] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.132.
[337] TANIŞIK, H., **a.g.e., C: I,** s.120.
[338] Fotoğraf için ayrıca bkz., İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü, **Fatih'in Kayıp Çeşmeleri-I,** İstanbul, 2010, s.44-46.
[339] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.135.

Yolunda yaptı bu nev çeşme-i ammâ ki tahmire

Gülâb-ı cûd-ile iksir-i himmetten terâb oldu

Gel iç rûh-ı Hasan 'aşk-ı Hüseyn'e mâ-cerasın sor

Ki sana lülesi bir ter-zeban-ı hazır-cevab oldu

Alıb bir abdest ettim du'a Sâbık dedim ta'rih

Suyun buldurdu san 'ayniyle mecrâ-yı savâb oldu

1131"[340]

3.3. Başkadın Emetullah Hanım Çeşmesi

Vakıf Su Defterleri, H. 1132 (M.14 Kasım 1719 - 1 Kasım 1720) tarihli ve 9/293/3 numaralı kayıtta yer alan bilgiye göre; Başkadın Emetullah Hanım Emin Bey Mahallesi'nde bir çeşme inşa ettirmiştir ancak eser günümüze ulaşamamıştır. Bahsi geçen belgede Başkadın Emetullah Hanım'ın Çınarlı'da çıkarttığı bir buçuk masura suyu Emin Bey mahallesinde yaptırdığı çeşmeye bağlattığına dair bilgiler yer almaktadır.

"Başkadın Emetullah İstanbul'da Emin Beğ mahallesinde bina eylediği çeşmede icrâ içün Çınarlı'da hâsıl suyını ba'de'l-vezn bir buçuk masurasını Çelebi Mehmed Paşa yolına ândan Defterdâr Osman Efendi yolına ândan Çukacı kızı yolına ândan Ahmed Kethüda yolına ândan Mesih Paşa yolına ândan Sultan Süleyman yolına ilhak ve hakk-ı mecrâdan bâkî bir masura suyı çeşme-i mezburda icrâ sene [1]127 mezbûre Başkadın Emetullah çeşme-i mezbûrun kadîm suyına müceddeden hafr ve zamm eylediği suyı dahi ba'de'l-vezn çeşme-i mezbûrun tâmm bir buçuk masura suyı ta'yin ve icrâ"[341].

3.4. Osman Bey Çeşmesi

Günümüze ulaşamayan çeşme, Topkapı Sarayı'nda Seferli Odası'nda bulunmaktaydı. Kitabesinden anlaşıldığına göre çeşme, H.1132 (M.1720) yılında Tülbent Ağası Osman

---

[340] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.135.

[341] Vakıf Su Defterleri, 9/293/3 numaralı kayıt. Transkribi için bkz. KAL'A, A**., İstanbul Su Külliyatı XXV, Vakıf Su Defterleri, Avrupa Yakası Suları III, (1574-1831),** İstanbul, 2002, s.245.

Bey tarafından inşa edilmiştir[342]. Çeşmeden günümüze sadece kitabesi gelebilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan kitabe, 90 numaralı envanter kaydındadır. 1.02 x 0.71 m. ölçülerinde olan kitabe, Tâlik hat ile yazılmış ve 2 sütun, 8 satır şeklinde düzenlenmiştir.

Çeşmenin şair Fâiz tarafından yazılan kitabesi şu şekildedir:

"Hazret-i Sultân Ahmed Han-ı Gazi kim onun
Cümle-i hayrâtıdır bu hâne-i pâk ü cemil

Emr ü fermân edicek tecdidine bu hanenin
Hızr-ı tevfik-i Hudâ oldu refik ü hem delil

Hasbeten lillâh Dülbend Ağası Osman Beg
Nâzır-ı ta'mir olup ol sâhib-i asl-ı asil

Olmuş-idi kâtib-i evvel hâzine içre lik
Kadrini âli kılıp Hâs Ota'da ol Rabb-i celil

Âb-ı germe çün Seferli Hânesi muhtâc idi
Âb-ı serd ile vuzü eylerdi her sağ u 'alil

Sa'yini meşkûr ede her dem Hudâ-yı Lâ-yezâl
Eyledi bu çeşme-i germ-i nazifi selsebil

[342] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.140.

Sâ'i bi'l-hayr olduğuyçün yazıla tâ haşre dek

Defter-i a'mâline her demde bin ecr-i cezil

Ederek hayr-ı du'â Fâ'iz dedi ta'rihini

Eyledi 'Osman Beg bu âb-ı germi ey sebil

1132"[343]

3.5. III. Ahmed Çeşmesi

Günümüze gelemeyen çeşme, Topkapı Sarayı Kiler Evi'nde bulunmaktaydı. Kitabesinden anlaşıldığına göre çeşme, H.1133 (M.1721) yılında Sultan III. Ahmed tarafından inşa ettirilmiştir. Çeşmeden günümüze sadece kitabesi ulaşabilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi'nde 32 numaralı envanter kaydında bulunan kitabe, dilimli kemerli olup kemerin tepe noktasında tam bir palmet, yanlarda ise yarım palmet motifleri vardır. 0.80 x 0.50 m. ölçülerinde olan kitabe, Tâlik hat ile yazılmıştır.

Çeşmenin şair Mâcid tarafından yazılmış olan kitabesi şu şekildedir:

"Huve'l-Mu'izz subhanehu

Han Ahmed ol hıdîv-i pâk-zât

Mihr-i eflâk-ı kerâmet bâ-sebât

Rişte-i hable'l-metin-i şer-ile

Kisve-düz-ı kâmet-i zibâ-salât

Hâne-i kilâri tecdid eyleyip

Eyledi âbın dahi reşk-i Fırât

[343] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.141.

Ya'ni sünnet üzre abdest almağa

Yaptı ra'nâ çeşme-i Zemzem-sıfât

Su gibi ta'rihi oldu hoş-güvar

Mâcid a'lâ sâni-i Âb-ı hayât

1133"[344]

3.6. Hasan Ağa Çeşmesi

Günümüze gelemeyen çeşme, Çakmakçılar semtinde Giritli Mustafa Han'ın ilerisinde iken 1937 yılında Süleymaniye'de Yavaşça Şahin Mescidi'nin üst tarafına nakledilmiştir. Kitabesinden anlaşıldığına göre çeşme, H.1133 (M.1721) yılında Mirahur Hasan Ağa tarafından inşa ettirilmiştir.

Keme taş malzemeden klasik üslupta sivri kemerli yapılan çeşmenin saçak kısmında konsollar bulunmaktadır[345]. Çeşmenin Tâlik hat ile yazılan kitabesi 2 sütun ve 5 satır şeklinde düzenlenmişti.

Çeşme'nin şair Hâfız tarafından yazılan kitabesi şu şekildedir:

"Rikâb-ı Hazret-i Hân Ahmed-i muzafferde

Hulûs ile nice müddet edâ-yı hıdmet eden

Hasan Ağa kim odur mirâhûr-ı evvel

Sehâ vü lutf ile mevsûf kân-ı hulk-i hasen

Kemâl-i cûd ile bir çeşme kıldı câri kim

Safâ vü neş'e bulur dem-be-dem zülâlin içen

---

[344] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.142.
[345] TANIŞIK, H., **a.g.e., C: I,** s.123'te bulunan fotoğraftan yola çıkılarak çeşme tanımlanmıştır.

Cenâb-ı Hazret-i Feyyaz'dan budur mes'ûl

Eserlerin ide zîb-i kabûl ile ahsen

Dedim bu menba'-ı dil-cüya Hâfıza ta'rih

'Adil-i çeşme-i Âb-ı hayât-ı 'ayn-i Hasan

1133"[346]

3.7. Bostancıbaşı İbrahim Ağa Çeşmesi

1930 yılında yıkılarak günümüze ulaşamayan Bostancıbaşı İbrahim Ağa Çeşmesi, Üsküdar İlçesi'nde Mirahur Mehmed Ağa (İmrahor Camii) yakınında bulunmaktaydı[347]. Kitabeden anlaşıldığına göre; çeşme, H.1135 (M.1723) yılında Bostancıbaşı İbrahim Ağa tarafından yaptırılmıştır.

Çeşmenin, şair Feyzî tarafından yazılmış olan kitabesi şu şekildedir:

"Şehriyâr-ı Cem meniş Sultan Ahmed Han kim

Hami-i ihsân-ı cûy-i cûduna taksimdir

Ol şehinşâhın Serbostaniyan başı kim

Hayr-hâh-ı din ü devlet lâyık-i ta'zimdir

Ana İbrahim Ağa kim çeşmesâr-ı cûduna

Maskem-i âb-ı hayat menba-ı tensîmdir

Su gibi ezber idüb mânâ-yı sıhhat müdâm

Teşnegâne lülenin kasdı anı tefhîmdir

---

[346] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.146.
[347] HASKAN, M., N., **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar, C. III,** İstanbul, 2001, s.1054-1055.

Halka işrâb eyleyüb Feyzî didi târihini

Nûş-ı Zemzem ile yek ayn-ı İbrahim'dir

1135"[348]

3.8. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi

Günümüze gelemeyen çeşme, Fatih İlçesi'nde Fevzi Paşa Caddesi'nden Sarıgüzel caddesine doğru inildiğinde Zülali Çeşme Sokağı'nin hemen bulunmaktaydı. Çeşme bu sokakta bulunmasından dolayı halk arasında Zülâli Çeşmesi olarak da anılmaktadır[349]. Kitabesinden anlaşıldığına göre çeşme, H.1135 (M.1723) yılında Damad İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır. Çeşmeden günümüze sadece kitabesi ulaşabilmiştir. Kitabe parçalar halinde Türk-İslam Eserleri Müzesi'nde 266 numaralı envanter kaydındadır. Tâlik hat ile yazılmış olan kitabe, 3 sütun ve 6 satır şeklinde düzenlenmiştir.

Çeşmenin şair Vehbi tarafından yazılan kitabesi şu şekildedir:

"Hıdîv-i bahr u berr Sultân Ahmed Hân-ı zi-şânın

Ki vasfı mevc-i deryâ gibi taşkın hadd u ihsâdan

Vezir-i a'zamı Dâmâdı İbrahim Pâşâ kim

Zülâl-i cûduna sîr olmamış yok halk-ı dünyâdan

Civâr-ı câmi'-i Sultân Mehemmed Hân-ı Fâtih'te

Güzâr ettikte devletle bu şeh-râh-ı dil-ârâdan

Teferrüs etti kim her sü ederler sarf-ı âb-ı rü

Alınca bir kurâba su niçe minnetle sakâdan

---

[348] AYVANSARAYÎ, H., H., **Mecmua-yı Tevarih,** Hazırlayanlar F., Ç., DERİN, V. ÇABUK, İstanbul, 1985, s.64.

[349] İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü, **Fatih'in Kayıp Çeşmeleri-I,** İstanbul, 2010, s.52.

Bu esnâda Zülâli nâm monla cümle ağızdan

Varıp sûz-ı derün ‘arz etmek ile kıllet-i mâdan

Su gibi sû-yı hayra meyl edip tab’ı hurüş etti

Zülâl-i merhamet ol menba’-ı ihsân-ı vâlâdan

Hemân fermân edip bu çeşme-i dil-cûyı yaptırdı

‘Itâş-ı ümmeti sîr etti mâ-i Zemzem-âsâdan

Hudâ câh-i Sikender, ‘ömr-i Hızr-ile vere ecrin

Du’â-yı hayra mahzar eyleye a’lâdan ednâdan

Zebân-ı lüle Vehbi-veş okur ‘atsâna ta’rihin

Zülâli toldur iç mâ ‘ayn-i İbrahim Pâşâ’dan”[350]

Günümüze gelemeyen çeşme bir zamanlar Halkalı Suları’ndan Beylik Su Yolu’ndan beslenirdi. Çeşmenin İbrahim Paşa’ya ait vakfiyesinde; “Fatih Camii civarında Zülâli Hasan Efendi’nin evi yanında yapılan çeşmenin su yolcusuna günde üç, bu çeşmenin tas muhafızına ise iki akçe” verileceği yazılıdır[351].

3.9. Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Günümüze gelemeyen çeşme, Çengelköy semti civarında Kuleli’de Kaymak Mustafa Paşa Camii (Kuleli Bahçe Mescidi) yakınında bulunmaktaydı. Çeşme, kitabesinden anlaşıldığına göre, H.1137 (M.1725) yılında Kaptan-ı Derya Kaymak Mustafa Paşa tarafından inşa ettirilmiştir[352].

---

[350] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.156-157.
[351] İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü, **a.g.e.,** s.52.
[352] AKTEPE, M., “XVIII. Yüzyıl Vezirlerinden Kapdân-ı Derya Kaymak Mustafa Paşa’ya Ait Vakfiyeler”, **Vakıflar Dergisi, S.VIII.,** Ankara, s.19.

Çeşmenin şair Âsım tarafından yazılmış olan kitabesi şu şekildedir:

“Ta’rih-i çeşme-i Kapudân-ı Deryâ

Mustafâ Paşa der Kuleli Bağçe

Şehenşâh-ı zamân Sultân Ahmed Hân-ı Gâzi’nin

Hatâlardan emin etsin vücûd-ı pâkini Mevlâ

Nizâmü’l-mülk Âsaf-rütbe İbrâhim Pâşâ kim

Onun sirâb-ı ebr-i lutfudur hep gülşen-i dünyâ

O sadr-ı Bermeki-tıynet edip dâmâd-ı mümtâzı

Kapudân Mustafâ Pâşâ’yı bir gün kendüye hem-pâ

Gezerken sü-be-sü fülk-i hümâ-peykerle deryâda

Sa’âdetle bu nüzhetgâh-ı hübu eyledi me’vâ

Biraz ârâm edip esnâ-yı sohbette ta’âccüble

Buyurdu çünki o sadr-ı cihân-ârâ niçün âyâ

Suyun bulmuş iken her yer zamân-ı pâdişâhide

Bu seyrangâhta bir âb-ı sâf olunmamış icra

Hemân-dem Mustâfâ Pâşâ bu hayra eyleyip niyyet

O nutk-ı rüh-bahşı eyledi şad şevk-ile ihyâ

Bu dil-cü çeşmeyi izn-i şerifiyle edip bünyâd

Niçe leb-teşneyi Âb-ı hayât'a edicek irvâ

Du'â-güy-ı kemîne bende Âsım dedi tâ'rihin

Bu vâlâ çeşmeyi yaptı Kâpudan Mustafâ Pâşâ"[353]

"Allah, devrimizin padişahlar padişahı olan Sultan Mahmut Han Gazi'nin temiz vücudunu hatalardan emin kılsın.

Âsaf değerindeki Nizamü'l-mülk olan (Dünyaya nizam veren) veziri İbrahim Paşa ki onun lütfunun bulutları dünya gülistanını suya kandırsın.

O padişah, Bermekî vezirlerini andıran Kaptan Mustafa Paşa'yı damad edinip günün birinde kendine yoldaş eyledi.

Hüma-Peyker (Hüma kuşu alınlı) gemisi ile denizlerde öteyi beriyi gezerken bu güzel mekânı kendidine kutlulukla sığınak edindi.

Buralarda biraz oyalanıp sohbete devam ederken, birden cihanı süsleyen o vezir şaşkınlığa düşüp şöyle dedi: "Acaba niçin…

…kutlu padişahımızın döneminde her yere suya kavuşmuş iken, bilinmez neden bu gezinti yurdunda (mesirelikte) temiz bir su akıtılmamış?

(İşte) o anda Mustafa Paşa bu hayratı yaptırmaya niyet edip vezirin bu güzel sözünü şevk ve istekle hayata geçirdi.

(Yani) Bu güzel çeşmeyi padişahın şerefli izniyle bina edip nice susuzları suya kandırdı.

Bendeleri ve aciz duacıları olan Âsım da (O çeşmenin) tarihini (şöylece) söyledi: Bu ulu çeşmeyi Kaptan Mustafa Paşa yaptırdı."[354]

3.10. Hümayunâbâd Çeşmesi

Günümüze gelemeyen çeşme, Bebek Camii'nin [355] minaresi'nin alt kısmında bulunmaktaydı. Çeşme, Sultan III. Ahmed ve Damad İbrahim Paşa tarafından H.1138 (M.1726) yılında inşa ettirilmiştir.

---

[353] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.163.
[354] ÖZDENİZ, E., **İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşmeleri ve Sebilleri,** İstanbul, 1995, s.411.

Çeşmenin kitabesi şu şekildedir:

"Ve mine'l-mâi külle şey'in hayy 1138" [356].

3.11. Tophanelizadeler Çeşmesi

1935 yılında çok harap olan ve günümüze ulaşamayan çeşme, Üsküdar İlçesi'nde Bülbülderesi yakınında bir zamanlar mevcut olan Serçe Mescidi'nin yanında idi. Burası günümüzde Selmanipak Caddesi ile Tophanelioğlu Sokak'ın birleştiği yerdir[357]. Çeşme, H.1140 (M.1728) yılında Tophanelizade Mustafa Efendi[358] tarafından inşa ettirilmiştir. Klasik üslupta inşa edilmiş olan çeşmenin kemeri üzerinde; "Tophanelizadeler'in ruhlariyçün el-Fatiha 1140" yazmaktadır[359].

3.12. Ali Paşa Çeşmesi

Günümüze gelemeyen çeşme, Haydarpaşa Mahallesi'nde Seydî Ahmed Deresi Çayırı'nda mezarlık yakınında bulunmaktaydı. Çeşme, H.1141 (M.1729) yılında Tevkiî Ali Paşa tarafından Üsküdar'da yatan akrabalarının ruhları için yaptırılmıştır.

Çeşmenin kitabesi şu şekildedir:

"İşbu ra'nâ vü zibâ suffa ile namazgâh niyâz olundu. Makbûl-ı Hudâ'dır. Hâlâ vezir-i a'zâm ve Dâmâd-ı şehriyâri İbrâhim Pâşâ hazretlerinin hasbeten lillâhi te'âlâ Üsküdâr'da binâ buyurdukları müte'addid çeşmeler içün icrâ ettirdiği âb-ı lezizden bu mahalde medfûn peder ve vâlideleri ve büyük birâderleri ve sâir evlâd-ı kirâmları ve akrabaları rûhlarına sevâbını isâl ve cümle du'a isticlâbına birader-zadeleri vezir-i mükerrem ve dâmâd-ı şehriyari ve hâlâ Tevki'i Ali Pâşâ bir çeşme binâsına emr edip ve fi sebillilâhi te'âlâ bir masûra su vakf eylemişlerdir. Fî gurre-i Muharremü'l-harâm 1141"[360].

3.13. Atike Sultan Çeşmesi

Günümüze ulaşamayan Atike Sultan Çeşmesi, Üsküdar İlçesi'nde Doğancılar Meydanı ile Salacak arasında uzanan Salacak İskelesi Sokağı'nın sağ tarafında ve biraz aşağıda,

---

[355] Günümüzdeki Bebek Camii, Sultan III. Ahmed zamanında yapılmış olan camii değildir. 1912 yılında Mimar Kemalettin Bey tarafından tamir ettirilerek bugünkü görünümüne getirilmiştir. (ÖZ, T., **İstanbul Camileri, C.II.,** Ankara, 1987, s.11).
[356] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.168.
[357] HASKAN, M., N., **a.g.e.**, s.1179.
[358] Tophaneli Mustafa Efendi müderris olup Tophanelizade Mahmud Efendi'nin oğludur. Mahmud Efendi ise kadıasker Feyzullah Efendi'nin damadıdır. (HASKAN, M., N., **a.g.e.**, s.1179).
[359] HASKAN, M., N., **a.g.e.**, s.1179.
[360] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.181.

Hacı Ahmed Paşa Hamamı'nın karşısında idi. Yakın zamana kadar kalıntıları bulunan çeşmenin yerine 1972 yılında bir apartman yaptırılarak ortadan kaldırılmıştır[361]. Eser, kitabeden anlaşıldığına göre; Âtike Sultan[362] tarafından H.1141 (M.1729) yılında inşa ettirilmiştir.

Çeşme, Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki İbrahim Paşa Su Yolu Haritasında 85 numarada "Sinan Paşa Mahallesinde vâkî Âtike Sultan Çeşmesi" olarak kaydedilmiştir.

Çeşmenin, şair Sa'dî tarafından yazılmış olan kitabesi şu şekildedir:

"Hazret-i Sultan Ahmed Han-ı Gazi kim odur

Cümle ehl-i hâcetin hep dest-gîr ü hemdemi

Üsküdar'ı eyledi ihyâ âb-ı iltifat

Feyz-i ihsâniyle sîr-âb itdi o cây hurremi

Nûr-ı aynı revnak-ı gülşen saray-ı devleti

Duhter-i pâkizesî nisvân-ı dehrin ekremi

Eyledi ihyâ bu zibâ çeşmeyi Allah içün

Oldu hayr-ı câriye kıldı du'acı âlemi

Su gibi ezberledi Sa'di gören tarihini

Kıldı icrâ Atike Sultan mâ-i Zemzem'i

1141"[363]

---

[361] HASKAN, M., N., **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar, C. III,** İstanbul, 2001, s.1041.

[362] Sultan III. Ahmed'in kızı olan Âtike Sultan, H.1136 (M.1724) yılında Genç Mehmed Paşa ile evlenmiş ve H.1150 (M.1737) yılında vefat ederek Üsküdar Valide Sultan Camii'ne defnedilmiştir. (AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.181).

[363] AYVANSARAYÎ, H., H., **Mecmua-yı Tevarih,** Hazırlayanlar F., Ç., DERİN, V. ÇABUK, İstanbul, 1985, s.49.

Günümüze ulaşamayan çeşme, bir zamanlar İbrahim Paşa Su Yolu'ndan Doğancılar Maksemi'nden beslenirdi[364].

3.14. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi

Üsküdar-Kadıköy tramvay yolu çalışmaları esnasında yıkılarak günümüze ulaşamayan çeşme, Hakimiyet-i Milliye Caddesi üzerinde ve Kara Davut Paşa Camii yanında idi[365]. Kitabesinden anlaşıldığına göre; çeşme, H.1141 (M.1729) yılında Damad İbrahim Paşa tarafından inşa ettirilmiştir.

Çeşmenin şair Rahmî tarafından yazılan kitabesi şu şekildedir:

"Çeşme-i İbrahim Paşa der kurb-i Kara Davut Paşa Camii,

Hazreti Sultan Ahmet Han-ı âdil kim odur
Âb-ı rû-yı saltanat İskender-i kişversitân

Cûşiş-i çeşme-i lûtfiyle sirâb-ı zülâl
Olmamış bir Üsküdar idi bu âlemde hemân

Anı da âbâd idüb hakka vezir-i a'zamı
Çeşmeler yaptırdı ol sadr-ı kerim-i kâmrân

Öyle şehinşâh-ı zişânın riyâz-ı şevketin
Böyle şâd-âb eyler işte feyz-i Hallâk-ı cihân

Ana bir böyle vezir-i a'zama tevfik idüp
Eyler âb-ı rû-yı ikbâlin mezîd ü bî-giran

---

[364] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.98.
[365] HASKAN, M., N., **a.g.e.**, s.1134.

Birbirinden haşre dek dûr itmesün anları Hak

Eylesin hem dest ü hem sâye misâl-i ferkadân

Eyleyüb cârî bu dilcû çeşmeyi sadr-ı güzîn

Âferin-hân ü senâ oldukta hayli kudsiyân

Teşnegân-ı âleme Rahmî didim târih içün

Gel iç İbrahim Paşa Zemzem'i kıldı revân

1141"[366]

3.15. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi

1914 yılında tramvay hattının döşenmesi sırasında, yola çıkıntı teşkil ettiği gerekçesi ile yıktırılarak günümüze ulaşamayan çeşmenin yeri, 1924 tarihli Gayrimenkul Vakıflar Listesi'nde; Selman Ağa Mahallesi hudutları içinde, Karacaahmed Caddesi üzerinde olduğu belirtilmiştir[367]. Kitabesinden anlaşıldığına göre çeşme, H.1141 (M.1729) yılında Damad İbrahim Paşa tarafından inşa ettirilmiştir.

Şair Âsım tarafından yazılan kitabenin metni şu şekildedir:

"Çeşme-i İbrahim Paşa der kurb-i Kulluk:

Âb-ı rû-yı saltanat Sultan Ahmed Han kim

Dest-i cûdi oldu ayn-ı adl ü dâdın maskemi

Şehriyâr-ı merhamet-güster ki tab'-ı pâkinin

Cûd-ı re'fet mahremi lûtf-i mürüvvet hemdemi

---

[366] AYVANSARAYÎ, H., H., **Mecmua-yı Tevarih,** Hazırlayanlar F., Ç., DERİN, V. ÇABUK, İstanbul, 1985, s.43.
[367] HASKAN, M., N., **a.g.e.**, s.1134.

Padişâh-ı ma'delet-perver ki eyyâmında hep

Rûzigârın ıyd-i nevrûz olmada her bir demi

Ol şehinşâh-ı cihânbân-ı Ferîdun-haşmetin

Sıhr-i hâsı sadr-ı zişânı vezir-i a'zamı

Sâhibu'l hayrât İbrahim Paşa kim odur

Tayy iden ser-defteri lûtf-i keremden hâtemi

Kıllet-i mâdan ahâli-i diyâr-ı Üsküdar

Hûn-ı dül-nûş itdiğin duydukda kalb-i mülhemi

İşte ez-cümle biri bu çeşme-i pâkize kim

Nûş iden fehm eyler âbından zülâl-i Zemzemi

Safha-i îcâde yümn-i devlet ü ikbâl ile

Sebt-i târih eyledi kilk-i metin-i muhkemi

Hakk te'âlâ devlet-i ikbâlin efzûn eyleyüb

Haşredek fermânber-i ahkâm kılsun âlemi

Su gibi târihi câridir zebân-ı lüleden

İbrahim Paşa içirdi nâsa ayn-ı Zemzemi

1141"[368]

[368] AYVANSARAYÎ, H., H., **Mecmua-yı Tevarih,** Hazırlayanlar F., Ç., DERİN, V. ÇABUK, İstanbul, 1985, s.42.

3.16. Fatma Sultan Çeşmesi

1915-1920 yılları arasında yıkılarak günümüze ulaşamayan Fatma Sultan Çeşmesi, Üsküdar İlçesi Atpazarı semtinde ve günümüze ulaşamamış olan Sulu Han'ın karşısında bulunmaktaydı[369]. Çeşme, kitabesinden anlaşıldığına göre; Sultan III. Ahmed'in kızı Fatma Sultan tarafından H.1141 (M.1729) yılında inşa ettirilmiştir. Tanışık ve Konyalı çeşmenin kitabesinin Üsküdar Yeni Camii'nin avlusunda olduğunu belirtmektedirler, ancak kitabe günümüzde mevcut değildir. Tâlik hat ile yazılmış olan kitabe 2 sütun ve 7 satır şeklinde düzenlenmiştir.

Çeşmenin, şair Şâkir tarafından yazılmış olan kitabesi şu şekildedir:

"Hazret-i Sultan Ahmed Han-ı salis kim anın
Âb-ı adlidir iden bağ-ı cihânı tâbnâk

Hakdan ayrılmaz o yekta zıll-ı Rabbü'l-âlemin
Sayel sahib sayeden kılmaz kabul infikak

Kurretü'l aynı cenâb-ı Fatma Sultan ki oldur
Ol hıdîv-i evvelîn satr-i kitâb-ı nesl-i pâk

Ol semiyy Hazret-i Zehra'yı sıddîka hisâl
Ser-i vâlidân saâdetle olunca feyz-nâk

Bu mu'alla çeşmesâr-ı pâki ihyâ eyledi
Olmuş iken teşne-lebler kıllet-i mâdan helâk

---

[369] HASKAN, M., N., **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar, C. III,** İstanbul, 2001, s.1054-1067.

Badi hayrat olan Sultan Zehra hilkatı

İtmesin ömründe Mevlâ pür-melâl ü gussa-nâk

Şakir'â gördükde itmâmın didim târihini

Fatma Sultan yapdı çeşme-i pür nûr pâk

1141"[370]

Günümüze ulaşamayan çeşme, bir zamanlar İbrahim Paşa Su Yolu'ndan Doğancılar Maksemi'nden beslenirdi[371].

3.17. Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Günümüze gelemeyen çeşmenin yerinin Hacı Halil Efendi'nin Rumelihisarı ile Balta Limanı arasında bulunan bağı olduğu tahmin edilmektedir. Çeşme H.1141 (M.1729) yılında Matbah Emini Hacı Halil Efendi tarafından inşa ettirilmiştir.

Çeşmenin kitabesi şu şekildedir:

"Bu çeşmeyi hâlâ Matbah-ı âmire emini el-Hâc Halil Efendi ihya eyleyip fi sebilillah bir masûra su vakf edip du'â niyâz eder 1141"[372]

3.18. Hatice Sultan Çeşmesi

1925-1930 tarihleri arasında yola çıkıntı yaptığı gerekçesi ile yıktırılmış olan çeşme günümüze ulaşamamıştır. Çeşme, Üsküdar İlçesi'nde Bülbüldere semtinde Feyziye Camii'nin yanındaki Feyziye Mektebi'nin altında idi. Kitabesinden anlaşıldığına göre; çeşme, H.1141 (M.1729) yılında Sultan III. Ahmed'in kızı Hatice Sultan tarafından inşa ettirilmiştir. Eserin kitabesi öncelikle Çinili Köşk Müzesi Kitabeler Bölümü'ne oradan da Topkapı Sarayı'na getirilmiştir[373]. 1.36 x 0.44 ölçülerinde, Tâlik hat ile yazılmış ve 2 sütun 6 satır şeklinde düzenlenmiş olan kitabe, Topkapı Sarayı Müzesi'nde 203 numaralı envanter kaydındadır.

---

[370] AYVANSARAYÎ, H., H., **Mecmua-yı Tevarih,** Hazırlayanlar F., Ç., DERİN, V. ÇABUK, İstanbul, 1985, s.17/b.
[371] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.101.
[372] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.199.
[373] HASKAN, M., N., **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar, C. III,** İstanbul, 2001, s.1054-1080.

Çeşmenin, şair Nedim tarafından yazılmış olan kitabesi şu şekildedir:

"Âsmân –mertebe Sultan Ahmed

Heft iklimde oldur hâkân

Üsküdar'ı idüb ihyâ lutfa

Âb-ı şîrîn ile kıldı reyyân

Kırk çeşme gibi bu şehri hele

Eyledi çeşmeleri âbâdan

Ol Şeh'in duhter-i vâlâ-güheri

Kıldı bu ayn-ı dilârâ-yı revân

Eyliye Hazret-i Bâri müzdâd

Ol Şeh'in şevket ü şânın her ân

Bi-bedel didi bu târihi Nedim

Çeşme-i pâk-i Hadice Sultan

1141"[374]

Günümüze ulaşamayan çeşme, bir zamanlar İbrahim Paşa Su Yolu'ndan Doğancılar Maksemi'nden beslenirdi[375].

3.19. Mihrişah Kadın Çeşmesi

Günümüze gelemeyen çeşme, Üsküdar İlçesi'nde bulunmakla birlikte yeri tam olarak tespit edilememiştir. Çeşme, kitabesinden anlaşıldığına göre H.1141 (M.1729) yılında Mihrişah Kadın tarafından Sultan III. Ahmed'in isteği üzerine inşa ettirilmiştir.

---

[374] AYVANSARAYÎ, H., H., **Mecmua-yı Tevarih,** Hazırlayanlar F., Ç., DERİN, V. ÇABUK, İstanbul, 1985, s.50.
[375] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.103.

Çeşmenin şair Şâkir tarafından yazılmış olan kitabesi şu şekildedir:

“Ta’rih berây-ı çeşme-i İkinci Kadın der medine-i Üsküdar, nüvişte

Süleymân-ı zamân Sultân Ahmed Hân-ı zi-şân kim

Odur şâhenşeh-ı ‘âlem-penâh-ı ma’delet-mu’tâd

O Hızr-ı vakt edip Âb-ı hayât-ı adlini icrâ

Cihân-ı köhne oldu devletinde Hakk’a şükr-âbâd

Şeref-âbâd’ı bünyâd eyledikten sonra bu şehrin

Zülâl-i re’fetiyle eyledi sükkânını dil-şâd

Bu cayâ bânû-yı ‘ismet-penâh-ı ‘iffet-âyini

Buyurdu kim ede bir çeşmesâr-ı bi-bedel icâd

İkinci Kadın ol sıddika-hâl emr-i hümâyûnu

Şeref bilmekle esbâb-ı binâyı eyleyip a’dâd

Hulûs-ı kalb ü ümmid-i kabül-ile binâ kıldı

Bu güne çeşme kim vasfı değildir kâbil-i ta’dâd

İlâhi pâdişâh-ı ‘alemîn şehzadegânıyla

Ola ikbâl u ‘izz ü rıf’at ü devletleri müzdâd

Ola me’cûre bünyâd-efgen-i tarh-ı mu’allâsı

Sa’âdetle ola dünyâ vü ‘ukbâda derûnu şâd

Leb-i âdâb-ile Şâkir dedi ta'rih-i itmâmın

Bu dil-cû çeşmesârı kıldı İkinci Kadın bünyâd

1141"[376]

3.20. Şehzade Abdülhamid Çeşmesi

Üsküdar İlçesi'nde Hacı Bekir Camii yakınında, Debbağlar (Tabaklar) Mahallesinde bulunan çeşmenin 1975 senesine kadar tonoz çatılı büyük su deposu duruyordu ancak sonradan çeşme tamamen yıkılarak günümüze ulaşamamıştır[377]. Çeşme, kitabesinden anlaşıldığına göre; H.1141 (M.1729) yılında Sultan III. Ahmed tarafından oğlu Şehzade Abdülhamid için yaptırılmıştır.

Çeşmenin şair Nedim tarafından yazılan kitabesi şu şekildedir:

"Şehenşâh-ı âli-neseb hâkan-ı pür mecd ü haseb

Sultan Ahmed Han ki hep âlem derinden müstefîd

Olmuşdu çoktan Üsküdar leb-teşnelikle bî-karâr

Ol şeh bulup bir cûy-bâr yapdı ana râh-ı medîd

Şehenşâh cûd-i azma ol sudan itdikde atâ

Bu çeşmeyi kıldı binâ şehzadesi Abdülhâmid

Ol dâver-i Gazi lâkab evlâd ü erkâniyle hep

Dâim sürüb şevk ü tarab ikbâli olsun pür-mezîd

Kilk-i Nedim-i pür-hüner târihini bu resmeder

Bu çeşme-i vâlâ-peder Şehzade-i Abdülhamid

---

[376] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.208.
[377] HASKAN, M., N., **a.g.e.**, s.1162.

1141"[378]

Günümüze ulaşamayan çeşme, bir zamanlar İbrahim Paşa Su Yolu'ndan Doğancılar Maksemi'nden beslenirdi[379].

3.21. Şehzade Bayezid Çeşmesi

Günümüze ulaşamayan çeşme, Üsküdar İlçesi'nde Açık Türbe Sokağı ile Türbe Kapısı Sokağı'nın birleştiği köşede bulunmaktaydı[380]. Kitabesinden anlaşıldığına göre çeşme, H.1141 (M.1729) yılında Sultan III. Ahmed tarafından oğlu Şehzade Bayezid için yaptırılmıştır. Çeşmenin kitabesi günümüze gelememiştir ancak Nedim'in Divanı'nda bulunan kitabesi şu şekildedir:

"Çeşme-i Sultan Bayezid der kurb-ı Cami'-i Hüdâyi

Şehriyâr-ı yem-himem Sultân Ahmed kim onun

Hidmeti dergâhına şâyeste Hârunü'r-Reşîd

Üsküdâr-ı eyledi iğnâ sehâb-ı re'feti

Eyleyüb icrâ anın her suyuna cûy-ı cedîd

Hakk-teâlâ cümle evlâdiyle ol şâhenşehin

Eyleye günden güne ikbâl ü iclâlin mezîd

Böyle tahrir eyledi târihini anın Nedîm

Pâk rûşen çeşme-i zîba-yi Sultan Bâyezid

1141"[381]

---

[378] AYVANSARAYÎ, H., H., **Mecmua-yı Tevarih,** Hazırlayanlar F., Ç., DERİN, V. ÇABUK, İstanbul, 1985, s.46.
[379] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.101.
[380] HASKAN, M., N., **a.g.e.**, s.1163.
[381] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.92.

Günümüze ulaşamayan çeşme, bir zamanlar İbrahim Paşa Su Yolu'ndan Doğancılar Maksemi'nden beslenirdi[382].

3.22. Şehzade Mehmed Çeşmesi

Günümüze ulaşamayan Şehzade Mehmed Çeşmesi, Şemsi Paşa Meydanı'nda yeni Hava Üssü Lokali'nin sol tarafında bulunan Şerefâbâd Kasrı bahçe duvarının sağ tarafında ve bu duvara bitişik olarak yapılmıştı. Tamamen kesme taştan yapılmış olan bu çeşme, H.1141 (M.1729) tarihinde Şerefâbâd Kasrı ile beraber yapılmıştır[383]. Çeşme, Sultan III. Ahmed tarafından oğlu Şehzade Mehmed için inşa ettirilmiştir.

Çeşmenin şair Abdî tarafından yazılan kitabesi şu şekildedir:

"Zehi Şehzade-i âlî-güher Sultan Mehmed kim
Firâz-ı melce-i ikbâli berter necm-i ferkadden

Ki ana necl-i Ahmed Han ki edâma'llahu iclâle
Cihân sîr-âb-ı feyz olmakda ol hakan-ı emcedden

Bu zîba çeşmesâr-ı pâki ihyâ itdikim herkes
Ola tâ hisse-mend eltâf-ı Sultan-mü'ebbedden

Hoş aynü'l-hayât-ı cânfezâ kim âb-ı şîrînden
Dimağ-ı teşnegâna lezzet-i kand-ı teberzedden

Demiş bu Abdi-i Dâî zümre-i atşâna târîhin
Gel iç âb-ı hayâtı çeşme-i Sultan Mehmed'den

---

[382] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.92.
[383] HASKAN, M., N., **a.g.e.**, s.1164.

1141"[384]

Sarayda bulunan çeşmeler ile saray bahçesindeki büyük havuzun suyu, Şemsi Paşa Bostanı Sokağı ile Şemsi Paşa Caddesi'nin birleştiği yerde bulunan büyük su deposundan temin ediliyordu[385].

3.23. Şehzade Mehmed Validesi Çeşmesi

Günümüze ulaşamayan Şehzade Mehmed Validesi Çeşmesi, Tembeller Mescidi yakınında yani bugünkü Üsküdar İlçesi'nde Selman-ı Pak Caddesi ile Selamsız Caddesi arasındaki Tembel Hacı Mehmed Bey Sokağı'nda bulunuyordu[386]. Çeşme, Şehzade Mehmed'in annesi tarafından H.1141 (M.1729) yılında inşa ettirilmiştir.

Çeşmenin şair Rahmi tarafından yazılan kitabesi şu şekildedir:

"Serçeşme-i lutf-i atâ şahenşeh-i dâd-azmâ

Zıll-ı Cenâb-ı Kibriyâ Han Ahmed kişver-sitân

Bu çeşmeyi dahi zehi pâkize bünyâd eyledi

Sultan Mehmed mâderi ol bânû-yı iffet-nişân

Hakkâ ki ayn-ı dil-küşâ âbı lâtif ü gamzida

Zerkefcesi olsa revâ mihr-i münir-i âsumân

Yârab o bânû-yı güzîn devletle yar olsun hemîn

İtsün hatâyâdan emîn her-dem Hudâ-yı müste'an

Nûş eyleyüb âbın didi Rahmî anın tarihini

Sultan Mehmed Validesi Zemzemi itdi revân

---

[384] AYVANSARAYÎ, H., H., **Mecmua-yı Tevarih,** Hazırlayanlar F., Ç., DERİN, V. ÇABUK, İstanbul, 1985, s.45.
[385] HASKAN, M., N., **a.g.e.**, s.1164.
[386] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.213.

1141"[387]

Günümüze ulaşamayan çeşme, bir zamanlar İbrahim Paşa Su Yolu'ndan Doğancılar Maksemi'nden beslenirdi[388].

3.24. Şehzade Süleyman Çeşmesi

Günümüze ulaşamayan çeşme, Üsküdar İlçesi'nde Şemsi Paşa sahilinde bulunan Şerefâbâd Kasrı'nın duvarında idi[389]. Çeşme, kitabesinden anlaşıldığına göre, H.1141 (M.1729) yılında Sultan III. Ahmed tarafından oğlu Şehzade Süleyman için yaptırılmıştır.

Çeşmenin şair Rahmi tarafından yazılan kitabesi şu şekildedir:

"Çeşmesar-ı ma'delet Şevketlu Sultan Ahmed'in

Nasb-ı aynı a'zam-ı şehzadegân-ı ekremi

Menba'-ı rüşd ü zekâ Sultan Süleyman kim müdam

Celb içün şahenşeh dehre du'a-yı âlemi

Şimdi bu nev çeşme-i mâ'il-hayat-ı safdan

Ruh-ı İskender n'ola eylerse kesb-i hurremi

Hem şeh-i dehrin hem ol şehzade-i azâdenin

Lûtf-ı Hakk olsun hemişe yar-ı gâr-ı hemdemi

Gelse bir leb-teşne Rahmî lüle dir tarih için

Al için Sultan Süleyman itdi icra Zemzemi

---

[387] AYVANSARAYÎ, H., H., **Mecmua-yı Tevarih,** Hazırlayanlar F., Ç., DERİN, V. ÇABUK, İstanbul, 1985, s.49.
[388] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.92.
[389] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.216.

1141"[390]

Sarayda bulunan çeşmeler ile saray bahçesindeki büyük havuzun suyu, Şemsi Paşa Bostanı Sokağı ile Şemsi Paşa Caddesi'nin birleştiği yerde bulunan büyük su deposundan temin ediliyordu[391].

3.25. Üçüncü Kadın Çeşmesi

1920'li yıllarda harap bir şekilde olan ve günümüze ulaşamayan çeşme, Şeyh Camii Sokağı ile Selman Ağa Bostan Sokağı'nın birleştiği yerde bulunmaktaydı. Çeşme, kimliği tespit edilemeyen Üçüncü Kadın mahlaslı bir kişi tarafından H.1141 (M.1729) yılında inşa ettirilmiştir[392].

Çeşmenin şair Şâkir tarafından yazılmış olan kitabesi şu şekildedir:

"Cenâb-ı Hazret-i Sultân Ahmed Han kim oldur

Güzin-i âl-i Osmân iftihâr-ı düde-i ecdâd

Şeref-âbâd'a icrâ ettiği ayn'ı musaffâdan

Bu şehri kıldı sirâb ol hıdiv-i mekremet-mu'tad

Cenâb-ı banû-yı ismet saray-ı hâsına dedi

Bu mevki'de mu'allâ çeşmesâr-ı pâk ede icâd

Veliyy-i ni'metinin böyle hayra emr ü tebşiri

Üçüncü kadın ol hayra sirişti eyledi dil-şâd

İlâhi âb-ı rüy-ı saltanat hakan-ı zi-şânın

Ola şehzadegânıyla hayât u devleti müzdâd

---

[390] AYVANSARAYÎ, H., H., **Mecmua-yı Tevarih,** Hazırlayanlar F., Ç., DERİN, V. ÇABUK, İstanbul, 1985, s.50.
[391] HASKAN, M., N., **a.g.e.**, s.1164.
[392] HASKAN, M., N., **a.g.e.**, s.1184.

Tamam oldukta me'müren dedi ta'rihini Şâkir

Üçüncü kadın etti çeşme-i mâ-i zülâl icâd

1141"[393]

Günümüze ulaşamayan çeşme, bir zamanlar İbrahim Paşa Su Yolu'ndan Doğancılar Maksemi'nden beslenirdi[394].

3.26. Mehmed Kethüda Çeşmesi

1955 yılında yol genişletme çalışmaları sırasında yıktırılarak yok olan çeşme günümüze ulaşamamıştır. Çeşme, Üsküdar İlçesi'nde Nuh Kuyusu Caddesi ile Salı Sokak civarında, Divitçiler Caddesi'nde, yanarak günümüze ulaşamamış olan Kazasker Camii'nin karşısında idi[395]. Kitabesinden anlaşıldığına göre çeşme, H.1142 (M.1730) yılında Hatice Sultan'ın kethüdası Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Haskan, M., N. Çeşme hakkında şu bilgiyi vermektedir:

"Yüzü tamamen kesme taştan yapılan bu klasik çeşmenin, kesme taş ve tuğla hatıllı, tonoz damlı büyük bir haznesi vardı. Dört tarafı açık olduğu halde bir yüzünde lüle vardı. Kemeri üzerinde, altı satır halinde, on iki mısralı kitabesi bulunuyordu"[396].

Bunun yanı sıra Tanışık'ın çekmiş olduğu fotoğraftan bir adet maşrapa gözünün olduğu anlaşılmaktadır. Çeşmenin 2 sütun ve 6 satır şeklinde düzenlenmiş olan kitabesi şair Necib tarafından yazılmış olup şu şekildedir:

"Semiyy-i Hazret-i Kübrâ Hadice nâm sultânı

Hezerân hayr u ihsâna muvaffak eyledi Mevlâ

Hemişe hayra sâki kethudâ ağa-yı zi-şânı

Bu zibâ çeşmeyi mâlı-y-la ol dahi edip icrâ

---

[393] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.217.
[394] ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991, s.103.
[395] HASKAN, M., N., **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar, C. III,** İstanbul, 2001, s.1112-1113.
[396] HASKAN, M., N., **a.g.e.**, s.1113.

Akıttı âb-ı sâfı künk-i kilk-i himmet ü sa'yı

Yübûsetten mürekkeb bir devât-âsâ iken bu câ

Zülâli 'aynına almaz ne denlü olsa dil-teşne

Gelip bu çeşme-i pâkizeden nüş eyleyenler mâ

Niçe böyle sevâba ede Hak tevfik sıhhatle

Zebân-ı lülesi sıhhâ ile tâ kim olur güyâ

Devâtiler Necibâ yazdılar cevherle ta'rihin

Mehemmed Kethudâ hakkâ bu mâ'i eyledi ihyâ

1142"[397]

3.27. Zeynep Sultan Çeşmesi

Günümüze gelemeyen çeşme, Sultanahmet semtinde Ayasofya Camii karşısında bulunmaktaydı. Çeşme, kitabesinden anlaşıldığına göre, H.1142 (M.1730) yılında Zeynep Sultan tarafından inşa ettirilmiştir.

Çeşmenin şair Şâkir tarafından yazılan kitabesi şu şekildedir:

"Ta'rih berây-ı çeşme-i Zeyneb Sultân der mukâbele-i der-i Ayasofya-i kebir, nüvişte

Habbezâ hayr-ı mübârek ki muvaffak oldu

Duhter-i şâh-ı cihân Hazret-i Zeyneb Sultân

Pişgâh-ı Ayasofiyye'de bir pir-i 'atik

Bi'ri vakf etmiş-idi behr-i rızâ-yı Rahmân

Hayl-i zahmetle tevazzi olunurdu ondan

Çekilirdi resen ü delv ile âbı her ân

[397] KONYALI, İ., H., **Üsküdar Tarihi, C:II,** İstanbul, 1977, s.31-32.

Kurtarıp halkı o zahmetten o ümmü'l-hayrât

Etti bu çeşme-i ra'nâyı bina onda hemân

Çıkarıp nâtika bir mısra-ı hakk-ı mecrâ

Eyleyip maskem-i endîşeden ifrâz ol ân

Çıktı bu vech-ile ta'rihi terâzü-yı lebe

Mâ-i Tesnim'i revân eyledi Zeyneb Sultân"[398]

3.28. Tersane Emini Kethüda Mehmed Efendi Çeşmesi

Günümüze ulaşamayan çeşme, Eyüp İlçesi'nde Nişancılar semtinde Molla Murat Tekkesi kapısında bulunmaktaydı. Kitabesinden anlaşıldığına göre eser, H.1143 (M.1730) yılında Hatice Sultan'ın Kethüdası Tersane Emini Mehmed Efendi tarafından inşa ettirilmiştir. Dikdörtgen prizma gövdeli olan çeşmenin en üstünde bitkisel motiflerle bezenmiş geniş bir friz yer almaktadır. Frizin altında Tâlik hat ile yazılmış, tek sütun ve beş satır şeklinde düzenlenmiş olan kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin hemen altında tek sıra mukarnas dişleri ile oluşturulmuş friz vardır. Çeşmenin kavsarası Barok Dönem etkisi olan istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiştir[399].

Çeşmenin kitabesi şu şekildedir:

"(Mükerrem) Kethüdâ-yı Hazret-i Sultan

(…) cûy-ı Keremdir yem-i i'ta

Derûnun kalb-i pâki gibi ma'mur etdi bu câyın

Getirdi taşradan âb-ı revân mâ-ı hayât-efzâ

İsabet eyledi bu bâbda yaptırdı nev çeşme

Leb-i atşâna murâd üzre ider âb-ı zülâl icrâ

---

[398] AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **a.g.e.,** s.223.
[399] ÖZDENİZ, E., **a.g.e.,** s.336. Çeşmenin fotoğrafı için ayrıca bkz.,EGEMEN, A. Fotoğraf Arşivi 1951.

Pür etsin tâs-ı gûşun daima savt-ı taâl'Allah

Ola tâ sinne birbirine sıhhâ ile gûyâ

Sezâ hâmem (…) tarih

Mehemmed yapdı bâb-ı tekyeye bir çeşme-i (zibâ)

1143"

"(Hatice Sultan'ın) değerli kethüdası (…) bir cömertlik ırmağı ve bir ihsan denizidir.

Buranın içini tıpkı kendi temiz kalbi gibi imâr eyledi de dışarıdan âb-ı hayat bağışlayan bir suyu getirip akıttı.

(Tekkenin) kapısında bu yeni çeşmeyi yaptırmakla pek isabet eyledi. (Zirâ) susamışların dudaklarına, özlemini duydukları hoş içimli bir suyu akıtmış oldu.

Susuzlar, oradan su içip sıhhat bularak (yaptırandan Allah razı olsun) dedikçe, Allah nidâları onun kulağının tasını doldursun.

Kalemim (…) (Bu güzel) tarihi söylese layıktır

Mehmet Efendi Tekke kapısına bir güzel çeşme yaptı"[400].

[400] ÖZDENİZ, E., **a.g.e.,** s.337.

IV. BÖLÜM

4. DEĞERLENDİRME

Bu araştırmada Lale Devri'nde İstanbul'da inşa edilmiş olan elli adet çeşme incelenmiştir. Katalog bölümünde tanıtımı yapılan çeşmeler; tipoloji, malzeme, yapı elemanları, kitabe ve süsleme gibi ana başlıklar altında değerlendirilecektir.

4.1. TİPOLOJİ

Bugüne kadar yapılmış olan çalışmalarda Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen çeşmeler, konumları ve cepheleri temel alınarak araştırmacılar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Tanışık, İstanbul çeşmelerini, meydan çeşmeleri, köşe başı çeşmeleri, sokak çeşmeleri, sebilli çeşmeler ve abidevi çeşmeler olarak[401]; Arseven, İstanbul çeşmelerini, mahalle, cami, şadırvan, oda, musluklar ve abidevi çeşmeler şeklinde[402]; Dwight, Constantinopel "Old and New" isimli kitabında İstanbul çeşmelerini, hususi, mahalle, cami, şadırvanlar, sebiller ve duvar çeşmeleri şeklinde[403]; Örcün Barışta ise çeşmeleri, mimariyle bağlantılı, mimariyle bağlantısız ve namazgâh çeşmeleri olmak üzere üç temel başlık altında sınıflandırmış olup mimariyle bağlantılı çeşmeleri, yapı içi, yapı dışı ve çeşme olarak üç bölüme ayırmıştır. Örcün Barışta'nın tipolojisinde yapı içi çeşmeleri, konut, hamam, cami; yapı dışı çeşmeleri, avlu, dış duvar, portal; çeşme ise, hazire, bahçe, çayır, sokak ve meydan olarak alt başlıklar altında gruplandırılmıştır. Yılmaz Önge, çeşmeleri bulundukları yer ve çalışma şekillerine göre[404], Ayla Ödekan'da konum ve fiziksel biçimlerine göre gruplandırmıştır[405]. Çeşme tipolojisi konusunda kapsamlı çalışmalar yapan araştırmacılardan biri de Semavi Eyice'dir. Semavi Eyice'nin yapmış olduğu tipolojide çeşmeler; cami şadırvanlarından farklı bir

---

[401] TANIŞIK, H., **İstanbul Çeşmeleri, C: I.,** İstanbul, 1943, s.V.
[402] ARSEVEN, C., E., "Çeşme", **Sanat Ansiklopedisi, C.I.,** İstanbul, 1983, s.388.
[403] AYNUR, H., KARATEKE, H., **a.g.e,** s.65.
[404] ÖNGE, Y., **Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları,** Ankara, 1997, s.14.
[405] ÖDEKAN, A., "Çeşmeler", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.II., İstanbul, 1994, s.488-491.

tür olarak anılan şadırvan, sütun, duvar (cephe), meydan ve iskele çeşmeleri olmak üzere dört başlık altında sınıflandırılmıştır[406].

Lale devri çeşmeleri mimari olarak incelendiğinde bu dönemde inşa edilmiş çeşmelerin plan ve bezemelerinde dikkati çeken bir değişim görülmemektedir. Bu dönemde devam eden klasik etkiler, I. Mahmud Dönemi'nde de Bereketzade (M.1732)[407], Tophane Meydan (M.1732)[408] ve Hekimoğlu Ali Paşa (M.1734)[409] çeşmeleri gibi önemli örneklerle sürdürülmüştür. Ancak 1740'lara gelindiğinde Mehmed Emin Ağa ve Saadettin Efendi sebilleri gibi örneklerle bu etkinin azalarak dönüşümün başladığı görülmektedir[410]. Bu dönem çeşmeleri için oluşturulacak tipolojide çeşmelerin yapısal özellikleri dikkate alınarak cephe kompozisyonları ve bulundukları yere göre iki grupta incelemek mümkündür. Cephe kompozisyonuna göre çeşmeler; tek kemerli (sivri, yuvarlak, dalgalı, düz atkı kemerli), yan yana iki kemerli, iki cepheli, dört cepheli ve nişsiz düz cepheli çeşmeler olmak üzere beş başlık altında değerlendirilecektir. Bulundukları yere göre çeşmeler; bağımlı (bir yapının duvarıyla birlikte inşa edilen çeşmeler, herhangi bir yapının duvarına sonradan eklenen çeşmeler) ve bağımsız çeşmeler (meydan çeşmeleri, köşe çeşmeleri ve su depolu çeşmeler) olmak üzere iki başlık altında incelenecektir. Namazgâhlı çeşmeler ise ayrı bir grup olarak değerlendirilecektir.

4.1.1. Cephe Kompozisyonlarına Göre Çeşmeler

Diğer mimari anıtlardan farklı olarak çeşmeler daha küçük ölçekli eserlerdir. Bu nedenle çeşmelerde cephe ve yapı elemanları ayrımları tam olarak yapılamamaktadır. Bu sebepten dolayı çeşmelerin sadece ön cepheleri dikkate alınarak tipoloji yapılacaktır.

Çeşme mimarisinde cephe kompozisyonunun en belirleyici öğesi kemerlerdir. Katalogda incelenen çeşmeler içerisinde basık kemerli ve sepet kulpu kemerli çeşme örnekleri bulunmamaktadır.

---

[406] EYİCE, S., "Çeşme", **a.g.m.**, s.279.
[407] BARIŞTA, Ö., **İstanbul Çeşmeleri, Azapkapı… a.g.e.,** s.102.
[408] CEZAR, M., **Osmanlı Başkenti İstanbul,** İstanbul, 2002, s.262.
[409] KUBAN, D., **Osmanlı Mimarisi,** İstanbul, 2007, s.509.
[410] AREL, A., **Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci,** İstanbul, 1975, s.47.

4.1.1.1. Tek Kemerli Çeşmeler

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme) yan yana iki kemerli olup bu çeşme hariç diğer çeşmelerin tamamı tek kemerli inşa edilmiştir.

4.1.1.1.1. Sivri Kemerli Çeşmeler

Sivri kemer formu, Anadolu Türk mimarisinde Selçuklu Dönemi'nden başlayarak Batılılaşma Dönemi'ne kadar yaygın bir şekilde kullanılmıştır[411]. Araştırma konusuna dâhil edilen elli adet çeşmeden yirmi beş âdetinde çeşme nişlerinin üzerleri sivri kemerle kapatılmıştır. Sanılanın aksine Klasik Dönemde kullanılan sivri kemer formunun Lale Devri'nde de yaygın bir şekilde kullanılmış olması dikkat çekicidir. Katalogda incelenen çeşmelerden; Damad İbrahim Paşa (Eminönü), Şehremini (Günaydın Sokak), III. Ahmed Meydan (Bab-ı Hümayun önündeki), Emetullah Gülnuş Valide Sultan, Kâtip Muslihüddin, Ahmed Ağa (Pirinççi), Hacı Halil Efendi (Matbah Emini), İbnül Emin Ahmed Ağa, III. Ahmed (Kağıthane, çeşmenin güney cephesi), Ebu Bekir Ağa, Mehmed Ağa (Hisar Çeşmesi), Saliha Sultan, Feyzullah Efendi, İbnülemin Ahmet Ağa (Babadağı Yokuşu'nda), Tophanelizadeler, Hacı Süleyman Efendi, Mihrişah Kadın (Safiye Sultan), Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın), Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın), Halil Ağa, Halil Efendi (Üsküdar), Kaymak Mustafa Paşa ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmeleri sivri kemerli inşa edilmiştir. Kâğıthane'deki III. Ahmed Çeşmesi'nin kuzey cephesinin daha gösterişli yapılmasına karşın güney cephesinin klasik üslupta sivri kemerli ve oldukça sade bir şekilde tasarlanmış olması dikkat çekicidir. Eser, bir yüzüyle tamamen klasik olanı yaşatırken diğer yüzüyle klasiğin dışında ama yine Osmanlı Mimarisine yabancı olmayan öğelerle yeni bir tasarımı bir arada sunması açısından önemli bir örnektir. Dönemin en önemli eserlerinden biri olan III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nin sivri kemerli yapılması ve bezeme detaylarında klasik üslubun tekrarlanmış olması da Lale Devri'nde geçmişteki klasik uygulamaların yeni bir tasarımla sürdürüldüğünün kanıtıdır.

Anadolu'da ve İstanbul'da inşa edilmiş çeşmelerden erken dönem örneklerinin büyük çoğunluğu sivri kemerli yapılmıştır. Örnekler; Erzurum Hatuniye Medresesi

---

[411] UYSAL, O., "Bolvadin'de Bir Lale Devri Eseri: Ağılönü Çeşmesi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C: XXXII, S.I-II,** Ankara, 1988, s.42.

(M.1291)[412], Karaman Muhyiddin (M.1469)[413], İstanbul Davut Paşa (M.1485)[414], Isparta Yılankıran (Çukur) (M.1519)[415], İstanbul Kethüda Mustafa Efendi (1539)[416], İstanbul Ekmekçi Sinan Paşa (M.1543)[417], Tokat/Niksar Halil Efendi (M.1710)[418], İstanbul Hafız Ahmet Paşa (M.1732)[419], Trabzon Manastır (M.1839)[420], Erzurum Hacı Dede Ağa (M.1868)[421] çeşmeleridir.

4.1.1.1.2. Yuvarlak Kemerli Çeşmeler

İncelenen çeşmelerden on âdeti yuvarlak kemerli inşa edilmiştir. Ancak bu çeşmelerin sekiz âdetinde kemer nişinin olduğu bölümün, farklı kompozisyon ve sayıdaki istiridye dilimleriyle doldurulmuş olması bu dönemin en belirgin özelliklerinden biridir.

Ayşe Hanım, Ahmediye, Hibetullah Hanım, Ayşe Behri Kadın, Hacı Beşir Ağa, Kethüda, III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi'nin arka yüzünde bulunan küçük çeşme ve Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme)'nin kuzey cephesinde bulunan çeşmelerde farklı sayılardaki istiridye dilimleriyle dolgulanmış yuvarlak kemer kullanılmıştır. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme)'nin batı cephesi ve İbnülemin Ahmet Ağa çeşmeleri ise yuvarlak kemerli inşa edilmiştir.

Yuvarlak kemerin çeşme mimarisinde yoğun olarak kullanımı XVIII. yüzyıldan sonra başlamıştır. Ancak bu yüzyıldan önce de yuvarlak kemerli inşa edilmiş çeşme örnekleri mevcuttur. Yuvarlak kemerli inşa edilmiş çeşmelere; Afyon-Çay Taş Medrese (M.1278)[422], Kayseri Göllü (M.1551)[423], Bolvadin Ağılönü (M.1709)[424], Kayseri Kasap Seyit (M.1715)[425], Kayseri Kölük (M.1722)[426], Kayseri Subaşı Köyü Mimar Mehmet Ağa (M.1718)[427], Konya Serdengeçti Ömer Ağa (M.1791)[428], Karaman Ali Dede Tartan

---

412 ÖNGE, Y., **Türk Mimarisinde… a.g.e.,** s.54.
413 DENKTAŞ, M., **Karaman…a.g.e.,** s.15.
414 EYİCE, S., "Davud Paşa Külliyesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:III,** İstanbul, 1994, s.8.
415 GÜL, H., BOYBEYİ, S., **Geçmişten Günümüze Isparta,** Ankara, 2009, s.218.
416 EYİCE, S., "Çeşme", **a.g.m.,** s. 283
417 TANIŞIK, H., **a.g.e.,** s.4.
418 GÜNDOĞDU, H., BAYHAN, A., AKTEMUR, M.,vd., **Tarihi Yaşatan İl Tokat,** Tokat, 2006, s.469.
419 BARIŞTA, Ö., **İstanbul Çeşmeleri, Azapkapı Saliha Sultan Çeşmesi,** Ankara, 1995, s.8.
420 YÜKSEL, M., **Trabzon'da Türk İslam Eserleri ve Kitabeler, C:I,** Trabzon, 2000, s.174.
421 GÜNDOĞDU, H., **Erzurum, Tarih ve Medeniyet,** Erzurum, 2011, s.117.
422 ÖNGE, Y., **Türk Mimarisinde… a.g.e.,** s.51-52.
423 YÖRÜKOĞLU, Ö., **Kayseri Çeşmeleri,** Kayseri, 1987, s.81.
424 UYSAL, O., **a.g.m.,** s.33-35.
425 DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.63-64.
426 DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.64.
427 TOPÇU, S. M., **a.g.m.,** s.53.
428 SÖNMEZ, M., AKMAYDALI, H., "Konya Çeşmeleri", **Rölöve ve Restorasyon Dergisi, S.VI.,** Ankara, 1987, s.140.

(M.1809)[429], Şebinkarahisar Han Yakup (M.1810)[430] vb. çeşmeleri örnek verebiliriz. İstiridye dilimleriyle doldurulmuş yuvarlak kemer formu da Lale Devri için yeni bir uygulama olmayıp bu devirden önce inşa edilmiş örnekler; İstanbul – Beyazıd Ayşe Sultan Çeşmesi (M.1603)[431], Gülnuş Emetullah Valide Sultan (M.1709) Çeşmesi ve Sultan İbrahim'in M.1641 yılında yaptırdığı Topkapı Sarayı Sünnet Odası çeşmelerinde görülmektedir. İç kısmı istiridye dilimleriyle doldurulmuş yuvarlak kemerli çeşmelere ayrıca; Antalya-Manavgat Alarahanı (M.1231)[432], İstanbul Kaptan-ı Derya Hacı Hüseyin Paşa (M.1732)[433], İstanbul Kemankeş (M.1732)[434] vb. çeşmeleri de örnek verebiliriz.

4.1.1.1.3. Dalgalı Kemerli Çeşmeler

Katalogda incelenen çeşmelerden sekiz âdeti dalgalı kemer formlu inşa edilmiştir. Damad İbrahim Paşa (Beykoz), Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı Avlusunda), Damad İbrahim Paşa (Üsküdar), Halil Efendi (Üsküdar Selamsız Caddesinde), Kethüda Mehmed Paşa ve Mehmed Paşa (Genç) çeşmeleri dalgalı kemerli inşa edilmiştir.

Lale Devri öncesinde de kullanılan dalgalı kemer formlu çeşme örneklerinin yapımına bu dönemde de yaygın olarak devam edildiği görülmektedir. Bu uygulamayla yapılmış çeşme örneklerine daha sonraki yüzyıllarda da karşılaşılmaktadır. Bunlara örnek olarak; Sivas Gök Medrese (M.1271)[435], Edirne İbrahim Paşa (M.1495)[436], İstanbul Haydar Paşa (M.1569)[437], İstanbul Nurbanu Valide Sultan (M.1579)[438], Vezir Mehmet Paşa (M.1588)[439], İstanbul İsmail Ağa (M.1617)[440], İstanbul Ayrılık (M.1741)[441] çeşmeleri vb. çeşmeler verilebilir.

---

[429] KONYALI, İ., **Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi,** Konya, 1964, s.625.
[430] KARPUZ, H., **Şebinkarahisar,** Ankara, 1989, s.45.
[431] SEZEN, Z., N., "Ayşe Sultan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:I,** İstanbul, 1994, s.489-490.
[432] ÖNGE, Y., **Türk Mimarisinde… a.g.e.,** s.45.
[433] ÇOBANOĞLU, T., "Kaptan-ı Derya Hacı Hüseyin Paşa Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:IV.,** İstanbul, 1994, s.436.
[434] BARIŞTA, Ö., **İstanbul Çeşmeleri (Beyoğlu Cihetindeki Meyve Tabağı Motifleriyle Bezenmiş Tek Cepheli Anıt Çeşmeler), Kaptan Hacı Hüseyin Paşa Çeşmesi, Topçubaşı İsmail Ağa Çeşmesi, Kemankeş Çeşmesi,** Ankara, 1991, s.53.
[435] ÖNGE, Y., **Türk Mimarisinde… a.g.e.,** s.49-50.
[436] Anonim, **Edirne Yıllığı 2005,** Edirne, 2005, s.268.
[437] TİRYAKİ, Y., "Haydar Paşa Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:IV.,** İstanbul, 1994, s.25.
[438] ÇEÇENER, H., B., **Üsküdar… a.g.e.,** s.102.
[439] ÖNGE, Y., **Türk Mimarisinde… a.g.e.,** s.61.
[440] ÇEÇENER, H., B., **Üsküdar… a.g.e.,** s.49.

4.1.1.1.4. Düz Atkı Kemerli Çeşmeler

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden; Âşub Kadın ve Mehmed Paşa çeşmeleri düz atkı kemerli inşa edilmiştir. Ancak her iki çeşme de geçirdiği onarımlar sonucu özgün görünümlerini tamamen kaybetmişlerdir. Âşub Kadın Çeşmesi özgün şeklinde sivri kemerli inşa edilmişken Mehmed Paşa Çeşmesi'ne dair eski fotoğrafların bulunamaması nedeniyle orijinalinde hangi kemer çeşidiyle inşa edildiği bilinememektedir. İncelenen çeşme örneklerinden anlaşılacağı üzere bu devirde düz atkı kemer, tercih edilen bir kemer formu olmamıştır.

Düz atkı kemerle inşa edilmiş çeşmelere; İstanbul-Eyüp Karyağdı (M.1814)[442], Kayseri Sivas Caddesi (XIX. yüzyıl sonu) ve Kayseri Hasbekiçi (M.1722)[443] çeşmelerini örnek verebiliriz.

4.1.1.2. Yan Yana İki Kemerli Çeşmeler

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden sadece Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme) yan yana iki kemerli olarak inşa edilmiştir. Eserin doğu cephesine yerleştirilmiş ikiz yuvarlak kemerli çeşmelerde yuvarlak kemer, sade tutulmuşken, kuzey cephesinde bulunan ikiz çeşmelerde ise kemerin içi istiridye dilimleriyle doldurulmuştur.

Yan yana iki kemerli çeşmelere örnek olarak; İstanbul Karagümrük (M.1485)[444], İstanbul Aziz Hüdayi (M.1598)[445], Kula Eski (M.1630)[446], Erzurum Bakırcı Camii (M.1720)[447], Kayseri Çifteönü (M.1753)[448], Konya Hacı Cemil Mahallesi (M.1749)[449], Kayseri Keşlik Köyü Meydan (XVIII. yüzyıl ortaları)[450] çeşmeleri vb. çeşmeler verilebilir.

---

[441] SEZEN, Z., N., "Ayrılık Çeşmesi", TİRYAKİ, Y., "Haydar Paşa Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:I.,** İstanbul, 1994, s.488.
[442] KARAKUŞ, R., KIZILTOPRAK, S., vd., **İstanbul Tarihi… C: II., a.g.e.,** s.196.
[443] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.75-127.
[444] KARAKUŞ, R., KIZILTOPRAK, S., vd., **İstanbul Tarihi… a.g.e.,** s.162.
[445] ÇEÇENER, H., B., **Üsküdar… a.g.e.,** s.63.
[446] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.260.
[447] YURTTAŞ, H., ÖZKAN, H., **Tarihi Erzurum Çeşmeleri ve Su Yolları,** Erzurum, 2002, s.35.
[448] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.87.
[449] KONYALI, İ., H., **Konya Tarihi,** İstanbul, 1962, s.1000.
[450] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.90-91.

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere bu tipteki çeşmelerin erken tarihli örnekleri bulunmaktadır. Ancak yan yana iki kemerli çeşmelerin inşaatında XVIII. yüzyıldan itibaren ciddi bir artış olduğu gözlenmektedir.

4.1.1.3. İki Cepheli (Yüzlü) Çeşmeler

Katalogda incelenen çeşmelerden sadece üç âdeti; III. Ahmed Han Kütüphane, Mehmed Ağa (Hisar) ve III. Ahmed (Kâğıthane) çeşmeleri iki cepheli inşa edilmiştir. İki cepheli çeşmeler Osmanlı Mimarisinde Lale Devri için yeni bir uygulama değildir. Ancak Lale Devri'nden önce inşa edilmiş çeşmelerde de bu tipin fazla örnekleri bulunmamaktadır. Bu çeşme tipinin Lale Devri'nden sonra daha geniş bir uygulama alanı bulduğu görülmektedir.

İki cepheli inşa edilmiş çeşmelere örnek olarak; Kayseri Hacı Veled (M.1545)[451], İstanbul Ayşe Sultan (M.1598)[452], Karaman Fakihzade Mehmet Cemil (M. 1794)[453], Kastamonu Eli Güzel (M.1801)[454] çeşmeleri vb. çeşmeler verilebilir.

4.1.1.4. Dört Cepheli (Yüzlü) Çeşmeler

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden dört âdeti dört cepheli inşa edilmiştir. Bunlar; İbnülemin Ahmet Ağa (Beyoğlu-Kasımpaşa), III. Ahmed Meydan, Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) ve Feyzullah Efendi çeşmeleridir.

Dört cepheli çeşmeler genellikle meydanlara inşa edilen çeşme türleridir. Boyutları dönemlerine ve banilerinin mali durumuna göre farklılık göstermesine karşın çoğunlukla diğer çeşme türlerine oranla daha büyük boyutlarda inşa edilmişlerdir. Özellikle Lale Devri'nde inşa edilen meydan çeşmelerinde görülen geniş saçak uygulaması bu dönemin en belirgin özelliklerinden biri olmuştur. Bu saçaklar sayesinde eser daha hacimli bir görünüm kazanmıştır. Yine bu döneme ait meydan çeşmelerinin üst örtülerinde estetik amaçla yapılmış sembolik kubbeler de görselliği güçlendirerek eserin görünüşüne ayrı bir ihtişam katmıştır. Çeşmelerin dört cepheye sahip olması bezeme yüzeyleri oluşturması açısından da avantaj sağlamaktadır. Ancak Feyzullah Efendi Çeşmesi örneğinde de görüldüğü gibi cephelerin sade bırakıldığı örnekler de mevcuttur.

---

[451] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.260.
[452] ÇEÇENER, H., B., **Üsküdar… a.g.e.,** s.56.
[453] DENKTAŞ, M., **Karaman…a.g.e.,** s.64.
[454] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.260.

Dört cepheli (yüzlü) çeşmelere; Edirne İbrahim Paşa (M.1495)[455], İstanbul-Üsküdar Elhac Mehmed Ağa (M.1586)[456], Gebze İbrahim Paşa (M.1665)[457], İstanbul Ömer Ağa (M.1731)[458], Erzurum Dörtgüllü Meydan (M.1745)[459] ve İstanbul Ahmed Şemsettin Efendi (M.1767)[460] çeşmelerini örnek verebiliriz. Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere dört cepheli çeşmelere İstanbul'un yanı sıra Anadolu'da da rastlanılmaktadır. Bu tür çeşmelerin XVIII. yüzyılda diğer yüzyıllara oranla daha fazla inşa edildiği görülmektedir.

4.1.1.5. Nişsiz Düz Cepheli Çeşmeler

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden dört âdeti, nişsiz düz cepheli inşa edilmiştir. Bunlar; Hacı Mustafa Ağa, Hatice Hanım, Şehzade Seyfettin ve Ümmü Gülsüm Sultan çeşmeleridir. Bahsi geçen bu çeşmelerden Hacı Mustafa Ağa çeşmesi hariç diğerleri geçirdikleri onarımlar sonrasında özgün görünümlerini kaybetmişlerdir.

Nişsiz düz cepheli çeşmelere; Karaman Fakihzâde Mehmed Cemil (M.1794)[461], Karaman Hacı Yahya (M.1815)[462], Konya Sedirler (M.1744)[463], İstanbul-Eyüp Mustafa Paşa Meydan (M.1808)[464], Trabzon Hafız Muhammed (M.1882)[465], Kayseri Ali Saib Paşa (M.1886)[466] vb. çeşmeleri örnek verebiliriz. Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere nişsiz düz cepheli çeşmeler İstanbul'un yanı sıra Anadolu'da da uygulanan bir çeşme türü olmuştur. Yapılan araştırmalar sonrasında bulabildiğimiz kaynaklara dayanarak bu çeşme türünün ilk olarak XVIII. yüzyılda inşa edildiğini ve XIX. yüzyılda da yoğunluk kazandığını söyleyebiliriz.

4.1.2. Bulundukları Yere Göre Çeşmeler

Bu bölümde çeşmeler bulundukları yerler dikkate alınarak değerlendirilecektir.

---

[455] Anonim, **Edirne Yıllığı 2005,** Edirne, 2005, s.268.
[456] KARAKUŞ, R., KIZILTOPRAK, S., vd., **İstanbul Tarihi… C:I., a.g.e.,** s.107.
[457] KARAKUŞ, R., KIZILTOPRAK, S., vd., **İstanbul Tarihi… C:II., a.g.e.,** s.175.
[458] TALASOĞLU, A., **a.g.t.,** s.34.
[459] YURTTAŞ, H., ÖZKAN, H., **Tarihi Erzurum… a.g.e.,** s.79-80.
[460] TALASOĞLU, A., **a.g.t.,** s.55.
[461] DENKTAŞ, M., **Karaman…a.g.e.,** s.64.
[462] DENKTAŞ, M., **Karaman…a.g.e.,** s.103.
[463] DENKTAŞ, M., **Karaman…a.g.e.,** s.192.
[464] BARIŞTA, Ö., "Mustafa Paşa Meydan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:V.,** İstanbul, 1994, s.563-564.
[465] YÜKSEL, M., **a.g.e., C:I.,** s.180.
[466] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.120.

4.1.2.1. Bağımlı Çeşmeler

4.1.2.1.1. Bir Yapının Duvarıyla Birlikte İnşa Edilen Çeşmeler

Bu grupta incelenen çeşme örnekleri, herhangi bir yapının duvarıyla birlikte aynı anda tasarlanmış ve inşa edilmiş örneklerdir. İncelemiş olduğumuz çeşmelerden dokuz âdeti bir yapının duvarıyla birlikte inşa edilmiştir. Bunlar; Damad İbrahim Paşa (Eminönü), Ahmediye, Mehmed Paşa, Ebu Bekir Ağa, Hacı Beşir Ağa, Hacı Süleyman Efendi, Mihrişah Kadın, Hatice Hanım ve Halil Ağa çeşmeleridir.

Bu tipte inşa edilmiş çeşmelere; Tokat Hatun Hanı (M.1239)[467], Sivas Gök Medrese (M.1271)[468], Erzurum Hatuniye (M.1291)[469], İstanbul Mihrimah Sultan (M.1680)[470], İstanbul Kadir Çavuş (M.1703)[471], Karaman Necip Ağa (M.1808)[472], Karaman Hacı Yahya (M.1815)[473], Kayseri-Talas Hacı Ahmed Efendi (M.1885)[474] çeşmelerini vb. çeşmeleri örnek verebiliriz.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere bu tipteki çeşmelerle hem Anadolu'da hem de İstanbul'da her yüzyılda inşa edilen bir çeşme türü olarak karşılaşılmaktadır.

4.1.2.1.2. Herhangi Bir Yapının Duvarına Sonradan Eklenen Çeşmeler

Bu gruba giren çeşmeler önceden var olan bir yapının duvarına sonradan eklenmiştir. Katalogda incelenen çeşmelerden de altı âdeti bu grup içerisinde değerlendirilmektedir. Bunlar; Hacı Mustafa Ağa, Âşub Kadın, Damad İbrahim Paşa (Beykoz), Kâtip Muslihüddin, Ahmed Ağa (Pirinççi) ve Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı Avlusunda) çeşmeleridir.

Anadolu'da bulunan çeşmeler çoğunlukla bu tipte inşa edilmiştir. Bu çeşmelere örnek olarak; Kayseri Sahabiye (M.1266)[475], Karaman Kilci (M.1551)[476], Konya Yavuz Sultan (M.1519)[477], İstanbul Hacı Bayram Can (M.1548)[478], Karaman Emine Hanım

---

[467] ÖNGE, Y., **Türk Mimarisinde… a.g.e.,** s.46-47.
[468] ÖNGE, Y., **Türk Mimarisinde… a.g.e.,** s.49-50.
[469] ÖNGE, Y., **Türk Mimarisinde… a.g.e.,** s.54-55.
[470] ÖDEKAN, A., "Kentiçi Çeşme…", **a.g.m.,** s.287.
[471] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.253.
[472] DENKTAŞ, M., **Karaman…a.g.e.,** s.74.
[473] KONYALI, İ., H., **a.g.e.,** s.630.
[474] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.253.
[475] ANONİM, **Kayseri İl Yıllığı,** 1968, s.72.
[476] KONYALI, İ., H., **a.g.e.,** s.641.
[477] DENKTAŞ, M., **Karaman…a.g.e.,** s.194.
[478] TANIŞIK, H., **a.g.e.,** s.6.

(M.1725)[479], Trabzon Abdullah Paşa (M.1844)[480], Kastamonu Abid (M.1880)[481] ve Karaman Küllük (M.1880)[482] çeşmelerini verebiliriz.

4.1.2.2. Bağımsız Çeşmeler

4.1.2.2.1. Meydan Çeşmeleri

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden beş âdeti meydan çeşmesi olarak inşa edilmiştir. Meydan çeşmesi yapılması geleneği Osmanlı Mimarisinde Lale Devri'nden önce de bulunmaktaydı. Ancak Osmanlı Devleti'nde meydan olarak değerlendirilen alanlar, Avrupa kentlerinin meydanları gibi düşünülmemelidir. Çünkü XIX. yüzyıla kadar Türk kentlerinde planlanmış bir meydan anlayışı oluşmamıştır. Sokağın biraz genişlemesi veya birkaç yolun birleşmesiyle oluşan alanlar meydan olarak değerlendirilmiştir[483]. Rastlantısal olarak oluşan bu açıklıklar çeşme, pazar yeri gibi ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılarak meydan kavramının fonksiyonel kısmı tamamlanmış ve etrafında sosyal bir hayat oluşumuna zemin hazırlamıştır. Böylece fiziksel olarak kendiliğinden oluşmuş bu meydanlara yapılan çeşmeler, meydan çeşmesi ismini alırken, etrafında sosyal bir hareketlenmeyi sağlayan çeşmeler de bulundukları meydanlara, çeşme meydanı ismini vererek birbirlerini bütünlemişlerdir. Ancak bu mekânlar etrafında oluşan alanlar, meydan tanımı için yeterli değildir. Bu nedenle bu alanların sosyal alan olarak değerlendirilmesi daha uygun olacaktır. Bu dönemdeki meydan çeşmelerinin etrafında halkın toplanarak sohbetler ettiği ve satıcıların bu halk kalabalığı arasında ticaret yaptığı gravürlerden anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra De La Ferté-Meun'un anlatımına göre; İstanbul halkı haftanın farklı günlerinde, farklı bir çeşme başına giderek bir tür sosyalleşme ritüeli gerçekleştirmekteydiler[484]. Bu bağlamda meydan çeşmeleri sosyal hareketlenmenin zeminini hazırlayan odak noktaları olmuştur. Osmanlı Devleti'nde meydan çeşmelerinin yapımı Lale Devri'nden öncesine uzanmakla birlikte, Lale Devri'nde inşa edilmiş meydan çeşmelerinin daha hacimli ve yoğun bezemeli yapıldığı gözlenmektedir. Ayrıca oldukça geniş tutulan saçaklarla çeşmelere heybetli bir görünüm kazandırılarak bu anıtlara kent ortasına inşa edilmiş

---

[479] DENKTAŞ, M., **Karaman…a.g.e.,** s.48.
[480] KARPUZ, H., **Trabzon,** Ankara, 1990, s.70.
[481] ANONİM, **Kastamonu İl Yıllığı,** 1967, s.103.
[482] DENKTAŞ, M., **Karaman…a.g.e.,** s.130.
[483] SEÇKİN, Ç., Y., "Ondokuzuncu Yüzyıl Öncesi Anadolu Türklerinde Kamu Yaşamı ve Açık Mekânlar", **Restorasyon Konservasyon Çalışmaları, (Nisan, Mayıs, Haziran 2011) S.IX.,** İstanbul, 2011, s.46.
[484] HAMADEH, S., **a.g.e.,** s.170.

birer köşk izlenimi kazandırılmaya çalışılmıştır. Lale Devri meydan çeşmelerinin Osmanlı çeşme mimarisine getirmiş olduğu en dikkati çeken yenilik ise hacimsel büyüme ve yoğun bir bezeme programıdır. Bu dönem çeşmelerini bezeyen motiflerin, bilinenin aksine batı etkisinde olmadığı hatta rumi, palmet, lotus, karanfil, gül, vb. klasik dönem motiflerinin yeni bir anlayış ve tasarımla kullanılmaya devam ettiği gözlenmektedir. Bu devrin en önemli iki meydan çeşmesi olan III. Ahmed Meydan Çeşmesi ile Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan) Çeşmesi'nde klasik dönemin tipik sivri kemerinin kullanılması da dikkati çeken diğer bir özelliktir. Lale Devri meydan çeşmeleri, Osmanlı çeşme mimarisine bezeme ya da plan olarak radikal bir yenilik getirmemiştir. Ancak meydan çeşmelerinde fonksiyonelliği ikinci planda bırakıp birer abide görüntüsü kazandırdığı çeşmelerle, meydan çeşmesi kavramında radikal değişiklikler oluşturmuştur. Bu dönemde meydan çeşmeleri adeta Avrupa kentlerinin meydanlarını süsleyen heykellerin yerini almıştır.

Bu devirde inşa edilmiş meydan çeşmeleri; Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), İbnülemin Ahmet Ağa (Beyoğlu-Kasımpaşa), III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) ve Feyzullah Efendi çeşmeleridir.

Meydan çeşmelerine örnek olarak; Konya Ilgın (XIII. yüzyılın son çeyreği)[485], Kayseri Büyük Bürüngüz Meydan (M.1573)[486], İstanbul Halil Cevkan Meydan (M.1590)[487], Eminönü Güzelce Mahmud Paşa (H.1014/M.1605)[488], Edirnekapı Mustafa Ağa (H.1079/M.1668), Üsküdar Silahtar Mustafa Ağa (H.1094/M.1682)[489], İstanbul Tophane Meydan (M.1732)[490], İstanbul Azapkapı Saliha Sultan (M.1732)[491], Erzurum İbrahim Paşa (Dört Güllü)[492], Kayseri Subaşı Köyü Meydan (M.1782)[493], Eyüp Mustafa Paşa Meydan (M.1808)[494]ve Abdülmecid Han Meydan (M.1841)[495] çeşmelerini gösterebiliriz.

---

[485] ÖNGE, Y., **Türk Mimarisinde… a.g.e.,** s.54.
[486] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.22.
[487] TALASOĞLU, A., "Halil Çevgan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:III,** İstanbul, 1994, s.512.
[488] TALASOĞLU, A., **a.g.t.,** s.11-12.
[489] KARAKAYA, E., "Mustafa Ağa Meydan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:V,** İstanbul, 1994, s.559.
[490] CEZAR, M., **Osmanlı Başkenti İstanbul,** İstanbul, 2002, s.262.
[491] BARIŞTA, Ö., **İstanbul Çeşmeleri, Azapkapı Saliha Sultan Çeşmesi,** Ankara, 1995, s.29-70.
[492] YURTTAŞ, H., ÖZKAN, H., **Tarihi Erzurum… a.g.e.,** s.79-80.
[493] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.93.
[494] BARIŞTA, Ö., "Mustafa…, **a.g.m.,** s.563-564.
[495] ÇEÇENER, B., **Üsküdar… a.g.e.,** s.26.

4.1.2.2.2. Su Depolu Çeşmeler

Katalogda incelenen çeşmelerden yirmi üç âdeti su depolu inşa edilmiştir. Su depolu çeşmeler Osmanlı Mimarisi'nde sıklıkla inşa edilen bir çeşme türü olmuştur. Bunun nedeni su şebekesinin günümüzdeki gibi evlerimizin içine girecek kadar gelişme göstermemiş olması ile açıklanabilir. Bunun yanı sıra su depolarının; suyun kesintisiz olarak sağlanması ve suyun dinlendirilmesi gibi avantajlar sağlaması da çeşmelerin su depolu yapılması konusunda tercih nedeni olmuştur. Su depoları, isale hattı ile gelen suyun musluk kapatılınca biriktirilmesi amacıyla inşa edilmiştir. Su depolarının inşasında malzeme olarak kesme taş, moloz taş veya tuğla kullanılabileceği gibi bu malzemelerin almaşık şekilde kullanımı da söz konusu olabilir. Su depolarının iç kısmının suyun yalıtımı ve çeşmenin nemden korunması için belli bir yüksekliğe kadar özel bir sıva ile sıvandığı anlaşılmaktadır. Genellikle dört cepheli inşa edilen su depolarının nadiren de olsa üç, beş, altı veya sekiz cepheli örnekleri de mevcuttur[496]. Lale Devri'nde inşa edilmiş çeşmelerden; Ayşe Hanım, Şehremini (Günaydın Sokak), Mehmed Ağa (Hisar), Hacı Halil Efendi (Matbah Emini), Hibetullah Hanım, Fındıklılı Mehmed Ağa, Saliha Sultan, Yahyazade Ahmed Efendi, İbnülemin Ahmet Ağa (Babadağı Yokuşu'nda), Tophanelizadeler, Damad İbrahim Paşa (Üsküdar), Hacı Halil Efendi, Halil Efendi (Üsküdar Selamsız Caddesinde), Kethüda Mehmed Paşa, Mehmed Paşa (Genç), Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın), Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın), Ümmü Gülsüm Sultan, Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar), Kaymak Mustafa Paşa ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmeleri su depolu çeşmelerdir. Bahsi geçen çeşmelerin su depoları çeşmenin arkasına konumlandırılmış ve dört cepheli yapılmışlardır.

Su depolu inşa edilmiş çeşmelere; Isparta Uluborlu Büyük (M.1238)[497], Niğde Hatıroğlu (M.1267)[498], İstanbul-Üsküdar Ayşe Sultan (M.1598)[499], Kayseri Kasap Seyit (M.1715)[500], Ayvacık Babakale Meydan (M.1727)[501], İstanbul Kâtip Mustafa Efendi

---

[496] KARAKUŞ, R., KIZILTOPRAK, S., vd., **İstanbul Tarihi… C:I., a.g.e.,** s.54.
[497] GÜL, H., BOYBEYİ, S., **a.g.e.,** s.209.
[498] ÖZKARCI, M., **Niğde'de Türk Mimarisi,** Ankara, 2001, s.165.
[499] SEZEN, Z., N., "Ayşe Sultan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:I,** İstanbul, 1994, s.490.
[500] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.63-64.
[501] DENKTAŞ, M., **Karaman…a.g.e.,** s.196.

(M.1779)[502], Kastamonu İsmail Bey (M.1798)[503] ve Karaman Ali Dede Tartan (M.1809)[504] çeşmelerini örnek verebiliriz.

4.1.2.2.3. Köşe Çeşmeleri

Katalogda incelenen çeşmelerden sadece Saliha Sultan ve Yahyazade Ahmed Efendi çeşmeleri köşe çeşmeleri olarak inşa edilmiştir.

Köşe çeşmelerine; Kayseri Hacı Veled (M.1545)[505], İstanbul-Eminönü Sefer Ağa (M.1620)[506], İstanbul-Üsküdar Abbas Ağa (M.1669)[507], İstanbul-Üsküdar Mahpeyker Kösem Valide Sultan (M.1643)[508], İstanbul-Üsküdar Ümmügülsüm Hanım (M.1817)[509], İstanbul Yusuf Ziya Paşa (M.1862)[510] çeşmelerini vb. çeşmeleri örnek verebiliriz.

4.1.3. Namazgâhlı Çeşmeler

Lale Devri için yeni bir çeşme türü olmayan namazgâhlı çeşmeler, sefer halindeki insanların ibadet gereksinimlerini karşılamak amacıyla XVI. yüzyılda ortaya çıkan bir çeşme türüdür[511]. Bu yapıların Anadoluhisarı Namazgâhı gibi bir minber ve vaaz kürsüsü ilave edilerek mescid-i cuma gibi algılanan abidevi yapılara dönüştüğü örnekler de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra etrafı basitçe belirlenmiş alanlara yerleştirilmiş mihrap vazifesi gören tek bir taştan ibaret olan namazgâh örnekleri de mevcuttur[512]. Bu araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden sadece İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi namazgâhlı çeşme olarak inşa edilmiştir.

Namazgâhlı çeşmelere; İstanbul-Sulukule Vezir Mehmed Paşa (M.1588)[513], İstanbul Vezir Mehmed Paşa (M.1618)[514], İstanbul-Üsküdar Müsahip Ali Ağa (M.1654)[515], Anadoluhisarı Namazgâhı (XVII. yüzyıl)[516], Erzurum Rauf Paşa Namazgâhı

---

[502] ÇEÇENER, B., **Üsküdar… a.g.e.,** s.104.
[503] ANONİM, **Kastamonu İl Yıllığı,** 1973, s.105.
[504] DENKTAŞ, M., **Karaman…a.g.e.,** s.90.
[505] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.38.
[506] KARAKUŞ, R., KIZILTOPRAK, S., vd., **İstanbul Tarihi… C:I., a.g.e.,** s.189.
[507] ÇEÇENER, B., **Üsküdar… a.g.e.,** s.98.
[508] KARAKUŞ, R., KIZILTOPRAK, S., vd., **İstanbul Tarihi… C:II., a.g.e.,** s.240.
[509] ÇEÇENER, B., **Üsküdar… a.g.e.,** s.104.
[510] KARAKUŞ, R., KIZILTOPRAK, S., vd., **İstanbul Tarihi… C:I., a.g.e.,** s.83.
[511] DENKTAŞ, M., **a.g.m.,** s.874-875.
[512] ORMAN, İ., **a.g.m.,** s.386-387.
[513] ÖNGE, Y., **Türk Mimarisinde… a.g.e.,** s.61.
[514] ÇALIŞIR, D., "Vezir Mehmed Paşa Çeşmesi ve Namazgâhı", **İstanbul Ansiklopedisi, C:VII,** İstanbul, 1994, s.383.
[515] ÇEÇENER, B., **Üsküdar… a.g.e.,** s.24.
[516] EYİCE, S., "Anadoluhisarı Namazgâhı", **İstanbul Ansiklopedisi, C:I,** İstanbul, 1994, s.259-260.

(M.1823)[517], Erzurum Tivnik Namazgâhı (M. 1824)[518] ve İstanbul-Kadıköy II. Mahmud Han (M.1831)[519] çeşmelerini örnek verebiliriz.

4.2. MALZEME

Lale Devri'nde inşa edilen çeşmelerde yapı malzemesi olarak; kesme taş, moloz taş, mermer ve tuğla malzemelerin kullanıldığı görülmektedir. Yapılan incelemeler sonrasında araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden yirmi yedi âdetinin kesme taş, on yedi âdetinin mermer, bir âdetinin mermer ve kesme taş, bir âdetinin moloz taş, bir âdetinin tuğla ve bir âdetinin de moloz taş - tuğla almaşıklığı ile inşa edildiği tespit edilmiştir. İki adet çeşmenin ise tamamen betonla sıvalı olmasından dolayı kullanılan malzemenin cinsi tespit edilememiştir. Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden; Hacı Mustafa Ağa, Âşub Kadın, Kâtip Muslihüddin, Hacı Halil Efendi (Matbah Emini), İbnül Emin Ahmed Ağa, Mehmed Paşa, Ebu Bekir Ağa, Saliha Sultan, Ayşe Behri Kadın, İbnülemin Ahmet Ağa, Tophanelizadeler, Feyzullah Efendi, Hacı Süleyman Efendi, Halil Efendi, Mihrişah Kadın, Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın), Halil Ağa ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmeleri kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. III. Ahmed (Kâğıthane) Çeşmesi'nin ise güney cephesi kesme taşla inşa edilmişken kuzey cephesi kesme taş ve mermer malzeme ile inşa edilmiştir. Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın), Yahyazade Ahmed Efendi, Hacı Halil Efendi ve Mehmed Ağa (Hisar) çeşmeleri ise moloz taş-tuğla almaşıklığı ile örülmüş bir su deposunun cephesine kesme taş malzeme ile yapılmışlardır. Halil Efendi Çeşmesi'nin (Üsküdar) su deposu bir sıra düzgün kesme taş, bir sıra tuğla almaşıklığı ile örülmüş, çeşme de ise kesme taş malzeme kullanılmıştır. Beykoz İlçesi'nde bulunan Damad İbrahim Paşa Çeşmesi de kesme taş malzeme ile inşa edilmiş olup çeşme nişinin iç kısmı mermer malzeme ile kaplanmıştır. III. Ahmed Han Kütüphane, Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), Damad İbrahim Paşa (Şehzadebaşı Semtinde), Ahmediye, III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusunda), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Kaymak Mustafa Paşa, Kethüda, Kethüda Mehmed Paşa ve Mehmed Paşa (Genç) çeşmeleri mermer malzemeden inşa edilmiştir. Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi, özgün şeklinde mermer malzemeden yapılmış

---

[517] GÜNDOĞDU, H., **Erzurum, Tarih ve Medeniyet,** Erzurum, 2011, s.115.
[518] GÜNDOĞDU, H., **Erzurum, Tarih ve Medeniyet,** Erzurum, 2011, s.116.
[519] KARAKUŞ, R., KIZILTOPRAK, S., vd., **İstanbul Tarihi… C:II., a.g.e.,** s.226.

olmasına rağmen onarımlar sonrası mermerin yanı sıra kesme taş malzeme de kullanılmıştır. Hacı Beşir Ağa Çeşmesi'nde kesme taş ve mermer malzeme birlikte kullanılmıştır. Hibetullah Hanım Çeşmesi moloz taş ile inşa edilmiş bir su deposunun cephesine mermer malzeme ile yapılmıştır. Üsküdar İlçesi'nde Uncular Semtinde bulunan Damad İbrahim Paşa Çeşmesi de moloz taş - tuğla almaşıklığı ile örülmüş bir su deposunun cephesine mermer malzeme ile yapılmıştır. Ayşe Hanım Çeşmesi moloz taş malzeme ile Ebezade Abdullah Efendi Çeşmesi (Hatice Hanım Çeşmesi) ise tuğla malzeme ile inşa edilmiştir. Günümüze özgün şekliyle ulaşamayan İbnülemin Ahmed Ağa Çeşmesi kesme taş - tuğla almaşıklığı ile Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi ise moloz taş-tuğla almaşıklığı ile inşa edilmiştir. Şehremini (Günaydın Sokak) ve Şehzade Seyfettin çeşmelerinin günümüzde üzeri betonla sıvanmıştır.

Lale Devri'nde çeşmelerin büyük bir bölümünün kesme taş malzeme ile inşa edildiği tespit edilmiştir. Bu dönemde kesme taş malzemenin dışında ikinci olarak mermer malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Mermer malzeme kullanımı, bu dönemde diğer dönemlere oranla artış göstermiştir.

4.3. YAPI ELEMANLARI

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerde yapı elemanı olarak; duvar, ayak, kemer, üst örtü, saçak, taç (alınlık), ayna taşı, dinlenme sekileri, tas yuvaları, su depoları, suluklar ve su yalakları değerlendirmeye dâhil edilecektir.

4.3.1. Duvar

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden otuz üç âdetinin arka veya yan cepheleri duvarla sınırlandırılmıştır. Bunlar; Hacı Mustafa Ağa, III. Ahmed Han Kütüphane, Damad İbrahim Paşa (Şehzadebaşı Semtinde), Şehremini (Günaydın Sokak), Âşub Kadın, Kâtip Muslihüddin, Mehmed Ağa (Hisar), Ahmediye, Hacı Halil Efendi (Matbah Emini), İbnül Emin Ahmed Ağa, Ebezade Abdullah Efendi (Hatice Hanım), Mehmed Paşa, Ebu Bekir Ağa, Fındıklılı Mehmed Ağa, Saliha Sultan, Yahyazade Ahmed Efendi, Ayşe Behri Kadın, Hacı Beşir Ağa, İbnülemin Ahmet Ağa, Damad İbrahim Paşa (Uncular Semtinde), Hacı Süleyman Efendi, Kethüda Mehmed Paşa, Kethüda, Mehmed Paşa (Genç), Mihrişah Kadın, Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın), Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın), Ümmü Gülsüm Sultan, Halil Ağa, Kaymak Mustafa Paşa ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmeleridir. Beykoz İlçesi'nde bulunan Damad İbrahim Paşa Çeşmesi ile Topkapı Sarayı avlusunda

bulunan Damad İbrahim Paşa Çeşmesi ise özgün hallerinde birer meydan çeşmeleri iken günümüzde yerlerinden taşınarak duvarla sınırlandırılmışlardır.

4.3.2. Üst Örtü

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden on üç âdeti düz dam, üç âdeti betonla sıvanmış basık kırma çatı ve üç âdeti de sac malzeme ile örtülmüştür. İncelenen çeşmelerden sadece Ebubekir Ağa Çeşmesi üzerinde harpuşta bulunmaktadır.

Ayşe Hanım, Şehremini (Günaydın Sokak), Mehmed Ağa (Hisar), Hibetullah Hanım, Yahyazade Ahmed Efendi, Hacı Halil Efendi, Halil Efendi, Kethüda Mehmed Paşa, Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Halil Efendi, Kaymak Mustafa Paşa ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmelerinin üzeri düz dam ile örtülüdür. İbnül Emin Ahmed Ağa, Feyzullah Efendi ve Saliha Sultan çeşmelerinin üzeri günümüzde betonla sıvanmış basık bir kırma çatı ile örtülüdür. Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), İbnülemin Ahmet Ağa ve Ümmü Gülsüm Sultan çeşmelerinin üzeri günümüzde sac malzeme ile kaplanmıştır. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi'nin (Uncular Semtinde) ise günümüzde üzeri kiremit çatı ile örtülmüştür. Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) Çeşmesi'nin üzeri, tuğla malzeme ile bindirme tekniğiyle yapılmış, kasnaksız basık bir kubbe ile örtülüdür. Günümüzde üst örtüsü düz dam olan III. Ahmed Çeşmesi'nin (Kâğıthane İlçesi'nde) bugün sadece gravürlerde görebildiğimiz, saçak kısmı kavisli ve uç köşelerinde sarkıtları olan bir çatısı bulunmaktaydı. III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nin üzeri geniş ahşap saçakları olan kurşun kaplama bir çatı ile örtülmüştür. Bu döneme ait meydan çeşmelerinin üst örtülerinde saçakların yanı sıra estetik amaçla yapılmış sembolik kubbeler de görselliği güçlendirerek eserin görünüşüne ayrı bir ihtişam katmıştır. III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nin çatısının tam ortasında ve sebillere denk gelen dört köşesinde de birer adet yüksek kasnaklı yalancı kubbe vardır. Kubbelerin her birinin üzerinde altın yaldıza boyanmış ve tunç malzemeden yapılmış alemler bulunmaktadır. Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi'nin (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) üzeri ise geniş ahşap saçakları olan kurşun kaplama bir çatı ile örtülmüştür. Çatı altın yaldıza boyanmış ve tunç malzemeden yapılmış bir alem ile son bulmuştur. XIX. yüzyıla ait gravürlerde çatının ortasının bir fener gibi yüksek olduğu görülür. Daha

sonra yapılan tamiratlarla birlikte bu iki kademeli çatı bozularak günümüzdeki sade çatısı yapılmıştır[520].

4.3.4. Saçak

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden yirmi âdetinin bezemesiz düz saçağı, altı âdetinin mukarnas dişi dizisi ve rumi-palmet dizisinden oluşan saçağı, bir âdetinin sadece yan yana dizilmiş palmetlerden oluşan saçağı, üç âdetinin ise silmelerle hareketlendirilmiş saçağı bulunmaktadır.

Katalogda incelenen çeşmelerden; Hacı Mustafa Ağa, Ayşe Hanım, Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), Şehremini (Günaydın Sokak), Kâtip Muslihüddin, III. Ahmed Çeşmesi'nin (Kâğıthane İlçesi'nde) güney cephesi, İbnül Emin Ahmed Ağa, Tophanelizadeler, Feyzullah Efendi, Halil Efendi, Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın), Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın), Ümmü Gülsüm Sultan, Halil Ağa, Halil Efendi ve Kaymak Mustafa Paşa çeşmelerinin bezemesiz düz bir saçağı vardır. Saliha Sultan Çeşmesi'nin ise düz saçağının altında konsol dizisi bulunmaktadır. Mehmed Paşa, Ebu Bekir Ağa ve İbnülemin Ahmet Ağa çeşmelerinin silmelerle hareketlendirilmiş saçakları vardır. III. Ahmed (Kâğıthane İlçesi'nde), Hibetullah Hanım, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı Avlusunda), Kethüda ve Mehmed Paşa (Genç) çeşmelerinin bir sıra mukarnas dizisi ve bir sıra rumi-palmet dizisinden oluşan saçağı bulunmaktadır. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi'nin ise (Beykoz İlçesi'nde) yan yana dizilmiş palmetlerden oluşan bir saçağı vardır. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi'nin (Şehzadebaşı Semtinde) en üst kısmında bulunan ahşap saçağın eteği, ters dönmüş palmet motifleriyle bezenmiştir. Eserin ahşap saçağından sonra yer alan mermer saçağı, en üstte bir sıra palmet dizisi ve onun altında bir sıra zig zag motifinden oluşmaktadır. III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nin oldukça bezemeli olan saçak yüzeyi, çeşme ve sebiller üzerinde farklı motiflerle bezenmiştir. Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi'nin (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) ahşap saçağı ise kabartma tekniğinde stilize edilmiş bitkisel motifler ile bezenmiştir. Lale Devri çeşmelerinde diğer dönemlerde olduğu gibi düz saçak kullanımın devam ettiği görülmektedir. Ancak buna ek olarak saçakların rumi – palmet dizileri, mukarnas dişleri ya da silmelerle bezendiği örnekler de mevcuttur. Eski fotoğraf ve gravürlerden bu dönemde geniş ahşap saçakların tercih edildiği ancak ahşap

---

[520] EYİCE, S., **a.g.m.,** s.40.

malzemenin dayanıksızlığı nedeniyle bu saçakların günümüze ulaşamadığı anlaşılmaktadır.

4.3.5. Taç (Alınlık)

Yapılan incelemeler neticesinde Lale Devri'nde inşa edilmiş çeşmelerden iki âdetinin üçgen, iki âdetinin yarım daire ve bir âdetinin de dilimli bir tacı olduğu tespit edilmiştir.

İncelenen çeşmelerden; III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi'nin yola bakan cephesinde mavi ve kırmızı zemin üzerine, altın yaldıza boyanmış rumi ve palmetlerle bezenmiş üçgen şeklinde bir tacı bulunmaktadır. Rumi ve palmetlerden oluşan bu grift bezeme, taç içerisinde bir simetri oluşturmaktadır. Tacın kenarları dilimli olup içerisinde altın yaldıza boyanmış çiçek motifi bulunan bir madalyon ile sonlandırılmıştır. Madalyonun üstünde ise yukarı doğru uzanan üç dilimli bir bezeme bulunmaktadır. Çeşmenin kütüphaneye bakan cephesinde ise on iki dilimli bir taç olup tacın üzerinde de altın yaldıza boyanmış hilal şeklinde bir alem bulunmaktadır. Ahmediye Çeşmesi'nin üst kısmında; rumi ve palmetlerle oluşturulmuş, tepe noktasında bir palmet, yanlarda ise yarım palmet motifi ile sonlandırılmış olan, kenarları dilimli üçgen şeklinde bir tacı vardır ve bu tacın iki tarafında birer adet gülbezek motifi bulunmaktadır. Hacı Halil Efendi ve Kethüda Mehmed Paşa çeşmelerinin ise yarım daire şeklinde bezemesiz birer tacı vardır.

İncelenen örnekler neticesinde Lale Devri'nde çeşmelerin alınlık kısmının genelde düz bırakıldığı tespit edilmiştir. Alınlıklı çeşmelere; Kayseri Habekici (M.1722)[521], Erzurum Akpınar (M.1745)[522], Kayseri Talas Meydan (M.1887)[523], Trabzon İskender Paşa (XIX. yüzyıl)[524], Trabzon Hafız Muhammed (M.1882)[525], Kayseri Harman Camii (XIX. yüzyılın sonları, XX. yüzyılın başları)[526], Kayseri Salih Ağa (M.1926)[527] çeşmelerini vb. çeşmeleri örnek verebiliriz.

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere XVIII. yüzyılda çeşmelerde alınlık (taç) kullanımının sınırlı sayıda kaldığı buna karşın XIX. yüzyılda alınlıklı çeşme inşasında artış olduğu gözlenmektedir.

---

[521] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.75.
[522] YURTTAŞ, H., ÖZKAN, H., **Tarihi Erzurum… a.g.e.,** s.27.
[523] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.270.
[524] YÜKSEL, M., **a.g.e.,** s.174.
[525] YÜKSEL, M., **a.g.e.,** s.176.
[526] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.270.
[527] DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki… a.g.e.,** s.270.

4.3.6. Ayaklar

İncelenen çeşmelerin kemerleri yanlarda yer alan ayaklar tarafından taşınmaktadır. Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden yirmi âdetinin blok taş, dokuz âdetinin yığma taş ve on altı âdetinin de blok mermer ayaklara sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu çeşmelerden bir tanesi moloz taş – tuğla, bir tanesi ise kesme taş – tuğla malzeme ile inşa edilmiş ayaklara sahiptir. Dört adet çeşme ise nişsiz inşa edilmiş olduklarından ayakları bulunmamaktadır. Bu durumda Lale Devri'ne ait, araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden hiçbirinin kemeri, sütun ya da sütunceler tarafından taşınmamaktadır. Bu döneme ait çeşmelerin kemerleri çoğunlukla bezemesiz bırakılmış ayaklar tarafından taşınmaktadır. Kemeri taşıyan bu ayaklar genelde 0.40 ile 0.50 m. eninde ve 1.00 ile 1.50 m. yüksekliğindedir.

Katalogda incelenen çeşmelerden; Damad İbrahim Paşa (Eminönü), Şehremini (Günaydın Sokak), Âşub Kadın, Damad İbrahim Paşa (Beykoz), Ebu Bekir Ağa, Saliha Sultan, Yahyazade Ahmed Efendi, Ayşe Behri Kadın, İbnülemin Ahmet Ağa (Babadağı Yokuşu'nda), Tophanelizadeler, Feyzullah Efendi, Hacı Halil Efendi, Halil Efendi (Üsküdar Selamsız Caddesinde), Mihrişah Kadın, Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın), Halil Ağa ve Halil Efendi (Üsküdar) çeşmelerinin kemerleri çeşme nişinin iki yanında yer alan blok taş ayaklar üzerine oturmaktadır. Bunun yanı sıra iki cepheli çeşmeler grubuna dâhil olan Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi'nin doğu cephesi ile III. Ahmed Çeşmesi'nin (Kâğıthane) kuzey cephesinde bulunan çeşmelerin de kemerleri blok taş ayaklar üzerine yerleştirilmiştir. Şehzade Seyfettin (Mihrişah Kadın) Çeşmesi'nin kemeri de taş ayaklar üzerine oturmaktadır ancak çeşme yarıya kadar toprağa gömülü olduğu için buradaki ayakların blok mu yoksa yığma ayak mı olduğu bilinememektedir. Mehmed Paşa Çeşmesi'nin düz atkı kemerini de dekoratif taş ayaklar taşımaktadır.

Kâtip Muslihüddin, Hacı Halil Efendi (Matbah Emini), İbnül Emin Ahmed Ağa, Hacı Süleyman Efendi, Şehzade Mustafa, Şehzade Numan ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmelerinin kemerleri yığma taş ayaklar üzerine oturmaktadır. İki cepheli çeşmelerden olan Damad İbrahim Paşa Çeşmesi'nin (Orta Çeşme) doğu cephesi ile III. Ahmed Çeşmesi'nin güney cephesinde bulunan çeşmelerin kemerleri de yığma taş ayaklar üzerine oturmaktadır.

Ayşe Hanım, Ahmediye, Ahmed Ağa (Pirinççi), Hibetullah Hanım, Fındıklılı Mehmed Ağa, Hacı Beşir Ağa, III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın),

Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı Avlusunda), Damad İbrahim Paşa (Üsküdar), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Kethüda Mehmed Paşa, Kethüda, Mehmed Paşa (Genç) ve Kaymak Mustafa Paşa çeşmelerinin kemerleri blok mermer ayaklar tarafından taşınmaktadır. İki cepheli çeşmeler grubuna dâhil olan III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi'nin yola bakan cephesinde kemer, blok mermer ayaklar üzerine otururken kütüphaneye bakan cephesinde kemerin oturduğu ayaklar üzerine dekoratif sütunceler yapılmıştır. Damad İbrahim Paşa Çeşmesi'nin (Orta Çeşme) kuzey cephesinde bulunan ikiz çeşmelerin kemerleri de blok mermer ayaklar üzerine oturmaktadır ve burada çeşmeyi üç yönden çeviren bezemeli bordür ayaklar üzerinden de geçmektedir.

Hacı Mustafa Ağa, Hatice Hanım, Şehzade Seyfettin ve Ümmü Gülsüm Sultan çeşmeleri nişsiz düz cepheli çeşmeler oldukları için bu çeşmelerde ayaklar bulunmamaktadır.

Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi'nin batı cephesinin kemerini taşıyan ayaklarının inşasında tuğla ile moloz taş almaşık şekilde kullanılmıştır. İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi'nin (Beyoğlu-Kasımpaşa) ayaklarında ise kesme taş ile tuğla malzeme almaşık kullanılmıştır.

4.3.7. Kemerler

Çeşme mimarisinde cephe kompozisyonunun en belirleyici öğesi kemerlerdir. Yapılan araştırmalar neticesinde Lale Devri'ne ait çeşmelerden yirmi beş âdeti sivri, sekiz âdeti dalgalı, iki âdeti düz atkı ve on âdeti yuvarlak kemerli olarak inşa edilmiştir. Yuvarlak kemerli çeşmelerden sekiz âdetinin iç kısmı istiridye dilimleriyle dolgulanmıştır. Bu dönemde basık ve sepet kulpu kemerli çeşme örneklerine rastlanılmamaktadır. Lale Devri çeşmelerinin kemer formları daha önce "Cephe Kompozisyonları" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmasından dolayı burada tekrar edilmeyecektir.

İncelenen çeşmeler neticesinde sivri kemer formunun Lale Devri'nde de klasik dönem de olduğu gibi sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu dönemde inşa edilmiş çeşmelerde sivri kemer formundan sonra ikinci sırada gelen kemer çeşidi yuvarlak kemerdir. Ancak bu dönemde yuvarlak kemerlerin iç kısımlarının genellikle istiridye dilimleriyle doldurulduğu gözlenmektedir. İstiridye dilimli yuvarlak kemer formu Lale Devri'nden önce de kullanılan bir kemer formu olmakla birlikte bu kemer formunun Lale Devri'nde yaygınlaştığı görülmektedir.

4.3.8. Tas Yuvaları (Maşrapalık)

Maşrapalık, taslık ya da bardaklık gibi isimlerle de adlandırılan tas yuvaları, su taslarının konulması için yapılmış nişlerdir. Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden sadece dört âdetinin tas yuvası bulunmaktadır. Bazı çeşme örneklerinin günümüzde yol kotunun altında kalmalarından dolayı tas yuvaları tespit edilememiştir.

Katalogda incelenen çeşmelerden; Ebu Bekir Ağa, Mehmed Ağa (Hisar), Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) ve Feyzullah Efendi çeşmelerinin tas yuvaları bulunmaktadır. Bunlardan sadece Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi'nin bir adet diğerlerinin ise ikişer adet tas yuvası vardır. Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi'nde bulunan tas yuvalarının üzeri basık kemerle örtülü iken Feyzullah Efendi Çeşmesi'nin tas yuvalarının üzeri kaş kemerle örtülüdür. Diğer ikisinin ise üzeri düz yapılmıştır. Tas yuvalarından sadece Ebu Bekir Ağa Çeşmesi'nin tas yuvası kare formunda olup diğerleri dikdörtgen formlu olarak yapılmıştır.

4.3.9. Ayna Taşları

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerin tamamında ayna taşlarının, çeşme nişinin yüzeyine dikey konumda yerleştirilmiş olması dikkat çekicidir. Lale Devri çeşmelerinde ayna taşları çeşmelerin en bezemeli öğelerinin başında gelmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda bu dönem çeşmelerinin ayna taşlarının; yirmi altı âdetinin mermer, on iki âdetinin de taş malzeme ile yapıldığı tespit edilmiştir.

Katalogda incelenen çeşmelerden; III. Ahmed Han Kütüphane, Ayşe Hanım, Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), Damad İbrahim Paşa (Şehzadebaşı Semtinde), Damad İbrahim Paşa (Beykoz İlçesi'nde), Mehmed Ağa (Hisar), III. Ahmed (Kâğıthane İlçesi'nde), Ahmediye, Hibetullah Hanım, Mehmed Paşa, Ebu Bekir Ağa, Fındıklılı Mehmed Ağa, Ayşe Behri Kadın, Hacı Beşir Ağa, III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı Avlusunda), Damad İbrahim Paşa (Üsküdar Uncular Semtinde), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Halil Efendi, Kethüda Mehmed Paşa, Kethüda, Mehmed Paşa (Genç), Şehzade Numan, Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) ve Kaymak Mustafa Paşa çeşmelerinin ayna taşı, çeşme nişi yüzeyine oyma veya kabartma tekniğiyle yapılmıştır. Âşub Kadın, İbnülemin Ahmet Ağa, Halil Efendi ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmelerinin ayna taşları taş malzemeden yapılmıştır. Kâtip Muslihüddin, İbnül Emin Ahmed Ağa, Saliha Sultan, Hacı Süleyman Efendi, Halil Ağa,

Şehzade Seyfettin ve Feyzullah Efendi çeşmelerinin ayna taşları ise mermer malzemeden yapılmıştır. İbnülemin Ahmet Ağa ve Mihrişah Kadın çeşmelerinin ayna taşları orijinal olmayıp günümüzde mermer malzeme ile yapılmıştır. Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi'nin ayna taşı yoktur ve ayna taşı olması gereken yerde yeşil zemin üzerine altın yaldızla yazılmış bir kitabe bulunmaktadır. Şehremini (Günaydın Sokak), Hacı Halil Efendi (Matbah Emini), Ebezade Abdullah Efendi (Hatice Hanım Çeşmesi), Tophanelizadeler, Hacı Halil Efendi, Şehzade Mustafa, Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) ve Ümmü Gülsüm Sultan çeşmelerinin ayna taşları ise günümüze ulaşamamıştır. Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi, yapılan onarımlar sonrasında özgün şeklini kaybetmiş olup günümüzde çeşme nişi yüzeyine kabartma tekniğiyle yapılmış ve Lale Devri özellikleri göstermeyen bir ayna taşı bulunmaktadır.

Çeşmelerden sadece Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi'nin ayna taşı üzerinde iki adet ve Ayşe Behri Kadın Çeşmesi'nin ayna taşı üzerinde üç adet lüle deliği bulunurken diğerlerinin tamamında tek adet lüle deliği bulunmaktadır. Bu döneme ait çeşmelerin hiçbirinin musluğu orijinal değildir.

Ayşe Hanım, Damad İbrahim Paşa (Beykoz İlçesi'nde) ve Kethüda çeşmelerinin ayna taşları, taç ve gövde olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi'nin ayna taşı ise kitabe ve gövde olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Yirmi beş adet çeşmenin ayna taşı dalgalı kaş kemer ile bezenmiştir. Bunlar; Ayşe Hanım, Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), Damad İbrahim Paşa (Şehzadebaşı Semtinde), Damad İbrahim Paşa (Beykoz İlçesi'nde), III. Ahmed (Kâğıthane İlçesi'nde), Ahmediye, İbnül Emin Ahmed Ağa, Ebu Bekir Ağa, Saliha Sultan, Hacı Beşir Ağa, İbnülemin Ahmet Ağa, III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı Avlusunda), Damad İbrahim Paşa (Uncular Semtinde), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Feyzullah Efendi, Halil Efendi, Kethüda Mehmed Paşa, Mehmed Paşa (Genç), Şehzade Numan, Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın), Halil Ağa, Halil Efendi ve Kaymak Mustafa Paşa çeşmeleridir. Hibetullah Hanım ve Fındıklılı Mehmed Ağa çeşmelerinin ayna taşı ise kaş kemer ile bezenmiştir. Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden sadece III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi'nin ayna taşında sepet kulpu kemer, Âşub Kadın Çeşmesi'nin ayna taşında düz atkı kemer, Ayşe Behri Kadın Çeşmesi'nin ayna taşında yuvarlak kemer,

Kethüda Çeşmesi'nin ayna taşında dilimli kemer, Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi'nin ayna taşında da sivri kemer bulunmaktadır.

III. Ahmed Han Kütüphane, Kâtip Muslihüddin ve Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) çeşmelerinin ayna taşlarında vazo içerisinde çiçek tasvirleri bulunmaktadır. Kâtip Muslihüddin Çeşmesi'nin ayna taşına vazo içerisinde çiçek motiflerinin yanı sıra kâse içerisinde meyve motifleri de işlenmiştir.

Yedi adet çeşmenin ayna taşı üzerine ikişer adet selvi ağacı motifi betimlenmiştir. Bunlar; Ayşe Hanım, Damad İbrahim Paşa (Beykoz İlçesi'nde), Hibetullah Hanım, Fındıklılı Mehmed Ağa, Feyzullah Efendi, Halil Ağa ve Hacı Süleyman Efendi çeşmeleridir.

On sekiz adet çeşmenin ayna taşı üzerinde gülbezek motifi bulunmaktadır. Bunlar; Ayşe Hanım, Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), Damad İbrahim Paşa (Şehzadebaşı Semtinde), Damad İbrahim Paşa (Beykoz İlçesi'nde), Hibetullah Hanım, Saliha Sultan, III. Ahmed Meydan, Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı Avlusunda), Damad İbrahim Paşa (Üsküdar Uncular Semtinde), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Feyzullah Efendi, Halil Efendi, Kethüda Mehmed Paşa, Kethüda, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), III. Ahmed (Kağıthane İlçesi'nde), Fındıklılı Mehmed Ağa, Halil Efendi ve Mehmed Paşa (Genç) çeşmeleridir.

On dört adet çeşmenin ayna taşlarına; rumi, palmet ve lotus motifleri işlenmiştir. Bunlar; Ayşe Hanım, Damad İbrahim Paşa (Şehzadebaşı Semtinde), Damad İbrahim Paşa (Beykoz İlçesi'nde), III. Ahmed (Kâğıthane İlçesi'nde), Saliha Sultan, III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı Avlusunda), Feyzullah Efendi, Hacı Süleyman Efendi, Kethüda, Mehmed Paşa (Genç), Şehzade Numan, Halil Ağa ve Kaymak Mustafa Paşa çeşmeleridir.

Döneme ismini veren lale motifi ise sadece beş adet çeşmenin ayna taşında tasvir edilmiştir. Bunlar; Damad İbrahim Paşa (Şehzadebaşı Semtinde), Fındıklılı Mehmed Ağa, III. Ahmed Meydan, Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmeleridir.

III. Ahmed Han Kütüphane, Ayşe Hanım, Ahmediye, Saliha Sultan, Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) ve Halil Efendi çeşmelerinin ayna taşlarında ise çeşitli çiçek motifleri yer almaktadır.

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden sadece Ayşe Behri Kadın Çeşmesi'nin ayna taşında hurma ağacı motifi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra katalogda incelenen çeşmelerden sadece Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi'nin ayna taşında kenger yaprağı motifi vardır ancak çeşme günümüzdeki görüntüsüne H.1322 (M.1904) yılında yapılan onarımlar sonrasında kavuşmuştur. Şehremini (Günaydın Sokak), Hacı Halil Efendi (Matbah Emini), Ebezade Abdullah Efendi (Hatice Hanım Çeşmesi), Tophanelizadeler, Hacı Halil Efendi, Şehzade Mustafa, Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) ve Ümmü Gülsüm Sultan çeşmelerinin ayna taşları ise günümüze ulaşamamıştır.

4.3.10. Su Yalakları

Çeşmelerin önünde yer alan su yalakları, suyun insanların üzerine sıçramasını önlemek ve çeşmenin etrafında çamur oluşumunu engellemek amacıyla yapılan teknelerdir. Bazı çeşmelerde yer alan ikinci yalak, hayvanların su ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılmaktadır.

Yapılan araştırmada katalogda incelenen çeşmelerden otuz üç âdetinde su yalağı tespit edilmiştir. Bu yalakların on yedi âdeti mermer ve on altı âdeti taş malzemeden yapılmıştır. Geriye kalan çeşmelerin ise su yalakları günümüze ulaşamamıştır.

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden; Hacı Mustafa Ağa, III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi'nin yola bakan cephesi, Ayşe Hanım, Damad İbrahim Paşa Çeşmesi'nin (Orta Çeşme) kuzey cephesi, Damad İbrahim Paşa (Beykoz İlçesi'nde), Kâtip Muslihüddin, III. Ahmed Çeşmesi'nin (Kâğıthane İlçesi'nde) kuzey cephesi, Hibetullah Hanım, Fındıklılı Mehmed Ağa, Hacı Beşir Ağa, III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı Avlusunda), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Mehmed Paşa (Genç), Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) ve Kaymak Mustafa Paşa çeşmelerinin su yalakları mermer malzemeden yapılmıştır. Hacı Mustafa Ağa ve Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) çeşmeleri dışında kalan çeşmelerin su yalakları bezemesiz bırakılmıştır. Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi'nin su yalağının ön cephesi tamamen mermerle kaplanmıştır. Bu yalağın ön cephesindeki mermer kaplamanın merkezine gelecek şekilde etrafı silme kuşaklarıyla sınırlandırılmış dikdörtgen bir kuşak yerleştirilmiştir. İkiye ayrılmış olan bu panonun üst bölümünde aşağıdaki bölümden daha dar tutulan panonun yüzeyine yatay olarak iki kartuş yerleştirilmiştir. Her iki kartuşun yüzeyi de süslenmeden boş bırakılmıştır. Aşağıda daha geniş tutulan panonun

üst bölümüne dekoratif bir kemer yerleştirilmiştir, alt bölümünde ise simetrik yerleştirilmiş ve iç kısımları boşaltılmış boşluklar yer almaktadır. Panonun en alt yerine de suyun tahliyesi için oldukça büyük dikdörtgen formlu bir delik açılmıştır. Bu deliğin iki yanında birer adet madalyona benzer dairevi izler görülmektedir ancak bunların üzerinde herhangi bir bezeme izi kalmamıştır. Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi'nin ise su yalağının üzerinde bulunan iki adet tahliye deliğinin etrafı, üzeri kaş kemerle sonlanan dikdörtgen çerçeve ile çerçevelenmiştir.

III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi'nin kütüphaneye bakan cephesi, Mehmed Ağa (Hisar), Ahmediye, İbnül Emin Ahmed Ağa, Mehmed Paşa, Saliha Sultan, İbnülemin Ahmet Ağa, Tophanelizadeler, Feyzullah Efendi, Hacı Halil Efendi, Halil Efendi, Kethüda Mehmed Paşa, Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Halil Ağa ve Halil Efendi çeşmelerinin su yalakları ise taş malzemeden yapılmıştır. Ayşe Behri Kadın Çeşmesi'nin su yalağı yoktur. III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi'nin yola bakan cephesinde su yalağı dairevi formda on iki dilimli, kütüphaneye bakan cephesinin su yalağı ise dairevi formda on bir dilimli yapılmıştır. Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden sadece Ayşe Hanım Çeşmesi'nin su yalağı oval ve III. Ahmed Çeşmesi'nin (Kâğıthane İlçesi'nde) kuzey cephesinde yer alan çeşmenin su yalağı daire şeklinde yapılmıştır. Bu çeşmeler dışında kalan diğer çeşmelerin yalakları dikdörtgen şeklinde yapılmıştır. Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden sadece İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi'nin (namazgâhlı çeşme) iki adet yalağı bulunmaktadır. Çeşmelerin birçoğunun su yalakları yol seviyesinin yükselmesinden dolayı toprağın altında kalmıştır.

4.3.11. Dinlenme Sekileri

Çeşmeye su içmek ya da su doldurmak için gelen insanların dinlenmeleri amacıyla su yalağının kenarlarına yapılan sekilere dinlenme sekileri denir. Ayrıca dinlenme sekilerinin bir diğer fonksiyonu da çeşmeden akan suyun insanların üstüne sıçramasını belirli ölçüde azaltmaktır. Yapılan araştırmalar sonrasında araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden dinlenme sekileri günümüze ulaşabilenlerin on beş âdetinin mermer malzemeden ve on üç âdetinin taş malzemeden yapıldığı tespit edilmiştir. Dört âdetinin ise dinlenme sekisi bulunmamaktadır. Geriye kalan çeşmelerin ise dinlenme sekileri günümüze ulaşamamıştır.

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden; Hacı Mustafa Ağa, Ayşe Hanım, Damad İbrahim Paşa Çeşmesi'nin (Orta Çeşme) kuzey cephesi, Damad İbrahim Paşa (Beykoz

İlçesi'nde), Kâtip Muslihüddin, Hibetullah Hanım, Fındıklılı Mehmed Ağa, Hacı Beşir Ağa, III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı Avlusunda), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Mehmed Paşa (Genç), Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) ve Kaymak Mustafa Paşa çeşmelerinin dinlenme sekileri mermer malzemeden yapılmıştır.

Mehmed Ağa (Hisar), Ahmediye, İbnül Emin Ahmed Ağa, Mehmed Paşa, Saliha Sultan, Tophanelizadeler, Hacı Halil Efendi, Halil Efendi, Kethüda Mehmed Paşa, Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Halil Ağa ve Halil Efendi çeşmelerinin dinlenme sekileri ise taş malzemeden yapılmıştır.

Ayşe Behri Kadın, III. Ahmed Han Kütüphane, III. Ahmed Han (Kâğıthane İlçesi'nde) ve Feyzullah Efendi çeşmelerinin dinlenme sekileri yoktur. Çeşmelerin birçoğunun dinlenme sekileri yol seviyesinin yükselmesinden dolayı toprağın altında kalmıştır.

4.3.12. Suluklar

Suluklar, insanların rahatlıkla su içmeleri için yapılmış küçük çeşmeciklerdir. İşlevselliğinin yanı sıra oldukça bezemeli olan suluklar, bu dönem çeşmelerine zengin bir görünüm kazandırmış ve bezeme programının bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Lale Devri'nde inşa edilmiş çeşmelerden dokuz âdetinin suluğunun bulunduğu tespit edilmiştir. Bu çeşmelerden sadece Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi'nin (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) dört adet suluğu bulunurken diğerlerinin ikişer adet suluğu bulunmaktadır.

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden; III. Ahmed Han Kütüphane, III. Ahmed (Kâğıthane İlçesi'nde, kuzey cephesinde), Hibetullah Hanım, Saliha Sultan, Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Feyzullah Efendi, Kethüda, Halil Ağa ve Kaymak Mustafa Paşa çeşmelerinin sulukları bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar neticesinde Saliha Sultan, Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Feyzullah Efendi ve Kaymak Mustafa Paşa çeşmeleri dışında kalan çeşmelerin suluklarının, çeşmenin sağ ve sol kanatlarında yer aldığı tespit edilmiştir. Saliha Sultan Çeşmesi'nin sulukları çeşmenin güney ve kuzey cephesinde, Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi'nin (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) sulukları çeşmenin güneydoğu, güneybatı, kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinde, Feyzullah Efendi Çeşmesi'nin sulukları çeşmenin doğu ve batı cephesinde, Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi'nin sulukları ise çeşmenin güneybatı köşesinde ve güney cephesinde yer

almaktadır. Bu örneklerden farklı olarak katalogda incelenen çeşmelerden Ayşe Behri Kadın Çeşmesi'nin, Eyüp Sultan Camii'nin Haliç tarafındaki kapısının güneyinde yer alan hazire duvarındaki pencereleri sınırlandıran ayakların ön yüzüne sonradan eklendiği anlaşılan, yuvarlak kemerli bir suluk olduğu düşünülmektedir.

4.3.13. Su Depoları

Lale Devri çeşmelerinin önemli özelliklerinden biri de büyük çoğunluğunun su depolu inşa edilmiş olmasıdır. Katalogda incelenen çeşmelerden otuz üç âdetinin su deposu bulunmaktadır. Bu su depolarından üç âdeti günümüze gelememiştir ve üç âdeti de orijinal değildir. Su deposu orijinal olan çeşmelerden Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi 7.22 x 5.02 m. ölçüleri ile en büyük, Ayşe Hanım Çeşmesi (Beykoz) ise 1.30 x 2.70 m. ölçüleri ile en küçük su deposuna sahiptir. Birer meydan çeşmesi olan III. Ahmed Meydan, Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) ve Feyzullah Efendi çeşmeleri hariç incelenen çeşmelerin su depolarının tamamı çeşmelerin arkasına konumlandırılmıştır. Bahsi geçen meydan çeşmelerinde ise su depoları, cephelere yerleştirilmiş çeşmelerin ortasında yer almaktadır. Araştırmaya dâhil edilen çeşmelerden sadece III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nin su deposu sekizgen prizmatik gövdeli olup diğerleri kare ya da dikdörtgen şeklinde inşa edilmiştir.

Lale Devri'nde inşa edilmiş çeşmelerden; Ayşe Hanım ve Hibetullah Hanım çeşmelerinin su depoları moloz taş malzemeden yapılmıştır. Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), İbnül Emin Ahmed Ağa (namazgâhlı çeşme), Saliha Sultan, Feyzullah Efendi, Halil Efendi, Mehmed Paşa (Genç), Şehzade Mustafa, Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmelerinin su depoları düzgün kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Mehmed Ağa (Hisar), İbnülemin Ahmet Ağa, Kethüda Mehmed Paşa ve Halil Efendi Çeşmesi'nin düzgün kesme taş – tuğla almaşıklığı ile örülmüş su depoları vardır. Yahyazade Ahmed Efendi, Damad İbrahim Paşa (Uncular Semtinde), Hacı Halil Efendi, Şehzade Numan, Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) ve Ümmü Gülsüm Sultan çeşmelerinin su depoları moloz taş – tuğla almaşıklığı ile örülmüştür. III. Ahmed Meydan, Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) ve Kaymak Mustafa Paşa çeşmelerinin su depoları ise mermer malzemeden yapılmıştır. Şehremini (Günaydın Sokak) ile Fındıklılı Mehmed Ağa çeşmelerinin su depoları günümüzde betonla sıvanarak özgün hallerini kaybetmişlerdir.

4.4. Kitabe

Kitabeler, eser hakkında bilgi veren, eserin yapılış amacını ve banisini belirten levhalardır. Bu çalışmada araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerin kitabelerinin; malzemesi, konumu ve yazı türü gibi nitelikleri dikkate alınarak değerlendirme yapılacaktır.

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerin tamamında yetmiş iki adet kitabe yer almaktadır. İncelenen çeşmelerden sadece Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi'nin kitabesi günümüze ulaşamamıştır. Kitabesi bulunan çeşmelerden dört âdetinin hem onarım hem inşa, bir âdetinin ise onarım ve inşa kitabelerinin yanı sıra üzerinde ayet yazılı olan kitabesi de bulunmaktadır. Değerlendirmeye dâhil edilen çeşmelerden; Âşub Kadın, Yahyazade Ahmed Efendi ve Feyzullah Efendi çeşmelerinin ikişer adet; Damad İbrahim Paşa (Beykoz İlçesi'nde), Ahmediye ve Hacı Beşir Ağa çeşmelerinin üçer adet, Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi'nin (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) dört adet, Kethüda Çeşmesi'nin beş adet, III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nin ise sekiz adet kitabesi vardır. Araştırmaya dâhil edilen çeşmelerden; Âşub Kadın, Yahyazade Ahmed Efendi, Hacı Beşir Ağa ve Kethüda çeşmelerinin hem onarım hem de inşa kitabeleri bulunmaktadır. Ahmediye Çeşmesi'nde ise onarım ve inşa kitabesinin yanı sıra üzerinde ayet yazılı olan bir kitabe daha mevcuttur.

Farklı ölçülerde yapılmış olan kitabelerden en küçüğü 0.43 x 0.15 m. ölçüleriyle Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi'nin kitabesidir. 2.08 x 0.90 ve 5.20 x 0.74 m. ölçülerinde olan en büyük kitabe ise III. Ahmed Meydan Çeşmesi'ne aittir.

Osmanlı Klasik Mimarisinin özelliklerini yansıtan XVI. ve XVII. yüzyıl çeşmelerinde niş kemeri ile saçak arasındaki mesafe azalmış ve kitabeler genellikle sade bir çerçeve içerisinde niş kemeri altına yerleştirilmiştir[528]. Lale Devri çeşmelerinde ise kitabeler, çeşmenin farklı yerlerine konumlandırılmış ve kitabenin yeri konusunda özel bir alan oluşturulmamıştır. İncelenen çeşmelerin kitabelerinin kırk bir âdeti kemer üzerine, altı âdeti çeşme nişinin iç kısmına, iki âdeti çeşmenin yan kanatlarına ve bir âdeti de çeşme tacının üzerine yerleştirilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen çeşmelerden; Ayşe Hanım, Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), Damad İbrahim Paşa (Şehzadebaşı Semtinde), Şehremini (Günaydın Sokak), Âşub Kadın (inşa kitabesi), Damad İbrahim Paşa (Beykoz İlçesi'nde. Çeşmenin üç adet kitabesinden bir âdeti kemer üzerinde yer

[528] KAFKAS, M., E., "Çeşmeler ve Sebiller", **Sanatsal Mozaik,** S.7, İstanbul, 1996.

almaktadır), Kâtip Muslihüddin, Mehmed Ağa (Hisar), III. Ahmed (Kâğıthane İlçesi'nde), Ahmediye (inşa kitabesi), İbnül Emin Ahmed Ağa (Namazgâhlı Çeşme), Ebezade Abdullah Efendi (Hatice Hanım Çeşmesi), Hibetullah Hanım, Mehmed Paşa, Ebu Bekir Ağa, Fındıklılı Mehmed Ağa, Saliha Sultan, Yahyazade Ahmed Efendi, Ayşe Behri Kadın, Hacı Beşir Ağa (onarım kitabelerinden birincisi), İbnülemin Ahmet Ağa, Tophanelizadeler, III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı avlusunda), Damad İbrahim Paşa (Uncular Semtinde), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Feyzullah Efendi, Hacı Süleyman Efendi, Hacı Halil Efendi, Halil Efendi, Kethüda Mehmed Paşa, Kethüda (inşa kitabesi), Mehmed Paşa (Genç), Mihrişah Kadın, Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın), Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın), Halil Ağa, Halil Efendi ve Kaymak Mustafa Paşa çeşmelerinin kitabeleri çeşmelerin kemeri üzerine konumlandırılmıştır.

Hacı Mustafa Ağa, Âşub Kadın (onarım kitabesi), Ahmediye (onarım kitabesi), Hacı Beşir Ağa (onarım kitabelerinden biri ve inşa kitabesi), İbnülemin Ahmet Ağa ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmelerinin kitabeleri çeşme nişinin içerisine yerleştirilmiştir.

Damad İbrahim Paşa (Beykoz İlçesi'nde. Üç adet kitabesinden iki âdeti) ve Kethüda çeşmelerinin (onarım kitabeleri) kitabeleri çeşmenin yan kanatları üzerinde bulunmaktadır. III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi'nin kitabesi ise çeşmenin üzerinde bulunan tacın üstünde yer almaktadır.

Bu dönem kitabelerinden; otuz üç âdetinin mermer malzeme ile on yedi âdetinin de taş malzeme ile yapıldığı tespit edilmiştir. İncelenen çeşmelerden; Hacı Mustafa Ağa, Ayşe Hanım, III. Ahmed Han Kütüphane, Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), Damad İbrahim Paşa (Şehzadebaşı Semtinde), Şehremini (Günaydın Sokak), Aşub Kadın, Mehmed Ağa (Hisar), Ahmediye, İbnül Emin Ahmed Ağa (Namazgâhlı Çeşme), Hibetullah Hanım, Ebu Bekir Ağa, Fındıklılı Mehmed Ağa, Saliha Sultan, Hacı Beşir Ağa (onarım kitabesi), İbnülemin Ahmet Ağa (Beyoğlu Kasımpaşa), Tophanelizadeler, III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı avlusunda), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Feyzullah Efendi, Hacı Halil Efendi, Halil Efendi (Üsküdar Selamsız Caddesinde), Kethüda Mehmed Paşa, Mehmed Paşa (Genç), Mihrişah Kadın, Şehzade

Numan, Şehzade Seyfettin, Şehzade Süleyman, Ümmü Gülsüm Sultan, Halil Efendi ve Kaymak Mustafa Paşa çeşmelerinin kitabeleri mermer malzemeden geriye kalan diğer çeşmelerin kitabeleri ise taş malzemeden yapılmıştır.

1723-1725 yılları arasında İranlılarla yapılan savaşı Osmanlıların kazanması üzerine İran dünyasına yeni bir açılış olmuş ve Safevilerin yaratmış olduğu kültür ortamı İstanbul'da da etkilerini göstermiştir. Bunun sonucu olarak İran'dan gelen sanatçılardan dolayı hat alanında Tâlik yazıya olan ilgi artmıştır[529]. Sultan III. Ahmed'in Bab-ı Hümayun önünde yaptırmış olduğu III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nin kitabesi için şairlerden kendi yazmış olduğu tarih beytini tamamlayan mısralar istemesi bu dönemde kitabe metinleri için bir tür yarışmanın düzenlendiğini düşündürmektedir. Ayrıca bazı çeşmelerin kitabe metinlerinin farklı şairlere ait olması da bu görüşü destekler niteliktedir. İncelenen çeşmelerin kitabelerinden otuz altı âdeti Talik, iki âdeti Celi Talik, beş âdeti Sülüs, sekiz âdeti Celi Sülüs ve iki âdeti de Rıka hat ile yazılmıştır. Çalışmaya dâhil edilen çeşmelerden; Hacı Mustafa Ağa, III. Ahmed Han Kütüphane, Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), Damad İbrahim Paşa (Şehzadebaşı Semtinde), Âşub Kadın (inşa kitabesi), Damad İbrahim Paşa (Beykoz İlçesi'nde), Mehmed Ağa (Hisar), III. Ahmed (Kâğıthane İlçesi'nde), Ahmediye, İbnül Emin Ahmed Ağa (Namazgâhlı Çeşme), Ebezade Abdullah Efendi (Hatice Hanım Çeşmesi), Hibetullah Hanım, Mehmed Paşa, Ebu Bekir Ağa, Saliha Sultan, Yahyazade Ahmed Efendi (inşa kitabesi), Hacı Beşir Ağa (inşa ve onarım kitabesinin birincisi), III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı avlusunda), Damad İbrahim Paşa (Uncular Semtinde), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Feyzullah Efendi, Hacı Süleyman Efendi, Kethüda Mehmed Paşa, Mehmed Paşa (Genç), Mihrişah Kadın, Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın), Şehzade Seyfettin, Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın), Ümmü Gülsüm Sultan, Kaymak Mustafa Paşa ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmelerinin kitabeleri Talik hat ile yazılmıştır. Şehremini (Günaydın Sokak) ve Kethüda çeşmelerinin (onarım kitabesi) kitabeleri ise Celî Talik hat ile yazılmıştır. Katalogda incelenen çeşmelerden; Kâtip Muslihüddin, Hacı Halil Efendi (Matbah Emini), Ayşe Behri Kadın, İbnül Emin Ahmed Ağa ve Halil Efendi çeşmelerinin kitabeleri sülüs hat ile yazılmış iken Ayşe Hanım, Âşub Kadın, Fındıklılı Mehmed Ağa,

---

[529] KUBAN, D., **İstanbul Bir Kent Tarihi (Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul),** İstanbul, 1996, s.311.

İbnülemin Ahmet Ağa, Tophanelizadeler, Hacı Halil Efendi, Kethüda (inşa kitabesi) ve Halil Efendi çeşmelerinin kitabeleri ise Celî Sülüs hat ile yazılmıştır. Yahyazade Ahmed Efendi ve Hacı Beşir Ağa çeşmelerinin (ikinci onarım kitabesi) onarım kitabeleri Rık'a hat ile yazılmıştır.

Kitabelerin sadece dokuz âdetinde eserin tarihi, ebcet hesabı ile belirtilmiştir. Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden; Ebu Bekir Ağa, Kâtip Muslihüddin, Âşub Kadın, Hacı Beşir Ağa, Halil Ağa, Ayşe Behri Kadın, Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), Hacı Süleyman Efendi ve Halil Efendi çeşmelerinde eserin tarihi ebcet hesabı ile yazılmıştır.

Çeşmelerin banileri yüzyıllara göre incelendiğinde XVI. yüzyıl çeşme banilerinin paşa unvanını taşıyan seçkin sınıf üyelerinden, XVII. yüzyılda da yüksek rütbeli askerler ve darüssade ağalarından oluştuğu görülmektedir[530]. Lale Devri'ne ait günümüze gelebilen çeşmelerden on bir âdetinin banisi kadın olup bu baniler içerisinde sultanların yanı sıra halktan hayırsever kadınlar da bulunmaktadır. Kadın banilerin bazı kitabe metinlerinde zevcesi, helali, kerimesi gibi ifadelerden bağımsız bir şekilde doğrudan isimleriyle belirtilmesi kadının sosyal hayata dâhil olduğunu kanıtlar niteliktedir. Örneğin Ayşe Hanım Çeşmesi'nin kitabesinde *"Rûz-ı mahşerde şefâ'at eylesin hem Mustafa / 'Ayişe'ye Cennet'te şurb-ı Kevser ecr ola"* dizelerinde bani sadece kendi ismiyle anılırken, Âşub Kadın Çeşmesi'nin kitabesinde *"Kethüda bânu(yi) saray-i devleti Âşub Kadın / Oldu Sultanı gibi cüyâ-yi hayrat-i hassan"* denilerek baninin bağımsız bir şekilde mesleği ile belirtilmesi kadının sosyalliğini vurgulaması açısından dikkat çekicidir.

Bu dönem çeşmelerinin kitabelerinin on beş âdetinde sadece bani, otuz iki âdetinde hem bani hem şair, bir âdetinde hem bani hem şair hem de hattat[531], bir âdetinde de sadece şair ismi[532] belirtilmiştir. Çalışma konusuna dâhil edilen çeşmelerden; Halil Efendi, Ayşe Hanım, Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), Âşub Kadın, Hacı Halil Efendi (Matbah Emini), İbnül Emin Ahmed Ağa, Ebezade Abdullah Efendi (Hatice Hanım Çeşmesi), Fındıklılı Mehmed Ağa, Yahyazade Ahmed Efendi, Ayşe Behri Kadın, Tophanelizadeler, Hacı Süleyman Efendi, Hacı Halil Efendi, Halil Efendi ve Hacı Mustafa Ağa çeşmelerinin kitabelerinde sadece bani ismi belirtilmişken Süleyman

---

[530] HAMADEH, S., **Şehr-i Sefa 18. Yüzyılda İstanbul**, İstanbul, 2010, s.127.
[531] Şehzadebaşı semtindeki Damad İbrahim Paşa Çeşmesi'nin kitabesinde Hattat Veliyüddin Efendi'nin imzası bulunmaktadır.
[532] Günaydın Sokağı Çeşmesi'nin kitabesinde sadece şairin ismi belirtilmiştir.

(Mihrişah Kadın), III. Ahmed Han Kütüphane, Damad İbrahim Paşa (Beykoz İlçesi'nde), Kâtip Muslihüddin, Ahmediye, III. Ahmed (Kâğıthane İlçesi'nde), Mehmed Ağa (Hisar), Hibetullah Hanım, Mehmed Paşa, Ebu Bekir Ağa, Saliha Sultan, Hacı Beşir Ağa, İbnülemin Ahmet Ağa, III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı Müzesi'nde), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Damad İbrahim Paşa (Uncular Semtinde), Feyzullah Efendi, Kethüda Mehmed Paşa, Kethüda, Mehmed Paşa (Genç), Mihrişah Kadın, Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey), Şehzade Seyfettin, Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın), Ümmü Gülsüm Sultan, Halil Ağa, Kaymak Mustafa Paşa ve Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) çeşmelerinin kitabelerinde hem bani hem de şair ismi belirtilmiştir. Damad İbrahim Paşa (Şehzadebaşı Semtinde) Çeşmesi'nin kitabesinde hem bani, hem şair hem de hattat ismi belirtilmiştir. Şehremini (Günaydın Sokak) Çeşmesi'nin kitabesinde ise sadece şair ismi belirtilmiştir.

4.5. SÜSLEME

Çalışma konusuna dâhil edilen eserlerin temel yapı malzemesinin taş olmasından dolayı eserlere taş süsleme hâkimdir. Ahşap süsleme ise sadece III. Ahmed Meydan, Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) ve Damad İbrahim Paşa (Şehzadebaşı semtinde) çeşmelerinin saçaklarında görülmektedir. Çeşmelerin süsleme programı; bitkisel, geometrik, yazı, silmeler/bordürler ve çini olmak üzere beş başlık altında incelenecektir.

Bezemeler genellikle çeşmenin ayna taşında, kemer köşelerinde, kemer aynasında ve tacında yoğun şekilde bulunmaktadır. Sulukları bulunan çeşmelerde ise sulukların genellikle yoğun bezemeli yapıldığı dikkati çekmektedir. III. Ahmed Meydan Çeşmesi bezeme programı açısından diğer çeşmelere farklılık göstermektedir. Tamamen mermer malzemeden yapılmış olan eserin her birimi aşırı derecede bezenmiş olup adeta eser üzerinde bezenmemiş boş bir yüzey bırakılmamıştır.

4.5.1. Bitkisel Bezeme

Eserlere çoğunlukla bitkisel bezeme hâkimdir. Bitkisel bezeme programı içerisinde selvi ağacı, hurma ağacı, kıvrık dal, yaprak, gülçe, gülbezek, rumi, palmet, lotus, hatayi, karanfil, gül ve ayçiçeği motifleri gibi klasik bezeme öğelerinin yanı sıra stilize edilmiş

bitki motifleri, vazo içinde çiçek ve kâse içinde meyve motifleri gibi düzenlemelerin de yapıldığı görülmektedir.

Lotus, palmet ve rumi motifleri Türk süsleme sanatında sıklıkla karşılaştığımız motiflerdir. Bu motifler bir bordür halinde eseri bezeyebildikleri gibi dallar aracılığıyla yüzeye yayılarak girift bir kompozisyon da oluşturabilmektedirler. Lotus motifi, bir su bitkisi çiçeğinin üsluplaştırılmış görüntüsü olup kaynağı Mısır olarak bilinmektedir. Türkler bu bitkisel bezeme unsurlarını, Şamanist inanç döneminden aldıkları motiflerle kutsallaştırarak bütünleştirmişlerdir[533]. Palmet ve rumi motiflerinin de anavatanı Eski Mısır Sanat çevresi olarak kabul edilmektedir. Bu çevrede yetişen papirüs ve palmiye ağaçlarının motifin şekillenmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Palmet ve rumi motiflerinin erken örnekleri, M.Ö. I. Binde Akdeniz çevresinde oluşan kültür çevrelerinde yaygınlaşmıştır[534]. Lale Devri'nde rumi ve palmetlerin ortak bezemede yer aldığı örnekler çoğunluktadır. Bunun yanı sıra kurnaların altından zemine doğru sarkan iri bir palmet motifinin de tercih edilen motifler arasında olduğu görülmektedir. Bu dönem eserlerine işlenmiş palmetlerin yaprak sayısının üç ve beş arasında değiştiği gözlenmektedir. İncelenen çeşmelerden yirmi üç âdetinde rumi ve palmet motifleri kullanılmıştır. Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerden; Ayşe Hanım, Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), Damad İbrahim Paşa (Eminönü), Damad İbrahim Paşa (Beykoz), III. Ahmed, Ahmediye, Ahmed Ağa (Pirinçci), Hibetullah Hanım, Fındıklılı Mehmed Ağa, Ayşe Behri Kadın, III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı avlusunda), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Feyzullah Efendi, Hacı Süleyman Efendi, Kethüda, Mehmed Paşa (Genç), Mihrişah Kadın, Şehzade Mustafa, Halil Ağa, Kaymak Mustafa Paşa ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmelerinde rumi ve palmet motifleri kullanılmıştır. Verilen örnekler bu motiflerin Lale Devri'nde de hâlâ devam ettirildiğini kanıtlamaktadır.

Türk süsleme sanatında ağaç motifi heraldik (armasal) düzenlemelerin kuruluşunda yer alan önemli bir unsur olmuştur. Anadolu Türk devletlerinde İslam'ın etkisiyle ağaç ve meyveli ağaç motiflerine çok önem verilmiştir[535]. Selvi ağacı motifi de Türk sanatında yaygın bir şekilde kullanılan motiflerden biri olup XVI - XVII. yüzyıl çini ve

---

[533] CANTAY, G., "Türk Süsleme Sanatında Meyve", **Turkish Studies, C.III.,** Ankara, 2008, s.33-40.
[534] GÜNDOĞDU, H., "İkonografik Açıdan Türk Sanatında Rumi ve Palmetler", **Güner İnal'a Armağan Kitabı,** Ankara, 1993, s.197.
[535] CANTAY, G., **a.g.m.,** s.35.

minyatürlerinde karşımıza çıkmaktadır[536]. Genellikle mezar taşlarında görmeye alışkın olduğumuz selvi ağacı motifi, çeşmelerde ise çoğunlukla ayna taşı üzerine işlenmiş bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu döneme ait çeşmelerden dokuz âdetinin ayna taşına selvi ağacı motifi tasvir edilmiştir. Bunlar; Ayşe Hanım, Hibetullah Hanım, Damad İbrahim Paşa (Beykoz), Halil Ağa, Fındıklılı Mehmed Ağa, Hacı Süleyman Efendi, Feyzullah Efendi, Halil Efendi (Üsküdar) ve İbnül Emin Ahmed Ağa (Namazgâhlı) çeşmeleridir. Ayna taşı üzerine selvi ağacı motifi işlenmiş çeşmelere; İstanbul Mustafa Ağa Meydan (M.1681)[537], Kaptan Hacı Hüseyin Paşa (M.1732), Hekimoğlu Ali Paşa Meydan (M.1732), Bereketzade (M.1732), Azapkapı Saliha Sultan (M.1732)[538] çeşmelerini vb. çeşmeleri örnek verebiliriz.

Mezar taşları için vazgeçilmez bir motif olan bunun yanı sıra işleme, çini vb. gibi el sanatlarında da farklı üsluplarla tasvir edilen hurma ağacı motifinin erken örneklerini, XVII. yüzyılda görmek mümkündür[539]. İslâm ikonografisinde cennet meyveleri arasında sayılan hurma, ölümle yaşam arasında bir köprü oluşturarak sonsuz yaşamı simgelemektedir[540]. Çeşmelerin bezeme programında da yer alan bu motifin taşa işlenmiş ve çok stilize edilmiş bir örneği Konya Mevlana Dergâhı Tilavet Odası kemerlerinde görülmektedir. Bu örnek, İstanbul'da kullanılan bir bezeme öğesinin Anadolu'ya ulaşarak kullanılmış olmasını göstermesi açısından önemlidir[541]. Lale Devri'ne ait çeşmelerden Eyüp İlçesi'nde bulunan Ayşe Behri Kadın Çeşmesi ile Kâğıthane İlçesi'nde bulunan III. Ahmed Çeşmesi'nde hurma ağacı motifleri yer almaktadır. Çeşme bezeme programında bu motifin yer almasını, baninin yaptığı hayır işiyle cennete sonsuz bir yaşama ulaşma arzusu olarak yorumlayabiliriz.

Türk sanatının vazgeçilmez bezeme öğelerinden olan çiçek motifleri de Lale Devri'nde sıkça kullanılan motiflerdendir. Erken dönem Osmanlı Sanatı'nda bitkisel bezeme öğeleri stilize edilerek işlenmiştir. Buna karşın Bursa Yeşil Camii ve Türbesi'nde, Edirne Muradiye Camii'nin çinilerinde ve Milas Firuz Bey Camii'nde çiçek

---

[536] UYSAL, O., **a.g.m.,** s.42.
[537] KARAKAYA, E., "Mustafa Ağa Meydan… **a.g.m.,** s.559.
[538] BARIŞTA, Ö., **İstanbul Çeşmeleri, Azapkapı… a.g.e.,** s.102. Ayrıca bkz. ÇÖL, N., "Galata Kent Dokusu İçerisinde Saliha Sultan Sebil Çeşmesinin Değerlendirilmesi", **Turkish Studies, C.VI.,** Ankara, 2011, s.645-659.
[539] BARIŞTA, Ö., **İstanbul Çeşmeleri, Azapkapı… a.g.e.,** s.114.
[540] GÜLTEKİN, E., R., "Türklerde Bereket Sembolü Olarak Kullanılan Meyve Motifleri ve Mimaride Değerlendirilmesi", **Turkish Studies, C.III.,** Ankara, 2008, s.13.
[541] BARIŞTA, Ö., **İstanbul Çeşmeleri, Azapkapı… a.g.e.,** s.114.

tasvirlerinin natüralist bir üslupta işlenmiş oldukları görülmektedir[542]. Lale Devri Bitkisel bezemelerinde dikkati çeken en önemli unsur ise çiçek motiflerinin daha natüralist bir üslupta yapılmış olmalarıdır.

Bitkisel bezeme öğelerinden biri olan gül motifleri; grup içinde, tek dal halinde ya da gonca şeklinde; profilden veya cepheden olmak üzere farklı şekillerde tasvir edilmiştir. Özellikle; minyatür, çini ve mermer üzerinde yoğun olarak kullanılmış olan gül motifi, Hz. Muhammed'in sembolü olması nedeniyle dini kitaplarda da sıkça karşımıza çıkmaktadır[543]. Bu motif, XVI. yüzyıldan itibaren daha natüralist bir üslupla tasvir edilmeye başlanmıştır[544].

Döneme ismini veren lale motifinin, bezeme programında kullanılmasına karşın diğer çiçek motifleri kadar yaygın bir şekilde kullanılmadığı tespit edilmiştir. Lale, bu dönemde bir bezeme öğesi olmaktan ziyade yetiştirilen ve sevilen bir bitki olarak ün salmıştır. Buna karşın lale çiçeğinin yer aldığı kompozisyonlarda lale, genellikle kompozisyonun üst kısmını oluşturan bir motif olmuştur. Lale motifi XIII. yüzyıldan itibaren Selçuklular dönemine ait yazma kitap ve kitap kaplarına stilize bir şekilde işlenmiştir. Bu motifin çini üzerine işlenmiş ilk örneği ise XVI. yüzyılda Şehzade Mehmed Türbesi'ndeki pencere üstlerinde yer alan kitabelerden birinde satırlar arasına tasvir edilmiş şekilde karşımıza çıkmaktadır[545]. Lale çiçeğinin tasvirinde zaman içerisinde değişiklikler olduğu tespit edilmiştir. Motif, XVI. yüzyılda yuvarlağa yakın oval formlarda tasvir edilirken, XVIII. yüzyılda uzun kadehler şeklinde tasvir edilmeye başlanmıştır. XIX. yüzyılda ise Rokoko üslüpla birlikte yerini gül motifine bırakarak kaybolmuştur[546]. Döneme ismini veren lale çiçeği motifi ise; III. Ahmed Han Kütüphane, Damad İbrahim Paşa (Eminönü), Ahmed Ağa (Pirinçci), Ebubekir Ağa, Fındıklılı Mehmed Ağa, III. Ahmed Meydan, Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan) ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmelerinde bezeme öğesi olarak kullanılmıştır. Araştırma konusu dâhilinde incelenen elli adet çeşmeden

---

[542] AYTAÇOĞLU, L., Z., **İstanbul Lale Devri (1703-1730) Mimari Bezemesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),** Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, 1993, s.139.
[543] DEMİRİZ, Y., **Osmanlı Kitap Sanatında Natüralist Üslupta Çiçekler,** İstanbul, 1986, s.346-347.
[544] UYSAL, O., **a.g.m.,** s.48-49.
[545] HAKVERDİOĞLU, M., "Lale Devri ve Lale İsimleri", **Turkish Studies, C.III.,** Ankara, 2008, s.472-474.
[546] DEMİRİZ, Y., **Osmanlı Kitap… a.g.e.,** s.355.

sadece sekiz âdetinde lale motifinin bezeme öğesi olarak kullanılması dikkat çekici bir özelliktir.

Selçuklu Dönemi taş ve çini işlerinde kullanılan karanfil motifinin, XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle çini olmak üzere kumaş üzerine de işlendiği görülmektedir[547]. Karanfil motifinin kökeni Asya ve Anadolu'dur. XIV. Yüzyıldan itibaren daha natüralist şekilde tasvir edilen karanfil motifinin en dikkat çekici özelliği, profilden tasvir edilmesidir[548]. Lale Devri çeşmelerinde de gördüğümüz bu motif, natüralist bir üslupla tasvir edilmiştir.

Lale Devri bitkisel bezeme programı içerisinde vazo içinde çiçek ve kâse içinde meyve motifleri gibi düzenlemeler de karşımıza çıkmaktadır. Çiçek ve meyve tasvirleri Türk sanatında cennet veya aşkın sembolü olarak kullanılmıştır[549]. Çeşmelerin birer hayır yapısı olduğu göz önüne alındığında bu tasvirlerin cenneti simgelediğini söyleyebiliriz. Türk sanatı için yeni bir kompozisyon şekli olmayan bu düzenlemeler Lale Devri'nde daha natüralist bir şekilde tasvir edilmişlerdir. XV. ve XVI. yüzyıllarda da örneklerini gördüğümüz vazolu çiçek motifleri; çini, seramik, minyatür, duvar resimleri gibi geniş bir kullanım alanında görülmektedir. Bursa Cem Sultan Türbesi ve Edirne Muradiye Camii'nin duvar resimlerinde bulunan vazolu çiçek buketleri XV. yüzyıla tarihlenirken, Topkapı Sarayı ve İstanbul Rüstem Paşa Camii'ndeki çinilerde tasvir edilen vazolu çiçek buketleri XVI. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Bolvadin Ağılönü Çeşmesi'nin (H.1120 – M. 1709) nişinin iç kısmına yerleştirilmiş mermer panolar üzerine işlenmiş vazo içerisinde çiçek tasvirleri III. Ahmet Meydan Çeşmesi'nde olduğu gibi bir sehpa üzerine konumlandırılmıştır[550]. 1960 yılında yıkılarak günümüze ulaşamayan İzmit Mehmed Ağa Çeşmesi'nde de vazo içinde çiçek motifi bir sehpa üzerinde tasvir edilmişti[551].

Lale Devri çeşmelerinden; III. Ahmed Han Kütüphane, III. Ahmed Meydan, Kâtip Muslihüddin ve Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) çeşmelerinin ayna taşlarında vazo içerisinde çiçek motifleri bulunmaktadır. III. Ahmed

---

[547] DEMİRİZ, Y., **Osmanlı Kitap… a.g.e.,** s.353.
[548] AYTAÇOĞLU, L., Z., **a.g.t.,** s.140.
[549] ŞAHİN, S.,**Değişim Sürecinde Osmanlı Mimarlığı III. Ahmed ve I. Mahmud Dönemi (1703-1754),** İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2009, s.208. Ayrıca Bkz. ÖGEL, S., "18 ve 19. Yüzyıl Osmanlı Sanatında Taş Üzerinde Cennet İmgelerinden Örnekler", **Sanat Tarihi Defterleri 3,** İstanbul, s.73-91.
[550] UYSAL, O., **a.g.m.,** s.43-46.
[551] AYTAÇOĞLU, L., Z., **a.g.t.,** s.146.

Meydan Çeşmesi'nin ayna taşına işlenmiş vazo içinde çiçek motifi ise altı ayaklı bir sehpa üzerinde betimlenmiştir. Kâtip Muslihüddin Çeşmesi'nde vazo içinde çiçek motiflerinin yanı sıra kâse içerisinde meyve motifleri de bulunmaktadır. Türk sanatında içi meyvelerle dolu kâse tasvirlerine mezar taşları üzerinde sıklıkla rastlanılmaktadır. İslam inancına göre cennetin meyvelerle dolu bir bahçe olması bu tasvirin, ölen kişinin cennete göç ettiğine dair sembolik bir anlamla kullanıldığını düşündürmektedir. Kişi hayattayken yaptığı iyiliklerinin karşılığı olarak cennete göç etmiştir. Çeşme gibi hayır yapıları üzerinde yer alan kâse içinde meyve tasvirlerini de benzer inanıştan yola çıkarak baninin yapmış olduğu bu hayratla cennete ulaşma arzusunu sembolize ettiğini düşünebiliriz. Kâğıthane İlçesi'ndeki III. Ahmed Çeşmesi'nin kuzey cephesindeki ayna taşının üzerine de kâse motifi yapılmıştır ancak buradaki kâsenin içerisinde meyve değil bir tür sebzeyi andıran yaprak motifleri bulunmaktadır. Kabartma tekniğiyle yapılan bu bezemeler bazen III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nin ayna taşındaki sehpa örneğinde olduğu gibi perspektifi kullanarak üç boyutlu tasvir edilmişlerdir. İki boyutlu betimlenmiş örnekler de ise kabartma tekniğinin kullanılmasıyla kazanılmış hacim üç boyut etkisi yaratmıştır. Vazo içinde çiçek ve kâse içinde meyve tasvirlerine; Tokat-Niksar Halil Efendi (M.1710)[552], Cerrah Mehmed Paşa (XVI. yüzyıl), Hatice Valide Sultan (XVII. yüzyıl), Kaptan Hacı Hüseyin Paşa (M.1732), Topçubaşı İsmail Ağa (M.1731), Kemankeş (M.1732), Azapkapı Saliha Sultan (M.1732), Hekimoğlu Ali Paşa Meydan (M.1732) ve Bereketzade (M.1732) çeşmelerini örnek verebiliriz.

Açılmış çiçek formunda olan gülbezek motifleri Osmanlı Sanatında sıklıkla kullanılan bir motif olmuştur. Lale Devri'ne ait yirmi üç adet çeşmede gülbezek motifinin tasvir edilmiş olması motifin, bu devirde de tercih edildiğini kanıtlamaktadır. İncelenen çeşmelerden; Ayşe Hanım, Damad İbrahim Paşa (Eminönü), Şehremini (Günaydın Sokak), Ahmediye, Ahmed Ağa (Pirinçci), Hacı Halil Efendi (Matbah Emini), Hibetullah Hanım, İbnül Emin Ahmed Ağa (Babadağı yokuşunda), III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı avlusunda), Damad İbrahim Paşa (Üsküdar), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi), Hacı Süleyman Efendi, Halil Efendi (Üsküdar Selmasız Caddesi'nde), Kethüda Mehmed Paşa, Mehmed Paşa (Genç), Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın), Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın), Halil Ağa

[552] GÜNDOĞDU, H., BAYHAN, A., AKTEMUR, M.,vd., **a.g.e.,** s.469.

ve Halil Efendi (Üsküdar) çeşmelerinde klasik bir bezeme öğesi olan gülbezek motifi kullanılmıştır.

Fatih İlçesi'nde bulunan Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi ile Topkapı Sarayı önünde bulunan III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nde Barok Dönem için karakteristik sayılabilecek kenger yaprağı motifi kullanılmıştır. Ancak Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi, H.1322 (M.1904) yılında onarım görmüş olup çeşmenin günümüzdeki görünümü onarım yılının üslupsal özelliklerini göstermektedir.

4.5.2. Geometrik Bezeme

Lale Devri çeşmelerinde geometrik bezeme yoğunlukta değildir. Geometrik bezeme başlığı altında değerlendirebileceğimiz dairevi veya elips şeklinde madalyonlar, mukarnaslar, rozetler, genellikle dairevi şekilde yapılan kabaralar, kum saati, zincir ve balıksırtı (balık pulu) motifleri klasik dönemde de sıkça kullanılan motiflerdendir. Anadolu Türk mimarisinde sıkça kullanılan ve her yüzeye uygulanabilen mukarnaslar, özellikle saçaklarda tek sıra şeklinde çok sık kullanılmış olmasına rağmen kemer içi dolgusu olarak sadece III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi'nde karşımıza çıkmaktadır. Rozetler; Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı mimari bezemesinde çok sık kullanılan bir bezeme öğesidir. Bu motifin kullanımı, Lale Devri'nde de aynı yoğunlukta devam etmiştir ve genellikle kemer köşeliklerine, kemerlerin kilit taşı üzerine veya ayna taşları üzerine işlenmiştir. Kabaralar ise rozetler kadar geniş bir kullanım alanı bulamamıştır. Bu dönemde çeşmelerin üzerini örten kemerlerin çoğunlukla klasik dönemde sıkça kullanılmış olan sivri kemer olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra istiridye kabuğu şeklinde dolgulanmış kemerlerin, iki kademeli kemerlerin, dalgalı kaş kemerlerin ve dilimli yalakların da bu dönem de tercih edilen mimari öğeler arasında olduğu dikkati çekmektedir. Lale Devri'nde hâlâ klasik dönem etkisinde devam eden diğer bir bezeme türü ise; III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nde karşılaştığımız kemerlerde renkli taş kullanımı ile elde edilmiş almaşıklık, çiniler, pars benekleri (çintemani) ve şemse motifleridir. Osmanlı mimarisinde erken tarihlerden itibaren görülen testere dişi motifi ise; Silahdar Mehmed Ağa Çeşmesi ile Kâğıthane İlçesi'nde bulunan III. Ahmed Çeşmesi'nin kuzey cephesindeki kemerde karşımıza çıkmaktadır.

4.5.3. Yazı (Hat)

Osmanlı mimarisinde yazı (hat) sadece eser hakkında bilgi veren bir belge olarak düşünülmemiş aynı zamanda süsleme programının bir parçası olarak değerlendirilmiştir.

Lale Devri'nde de bu özellik devam etmiş; ayet, onarım ya da inşa kitabeleri eserin birer süsleme öğesi olarak değerlendirilmiş ve kitabe metninin içeriği kadar hattın güzelliğine de önem verilmiştir. Sultan III. Ahmed Han'ın Topkapı Sarayı önünde yaptırmış olduğu III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nin kitabesini kendi hattıyla yazması ve imzasını atması bu dönemde hat sanatına verilen değerin kanıtıdır. Çalışma konusuna dâhil edilen çeşmeler incelendiğinde daha çok Tâlik hattın tercih edilmiş olduğu dikkati çekmektedir. Bunun nedeni ise 1723-1725 yılları arasında İranlılarla yapılan savaşı Osmanlıların kazanması sonucunda İran'dan pek çok sanatçının İstanbul'a getirilmesinin etkileri olarak açıklanabilir. Bu yeni kültür ortamı hat alanında Tâlik yazıya olan ilgiyi artırmıştır[553]. Talik Hat en çok Osmanlı Devleti ve İran'da kullanılan bir hat türü olmuştur. İran'da Talik hattın üslubu Osmanlı Devleti'nde uygulanan Talik hattan daha yetkindir. Osmanlı hattatları Talik hattı kendi zevklerine uygun hale getirerek yeni bir estetik anlayışıyla bir Türk ekolü oluşturmuşlardır. Sami Efendi'nin Beyazıd Kapalı Çarşı'nın ikinci kapısı üzerine yazmış olduğu Talik Hat, Türk Talik Hattı'na en güzel örneklerden biridir[554]. Sami Efendi'nin bu hattına dair şöyle bir olay anlatılmaktadır:

"*Bu kitabe yazılıp taşa hâkkolunarak yerine konduktan sonra, İstanbul'a gelen ismini tespit edemediğimiz bir İranlı hattat, kitabeyi yerinde görür ve zamanın sahhaflarından İranlı Nasrullah Efendi'ye, kendisini bu yazının hattatına götürmesini söyler. Gittiklerinde, Sâmi Efendi'nin elini öpmek ister. Sâmi Efendi elini kaçırırken, tercümanlık eden Nasrullah vasıtasıyla, bu tâzimin sebebini sorar. İranlı hattatın cevabı şu olmuştur: 'Talik'in incesini güzel yazan bizde hâlâ çoktur. Lâkin bu kalınlıkta Celî Talik'i bu letafette yazacak yoktur. Onun için öpmek istedim!'*"[555]

4.5.4. Silme/Bordür

Lale Devri çeşmelerinde iç ya da dışbükey şekilde profillendirilmiş silmeler ile bezemeli veya sade bırakılmış bordürlerin yoğunlukla kullanıldığı görülmektedir. Bu dönemde bezemesiz düz silmelerin ve bordürlerin yanı sıra zig zag ya da çeşitli çiçek motifleriyle bezenmiş silme ve bordürler de süsleme programı içerisinde yer almıştır.

---

[553] KUBAN, D., **İstanbul Bir Kent Tarihi (Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul),** İstanbul, 1996, s.311.
[554] YAZIR, M., B., **Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli, (III. Kısım),** Ankara, 1989, s.338.
[555] YAZIR, M., B., **a.g.e.,** s.338.

4.5.5. Çini Süsleme

İncelenen çeşmelerden sadece III. Ahmed Meydan ve Hatice Hanım çeşmelerinde çini süsleme bulunmaktadır. Türklerin çini malzemeyi kullanımı Uygurlar dönemine kadar uzanmaktadır. Anadolu'da Selçuklular ve Osmanlılar zamanında ise çininin, mimari dekorda temel unsurlar arasında yer aldığı görülmektedir[556]. Osmanlılar çini malzemeyi dış cepheden ziyade iç mekânlarda kullanmayı tercih etmişlerdir[557]. Ancak Bab-ı Hümayun önündeki III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nde de görüldüğü gibi çinilerin bordürler şeklinde cephelere uygulandığı örnekler de mevcuttur. Lale Devri'nde Damad İbrahim Paşa'nın Tekfur Sarayı'nda bir çini atölyesi açtırması çiniciliğin kısa bir süre daha devamını sağlamıştır. Bu devirde kullanılan çiniler genellikle Damad İbrahim Paşa'nın açtırmış olduğu saray atölyelerinin üretimi olmuştur. Ancak bu dönemde Kütahya çinilerinin de yaygın bir şekilde kullanıldığı hatta M.1710 yılında III. Ahmed'in kızı Fatma Sultan'ın sarayı için gerekli çinilerin siparişini Kütahya'ya verdiği bilinmektedir[558]. Hatice Hanım Çeşmesi'nde kullanılan çini kuşaklarında mavi, beyaz ve sarı renklerin kullanılmış olması Kütahya ve Tekfur Sarayı çinilerinin özelliklerini taşımaktadır[559]. Eserde kullanılan çinilerin, Kütahya çinilerine de benzerlik göstermesine rağmen bu dönemde saray içinde çini atölyelerinin bulunmasına dayanarak buradaki çinilerin Tekfur Sarayı'nda imal edildiği söylenebilir. Buna ek olarak çini kuşaklarının desenlerinde bir devamlılığın gözlenememesi bu çinilerin devşirme olabileceğini de akla getirmektedir.

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerin bezemeleri genel olarak değerlendirildiğinde Lale Devri'nde, klasik dönem mimarisinde sıkça kullanılmış bezeme türlerinin kullanılmaya devam ettiği dikkati çekmektedir. Bu dönemde bezeme öğeleri daha natüralist bir şekilde işlenmiştir. Özellikle vazo içinde çiçek ve kâse içinde meyve tasvirlerinde perspektif kullanılarak üç boyutlu bir görünüm elde edilmiştir. Taş süslemenin hâkim olduğu bu dönem çeşmelerinde, çok sınırlı olmakla birlikte çini

---

[556] GÜLTEKİN, E., R., **a.g.m.,** s.26.

[557] MÜLAYİM, S., "Mimari Kişilik ve Çini", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı,** İstanbul, 2007, s.279. Çini sanatıyla ilgili olarak ayrıca bkz. YETKİN, Ş., **Anadolu'da Türk Çini Sanatı'nın Gelişmesi,** İstanbul, 1986.

[558] DEMİRSAR, ARLI, B., "Kütahya Çiniciliği", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı,** İstanbul, 2007, s.333.

[559] Daha geniş bilgi için bkz. DEMİRSAR, ARLI, B., "Kütahya Çiniciliği", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı,** İstanbul, 2007, s.329-348 ve YENİŞEHİRLİOĞLU, F., "Tekfur Sarayı Çinileri ve Eyüp Çömlekçiliği", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı,** İstanbul, 2007, s.349-364.

süslemeler de bulunmaktadır. İncelenen çeşmelerin hiçbirinde figürlü süslemenin bulunmaması da dikkati çeken diğer bir özelliktir.

4.6. BANİ ve SANATÇILAR

Bu dönemde inşa edilmiş çeşmelerin banilerinin kim olduğuna dair bilgileri eserlerin kitabelerinden öğrenmek mümkün olmasına karşın kitabelerde sanatçı ve mimarların isimlerine yer verilmediği görülmektedir. Sadece Damad İbrahim Paşa Çeşmesi'nin (Şehzadebaşı semtinde) kitabesinde Hattat Veliyüddin Efendi'nin imzası bulunmaktadır. Bu dönem çeşmelerini inşa eden mimarlar hakkında da hiçbir bilgi bulunmamakla birlikte kaynaklarda, sadece Bab-ı Hümayun önünde yer alan III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nin mimarının dönemin baş mimarı olan Mehmed Ağa olduğu belirtilmektedir. Ancak bu konu hakkında araştırmacılar arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Eserlerde sanatçı ve mimar isimlerinin belirtilmemiş olması bu eserlerin bir ekip tarafından yapıldığını düşündürmektedir.

Lale Devri'nde çeşme inşa ettiren banilerin sadece saray mensupları olmadığı halktan kişilerin de çeşme inşa ettirebildiği görülmektedir. Beykoz'da yer alan Ayşe Hanım Çeşmesi'nin Ayşe isimli bir hayırsever tarafından inşa ettirilmiş olması buna örnektir. Bu dönemde kadın banilerin sayısında diğer yüzyıllara oranla bir artış yaşanmıştır. Mihrişah Sultan, Emetullah Kadın, Saliha Sultan, Safiye Sultan, Fatma Sultan ve Aşub Kadın Lale Devri'nde çeşme inşa ettiren tespit edebildiğimiz kadın baniler arasındadır[560].

Osmanlı Devleti'nde din ve toplumsal kurallar kadınların fiziksel olarak kendilerini göstermelerine engel teşkil etmesinden dolayı kadınlar hayır yapıları yaptırarak kendilerini ifade etme imkanı bulmuşlardır[561]. Çeşmelerin küçük boyutlu olmaları ve diğer hayır yapılarına kıyasla daha az masraflı olmaları da Osmanlı kadınlarının kendilerini ifade etmelerinde etkin bir rol oynamıştır.

---

[560] Bahsi geçen kadın banilerin hayatlarına dair kısa bilgiler inşa ettirmiş oldukları eserlerin dipnotlarında verilmiştir.

[561] BATES, Ü., "Women As Patrons of Architecture in Turkey", **Women in The Muslim World,** Harvard, 1978, s.249-250.

V. BÖLÜM

5. SONUÇ

Lale Devri, Osmanlı Devleti'nin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarında hakkında en çok yazılan ve tartışılan dönemlerinden birisidir. Ancak Lale Dönemi'nin hem sosyal hayatıyla hem de sanatıyla ilgili yapılan değerlendirmelerin tamamı eksik, hatalı ve önyargılıdır. Bu dönemle ilgili sayısız araştırmalar yapılmasına rağmen, önyargıların etkisiyle birkaç araştırma hariç, sonuçlar hep aynı pencereden bakılarak elde edilmiştir.

Lale Devri günümüzde radikal değişikliklerin yapıldığı, geleneklerin göz ardı edildiği, tamamen yenilikçi, yüzünü batıya çevirmiş bir dönem olarak algılanmaktadır. Bu dönemle ilgili yapılan birçok çalışmanın sonucu olarak, Lale Devri'ne tarihlendirilen eserlerin aşırı derecede bezendiği ve hatta bu bezeme öğelerinin batıdan ithal edildiği, bu dönemde Osmanlı bezeme sanatında Barok etkili yeni motiflerin görülmeye başlandığına dair yaygın bir kanaat mevcuttur. Bu tezin katalog ve değerlendirme bölümlerinde tüm detaylarıyla ele alınan eserler bu düşüncenin ve önyargıların yanlışlığını ortaya koymaktadır. Lale Devri çeşmelerinde görülen öğelerin hiçbiri ithal edilmemiş olup Osmanlı Mimarisi'nde hep var olan ancak yaygın bir şekilde kullanılmayan öğelerdir. Geçmişte bırakılan bu öğeler, Lale Devri'nde yeniden gün yüzüne çıkarılarak yeni bir tasarım anlayışıyla yeniden kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle Lale Devri çeşmeleri için tek bir plan tipi ve tek bir bezeme tarzından bahsetmek olanaksızdır. Yine bu dönem için söylenen; süslemede Barok Sanatı'nın etkisinde kalındığı düşüncesi de hatalıdır.

XVIII. yüzyılda özellikle Lale Devri'nde çeşme yapımında bir artış olduğu gözlenmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri, bu dönemde yaşanan siyasi ve mali istikrara paralel olarak artan nüfustur. Ancak çeşmelerin inşasındaki artışı sadece nüfus ile açıklamak yetersiz kalacaktır. Çünkü XVIII. yüzyıl tüm dünyada değişim rüzgârlarının estiği, insanların dini ve askeri yapılardan çok sivil mimariye yöneldiği ve

sivil mimaride de yeni arayışlar içerisine girdiği bir dönemdir. Doğal olarak Osmanlı Devleti de zamanın ruhuna ayak uydurmuş ve sivil mimariye bir yönelim yaşamıştır. Ancak bu yönelim kökten değişiklikler getirmemiş, kendi kültüründe olanı farklı bir tarzda sergilemesini sağlamıştır.

Tüm dünyada sivil mimariye ciddi bir dönüşün yaşandığı XVIII. yüzyılda; köşk, saray, kasır gibi mimari yapıların inşası artmış, bahçe ve meydan düzenlemelerinde yeni uygulamalar yapılmış ve bu yeni uygulamaların en belirleyici elemanları çeşmeler ve havuzlar olmuştur. Bu yüzyılda su, sadece biyolojik bir ihtiyaç olarak görülmemiş, kendisine giydirildiği mimarinin büyüklüğü, malzemesi, bezeme zenginliği ve kitabe metinleri ile baninin kişiliğini yücelten birer temsil anıtları olmuştur. Bunun yanı sıra çeşmelerin küçük boyutlu ve diğer hayır yapılarına oranla daha az masraflı olmaları da bu yapıların hayrat olarak seçilme nedenleri arasındadır. XVIII. yüzyılda eski bünyelerine oranla heybetli, ancak diğer mimari yapılara oranla küçük olan ve kentin sokaklarında sergilenen çeşmeler, baninin tanınması ve itibarı için çok işlevsel yapılar olarak Osmanlı Mimarisi'nde geniş bir yer tutmuştur.

Lale Devri, çeşme mimarisinde hem malzeme, hem süsleme hem de mimari alanlarda birçok denemenin yapıldığı bir dönemdir. Öyle ki; aynı baninin inşa ettirmiş olduğu çeşmelerde bile üslupsal bir birlik bulunmaması dikkat çekicidir. Baniler bu küçük boyutlu eserlerle isteklerini kolayca yerine getirebilirlerken sanatçılar da yeteneklerini kolayca sergileme şansı bulmuşlardır. Böylece bu küçük boyutlu eserler, özellikle meydan çeşmeleri adeta Avrupa meydanlarını süsleyen heykellerin yerini almıştır. Lale Devri'nde meydan çeşmesi kavramına anıtsallık ve işlevselliğin yanı sıra görsel bir etki katılmıştır. Ancak hiçbir bezeme öğesinin bulunmadığı tamamen fonksiyonel çeşmelerin de inşa edildiği görülmektedir. Lale Devri çeşmelerinde en çok dikkati çeken özelliklerden bir diğeri de bu dönemde inşa edilen çeşmelerin yarısına yakınında klasik dönem özelliklerinin, çeşmelerin inşasında aynen devam ettirilmiş olmasıdır. M.1730 yılında Lale Devri bitmiş olmasına rağmen, bu döneme ait çeşmelerin plan ve bezemelerinde tespit edilen klasik etkiler, Sultan I. Mahmud'un hükümranlığı sırasında da Bereketzade (M.1732), Tophane Meydan (M.1732) ve Hekimoğlu Ali Paşa (M.1734) çeşmeleri gibi önemli örneklerle bir süre daha devam ettirilmiş ancak 1740'lara gelindiğinde bu etki azalarak mimaride bir dönüşüm yaşanmıştır.

Lale Devri'nde inşa edilmiş çeşmeleri, yapısal özellikleri dikkate alındığında cephe kompozisyonları ve bulundukları yere göre iki grupta incelemek mümkündür. Cephe kompozisyonuna göre çeşmeler; tek kemerli (sivri, yuvarlak, dalgalı, düz atkı kemerli), yan yana iki kemerli, iki cepheli, dört cepheli ve nişsiz düz cepheli çeşmeler olmak üzere beş başlık altında değerlendirilmiştir. Bulundukları yere göre çeşmeler; bağımlı (bir yapının duvarıyla birlikte inşa edilen çeşmeler, herhangi bir yapının duvarına sonradan eklenen çeşmeler) ve bağımsız çeşmeler (meydan çeşmeleri, köşe çeşmeleri ve su depolu çeşmeler) olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Namazgâhlı çeşmeler ise ayrı bir grup olarak değerlendirilmiştir. Bütün bunlara ek olarak bu dönemde üç cepheli, eyvanlı, minareli ve iç içe iki kemerli çeşme örneklerinin inşa edilmediği dikkati çekmektedir. Lale Devri'nde birçok çeşme türünün inşa edilmiş olmasına karşın, inşa edilen çeşmelerin hiçbirisinde yeni bir plan tipi uygulanmamış olup Osmanlı Mimarisi'ndeki mevcut plan tiplerinin aynen ya da geliştirilerek yeniden tekrarlanmış olduğu dikkati çekmektedir. Bu dönemde çeşmelerin malzeme, plan ve bezeme öğelerine daha önceki uygulamalardan farklı olarak bir yenilik getirilmemiş olması şaşırtıcı bir sonuçtur.

Lale Devri çeşmelerinde mermer malzeme kullanımında bir artış olduğu dikkati çekmektedir. Çeşmelerin malzemeleri ile banilerin statüleri arasında bir paralellik bulunmamaktadır. Mermer malzeme ile inşa edilmiş çeşmelerin banileri sultan olabileceği gibi bir paşa ya da kethüda da olabilmiştir.

Lale Devri çeşmelerinin üst örtülerinin büyük bir kısmı özgün şekliyle günümüze gelememiştir. Bazı çeşmelerin üst örtülerine dair bilgileri eski fotoğraf ve gravürlerden tespit etmek mümkün olabilmişken bazıları hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Özellikle Lale Devri'nde inşa edilen meydan ve köşe çeşmelerinde görülen geniş saçak uygulaması bu dönemin en belirgin özelliklerinin başında gelmektedir. Yine bu döneme ait meydan çeşmelerinin üst örtülerinde estetik amaçla yapılmış sembolik kubbeler de görselliği güçlendirerek eserin görünüşüne ayrı bir ihtişam katmıştır. Bu dönem çeşmelerinde yaygın olmamakla birlikte taç (alınlık) kullanımı da dikkati çeken diğer bir unsurdur. Yapılan incelemeler neticesinde iki adet çeşmenin üçgen, iki adet çeşmenin yarım daire ve bir adet çeşmenin de dilimli bir tacı olduğu tespit edilmiştir.

Kemerler, çeşmelerin esas cephe biçimini belirleyen en önemli mimari öğelerdir. Lale Devri çeşmelerinde sivri kemer çoğunlukta kullanılmakla birlikte sepet kulpu ve basık kemer hariç hemen hemen bütün kemer çeşitleri uygulama alanı bulmuştur. İncelenen elli adet çeşmeden yirmi beş âdetinin sivri kemerli olması dikkate değer bir orandır. Klasik Dönem'de yaygın olarak kullanılan sivri kemer formunun, sanılanın aksine bu dönem içerisinde de yaygın olarak kullanılması geleneğin bu dönemde de devam ettirildiğini göstermesi açısından şaşırtıcıdır. Bunun yanı sıra Damad İbrahim Paşa Çeşmesi'nde (Orta Çeşme) ikiz kemer uygulaması bulunmaktadır. Buna ek olarak içi istiridye dilimleriyle doldurulmuş yuvarlak kemerler ile dalgalı kemerlerin de sıkça kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bu kemer çeşitleri Osmanlı Mimarisinde daha önce de kullanılmış formlar olmakla birlikte Lale Devri'nde bu formların yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Bu dönem çeşmelerinde kemerlerin taşıyıcı sistemleri konusunda da denemeler yapılmıştır. Ancak çeşmelerin kemerlerinin çoğunlukla bezemesiz bırakılmış ayaklar tarafından taşındığı tespit edilmiştir. Lale Devri'ne ait çeşmelerden hiçbirinde kemerler sütun ya da sütunceler tarafından taşınmamaktadır.

Lale Devri çeşmelerinin bazı örneklerinde tas yuvaları bulunmakla birlikte bu dönemde tas yuvalarının yapımında bir azalma, sulukların yapımında ise artış olduğu görülmektedir. Sulukların çeşme üzerindeki konumları ise kesin olarak belirlenmemiş olup Kaymak Mustafa Paşa ve Saliha Sultan çeşmelerinden de anlaşılacağı üzere suluklar, çeşmenin konumuna göre uygun yerlere yerleştirilmiştir.

Araştırma konusuna dâhil edilen çeşmelerin tamamında ayna taşlarının, çeşme nişinin yüzeyine dikey konumda yerleştirilmiş olması dikkat çekicidir. Lale Devri çeşmelerinde ayna taşları, çeşmelerin en bezemeli öğelerinin başında gelmektedir. Ayna taşlarının yüzeyine selvi ağacı, çeşitli çiçekler, rumi, palmet, lotus ve gülbezek motifleri gibi klasik dönem bezeme türlerinin dışında daha önce denenmiş olmasına karşın yaygın bir şekilde kullanılmayan vazo içerisinde çiçek tasvirleri ve kâse içerisinde meyve motiflerinin de işlenmiş olduğu görülmektedir. Ayna taşlarında, çeşmenin bütününde görüldüğü gibi klasik dönemin sıkça kullanılan bezeme öğelerinin yanı sıra, daha önce denenmiş olmasına karşın tekrarı fazla yapılmamış olan kompozisyonlarda tasvir edilmiştir.

Bu dönem çeşmelerinin su yalaklarının büyük bir kısmı günümüze ulaşamamıştır. Bu dönemde su yalakları genellikle dikdörtgen formda yapılmıştır, ancak III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi'nde dilimli, Ayşe Hanım Çeşmesi'nde oval ve III. Ahmed Çeşmesi'nde (Kâğıthane İlçesi'nde) daire şeklinde yapılmış örnekleri de bulunmaktadır. Klasik dönemde çok rastlamadığımız oval ve dilimli formların Lale Devri bezemelerinde tercih edildiği görülmektedir.

Genellikle çeşmenin iki yanına kare veya dikdörtgen formda yapılan dinlenme sekilerinin, bu dönemde bir değişim göstermediği gözlenmektedir.

Lale Devri çeşmelerinin önemli özelliklerinden biri de yarısından fazlasının su depolu inşa edilmesidir. Bu dönem çeşmelerinde yer alan su depoları çeşmelerin arkasında inşa edilmiş olup genellikle kare ya da dikdörtgen planlıdırlar. Lale Devri'nde su depolarının farklı ölçülerde inşa edildiği ve su depolarının hacimlerinde diğer dönemlere kıyasla bir değişim olmadığı gözlenmiştir. Bu mekânların üzerleri daha çok tonozla örtülmüşlerdir.

Lale Devri çeşmelerinde kitabeler, çeşmenin farklı yerlerine konumlandırılmış ve kitabenin yeri konusunda özel bir alan oluşturulmamıştır. Kitabelerde malzeme olarak mermer malzemenin kullanımında artış olduğu gözlenmektedir. Bu dönemde inşa ve onarım kitabelerinin yanı sıra ayetlerin yazılı olduğu kitabeler de bulunmaktadır. XVIII. yüzyıl kitabelerinde gözlemlenen diğer bir durum ise; kitabelerde eserin yapılma nedeninin belirtilmesi ve bani ile dönemin padişahına övgülerin yazılmış olmasıdır. Bu dönemde kitabe metinleri büyümüş ve mensur kitabe sayısında azalma olmuştur. Yapılan çalışmalar neticesinde kısa metinli kitabelerin genellikle Sülüs hat, uzun metinli kitabelerin ise Tâlik hat ile yazıldığı tespit edilmiştir.

XVI. ve XVII. yüzyıllarda çeşme inşa ettiren banilerin genellikle yüksek rütbeli askerler ve darüssade ağalarından oluştuğu görülürken; Lale Devri'nde çeşme banilerinin sadece saray ve eşrafı ile sınırlı kalmadığı, her statüden kişinin çeşme inşa ettirebildiği görülmektedir. Buna ilave olarak bu dönemde diğer yüzyıllara oranla kadın banilerin sayısında da artış olduğu tespit edilmiştir.

Lale Devri çeşmelerinin temel yapı malzemesinin taş olmasından dolayı eserlere taş süsleme hâkimdir. Çeşmelerin süsleme programında; bitkisel, geometrik, yazı, silmeler/bordürler ve çini olmak üzere beş konu dikkati çekmektedir. Ancak yaygın olarak düşünülenin aksine III. Ahmed Meydan Çeşmesi hariç bu dönem çeşmelerinde yoğun bir bezeme söz konusu değildir. Hatta Aksaray Ebubekir Ağa, Beyoğlu Ahmed

Ağa, Fatih Hacı Halil Efendi çeşmelerinde olduğu gibi klasik üslupta ve tamamen sade bir şekilde inşa edilmiş çeşmeler de bulunmaktadır. Bu dönem çeşmelerinden bezemeli olan örneklerde figürlü süslemenin bulunmaması dikkati çeken bir özelliktir. Lale Devri çeşmelerinde bitkisel bezeme ağırlıkta olup hat sanatına da önem verildiği kitabe metinlerinden anlaşılmaktadır. Çini malzemenin ise bezeme programında iki örnek dışında tercih edilmediği gözlenmektedir. Bu dönemle ilgili yayınlanmış kaynakların çoğunda; vazo içerisinde çiçek, kâse içerisinde meyve tasvirlerinin ve istiridye dilimlerinin bu dönemde batı etkisiyle gelen bir yenilik olduğu belirtilmiş olsa da bu tasvirlerin Osmanlı Bezeme Sanatında eskiden beri kullanıldığı değerlendirme bölümünde örnekleriyle açıklanmıştır. Yine benzer kaynaklarda belirtildiği gibi bu dönemde Barok etkisi altında gelişen "S" ve "C" kıvrımlarının çeşmelerin bezeme programlarında yer almadığı görülmektedir. Lale Devri'nde düşünüldüğü gibi bezeme programına yeni motifler ithal edilmemiş, mevcut motifler daha natüralist bir yaklaşımla yeniden değerlendirilerek tasvir edilmiştir. Buna ek olarak; rumi, palmet, lotus, kıvrık dallar gibi Klasik Dönem motiflerinin de sıklıkla kullanıldığı dikkati çekmektedir.

Lale Devri ile ilgili olarak; bu dönem eserlerinin abartılı bir şekilde bezenmiş olduğuna dair genel bir kanaat oluşmuştur. Ancak incelenen örneklerin çoğunluğunda yalın bir bezeme programının görülmesi ve yine bazı örneklerin tamamının sade yapılmış olmaları da oluşan bu genel kanaatin yanlışlığını ortaya koymaktadır. Lale Devri; bilinenin aksine büyük değişimlerin yaşandığı, ülkenin yüzünü batıya döndüğü ve sanatsal alanda yeni bezeme öğelerinin ithal edildiği bir dönem olmaktan çok uzaktır. Bu dönem için sadece sivil mimariye yönelişteki hızı bir değişim olarak düşünebiliriz. Bu değişim ise bir öykünmeden ziyade zamanın ruhu ile izah edilebilir. Bu yüzyılda köşkler, konaklar ve kasırların inşasında artış olmuş, bahçe düzenlemelerinde yeni arayışlar içerisine girilmiş ve sosyal alanlar oluşturma kaygısı tüm dünyada kendini hissettirmiştir. İstanbul'da da Sadabad örneğinde olduğu gibi mesire alanlarının yeni bir dizayn ve yeni bir eğlence anlayışıyla tasarlandığı görülmektedir. Bu durum tüm dünyayı etkisi altına alan sivilleşme etkisinin Osmanlı Devleti'nde de yaşandığının kanıtıdır.

Lale Devri, Osmanlı sanatçılarının ve banilerinin sokak aralarında terk ettiği, tozlu raflarda unuttuğu, mimari ve bezemesel detayları bulundukları yerlerden çıkararak yeni

bir tasarım anlayışıyla klasik üslupla bir arada kullandığı kendi sanat tarihi öğelerinden ibaret eklektik bir üslubun yaşatıldığı dönemdir. Bu dönem için değişim diyebileceğimiz tek şey yine kendi geçmiş sanat anlayışında bulunan eskiyle klasik olanı birleştiren ve yeni bir tasarım anlayışı ile sunulan süsleme programıdır. Bu yeni tasarım anlayışında geçmişte kullanılmış ancak daha sonra çeşitli nedenlerle kullanımından vazgeçilmiş olan motifler ile klasik dönem motifleri bir arada kullanılarak özel bir tasarım yaratılmıştır. Yaygın olarak düşünülenin aksine Lale Devri sanatsal anlamda, hızlı bir batılılaşmanın yaşandığı ve yeniliklerin uygulandığı bir dönem değildir.

Lale Devri, kısa bir dönem olmasına rağmen üzerinde uzun araştırmaların yapılması gereken bir dönemdir. Bu çalışma ile Lale Devri'nde İstanbul'da inşa edilmiş olan çeşmelerin tamamı; plan, bezeme, malzeme, kitabe ve üslupsal özellikleriyle bir bütün olarak ele alınarak ilk defa bilim dünyasına sunulmuştur.

Mimarisi, bezemesi, konumu ve yaygınlığıyla bu dönemin temsilcisi olan çeşmeler atıl durumlarından kurtarılmalı, kısa ve zorlu bir dönemin somut birer örneği olarak yaşatılmalı ve gelecek yüzyıllara bir kültür mirası olarak bırakılmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

AKTEPE, M., "Damad İbrahim Paşa Devri'nde Lale", **İÜEF. Tarih Dergisi, S.VII.,** İstanbul, 1952, s.85-126.

AKTEPE, M., "Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'ya Aid İki Vakfiye", **İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi, S.XI.,** İstanbul, 1960, s.149-160.

AKTEPE, M., "Matbah Emini Halil Efendi'ye Dair Bazı Notlar", **İÜEF. Tarih Dergisi, S.XV.,** İstanbul, 1960, s.65-70.

AKTEPE, M., "Damad İbrahim Paşa, Nevşehirli", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.VIII**., İstanbul, 1993, s.441-443.

AKTEPE, M., "XVIII. Yüzyıl Vezirlerinden Kapdân-ı Derya Kaymak Mustafa Paşa'ya Ait Vakfiyeler", **Vakıflar Dergisi, S.VIII.,** Ankara, s.15-35.

ALTINAY, R., A., **Lale Devri,** İstanbul, 1932.

AND, M., **Osmanlı Tasvir Sanatları: 1 – Minyatür,** İstanbul, 2004.

ANONİM, **Edirne Yıllığı 2005,** Edirne, 2005, s.268.

ANONİM, **Kastamonu İl Yıllığı,** 1973.

ANONİM, **Kayseri İl Yıllığı,** 1968.

AREL, A., **Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci,** İstanbul, 1975.

ARMAĞAN, M., "Lale Devri'nin Siyah-Beyaz Fotoğrafı", **İstanbul Armağanı IV, Lale Devri,** İstanbul, 2000, s. 25-39.

ARSEVEN, C., E., "Çeşme", **Sanat Ansiklopedisi, C.I.,** İstanbul, 1983, s.388-390.

ARSLAN, N., **Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl),** İstanbul, 1992

ARTAN, T., "18. Yüzyıl Başlarında Yönetici Elitin Saltanatın Meşruiyet Arayışına Katılımı", **Toplum ve Bilim,** S.83, Ankara, 1999-2000, s.292-321.

ATIL, E., **Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü,** İstanbul, 2002.

AYNUR, H., KARATEKE, H. T., **III. Ahmed Devri İstanbul Çeşmeleri (1703-1730),** İstanbul, 1995

AYNUR, H., "18. Yüzyıl İstanbul Çeşmeleri", **18. Yüzyılda Osmanlı Kültür Ortamı Sempozyum Bildirileri (20-21 Mart 1997),** İstanbul, 1997, s.33-42

AYTAÇOĞLU, L., Z., **İstanbul Lale Devri (1703-1730) Mimari Bezemesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),** Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, 1993.

AYTÖRE, A., "Türklerde Su Mimarisi", **Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi Tebliğleri,** Ankara, 1969, s.62-63.

AYVANSARAYÎ, H., H., **Hadikat'ül-Cevâmi, C.I-II.,** İstanbul, 1865

AYVANSARAYÎ, H., H., **Mecmua-yı Tevarih,** Hazırlayanlar F., Ç., DERİN, V. ÇABUK, İstanbul, 1985.

AYVERDİ, E., H., **18. Asırda Lale,** İstanbul, 2006.

BAKIR, B., **Mimaride Rönesans ve Barok Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri,** Ankara, 2003.

BARIŞTA, Ö., **İstanbul Çeşmeleri (Beyoğlu Cihetindeki Meyve Tabağı Motifleriyle Bezenmiş Tek Cepheli Anıt Çeşmeler), Kaptan Hacı Hüseyin Paşa Çeşmesi, Topçubaşı İsmail Ağa Çeşmesi, Kemankeş Çeşmesi,** Ankara, 1991.

BARIŞTA, Ö., H., **İstanbul Çeşmeleri (Ortaköy Damad İbrahim Paşa Çeşmesi, Hacı Mehmet Ağa Çeşmesi, Taksim Maksemindeki I. Mahmut Çeşmesi),** Ankara, 1993.

BARIŞTA, Ö., "Mustafa Paşa Meydan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:V.,** İstanbul, 1994, s.563-564.

BARIŞTA, Ö., **İstanbul Çeşmeleri, Azapkapı Saliha Sultan Çeşmesi,** Ankara, 1995.

BARIŞTA, Ö., "Başkent İstanbul'dan Örnekleriyle Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Çeşmeleri", **Türkler,** C.XV, Ankara, 2002, s.242-246

BARIŞTA, Ö., "Kethüda Çeşmesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.II,** Ankara, 2003, s.551.

BARIŞTA, Ö., "Osmanlı Dönemi Üsküdar Çeşmelerinden Bazı Ayna Taşları ve Sorunları", **Uluslarası Üsküdar Sempozyumu VI, (6-9 Kasım 2008 Bildiriler),** C.I., İstanbul, 2009, s.281-290

BATES, Ü., "Women As Patrons of Architecture in Turkey", **Women in The Muslim World,** Harvard, 1978, s.245-259.

BAYRAKTAR, N., TEZCAN, H., "Topkapı Sarayı Çeşme Muslukları", **Bedrettin Cömert'e Armağan,** Ankara, 1980, s.532-536

BAYTOP, T., "The Tulip in İstanbul During The Ottoman Period", **The Tulip: A Symbol Of Two Nations,** Utrecht/İstanbul, 1993, s.51-56

BAYTOP, T., "Osmanlı Lalesi", **İstanbul Armağanı IV, Lale Devri,** İstanbul, 2000, s.125-137

BİLGİÇ, E., "Sümerler", **Türkler Ansiklopedisi, C:XXX,** Ankara, 1981, s.118.

CANCA, G., E., "Üsküdar Ahmediye Külliyesi ve Lale Devri Mimarisi İçinde Bir Değerlendirme", **Uluslarası Üsküdar Sempozyumu VI, (6-9 Kasım 2008 Bildiriler),** C.I., İstanbul, 2009, s.191-202.

CANİP, A., "1730 İhtilali ve Şair Nedim'in Ölümü", **İstanbul Armağanı 4, Lale Devri,** İstanbul, 2000, s.335-340.

CANTAY, G., "Türk Süsleme Sanatında Meyve", **Turkish Studies, C.III.,** Ankara, 2008, s.32-64.

CEZAR, M., **Osmanlı Başkenti İstanbul,** İstanbul, 2002.

ÇALIŞIR, D., "Vezir Mehmed Paşa Çeşmesi ve Namazgâhı", **İstanbul Ansiklopedisi, C:VII,** İstanbul, 1994, s.383.

ÇAYIRDAĞ, M., "Kayseri'de Vakıf Kütüphaneleri ve Matbah Emini Hacı Halil Efendi Kütüphanesi", **Vakıflar Dergisi, S.XX,** 1988, s.265-288

ÇEÇEN, K., **İstanbul'da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri,** İstanbul, 1984.

ÇEÇEN, K., **Mimar Sinan ve Kırkçeşme Tesisleri,** İstanbul, 1988.

ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991.

ÇEÇEN, K., **İstanbul'un Vakıf Sularından Halkalı Suları,** İstanbul, 1991.

ÇEÇEN, K., **İstanbul'un Vakıf Sularından Taksim ve Hamidiye Suları,** İstanbul, 1992.

ÇEÇEN, K., " Su Kemerleri", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.VII.,** İstanbul, 1994, s.53-55.

ÇEÇENER, H., B., **Üsküdar Merkez Mahalleleri Osmanlı Dönemi Su Uygarlığı Eserleri,** İstanbul, 2007.

ÇELİK, G., **İstanbul Su Külliyatı III, İstanbul Şer'iyye Sicilleri Mâ-i Leziz Defterleri I-II-III, (1786-1791),** İSKİ, İstanbul, 1998, s.21-24.

ÇOBANOĞLU, T., "Kaptan-ı Derya Hacı Hüseyin Paşa Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:IV.,** İstanbul, 1994, s.436.

ÇÖL, N., "Galata Kent Dokusu İçerisinde Saliha Sultan Sebil Çeşmesinin Değerlendirilmesi", **Turkish Studies, C.VI.,** Ankara, 2011, s.645-659.

DE AMİCİS, E., **Constantinople,** London, 1894.

DEMİRİZ, Y., **Osmanlı Kitap Sanatında Natüralist Üslupta Çiçekler,** İstanbul, 1986.

DEMİRİZ, Y., "Tulips in Ottoman Turkish Culture and Art", **The Tulip: A Symbol Of Two Nations,** Utrecht/İstanbul, 1993, s.57-75.

DEMİRSAR, ARLI, B., "Kütahya Çiniciliği", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı,** İstanbul, 2007, s.329-348.

DENKTAŞ, M., **Kayseri'deki Tarihi Su Yapıları (Çeşmeler, Hamamlar),** Kayseri, 2000.

DENKTAŞ, M., **Karaman Çeşmeleri,** Kayseri, 2000.

DENKTAŞ, M., "Anadolu Türk Mimarisinde Çeşmeler", **Türkler Ansiklopedisi, C:VII.,** Ankara, 2002, s.870-877.

EGEMEN, A., **İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri,** İstanbul, 1993.

EKER, Y., "Osmanlı Çeşmeleri", **İlgi,** S.96, İstanbul, 1999, s.3-7

ELDEM, S., H., **Sa'dabad,** Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Sanat Eserleri, 12, İstanbul, 1977

ERÇAĞ, B., "İstanbul Su Mimarisinde Yapı ve İşlevleriyle Çeşmeler", **İlgi, S:49,** İstanbul, 1987, s.2-8

ERDENEN, O., "Boğaziçi'nde Su ve Su Yapıları", **İstanbul Armağanı 2 (Boğaziçi Medeniyeti),** İstanbul, 1996, s.147-163.

ERDOĞAN, M., **Lale Devri Baş Mimarı Kayseri'li Mehmed Ağa,** İstanbul, 1962.

EROL, G., C., "İstanbul'da III. Ahmet Dönemi Osmanlı Mimarisi", **Türkler, C.XV,** Ankara, 2002, s.334-341.

EVİN, A., "Batılılaşma ve Lale Devri", **İstanbul Armağanı IV, Lale Devri,** İstanbul, 2000, s. 41-60

EYİCE, S., "İstanbul", **İslam Ansiklopedisi, C.V.,** İstanbul, 1966, s.1793.

EYİCE, S., "XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu", **Sanat Tarihi Yıllığı 1979-1980,** İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1981, s.163-175.

EYİCE, S., "Ahmed III Çeşmesi", **İslam Ansiklopedisi,** C.II., İstanbul, 1992, s.38-39

EYİCE, S., "Ahmed III Çeşmesi (Üsküdar)", **İslam Ansiklopedisi,** C.II., İstanbul, 1992, s.39-40

EYİCE, S., "Çeşme", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.VIII,** İstanbul, 1993, s.277-287.

EYİCE, S., "Damad İbrahim Paşa Külliyesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.VIII**., İstanbul, 1993, s.444-445.

EYİCE, S., "Anadoluhisarı Namazgâhı", **İstanbul Ansiklopedisi, C:I,** İstanbul, 1994, s.259-260.

EYİCE, S., "Davud Paşa Külliyesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:III,** İstanbul, 1994, s.7-8.

EYİCE, S., "Ahmed III Kütüphanesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.I., İstanbul, 1995, s.115-116.

GÖNCÜOĞLU, S., F., " 'Su' İstanbul", **Kültür Sanat Araştırma Dergisi,** S.IX, İstanbul, 2007, s.29-39.

GÜL, H., BOYBEYİ, S., **Geçmişten Günümüze Isparta,** Ankara, 2009, s.218.

GÜLTEKİN, E., R., "Türklerde Bereket Sembolü Olarak Kullanılan Meyve Motifleri ve Mimaride Değerlendirilmesi", **Turkish Studies, C.III.,** Ankara, 2008, s.9-31.

GÜNDOĞDU, H., BAYHAN, A., AKTEMUR, M.,vd., **Tarihi Yaşatan İl Tokat,** Tokat, 2006, s.469.

GÜNDOĞDU, H., "İkonografik Açıdan Türk Sanatında Rumi ve Palmetler", **Güner İnal'a Armağan Kitabı,** Ankara, 1993, s.197-212.

GÜNDOĞDU, H., **Erzurum, Tarih ve Medeniyet,** Erzurum, 2011.

HAKVERDİOĞLU, M., **Edebiyatımızda Lale Devri ve Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'ya Sunulan Kasideler İnceleme-Metin,** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Konya, 2007, s.135.

HAKVERDİOĞLU, M., "Lale Devri ve Lale İsimleri", **Turkish Studies, C.III.,** Ankara, 2008, s.472-498.

HAMADEH, S., **Şehr-i Sefa 18. Yüzyılda İstanbul,** İstanbul, 2010

HASKAN, M., N., **Eyüp Sultan Tarihi,** İstanbul, 1996

HASKAN, M., N., **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar, C. III,** İstanbul, 2001

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü, **Fatih'in Kayıp Çeşmeleri-I-II,** İstanbul, 2010.

HUT, D., "Üsküdar'ın Tarihi Menba Suları: Çamlıca Suları Örneği", **Uluslararası Üsküdar Sempozyumu, C.I., Kasım 17 Bildiriler,** İstanbul, 2007, s.269-286.

KAFKAS, M., E., "Çeşmeler ve Sebiller", **Sanatsal Mozaik,** S.7, İstanbul, 1996

KAL'A, A., **İstanbul Su Külliyatı XXV, Vakıf Su Defterleri, Avrupa Yakası Suları I-II-III, (1574-1831),** İstanbul, 2002.

KARAHASANOĞLU, S., "Osmanlı Tarih Yazımında Lale Devri: Eleştirel Bir Değerlendirme", **Tarih ve Toplum: Yeni Yaklaşımlar, S:7,** 2008, s.129-144.

KARAHASANOĞLU, S., "Osmanlı İmparatorluğu'nda 1730 İsyanına Dair Yeni Bulgular: İsyanın Organizatörlerinden Ayasofya Vaizi İspirizade Ahmed Efendi ve Terekesi", **OTAM, S:24,** 2008, s.97-128.

KARAHASANOĞLU, S., **A Tulip Age Legend: Consumer Behavior And Material Culture In The Ottoman Empire (1718-1730)**, State University Of New York (Basılmamış Doktora Tezi), Binghamton, 2009.

KARAL, E., Z., "Ahmed III.", **İslam Ansiklopedisi, C.I,** İstanbul, 1968, s.165-168

KARAKAYA, E., "Mustafa Ağa Meydan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:V,** İstanbul, 1994, s.559.

KARAKAYA, E., "Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.IV., İstanbul, 1995, s.552

KARAKUŞ, R., KIZILTOPRAK, S., vd., **İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyatı, C:I-II-III.,** İstanbul, 2008.

KARPUZ, H., **Şebinkarahisar,** Ankara, 1989.

KARPUZ, H., **Trabzon,** Ankara, 1990.

KILINÇER, G., **Kaybolan Çeşmeler,** Kuveyt Türk Yayınları Tarih ve Kültür Serisi 2, 2007

KOÇU, R., E., "Ahmed III. Meydan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.I., İstanbul, 1995, s.295-298

KOLAY, C., "Beyoğlu'na Su Sağlayan İsale Hatları ve Çeşmelere Dağıtımı", **Geçmişten Günümüze Beyoğlu,** C.I., İstanbul, 2004, s.283-298

KONYALI, İ., H., **Konya Tarihi,** İstanbul, 1962.

KONYALI, İ., **Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi,** Konya, 1964.

KONYALI, İ., H., **Üsküdar Tarihi, C:I-II,** İstanbul, 1977

KUBAN, D., **İstanbul Bir Kent Tarihi (Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul),** İstanbul, 1996.

KUBAN, D., **Osmanlı Mimarisi,** İstanbul, 2007.

KUMBARACILAR, İ., **İstanbul Sebilleri,** İstanbul, 1938

MÜLAYİM, S., "Mimari Kişilik ve Çini", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı,** İstanbul, 2007, s.267-278.

NAZA, E., "Ebubekir Ağa Sıbyan Mektebi, Sebili ve Çeşmeleri", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.III,** İstanbul, 1994, s.120.

NEMLİOĞLU, C., "Mehmed Remzi Bin Rüşdi'nin 'Gonce-i Lalezar-ı Bağ-ı Kadim' Eyüplü Lâlezarîler ve Lâleleri", **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla IX. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler (13-15 Mayıs 2005),** İstanbul, s.398-409.

NİCLOAS, E., S., BULL, D., RENDA, G., İREPOĞLU, G., **Lale Devri'nin Bir Görgü Tanığı Jean Baptiste Vanmour,** İstanbul, 2003.

OĞUZ, B., **Bizans'tan Günümüze İstanbul Suları,** İstanbul, 1998.

ORMAN, İ., "Osmanlı Çeşme Mimarisinde Namazgahlı Çeşmeler ve Üsküdar'daki Örnekleri", **Üsküdar Sempozyumu II, (12-14 Mart 2004 Bildiriler), C.II.,** İstanbul, 2005, s.386-404.

ÖDEKAN, A., "Kentiçi Çeşme Tasarımında Tipolojik Çözümleme", **Semavi Eyice Armağanı,** İstanbul, 1992, s.281-299.

ÖDEKAN, A., "Ahmed III. Meydan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.I., İstanbul, 1995, s.116-117

ÖDEKAN, A., "Çeşmeler", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.II., İstanbul, 1994, s.488-491.

ÖGEL, B., **Türk Kültür Tarihine Giriş, C:III.,** Ankara, 1985

ÖNGE, Y., **Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları,** Ankara, 1997.

ÖZ, T., **İstanbul Camileri, C.I-II.,** Ankara, 1987

ÖZCAN, A., "Beşir Ağa, Hacı", **İslam Ansiklopedisi,** C.V., İstanbul, 1992, s. 555.

ÖZDENİZ, E., **İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşmeleri ve Sebilleri,** İstanbul, 1995.

ÖZKARCI, M., **Niğde'de Türk Mimarisi,** Ankara, 2001.

PARLAR, G., "Gravürlerde III. Ahmed Çeşmesi (Bat-I Hümayun Çeşmesi)", **Kültür ve Sanat,** İstanbul, 1998, s.43-46

PEKÖZ, B., **18. Yüzyıl İstanbul Sebilleri,** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1965, s.2.

PİLEVARİAN, N., K., URFALIOĞLU, N., YAZICIOĞLU, L., **Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler,** İstanbul, 2000.

PİLEVARİAN, N., K., "Osmanlı Çeşme Mimarisi", **Türkler,** C.XII., Ankara, 2002, s.247-251.

PUR, D., "İç Muhammed Aşkına Ma Çeşme'den Âb-ı Zülâl – İstanbul Çeşme-Sebil Kitabelerinde Ayetler ve Niyazlar", **Kültür Sanat Araştırma Dergisi, S.9,** İstanbul, 2007, s.102-105.

REFİK, A., **Onikinci Asırda Hicri'de İstanbul Hayatı (1689-1785),** İstanbul, 1988.

SAKAOĞLU, N., "Lale", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.V., İstanbul, 1994, s.178-182.

SAKAOĞLU, N., "Lale Devri'ne Genel Bir Bakış", **İstanbul Armağanı IV, Lale Devri,** İstanbul, 2000, s. 17-24

SALEH, L., M., "The Cairene Sabil: form and Meaning", **Muqarnas, S:6,** s.33-42.

SEÇKİN, Ç., Y., "Ondokuzuncu Yüzyıl Öncesi Anadolu Türklerinde Kamu Yaşamı ve Açık Mekânlar", **Restorasyon Konservasyon Çalışmaları, (Nisan, Mayıs, Haziran 2011) S.IX.,** İstanbul, 2011, s.38-48.

SEVİM, M., **Gravürlerle Türkiye (İstanbul), C:I-III.,** Ankara, 1996.

SEZEN, Z., N., "Ayrılık Çeşmesi", TİRYAKİ, Y., "Haydar Paşa Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:I.,** İstanbul, 1994, s.488.

SEZEN, Z., N., "Ayşe Sultan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:I,** İstanbul, 1994, s.489-490.

SEZEN, Z., N., "Ahmed III. Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.I., İstanbul, 1995, s.115

SEZEN, Z., N., "Başkadın Meydan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.II., İstanbul, 1995, s.80

SEZEN, Z., N., "Damat İbrahim Paşa Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi,** C.II., İstanbul, 1995, s.545-546

SİNEMOĞLU, N., "Tarihi İstanbul Çeşmeleri", **Tarihi İstanbul Çeşmeleri Kurtarılmalıdır, I. Seminer Bildirileri,** İstanbul, 1985, s.89-91.

SÖNMEZ, N., "Eyüp/Defterdar Saliha Sultan Çeşmesi Restitüsyonu ve Koruma Değerlendirme Önerisi", **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla I. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler (9-11 Mayıs 1997),** İstanbul, s.82-89.

SÖNMEZ, M., AKMAYDALI, H., "Konya Çeşmeleri", **Rölöve ve Restorasyon Dergisi, S.VI.,** Ankara, 1987, s.135-166.

SÖZEN, M., TANYELİ, U., "Kemer", **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü,** İstanbul, 1999, s.128.

SÖZEN, M., TANYELİ, U., "Lüle", **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü,** İstanbul, 1999, s.150.

SÖZEN, M., TANYELİ, U., "Niş", **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü,** İstanbul, 1999, s.173.

ŞAHİN, S.,**Değişim Sürecinde Osmanlı Mimarlığı III. Ahmed ve I. Mahmud Dönemi (1703-1754),** İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2009, s.208.

ŞERİFOĞLU, Ö., F., "Çeşmeler ve Sebiller", **Geçmişten Günümüze Beyoğlu,** C.I., İstanbul, 2004, s.191-212.

ŞİMŞİRGİL, A., **Taşa Yazılan Tarih Topkapı Sarayı,** İstanbul, 2005

TALASOĞLU, A., **İstanbul'un Meydan Çeşmeleri,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994.

TALASOĞLU, A., "Halil Çevgan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:III,** İstanbul, 1994, s.512.

TANIŞIK, H., **İstanbul Çeşmeleri, C: I-II,** İstanbul, 1943

TANMAN, B., M., "Aziz Mahmud Hüdâi Külliyesi", **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** C.II., İstanbul, 1989, s.507-510.

TANMAN, B., M., "Saliha Sultan Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:II.,** İstanbul, 1993, s.427.

TİRYAKİ, Y., "Haydar Paşa Çeşmesi", **İstanbul Ansiklopedisi, C:IV.,** İstanbul, 1994, s.25.

TOPÇU, S. M., "Kayserili Mimar El-Hac Mehmed Ağa'nın Kayseri'deki Hayratı" **Karadeniz, S.XIII.,** Ankara, 2012, s.47-62.

TUNCER, F., **Damat İbrahim Paşa Çeşmesi (Fatih) Tarihsel Araştırma-Dokümantasyon ve Rölöve Raporu,** İstanbul, 2002

UYSAL, O., "Bolvadin'de Bir Lale Devri Eseri: Ağılönü Çeşmesi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C: XXXII, S.I-II,** Ankara, 1988, s.33-55.

YAZIR, M., B., **Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli, (III. Kısım),** Ankara, 1989.

YENİŞEHİRLİOĞLU, F., "Tekfur Sarayı Çinileri ve Eyüp Çömlekçiliği", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı,** İstanbul, 2007, s.349-364.

YERASİMOS, S., **İstanbul İmparatorluklar Başkenti,** İstanbul, 2000.

YETKİN, Ş., **Anadolu'da Türk Çini Sanatı'nın Gelişmesi,** İstanbul, 1986.

YILDIRIM, I., P., **Lale Devri'nde Kültür ve Edebiyat,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2004.

YÖRÜKOĞLU, Ö., **Kayseri Çeşmeleri,** Kayseri, 1987.

YURTTAŞ, H., ÖZKAN, H., **Tarihi Erzurum Çeşmeleri ve Su Yolları,** Erzurum, 2002.

YÜKSEL, İ., A., "Ahmediye Külliyesi" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.II**., İstanbul, 1989, s.169-170

YÜKSEL, M., **Trabzon'da Türk İslam Eserleri ve Kitabeler, C:I,** Trabzon, 2000.

YÜNGÜL, N., **Üsküdar III. Ahmed Çeşmesi,** İstanbul, 1955.

ARŞİV BELGELERİ

BA. Bab-ı Ali Evrak Odası, Dosya No. 137, Gömlek Sıra No. 10248.

BA. Cevdet Maarif, Tasnif No.1412.

BA. İrade Evkâf, Vesika No.4.

BA. İrade Evkâf, Vesika No.9, 1319/Ra/26.

BA. İrade Hususi, Dosya No.7, Gömlek Sıra No. C/56.

BA. Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı, Dosya No.268, Gömlek Sıra No.98.

BA. Zabtiye Nezareti, Dosya No. 56, Gömlek Sıra No. 66.

BA. Zabtiye Nezareti, Dosya No. 336, Gömlek Sıra No. 13.

Maliye Defterleri Tasnifi, No.8947, Sh.256.

VA. Evkaf Defteri 18, s.33, Sıra No.118

VA. Evkaf Defteri 18, s.35, Sıra No.125

VA. Evkaf Defteri 18, s.1, Sıra No.1

VA. Evkaf Defteri 18, s.2, Sıra No.2

VA. Evkaf Defteri 18, s.2, Sıra No.3

VA. Evkaf Defteri 18, s.3, Sıra No.5

VA. Evkaf Defteri 18, s.3, Sıra No.6

VA. Evkaf Defteri 18, s.4, Sıra No.7

VA. Evkaf Defteri 18, s.5, Sıra No.8

VA. Evkaf Defteri 18, s.5, Sıra No.9.

VA. Evkaf Defteri 24, s.36, Sıra No.28.

VA. Evkaf Defteri 24, s.45, Sıra No.35.

VA. Evkaf Defteri 38, s.87, Sıra No.3.

VA. Evkaf Defteri 570, s.180, Sıra No.109/1.

VA. Evkaf Defteri 987, s.109, Sıra No.37.

VA. Evkaf Defteri 623, s.129, Sıra No.142.

VA. Evkaf Defteri 638, s.71, Sıra No.43/2.

VA. Evkaf Defteri 638, s.81, Sıra No.51.

VA. Evkaf Defteri 736/3, s.1, Sıra No.1.14.

Vakıf Su Defterleri, 8/16/1 numaralı kayıt.

Vakıf Su Defterleri, 8/110/2 numaralı kayıt.

Vakıf Su Defterleri, 8/272/4 numaralı kayıt.

Vakıf Su Defterleri, 8/301/1 numaralı kayıt.

Vakıf Su Defterleri, 8/410/4 numaralı kayıt.

Vakıf Su Defterleri 8/417/3 numaralı kayıt.

Vakıf Su Defterleri, 9/288/2 numaralı kayıt.

Vakıf Su Defterleri, 9/293/3 numaralı kayıt.

Vakıf Su Defterleri, 9/505/1 numaralı kayıt.

Vakıf Su Defterleri, 9/323/1 numaralı kayıt.

Vakıf Su Defterleri, 9/404/1 numaralı kayıt.

Vakıf Su Defterleri, 258/1/2 numaralı kayıt.

Vakıf Su Defterleri, 258/1/3 numaralı kayıt.

EKLER

1. III. Ahmed Meydan Çeşmesi'ne Dair Belgeler

1.1. BA. Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı, Dosya No.268, Gömlek Sıra No.98.

Bab-ı Ali

Daire-i Sadaret

Akd-i Divan-ı Hümayun

Cennetmekan Sultan Ahmed Han Hazretlerinin Ayasofya'da Bab-ı Hûmayun pişgâhında ihyayı kerdeleri olan çeşme-i dilaranın iki kıta fotoğrafı arz ve takdim olunması üzerine mahzuziyet-i seniyye-i hazret-i veli nimet-i azaminin tebşiriyle beraber mezkur çeşme gayet zarif olduğu cihetle mermer veya alçıdan bir modeli imal ettirilib salona vazi buyurulacağından mezkur çeşmenin kangı noktaları ne cins taş ile imal ettirilmiş imal ettirilmiş ve zere-i tahtına ve zerre-i (?) kurşun olarak yaptırılmış olduğu gösterilerek bir resminin takdimi muktezayı emr u ferman iltifat-ı beyan hazret-i hilafetpenahından buyrulduğu fi 21 cemaziyelahir sene 1310 tarihli cevab-ı devletleriyle tebliğ buyurulmuş olmasıyla ber-mantuk-ı emirname-i humayun mezkur çeşmenin yaptırılan bir kıta … resmi takdim olundu. meşmul lahazai atıfet buyuruldukta malum-u ali olacağı vech ile mezkur çeşmenin muslukları üzerindeki kemeri terkib eden taşların

biri mermer biri somakiden ve tarih levhasının pervazı dahi somakiden ve binanın her tarafı beyaz mermerden sakfı (çatı) ahşabdan sakfının alt tarafı dört sıra çiniden yapılmış ve beyaz mermerlerin kısm-ı azamı mezheb ve Türk ve Arabi usul-i mimariyesi üzere imal edilmiş olup kamilen ahşabdan olan sakf muahhharan tamir görmüş ise de mimarlar işbu tamirde on üçüncü ve on dördüncü LUİ usullerinden bazı çiçekler ilavesiyle zerafet-i asliyesini tagyir etmiş oldukları sakf-ı mezkurun mürur-ı zaman ile bazı yerleri çürüyerek dahil-i sakf güvercinler aşiyanesi olmakla beraber yaldızları da hemen nısfı kadarı dökülüp mahvolduğu demir yalnız parmaklıkların inşaatında olmasıyla sanayi-i ve bedayi-i osmaniyeden olan eser-i nefis-i mezkurun saye-i lütfiye-i hazret-i padişahide tamir ve termimi emr ü ferman-ı hümayun cenab-ı hilafetpenahi bulunduğu ve banisi firdevs-i aşiyan müşarünileyh hazretlerinin işbu çeşme içün sünbülzade Vehbi merhuma inşadını ferman buyurmuş oldukları kasidenin tarih-i beytinde dört adet noksan zuhur etmesine ve bunun ikmalinde nazımın izhar-ı acz etmesine binaen hakan-ı müşarün ileyh hazretleri beyt-i mezkuru "tarihi Sultan

Ahmed'in cari zeba-ı luleden, aç besmeleyle iç suyu Han Ahmed'e eyle dua" beytini bi'z-zat nazm ve inşad ve zirine mahlas-ı alilerini vaz buyurdukları cümle-i tahkikattan bulunduğunun hakpay iktinah cenab-ı .....(burası okunamadı) efendim.

Fi 17 cemadi'el ahire sene 310 ve fi 25 kanun-ı evvel sene 308

Sadrazam ve dever-i ekrem

Mezkûr çeşmenin evkaf-ı hümayun nezaretince hemen tamiri emir ve ferman ve resmini tersim eden biraderi Şakir Paşa'ya sanayi madalyası ihsan buyurulduğu cevaben tebliğ kılınmıştır.

Fi 21 Cemadielevvel sene 310

Abdü'l-mülükleri Süreyya

1.2. BA. Zabtiye Nezareti, Dosya No. 56, Gömlek Sıra No. 66.

Şehir emaneti

Mektub kalemi

Aded

113

Zabıta nezaret-i aliyyesine

Utufetlu efendim hazreleri

Sultan Ahmed Meydanında kâin çeşmenin muhafazasına mukaddema bir polis ve bir jandarma neferi tayin edilmiş olduğu halde ahiren bunların oradan alınması üzerine mezkûr çeşme musluklarının ikide birde sökülüp sirkat edilmekte bulunduğundan ve hatta ahiren vaaz olunan musluklarında yerlerinden çıkarıldığı görülerek elde edilmiş olduğundan bahisle mezkûr çeşme ve muslukların hüsn-i muhafazasıyla tahrib ve sirkat vukuuna meydan verilmemesi esbabının istikmali birinci daire-i belediye müdiriyetinin işaratına atfen 17 Ağustos sene 322 tarihli iki kıta tezkere ile makam-ı ali-i utufilerine izbar kılınmış idi. Daire-i mezkure müdiriyetinden bu kere varid olan tezkerede zikr olunan çeşme mozaiklerinin müteaddid mahallerinden koparılıp çıkarıldığı ihbar edildiği beyanıyla bunların hüsn-i muhafazası esbabının istikmali hususunun tekrar izbarı gösterilmiş olmağla işarat-ı sabıka-i acizanem vechle iktiza-yı halin icrası

zımnında icab edenlere tebligat-ı katiyye ifasına müsaade-i aliye-i utufileri şayan buyrulmak babında emir ve irade minleü'l-emrindir.

Fi 29 cemadie'l-ahire sene 326 ve fi 15 Temmuz sene 324

Şehremini.

Serian polis müdüriyyet-i behiyyesine

Fi 16

Aded 113

Serian merkez komiserliğine

32

783

Mukaddema mezkûr çeşmenin muhafazasına bir polis ve bir jandarma tayin edilmişse de bi'l-ahire jandarma kaldırılarak emr-i muhafazasına yalnız polis terk edilmiş ve merkezden lafız çıkarılmakta ise de şu günlerde çeşmenin muslukları kırılmış olmakla tamirinin emanet-i müşarün ileyhaya izbar buyurulması ra-yı ali-i ekremilerine vabestedir ferman.

Fi 24 Temmuz sene 326

Evvel emirde icra-yı icabı zımnında jandarma alay kumandanlığı canib-i behiyyesine tevdi kılındı.

Fi 24 Temmuz sene 324

Merkez komiserliğinin bala-yı der-kenarında muharrer olduğu üzere mezkûr çeşmenin muhafazasında bulunan polisin refakatine bir jandarma tayin ve itasıyla neticesinin inbası zımnında üçüncü tabur kumandanlığına tevdi kılındı

Fi 26 Temmuz sene 324

Ber-muceb-i der-kenar vazife-i mezkûra üçüncü bölükten bir neferin tayin edildiği beyanıyla

İade ve takdim kılındı ol-babda emir ve ferman

Fi 27 Temmuz sene 324

Polis memurunun yanına bir jandarma neferi verildiği üçüncü tabur kumandanlığının bala-yı der-kenarından anlaşılmış olmakla polis meclisinin bala-yı ilamı mündericatına nazaran mezkûr çeşmenin tamirat-ı lazımesinin şehir emanetine işar buyurulması zımnında polis müdiriyeti canib-i valasına tevdi kılındı.

Fi 28 Temmuz sene 324

Baladaki der-kenarlardan müsteban buyurulacağı üzere mezkûr çeşmenin muhafazasına kema-fi's-sabık (eskisi gibi) bir polis memuruyla bir nefer-i jandarma tayin edilmiş olduğundan kesret-i istimalden (çok kullanmadan dolayı) kırılmış olan musluklarının bir an evvel tamiri hususunun cevaben işar buyurulması babında emir ve ferman hazret-i minleülemrindir.

Fi 29 Temmuz sene 324

İstanbul Polis Müdürü.

1.3. BA. Bab-ı Ali Evrak Odası, Dosya No. 137, Gömlek Sıra No. 10248.

Evkaf-ı hümayun nezaret-i celilesine

Cennetmekan Sultan Ahmed Han hazretlerinin olan çeşmenin bazı mahalleri bozulmuş olduğundan tamir ve termimi lee'l-istizan hilafetpenahi zikr olunan çeşmenin tamirat-ı lazımesinin hazine-i evkaf-ı hümayunca hemen icrası şerefsadır olan irade-i seniyye-i canib-i hilafetpenahi iktiza-yı alisinden bulunduğu maliye-i baş kitabet celilesinden Ba-tezkire-i hususiye-i cevabiye işar kılınmış olmakla ber-muceb-i irade-i seniyye-i mülukane icra-yı icabına himmet buyurulması babında tezkere.

Ba-işaret-i aliye-i cenab-ı sadaretpenahi.

1.4. BA. Zabtiye Nezareti, Dosya No. 336, Gömlek Sıra No. 13.

Evkaf-ı hümayun nezaret-i celilesine

Sultan Ahmed meydanında kâin çeşmenin muslukları kırıldığından ve balakırı (?) tıkandığından bahisle bunların tamir ve tathiri hususunun savb-i sami-i daverilerine izbarı İstanbul polis müdürlüğünden ba-tezkere işar kılınmış olmakla icra-yı icabı hususuna müsaade lazım gelmekte emir buyurulması babında.

1.5. BA. İrade Hususi, Dosya No.7, Gömlek Sıra No. C/56.

Yıldız saray-ı hümayunu

Baş kitabet dairesi

Numro

5144

Cennet mekân Sultan Ahmed Han hazretlerinin ihya-kerdeleri olan çeşmenin ber-mantuk-ı idare-i seniyye-i mülukane yaptırılan melon resmi arz huzur-ı ali kılındığı ve mezkur çeşmenin sakfı güvercinler aşiyanesi olmakla beraber bazı mahalleri dahi bozulmuş olduğundan tamir ve termimi mütevakkıf emr ve ferman-ı hümayun-ı mülukane bulunduğu ifadatını ve çeşme ile üzerindeki tarih hakkında istihsal olunan malumata dair tafsilatı havi ziver-i dest-i tazim olan 17 Cemadiel ahire sene 310 tarihli tezkere-i cevabname-i fehmaneleri manzur-ı ali olarakzikr olunan çeşmenin tamirat-ı lazımesinin hazine-i evkaf-ı hümayunca hemen icrası hususuna irade-i seniyye-i cenab-ı hilafetpenahi şerefmüteallik buyurulmuş olmakla ol-babda emir ve ferman hazret-i veliülemrindir.

Fi 21 cemadiel ahire sene 310 ve fi 29 kanun-ı evvel sene 308.

1.6. BA. İrade Evkâf, Vesika No.4.

Devletlu efendim hazretleri cennetmekan Sultan Ahmed Han hazretleri cümle-i hayrat-ı celilelerinden ve asar-ı atika-i nefiseden bab-ı hümayun pişgahında vaki olup tamir ve termimi irade-i seniyye-i hazret-i padişahiden olan kebir çeşme ve sebilin keşfi bi'l-icra on dokuz hesabıyla yetmiş sekiz bin dokuz yüz dokuz kuruşla tamiri mümkün olacağı anlaşıldığından tamirat ve mukteziyenin emaneten icrası ve vakfına masraf kayd olunmak üzere meblağ-i mezburun üç yüz üç yüz dokuz senesi bütçesi tertibinden tesviyesi hususunun evkaf-ı hümayun nezaret-i celilesine havalesi tezekkür olunduğuna dair şura-yı devlet dahiliye dairesinden tanzim olunan mazbata melfuf keşif defteriyle beraber arz ve takdim kılınmış olmakla ol-babda herne vechle irade-i seniyye-i hilafetpenahi şerefsünuh ve sudur buyuruluyor ise mantuk-ı münifi infaz edileceği beyanııyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim.

Fi gurre rebiülevvel sene 311 fi 30 ağustos sene 309 sadr-ı azam ve daver-i ekrem

Maruz-ı çeker-i kemineleridir ki; reside-i dest tazim olup melfuflarıyla manzur-ı ali buyurulan işbu tezkere-i seniyye-i sadaretpenahileri üzeine mucebince irade-i seniyye-i hazret-ihilafetpenahi şeref-muta'alık buyurulmuş olmakla ol-babda emir ve erman hazret-i veliülemrindir.

Fi 7 Rebiülevvel sene 311 ve fi 5 Eylül sene 309.

Şura-yı devlet

Dahiliye dairesi

Aded

1428

Evkaf-ı hümayun nezaretinin şura-yı devlete havale buyurulan 26 muharrem sene 311 tarihli takriri melfufuyla dâhiliye dairesinde kıraat olundu.

Mealinde cennetmekân Sultan Ahmed Han hazretleri cümle-i hayrat-ı celilelerinden ve asar-ı atika-i nefiseden bab-ı hümayun pişgahında vaki olup tamir ve termimi mukteza-yıirade-i seniyye-i hazret-i padişahiden kebir çeşme ve sebilin hazineden ve müze-i hümayundan tayin olunan memurlar ve Mösyö Valori marifetiyle keşfi bi'l-icra tamirat-ı mukteziye mecidi on dokuz kuruştan yetmiş sekiz bin dokuz yüz dokuz kuruş mesarifle vücuda geleceği anlaşıldığından bahisle bunun emaneten icrası mesarif-i vakıa vakfına masraf kayıt olunmak üzere meblağ-ı mezburun üç yüz dokuz senesi bütçesi tertibinden sarfı istizan kılınmış ve Asar-ı Atika-i Nefise'den bulunan bu yerlerin hal-i harabiden muhafazası lazımeden bulunmuş olduğundan ber-muceb-i istizan icra-yı icabının nezaret-i müşarün ileyhaya havalesi tezekkür olunarak keşif defteri leffen takdim kılındı emir ve ferman hazret-i minleilemrindir.

Fi 19 safer sene 311 fi 19 Ağustos sene 309.

2. Damad İbrahim Paşa'ya Dair Belgeler

2.1. Damad İbrahim Paşa ve Fatma Sultan'ın Vakfiyesi

NO: 3

38 Numaralı defterinin 87. sayfa 3. Sırasında kayıtlı İstanbul'da "İbrahim paşa bin Ali ve Fatma Sultan vakfı"na ait tarihsiz vakfiyenin aynen örneğidir.

Ma havethü suturu hazel-kitab ve teveccehet Nahve irtizaihi suduri ulul-elbab ahra bil-kabuli vel-hükmi bis-sihhati ves-sevab Allahüme Mec'al sayel'vâkıfeyne mebruren ve hayrehüma fid-dareyni makbulen ve meşkûren es-seyyid Abdullah elfakır el-müfti biddevleti'l-aliyyetil-Osmaniyye damet bil-inayetir-Rabbaniyye.

Ma nesehahu beyanel-bünyan bi husnin-nazmi ven-Nasek ve nesecehu enamilüt-tibyan min tertibi Aslıl-vakfı fi sımt-ı vesekin vekaa alan-nehciş-şer'il-mübin Esasuhu ve tele'lee min-nuri mişkatil-huda iktibasuhu zaafellahu tealâ ucure vâkıfehi ve şekere sayehüma bis-savabı ledeyhi fe hakemtü bis-sihhati vel-lüzumu fi cemii mevaridil-hususi ve mevakiil-umumi vakıan ala mavakıfıil-hilâfil-cari beynel-eimmeti'l-eslâf harrerehüddai esseyyid Mehmed Zeynelabidinil Hüseyni elkadi bi asakiri rumeli gufireleh.

Kitab-ı vakfın üssise bünyanuhu aleş-şer'il-müstetab Ve yudiu tibyanuhu bi envaris-sihhati ves-sevab fe'neselullahe tealâ en yekbelehu bi-kabulin hasenin Ve yetelekkahü bi envais-seadeti vel-metin ve yecalü Min amimi ihsanihi cezael-vakifeyni'l-celileyn muzaafen Fi naimit-dünya ve hayatihi harrerehüd-dai lid-devletil-Aliyye ebu Said zâde Mustafa el'Kadi bi asakiril-Mansure bi vilâyeti Anadolu elmamure gufire lehu.

Kayd şüd Ba mektubi hafız İsa Ağa ağa'i Darüs-seadetiş-şerife En-nazır el-vakı fi gurrei Zilkide 1234

Lealii mütenasikatü'n-nizam hamd-i na ma'dud ve feraidi mütevafikatül-intizam şükr-i na mahdud elsine-i mütenevviatü'l-luğati mevcudât ve mahlukatda mahmud ve mine'l-ezel ilel-ebed ilah ve mabud olan Cenab-ı hüdavendi kayyumi ehadiyyil-vücud ve perverdigârı deyyumi ebediyyi'l-cud cellet zatuhu annekayisil-cihatı vel-hudud ve kellet fi vasfi künhihi elsinetü ehlil hucubi veş-şuhud hazretlerinin me'hazi nevasıi tekıyyi ve âsi olan barigâh-i mukaddesi'l-enha-i vel-kavasisine şayeste-i takdim ve isardır ki tekaza-yi zuhur-u envari zâti ahadiyyet ve tecellayı buruzu asarı sıfatı sermediyyesi için aferide-i desti icad ve ibda'i olan mevcudatı mümkineyi ahsen-i esâlibi rayika ve ebde-i terakib-i fayika üzre tertib ve takvim ve alel-husus fihrisi ebvabı kitab-ı vücud ve sirri sure-i ayatı tecelliyat ve şuhud olan nev'i bahirul-imtiyaz insan-ı mazharı vasfı kavimi (Lekad haleknelinsane fi ahseni takvim) edüp şan-ı pülendi kabiliyyeti ezeliyyelerin menkibeti samiye-i "velekad kerremna" ile tebcil ve tekrim eyledi hakim-i mahakimi rehbut ve ceberut ve malik-i nemaliki mülk ve melekût ki ma sadakı mefhumu ve yetefekkerune fi halkissemavati velardı olan bariki nigâhanı fehm-ü idrake medarise-i

ulumu marifeti zâti pâk için duvazda hucratı buruci müştemil dershane-i kubab-ı eflâk ve medrese-i hefti tabakatı hâki icad ve inşa yani ibda'i ecramı arzu sema edüp suhubu midrar namına olan sebil-i avarif ve ihsanında âbışarı feyezan olan ebarıkı memlüvve birrü nevalinden utaş-ı mahrukul-ekbadı irva ve uyuni mütefeccere-i enhardan ibaret olan ser çeşme-i lütfu feravanından cuşeşkârı feveran olan mail-hayat-ı cud ve ifdalından tefside-i liban-ı mahruru'l-fuadı iska eyledi ve binakerde-i mühendisi icad ve tekvini olan seraçe-i fesihil-mekâni imkânın süknasını karnen bade karnin maaşiri aşayiri beni ademe vakf ve tescil ve ciheti taayyun ve irtizaklarına medarı kıvamı hayat olacak erzak ve akvad tayin ve tesbil eyleyup idrarat ve mahsulât keremu cudundan tertibi vezayifi muayyene-i mürtezika-i Çar cihat ve müsteğallâtı ve menkulâtı birr-ü müteselsilü'l-vurudundan tayin-i avaidi mukannene-i hademe-i kâinat eyledikten sonra vakfiyye-i mamulun bihayı şeriat-ı garrasında tevliyetin ulema'i dine şart ve tahsis ve nezaretin hulefa ve mülukû sutude sulûke tayin ve tansis eyledi ve revayii durudi muttasılıl vurud ve bedayii tehayayı gayr-i munfasilil-vufud teşebbüsü zeyli şeriatı garrası vesile-i neyli maksud ve tevessülü hirzi şefaatı uzması zeria-i ihrazı ecr-i mev'ud olan habibi rabbi vedud ve sahibi havzi mevrud Muhammedinil-Mustafa el-Mahmud aleyhi salavatil-melikil'mabud hazretlerinin temevvücgâhi lücce-i bigiran envari tecelliyat ve şuhud olan meşhedi haviyus-suudlarına ithaf ve ihda olunmağa sezavardır ki edayi hidematı mühimme-i selâmü salâtına müraat eden hakisaranı müznibin ve usata vakfı müsecceli vafiyetül'idrarat şefaatinden tayin-i vezaif lütuf ve iltifat ve desti iltiyazı rahacuyan cezayı seyyiata itayı beratı fevzü necat edüp dilşikestegân nikâyet ve nekâlı cürmi isyana kitabe-i bab-ı müstetabı ve men dehalehu kâne âminen neşidesile zinetyab olan dergâhı arşı iştibahı inayetinden gayrı menaz ve pa bestegânı selâsil ve ağlâl şeka ve tuğyana vasfı südde-i feleki cenabı Vema erselnake illa rahmeten lil âlemin kerimesile şerefmaab olan barigâh-i gerdunu destegâh-i şefaatinden gayri maazı halâs olmadığı mahsumi âmme-i avam ve havasdır li-münşiihi hazreti şah-i rusul sultanı hayli mürselin padişahı taht-ı levlâk ve şefiil' müznibin sahibil'miraci sultan-ı leamrüke tacı kim oldu müstesnayı illa rahmeten lil-âlemin Nesir ve dahi selam-ı müşkin hitam ve tehayayı feyzi irtisam ashab ve âli hamidil-fiâl ve akabi medihiş-şiyemi vel-hisallarına şayan-ı arz ve nisardır ki vücudu mes'udları kevakibi tabdarı feleki iktidar ve nevacimi şulebarı sipehri ihtida olup kanadili lemaatil'envarı rivayet ve dirayet ile müstemindanı ümmete talimi edebi mütabaati nebevi ve resmi ve rahi şeriati Mustafavi eylediler ridvanullahı teala aleyhim ecmain;

Emma badü cenab-ı hakimi lâ yezâl ve hudavend-i âlim ve müteâl tekaddese anil-ekfa'i ve'l-emsâl hazretinin esası ahkâm ve ef'ali deayimi hüküm üzre tarh-i kerde-i bünyad olmak hasebile mecmuu nev'i beşer sulbi vahid-i ademden suretyabı hâlk ve icad ve meşime-i hassa-i rahmi Havvadan seriber averde-i milâd olmuş iken kemâli kudreti baliğa-i rabbaniyesini izhar ve işhad için tefavüd ve temayüzü secayayı efrad ile ennasü meadinün kemaadiniz-zehebi vel-fıdde hadisi şerifinin müfadı üzre fil-izzeti istidadı hudadadların mütefavitü'l-mikdar ve bazın tenk-destii asar ve bazın fevkal-ihtiyac re'sül-mâli servete ikdar edüp yani nufusu müttahidü'l-asıl efrad-ı insanın kimin hezar zacreti vah-u ah ile bizza'a-i müzcati kuti yekrüzeye muhtac ve kimin ulüvvu şevket ve cah ile gâmgârı izz-ü ulayı taht-u tac etmiştir nazım ân yeki puşide-i sincab ve samur ve ân yeki hufte bürehne der-tennur sebk-i mayegânı fakr-u vefakadan dahi kimi yed-i ulyayı ashab-ı izz-ü cahe duden hasretle nigâh ve (...) ve nice efkâr-ı faside hakd-ü hased birle beyhude amâlin tebah edüp kimisi itisamı urve-i sabr-u kanaat ile tahsil-i rızayı ilâhiye ve dar-ı mükâfatı ukbada alayı gurefi illiyyini kenduye cilvegâh etmiştir ve mayedaranı bidaa-i yusr-u ginadan dahi kimi dest-i temettu' ve iğtinamına giren mâli bi giran ve sumüvvü kadr-u şana mağrur ve zeharifi dünyayı bimaali seriuz-zevâl ile mahvet furuşu tebe ve gurur olup kise-i iddiharına sadakat ve hasenat hususunda mühri zeni diriğ ve imsâk ve ser rişte-i tul-i emeline infisam ermeden giriftarı mağal-i hâk olmağla hazarhun ciğer ve bi nihaye metaibi enduhu keder ile cem' ve iddihar ettiği emvâlden zeyid ve amir his-seyab ve kendu beyhude tabhane-i mücazâtı yevm-i ukbada esiri şikence-i çarmıhı azab ve hisap olur lâkin kimisi dahi tevfık-i ilâhi ile destresi istimta' bulduğu niam-ı mütenevvia-i ilâhiyyenin vazife-i şükrini kema hüve hakkuhu eda ve mâl-i bi maâli seriul'izmihlâli tahsili menafi'i bakiye-i ecile uğruna feda edüp bu âlemi kesb-ü istihzarda rah-ı hayrat ve hasenata sarf-ı nukud iktidar ve ruz-i mükâfat ve telâfide istihsâlı fevaidi ucur-i bi-şumar eder zira bu tenknayı köhne esası seriu'l-indirası alem fena fercam cayı baka ve devam ve me'vayı karar ve aram olmayub binayı ikbali müşrifi teza'zu ve inhidam ve safayı amali arda-i intifa ve in'idam olmağın nizam-ı hemduşi ihtilâl ve sihhat-i hemdesti i'tilâl şarabı iş ve safasına humarı kederü enduh derpey ve mihanu meşâkkına göre izzu ulası lâ şey devleti vakf-ı tedavülü eyadi ve izzeti mehcuru devam ve temadi olup mebde'i âferineşi beni Ademden bu deme gelince bazice-i müdavele-i budu nubud ve desthoşi münakale-i adem ve vücud olan efrad-ı na madud asar ve yesardan bulundukları hâl üzre madum ve mefkud olup gani ve fakirinin isim ve resimlerinden bir eser ve hâl-u şani müddet-i zindegânilerinden bir

haber kalmadı meğer erbab-ı hayrat ve ashab-ı hasenat ki gani çend sâle-i amarları rehini hatime-i inkiza olmadan müşrifi zevâl ve fevat olan eyyam-ı hayatı fırsat ve nufuz-u tasarrufatı ganimet bilup zâd-i maad ve udde ve atad-ı yevmet-tenad tedarikine istical ve amade-i fena ve zeval olan mal-ü menalların masun-u tetarruk-i helâk ve izmihlâl olan temettuatı bakiye ve istibdâl edüp dünyada hüsnu zikri ahlâf ve uhrada sezavarii keremu eltaf bidaasın istihsâl etmişlerdir pes her hiredmendi hayir endişi akibet bin ve her hüşmendi keyasetkişi ihlasi ayine layik ve sezavar olan cünbüş-i isabet medar budur ki bu fena abadı mahsumittağyir vel-intikalin maberi fena ve zaval ve kantara-i ubur ve terhal olduğın fikr-u hayâl ve tehavvülu tebeddülü ahkâm ve ahvalinden adam-i bakasın istidlâl edüp eyyamı hayat ve zindegâni ve hengâm-ı yesar ve kâmiranide (İnnelhasenatı yüzhibnesseyyiat) müeddası üzre vesile-i fevz-ü necat ve zeria-i kesbi derecat olan asar-ı mebrure ve mesai'i meşkûre tedarikine derkar olmağla a'zamı hayr-i yenfeil fi adli ma tutihi ente fi yevmike bi-yedike mantukı üzre kenduye zâd-i maad tehiye ve istihzar ve âlem-i dünyada ila inkirazid-deveran nam-ı hayr irtisamını hüsn-u senâ ile piraye-i zeban tezkâr eyleye fe tuba li nefsin azzamellahu kadreha ve sayyereha lil-hayri ahsene mazharine ki halâ piraye bahşi tac-u taht olan sultanı humayun-i taht-i şehinşah-i daraden padişah-i İskender fer taci giri şehri yaranı aktarı âlem ve bacgiri memaliki muluki rum ve acem el-müteşerrifi bi hidmetil'haremeyniş-şerifeyn ve'l-mutasallifi bi sedaneti'l-beledeyni'l-münifeyn celle himmetuhu nusreteddîn ve himayetuhu beyzatel'islâmi vel' müslimin halifetullahi ve zillihi fi ardihi maliki basititdünya bi tulihi ve arzihi hâmil-ibad mâhi asarezzulmi anil'bilâd Nasreddini ve ashabihi kahirül-küfri ve ahzabihi melikün lehu fil-cudi mecdün müessilin ve fi kuvvetil'batşil'mebideti lil-'ida esbahatit-devletü fi ahdihi refiatel'erkân meniatel'bünyan rasiyetil'evtad samiyetil'evtad padişahi islâm zillullahul'memdudi ezvai in'amihil'âm ala mefarikil-enâm essultanil'azamül'muazzam vel'hakanül-mübeccelil'müfehham es-sultan binis-sultan binissultan es-sultan elgazi Ahmed han ibnis-sultan elgazi Mehmed han lâ zâle ismuhuş-şerif hilyete fiharin lil-meşairi vel'menabir ve zatühül-münif men'uten bi celâyilil'mesai vel'masair hazretleri te'bidatı aliyye-i ezeliyye-i rebbani ve temhidatı celiyye-i lemyezeliyye-i samedani ile revnak efzayı erike-i cihanbani ve zinet bahşayi evrengi kiti sitani oldukları ruz-i meymeneti enduzdan beru dağdagai gavaidi mütetabia-i devlet ve gulgule-i meşağili mütevaliye-i saltanat tedbiri umuri maadde kendulera mani ve rüşdu sedadı huda dadlarından naşi fırsati bahtiyari ve gâmıgariden mücerred temettuati faniye ile kani

olmayup istibkayı hayratı mebrure ve istinmayı meberratı meşkûreyi akdemi mesa'i ve akvemi deva'i ad ettiklerinden her umurlarında mazhari avnu tevfıkı hazreti hak ve esnafı hayratu hasenatdan nice asarı celileye muvaffak olmuşlardır ezcümle tulu'i kevkebi kevkibe-i devleti osmaniyye ve sutu'i mihteri debdebe-i saltanatı hakaniyyeden beru istişra ve istihab ve istinsah ve istiktab ile hazine-i tevarüsü mülukânelerinde meşhun hucratı tak-ı bürtak cem' ve istishab olan misil ve nazırleri nayabı kitabı bi hisab beyhude mahbusu genci dolap olmaktan ise mutalaa ve müdavelesinden ehl-i fadıl ve kemâl behreyab olmasın istisvab buyurmalarile derun-u sarayı humayunlarında bir kitabhane-i havrendi bünyad bina ve inşa ve derununda ol kütüb-i giranmayeden istifade ve medarise-i ulum olunmak gibi hayr-i cezil ile tervic-i bazar-ı kabiliyyet ve isti'dad buyurdular binaen alâ zâlik ennasü alâ dini mülükihim muktezası üzre ol padişahı azamet penahi maali destgâhın canibi hayrat ve meberrata şeğaf ve inhimâkleri ve taraf-ı sadakati ve hasenata meyli tab'i pâkleri mutekazii iktidayı erbab-ı rüşd ve idrâk olmağın ahlâk-ı merziyye-i mülükânelerinden feyizmend-i sirayet fıtret ve mayedarı tesir-i hükm-i tabiat olan duhteri humayun-u ahter ve duşize-i maali gevherleri aliyyetüz-zât semiyyetüs-sıfat ikliletül-muhadderat tacul-mesturat meliketül'muhsenât sahibetü'l-hayrat vel-hasenat rağibetüs-sadakati vel-müberrât zatül'ula ves-saadât devletlu ismetlu Fatma sultan damet mahfuzaten fi suradikatil'ismeti vel'hisane ve mahrusaten fi hacalil'iffeti vel'emane hazretleri ve şerefmendi ibtihacı devlet izdivacları olup matla'i cebini besalet ihtivalarından pertev liyakatı riyaset satı' ve zahir ve şeref-simayi sabahat intimalarından zeka'i zekâ ve kiyaset lâyih ve zahir zât-i maali simatları hiyle-i hisalı kerime ile muhallâ ve mir'atı tab'ı safveti sıfatları linkârı gayzu kineden mücellâ yed-i ulyayı cud ve inam-ı bezli nevale amade ve zemanı re'fet ve atasında erbab-ı fadıl ve kemâl renci deyk ve asardan azâde dergâhi birrü nevali melâzı ilticayı erbab-ı daniş ve kemâl ve barigâh-ı cudu ifdali mültecayı ashab-ı kabiliyyet ve istibhâl tanzimi umur-i din-i devletde alem efraz-ı isabeti re'yü tebdir ve takyimi muhamı milk ve milletde pirevi etvari şehin-şahi küşveri kir olan piraye bahş-ı sadrı vezareti uzma ve revnak efzayı mesned-i vekâleti kübra dustur-i ekrem müşiri efham nızamül'âlem nazımı menazimil'ümem sahibül-hayratil'azime ve rağibü'l-meberrati'l-cesime veziri âzam ve damadı ekremi hazreti padişahi muazzam devletlu inayetlu İbrahim paşa yesserellahü min amalihi ma dame vema yeşa' hazretleri mebadii neşvü nemayı izz-u ulalarından beru perverde-i hanedanı saltanat ve rebi'i terbiyeti şehriyarı cemi haşmet olup tab'i humayunda canib-i hayru birre olan kemâli meylu rağbet kendulara mühayici

şevkı tabiat ve mürevvici hükmü fıtret olmağın ol veziri asaf nazir hazretleri rutbe-i valayi sadareti uzmayı ihraz ve vedia-i zimmeti vekâleti mutlakaları olan kâffe-i umuri din-i devlet temşiyetine ağaz buyurduklarında kudum-u meymenet lüzumunda mukaddemi asayişi nizamı devleti arza'i ihtilâl ve arâmişi sihhati mizaci memleketi vakf-ı itilâl eden tetabuu gavaili ceng-ü cidâl âlem-i pamali sadamatı kasıme-i nikâyet ve nekâl etmişken benim şemsiye-i kahr-u intikamlarından guruh-ü müşrikin niyazmendi sukûn dağdağa-i gaydağai gayz-u kûn olmalarile bir vechile ferahveri havsala-i ihtimâli ukelayı benam olmayan nehc-i yesir ve vech-i gazir üzre zahmi ihtilalâtı eyyama merhemi binhudi sulh-u salâlah ile iltiyam verup esbab-ı asayişi bilad ve ibad kema huve hakkuhu husn-i nizam ve zikri anifen piraye-i hilâl-i sutur müşk-fam olan hayrat-ı humayun-i padişah-i hitam bulduktan sonra ol sultanı ismet-nişan ile ol asaf-ı celilüş-şan hazarati umur-u nizam-ı âlem bugüne intizam bulmişken fi ma bad böyle vakt-i müsaid-i sukûnet ve ferağda tedarik-i zad-i uhreviye ikdam ve mahfuz-i sine-i pür sekineleri olan (Meselüllezine yunfikune emvalehüm fi sebilillâhi kemeseli habbetin enbetet seb'a senabile fi külli sünbületin mietü habbe vellahü yüdaifü limenyeşaü vallahü vasiun alîm) kelâm-ı muciz nizamının mantukı şerifi eczasına ihtimam ehemmi müham olduğın tefekkür ve akabati mezayıkı dar-ı ukbadan necat ve ihrazi menazil ve derecat (men bena lillâhi mesciden benellahü lehu beyten filcenneti) hadisi şerifi masduki üzre bastı mevaidi sadakat ve tesbil-i hasenat ve meberrata vabeste idüğini tezekkür buyurmalarile alel-vechil-ati ikrar-ı vakf ve tesbil ve davayı rucu ve tescil için sultan-ı müşarünileyha esbeğallahü sicale feyzihi aleyha hazretlerinin şeref mendi inabe ve tevkil buyurdukları baş ağaları olan umdetül-mukarribin vel-havass Bilâl ağa ibni Abdullah ve ikinci ağaları olan kidvetü erbabil'mecd-i vel-ihtisas Mehmed ağa ibni Abdullah şehadetlerile sabit olan fahr-u ashabiş-şerefişşamih zuhr-u erbabi'l-mecdil-bazih zulkadrir-refi veş-şail-meni' kethüdayı mükerremi hazreti sadr-ı âli Mehmed ağa ibnil-hac Mustafa ağa ve sadr-ı âzam salifüz-zikri vel'evsaf efazallahü aleyhi havasilel-keremi vel'eltaf hazretlerinin hidmeti aliyye-i vekâletlerile tebcil buyurdukları zübdet-i erbabil'mefahir vel-meali hazinedar-ı âli mikdar hazreti sadrı âli Ali ağa ibni Mustafa ağa ve fahrül-emsâl hazine kâtibi Ali efendi ibni Ahmed şahadetlerile sabit olan kethudayı muhteremi hazreti sultan-ı müşarünileyha Süleyman ağa ibni Mehmed meclis-i şer'i hatir-i vacibüt-tebcil vet-tevkirde bu vech üzre hemzeban ikrar ve takrir ve bu nehc üzre hem'inanı beyan ve tabir oldular ki müvekkillerimiz müşarünileyhima lâzâle hettanil-keremi müfizen aleyhima hazarati

mahmiye-i Kostantaniye sanehullahü an külli beliyyede şöhreti tayin ve tavsifden muğni şeh zâde camii şerifi civarı ve eski odalar kapusu mukabelesinde vaki dahil-i havza-i mülk-i sahihleri olan arsa üzerine mebni onüç adet hucrat-ı aliye-i feyz-i aşiyane ve dershane ve kitabhane-i sipehri asitane ve sebil-i selsebili mesil ve şadırvanı matbuul'bünyan ve ser çeşme-i zemzemi adili müştemil olup sıdk-ı niyyet ve hulus-u taviyyet ile binasına himmet buyurdukları medrese-i celileyi maa maleha minel-hukuki vel-merafik vema yudafu ileyha minet-tevabii vel-levahik silk-i mülk-ü sahihlerinden ihraç ve ifraz ve vakf ve tesbilile ucur-u mesubat ihraz buyurup lâkin ol buka'i hayriyyede müstahdem olacak hademe ve duagûyanın vezayifi ve ol cihat-ı birrin mucib ve masarifi için i'dad-ı idrarat ve irsad-ı müsteğâllatdan lâbüd olduğu ecilden bu hayri cezili refiil'erkân cenabı hazreti sultanı deveran-ı amimul'cudi vel'ihsanın mesmuu samia-i istihsan ve malum-u humayunu tab'ı kadirdanları oldukta bahr-i dahheri kerem ve inayetleri mütelâtım ve gays-i midrar-ı eltafı bi gayetleri müterakim olup havass-ı humayun-i mülükânelerinden ifraz ve tefkik ve vâkıfan-ı müşarünileyhima hazaratına alâ vechit-teşrik hibe ve temlik buyurdukları Aydın sancağında Güzelhisar nahiyesinde Koçak ve karye-i Deronik ve Karlıili sancağında vakı Vazika nahiyesinde mahsuli iskele-i Drağomisin maa karye-i Dragomisin ve paşa sancağında Manastır nahiyesinde nefs-i manastır mukataaları mahsus ve müstekil hududnamelerinde mufassal ve meşruh olduğu üzre bi cümletil-arazi vel-mezari' ve kâffetil'mera'i vel-merati' şuhul ve cibal ve vehad ve tilâlı ve sevakı ve abar ve miyah ve enharı ile sair emlâk gibi dahili havza-i tasarruf-u müşayaat ve iştirakleri olduktan sonra zikri murur eden asar-ı mavsufe ve buka'i mevkufenin masarıfı mübeyyene-i merkume ve mevacibi muayyene-i mersumesi için halâ bil-cümle mukataatı mezkûreyi dahi maa cemi'i muzafatiha ve dershane-i merkum mukabilinde vakı eski odalar tarafında malumul'hudut vel'havali olup işbu vakf-ı şerifin sudurine değin silk-i mülk-ü sahihlerimde münselik olan kırkbeş adet dekakin-i memlukelerini ve huceratı dershane-i merkume muttasıl müceddeden bina buyurdukları otuz yedi adet kârgir dükkânlarını ve cezairi bahr-i sefitden nakşe ceziresinde vakı tafsil-i hudut ve sınırları defterhane-i âmire ve haremeyn-i şerifeyn muhasebesi defterlerinde mukayyed ve mastur olan malumul-kıta' ve'l-arazi tarla ve bağ ve bahçeleri hasbeten lillâhi teala ve taleben li-merzatihi vakf ve tesbil ve teslim ve tescil buyurup feraid-i kuyud ve şerayitin bu tertib-i hasen üzre keşide-i silki tecdid ve lüali-i hudud ve zevabıtın bu nesek-i müstahsen üzre piraye-i samt-ı takyid buyurdular ki evvelâ kavaidi ilm-i tecvid-i Kur'ân-i kerim ve kavanini fenni tertil-i Kur'ân-i azime

müra'i ve turuk-ı rivayat-i meşayih-i itkan üzre ifadeye sa'i bir mukrii kâmilül-eda şeyhul-kurra nasb ve tayin olunup eyyam-i mutadede muvazabeti hidmeti ikra ve talim olmak üzre beher yevm kenduye yirmi akça vazife (...) ve telemmüz ve taallüm eden talebesi beyninde şürekâsından fayık olan iki nefer talibe halife-i evvel ve sani namile yevmi dörder akça vazife vesair talebeden imtiyaza layık olan on nefer taliblere yevmi ikişer akça vazife verile ve ulum-u nafia-i şer'iyye ve funun-u mütedavile-i aliye tedrisine kudret-i kâmile ve ihata-i şamilesi olan bir âlim-i benam ders-i âm nasb olunup eyyam-i me'lufe ve evkat-ı marufede tedris ve talime müdavim ve mülazım olmak üzre yevmiye yüz akça vazifeye mutasarrıf ola ve onüç adet hucurat-ı müessesede kütüb-ü mütedavile kıraetine mükib ve mücid ve funun-i mütearefe mebahisini fehm-ü teallüme müsteid olan danişmendan-ı kabiliyyet nişan i'va ve iskân olunup medrese-i merkumede ders-i âmm-ı müşarünileyhin dersine muvazib ve mülazım olmak üzre her birine mütevelli-i vakıf yedile beher yevm onar akça vazife verile ve alel-infirad evkaf ve esamisi bu mecelle-i celilede ahiren muharrer ve mersum ve zahri sahife-i dibaceleri mühr-ü vakfiyyet ile mu'allem ve mersum olan kütüb-ü nefise ve nüsah-i celile bir tarikle kitabhaneden taşra ihrac ve iare olunmamak şartile her haftada sebt ve isneyn ve hamis günleri kitabhane feth olunup istifade ve istiktab murad eden ehl-i haysiyyet ve istidad mürehhas-ı temettu'u mutad ola ve kütüb-ü mezkûre-i mevkufeyi esami ve funun ve evsaflarile defter edüp hıfz etmek için katib-i kütüb nasb olunan kimesneye yevmi on akça vazife verile ve tayin olunan dört nefer hâfızı kütüblerden kitabhane açıldığı eyyam-ı muayyene-i mezkûrede iki neferi münavebe tarikile hazır bulunup edayı hizmet-i mutade eylemek üzre her birine onbeşer akça vazife verile ve kütüb-ü mevkufe-i mezkûreyi meremmet etmek için san'atinde meharet-i zahir bir kimesne mücellid olup yevmi dört akça vazifeye mutasarrıf ola ve merhum Sünbül Ali efendi kütüb-ü mevkufesinin hafız-ı kütübü olanlara yevmi onbeş akça vazife verile ve teallümü hatt-ı talik taliplerine talim için dekayik-i resmi hatda mahir ve ameli ilm-i mezkûrede meharet-i zahir bir hattat hoca'i meşk olup dershane-i merkumede cem olan talebeye talim-i resm-i meşk etmek için yevmi on akça vazifeye mutasarrıf ola ve fenn-i tasavvuf ve ahval-i suluke âlim ve maayib-i şatıh ve adem-i mübalâtdan sâlim bir kimesne mesnevihan olup eyyam-i mutadede mesnev-i şerif ikrasına muvazabet ve müdavemet etmek üzre yevmi yirmi akça verile ve karii mesnevi şerif olan kimesneye yevmi dört akça vazife verile ve ahval-i hesab ve erkam ve kısmet-i mevaris ve siham emrinde maharet ile benam bir kimesne muallim-i feraiz olup yevmi on akça vazifeye

mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi halife-i feraiz olup yevmi beş akça vazife verile ve şurut-u erkân-i salât ve feraiz ve sünen ve müstahabbat-ı âlim bir mütedeyyin ve müteşerri' ve mütebettil ve müteverri' cemilüt-tilâve hasenüs-savt vet-tilâve kimesne imam olup dershane-i merkume mihrabında müraatı tadil-i erkân ile cemaat-i hazırine imamet ve mikatı salavât-ı hamse âlim bir kimesne eda'i hizmet-i te'zin ve ikamet eyleyup imam olan kimesne yevmi otuz akça ve müezzin olan kimesne yevmi on akça vazifeye mutasarrıf olalar ve dershane-i merkume derununda olan kanadili evkat-i mutadede iş'al ve ikad için bir kimesne siraci olup yevmi dört akça vazifeye mutasarrıf ola ve evkatı mersume-i ma'hudede dershaneyi feth ve iğlâk ve derununda mefruş olan bisat ve levazim-i sairesin hifz etmek için bir kimesne kayyim olup yevmi sekiz akça vazifeye mutasarrıf ola ve tedris-i ulum-i ikra'i ilm-i tecvid esnasında buhur yakmak için ahval-i tertibi ecza'i itriyyede üstad bir kimesne buhuri olup yevmi üç akça buhur baha ve beş akça vazifeye mutasarrıf ola ve dershane-i merkumeyi ğubar ve evsahtan tanzif ve tathir için bir kimesne ferraş olup yevmi beş akça vazifeye mutasarrıf ola ve Darül-hadis bahçesine bir kimesne bevvab olup yevmi dört akça vazifeye mutasarrıf ola ve kitabhane-i merkumeye bir kimesne bevvab ve bir kimesne ferraş olup bevvab olan yevmi altı akça ve ferraş olan yevmi beş akça vazifeye mutasarrıf ola ve sabah ve akşam fetih ve iğlâkı bab-i kebir için bir kimesne bevvab olup yevmi on akça vazifeye mutasarrıf ola ve şadırvan ve meydana yevmi altı akça vazife ile bir kimesne ferraş olup ve ferraşların refte ve rüyinden cem' olan kumatayı ref' ve imata için bir kimesne mezbelekeş olup yevmi yedi akça vazifeye mutasarrıf ola ve sebili zemzem-i mesilde irva'i itaşi için mavzu olan ebarik ve ekvabe peyder pey sikayeden imlâ'i ab için dört nefer kimesne sebili olup ala tariki'l-münavebe eda'i hizmet etmek üzre sebil-i evvele yevmi on akça ve sebil-i sani ve salis ve rabi'a yevmi sekizer akça vazife verile ve çeşme-i hayat efzanın kefçesini külle yevmin hilâli vakt-i mağribte kaldırup gece hıfız ve zabıt ve sehari yine mahalline talik ve rabıt etmek için bir kimesne hafız-ı kefçe olup yevmi iki akça vazifeye mutasarrıf ola ve ser bölüği rahi abi'i süleymaniyye olan kimesnelere yevmi dört akça vazife verile ve kanavat-ı müsennat ile gelen miyah-i cariye ahvaline vâkıf bir kimesne vakf-ı mezburda su yolcu olup yevmi dört akça vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi ferraş-i kenif olup yevmi dört akça vazifeye mutasarrıf ola ve meremmat-ı ebniyede mahareti zahir bir kimesne yevmi dört akça vazife ile meremmetçi olup ve bir kimesne dahi yevmi dört akça vazife ile kurşuncu ve bir kimesne dahi yevmi üç akça vazife ile lağımcı ve bir kimesne dahi yevmi üç akça

vazife ile senktraş olup her biri kendulara müteallik zuhur eden hidematında terk-i tehavün ve taksir ve mevazii halelpeziri termim ve tamir eyleyeler ve vâkıfan-ı müşarünileyhima hazeratının uteka ve atikatlarından ve ecanibden kırk iki nefer duagûyanın yedlerine haremeyn-i şerifeyn muhasebesinden verilen vazife tezkereleri mucebince neferat-ı mezkûrenin mecmuuna beher yevm tayin olunan iki yüz altmış altı akça vazifeden her birinin müteayyin olan vazifeleri eda ve teslim oluna ve Mekke-i mükerreme şerrefehellahü teala harem-i şerifimde külle yevmin tilâvet ve kıraet olunmak üzre şart ve tayin olunan on nefer eczahananın her birine behersene onsekizer kuruş ve bir nefer hafız-ı eczaya beher sene altı kuruş verile ve kezalik razda-i mutahhara-i resul-i ekrem sallallahu aleyhi vesellem'de külle yevmin tilâvet ve kıraet üzre şart ve tayin olunan on nefer eczahanın her neferine beher sene onsekizer kuruş ve bir nefer hafız-ı eczaya beher sene altı kuruş ve bir nefer nazır-ı eczaya beher sene otuz kuruş verile ve ravza-i mutahhara-i fahr-i kâinat aleyhi efdalüs-salatde külle yevmin tilâvet olunmak üzere şart ve tayin olunan bir nefer talii sure-i feth-i şerife beher sene onsekiz kuruş verile ve Mekke-i mükerremede sâkin evlâd ve iyal Erafevi eş-şeyh elhac Mehmede beher sene on adet sikke-i hasene verile ve bu mahalle dek bast olunan haremeyne müteallik vezaif her sene kıbel-i devlet-i aliyyeden nasb olunan küçük sakabaşı ile canib-i vakıftan irsâl ve isâl oluna ve sadr-ı Azam-ı müşarünileyh hazretlerinin kethüdalıkları devletile şerefyab olan melâzü'l-eali vel-ekabir menatıl-meali vel-mefahir zül-izzetir-rasiha ven-necleti'ş-şamiha saadetlü atufetlu Mehmed paşa hazrem-i şeriflerinin Galata kazasına tabi Ortaköy demekle maruf karyede bina buyurdukları camii şerif evkafı müsakkafatının hasılı vezaif ve masarif-i muayyenesine vefa etmemekle vakf-ı mezbur hademesinin mesarif ve vezaifi tekmil için mütevelli-i vakf-ı mezbure yevmi yüzer akça verile ve Beşiktaş mevlevihanesinde sakin olan dervişana taamiyye olmak üzre beher altı ayda bir def'a onikişer bin akça zahire baha mütevelli-i vakıf yedinden tekye-i mezburede şeyh olanlara teslim ve şeyh olanlar yedile fukara ve dervişanı it'am hususuna ziyade tekeyyüd ve ihtimam olunup müsamaha olunmaya ve vilâyet-i rumelinde Vodena kasabasında vakı mevlevihane dervişanına taamiye olmak üzere beher şehir beşer yüz kırkar akça verile ve mahmiye-i İstanbulda avret pazarı kurbunda mecanin ve marzatı nisvana mahsus olmak üzre merhum ve mağfurunleha haseki sultan tabe seraha bina eylediği Darüş-şifa'i mamurede kadimden kayyim bulunan sekiz nefer ricalin zevcelerinden sekiz nefer havatine yevmi üçer akça vazife ve ikişer akçe nan baha verilup Darüş-şifa'i mezbureye gelen mecanin

ve merzat-i nisvanın iktiza eden hizmetlerin edada ihtimam-ı tam eyleyeler ve Darüş-şifa'i mezburenin hamamına sarf olunan heyme bahasına vesair iktiza eden masarıfına sarf olunmak için mütevelli-i vakıf yedinden yevmi yirmişer akçadan beher mah altışar yüz akça haseki sultan vakfı mütevellilerine teslim oluna ve hizmet-i mezbureye tayin olunan sekiz nefer hatunlardan biri fevt oldukta cihet-i ecanibden na mahrem olan havatine verilmeyup yine Darüş-şifa'i mezburede kayyim bulunan sekiz nefer ricalin zevcelerinden birine tevcih oluna ve sara-yı atik-i sultanide vakı teberdaran odasında mevlidin-nebi aleyhis-salâtü ves-selâm gününde bade salâtiz-zuhur mevlid-i şerif kıraet olunup mevlid-i şerif kıraetinden mukaddem teberdaran odası vaiz-i vaz eyleyup mukabelesinde on kuruş verile ve yine akibinde vaiz-i sâni vaz' eyleyup ana dahi on kuruş verile ve mevlidi han-ı evvele on kuruş ve sani ve sâlise sekizer kuruş verile sekiz nefer müveş-şihlerden her birine ikişer kuruş verile ve her tablada üçer bardak şerbet ve üçer tabak sükker vaz' olunmak üzere kırk tabla iştira oluna ve yüz yirmi adet elvan şişe bardak ve yüz yirmi adet tabak ve şerbet için otuz vukye sükker ve sekiz vukye sükker-i nebat iştira oluna ve dahi kırk dirhem ud ma'i verdi ve bir miskal anber-i ham ve tabaklar için beş deste kâğıd ve şerbet ezenlere iki adet peştembal ve iki top astar ve üç vukye kelebşeker ve üç vukye kahve ve üç vukye gül'ab iştira ve hamaliye-i tabla ve sükker için ikiyüz akça ve şerbet ezen teberdarlara beş kuruş ve badel-itmam tilavet-i Kur'ân-i azimüş-şan eden beş nefer teberdaran huffuzlarının her birine ikişer kuruş verilmek üzre masarıf-ı mezkûre için mütevelli-i vakıf yedile yüz seksen kuruş sarf olunup levazim-ı mezkûre teberdaran ocağında her kim bölükbaşı bulunursa ana teslim oluna ve sarayı atikta vakı teberdaran ocağına Ramazan-ı şeriflerde beher yevm altışar sofra taam olmak üzre beher sofranın şehriyesi ellişer kuruştan üçyüz kuruş ocağ-ı mezburda her kim kilar halifesi bulunursa mütevelli tarafından ana teslim ve kiler halifesi dahi meblağ-ı mezburdan zabıtan marifetlerile beher yevm altışar sofra mükemmel taam tertibine ikdam ve ibtida'i Ramazan-ı şerifden ahirine değin emri it'ama tekayyud ve ihtimam eyleye ve sarayı cedid-i amirede koz bekçiyanı odalarına şehr-i mezburda her gece üçer sofra taam tertib ve it'am olunmak üzre şehr-i mezburda ondört bin dörtyüz akça zabıtlarına teslim ve marifetile vech-i meşruh üzre tertib ve it'am ve külle yevmin emr-i it'am tekayyud ve ihtimam oluna ve hazreti Ebi Eyyubi ensari radiye anhül-bari minaresinde leyali-i Ramazan-ı şerifde mahiye masarıfı için beşbin dörtyüz akça verile ve leyali-i Ramazan-i şerifte beynet-tervihateyn iki nefer kimesne darül-hadisde aşr-i şerif tilâvet edüp her birine ikişer bin dörder yüz akça verile

ve işbu vakf-ı celilin nazareti umdetül-havass ve mukarrebin mutemedül-muluki ves-salatin zül-izzetir-rasiha ven-necdetiş-şamiha darüs-seadetiş-şerife ağası hazretlerine tayin ve tahsis olunup taht-i nazaretlerinde olan evkaf-ı saire gibi azl ve nasb erbab-ı cihat ve rü'yeti umur-u idrarat ve ihracatı müfevvezi uhde-i nazaretleri olmak üzre yevmi on akça vazife-i nazaret taraflarına takdim ve teslim oluna lâkin şeref-i cihat-ı mürtezika-i vakıf olan tedris-i ulum ve ikra'i fenn-i tecvid ve talim-i feraiz ve tedris-i mesnevi'i şerif gibi cihat-ı mutebere mahlul oldukça liyakat ve isti'dadı mütebeyyin ve malum ve pürniyanı istihkakı tamğayı vucuh ve iştihar ile muallem ve mersum olan kimesneye tevcih hususunda teharri ve dikkat ve na ehle tevcihden gayetul-gaye teharrüz ve mücanebetde bezl-i himmet eyleyeler ve mecmu'u vakfın dahl ve harcın ve idrarat ve masarıfın zabıt ve hesaba kadir bir kimesne kâtip olup yevmi yirmi akça vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi kâtib-i ruznamçe olup sair evkafta ola geldiği vech üzre hizmet-i mutadesin eda etmek şartile yevmi on akça vazifeye mutasarrıf ola ve beher mah idraratı vakf-ı zabıt ve tahrir için bir kimesne kâtib-i müşahere olup yevmi on akça vazifeye mutasarrıf ola ve bir sene temamınadek vuku bulan irad ve masraf-ı vakfın istikamet üzre muhasebesin görmek ve defter-i muhasebe-i vakfı tahrir etmek için bir kâti-bi muhasebe nasb olunup yevmi on akça vazifeye mutasarrıf ola ve cem' ve tahsil-i icarat için bir kimesne cabii müşahere olup yevmi sekiz akça vazifeye mutasarrıf ola ve rumelinde vakı mâli, mukataatı vakf-ı cem' ve tahsil için bir kimesne cabi'i suvari olup yevmi sekizer akça vazifeye mutasarrıf olalar ve manastır mukataasının mâl-ı vakfını cem' ve tahsile bir kimesne cabi olub yevmi beş akça vazifeye mutasarrıf ola ve Dragomisin mukataasının mâlini cem' ve tahsile cabi olan kimesneye yevmi beş akça vazife verile ve zuhur eden ebniye-i vakf için hizmetinde mukaddem bir kimesne mutemed olup iktiza eden hidematda bezl-i makdur ve sa'yi bir kusur eyleyup yevmi sekiz akça vazifeye mutasarrıf ola ve san'atinda mahir bir kimesne sarraf olup vakfın iradından hasıl olan nukudun sahih ve zuyufunu temyiz edüp yevmi iki akça vazifeye mutasarrıf ola ve darül-hadis mihrabının iki canibine vaz olunmak için her üç ayda bir def'a ikişer vukye şem'i asel iştira ve vaz' oluna ve leyalii Ramazanil-mübarekte Darül-hadisde ikad olunacak kanadil için onbeş vukye ve sebilhane için beş vukye ki cem'an yirmi vukye ruğan-i zeyt iştira oluna ve Darül-hadis ve sebilhane için senede yirmi kandil ve yirmi şemendıre iştira oluna ve Darül-hadis meremmatı cüziye ve sair bazı masarıf-ı lâzimesi için her sene altı bin akça yed-i mütevelli ile iktiza ettikçe harc ve sarf oluna ve leyalii Ramazanil-mübarekte yirmi dört

adet boryayısaz iştira oluna ve medine-i hazreti ebi Eyyubi ensari radiye anhü rabbihil-baride vakı mescidi makamı baba Haydarda şeyhul-kurra olan kimesnelere yevmi on akça vazife verile ve camii şerif-i medine-i mezbure minaresinde mahyeci olan kimesneye yevmi beş akça vazife verile ve medine-i mezburede vakı merhum Cafer paşa medresesinin müderrisi olanlara yevmi otuzar akça vazife verile ve talebesinin mecmuuna yevmi on akça vazife verile ve mahmiye-i İstanbulda merhum koca Mustafa paşa zaviyesinde seccade nişin-i irşad ola eşşeyh esseyyid Nureddin efendi ihlâsanı huzuri olup yevmi on akça vazifeye mutasarrıf ola ve medine-i hazreti ebi Eyyubi ensari radiye anhü rabbihil-baride elhac Hüsrev mahallesinde müceddeden bina ve ihya olunan mekteb-i şerife muallim nasb olunan kimesneye yevmi sekiz akça ve halife-i mekteb nasb olunan kimesneye yevmi dört akça vazife verile ve mahmiye-i İstanbulda merhum ve mağfurunleh ebulfetih sultan Mehmed han aleyhir-rahmeti vel-ğurfan camii şerifi civarında zülâli Hasan efendi hanesi ittisalinde bina ve icra olunan çeşme-i hayat-efzaya bir mukaddem kimesne su yolcu olup yevmi üç akça vazife ve hafız-ı tas olana iki akça vazife verile ve yeniçeriyanı dergâh-i âli kapusunda olan çeşme ve orta camide olan çeşmeye bir mukaddem kimesne hafız-ı tas ve ferraş olup yevmi sekiz akça vazife verile ve destereciyan pazarı kurbunda merhume kethuda kadın çeşmesine bir mukaddem kimesne yevmi üç akça vazife ile su yolcu ve bir kimesne dahi yevmi iki akça vazife ile ferraş ve bir kimesne dahi iki akça vazife ile hafız-ı tas olup eda'i hizmetlerinde ikdam eyleyeler ve çeşme-i mezbure su yolları iktiza ettikçe taraf-ı vakıftan tamir ve termim oluna ve hazreti vâkıf-ı cezilül-avarifin Mahmud paşayı veli camii şerifi kurbunda bina ve ihya buyurdukları han-ı kebir derununda vakı iğneci elhac Hasan mescid-i şerifinde imam olanlara yevmi üç akça ve müezzin olanlara yevmi iki akça vazife verile ve vilâyeti Anadoluda Yalakabad kazasına tabi subaşı karyesinde Mirahor Yusuf ağa bina eylediği camii şerifte hatib olanlara yevmi sekiz akça ve imam olanlara yevmi beş akça vazife verile ve vâkıf-ı müşarünileyh esbeğallahü cezile niamihi aleyhi hazretlerinin âlata kazasına tabi Beşiktaş nahiyesinde vakı sahilhane-i devleti aşiyaneleri civarında merhum Kılıç Ali paşa bina eylediği camii şerifte hatib olanlara yevmi onbeş akça ve imam olanlara yevmi altı akça ve müezzin olanlara yevmi sekiz akça ve devirhan olan iki neferin her birine üçer akça ve Nathan olanlara yevmi iki akça ve muarrif olanlara yevmi iki ve kayyim-i cami olanlara yevmi iki akça ve mahfel-i humayun ferraşi olanlara yevmi iki akça ve camii mezbur musluğuna abkeş olan kimesnelere yevmi üç akça vazife verilup her biri hizmet-i lâzimelerin edada kemal-i say ve ihtimam eyleyeler

ve vâkıf-ı müşarünileyh efazellahü sicale ifdalihi aleyhi hazretleri maskatı re's-i şerifleri olan Nevşehir kazasını nece hayrat-ı cezile ve meberrat-ı cemile ile mamuru abadan buyurmalarile kaza-i mezburun kemâl-i imranına bais ve badi olmak için kaza-i mezbur ahalisinden beher sene bedel-i avarız ve nüzülleri olmak üzre lâzım gelen binyüz seksen altı buçuk kuruşu ahali'i kaza üzerinden ref buyurmalarile ahaliden taleb olunmayup işbu vakf-ı şerifin irada muayyenesinden mütevelli-i vakıf yedile teslimi hazine-i âmire oluna ve bi hasebi'l-iktiza gerek Nevşehir ve gerek işbu Darül-hadis vakfına müteallik lâzım gelen masarıf-ı külliyye ve Nevşehirde vakı camii şerif ve hamamın gerek su yolları ve gerek tamirat ve masarıf-ı muktaziyesi için haremeyn hazinesi dolabında beşbin kuruş zabıt ve hıfz olunup zuhur-u mesarif ile noksan buldukça zevaidi vakfeyn-i mezkûreynden itmam ve tekmil oluna ve emr-i tevliyet evvelâ vâkıf-ı müşarünileyh hazretlerinin dürri giranmaye-i sadafçe-i sulbi pâkleri olan vezir-i alişan damadı şehriyarı kişveristan dustur-i al-i tebar müşir-i asaf şiar Mehmed paşa hazretlerine muayen ve meşrut olup yevmi yüz yirmi akça vazife-i tevliyete mutasarrıf olalar badehu tevliyet-i merkume vâkıf-ı müşarünileyh esbeğallahü cezile ifdalihi aleyhi hazretlerinin gerek zukûr ve gerek inas sair evlâd-ı emcadları ve evlâdı evlâdları ve evlâdı evlâdı evlâdlarının batnen bade batnin ve fer'an gıbbe aslin aslah ve erşedine meşruta olup derece ve rüşüd ve salah ve sedakta hemrütbe-i istidad bulunursa zukûr tercih oluna ve zukûrdan rüşüd ve necabet ile serefraz-ı evlâd bir zât sahib-i akil ve reşad bulundukta sin ve derece ashabına takdim ve inan-ı temşiyeti umur dest-i tasarruf ve takvimine teslim oluna eğer mürur-i eyyam ve şuhur-u kûrur-u avam ve duhur ile evlâdın sanehümüllahül-feyyaz habl-i ensab ve akabları büride-i mikrazı inkiraz olursa uteka ve atikatlarında dahi cümle şurut-u mezkûre müraat oluna neuzu billâhi'l-melikil-bari anlara dahi inkiraz-i tari ve nizam-ı tertib-i hayrat-ı kaimelerine halel-i intikaz sari ve nüfuz-u şurut ve kuyud bil-külliyye mesdudul'mecari olmak lazım gelirse mutlak fukara-i müslimine vakf ve sarf ola bu şurut-u muharrerenin merreten bade uhra tebdil ve tağyir ve taklil ve teksiri dest-i iktidarı umumi meşiyet ve ihtiyarlarında olup mukteza-yı hâl üzre re'yi dilpezirlerini imal eyleyeler ve sene be sene vakf-ı merkumun irad ve masarıfı nazır-ı vakıf olan darüs-seadetiş-şerife ağası ve haremeyn-i muhteremeyn müfettişi ve muhasebecisi marifetlerile hesab olunup balada zikr ve beyan ve kezâlik Nevşehir vakfiye-i mamulun bihasında tahrir ve ayan olduğu üzre vakfeyn-i mezbureynin masarıf-ı muayyene ve vezaif-i mübeyyenelerinden sonra zuhur eden zevaid-i vakfeyn-i mezkûreynden haremeyn dolabında hıfz olunması tahsis olunan

beşbin kuruşun noksan-i tekmil ve fazla-i bakiyesi evlâd ve ahfadları ve badel-inkiraz el-iyazü billâhi teala uteka ve atikat ve uteka ve atikatlarının evlâdları ve evlâd-ı evlâdları beyninde zukûr ve inas ve karib ve baid ehadühüm ahari gerek hacb-i hirman ve gerek hacb-i noksan ile hacib olmamak üzre ales-seviye tevzi ve taksim oluna deyu kütüb-i mutebereyi fıkhiyyeden mecmeul'fetava ve dürer-i gurerde musarrah olan Levkânetil'ardu beyne reculeyn-i fetesaddeka biha sadakaten mevkufeten alel-mesâkin ev ala vechin min vücuhil'birri elleti yecuzul' vakfı aleyha ve defeaha ilâ kayyim-i yekumu aleyha kâne caizen medlulunca alel-iştirâk vakf-ı sahihi şer'i ve habs-ı sarihi mer'i buyurup vech-i muharrer ve mufassal üzre tayin-i şurut ve kuyud ve tebyin-i rusum ve hudut eylediklerinden sonra li-eclit-tescil mütevelli nasb ve tayin olunan fahrül-emacid vel-a'yan kethudayı hanei sadr-ı âli Osman ağa mahzarında akd-i salifüz-zikir vakfiyyeti fesh ve ikale için ğubar-ı kelâmı savb-i azimet habs ve tesbilden canib-i istirdad ve istircaa imale edüp sultan-ı serir-i ictihad huccetil'hakkı ala kâffetil'ibad siracil' ümme muktedayı cemahiri eimmeti ebu hanifetel'kûfi cuzye bil-hayri ve kûfi hazretlerinin meslek-i kavim ve menhec-i müstekimleri üzre eğerçi sihhati vakf-ı akar müteayyin lâkin sihhat müstelzim-i lüzum olmadığı dahi mütebeyyin olup ve imamı sani ebu Yusuf bi medani hazretleri indinde sihhati vakf-ı menkul tebeiyyeti akar ve nass-ı sariha menut ve ala vechil-istiğlâl vakfiyyetinin ademi cevazı kütüb-u muteberede mebsud olmağın vakf-ı merkumdan bil-vekâle rucu'la mülkiyetine red olunmak matlubumuzdur dediklerinde mütevelli-i merkum menhec-i ibkayı birr-ü hayre intihac ve vakf-ı akarda kavli imameyn-i mükerremeyn ile ihticac edüp vakf-ı akarın sihhatı hususan badet-teslimil-layık lâ mahale lüzuma mülakı ve mülahik olduğu müteayyin ve imamı Muhammed binil'Hasaniş-Şeybani hazretlerinin re'y-i hasları üzre mevaddı mütearefede dahi vakf-ı menkulun cevaz ve sihhatı mütebeyyindir deyu reddu teslimden iba etmeğin faslu hasmi dava daiyesile huzur-u şer'i hatirde müterafian olduklarında işbu kitab-ı müşkin nikab nakş-i beraalarile zinetyab olan hakim-i hasim-i meâli maab hazretleri irtikâbı asamı nakz-i hayirden ictinab edüp alimen bil-hilafil-cari fil-evkaf beynel-eimmetil'eşraf sihhat ve lüzum ve husus ve umumuna hükm-ü sahih-i şer'i ve kaza'i sarih-i mer'i buyurmalarile vakfeyn-i mezbureyn dahi sair evkaf gibi lazım-ı müebbed ve sahih-i müşeyyed oldu şeyyedellahü esase mebanihima ve tavvele bi cezili tavlihi ömre banihima "fe-men beddelehû ba'de mâ semi'ahu fe-innemâ ismuhû allellezîne yübeddilûnehû innallâhe semîun alîm" ve ecru'l-vâkıfeyni ale'l-hayyi'l-Cevâdi'l-Kerim .

Fahrül-vuzerail'izam zuhrus-suduril-fiham maliki ezmetil'celale vel-ihtişam dusturu mükerrem müşiri müfehham damadı cenabı sadrı azam vezir bin vezir Mustafa paşa kapudan-ı derya halâ. Fahrül-vuzerayil-izam zuhru sudurul'fiham maliki ezmetil'celâle vel'ihtişam dusturi mükerrem müşiri müfehham mühr-i hazretis-sultanil-azam ve nuri basireti'l-vekilil-mutlaki'l-ekrem Mehmed paşa Musahib-i hazreti şehriyari. Fahru'l-vuzerai'l-izam zuhrus-suduri'l-fiham maliki nisabil-celaleti vel-ihtişam dusturi mükerrem müşir-i müfehham Ali paşa damadı muhterem sultani ve tevkıi ivanı cihanbani. Fahrül'vuzerail'uzam zuhris-suduril'fiham sahibi zilcelâleti vel-ihtişam dusturi mükerrem müşiri müfehham damadı mükerremi şehriyari cihangir Ahmed paşa elvezir binil-vezirin.Fahrul'vuzerail-izam zuhrus-suduril'fiham maliki ezmetilcelale vel-ihtişam dusturi mükerrem müşiri müfehham damadı muhteremi hazreti şehriyari Mehmed paşa Fahru'l-vuzerai'l-izam zuhrussuduril-fiham maliki ezmetilcelâle vel-ihtişam dusturi mükerrem müşiri müfehham damadı muhteremi hazreti şehriyari Mustafa paşa.Fahru eazimi erkânitdevletil'aliyye zuhru efahimi ayanis-saltanatil-celiyye sahibi asaril'izzetir-rasiha sahibi ezyalin-necdetiş-şamiha müeyyedi ashabi'l-mefahiri vel'maali Mehmed paşa kethuda hazreti sadrı âli halâ A'lemül'ulemail'mütebahhirin afdalül'fudelail-müteverriin Feyzullah efendi elkadi bi askeri rumeli sabikan Umdetül'mevalil-izam zubdetül-ealil'fiham Abdurrahman el-immami's-sultani el-gazi bi dari's-saltanati's-seniyye Kostantiniyyetil-mahmiyye.Umdetül'mevalil-izam zübdetül'ealil'fiham Mehmed Raşid efendi münşii hazihil'kibaletil'makbule el-kadi bi daris-saltanatis-seniye kostantaniyyetil-mahmiye.Kidvetü ayanitdevleti aliyye ve umdetü erkanis-saltanatil'celiyye Hasan ağa ağayı yeniçeriyanı dergâhı ali halâ. Umdetü erbabit-tahriri vel-kalem kidvetü eshabit-tastiri ver-rekam sahibül-kadril'ecel Ali efendi defterdarı şıkk-ı evvel halen. Mefhari erbat-tahriri vel-kalem müeyyedi ashabit-tastiri ver-rekam münşii divanir-riyaseti'l-kalemiyye rayizil'kiyasetir'rekamiye Mehmed efendi reisül'küttab Halen Umdeti erbabil-kalemi vet-tahrir kidvetü ashabir-rekami vet-tastir Abdullah efendi eminüd-defteril-hakani halen Mefharül-emacid vel-ekâbir camiul-mehamidi vel-maasir İsmail ağa ser çavuşanı dergâhı âli halen Kidveti ayanid-devletil-aliyye umdetü erkanis-saltanatil-celiyye Mehmed ağa ağayı sipahiyanı dergâhi âli halen Kidvetü ayanid-devletil'aliyye umdetü erkanis-saltanatil'celiyye Mehmed ağa ağayı silâhdaranı dergâhı âli halen Umdetü erbabit-tahriri velkalem kidvetü ashabit-tastiri ver-rekam İbrahim efendi tezkere-i evvel halen Kidvetü ashabi-lkalemi vet-tahrir zübdetü erbabir-rekami vet-tastir Ali efendi tezkere-i sani halen. Usvetü erbabit-tahriri vel-kalem

zubdetü ashabit-tastiri ver-rekam İsmail efendi mektubii hazreti sadri âli halen Zübdeti erbabil-kalemi vet-tahrir umdetü ashabir-rekamı vet-tastir Halil efendi kâtibi kethudayı mükerremi hazreti sadrı ali halen. Kidvetü ayanitdevletil'aliyye umdetü erkânis-saltanatil'celiyye Abdullah ağa ağayı ser cebeciyanı dergâhi âli halen Kidvetü ayanid-devletil'aliyye umdetü erkânis-saltanatil'celiyye Ahmed ağa ağayı ser topcıyan-ı dergâhi âli halen Mefharül-emacid vel'ekâbir camiul-mehamidi vel'measir Mehmed Emin ağa baş bakı kulu halen. Mefharü erbabit-tahriri vel-kalem zübdetül ashabit-tastiri ver-rekam Halil efendi Emini matbahı âmire sabikan. Mefharül-emacid vel'ekâbir camiul-mehamidi vel'measir Mehmed ağa emini gümrük halen.Umdeti erbabil-kalemi vet-tahrir mefhari ashabir-rakami vet-tastir Süleyman efendi emini matbahı amire halen Mefhari erbabit-tahriri vet-tastir Mehmed efendi kâtibi çavuşanı dergâhı âli halen. Mefharül-emacid vel'ekâbir camiil-mehamidi vel'measir elhac Osman ağa ser kassaban-ı hassa halen.Zübdetü ashabit-tastiri ver-rekâm İbrahim efendi kisedarı haremeyn halen.Kudvetil'emasili vel-eşbah Seyfullah ağa hazinedarı kethudayı sadrı ali.Kıdvetül-emasil vel-akran İsmail ağa serçavuşanı alay.

Ketebehül'hakir ve zehhebehül-fakirül'mu'terifü bil-aczi vet-taksir Abdullah el-vefai hace-i meşkı sarayı hümayun gaferellahu zunubehu vel-cemiil'mü'minine velmü'minat bi rahmetike ya erhamerrahimin temmet hazihilkibaletil'makbule fi şehri Şevvalil-mükerrem li sene ihda ve erbaine ve miete ve elf. Sene 1141

Kıdvetül-emacid vel'ayan haremeyniş-şerifeyn muhasebecisi (...) efendi zide mecduhu badet-tahiyetil'vafiye inha olunurki.

Nazaretimizde olan evkaftan İstanbulda ve gayride vakı merhume ve mağfurunleha Fatma Sultan tabet seraha ve sadr-ı âzam esbak merhum İbrahim paşa evkafı celilelerinin memhur ve mumza iki kıt'a vakfiyye-i mamulun bihalarında nazaretimize ilhakan haremeyn-i şerifeyn muhasebesine kayd olunmasını tasrihan şart ve tayin olunmuş ise de vakfiyye-i mezkûreyn henüz kalemine kayd olunmayup yed-i mütevellide kalmış olmağla mektub tahrir ve irsâl olunmuştur bi-mennihi tealâ vusulunde gerektir ki ber vech-i muharrer vakfiyye-i mezkûreyni nazaretimize ilhakan bi-ibaretiha kaleminize badel-kayıt yed-i mütevellide ibka eyleyup muceb-i mektub ile amil olasız. Ves-selâm Fi 15 Zilkide 1234

Az'afülibad Hafız İsa Ağa Ağayı darüs-seadetiş-şerife halen.

2.2. 9/323/1 Ayasofya vakfından üç masura suyun İbrahim Paşa'ya kiralandığına dair.

Çavuşbaşı Bekir Ağa'nun Cebeci karye kurbında müceddeden hafr eylediği sunun hakk-ı mecrasından olmak üzre Ayasofya mütevellisi Salih Ağa üç masura suyı İbrahim Paşa'ya icâr eyledi.

Sene 1139 (29 Ağustos 1726 – 18 Ağustos 1727).

2.3. 8/410/4 Ayasofya vakfından İbrahim Ağa'ya bir, İbrahim Paşa'ya ise dört masura su satıldığına dair.

Ayasofya suyının hakk-ı mecrâlarından Çâvuşbaşı Bekir Paşa suyının beş masura hakk-ı mecrâsından bâki bir masurasını hâlisan (?) kethüdası İbrahim Ağa'ya bey' ol dahi Kadırga limanında Parmakkapu içinde menzilinde icrâ 14 Ş sene [1]148 ve bâkî dört masurasını mukaddemâ İbrahim Paşa'ya bey' olındığı mastûrdur.

Sene [11]42 (27 Temmuz 1729 – 16 Temmuz 1730).

3. Beşir Ağa ve Mustafa Ağa Vakıflarına Dair Belgeler

3.1. Vakıf Su Defterleri, 258/1/2 numaralı kayıt.

Sultan Bayezit suyolu ile gelen bir miktar suyun Mustafa Ağa'nın vakıf çeşmelerine ve yine bir miktar suyun da Süleymaniye suyolu ile Tacir Hanı yakınında Mercan çarşısındaki Beşir Ağa Vakfı çeşmelerine bağlanmasına dair hüccet kaydı.

Hüseyin Ağa ve Mehmed Emin Ağa vesâir cerîdede mazbûtû'l-esâmi sikât-ı müslimin meclis-i ma'kûd-ı mezkûrda alâ tarîkı'ş-şehâde bi'l-icmâ' ve'l-ittifak ihbâr ve tarafeyn dahi râzi olmalarıyla zikr olunan iki masura suyun bir buçuk masurası kadimi misillü Sultan Bâyezid Hân-ı Velî tâbe serâhu suyı yolıyla vâkıf-ı müşârun ileyh el-Hacc Mustafa Ağa'nun çeşmelerine ke'l-evvel ta'yin ve icra ve nısf masurası dahi işbu lağm ağzından müceddeden vaz' olınacak meslekden Süleymaniyye suyı mesleğinden ayak basma tahtına idhal ve ilhâk ve vâkıf-ı müşârun ileyh el-Hâcc Beşir Ağa'nun zikrleri mürûr iden Tâcir hânı derûnında vâkı' sebiline ve Mercân sûkunda kâin kârgir hanları kapusı dahilinde vâkı' çeşmesine ke'l-evvel icrâya mütevelliyân-ı mümâ ileyhimâ Mahmud Efendi ve el-Hâcc Mustafa Efendi'den her biri bi't-tevliye ba'de'l-izn ve't-ta'ahhüd ve'l-kabûl ol vechile kat'-ı nizâ ve ref-i husûmet eyledüklerini Mevlana-yı mümâ ileyhim mahallinde ba'de't-tahrir meclis-i şer'a gelüp her biri alâ vukûihi inhâ ve

takrir eyledükleri huzûr-ı âlilerine i'lâm olındı bâkî emr û fermân hazret-i veliyyü'l-emrindür.

Tahriren fî'l-yevmi's-sâni şehr-i Rebî'u'l-evvel sene seb'a ve mieteyn ve elf.

(2 Ra Sene 1207) (18 Ekim 1792).

3.2. Vakıf Su Defterleri, 258/1/3 numaralı kayıt.

Haslar Kazası, Küçükköy karyesi yakınındaki su lağmından hâsıl olan suyun, Mustafa Ağa ve Beşir Ağa vakıfları arasında paylaşılmasına dair hüccet kaydı.

[Kenarnotu]: Dar's-sa'âde (ağası) Hacı Beşir Ağa karye-i Küçükköy'de Haraccı Muhyiddin mahallesinde ve el-Hâcc Hasan mahallesinde vâkı' iki aded çeşmelerine câri suyı

Ma'rûz-ı dâ'i

Sâdır olan fermân-ı âlisine imtisâlen cânib-i şer'i münirden me'zûnen mürsel Kâtib-i sâni es-Seyyid el-Hâcc Halil Efendi dâ'ileri hâlâ Haremeynü'ş-şerifeyn müfettişi umdetü'l-müderrisini'l-kirâm faziletlü es-Seyyid Mehmed Münib Efendi hazretleri tarafından meb'ûs Kâtib Hâcezâde Mehmed Tahir Efendi ve şeyh-i meşâyihu'l-islâm müfettişi umdetü'l-müderrisini'l-kirâm faziletlü Ömer Efendizade Hafız Süleyman Efendi hazretleri tarafından meb'ûs Kâtib İbrahim Efendi ve Evkaf müfettişi umdetü'l-müderrisini'l-kirâm faziletlü Mehmed Vecih Efendi hazretleri tarafından meb'ûs Kâtib Hayrullah Efendi ile bi'l-ma'iyye Havvass-ı refi'a kazasına tâbi' suyolı kurâlarından Küçükköy nâm karye bağları derûnunda vâkı' zikri âtî münâza'un fih olan su lağmınun üzerine varılup su nâzırı aynü'l-a'yân Mustafa Ağa Kethüda-yı râh-ı âbî es-Seyyid İsmâ'il Ağa ve selâtin-i mâzıyye serbölükleri olan ceridede mazbûtu'l-esâmi cemaat-i müslimîn hâzırûn oldukları halde akd-i meclis-i şer'i nebevi itdüklerinde Dârüs-sa'âdetü'ş-şerife ağası esbak merhûm el-Hâcc Beşir Ağa nâm sâhibü'l-hayrun evkafı mütevellisi olup hâla Dârüs-sa'âdetü'ş-şerife ağası yazıcılarunun ikinci halifesi derûn-ı arz-ı hâlde ismi mezkûr Mahmûd Münif Efendi bin Yûsuf meclis-i ma'kûd-ı mezkurda sâhib-i arz-ı hâl kezâlik Dârüs-sa'âdetü'ş-şerife ağası esbak merhûm el-Hacc Mustafa Ağa vakfınun bi'l-meşruta mütevellisi olan el-Hacc Mustafa Efendi bin Hasan muvâcehesinde işbu müşahade olunan bacalarun hasıl olan mâ-i leziz yedümde olan bin yüz kırk senesi Zi'l-hicce'si gurresi tarihiyle müverraha bir kıt'a hüccet mantûkınca mütevellisi olduğum vâkıf-ı mûma ileyh el-Hacc Beşir Ağa'nınüç aded bacalardan hâsıl

üç çuvaldız suyunun nısf çuvaldız suyunu hakk-ı mecra içün alıkonulup bâki iki buçuk çuvaldız suyını vakf-ı müşarun ileyh el-Hacc Beşir Ağa mâlik oldukları kendi lağmına ândan Sultan Süleyman Han Hazretlerinin suyı lağmınun mesleğine izn-i mütevelliye ilhâk ve mahmiyye-i mezbûrda Tâcir hanı derûnunda vâkı' sebili ve Mercan sûkında kâin kargir hanları kapusı dahilinde çeşmelerine icra ve ta'yin idüp ol vechile iki buçuk çuvaldız mâ-i leziz-i mezkûr mütevellisi vakf-ı müşarun ileyhün olmak üzre tarih-i mezbûre gelince zikri mürûr iden sebil ve çeşmesine câri olup ahârdan bir ferdün dahl ü ta'arruzı yoğıken mûma ileyh el-Hacc Mustafa Efendi mütevellisi oldığı vakf-ı müşarun ileyh el-Hacc Mustafa Ağa vakfından olmak üzre mecmû'mâ-i leziz-i mezkûrı gasb ve bi gayrı hakkın fuzuli zabt ve Sultân Bâyezıd Hân tâbe serâhu suyı yolına kadimden ilhâk olmak üzre icrâ itdürmek murâd itmeğle suâl olunıp iki buçuk çuvaldız mâ-i leziz-i mezkûrdan keff-i yed ve kâdimi câri suyolı ile zikr olınan sebil ve çeşmeye icra olınmak üzre mütevelli-i mûma ileyh el-Hacc Mustafa Efendi'ye tenbih olınmak bi't-tevliye matlûbımdır diyü bir kıt'a hüccet-i şer'iyye ibrâzıyla dâ'va ve mütevelli-i mûmâ ileyh el-Hacc Mustafa Efendi dahi cevabında su yedimde olup bin yiğirmi bir senesi Saferü'l-hayr'ınun evâili tarihiyle müverraha bir kıt'a ve bin kırk iki senesi tarihiyle müverraha bir kıt'a ki cem'an iki kıt'a sicilden muhrec mübâya'a ve keşf hüccetleri mantûklarınca mütevellisi oldığım vakıf-ı müşarun ileyh el-Hacc Mustafa Ağa işbu mu'âyene ve müşahede olınan yedi aded bacalardan hâsıl suların kesreti zemânında dört masura ve kılleti zemânında iki masura ma-i leziz-i mezkûrı târih-i mezbûrdan iki yüz elli zirâ bu'dı olan cennet-mekân firdevs-âşiyan merhûm Sultan Bayezîd Hân-ı Velî câmi-i şerifi suyı yolına izn-i mütevelliye ilhak ve idrac idüp mahmiyye-i mezbureye dahil oldukda Sultan Mehmed Hân câmi-i şerifi kurbında Harâccı Muhyiddin mahallesinde kâin dört yol ağzında vâkı' binâ ve ihya buyurdukları çeşmesi ile el-Hacc Hasan mahallesinde vâkı (kesik) ta'yin ve tahsis ve icra ve tarih-i i'lâma gelince zikr olınan iki aded çeşmelere câri olagelmişdür diyü takririne mutâbıkiki kıt'a hüccet-i mezkûreyi ibraz idüp lâkin vakfeyn-i mezkûreyn evkaf-ı kadimden olmağla tarafeyn ber vech-i muharrer iddialarını isbât itmek müte'assir olmağın ol vechile beynlerinde ba'de vukû'i'l-münaza'a tavassut-ı muslihin ile zikr olınan iki masura mâ-i lezizün bir buçuk masurasını vâkıf-ı müşarun ileyh el-Hacc Mustafa Ağa'nun zikrleri mürûr iden iki aded çeşmelerine ve nısf masurasını dahi müdde'i mütevelli-i mûma ileyh Mahmud Efendi'nün mütevellisi olduğu vakıf-ı müşarun ileyh el-Hacc Beşir Ağa'nun sebili ve çeşmesine ta'yin ve icra olunıp bu vechile cereyan-ı vakfeyn-i mezkureyne evlâ ve enfâ

oldığu erbâb-ı miyah ile sair vukûf-ı tâmmları olan suyolcılar kethudası es-Seyyid İsmâ'il Ağa ve Sultan Bayezîd Hân-ı Velî serbölüği es-Seyyid el-Hacc Hasan Ağa ve Sultan Ahmed serbölüği Mehmed Emin ve Süleymaniyye serbölüği Mehmed Ağa ve Tahte'l-kal'a suyolcısı es-Seyyid el-Hacc İsmâ'il Usta ve Nûr-ı Osmani serbölüği Mustafa Ağa ve kemerler serbölüği es-Seyyid İbrahim ve Azeblar suyolcısı Mehmed Usta ve Selim Halife ve Hasan Halife ve es-Seyyid Ali Usta ve Karagümrük ahalisinden Hâce el-Hacc Hasan Efendi ve Ömer Efendi ve Ömer Ağa ve el-Hacc Halil Ağa ve Hasan Ağa ve Ali Ağa ve Korıcıbaşı Süleyman Ağa ve Bostani Hüseyin Ağa ve Mehmed Emin Ağa vesâir ceridede mazbûtu'l-esâmi sikat-ı müslimin meclis-i ma'kud-ı mezkûrda alâ tarîkı'ş-şehade bi'l-icma ve'l-ittifak ihbar ve tarafeyn dahi razı olmalarıyla zikr olınan iki masura suyın bir buçuk masurasını kadimi misillü Sultan Bâyezîd Hân-ı Veli tâbe serâhu suyı yolıyla vakıf-ı müşarun ileyh el-Hacc Mustafa Ağa'nun çeşmelerine ke'l-evvel ta'yin ve icra ve nısf masurası dahi işbu lağm ağzından müceddeden vaz olındığı meslekden Süleymaniyye suyı mesleğinde vâkı ayakbasma tahtına idhal ve ilhâk ve vâkıf-ı müşarun ileyh el-Hacc Beşir Ağa'nun zikrleri mürûr iden Tacir hanı derûnında vâkı sebiline ve Mercan sûkında kâin kargir hanları kapusu dâhilinde vâkı çeşmesine ke'l-evvel icraya mütevelliyan-ı mûma ileyhima Mahmud Efendi ve el-Hacc Mustafa Efendi'den her biri bi't-tevliye ba'del'izn ve't-ta'ahhüd ve'l-kabûl ol vechile kat-ı nizâ ve ref'i husûmet eylediklerini mevlana-yı mümâ ileyhim mahallinde ba'de't-tahrir meclis-i şer'a gelüp her biri alâ vukû'ihi inhâ ve takrir eyledükleri huzur-ı âlilerine i'lâm olındı bâki emr ü ferman hazret-i veliyyü'l-emrindür.

Tahriran fi'l-yevmi's-sâni min şehr-i Rebi'u'l-evvel sene seb'a ve mieteyn ve elf.

(2 Ra sene 1207) (18 Ekim 1792).

4. Saliha Sultan Vakfına Dair Belge

4.1. VA. Evkaf Defteri 638, s.71, Sıra No.43/2.

NO:43/2

638 nolu defterin 71.sayfa ve 43/2.sırasında kayıtlı İstanbul'da "Saliha Hatun Vakfı" na ait 1158 tarihli vakfiyyenin yeni harflere çevirisidir.

Sabıkan baş baki kulu ve Riştevi Voyvodası Ali Ağa'nın hanesi kurbunda Altımermer'de vaki' çeşmesine Valide Sultan suyundan mukataa halkasının bir masura suyu çeşme-i merkume tashih olunduğu temessükdür.

Vech-i tahrir-i huruf oldur ki;

Kütübhane-i humayun-i hazret-i cihandari evkaf-ı şerifine mülhak ganude-i gülpeste-i dari'n-naim-i cinan ve harmende-i rahat-seray-ı ruh-ı revan merhume mağfiret-nişan Valide Sultan valide-i hazret-i sultan-i zaman hallidet hilafetuhu ila ahiri'd-devran Hazretleri'nin Galata'da Garp kapısı dahilinde vaki' mekteb-i şerif ve sebilhane-i latifeleri evkafına tabi' hasbeten li-vechillahi Teala müceddeden münifden hafr ve ihya ve Darü'l- Hilafeti'l- Aliyyeti'l- Osmaniyye Kostantiniyyeti'l- Mahmiyye'ye icra buyurdukları ma-i lezizin mecrası Yeni Kapıdan içeri dahil oldukta Silivri kapısı yolunda Emirler Tekyesi kurbunda ihya buyurdukları çeşmeye ve Yeni Kapı ve Silivri kapısı havalisinde Davud Paşa Camii etrafına varınca ashab-ı hayratın kadimde bina eyledikleri çeşmelerin bazısının murur-ı ezman ile yolları harab ve bazısının kıt'a suyu olmayub bazı dahi ekall ve kalil ve ahalisi fakir ve alil ve eşedd-i ihtiyac ile muhtaçlar olub mahal ve müstehak olduklarına binaen ahalisinin vefret ve kesretine ve mevzilerinin iktizasına göre eski çeşmelerin herbirine kifayet mikdarı su verilmek ve iktiza eden tamir ve termim ve lağım ve kanavatının tathir ve tanzif ve ifraz olunan mahalde mukteza masarıfı görmek şartıyla tevzi' ve ta'yin buyrulan çeşme ve musluk ve (...) evkaflarının mütevellileriyle yine icraları için temessük i'ta ve Harameyn-işerifeyn ve baş muhasebe ve Haremeyn-işerifeyn müfettişi sicillatı defterlerine kayd olunmak üzere vâkıfe-i müşarün ileyha hazretlerinin emr-i âlileri ile tertib ve ünvanına hatt-ı şerif-i şevket-redif keşide buyurulup mahallerine kayd olunan tertib defterinde Murad Paşa kurbunda Kazanî Sadi Mahallesi'nde vaki' Mehmed Efendi çeşmesine bir masura su tayin olunub ancak hin-i ta'yininden bu yana gelince kanavatından mahal ifrazı eb'ad ve icrası adem-i imkan olub merkum Mehmed Efendi keff-i yed edüb ala halihi vakfın lağımında kalmağın dergah-ı âli kapıcıbaşılarından sabık baş Baki kulu el-Hac Ali Ağa Altımermer kurbunda Servili Meydancık demekle arif mahalde vaki' hanesi ittisalinde bundan akdem hasbeten li vechillahi Teala müceddeden bina eylediği çeşmesinin suyu kalil ve ahali-i mahalle kesret üzere olub suya kemal-i zaruret ihtiyaçları olmağla merkum Mehmed Efendi çeşmesine ta'yin olunan suyun mahall-i kaydı muma ileyhin çeşmesine tashih ve icra olunub istidamet-i ömr ve devlet-i hazret-i şehriyari için ahali-i

mahalle fukarasından isticlab-ı daavat-ı hayriye olunmak ve izdiyadı kendi hanesine cari olmak recasıyla istid'ayı inayet edüb merkum Mehmed Efendi dahi ma-i mezkur çeşmesine icrasının bir vecihle imkanı olmadığından hüsn-i rıza ve ihtiyar ile muma ileyhin çeşmesine icra olunmasını iltimas ve yedinde olan temessükü taraf-ı teslim etmeye talib olmağın ahere sirayet etmemek şartıyla mahallî kaydı el-Hac Ali Ağa'nın çeşmesine zam ve icrası için izni müşir taraf-ı vakıfdan temessük verilmek babında halen nazır-ı vakf ve bi'l-fiil darü's-saadeti'ş-şerife ağası devletli inayetlü el-Hac Beşir Ağa dame uluvvuhu Hazretleri'nden mektub-ı şerifleri sadır olmağla mucibince mahalle kaydı vech-i muharrer üzre tashih ve atik temessük hıfz olunub zikr olunan bir masura ma-i leziz muma ileyh Hacı Ali Ağa'nın çeşmesine icra ve tasarrufuna tevliyetim sebebiyle izni müşir müceddeden işbu temessük ketb olundu. Gerekdikçe ma-i merkum mutasarrıf ve izdiyadını hanesine icra ve cüz'î ve küllî muktazi olan masarıfı ve lağım ve kanavat ve raabı kendi malından edüb mahalle-i merkumede vaki' çeşmesine icra eyleye tarafımızdan ve taraf-ı aherden kimesneye mani ve müzahim olmaya. Tahriren fî 5 Zilkade 1158.

5. Beşir Ağa Vakfına Dair Belgeler

5.1. 736/3 nolu defterin 1. sayfa 1.14. sırasında kayıtlı İstanbul'da el-Hac Beşir Ağa ibni Abdurrahman Vakfına ait 1148 tarihli vakfiyenin yeni harflere çevirisidir.

Ma hurrire fi hazer-rıkkı'l-menşuri ve't-tazeme fi silk-i haze's-suturi min asli'l-vakfı ve şeraitihi vakaa külluhu indi ve hakemtü bi-sıhhatihi ve lüzumihi ve hususihi ve umumihi âlimen bi'l-hilafi'l-cari beyne'l-eimmeti'l-eşrâfi ve ene'l-abdi'l-fakiru Muhammed el-müfettişu bi-evkâfi'l-haremeyni'ş-şerifeyn gufire lehu ve ufiye anhu.

Halen daru's-sadeti'ş-şerife ağası sahibü'l-hayrat ve'l-hasenat saadetlü el-Hac Başir Ağa dame uluvvuhu hazretleri evkaf-ı şerifelerinin 29 Zilkade 1150 tarihli süreti vakfiyesidir.

Cevahir-i hamd-i bi kıyas ve zevahir-i şükr-i sipas ol hayy-ı kadim ve hadimi sırat-ı mustakım cenabına lâyık ve sezadır ki salik-i meberrat olan ibâdeti mazhar-ı hayrat-ı hisan ve mastar-ı en'am-ı ihsan eyledi ve salavat-u bi âd ve tahiyyat-u layuad ol durr-i umman-ı ata ve gevher nayab-ı kâne vefa men ba-i zülal-i şefaat melca-i mülaz-ı ümmet sahib-i makam-ı Mahmud medetresi ruz-i mev'ud server-i kâinat şehzuvar-i meydan-i arasat hazret-i Muhammedi'l-Mustafa sallallahu teala cenabının mehbet-i cibrili emin ve matafı melâike-i mukarrebin olan ravza-i mutahhere ve meşhed-i muattaralarına isar ve

nisar olunurki ol ruz-i pürsuzda tabe teb-i isyan ile mahruru'l-ekbad olan usat-ı ümmet zülâl-i hoşguvar-i şefaati ile itfayi naire mihnet etmeleri mukaddime-i müsellemü'l-burhandır ve dahi âl ve ashab ve zevcat-ı tahirat üzerlerine olsunki her biri rehnumayi ravza-i rıdvan ve hidatı sebil-i cinan olmuşlardır rıdvanullahi teala aleyhim ecmain;

EMMA BADÜ: çün bu dar-ı dünya esas-ı nâ fayidar ve mahall-i ikâmet ve cayi karar olmadığı "KEŞŞEMSİ Fİ VASTIN NEHAR" hüveyda ve âşikârdır pes merd-i akıl hal-i afiyette ğafil olmayup dest reside-i kenzi sıhhat iken ve cevher şitayi meberrati hayr-i zat ve zuhr-i yevmî miad bezl-i himmet eyleye binaen ala zalike halen atebe-i âliyye-i hüsravanide daru's-şaadeti'ş-şerife ağalığı ile kambin olan iftiharu'l-havassi ve'l-mukarrebin mutemedü'l-muluki ve's-salatin sahibü'l-izzi ve't-temkin zâirü'l-haremeyni'l-muhteremeyn enisü'd-devleti'l-âliyye celilü's-saltanati seniyye sahibü'l-hayrat-ı ve'l-hasenat saadetlü el-hac Beşir Ağa ibni Abdurrahman hazretleri ahval-i âlem-i bi sabata ayn-ı ibret ve basar-i basiret ile nazar edüp cenab-i rabbi'l-erbap ve malik-i rikab cellet-azemetuhu kendüye ihsan eylediği niam-i celile ve minen-i cemileyi mülahaza etmekle inan-i ihitiyarlarını teksir-i hayrat ve tevfir-i meberrata sarıf olup niyyet-i halise ile şer'i şerif-i Ahmedi ve mahfel-i münif-i Muhammedide zikr-i cai evkaflarına li-ecli't-tescil mütevelli tayin buyurdukları şeref-i kitabetleriyle şerefyab olan umdet-ü erbabi't-tahrir-i vel-kalem-i izzetlu Ali Efendi mahzarında ikrar-ı tam ve takrir-i kelam buyurup silk-i mülk-ü sahihimde münselik olup mahmiyye-i İstanbul'da Lanka Yeni kapusu kurbunda kâtip Kasım Mahallesinde vaki iki taraftan Hüseyn Bey ve Ahmed Bey ve Rukiye Hanım mülkleri ve ba'zen külhancı menzili ve bir taraftan İpekçi Hacadır menzili ve bir taraftan tarik-i âm ile mahdud olup mezburan Hüseyin Bey ve Ahmed bey ve Rukiye hanımdan iştira' eylediğim beş adet halvethane ve iki suffe ve onbir kurna ve kapu arasında iki suffe ve kenif ve cemakan ve külhan ve külhan odası ve bir tulumba kapusu ve üçyüzdoksan bir zira' odunluk ve havlu arsası ve dört masura ma'i leziz-i cariyi müştemil yekta mülk hammamın ile silk-i mülkümde münslik olup mahmiyye-i mezbürede Koca Mustafa Paşa Câmii şerifi kurbunda Hace Hatun Mahallesinde vâki bir taraftan Mehmed Odabaşı ve zevcesi Saliha Hatun tasarrufunda olan vakf menzil va bazan yine mezburatın mülk mendilleri ve bir taraftan bazen Süleyman Efendi bostanı ve bir taraftan Manoğlu bostanı ve bir taraftan Çukadar Mehmed ve bazen el-Hac Süleyman menzilleri ve tarik-i âm ile makdud olup cümlesi bi-hisap terbi'i dörtbinikiyüz zira' arsa-yı muhtevi birbirine muttasıl her biri bir oda ve sofa ve bodrum ve kenif ve havluyu müştemil müceddeden bina ettirdiğim otuziki bab

mülk odalarımı ve zikrolunan odalara muttasıl Çukadar Mehmed ve Süleyman mülkleri ve tarik-î âm ile mahdud fevkani üç oda ve bir sofa ve dehliz ve bağçe ve taş duvarı muhtevi mülk menzilimi ve yine mahmiyye-i mezburede Mercan Camii kurbunda etraf-ı erbaası terlikçiler sûku ve tacirler sûku Nalbantlar hanı ile mahdud arsasının Ayasofya-yi kebir vakfına senede dört yüz seksen akçe mukataalı tahtani onyedi bab kargir oda ve fevkani onbeş bab kargir oda ve iki kenif ve dehliz-i müştemil müceddeden bina eylediğim mülk kargir hanımı ve ittisalinde müceddeden bina ve ihya eylediğim su çeşmesi cari ve sebil kanavat-ı memlukeme tebe'iyyet ile mülküm olan iki masura ma'i cariyi ve han-ı mezburun kapusunun sol canibinde arsasının Mimar Sinan vakfına senede yüzaltmış sekiz akçe mukataalu mülk tacir dükkanımı ve yine mahmiyye-i mezburede Topkapusu haricinde İlyaszade Mahallesinde bir tarafta Hatice hanım bostanı ve bazen makabir-i müslimin ve bazen mekabir-i müslimin ve bir taraftân İlyaszâde Cami'i ve bazen tarik-i âm ve bir taraftan bazen Emine Hanım bostanı ve bazen mekabir-i müslimin ve bir taraftan tarik-i âm ile mahdud fevkani iki oda ve tahtani iki oda ve bir bostancı odası ve bir köşk ve bir havuz ve iki bi'r-i mâ ve eşcar-ı müsmire ve gayr-i müsmireli müştemil bostan ta'bir olunur kebir bağçe ve yine mahmiyye-i mezkurede Yedikule kapusu haricinde Kefere mezaristanı kurbunda arsasının senede Sultan Bâyezid han vakfına yüzaltmış akçe mukataası olup etraf-ı erbaası taş duvar ile muhat tahditten müstağni bostancı odaları ve bostan kapusunu müştemil olan mülk bostanımı ve yine mahmiyye-i mezburede Ohri Mahallesinde vaki bir taraftan İbrahim efendi vâkfından Huvari nam nasrani tasarrufunda olan menzil ve bir taraftan Bugus nam zimmi menzili ve bir taraftan Kasap Dimitri menzili ve bir taraftan tarik-ı âm ile mahdud mülküm olan arsa üzerine müceddeden bina eylediğim beş bab menzillerimi ve yine kasaba-i Tophanede Hüseyin Ağa Mahallesinde vaki bir taraftan.Mehmed tarlası ve bir taraftan Hıristo zimmi menzili ve bir taraftan saatçi Kirkor menzili ve bir taraftan tarik-ı âm ile mahdud ikiyüzyedi zira' arsa üzerinde mebni fevkani iki oda ve iki suffa ve tahtani iki oda ve iki suffa ve kenif ve su kuyusu ve bir miktar bafçeyi müştemil mülk menzilimi ve medine-i Galata'ya tabi kasaba-i Fındıklıda Yahya Çelebi Mahallesinde li-vechillahi Teala müceddeden bina ve ihya eylediğim ma'i leziz-i cari çeşme ittisalinde etraf-ı erbaası çeşme-i mezkure ve Hace hatun menzili ve tarik-ı has ve tarik-i âm ile mahdud birbirine muttasıl her biri fevkani ve tahtani oda ve matbah ve dehliz ve kiler Ve kenif-i müştemil üç bab mülk menzillerimi ve yine kasaba-i mezburede Selime Hatun Mahallesinde vaki bir taraftan

el-hac Fazlı veresesi mülkleri ve bir taraftan terlikçi İsmail bahçesi ve iki taraftan tarik-ı âm ile mahdut tabaka-i ulyada iki oda vustade iki oda ve dehliz ve kenif ve suflada ahur ve su kuyusu ve eşcar-ı müsmireyi müştemil mülk menzilin ve yine kasaba-i Beşiktaş'da Sinan Paşa Mahallesinde mecmu'u dokuz yüzseksenaltı Zira' mülk arsa üzerinde müceddeden bina eylediğim malumu'l-hudud birbirine muttasıl ve her biri fevkani ve tahtani odalar ve suffe ve kenif-i müştemil onüç bab odalar tabir olunur mülk menzillerini ve yine Cezayir-i bahr-i sefidden Cezire-i Sakızda iskele başında bir taraftan sahil-i bahr bir taraftan balıkhane ve bir taraftan iskele başı ve bir taraftan tarik-ı âm ile mahdud Beşi mahzenli ve ikisi mahzensiz yedi bab kargir dükkânlarımı ve yine cezire-i mezure iskelesi kurbunda vaki merhum Mehmed Kethuda vakfı olan balıkhane civarında kain bir taraftan tarik-i gayra nafize ve bir taraftan sahil-i bahr ve bir taraftan Valide Sultan Çeşmesine müntehi ve taraf-ı rabi'i tarik-i âm ile mahdud derunlarında Timur kapulu ve pencereli oniki bab kargir mahzenimi ve yine mukabelesinde vaki etraf-ı erbaası cadde-i tarik-i âm ile mahdud olub kezalik derunlarında Timur kapulu ve pencereli yirmidört bab mahzenlerimi ve yine ittisalinde vaki onbeş bab dükkânlarımı ve dokuz adet dolaplarımı ve yine cezire-i mezburede Valide Sultan Mahalleeinde vaki Efrenç nam Tacir bahçesi ve bir taraftan ba'zan Cami'i Şerif havlusu ve bazan Bağali Mehmed Ağa menzili ve iki taraftan tarik-i âm ile mahdud dahiliyesinde Kapu içinde bir kebir Kemer ve matbah ve bi'r-i mâ ve iki kargir mahzen ve tabaka-i vustada iki oda ve hammam ve çeşme ve tabaka-i ulyada dört bab oda ve çesme ve hariciyesinde kapu içinde bir kebir Kemer ve bir kargir mahzen ve iki bab tahtani oda ve Vustada dört bab oda ve divanhane ve çeşme ve tabaka-i ulyada iki bab oda ve divanhane ve çeşme ve fevkani tahtani ikişer odalı müştemil birbirine muttasıl dört bab müteehilin odaları ve bir bab tahtani oda ve iki kebir su dolabı ve iki kebir Taş havuz ve ol diyarda Kulaç tabir olunur kırkiki kulaç tahminen onüç dönüm limon ve Turunç vesair eşcar-ı müsmire ve gayr-i müsmüreyi müştemil mülkname-yi hümayun mucebince mülküm olan kebir bahçemi ve yine vilâyet-i Rumelinde Karlıeli sancağında İngili kasrı demekle ma'ruf Kalyuye Çiftliği demekle meşhur hududunun bir tarafı İspiroz deresi ve bir tarafı göl ve bir tarafı Boznikistine karyesi hududu ve taraf-ı rabi'i köprü hududu ile mahdud tavsifden müstağni tarlaları ve çayırları ve ormanı yirmi çiftçi damını ve bir odaya ve bağçeyi ve harman yerini ve dörtyüzotuzdört kil hıntayi ve yirmibir kil şairi ve yetmişdört buçuk kil alaf ve onyedibuçuk kil baklayı ve kırkiki kile erzenlerini ve yine medine-i İzmir iskelesinde vaki arsamı Ahmed Paşa vakfına senede dörbin sekizyüz

akçe mukataalu kargir mülk mahzenlerimi ve dükkânlarımı ve İstanbul'da Davut Paşa iskelesinde vaki arsası Ayasofya'yi kebir vakfına senevi yüzyimi akçe mukataalu mülk iki bab kargir dükkân ve fevkında bir oda ve bir kebir saman ambarını ve Hoca Paşa Mahallesinde vaki bir bab mülk menzilimi hasbeten lillahi Teala vakf ve habs edüp vakf-ı sahih-i muhalled ve habs-i sarih-i müebbed ile şöyle şart ve ta'yin eyledim ki;

Akarat-ı muharrere-i mezkure hasbe'l-âde icare-i mu'tade ile icar olunup bi-fadlillahi'l-meliki'l-müteâl hasıl olan rey' ve nemasından atyeb-i mal ve enfes-i menalimden hasbeten lillahi'l-âliyyi'l-âla ve haseneten li-ruhi resulihi'l-mualla medine-i hazret-i Ebi Eyyubi'l-ensari aleyhi rahmetü'l-bari mahallatından Baba Haydar Nakşibendi Mahallesinde vaki bir taraftan Kudat-ı Mısriyeden Hasan efendi zevcesi mülkü ve bir taraftan sabikan Çakırcı başı İvaz mülkü ve bir taraftan ba'zen el-Hac Ali meşrutası olan menzil ve ba'zan Mahmud efendi mülkü ve bir tarafdan tarik-ı âm ile mahdut ma'i leziz-i cariyı müştemil arsa üzerine müceddeden bina ve inşa ve vakf eylediğim kavıyyü'l-esas kütübhane-i bala ve muallimhane-i ulya ve sekiz adet hücre-i valayı müştemil olan medrese-i latifelerine ulum-ı nafı'a-ı şer'iyye ve funun-u mütedavile-i mer'iyye tedris ve ta'limine kudret-i kâmile ve ihata-ı şamilesi olan iki nefer âlim ve fadıl kimesne biri müderris biri muhaddis olup eyyam-ı ma'rufada ve evan-ı me'lufede medrese-i mezkurede tedris ve ta'lime müdavim ve mülazım olup müderris olan yevmi yirmibeş akçe ve muhaddis olan yevmi yirmi akçeye mutasarrıf olalar ve hücürat-ı mezkurede kütüb-ü mûtadavele kıraetine sa'i ve mücidd ve fununu mütearife mebahis-i fehm ve teallüme müste'id olan danışmendan-ı kabiliyet nişan zümresinden birer kimesne sakin olup kütübhane-i mezkurede müderris ve muhaddis olanların ders ve teallümüne muvazabat ve mülazemet edüp herbiri yevmi beşer akçe vazife-i hücre ve ikişer akçe şem'i beha ki cem'an yevmi yedişer akçe vazifeye mütasarrıf olup vazife-i mezkurelerin mütevelli-i vakf yedinden ahz ve kabz edeler ve dahi şöyle şart ve ta'yin eyledim ki;

İşbu zeyl-i vakfiyede aliyyü'l-esami ve'l-evsaf mastur ve muharrar olup kütübhane-i mezkurede vaz' ve vakf eylediğim kütüb-ü nefise ve nüseh-i celileye üç nefer kimesne evvel ve sanı ve salis itibarıle hafız-ı kütub olup hafız-ı kütüb evvel olan medrese-i mezkure sükkânındân olmayup hanedan âlim ve fadıl ve mütedeyyin ve sadakat ve istikamet ile ma'ruf bir kimesne olup yevmi onbeş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve hafız-ı kütüb-ü sani ve salis medrese-i mezkure hücüratında sakin talebeden müsteid bulunan kimesnelere verilüp hafız-ı kütüb-ü sanı olan medrese-i mezkurede mu'id olup yevmi

altı akçe vazifeye mutasarrıf ola ve hafız-ı kütüb-ü salis dahi yevmi altı akçe vezifeye mutasarrıf ola ve talebe-i merkumeden isti'dadı zahir olandan biri dershane-i mezkure mihrabında mura'at-ı ta'dil-i erkan ile imamet edüp yevmi altı akçe vezifeye mutasarrıf ola ve talebe-i mezkureden birisi kütüb-ü mevkufe-i mevsufeyi esami ve evsaflarile defter edüp katib-i kütüb ve nazır olup her re's-i senede mevcud olan kütüb-ü celileyi marifet-i mütevelli ile vakfiyede muharrer olan kütübe tatbik edüp yevmi beş akçe vazifeye mütasarrıf ola ve beher yevm hafız-ı kütüb olanlardan biri alâ tariki'l-münavebe mevcut bulunup tullabın müşküllerini hall içün dilediği kitabı verüp kütüb-ü mezkure kütübhaneden taşra çıkmayub hücarata ve sair mahalla mutala'a içün verilmeyüp ancak kütübhane-i mezkurede mutala'a oluna ve hafız-ı kütüblerden birisi taşra kitab verilüp hizmetinde taksiratı olur ise ref' olunup yeri bir müstakim adama verile ve talebe-yi mezkureden biri müezzin ve kayyım olup yevmi beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve talebe-i merkumeden biri farraş-ı meydan ve hafız-ı tas çeşme ve musluk olup beher yevm va'z ve gece kaldırıp hıfz-ı seheri ta'lik edüp yevmi beş akçe vezifeye mutasarrıf ola ve talebe-i merkûmeden biri bevvab olup yevmi beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve talebe—i mezkureden biri dahi ferraş-ı kenif olup yevmi beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve hücürat-ı mezkurede sakin sekiz nefer talebeye yevmi üçer akçe ecza-ı şerif vazifesi verilüp ba'de salati's-subhı birer cüz-i şerif kıraet olunup hatm-ı şerif temamında sevabi vâkıf-ı müşârun ileyh ruhuna ihda oluna ve dahi vezaif-i mezkure taşradan bir kimesne verilmeyüp ancak medresede sakin olan talibine verile ve muallımhane-i mezkurede sulahadan Kur'ân-i azimü'ş-şanı kavaid-i ilm-i Tecvit ile ta'lime sa'i ve terbiye-i sıbyanı mura'i bir mütedeyyin kimesne hoca-ı mekteb olup yevmi on akça vezifeye mutasarrıf ola ve muallimhane-i mezkurede teallüm eden atfala teallü ve telemmüzde faıku'l-akran olan bir kimesne halife-i mekteb olup yevmi beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve dahi şöyle şart ve ta'yin eyledim ki;

Mu'allimhane-i mezkurede te'allum-u Kur'an-ı azîmü'ş-şan eden sıbyana beher sene elli kuruş ile kapama ve mest ve babuş ve kuşak iştira olunup Ramazan-ı şerifin onbeşinde mevcud bulunan sıbyana verilüp sibyan ziyade olup meblağ-ı kifayet etmediği takdirce kuşak verilmeye ancak kapama ve mest babuş verilüp dahi ziyade olduğu suretde yalnız kayyıma verile ve mekteb-i mezburede ikad içün beher sene mütevelli yediyle altıyüz akçelik kömür iştira oluna ve mevsim-i eyyam-ı baharda bir kerre ta'lim-i Kur'ân-ı azimü'ş-şan eden sıbyana bin akçe sir baha verile ve dershane-i mezbure mihrabına beher sene beşer vukıyye iki adet kebir şem-i asel sefid mütevellisi ma'rifetile alına ve

dershane-i mezbure-i mezkure havlusunda muktazı olan mahallarda iki kandil ikad olunup her birine beher mah üçer vukıyye rugan mütevellisi yedile verile ve yine mahmiyye-i İstanbul'da Atmeydanı kurbunda Firuz Ağa mescid-i şerifinde müceddeden minber vaz' ettiğim hasebile cami-i mezburede bir âlim-i amil kimesne hatîb olup yevmi sekiz akçe vezifeye mutasarrıf ola ve bir alim ve fadıl kimesne ulum-u nafi'adan bade eda-yı salat-ı cum'a vaiz ve nasıh olup yevmi sekiz akçe vazifeye mütasarrıf ola ve iki nefer ehl-i Kur'an kimesne devirhan olup yevmi dörder akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve bir kimesne dahi mu'arrıf ve na'at han olup yevmi dört akçe vezifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi müezzin-i sala olup yevmi dört akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesnede kayyım ve seccade feruş olup yevmi iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi cami-i mezkurde ahad günü ba'de salatı'z-zuhür vaiz ve nasih olup yevmi on akçe vezifeye mutasarrıf ola ve cami-i mezkurede bir hasenu's-savt kimesne yevmi hamisde bade salatı'z-zuhur Muhammediyehan olup yevmi beş akçe vezifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne cami-i mezkurde evkat-ı hamsede ayetül-kürsiden mukaddem fatiha-han olup yevmi iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne cami-i mezkürün musluklarına abkeş olup yevmi iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve mahmiye-i mezkurede bin hane kurbunda vaki' buyahane derununda vaki' cami-i şerifde bir alim ve fadıl kimesne vaiz ve nasih ulumu nafi'adan müstemi'ine va'z ve nasihat edüp yevmi on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir alim ve amil kimesne cami-i mezburede hatib olup yevmi on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve iki nefer ehl-i Kur'an devirhan olup her biri yevmi iki akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve bir kimesne dahi na'athan ve mu'arrif olup yevmi dört akçe vazifeye mütasarrıf ola ve bir kimesne dahi müezzin-i sala olup yevmi üç akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi kayyım ve seccade füruş olup yevmi iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve medine-i Üsküdarda merhum daru's-seade Ağası Mehmed ağa mescid-i şerifinde minber vaz' ettiğim hasebile cami-i şerif olmağın cami-i şerif-i mezkurede ehl-i ilim ve fadıl kimesne vaiz ve nasıh olup bade salati'l-cum'a ulum-u nafi'adan va'z ve nasihat edüp yevmi sekiz akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne ehl-i tecvid ve alim şeyh olup yevmi on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir alim-i amil kimesne hatib olup yevmi sekiz akçe vazifeye mütasarrıf ola ve bir kimesne dahi devirhan-ı evvel olup yevmi iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi imam-i sani ve devirhan-ı sani olup dört akçe imamet vazifesine ve iki akçe devirhan vazifesine mutasarrıf ola ve bir ehil kimesne dahi mu'arrıf ve na'at han olup yevmi dört akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi

müezzin-i sala olup yevmi iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi kayyım seccade ve ferraş-ı kenif olup yevmi üç akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi yevmi cum'ada müezzin olup iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi abkeş-i musluk olup yevmi beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve medine-i mezkurede Aziz Hüda'i Mahmud efendi cami-i şerifinde beher yevm bade salati's-subhı tecvid ile kıraet-i Kur'an-ı kerime kadir onbeş nefer kimesne eczahan olup her biri bir cüz'i şerif tilavet ve kıraet edüp yevmi ikişer akçe vezifeye mutasarrıf olalar ve bir kimesne dahi noktacı ve bir kimesne sandukı olup zikir olunan ecza-ı şerifeleri hıfz edüp yevmi ikişer akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve bir kimesne dahi zikir olunan eczahanların vazifelerini mütevelli yedinden ahz edüp asıtane-i mezburede ashablarına tevzi' eylemek üzere cabi olup yevmi iki akçe vazifeye mütasarrıf olalar ve yine medine-i hazret-i Ebi Eyyübi'l-Ensari aleyhi rahmetü'l-baride takıyyecı Ca'fer Çelebi mescid-i şerifinde ikamet-i salat-ı cum'a olunmak içün izn-i hümayun inayet-makrun ile minber vaz' edüp cami-i şerif olduğu hasebile cami-i mezkurede bir alim ve fadil kimesne vaiz ve nasih olup ba'de eda-ı salat-ı cum'a müstemiine ulum-u nafi'adan va'z ve bir alim ve amil kimesne cami-i mezbure hatib olup yevmi sekiz akçe vazifeye mütasarrıf olalar iki nefer ehl-i Kur'an ve huş elhan kimesne cami-i mezkurede devirhan olup her biri yevmi üçer akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve bir ehil kimesne dahi mu'arrıf ve na'athan olup yevmi dört akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi müezzin-i sala olup yevmi üç akçe vazifeye mütasarrıf ola ve bir kimesne dahi Cami-i mezkurde kayyım ve seccade feruş hatib olup yevmi iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve cami-i mezkurede beher yevm bade salati's-subhi yedi adet ecza-ı şerifeden biri vaiz efendiye ve biri hatibe ve biri naat hanlara ve biri sala müezzinine ve biri kayyıme maşruta olup bade edai'l-hızme birer akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve mukaddemen hizmet-i kitabetimde olan Hacı Mustafanın Haslar kazasına tabi' cıftliki kurbunda papas köyü demekle şehir karyede olan mescid-i şerifde izn-i hümayun ile minber vaz' eylediğim hasebile Cami-i mezkûrda hatip olan kimesne evkaf-ı mezkuremde beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir ehl-i Kur'an kimesne devirhan olup yevmi iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne müezzin ve bir kimesne kayyım olup yevmi ikişer akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve bir kimesne abkeş-i cami' olup yevmi üç akçe vazifeye mutasarrıf ola ve beha-i şem'i rugan içün yevmi iki akçe dahi verile ve yine mahmiye-i İstanbul'da fethiye cami-i şerifi kapusu üzerinde bina eylediğim muallimhâne-i mezkurde sıbyane ta'lime dikkat ve rıfk ve mülayemet üzere hareket eder bir kimesne talim-i Kur'ân-ı azimü'ş-

şan edüp yevmi on akçe vazifeye mütasarrıf ola ve ahval-i sıbyan-ı hıfz ve haraset eder bir kimesne dahi halife-i mekteb olup yevmi yedi akçe vazifeye mütasarrıf ola ve bir mücevvid kimesne kurra olup haftada iki gün zikir olunan fethiye cami-i şerifinde talibine ta'lim-i kıraet-i Kur'ân-ı azimü'ş-şan edüp yevmi dört akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi yevmi iki akçe ile sakayı vazifesine mutasarrıf ola ve mekteb-i mezkurde ta'lim eden sıbyana ve muallimine ve halifesine ğalle-i vakf-ı mezburdan beher sene ellişer kuruş ile birer kapama ve birer mest ve babuç alınup ve vakt-ı şitada kifayet mıkdarı kömür alınup mekteb-i mezburde ikad oluna ve mahmiyye-i mezburede Unkapanı kapusu haricinda vaki' merhum Süleyman subaşı cami-i şerifinde beher yevm beş ecza-ı şerif tilavet olunup ecza-ı şerifeden birine cami-i mezkurde imam olan ve birine müezzin-i sani olan ve birine kayyım ve birine kayyım-ı sani olanlar mutasarrıf olup ğalle-i vakf-ı mezburden yevmi ikişer akçe vazife verile ve cami-i mezkurde beher sene mah-ı Rebi'ul-Evvelde hazret-i Rasul-ı ekrem ve nebiyy-i muhterem efdal-ı evlad-ı beşer ve şefi-i ruz-ı mahşer Muhammed Mustafa sallalahu teala aleyhi ve sellem hazretlerinin mevlid-i şerifleri kıraet olunup evvelen ehl-i Kur'ândan otuz nefer kimesne birer cüz-i şerif kıraet edüp hatm-i şerif itmam oldukda mukabelesinde her birine birer kuruş atıyye verile ve meşayıh-ı izamdan bir alim ve fadıl kimesne va'z ve nasihat edüp mukabelesinde sekiz kuruş atiyye verile ve mevlidhan-ı evvel ve sani mevlid-i şerif kıraet edüp mukabelesinde altışar kuruş atiyye verile ve altı nefer müveşşihlere birer kuruş atiyye verile ve altı nefer sükker ve eşribe tevzi' edenlere birer kuruş atiyye verile ve cami-i şerif-i mezburun kayyımlarına dört buçuk kuruş atiyye verile ve cıvar-ı cami-i şerifde olan kolluk bayrakdarına bir kuruş ve dört neferata üç kuruş atiyye verile ve sükker vaz' olunan hücrede sakin olan kimesneye bir buçuk kuruş ve fukara-yı müslimîne dahi üç kuruş sadaka tevzi' oluna ve kırk dirhem ud maverdi on kuruşa ve iki mıskal anber beş kuruşa ve beş vakıyye gulap bir kuruşa iştira olunup hin-i kıraette sarf oluna ve yetmiş altı vukıyye sükker kırkyedi bucuk kuruşa iki vukıyye sükker nebat iki kuruşa ve onbir deste kâğıt bir kuruşa ve misk iki kuruşa ve kırmız maan ve kırk vukıyye asel yedi kuruşa iştira olunup sükker ve eşribe tabhı içün tabh edene dokuz kuruş ücret verile ve yedi adet kebir tabla beş buçuk kuruş onüç pareye ve kırk adet sağîr tabla altıbuçuk kuruş iki pareye ve onbir adet billur bardak altı kuruş iki pareye ve kırk adet varaklı şişe bardak beş kuruşa ve kırk adet varaksız şişe bardak üç kuruşa ve otuz adet kebir kütahya tabağı üç kuruşa ve kırk adet sağir kütahya tabağı beş kuruşa iştira oluna osta beha ve kömür baha ve limun baha ve hammaliye üç kuruş

onaltı pare verilüp hin-i tilavette masarif-ı lazimesi içün ğalle-i vakf-ı mezburden sarf oluna ve yine medine-i Üsküdarda hazreti şeyh Hüdayı Mahmud efendi asıtanesinde seccade nişîn olanlarına medine-i mezburede Atik Valide Sultan Cami-i şerifinde isneyn günü bade salatı'z-zuhrı va'z ve nasihat edip yevmi on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve yine mahmiyye-i İstanbulda Ayasofya-ı kebir cami-i şerifinde bir alim ve fadıl kimesne ders-i âm olup yevmi on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve hazret-i Halid bin Zeyd radıyallahü anhu hazretlerinin merkad-ı münevverleri kurbunda şeyh ibni Vefa kuddise sirrühü cami-i şerifde cum'a şeyhi olan şeyh Abdurrahman Nakşibendi hayatta oldukça haftada iki gün imam-ı Gazali (aleyhi) rahmetü'l-Bari te'lifi olan ihyau'l-ulum tam kitabını tedris eyleyüp yevmi on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve şeyh-i mezkurdan sonra dersiyye-i mezkure bir alim ve fadıl kimesneye tevcih olunup ulum-u nafi'adan mahall-i mezkurde haftada iki gün tedris eyleye ve saray-ı cedid-i amirede teberdaran-ı hassa ocağında bir alim ve fadıl kimesne vaiz ve nasih olup yevmi sekiz akçe vazifeye mutasarrıf ola ve yine ocağ-ı mezburde bir alim ve fadıl kimesne ders-i âm olup yevmi sekiz akçe vazifeye mutasarrıf ola ve mahmiyye-i İstanbulda merhum ve mağfurun leh Sultan Ahmed han cami-i şerifinde yevmel-isneynde mücevvid ve hafızul-Kur'an bir kimesne şeyhül-kurra olup yevmi on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve Ayasofya-yı kebir cami-i şerifnde imam-ı evvel ve imam-ı sani ve imam-ı salis olanlar bade salatıl-asr-ı mihrabda her biri nevbetinde birer sure-i mülk tilavet edüp yevmi dörder akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve yine medine-i Galatada cami-i kebir Mahallesinde mürur-u eyyam ile harap olup müceddeden ta'mir ve ihya eylediğim merhum piri bey muallimhanesinde hoca-ı mekteb olan yevmi altı akçe vazifeye mutasarrıf ola ve muallimhane-i mezburde bir kimesne dahi halife olup yevmi dört akçe vazifeye mutasarrıf ola ve mahmiyye-i İstanbulda altımermer kurbunda dabbağzade kethudasi Hüseyn efendinin bina eylediği cami-i şerifde bir hoş elhan kimesne yevmel-isneynde Muhammediye han olup yevmi dört akçe vazifeye mutasarrıf ola ve yine Üsküdar kazasına tabi' Dudullı nam karyede merhum hazinedar şehriyari Ali Ağa cami-i şerifi ve muallimhanesi evkafından olan su yoluna bir ehli kimesne suyolcu olup yevmi iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve yine müceddeden bina eylediğim mercan sükunda vaki' han kurbunda olan çeşme ve sebile nazır-ı rah ab hassa olanlar nazaret edüp yevmi iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve çeşme ve sebilin rah abına hassa su yocuları kethüdası olanlar rahabi olup yevmi dört akça vazifeye mutasarrıf ola ve hizmetinde mukaddem iki nefer kimesne sebili olup yevmi dörder akça vazifeye mutasarrıf olalar ve sebil-i merkumada olan meşrebeler

kalay içün yevmi iki akça vazife verile ve han-ı mezkur kurbunda olan kolluğun curbacisine ferraşan han ve sebil ve kenifhaye nezaret içün yevmi dört akça vazife verile ve bir kimesne dahı hafız-ı tas-ı çeşme olup yevmi iki akça vazife verile ve bir kimesne dahi han-ı mezbur kapusu önünde vaki' çeşmede abkeş musluk olup yevmi iki akça vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne Üsküdarda Atpazarı ittisalinde vaki' çeşmesinde hafız-ı tas olup yevmi iki akça vazifeye mutasarrıf ola ve cezire-i sakızda merhume ve mağfurun leha valide sultan hazretlerinin cami-i şerifinde hamele-i Kur'an-ı azimü'ş-şandan bir kimesne şeyhul-kurra olup yevmi on akça vazifeye mutasarrıf ola ve cezire-i mezburda müceddeden bina eylediğim muallimhanede bir mücevvid kimesne hace-i mekteb olup yevmi onbeş akçeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi mekteb-i mezburde halife olub yevmi beş akçaya mutasarrıf ola ve rikab-ı hümayun inayet-makrunda darus-seade ağalığı ile şeref yab olanlar vakf-ı mezburuma nazaret buyurub hımayet ve sıyanetleri ile nail-i ecri cezil olalar ve vakf-ı mezkuruma nazır olan daru's-seadeti'ş-şerife ağaları re'yile emanet ile ma'ruf ve diyanet ile mevsuf umur-u evkafda mücidd ve sa'i mukim ve müstakim bir kimesne mütevelli olup yevmi (..) akça vazifeye mutasarrıf ola ve erbab-ı kalem ve ashab-ı rakam sadakat ile ma'ruf ve vakf-ı mezburun umurunda kezalik mücidd ve sa'i bir kimesne katib olup yevmi on akça vazifeye mutasarrıf ola ve hizmetinde mücidd ve sa'i ve emanet ile mevsuf bir kimesne cabi-i müsakkafat ve han olup yevmi beş akça vazifeye mutasarrıf ola ve hizmetinde mücidd ve sa'i bir kimesne dahi cabi-i musakkafat olup yevmi üç akçe vazifeye mutasarrıf ola ve yine hizmetinde mücidd bir kimesne dahi cezire-i sakızda vaki müsakkafata cabi olup yevmi üç akça vazifeye mutasarrıf ola ve vakf-ı mezkuruma mütevelli olanlar her re's-i senede nazır-ı müşarun ileyh ma'rifetile muhasebesi görülüp vazaif ve masarıf vakf-ı mezburden fazla zuhur eden meblağ mütevelli-i vakf yedile haremeyni'ş-şerifeyn hazinesine teslim olunup hıfz oluna ve vakf-ı mezkurumun bazı masarıfat ve tamiratı zuhur eyledikde nazır-ı müşarun ileyh re'ylerile zikir olunan fazla haremeyni'ş-şerifeyn hazinesinde mahfuz olan meblağ-ı mezburde kifayet miktarı mütevelli-i vakf-ı mezkur yedile lede'l-ıktıza harç ve sarf oluna ve vakf-ı mezkurumun tebdil ve tağyiri ve vezaifin taklil ve teksiri merreten bade uhra yedimde olup mürur-u eyyam ve kurur-u şühûr (ve) a'vam ile vakfa fütur ve ğallatına kusur tari olup şurut-u muharrara-ı mezkureye riayet müteazzire olur ise mutlaka fukura-i müslimîne vakf ola deyu tayin-i şurut ve tebyin-i kuyut buyurup akarat-ı mezkureyi fariğan ani'ış-şevağil mütevelli-i muma ileyhe teslim ol dahi vakfiyet üzere kabz ve tesellüm ve sair evkaf

mütevellileri gibi tasarruf eyledi dediklerinde ğıbbe’t-tasdiki’l-mu'teberi’l-vicahi vâkıf-ı müşarun ileyh esbağallahü ni'metehü aleyh hazretleri ile mütevelli-i muma ileyh beynlerinde da’vayı istirdat ve imtina’ cereyanından sonra hakim-i muvakkı-ı sadr-i kitab tuba lehü ve hüsn-ü me'ab eimme-i din-i mübin rıdvanullâhi teala aleyhim ecmaîn hazaratı beyninde olan ıhtılafatı alim olduğa halde ala kavl-i men yerahu vakf-ı mazkurun sıhhat ve luzumunu hüküm ve kaza etmeğin min ba'd vakf-ı mezkur sahih ve lazım ve sârih-i mütehattim olup nas ve nakızına mecal adîmü’l-ihtimal oldu cera zalike ve hürrire fi gurreti şehri Rabi’il-ahır li-seneti semane ve arba’ine (ve) metin ve elf min hicreti men lehü’l-izzü ve’ş-şeref ve’s-saade fid-dünya ve’l-ahire Ğürre-i Rabi'il-ahır 1148

ŞUHUDUL-HAL;

-Umdetü arbabi’t-tahriri ve’l-kalemi Mustafa efendi muhasebe-i haremeyni’ş-şerifeyn, Ümdetü erbabi’t-tahriri Mustafa efendi mukataa-i haremeyniş-şerifeyn, Ümdetu arbabit-tahriri vel-kalemi Halil efendi muhasib-i haremeyn sabıkan, zübdetü. arbabıt-tahriri Ahmet efendi emini şeîr halen, Mefharu arbabıl-kalemi İbrahim efendi halife-i haremeyniş-şerifen, Fahrul-akran yedekci Mehmed Ağa ibni musallı, Fahrul-emacidi vel-a’yan Hacı İbrahim kethuda-yı teberdaranı salıf, Fahrül-emacidi vel-a'yan Mehmed ağa kethüdayı sarayı atik halen, fahrül-emacidi vel-ayan Mehmed ağa kahveci başı halen, Fahrul-emasili vel-akran Osman efendi kethüdayı Ümmügülsum sultan, Ahmed efendi kisedarı haremeyn halen, Mehmed efendi kisedarı mukata'a-ı harameyn halen,

Bi-zikri’l-Meliki’l-kerim ve hüve bi-külli şey’in alîm.

5.2. 638 nolu defterin 81. sayfa ve 51. sırasında kayıtlı İstanbul'da "el-Hac Beşir Ağa Vakfı" na 1151 tarihli vakfiyyenin yeni harflere çevirisidir.

Suret-i hatt-ı hümayun şevket-makrun işbu vakfiyye-i mamulün biha ve mamulün aleyha min külli'l-vücuhi sahiha ve şer'i kavime muvafıka ve lüzumu sariha olduğu ma'lum-ı hümayunum olmağla mucibiyle ila maaşallahu Te ala amel olunub hilafından be-gayet ihtiraz oluna.

Taallaka nazarü'l-fakiri ileyhi sübhanehu ve Teala es-Seyyid Mustafa ibni es-Seyyid Feyzullah ufiye anhuma.

Ma fihi min teşyidi kavaidi'l-hasenat ve temhid-i mebaniü'l meberrat takarrebe vâkıfuhu ilallahi'l-Celil bi-icadı ha zihi'l-hayrati'l-celile elleti üssiset ala takva minal lahi ve

rıdvanin halisen li vechillahi'l-Meliki'l Mennan daafallahu Teala ecre vâkıfihi ve yezide fî-ömrihi ve kadrihi ve esbağa aleyhi nia mehu ve cevvedehu ve enka bi'l-izzi ve'l mecdi vücudehu harrerehu'l-fakir ilal lahu Teala es-Seyyid Mehmed Zeynela bidin el-kadı bi askeri Rumeli mi raran gufire lehu.

Hazihi vakfiyyetün sahihatün şer'iyye muvafikun li'l-kavaidi'ş şer'iyyeti'l-Mustafa cezallahu vâkıfehu bi eltafi's-se niyyeti ve veffakahu fî-seyyidi's-saadeti ile'l-hay rati'l-kesireti ve'l-aliyyeti nemekahu'l-fakir i la afvi Rabbihi'l-Kadir Damad zade Feyzullah el-kadı bi-askeri Anadolu gufire lehu.

Ma heva hazihi'l-mecelletü'l-celile mine'l-vakfı ve't-tesbil ve'ş-şuruti'l-cemile vadaha beyne yedeyye ve sahha ledeyye ve hakemtu bi-sıhhatihi ve lüzumihi fî-hususihi ve umu mihi alimen bi'l-hilafi mine'l-eimmeti'l-eslafi'l eşraf fe-sâre vakfen sahihen ve haberen sarihen ceallallahu Teala saye vâkıfihi meşkuren ve hazzahu mine'l-ecri ve's-sevab mevfuren ve cealehu beyne ibadihi mimmen uti ye hayren kesiren bi hürmeti men baasehullahu li'l-müminine be şiren ve ene'l-müstemiddu min keremi'l-mevla Ah medşeyh zade el-mü fettiş bi-evkafi'l Harameyni'l-muh teremeyn gu fire lehu ma.

Haliyen darü's-saadeti'ş-şerife ağası devletlü saadetlü el-Hac Beşir Ağa dame uluvvuhu Hazretleri'nin Hazreti Ebi Eyyüb Ensarî aleyhi rahmetü'l-Bari kasabasında mücedde den bina buyurdukları kütübhane-i celileleri evkafının suret-i vakfiyyesidir. Hamd-i bî-kıyas ve şükr-i sipas ki; Ayar ve miktarı makdur-ı temyiz ve ihata-i mizan ve mikyas ve mahsuru vezn-i kıstas idrak ve ihsas değildir. Ol gaybdan-i raz-şinas-ı zavahir ve bevatin-i nas ve karsaz-ı umur-i kaffe-i cin ve inas cellet azametuhu hazretleri cenabına layık ve sezavardır ki; Ecza-yı mümkinat-ı mücellayı insibağ-ı tecelli-i feyz-i zat ve kulub-i ademi mera-yı in'ikas-i envar-ı esma ve sıfat edüb hazane-i bî-giran-ı kudret ve tekvininden erzak-ı akvat-ı kaffe-i mahlukatı ta'yin ve takdir ve bazar-ı tefavut ve meratibde ta'dil-i mevazin ve makadir etmekle tertib-i nizam-ı esbab ve emr-i muamelede şer'-i mübin ile talim-i turuk-ı adab eyledi ve letaif-i tahiyyat müterasıfetü'l-ukud ve şerayif-i teslimat-i müteradifeti'l-vürud ol bedrika-i cadde-i hidayet ve kayid-i tarikat-i inayet pişva-yı hayr-i enbiya-i mürselin mukteda-yı zümre-i evvelin ve ahirin alem-efraz-ı rahmeten li'l-alemin dürr-i şehvar-ı umman-ı ata ve gevher-i nayab-i kan-ı vefa fihrist-i risale-i risalet hatime-i sure-i nübüvvet bülbül-i hoşneva-yı "ve ma yantıku ani'l-heva" tut-i "in huve illa vahyün yuha" mütekellim-i kelam-ı hikmet nizam-i "ma arafnake ma abednake" resul-ı kerim ve nebiy-yi vacibü't-ta'zim Cenabı

Muhammedini'l-Mustafa sallallahu Teala aleyhi ve sellem ve şerrefe ve azzeme hazretlerine şayeste isardır ki gümvehan-ı badi-i gavayete delalet şari'-i şer-i kavim ve iraet-i menhec-i sırat-ı mustakimle vesile-i fevz ve necat olan mühimmat-ı dünyeviyye ve uhreviyye din-i mübin ile tekmil ve tetmim ve erbab-ı hayrat ve hasenata deria-i ihraz-ı celail-i ucur ve mesubat olan esbab-ı kurubatı ta'lim eyledi ve al ve ashab-ı kiram hazeratının merakıd-ı münevvere ve meşahid-i mutahharalarına isar olunur ki; her biri necm-i taban-ı felek-i ihtida ve şems-i asman-ı hidayet-i ihtida olmalarıyla tesis-i maani-i ahkam ve teşyid-i kavaid-i islam eylemişlerdir rıdvanullahi Teala aleyhim ecmain.

EMMA BA'DU; dergah-ı sipehr-iştibahi merci-i selatin-i cihan ve deradalet penah-ı melazz-i havakin-i zaman olan şehriyar-ı şecaat-pira ve şahinşah-ı mehabet liva ve nasır-ı şeriat-ı garra es-seyfü'l-meslül ale'l-a'da İskender-i zaman güzide-i âl-i Osman kasım-ı kayasire-i deveran zill-i ilah padişah-ı alem-penah müeyyedün min indillah es-sultan ibni's-sultan elGazi Mahmud Han la zalet a'naku'l-ümemi mutavvakaten bi-atvaki emrihi'l-âli ve ma berihat etrafu memaliki'l-arabi ve'l-acem musahharaten bi suyufi hükmihi'l-müteali edamallahu kıyame izzihi ve saltanatihi ila kıyami's-saati ve saati'l-kıyam bi-hürmeti habibihi seyyidi'l-enam hazretlerinin rikab-ı şevket-intisablarında halen darü's-saadeti'ş-şerife ağalığı ile kamyab olub mesned-ara-yı evrenk-i izz u ikbal ve mürebba-nişin-i erike-i cah ve celal olan iftiharü'l-havassi ve'l-mukarrabin mu'temedü'l-mülüki ve's-salatin zairü'l-Harameyni'l-Muhteremeyn sahibü'l-izzi ve't-temkin enisü'd-devleti'l-aliyye celilü's-saltanati's-seniyye sahib-i envaü'l-hayrati ve'l-hasenat nasib-i alami'l-asari ve'l-meberrat devletlü saadetlü el-Hac Beşir Ağa ibni Abdulgani Hazretleri fuad-ı ihlas-i'tiyadlarından vedia-i Rabb-i ibad olan rüşd-sedad ve necabet mefture-i hüdadad rehnüma-yı tevfik ve reşad ve şevkefza-yı daiye-i istidad mader-i zadha kaviyyü'l-itikadları daima müteveccih-i fikr-i avakıb ve mead olmağın bu karhane-i bî-sebat-i kainat ve karbansaray-i bî-devam ve mümkinatın esas ve istihkamı numune-i nakş-ı ber-ab ve bina-yı devam-ı bekası hemgune-i kubab-ı hubab olub maye-i devletkamranı ve vaye-i ikbal ve emanı mahza tahsil-i zat fî-yevmi't-tenad ve tedarik-i mühimmat-ı ruz-ı mead için pezperende-i suret-i aferineş ve icad olduğu mahsum-ı uli'l-elbab olduğunu tedebbür ve tefekkür buyurub devlet-i acile-i dünyayı yenfauke fî-gadike ma tu'tihi'l-yevme bi yedike masdukunca tamam-ı vakti fırsat ve fırsatı ganimet bilib bidaa-i servet ve iktidar ve dirhem ve dinar-ı bî-kararı tarik-i hayrat ve meberrata bezl ve isar ve nukud-i ücur-i bî-şumarı cem' ve iddihar edüb divan-ı mukafatta niam-ı

günagun ile devlet-i muhalledeye mülaki olmağla vasil-i inayet-i ebediyye ve nail-i saadet-i sermediyye olacağı ma'lum-ı dilagah ve meczum-ı fuad-ı akidet-penahları olmak kendilere muharrik-i daiye istifa-yı hayrat-ı mebrure ve müşevvik-i hatıre mesai-i me'sure olmağın niyyet-i halise ile huzur-ı saadet-i mahsurlarında akd olunan meclis-i şer'-i şerif-i Ahmedî ve mahfel-i münif-i din-i Muhammedîde zikr-i cai evkaflarına li-ecli't-tescil ve'l-itmam-i emri'l-tekmil mütevelli ta'yin buyurdukları sabıkan şeref-i kitabetleriyle şerefyab olub halen Haremeyn-işerifeyn Evkafı muhasebecisi olan umdetü'l-erbabi'ttahriri ve'l-kalem izzetlü Ali Efendi mahzarında ikrar-ı sahih-i şer'î ve i' tiraf-ı sarih-i mer'î buyurub silk-i mülk-i sahihimde münselik olub mahmiye-i İstanbul'da Lanka Yeni kapısı kurbunda Katib Kasım Mahallesi'nde kain iki tarafdan Hüseyin Bey ve Ahmed Bey ve Rukiye Hanım mülkleri ve bazen külhancı menzili ve bir tarafdan ipekçi Hadacor menzili ve bir tarafdan tarik-i âm ile mahdud olub mezburun Hüseyin Bey ve Ahmed Bey ve Rukiyye Hanım'dan iştira eylediğim beş aded halvethane ve iki sofa ve onbir kurna ve kapı arasında iki sofa ve kenif ve camekan ve külhan odası ve bir tulumba kuyusu ve üç yüz doksan bir zira' odunluk havlu arsası ve dört masura ma-i leziz-i cariyi müştemil yekta mülk hamam ile, Silk-i mülkümde münselik olub mahmiye-i mezburede Koca Mustafa Paşa Camiişerifi kurbunda Hace Hatun Mahallesi'nde vaki bir tarafdan Mehmed Odabaşı ve zevcesi Saliha Hatun tasarrufunda olan vakıf menzil ve bazen yine mezburanın mülk menzilleri ve bir tarafdan bazan Süleyman Efendi bostanı ve bir tarafdan Manra oğlu bostanı ve bir tarafdan Çukadar Mehmed ve bazen elHac Süleyman menzilleri ve tarik-i amm ile mahdud olub cümlesi be-hesab-i terbii dört bin iki yüz zira arsayı muhtevi birbirine muttasıl her biri bir oda bir sofa ve bir bodrum ve kenif ve havluyu müştemil müceddeden bina ettirdiğim otuz iki bab odalarımı ve zikr olunan odalara muttasıl çukadar Mehmed ve Süleyman mülkleri ve tarik-i amm ile mahdud fevkanî üç oda ve bir sofa ve dehliz ve bahçe ve taş duvarı muhtevi mülk menzilimi, Ve yine mahmiye-i mezburede Mercan Camiişerifi kurbunda etraf-ı erbaası Terlikçiler suku ve tacirler suku ve nalbant hanıyla mahdud arsasının Ayasofya-i Kebir Vakfı'na senede dörtyüz seksen akçe mukataası olan tahtanî on yedi bab kargir oda ve fevkanî on beş bab kargir oda ve iki kenif ve dehlizi müştemil müceddeden bina eylediğim mülk kargir hanımı ve ittisalinde müceddeden bina ve ihya eylediğim su çeşmesi ve sebillere cari kanavat-ı memlukeye tebaiyyet ile mülküm olan iki masura ma-i leziz-i cari ve han-ı mezbur kapısının sol tarafında Mimar Sinan arsasının vakfına senede yüz altmış sekiz akçe

mukataası olan mülk kargir tacir dükkanı, Ve yine mahmiye-i mezburede Topkapısı haricinde İlyas zade Mahallesi'nde bir tarafdan Hatice Hanım bostanı ve bazan mekabir-i müslimin ve bir tarafdan İlyas zade Camiişerifi ve bazen tarik-i amm ve bazen Emine Hanım bostanı ve bazen mekabir-i müslimin ve bir tarafdan tarik-i amm ile mahdud fevkanî iki oda ve tahtanî iki oda ve bir bostancı odası ve bir köşk ve bir havuz ve iki bi'r-i ma ve eşcar-ı müsmire ve gayri müsmireyi müştemil bostan ta'bir olunur kebir bahçemi ve yine mahmiye-i mezburede Yedikule Kapısı haricinde kefere mezaristanı kurbunda arsasının senede Sultan Bayezid Han Vakfı'na yüz altmış akçe mukataası olub etraf-ı erbaası taş duvar ile muhat tahdid ve tavsifden müstağni bostancı odaları ve bostan kuyusunu müştemil olan mülk bostanımı, Ve yine mahmiye-i mezburede Evhari Mahallesi'nde vaki' bir tarafdan İbrahim Efendi Vakfı'ndan Huri nam nasraniye tasarrufunda olan menzil ve bir tarafdan Bogos nam zımmî menzili ve bir tarafdan Kasab Dimitri menzili ve bir tarafdan tarik-i amm ile mahdud mülküm olan arsa üzerine müceddeden bina eylediğim beş bab menzillerimi, Ve yine kasaba-i Tophane'de Hüseyin Ağa Mahallesi'nde vaki' bir tarafdan Mehmed tarlası ve bir tarafdan Hıristo zımmî menzili ve bir tarafdan Saatçi Kirkor menzili ve bir tarafdan tarik-i amm ile mahdud ikiyüz yedi zira arsa üzerinde mebni fevkanî iki bab oda ve iki sofa ve tahtanî iki bab oda ve iki sofa ve kenif ve su kuyusu ve bir miktar bahçeyi müştemil mülk menzilimi, Ve Medine-i Galata'ya tabi' kasaba-i Fındıklı'da Yahya Çelebi Mahallesi'nde li-vechillahi Teala müceddeden bina ve ihya eylediğim ma-i leziz-i cari çeşme ittisalinde etraf-ı erbaası çeşme-i mezkure ve Hace Hatun menzili ve tarik-i has ve tarik-i amm ile mahdud birbirine muttasıl ve her biri fevkanî ve tahtanî oda ve matbah ve dehliz ve kiler ve kenifi müştemil üç bab mülk menzillerimi ve yine kasaba-i mezburede Selime Hatun Mahallesi'nde vaki bir tarafdan el-Hac Fazlı veresesi mülkleri ve bir tarafdan terlikçi İsmail Bahçesi ve iki tarafdan tarik-i amm ile mahdud ulyada iki oda ve vustada iki oda ve dehliz ve kenif ve süflada ahur ve su kuyusu ve eşcar-ı müsmireyi müştemil mülk menzilimi, Ve kasaba-i Beşiktaş'da Sinan Paşa Mahallesi'nde mecmu' dokuz yüz seksen altı zira' mülk arsa üzerinde müceddeden bina eylediğim ma'lumu'l-hudud birbirine muttasıl ve her biri fevkanî ve tahtanî odalar ve sofa ve kenifi müştemil on üç bab odalar ta'bir olunur mülk menzillerimi ve yine Cezayir bahr-ı sefidden cezire-i Sakız'da iskele başında bir tarafdan sahil-i bahr ve bir tarafdan balıkhane ve bir tarafdan iskele başı ve bir tarafdan tarik-i amm ile mahdud beşi mahzenli ve ikisi mahzensiz yedi bab kargir dükkanlarımı, Ve yine cezire-i mezbure iskelesi kurbunda vaki merhum Mehmed

Kethüda Vakfı olan balıkhane civarında kain bir tarafdan tarik-i gayri nafize ve bir tarafdan sahil-i bahr ve bir tarafdan Valide Sultan çeşmesine müntehi ve taraf-ı rabii tarik-i amm ile mahdud derunlarında demir kapulu ve pencereli on iki bab kargir mülk mahzenlerimi, Ve yine mukabelesinde vaki' etraf-ı erbaası cadde tarik-i amm ile mahdud olub kezalik derunlarında demir kapılı ve pencereli yirmi dört bab mülk mahzenlerimi ve yine ittisalinde vaki' on beş bab dükkanlarımı ve dokuz aded dolaplarımı ve yine cezire-i mezburede Valide Sultan Mahallesi'nde vaki' Efrenç nam tacir bahçesi ve bir tarafdan bazen camii şerif bahçesi ve bazen Bağalı Mehmed Ağa menzili ve iki tarafdan tarik-i amm ile mahdud dahiliyyesinde kapı içinde bir kebir kemer ve matbah ve bi'r-i ma ve iki kargir mahzen ve tabaka-i vustada iki oda ve hamam ve çeşme ve tabaka-i ulyada dört bab oda ve kenif ve hariciyesinde kapı içinde bir kebir kemer ve bir kargir mahzen ve iki bab tahtanî oda ve vüstada dört bab oda ve divanhane ve kenif ve tabaka-i ulyada iki bab oda ve divanhane ve kenif ve fevkanî ve tahtanî ikişer odayı müştemil birbirine muttasıl dört bab müteehhilin odaları ve bir bab tahtanî oda ve iki kebir su dolabı ve iki kebir taş havuz ve ol diyarda kulaç tabir olunur kırkiki kulaç tahminen onüç dönüm limon ve turunç ve sair eşcar-ı müsmire ve gayri müsmireyi müştemil mülkname-i hümayun mucibince mülküm olan kebir bahçemi ve yine vilayet-i Rumeli'de Karlı ili Sancağında Enikli kasrı demekle maruf Kalınoba çiftliği demekle meşhur olub hududunun bir tarafı Esperüz deresi ve bir tarafı göl ve bir tarafı Boz Tekmesine Karyesi hududu ve taraf-ı rabii köprü hududu ile mahdud tavsifden müstağni mülk tarlaları ve çayırları ve ormanı ve yirmi aded çiftçi damını ve bir oda ve bahçe ve harman yerini ve derununda mevcud dört yüz otuz dört keyl hınta ve yirmi bir keyl şa'îr ve yetmiş dört buçuk keyl alef ve onyedi buçuk keyl bakla ve kırk iki keyl erzi müştemil çiftliği ve yine medine-i İzmir iskelesinde vaki' arsası Ahmed Paşa Vakfı'na senede dört bin sekiz yüz akçe mukataalı ma'lumu'l-hudud kargir mülk mahzenlerimi ve dükkanlarımı ve yine mahmiye-i İstanbul'da Davud Paşa iskelesinde vaki' arsası Ayasofya-i Kebir Vakfı'na senede yüz yirmi akçe mukataalu mülk iki bab kargir dükkan ve fevkinde bir oda ve bir kebir saman anbarını ve Hoca Paşa Mahallesi'nde vaki' malumu'l-hududi ve'l-müştemilat fevkanî tahtanî odaları ve havluyu müştemil mülk menzilimi ve yine mahmiye-i İstanbul'da Molla Gürani kurbunda Tahtaminare Mahallesi'nde ma'lumu'l-hududi ve'l-müştemilat be-hesab-ı terbii dörtyüz zira arsa üzerinde mebni hariciye ve dahiliyede büyut-ı adideyi müştemil mülk menzilimi ve cezire-i Girit'de Hanya Kalesi haricinde vaki malumu'l-hudud mülk bağ ve bahçe ve

zeytinliği ve yine kal'a-i mezbureye tabi' Maalvuddiyye ve Derize karyelerinde mülk tarla ve bahçe, Ve yine kal'a-i mezburede derya tarafında vaki' ma'lumu'l-hududi ve'l-müştemilat mülk odalarımı ve Sarıhan Sancağı'nda Mande Huriye Çiftliği demekle ma'ruf ma'lumu'l-hudud çiftliğimi ve çiftlik-i merkum derununda vaki' mülk sabunhanemi ve sabunhane-i mezbûreye sermaye olmak üzre vaz' olunan yalnız iki bin kuruşumu, Ve yine mahmiye-i İstanbul'da Silivri Kapısı dahilinde İbrahim Paşa Mahallesi'nde vaki bir tarafdan bazen keserci zevcesi mülkü ve bazen el-Hac İbrahim veresesi tasarruflarında olan vakıf menzil ve bir tarafdan bazen Ali Paşa ve bazen Molla Mehmed tasarruflarında olan vakıf menziller ve bir tarafdan bazen tarik-i has ve bazen Molla İbrahim tasarrufunda olan vakıf menzil ve bir tarafdan tarik-i amm ile mahdud dahiliyede fevkanî beş bab oda ve dehliz ve cihannüma ve kenif ve tahtanî bir matbah ve bir mağsel ve kenif ve bi'r-i ma ve bir miktar havlu ve hariciyede fevkanî iki bab oda ve bir sofa ve bir dehliz ve tahtanî iki bab oda ve bir sofa ve dehliz ve kenif ve ahur ve bir miktar havluyu müştemil mülk menzilimi ve menzil-i mezbur muttasılında hudud-ı mezkure dahilinde vaki' bir sundurma ve bir ahur ve bir dolablı bostan kuyusu ve etraf-ı erbaadan taş duvarı müştemil eşcar-ı müsmire ve gayr-i müsmireyi havi mülk bostanımı ve mahmiye-i İstanbul'da Avratpazarı kurbunda Davud Paşa Mahallesi nde vaki' bir tarafdan Ayşe Hatun menzili ve bir tarafdan bazen Haremeyn mimarı el-Hac Mustafa menzili ve bazen Fatma Hatun ve bir tarafdan tarik-i has ve bir tarafı Yusuf Ağa menzili ve bazan Hüseyin Çelebi menzili ve bazan tarik-i has ve bir tarafdan tarik-i am ile mahdud be-hesab-i terbii beş bin dokuz yüz on üç zira arsayı muhtevi üç çarhlı bir mükemmel fırın ve on aded dükkan ve bostan ve bir taş oda ve iki halvetli bir harab hamam ve bir kargir su hazinesi ve beş aded bi'r-i mayı müştemil olan mülk müşteramı ve yine mahmiye-i İstanbul'da Topkapısı dahilinde Mustafa Çavuş Mahallesi'nde vaki bir tarafdan Çivi zade bahçesi ve bir tarafdan Hüseyin Bey mülkü ve iki tarafdan tarik-i amm ile mahdud beş bab fevkanî oda ve iki sofa ve tahtında bir ahur ve bir matbah ve bir oda ve bir kenif ve bahçe ve bir bakkal dükkanı ve iki attar dükkanı ve bir eskici dükkanını müştemil olan mülk müşteramı ve yine mahmiye-i vilayet-i Anadolu'da Halebü'ş-şehba eyaletinde nefs-i Dirgoş Kasabası'nda şarken Mehmed Ağa harabesi ve garben el-Hac İbrahim ve Hüseyin vereseleri menzilleri ve kıbleten ve şimalen tarik-i amm ve cebel ile mahdud tulen ve arzen be-hesab-i terbii yedi yüz iki zira' mülk çiftlik menzili arsası ve yine kasaba-i mezburede vaki' kıbleten ve şarken tarik-i amm ve şimalen Yusuf bin Nasirüddin dükkanı ve garben imam el-Hac Ahmed ma'sarası ile

mahdud tulen on bir ve arzen on zira be-hesab-i terbii yüz on zira mülk ma'sara arsası, Ve yine kasaba-i mezbure sukunda vaki kıbleten zikr-i ati kahvehane ve şarken ve şimalen tarik-i amm ve garben mezbele ile mahdud birbirine muttasıl beş bab dükkan ve yine suk-ı mezburede vaki' şimalen dekakin-i mezbure ve garben mezbele-i mezkure ve kıbleten ve şarken tarik-i amm ile mahdud bir kemerli mülk kahvehane ve yine kasaba-i mezburede nehr-i Asi üzerinde vaki kıbleten ve şarken ve garben nehr-i mezkur ve şimalen tarik-i amm ile mahdud dört göz mülk değirmen ve yine mahall-i mezkurda vaki' kıbleten İbrahim bin Hamza veresesi menzili ve şarken tarik-i nehr-i Asi ve şimalen ve garben tarik-i amm ile mahdud tulen ve arzen be-hesab-i terbii elli zira' arsa üzerinde mebni zikr olunan değirmen ahuru ve ahir-i mezkurun canib-i kıblîsinde vaki' hudud-ı mezkure ile mahdud tulen ve arzen be-hesab-ı terbii yüz beş zira mülk arsa, Ve yine kasaba-i mezkurede vaki' kıbleten ve şarken tarik-i amm ve şimalen Abdülcabbar veresesi ve garbenşeyh İbrahim veresesi menzilleri ile mahdud tulen ve arzen be-hesab-i terbii yüz otuz zira mülk ma'sara arsası, Ve yine arsa-i mezkure karşısında vaki' kıbleten tarik-i amm ve şarken el-Hac Ahmed menzili ve şimalen ve garben tarik-i amm ile mahdud tulen ve arzen be-hesab-i terbii altmış altı zira' arsa üzerinde mebni ma'sara-i mezkure için mülk ahur, Ve yine kasaba-i merkume haricinde nehr-i mezkurun canib-i garbîsinde vaki' kıbleten tarik-i amm ve şarken nehr-i merkum ve şimalen vakıf bostan demekle maruf bahçe ve garben Devisat Çiftliği bahçesiyle mahdud turunç ve dut ve nar ve elma ve sair eşcar-ı müsmire ve gayr-ı müsmire ve dolablı bi'r-i mayı müştemilşiralas bahçesi demekle ma'ruf beş dönüm mülk bahçe ve yine mevzi-i mezkurda vaki' kıbleten ve şarken Tabbah bahçesi ve garben tarik-i amm ve şimalen Ali bahçesiyle mahdud turunç ve enar ve incir ve ceviz ve sair eşcar-ı müsmire ve gayr-ı müsmire ve dolablı bi'r-i mayı müştemil Cemaleddin bahçesi demekle ma'ruf altı dönüm mülk bahçe, Ve yine mahall-i merkumda vaki' kıbleten Belle bahçesi ve şarken Çelebi bahçesi ve şimalen Cemaleddin bahçesi ve garben tarik-i amm ile mahdud incir ve dut ve ceviz ve sair eşcar-ı müsmire ve gayr-ı müsmire ve dolablı bi'r-i mayı müştemil Tabbah bahçesi demekle meşhur beş dönüm mülk bahçe ve yine mevzi-i mezburda vaki' kıbleten Beller bahçesi ve şarken ve şimalen nehr-i Asi ve garben Tabbah bahçesi ile mahdud incir ve nar ve dut ve sair eşcar-ı müsmireyi ve dolablı bi'r-i mayı müştemil Çelebi bahçesi demekle ma'ruf altı dönüm mülk bahçe ve yine mahall-i merkumda vaki' kıbleten Ahmed binşaban'ın vakıf bahçesi ve şarken nehr-i Asi ve şimalen Çelebi bahçesi ve garben tarik-i ammla mahdud turunç ve enar ve dut ve sair eşcar-ı müsmire ve dolablı

bi'r-i mayı müştemil Beller bahçesi demekle ma'ruf iki dönüm mülk bahçe ve yine mevzi-i mezkurda vaki' kıbleten zikri ati mülk bahçesi ve şarken Valide Sultan Hazretleri değirmeni ve şimalenşeyh Muhammed değirmeni ve garben tarik-i amm ile mahdud a'şa değirmenin demekle ma'ruf bir göz mülk değirmen, Ve yine mahall-i mezburda vaki' kıbleten pazarcı bahçesi ve şarken nehr-i Asi ve şimalen değirmen-i mezkur ve garben tarik-i amm ile mahdud dut ve sair eşcarı ve dolablı bi'r-i mayı müştemil mülk bahçesi demekle ma'ruf on beş dönüm mülk bahçe,

Ve yine mahall-i mezkurda vaki' kıbleten Zenzel bahçesi ve şarken nehr-i Asi ve şimalen mülk bahçesi ve garben tarik-i amm ile mahdud dut ve nar ve sair eşcarı müştemil pazarcı bahçesi demekle arif altı dönüm mülk bahçe,

Ve yine mevzi-i mezburda vaki kıbleten yıkık kaya bahçesi ve şarken nehr-i mezkur ve şimalen Bazarcı bahçesi ve garben tarik-i amm ile mahdud dut ve nar ve sair eşcar-ı müsmireyi muhtevi Zenzel bahçesi demekle şehir on altı dönüm mülk bahçe,

Ve yine mevzi-i mezkurda vaki' kıbleten ve şarken nehr-i merkum ve şimalen Zenzel bahçesi ve garben tarik-i amm ile mahdud dut ve sair eşcarı ve müşterek su dolabını müştemil Yıkık kaya bahçesi demekle ma'ruf yirmi dönüm mülk bahçe,

Ve yine mahall-i mezburda vaki' kıbleten mağaratü'l-inak ve şarken nehr-i Asi ve şimalen ve garben cebel ile mahdud tahte mağarati'l-gak bahçesi demekle ma'ruf iki dönüm mülk bahçe,

Ve yine mevzi-i merkumda vaki' kıbletenşaban Paşa oğlu Ahmed bahçesi ve şarken nehr-i merkum ve şimalen mağaratü'l-gak bahçesi ve garben cebel ile mahdud dut ve sair eşcarı muhtevi mağaratü'l-inak bahçesi demekle maruf altı dönüm mülk bahçe,

Ve yine mevzi-i merkumda vaki' kıbleten ve garben cebel ve şarken nehr-i merkum ile mahdud dut ve sair eşcarı müştemil el-Hac Nasirüddin bahçesi demekle meşhur yirmi beş dönüm mülk bahçe,

Ve yine kasaba-i mezbure haricinde nehr-i mezkurun canib-i şarkîsinde vaki kıbleten arz-ı vakf ulvanî ve şimalen Tacü'l-arifinin vakıf bahçesi ve garben nehr-i merkum ve şarken tarik-i amm ve cebel ile mahdud zeytin ve dut ve incir ve sair eşcarı ve su dolabını müştemil Hamud bahçesi demekle ma'ruf on üç dönüm mülk bahçe,

Ve yine mevzi-i mezkurda vaki' kıbleten tacü'l-arifinin vakıf bahçesi ve şarken tarik-i amm ve şimalen ayn-ı sohte nam pınar ve garben nehr-i merkum ile mahdud zeytin ve dut ve sair eşcarı muhtevi akabe bahçesi demekle ma'ruf sekiz dönümlük mülk bahçe,

Ve yine mevzi-i merkumda vaki kıbleten ayn-ı suhte ve şarken tarik-i amm ve şimalen Mencik Paşa değirmeni ve garben nehr-i merkum ile mahdud incir ve dut ve sair eşcarı müştemil Mehmed Ağa demekle maruf altı dönüm mülk bahçe,

Ve yine mevzi-i merkumda vaki kıbleten Mencik Paşa değirmeni ve şarken tarik-i amm ve şimalen Dali bahçesi ve garben nehr-i merkum ile mahdud Hakiretü'l-issis bahçesi demekle ma'ruf üç dönüm mülk bahçe, Ve yine mahall-i merkumda vaki' kıbleten Dali bahçesi ve şarken tarik-i amm ve şimalen Barid bahçesi ve garben nehr-i Asi ile mahdud su dolabını müştemil Hüseyin Bey bahçesi ve şimalen vakf-ı Hüseyin el-Aver ve Taceddin bahçesi ve garben nehr-i merkum ve şarken tarik-i amm ile mahdud turunç ve dut ve sair eşcarı ve bir su dolabını müştemil oniki dönüm mülk bahçe, Ve yine mevki-i mezkurda vaki' kıbleten nehr-i Asi ve şarken Aynü'l-Hımsi ve şimalen tarik-i amm ve garben tacü'l-arifinin vakıf bahçesiyle mahdud bir su dolabını müştemil Abid bahçesi demekle ma'ruf on beş dönüm mülk bahçe, Ve yine mahall-i merkumda vaki' kıbleten Ulvanî Vakfı'ndan bahçe ve şarken kadın bahçesi ve şimalen tarik-i amm ve garben nehr-i Asi ile mahdud turunç ve incir ve ceviz ve sair eşcarı ve bir su dolabını müştemilşehide bahçesi demekle ma'ruf beş dönüm mülk bahçe,

Ve yine mevzi-i merkumda vaki' kıbleten Ulvani Vakfı'ndan bahçe ve şarken Tacü'l-arifin Vakfı'ndan bahçe ve garben şehide bahçesi ve şimalen tarik-i amm ile mahdud dut ve sair eşcarı müştemil Kadın Bahçesi demekle ma' ruf yirmi dönüm mülk bahçe,

Ve yine mevzi-i mezburede Didiye mezrasında vaki' kıbleten Taha Bey değirmeni ve şarken tarik-i amm ve şimalen Ali Paşa bahçesi ve garben nehr-i Asi ile mahdud incir ve enar ve badem ve dut ve sair eşcarı müştemil Safeviye bahçesi demekle ma'ruf oniki dönüm mülk bahçe,

Ve yine kaza-i mezbura tabi' Mağdile nam karye toprağında vaki arsaları senede cem'an onaltı buçuk kuruş mukataalu kıbleten tarik-i ma ve şarken Abdülvehhab zeytinliği ve şimalen Selkinseki zeytinliği ve garben Ebubekir zeytinliği ile mahdud mukataalu dört dönüm arsa üzerinde mağruse yüziki aded mülk zeytin eşcarı,

Ve yine karye-i mezbure toprağında vaki kıbleten mesil-i ma vadi ve şarken es-Seyyid Yusuf zeytinliği ve şimalen cebel ve garben Harameyni'ş-Şerifeyn Vakfı'ndan zeytinlik ile mahdud mukataalu onaltı dönüm arsa ile üzerinde mağruse üçyüz otuz dokuz dib mülk eşcar zeytin,

Ve yine karye-i mezbure toprağında vaki' kıbleten Bakliti nam kimesne incirliği ve şarken el-Hac Halil zeytinliği ve şimalen karye-i mezbure camii vakfından zeytinlik ve garben tarik-i amm ile mahdud mukataalı bir dönüm arsa üzerinde mağruse yirmi aded mülk zeytin eşcarlı,

Ve yine karye-i mezbure toprağında vaki' kıbleten vadi ve şarken ve garben es-Seyyid Yusuf zeytinliği ve şimalen cebel ile mahdud mukataalı iki dönüm arsa üzerinde mağruse otuz bir aded mülk zeytin eşcarını,

Ve yine kaza-i mezbura tabi' Haribe-işimaliye nam karye toprağında vaki' arsaları cem'an senede yirmi kuruş mukataalı kıbleten Hasan Ağa incirliği ve şarken ve garben Hasan ibni Ebi Zeyd zeytinliği ve şimalen el-Hac Ali incirliğiyle mahdud dört dönüm mukataalı arsa üzerinde mağruse yedi aded mülk zeytin eşcarının nısf-ı şayiini,

Ve yine karye-i mezbure toprağında kıbletenşeyh Yusuf zeytinliği ve şarken küçük Hacı Ali zeytinliği ve şimalen cebel ve garben Halil zeytinliği ile mahdud bir dönüm mukataalı arsa üzerinde mağruse yirmi yedi dib mülk zeytin eşcarını,

Ve yine karye-i mezbure toprağında kıbleten cebel ve şarken zikr olunan zeytinlik ve şimalenşeyh Yusuf zeytinliği ve garben Halil bin Zehra zeytinliği ile mahdud iki dönüm mukataalı arsa üzerinde mağruse otuz sekiz aded mülk zeytin eşcarının sülüsanını,

Ve yine karye-i mezbure toprağında kıbleten Ali b.şeyh Mustafa zeytinliği ve şarken el-Hac Ali zeytinliği ve şimalen İsmail zeytinliği ve garben şeyh zeytinliğiyle mahdud iki dönüm mukataalı arsa üzerinde mağruse altmış aded mülk zeytin eşcarının nısf-ı şayiini,

Ve yine karye-i mezbure toprağında kıbleten Hasan Ağa ve şarken Ali binşeyh Mustafa ve şimalenşeyh Yusuf ve garben Hasan zeytinlikleriyle mahdud bir dönüm mukataalı arsa üzerinde mağruse onaltı dib mülk zeytin eşcarını,

Ve yine karye-i merkume toprağında vaki' kıbleten ve garben Hasan Bey zeytinliği ve şarken tarik-i amm ve şimalen vadi ile mahdud iki dönüm mukataalı arsada mağruse otuz yedi dib mülk zeytin eşcarının nısfını,

Ve yine kaza-i mezbure tabi' Didiye mezrasında vaki kıbleten Mehmed Duha zeytinliği ve şarken cebel ve şimalen tarik-i amm ve garben kasaba-i merkume camii şerifi vakfı zeytinliğiyle mahdud yetmiş aded zeytin eşcarını muhtevi on dönüm mülk zeytinlikte olan dört humus-i şayii,

Ve yine Haribe-i Kıbliye nam karye toprağında vaki kıbleten karye-i mezbure camii şerifi vakfından zeytinlik ve şarken tarik-i âmm ve şimalen Haremeyn-işerifeyn Vakfı'ndan zeytinlik ve garben cebelle mahdud on dönüm arsa üzerinde mağruse üçyüz yirmi dib mülk zeytin eşcarını,

Ve yine karye-i mezbure toprağında kıbleten ve şimalen ve şarken ve garben cebel ile mahdud on aded zeytin eşcarını müştemil nısıf dönüm mülk zeytinlik, Ve yine mahall-i mezkurda vaki kıbleten cebel ve şarken tarik-i amm ve şimalen Dirküş Müftisi zeytinliği ve garben Mehmed bin Seydi zeytinliğiyle mahdud seksen yedi dib zeytin eşcarını müştemil iki dönüm mülk zeytinlik,

Ve yine mevzi-i mezkurda vaki kıbleten karye-i mezbure camii vakfından zeytinlik ve şarken vadi ve şimalen ve garben Harameyni'ş-Şerifeyn Vakfı'ndan zeytinlik ile mahdud otuz sekiz aded zeytin eşcarını müştemil bir dönüm mülk zeytinlik, Ve yine karye-i mezbure toprağında vaki kıbleten Mustafa bin el-Hac Taha zeyinliği ve şarken ve şimalen vadi ve garben Harameyni'ş-Şerifeyn Vakfı'ndan zeytinlik ile mahdud otuz sekiz dib zeytin eşcarını müştemil bir dönüm mülk zeytin bahçesinin nısf-ı şayiini, Ve yine kasaba-i mezbure kurbunda zeyl-i cebelde vaki' kıbleten ve şarken cebel ve şimalen tarik-i amm ve garben hindu tekkesi ile mahdud iki dib zeytin eşcarını müştemil mülk zeytin bahçesi,

Ve yine kasaba-i mezbureye tabi Amud nam karye toprağında vaki arsaları senede cem'an bir kuruş ve bir rub' kuruş mukataalı kıbleten zikri ati zeytinlik ve şarken cebel ve şimalen tarik-i amm ve garben Haribetü'l-Amud nam mevzi' ile mahdud iki dönüm mukataalı arsa üzerinde mağruse elli yedi dib zeytin eşcarının nısf-ı şayiini,

Ve yine mevzi-i mezkurde vaki' kıbleten tarik-i amm ve şarken cebel ve şimalen zikr olunan zeytinlik ve garben Haribetü'l-Amud nam mevziyle mahdud bir dönüm mukataalı arsa üzerinde mağruse otuz yedi dib mülk zeytin eşcarının nısf-ı şayiini, Ve yine kaza-i mezbure tabi Hazine-i Cerrahiye nam mezra toprağında vaki' kıbleten İbrahim bin el-Mısrî zeytinliği ve şarken Harameyni'ş-Şerifeyn Vakfı'ndan zeytinlik ve

şimalen tarik-i amm ve garben Kefer Debbinşeyhi Ahmed Ağa zeytinliği ile mahdud kırk altı aded zeytin eşcarını müştemil iki dönüm mülk zeytin bahçesi,

Ve yine kaza-i mezbure tabi' Hüseyniye nam mezra' toprağında vaki' kıbleten mecre'l-ma ve şarken el-Hac Taha zeytinliği ve şimalen arz-ı beyaz ve garben tarik-i amm ile mahdud altmış aded zeytin eşcarını müştemil dört dönüm mülk zeytin bahçesinin nısf-ı şayiini,

Ve yine mezraa-i mezkurede Dosyat çiftliği mutasarrıfı ile müşterek mevazi-i adidede vaki yirmi yedi aded mülk zeytin eşcarının nısf-ı şayiini;

Ve yineşam-ışerif Kazası'na tabi' Dariye nam karyede arsasışam-ışerif'de vaki Süleymaniye Camiişerifi Vakfı'na mukataalı lede'l-ahali ve'lciran ma'lumu'l-hududi ve'l-müştemilat ma'saranın bi'l-cümle ebniyesi ile, Yineşam-ışerif'de Süleymaniye Camiişerifi kurbunda vaki' arsası kezalik Süleymaniye Vakfı'ndan mukataalı lede'l-ahali ve'l-ciran ma'lumu'l-hudud bahçede mağruse olan bi'l-cümle eşcar-ı vâkıf-ı müşarun ileyh hazretlerinin mülkleri olmağla ma'sara-i mezkureyle bahçe-i merkume olan bi'l-cümle ebniye ve eşcar-ı memlukelerini hasbeten lillahi'l-Aliyyi'l-A'la ve haseneten li-ruhi Rasulihi'l-Mualla vakf-ı sahih-i müebbed ve habs-i sarih-i muhalled ile vakf ve habs edüb şöyle şart buyurdular ki;

Eşref-i bilad-ı ruy-i zemin ve enver-i mekan-ı ayn-ı illiyyin ayneyn olan Medine-i Münevvere sallallahu Teala ala münevveriha efdali't-tahiyyede babü's-selam muttasılında li-vechillahi Teala müceddeden bina ve ihya buyurdukları yirmi aded kargir odayı müştemil Darü'l-hadis fi'l-asl diyar-ı rum ahalisinden ulum-ı nafiayı alim müfessir ve muhaddis ve fakih bir kimesne müderris olub ve zikr olunan yirmi aded odaya dahi müteehhil ve mütezevvic ve mağribî ve hindî ve a'cam ve fellah ve revafız vesair ecnasından olmayub mücerred pak olmak üzere kezalik fi'l-asl rum ahalisinden ulum-ı mezkureyi talib ve müstaid yirmi nefer kimesne iskan oluna ve darü'l-hadis-i mezkurda müderris olan kimesne talebe-i merkumeye haftada bir gün tefsir-i şerif ve bir gün hadis-i nebevî ve üç gün fıkh-ı şerif ta'lim ve tedris eyleyüb müderris-i mezbure mukabelesindeşam-ışerif havalisi malından ba-hatt-ı hümayun-ı şevket-makrun ihsan buyrulan yevmî yetmiş akçeden maada mutlaka vakf-ı merkum gallatından dahi yevmî elli akçe vazife verile darü'l-hadis-i mezkur kurbunda vaki' müceddeden bina ve ihya buyurdukları ma'lumu'l-hududi ve'lmüştemilat menzilde darü'l-hadis-i merkumda her kim müderris olur ise sakin olub süknası müderris efendilere meşruta ola ve darü'l-

hadis-i mezkurda sakin olan yirmi nefer talebeye dahi kezalikşam havalisi malından her birine beher yevm ihsan buyrulan beşer akçeden maada vakf-ı mezburdan dahi kezalik her birine yevmî beşer akçe verile ve darü'l-hadis-i mezkur sükkanından iki nefer kimesne darü'l-hadisde abkeş olub havali-işam malından her birine beher yevm ihsan buyrulan onar akçeden maada galle-i vakfdan dahi kezalik her birine yevmi onar akçe verile ve talebe-i mezbureden biri dahi bevvab-ı darü'l-hadis olub havali-işam'dan ihsan buyrulan yevmî dört akçeden gayrı galle-i vakıfdan dahi yevmî dört akçe verile ve yine tullab-ı merkumeden biri dahi ferraş-ı darü'l-hadis olub havali-işam'dan ihsan buyrulan yevmî üç akçeden gayrı galle-i vakıfdan dahi yevmî beş akçe verile ve yine darü'l-hadis-i mezkure muttasılında bina buyurdukları sebilde sükkan-ı darü'l-hadisten biri sebili olub havali-işam'dan ihsan buyrulan yevmî dört akçeden maada galle-i vakıfdan dahi yevmî dört akçe verile ve yine darü'l-hadis-i mezkurda olan matbahda sükkan-ı darü'l-hadisten bir kimesne tabbah olub galle-i vakıfdan yevmî on akçe verile ve yine talebe-i mezkureden biri şakird-i tabbah olub galle-i vakıfda yevmî altı akçe verile ve darü'l-hadis-i mezkur kapısı kurbundaki odada bevvab ve abdesthane kurbunda olan odada abkeş ve yemin ve yesarinde olan odalardan birinde tabbah ve birinde şakird-i tabbah ve sebil kurbunda olan odada sebili ve nerdiban kurbunda olan odada ferraş-ı darü'l-hadis sakin ola ve talebeden biri tezevvüc edüb yahut vefat ederse vazifesi ile odası yine Rum ahalisinden talib-i ilm bir müstehak kimesneye müderris ma'rifeti ile verile şefaat ve rica ile na-ehle verilmeye ve eğer talebeden biri hacc-ı şerife azimet eder ise kırk gün mehil verile özrü olmadığı halde ziyade meks eyledikte odası bir müstehakka verile ve cihat-ı mezkure ferağ ve kasr-ı yed olmayub şurut-ı mezkure üzre her kim sakin olur ise ol kimse mutasarrıf ola müderris tarafından himaye ve tezkere verilmeye ve müderris-i mezbur dahi bi-emrillahi Teala vefat edüb müderrislik mahlul oldukta ol belde-i mübarekede sakin rum ahalisinden ulum-ı mezkureyi alim bir kimesne kadı-yı Medine-i Münevvere ve şeyhü'l-haremi'n-nebevî arzları ile nasb ve ta'yin oluna ve eğer belde-i müşarun ileyhada minval-i meşruh üzre bir alim kimesne bulunmaz ise Asitane-i Aliyye'den vech-i meşrûh üzere bir âlim kimesne müderris olmak üzre muma ileyhima arz eyleyeler ve yine vakf-ı mezbur gallatından beher sene üçer yüz otuz kuruş darü'l-hadis-i mezkure irsal ve meblağ-ı merkum ile senede yüz yirmi keyl pirinç ve iki yüz seksen sekiz vakiyye rugan-ı sade ve dört yüz seksen vakiyye asel ve dört bin sekiz yüz dirhem fülfül ve dört yüz seksen dirhem za'feran ve yüz yirmi vakiyye nohut ve bir keyl tuz ve yirmi dört vakiyye gülab iştira' olunub zehair-i mezkureden beher cum'a gecesi

darü'l-hadis-i mezkure matbahında iki buçuk keyl pirinç ve altı vakiyye rugan-ı sade ve on vakiye asel ve yüz dirhem fülfül ve on dirhem zağferan ve iki buçuk vakiyye nohud ve iktizası mertebe tuz ve nısf vakiyye gülab ile pilav ve zerde tabh olunub darü'l-hadis hüceratında sakin olan tüllab ve hüddam it'am oluna ve yine vâkıf-ı müşarun ileyh hazretlerinin darü'l-hadis-i mezkurda vaz' buyurdukları yirmi aded ecza-i şerifeden sükkan-ı darü'l-hadis olan yirmi nefer kimesne beher cuma gecesi bir hatm-i şerif tilavet edüb sevabını vâkıf-ı müşarun ileyh hazretlerinin ruhuna ihda eyleyeler ve zikr olunan yirmi nefer talebe yeri sanduğu ve biri noktacı ve biri sermahfil olub zikr olunan yirmi nefer tüllaba senede üçer altından cem'an altmış aded altın verile ve yine vâkıf-ı müşarun ileyh hazretlerinin harem-i nebevîye vaz' buyurdukları on aded zevrakların sefalarına senede dörder altından cem'an kırk altın verile ve ol ehl-i saadet kim Medine-i Münevvere'de şeyhü'l-haremi'n-nebevi ola zikr olunan darü'l hadis ve sebile ve zevraklara nazır olub senede on altın nezaret vazifesine mutasarrıf ola ve darü'l-hadis-i mezkurun ve sebilin müderrisine ve talebesine ve hüddamına vakf-ı mezburdan ta'yin olunan vazaif-i merkume ile pilav ve zerde için ta'yin eyledikleri meblağ-ı merkumu ve zevraklar ve ecza-i şerife ve nezaret vazifesini balada tasrih olunduğu üzre galle-i vakıfdan ta'yin buyurdukları mikdarını galle-i vakıfdan ve ba-hatt-ı hümayun şevket-makrunşam havalisi malından sadaka ve ihsan buyrulan yevmî ikişer yüz akçe beher sene sürre emini olanlara teslim anlar dahi ba'de'l-kabz Medine-i Münevvere'ye duhullerinde şeyhü'l-harame'n-nebevî ve kadı-i Medine-i Münevvere marifetleriyle darü'l-hadis-i mezkur müderrisine teslim ve müderris olanlar dahi ba'de'l-kabz kadı ve şeyhü'l-haram marifetleriyle balada ta'yin ve tasrih olunduğu üzre tüllab-ı darü'l-hadis ve sair hademeye tevzi ve taksim eyledikten sonra kabz ve teslimlerini müş'ir Asitane-i Saadet'te Haremeyn-işerifeyn muhasebesine kayd olunmak üzere hüccet-i şer'iyye ve mümza ve mahtum müfredat defteri ahz oluna ve medine-i Hazreti Ebi Eyyüb-i Ensarî aleyhi'r-rahmetü'l-Bari mahallatından Baba Haydar-ı Nakşibendî Mahallesi'nde vaki bir tarafdan kudat-ı mısriyyeden Hasan Efendi zevcesi mülkü ve bir tarafdan sabıkan Çakırcıbaşı İvaz Ağa mülkü ve bir tarafdan bazen el-Hac Ali meşrutası olan menzil ve bazen Mahmud Efendi mülkü ve bir tarafdan tarik-i amm ile mahdud ma-i leziz-i cariyi müştemil arsa üzerine müceddeden bina eylediğim kaviyyu'l-esas kütübhane-i bala ve muallimhane-i ulya ve sekiz aded hücre-i balayı müştemil medrese-i latiflerine ulum-ı nafia-i şeriyye ve fünun-ı mütedavile-i mer'iyye tedris ve ta'limine kudret-i kamile ve ihata-i şamilesi olan iki nefer alim ve fazıl kimesne biri müderris ve biri muhaddis olub

eyyam-ı ma'rufede ve evan-ı me'lûfede medrese-i mezkurede tedris ve ta'limine müdavim ve mülazim olub müderris olan yevmî yirmi beş akçe ve muhaddis olan yevmî yirmi akçeye mutasarrıf olalar ve hücerat-ı mezkurede kütüb-i mütedavile kıraatına saî ve mucidd ve fünun-ı mütearife mebahisini fehm ve teallüme müstaid olan danişmendan-i kabiliyyet nişan zümresinden birer kimesne sakin olub kitabhane-i mezbure müderris ve muhaddis olanların ders ve talimine mülazemet ve muvazabet edüb herbiri yevmî beşer akçe vazife-i hücre ve ikişer akçe şem' baha cem'an yevmi yedişer akçe vazifeye mutasarrıf olub vazife-i mezkurelerini mütevelli-i vakıf yedinden ahz ve kabz edeler ve dahi şöyle şart ve ta'yin eyledim ki; İşbu zeyl-i vakfiyyede ale'l-esami ve'l-evsaf mestur ve muharrer olub kitabhane-i mezburede vaz' ve vakf eylediğim kütüb-i nefise ve nüsah-ı celileye üç nefer kimesne evvel ve sani ve salis itibarıyla hafız-ı kütüb olub hafız-ı kütüb-i evvel olan medrese-i mezkure sükkanından olmayub haricden alim ve fazıl ve mütedeyyin ve sadakat ve istikametle maruf bir kimesne olub yevmî on beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve hafız-ı kütüb-i sani ve salis medrese-i mezbure hüceratında sakin talebeden müsait bulunan kimesnelere verilüb hafız-ı kütüb-i sani olan medrese-i mezkûreden muid olub yevmî altı akçe vazifeye mutasarrıf ola ve hafız-ı kütüb-i salis dahi yevmî altı akçe vazifeye mutasarrıf ola ve talebe-i merkumeden istidadı zahir olandan biri dershane-i mezkure mihrabında müraat-ı ta'dil-i erkan ile imamet edüb yevmî altı akçe vazifeye mutasarrıf ola ve talebe-i mezkureden birisi kütüb-i mevkufe-i mevsufeyi esami ve evsaflarıyla defter edüb katib-i kütüb ve nazır olub her re's-i senede mevcud olan kütüb-i celileyi marifet-i mütevelli ile vakfiyyede muharrer olan kütübe tatbik edüb yevmî beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve beher yevm hafız-ı kütüb olanlardan biri ala tariki'lmünavebe mevcud bulunub tüllabın müşkillerinin halli için dilediği kitabı verib ve kütüb-i mezbure kitabhaneden taşra çıkmayub hücerata ve sair mahalle mütalaa için verilmeyüb ancak kitabhane-i mezburede mütalaa oluna ve hafız-ı kütüblerden birisi dışarı kitab verüb hizmetinde taksiratı olur ise ref' olunub yeri bir mustakim ademe verile ve talebe-i merkumeden biri dahi ferraş-ı meydan ve hafız-ı tas ve çeşme ve musluk olub beher yevm vaz' ve gece kaldırub hıfz ve seheri ta'lik edüb yevmî beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve talebe-i merkumeden biri müezzin ve kayyım olub yevmî beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve talebe-i merkumeden biri bevvab olub yevmî beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve talebe-i mezbureden biri dahi ferraş-ı kenif olub yevmî beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve hücerat-ı mezkurede sakin olan sekiz nefer talebeye yevmî üçer akçe ecza-i şerife

vazifesi verilüb ba'de edai salati's-subh birer cüz-i şerif kıraat olunub hatm-i şerif tamamında sevabı vâkıf-ı müşarun ileyh ruhuna ihda oluna ve dahi vezaif-i mezkure taşradan bir kimesneye verilmeyüb ancak medresede sakin olan talibine verile ve muallimhane-i mezkurede sülehadan Kur'an-ı Azimü'ş-Şan'ı kavaid-i ilm-i tecvid ile ta'lime sa'î ve terbiye-i sıbyanı muraî mütedeyyin kimesne hace-i mekteb olub yevmî on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve muallimhane-i mezkurede talim eden etfale ta'lim ve tilmizde faikü'l-akran bir kimesne halife-i mekteb olub yevmi beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve dahi şöyle şart ve tayin eyledim ki;

Muallimhane-i mezkurede taallüm-i Kur'an-ı Azimü'ş-şan eden sıbyana beher sene elli kuruş ile kapama ve mest ve pabuç ve kuşak iştira olunub Ramazan-ışerif'in onbeşinde mevcud bulunan sıbyana verilüb sıbyan ziyade olub meblağ kifayet etmediği takdirce kuşak verilmeyüb ancak kapama ve mest ve pabuç verilüb daha ziyade olduğu surette yalnız kapama verile ve mekteb-i merkumda ikad için beher sene mütevelli yediyle altı yüz akçelik kömür iştira oluna ve mevsim-i eyyam-ı baharda bir kere taallüm-i Kuran-ı Azimü'ş-şan eden sıbyana bin akçe seyr baha verile ve dershane-i mezbure mihrabında ikad için beher sene beşer vakiyye iki aded kebir şem-i asel-i sefid mütevelli yediyle alına ve dershane-i mezbure havlusunda muktazi olan mahallerde iki kandil ikad olunub herbirine beher mah üçer vakiyye rugan-ı zeyt mütevelli yediyle verile,

Ve yine mahmiye-i İstanbul'da At Meydanı kurbunda Firuz Ağa Mescid-i şerifinde müceddeden minber vaz'eylediğim hasebiyle camii mezburda bir alim ve amil kimesne hatib olub yevmî sekiz akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir alim ve fazıl kimesne ulum-ı nafiadan ba'de edai salati'l-cum'a vaiz ve naöih olub yevmî sekiz akçe vazifeye mutasarrıf ola ve iki nefer ehl-i Kur'an kimesne devirhan olub yevmî dörder akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve bir kimesne dahi muarrif ve naathan olub yevmî dört akçe vazifeye mutasarrıfola ve bir kimesne dahi müezzin-i sala olub yevmî dört akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi kayyım ve seccade füruş olub yevmî iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi camii mezkurda ehad günü ba'de salati'z-zuhr vaiz ve nasih olub yevmî on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve camii mezkurda bir haseni's-savt kimesne yevm-i hamisde ba'de salati'z-zuhr Muhammediye Han olub yevmî beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne camii mezkurda evkat-ı hamsede Ayete'l-Kürsi'den mukaddem Fatihahan olub yevmî iki akçe vazifeye

mutasarrıf ola ve bir kimesne camii mezkurun müsluklarına abkeş olub yevmî iki akçe vazifeye mutasarrıf ola,

Ve mahmiye-i mezburede Peykhane kurbunda vaki' boyahane derununda kain camii şerifde bir alim ve fazıl kimesne vaiz ve nasıh olub ulum-ı nafiadan müstemiine vaaz ve nasihat edüb yevmî on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir alim ve amil kimesne camii mezkurda hatib olub yevmî on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve iki nefer ehl-i Kuran devirhan olub herbiri yevmî üçer akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve bir kimesne dahi naathan ve muarrif olub yevmî dört akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi müezzin-i sala olub yevmî üç akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi kayyım ve seccade füruş olub yevmî iki akçe vazifeye mutasarrıf ola.

Ve medine-i Üsküdar'da merhum Darü's-Saadeti'ş-Şerife ağası Mehmed Ağa Mescid-işerifi'nde minber vaz' ettiğim hasebiyle camii şerif olmağın camii şerif-i mezkure ehl-i ilm ve fazıl bir kimesne vaiz ve nasih olub ba'de salati'l-cum'a ulum-ı nafiadan vaaz ve nasihat edüb yevmî sekiz akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne ehl-i tecvid ve alim şeyhü'l-kurra olub yevmî on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir alim ve amil kimesne hatib olub yevmî sekiz akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir ehl-i Kur'an kimesne dahi devirhan-ı evvel olub yevmî iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi imam-ı sani ve devirhan-ı sani olub dört akçe imamet vazifesine ve iki akçe devirhan vazifesine mutasarrıf ola ve bir ehil kimesne dahi muarrif ve naathan olub yevmî dört akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi müezzin-i sala olub yevmî iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi kayyım ve seccade füruş ve ferraş-ı kenif olub yevmî üç akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi yevm-i cum'ada müezzin olub yevmî iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi abkeş-i musluk olub yevmî beş akçe vazifeye mutasarrıf ola,

Ve medine-i mezburede Aziz Hüdayi Mahmud Efendi Camiişerifi'nde beher yevm ba'de salati's-subh tecvid ile kıraat-ı Kur'an-ı Kerim'e kadir on beş nefer kimse eczahan olub her biri birer cüz-i şerif tilavet edüb yevmî ikişer akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve bir kimesne noktacı bir kimesne sandıkçı olub zikr olunan ecza-i şerifeleri hıfz edüb yevmî ikişer akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve bir kimesne dahi zikr olunan eczahanların vazifelerini mütevelliden ahz edüb Asitane-i mezburede ashabına tevzi' eylemek üzre cabi olub yevmî iki akçe vazifeye mutasarrıf ola,

Ve yine Hazreti Ebi Eyyüb el-Ensari aleyhi rahmetü'l-Bari'de Takyeci Cafer Çelebi Mescid-işerifi'nde ikamet-i salat-i cuma olunmak için izn-i hümayun-ı inayet-makrun ile minber vaz' olunmağla camii şerif olduğu hasebi ile camii mezkurda bir alim ve fazıl kimesne vaiz ve nasih olub ba'de edai salati'l-cum'a müstemiine ulum-ı nafiadan vaaz ve nasihat edüb ve bir alim ve amil kimesne camii mezbure hatib olub herbiri yevmî sekiz akçe vazifeye mutasarrıf ola ve iki nefer ehl-i Kur'an ve hoş elhan kimesneler devirhan olub herbiri yevmî üçer akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve bir ehil kimesne dahi muarrif ve naathan olub yevmî dört akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi müezzin-i sala olub yevmî üç akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi kayyım ve seccade füruş olub yevmî iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve camii mezkurda beher yevm ba'de salati's-subh biri ecza-i şerifeden biri vaiz efendi ve biri hatibe ve biri naathana ve biri devirhanlara ve biri sala müezzinine ve biri kayyıma meşruta olub ba'de edai'l-hizmet birer akçe vazifeye mutasarrıf ola ve mukaddemen hizmet-i hitabetde olan elHac Mustafa Bey Haslar Kazası'na tabi' çiftliği kurbunda Papaz Köyü demekle şehir karyede vaki mescid-i şerifde izn-i hümayun ile minber vaz' eylediğim hasebiyle camii mezkure hatib olan kimesne beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir ehl-i Kuran kimesne devirhan olub yevmî iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne müezzin ve bir kimesne kayyım olub yevmî ikişer akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve bir kimesne abkeş olub yevmî üç akçe vazifeye mutasarrıf ola ve baha-i şem'-i rugan için yevmî iki akçe verile,

Ve yine mahmiye-i İstanbul'da Fethiye Camiişerifi kapısı üzerinde müceddeden bina eylediğim muallimhanede sıbyana ta'lime rikkat ve rıfk ve mülayemet üzere hareket eder bir kimesne ta'lim-i Kur'an-ı Azimü'ş-şan edüb yevmî on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve ahval-i sıbyana hıfz ve haraset eder bir kimesne dahi halife-i mekteb olub yevmî yedi akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir mücevvid kimesne kurra olub haftada iki gün zikrolunan Fethiye Camiişerifi'nde talibine ta'lim-i kıraat-ı Kur'an-ı Azimü'ş-şan edüb yevmî dört akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi yevmî iki akçe sakayi vazifesine mutasarrıf ola ve mekteb-i mezburda taallüm eden sıbyana ve muallimine ve halifesine beher sene ellişer kuruş ile birer kapama ve birer mest ve birer pabuç alınıb ve vakt-i şitada kifayet mikdarı kömür alınıb mekteb-i mezburda ikad oluna,

Ve yine mahmiye-i mezburda Unkapanı haricinde vaki' merhum Süleyman Subaşı Camiişerifi'nde beher yevm beş ecza-i şerife tilavet olunub ecza-i şerifenin birine camii mezburede imam olan birine müezzin-i evvel ve birine müezzin-i sani olan ve birine

kayyım-ı evvel olan ve birine kayyım-ı sani olanlar mutasarrıf olub yevmî ikişer akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve camii mezkurda beher sene mah-ı Rabiü'l-evvel'de hazret-i resul-i ekrem ve nebiyyi muhterem efdal-i evlad-ı beşer şefi-i ruz-ı mahşer Muhammedini'l-Mustafa sallallahu Teala aleyhi ve sellem Hazretleri'nin mevlid-i şerifleri kıraat olunub evvelen ehl-i Kur'an'dan otuz nefer kimesne birer cüz-i şerif tilavet edüb hatm-i şerif itmam olundukta mukabelesinde herbirine birer kuruş atiyye verile ve meşayih-i izamdan bir alim ve fazıl kimesne vaaz ve nasihat edüb mukabelesinde sekiz kuruş atiyye verile ve mevlidhan-i evvel ve sani mevlid-i şerif kıraat edüb mukabelesinde altışar kuruş atiyye verile ve altı nefer şeker ve eşribe tevzi' edenlere birer kuruş atiyye verile ve camii şerif-i mezburun kayyımlarına dört buçuk kuruş atiyye verile ve civar-ı camii şerifde olan kolluk bayrakdarına bir kuruş ve dört neferata ve üç kuruş atiyye verile ve şeker vaz' olunan hücrede sakin olan kimesneye bir buçuk kuruş ve fukara-yı müslimine dahi üç kuruş tevzi' oluna ve kırk dirhem ud-i maverdî on kuruşa ve iki miskal anber beş kuruşa ve beş vakiyye güllab bir kuruşa iştira hin-i kıraatta sarf oluna ve yetmiş altı vakiyye şeker kırk yedi buçuk kuruşa ve iki vakiyye sükker-i nebat iki buçuk kuruşa ve on bir deste kağıt bir kuruşa ve misk ve kırmız iki kuruşa ve kırk vakiyye asel yedi kuruşa iştira olunub sükker ve eşribe tabh edenlere dokuz kuruş ücret verile ve yedi aded kebir tabla beş buçuk kuruş onüç pareye ve kırk aded sağir tabla altı buçuk kuruş ve onbir aded billur bardak altı kuruş ve kırk aded varaklı şişe bardak beş kuruşa ve kırk aded kebir şişe bardak üç kuruş ve otuz aded kebir Kütahya tabağı üç kuruşa ve kırk aded sağir Kütahya tabağı beş kuruşa iştira oluna estar baha ve limon baha ve kömür baha ve hammaliye üç kuruş verilüb hin-i kıraatte masarıf-ı lazimesi için galle-i vakf-ı mezburdan sarf oluna,

Ve yine medine-i Üsküdar'da Hazretişeyh Hüdayi Efendi asitanesinde seccadenişin olanlar yine medine-i mezburede vaki' atik Valide Sultan Camii şerifinde isneyn günü ba'de salati'z-zuhr vaaz u nasihat edüb yevmî on akçe vazifeye mutasarrıf ola,

Ve yine mahmiye-i İstanbul'da Ayasofya-i Kebir Camiişerifi'nde bir alim ve fazıl kimesne dersiam olub yevmi on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve medine-i Hazreti Ebi Eyyüb el-Ensari'de Halid bin Zeyd Hazretleri'nin merkad-i münevverleri kurbundaşeyh İbni Vefa kuddise sırruhu camii şerifinde cuma şeyhi olanşeyh Abdurrahman Nakşibendî hayatta oldukça haftada iki gün İmam Gazzali aleyhi rahmetü'l-Bari Hazretleri'nin te'lifi olan İhya-yı ulum nam kitabını tedris eyleyüb yevmi on akçe

vazifeye mutasarrıf ola ve şeyh-i mezburdan sonra dersiyye-i mezkure bir alim ve fazıl kimesne ve tavsiye olunub ulum-ı nafiadan mahall-i mezkurdan haftada iki gün tedris eyleye ve saray-ı cedid-i amirede teberdaran-ı hassa ocağında bir alim fazıl kimesne vaiz ve nasih olub yevmî sekiz akçe vazifeye mutasarrıf ola ve yine ocak-ı mezburda bir alim ve fazıl kimesne dersiam olub yevmî sekiz akçe vazifeye mutasarrıf ola ve mahmiye-i İstanbul'da merhum ve mağfurun leh Sultan Ahmed Han Camiişerifi'nde yevme'l-isneynde mücevvid ve hafızu'l-Kur'an bir kimesne şeyhü'l-kurra olub yevmî on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve Ayasofya-i Kebir Camiişerifinde imam-ı evvel ve sani ve imam-ı salis olanlar ba'de salati'l-asr mihrabta herbiri nöbetinde birer sure-i Mülk tilavet edüb yevmî dörder akçe vazifeye mutasarrıf olalar;

Ve yine medine-i Galata'da Camiikebir Mahallesi'nde murur-ı eyyam ile harab olub müceddeden ta'mir ve ihya eylediğim merhum Piri Bey muallimhanesinde hoca-i mekteb olan kimesne yevmî altı akçe vazifeye mutasarrıf ola ve muallimhane-i mezburede bir kimesne dahi halife olub yevmî dört akçe vazifeye mutasarrıf ola; Ve yine mahmiye-i İstanbul'da Altımermer kurbunda Debbağ zade kethüdası Hüseyin Efendi'nin bina eylediği camii şerifde bir hoş elhan kimesne yevme'l-isneynde Muhammediye Han olub yevmî dört akçe vazifeye mutasarrıf ola; Ve yine Üsküdar Kazası'na tabi' Dudullu nam karyede merhum hazinedar-ı şehriyar Ali Ağa Camiişerifi ve muallimhanesi evkafından su yoluna bir ehil kimesne su yolcu olub yevmî iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve yine müceddeden bina ve vakf eylediğim mercan sukunda vaki' han kurbunda olan çeşme ve sebile nazır rahab-ı hassa olanlar nezaret edüb yevmî iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve çeşme ve sebilin rahabına hassa su yolcular kethüdası olanlar rahabi olub yevmî dört akçe vazifeye mutasarrıf ola ve hizmetinde mukaddem iki nefer kimesne sebili olub yevmî dört akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve sebil-i mezkurda olan maşrabalar kalayı için yevmî iki akçe vazife verile ve han-ı mezkur kurbunda vaki kolluk çorbacısına ferraşan-ı han ve sebil ve keniflere nezaret için yevmî dörder akçe vazife verile ve bir kimesne dahi hafız-ı tas-ı çeşme olub yevmî iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi han-ı mezkur kapısının önünde vaki' çeşmede abkeş-i musluk olub yevmî iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi medine-i Üsküdar'da Atpazarı ittisalinde vaki' su çeşmesinde hafız-ı tas olub yevmî iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve cezire-i Sakız'da merhume ve mağfurun leha Valide Sultan Hazretleri'nin camii şerifinde hamele-i Kur'an-ı Azimü'ş-Şan'dan bir kimesne şeyhü'l-kurra olub yevmî on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve cezire-i

mezburede müceddeden bina eylediğim muallimhanede bir mücevvid kimesne hoca-i mekteb olub yevmî on beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi mekteb-i mezburda halife olub yevmî beş akçe vazifeye mutasarrıf ola,

Ve mahmiye-i İstanbul'da Ali Fakih Mahallesi'nde vaki' mülküm olan arsa üzerinde hasbeten lillahi Teala müceddeden bina ve ihya eylediğim muallimhanede sülahadan bir kimesne muallim olub yevmî yirmi akçe vazifeye mutasarrıf ola ve kezalik sülehadan bir kimesne dahi halife olub yevmî on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi mekteb-i mezburda olan sıbyana haftada iki gün meşk verüb yevmî üç akçe vazifeye mutasarrıf ola ve galle-i vakf-ı mezburumdan senede yüz kuruş ile mekteb-i merkûmda taallüm-i Kur'an-ı Azimü'ş-Şan eden sıbyandan yirmi nefere senede birer kapama ve birer mest ve birer pabuç verilüb altı yüz akçelik kömür ve lede'l-iktiza hasır ferş olunub ve kifayet miktarı çarub ve bin ikiyüz akçe şir baha verile ve Sancakdar Hayreddin Mahallesi'nde mülküm olan arsa üzerine müceddeden bina ve ihdas eylediğim çeşmenin ve Koca Mustafa Paşa Camiişerifi havlusunda bina edüb elsine-i nasda Hayırlı Çeşme diye meşhur olan çeşmenin ve Ali Fakih Mahallesi'nde olan çeşmenin ve çeşme-i merkume kurbünde tarihinde Hüsrev Bey nam sahibü'l-hayrın bina eylediği sebilin suyu olmayub muattal ve harab olmakla ta'mir olunub sekiz aded maşraba vaz' ve müceddeden bir çuvaldız su verilmekle zikr olunan üç aded çeşme ve bir sebilin su yolcu bölükbaşısına yevmî on iki akçe vazife verile ve iki nefer miftah oğlanlarına dahi yevmî ikişer akçe vazife verile ve iki kimesne sebili olub yevmî üçer akçe vazife verile ve Koca Mustafa Paşa'da vaki' Hayırlı Çeşme ve Sancakdar Hayreddin Mahallesi'nde vaki' çeşmelere birer kimesne hafız-ı tas olub yevmî dört akçe birine ve üç akçe birine verile zikr olunan üç aded çeşme ve bir sebilin ve yollarının ta'mir ve termimi iktiza ettikçe ta'mir ve termim oluna ve halen hacle-nişin-i sera-perde-i ismet ve mesned-ara-yı erike-i iffet umdetü'l muhadderat tacü'l-mesturat aliyyetü'z-zat safiyyetü's-sıfat devletlü saadetlü Valide Sultan Hazretleri'nin baş ağaları olub bundan akdem veda-i alem-i fani eden oda lalası Ali Ağa hayatında mahmiye-i İstanbul'da Abdi Çelebi Mahallesi'nde kain bir tarafdan el-Hac Ahmed ve Sekbas mülkleri ve bir tarafdan Erzman zımmî oğlu mülkü ve bir tarafdan Kirkor zımmî mülkü ve bir tarafdan tarik-i amm ile mahdud fevkanî ve tahtanî büyut-ı adideyi ve taş duvar ve bahçeyi müştemil menzili ba'de'l-vakf vakf-ı mezburuma ilhak ve icar olunmasını şart ve ta'yin etmekle merhum-ı muma ileyh Ali Ağa mahalle-i mezburede li-vechillahi'l-Meliki'l-Celil müceddeden bina ve vakf ve tesbil ve ma-i lezizi icra eyledikleri çeşmede hizmetinde

mukaddem bir kimesne yevmî iki akçe vazife ile hafız ola ve rikab-ı hümayun şevket-makrunda Darü's-saadeti'ş-şerife ağalığı ile şerefyab olanlar vakf-ı mezburuma nezaret buyurub himayet ve siyanetleri nail-i ecr-i cezil ola ve vakf-ı mezburuma nazır olan darü's-saadeti'ş-şerife ağaları re'yiyle emanet ile ma'ruf ve diyanet ile mevsuf umur-ı evkafda mucid ve sa'î mukaddem ve mustakim bir kimesne mütevelli olub yevmî onbeş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve erbab-ı kalem ve ashab-ı rakam sadakat ile ma'ruf ve vakf-ı mezbur umuruna kezalik mucid ve saî bir kimesne katib olub yevmî on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve hizmetinde mucid ve sâî ve emanet ile mevsuf bir kimesne cabi-i musakkafat-ı han olub yevmî beş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve hizmetinde mucid ve saî bir kimesne dahi cabi-i musakkafat olub yevmî üç akçe vazifeye mutasarrıf ola ve yine hizmetinde mucid bir kimesne dahi cezire-i Sakız'da musakkafata cabi olub yevmî üç akçe vazifeye mutasarrıf ola ve vakf-ı mezburuma mütevelli olanların her re's-i senede nazır-ı müşarun ileyh hazretleri marifetiyle muhasebesi görülüb vazaif ve masarıf-ı mezburdan fazla zuhur eden meblağ mütevelli-i vakıf yediyle Haremeyn-işerifeyn hazinesine teslim olunub hıfz oluna ve vakf-ı mezburumun bazı masarıfat ve ta'miratı zuhur eyledikte nazır-ı müşarun ileyh re'yiyle zikr olunan fazla-i mezbureden kifayet mikdarı mütevelli yediyle lede'l-iktiza harç ve sarf oluna ve vakf-ı mezburumun tebdil ve tağyiri ve vazaifinin taklil ve teksiri merreten ba'de uhra yedimde olub murur-ı eyyam ve kurur-ı şuhur ve a'vamla vakfına fütur ve gallatına kusur tari olub şurut-ı muharrere-yi mezkureye riayet müteazzir olur ise mutlaka fukara-i müslimine vakf ola diye ta'yin-i şurut ve tebyin-i kuyud buyurub ve akarat-ı muharrere-i mezkurenin herbiri mahallinde mütevelli-i mezbure teslim oldahi kabz ve tesellüm ve sair mütevelliler tasarrufu gibi tasarruf eyledi dedikleri gıbbe't-tasdiki'ş-şer'î vâkıf-ı zevi'l-avarıf inan-ı vifakı canib-i şikaka sarif olub vakf-ı akar inde'l-eimmeti'l-ahyar sahih olub lakin mukteda-yı kül ve rehnüma-yı sübül Hazreti İmam Ebu Hanife el-Kûfî cuziye bi'l-hayri ve kufiye Hazretleri katında lazım olmayub ve arz-ı müste'cire üzerinde olan ebniye ve eşcar menkul kabilinden olub hususen cihet-i uhraya vakfiyyeti hilye-i sıhhatden ari ve vakf-ı nukud ve ona müteferri' olan şurut ve kuyud dahi eimme-i hanefiyeden ekserinin kavl-i şerifleri üzre hilye-i sıhhatden atıl olmağla vakf-ı mezburun cümlesinden rücu' ve ke'l-evvel mülküme istirdad muradımdır buyurduklarında mütevelli-i reşid cevab-ı sedide mutasaddi olub eğerçi hal balada tafsil olunan minval üzredir lakin arz-ı müste'cere üzerinde olan ebniye ve eşcar-ı menkul ve mütearef kabilinden olub menkul ve mütearefin vakfiyyeti imam-i salis Hazreti İmam Muhammedşeybanî katında sahih

olub cihet-i uhraya vakfiyyeti beyne'l-meşayihi'l-kibar muhtelefun fihadır ve lakin maksud-ı asli kurbet olmağla asl-ı kurbet sabit olduktan sonra ihtilaf-ı cihat hükmün ihtilafını icab etmemekle ekser meşayih-i kibar rahimehumullahu Teala el-Melikü'l-Gaffar cevazında ittifak ve'l-yevm amel ve fetva bu siyak üzre olub vakf-ı nukud dahi eimme-i hanefiyeden tilmiz-i ekber İmam Züfer Hazretlerinden Ensari rivayeti üzre sahih olub imam-i sani Hazreti İmam Yusuf Hamedani ve imam-i salis Hazreti İmam Muhammedşeybanî katlarında el-vakfu iza sahha lezime mukaddime-i müsellemü'lburhan olmağın evkaf-ı mezburenin ve bi'l-cümle şurutunun sıhhat u lüzumuna hüküm taleb ederim dedikte işbu kitab-ı sıhhat-nisab hat ve hatmi ile murakka olan hakim-i hasım fazail-i nisab-ı tarafeynin kelamına nazar ve mennaun li'l-hayr olmaktan hazer edüb alimen bi'l-hilaf ala kavli men yerahu mine'leimmeti'l-eslafi'l-eşraf vakf-ı mezburun sıhhat ve lüzumuna hükm-i sahih-i şer'î ve kaza-i sarih-i mer'î edüb min ba'd vakf-ı mezbur bi cemii şurutihi sahih ve lazım ve sarih ve mütehattim olub nakz ve nakizine mecal adimü'lihtimal olmuştur. "Fe-men beddelehu ba'de mâ semi'ahu fe-inne mâ ismihu alellezine yubeddilûne innallâhe semi'un alîm." ve ecrü'l-vâkıf ale'l-Hayyi'l-Cevadi'l-Kerim. Cera zalike ve hurrire fî gurre-işaban li sene ihda ve hamsin ve mietin ve elf min hücceti'n-nebeviyye.

ŞU H U D U ' L - H A L :

-umdetu erbabi't-tahrir ve'l-kalem Mustafa Efendi muhasebe-i Haremeyn-işerifeyn,-umdetu erbabi't-tahriri ve'l-kalem Mustafa Efendi mukataa-i Haremeyni'ş-Şerifeyn,-umdetu erbabi't-tahrir ve'l-kalem Halil Efendi muhasebe-i Haremeyn sabıkan-zübdetü erbabi't-tahrir Ahmed Efendi emin-i şa'îr halen,-mefhar-ı erbabü'l-kalem İbrahim Efendi halife-i Haremeyn,-fahrü'l-a'yan Yedekçi Mehmed Ağa ibni Mustafa,-fahrü'l-emacid ve'l-a'yan Hacı İbrahim kethüda-yı teberdaran-ı sabık-fahrü'l-emacid ve'l-a'yan Mehmed Ağa kethüda-yı teberdaran-ı saray-ı atik halen,-fahrü'l-emacid ve'l-a'yan Mehmed Ağa kahvecibaşı halen,-fahrü'l-emasil ve'l-akran Osman Efendi kethüda-yı Ümmü Gülsüm Sultan,-Ahmed Efendi kisedar-ı Haremeyn halen,-Mehmed Efendi kisedar-ı mukataa-i Haremeyn.

6. Aziz Mahmud Hüdai Vakfına Dair Belgeler

6.1. 18 numaralı defterin 33.Sayfa 118.sırasında kayıtlı Hüdâyi Şeyh Mahmut İbni Fazlullahı Üsküdar'daki camii şerifin su yolu ile ilgili tarihsiz vakfının Latin harflere çevirisidir.

Vakf-ı Şeyh Hüda-yı Mahmud Efendi berâ-yı

Vakf-ı merhûm Hüdâyi eş-Şeyh Mahmud Efendi İbni Fazlullah vâkıf-ı müşârun ileyhin Medîne-i Üsküdarda vâkî binâ eylediği Câmi'-i şerîf ve mabed-i lâtifin su yolu mühimmâtı içun olan vakfiyyesidir ki zikr olunur

Asl-ı Mâl 565 kuruş

İcârât-ı hanhâ-i ..30

Fi sene 9180

El-vezâyif :

-Râh Abî: yevm 4

-Mütevelli: yevm 3

-Kâtib-i vakf: yevm 2

-Câbi-i Vakf : yevm 3

-yekûn yevm: 12 fi sene: 4320

Meblağ-ı merkûm beşyüz kırk beş buçuk kuruş onu onbir hesabı üzre istirbâh olunub hâsıl olan ğalle ile zikr olunan (...) senede dört bin üçyüz yirmi akçe ile vazife-i merkûm edâ olunub fazla kalan meblağ zikr olunan su yolu mühimmatına harç ve sarf olunmağla hüddâm-ı vakf ihbârıyla bu mahalle tahrîr ve terkîm olundu.

6.2. 18 numaralı defterin 35.Sayfa 125 /1.sırasında kayıtlı Hüdâyi eş-Şeyh Mahmut Efendi'nin Üsküdarda bulunan cami, zaviye ve türbe vakfına ait tarihsiz terkîmin Latin harflere çevirisidir.

K A R Ş I L A Ş T I R A N L A R

kutbu'l-Arifin gavsu'l-vasilîn merhûm Hüday-i eş-Şeyh Mahmut Efendi "kuddise sırruhu'l-Azîin"z mahrûse-i Üsküdarda binâ eylediği cami-i şerîf ve zaviye-i Latîfe ve türbe-i münifeleri mühimmatına vakf eylediği evkâfının ve bazı ashâb-ı hayratın dahi

tevliyetleri merhûm-ı müşârun ileyhin evkâfına mütevelli olanlara meşrût olan vakıfların meşrûtiyet üzre mütevellisi olub sabikan medine-i Münevverede “nevverehallahu Teâla ile’s-sâati’l-mukarrara” kadısı olan umdetu’l-ulemâi’l-İzâm evlâd-ı vâkıfdan es-Seyyid Mustafa Efendi yedinde bulunan vakfiyye-i mamûlun biha ve muavvelun aleyhalarında tasrîh olunan şurûti ve kuyûdi ba fermân-ı âli derun-ı defterde tafsili murur eylediği vech üzre tahrîr olundukda mevcût bulunan altmış dokuz bin yüz altmış yedi esedi kuruşu mâl-i evkâf-ı nukûd senede bir yük yirmi bin sekiz yüz seksen sekiz akçe mahsûlat-ı icârat ve kırk bin akçe ile dört yüz vakiye ruğan-ı zeyt mahsûlat-ı kurrâdan cânib-i evkâf-ı mezkûreye ait ve hâsıl olmağla ale’t-tafsîl terkîm olunub bu mahalle şerh verildi.

Hurrire hâze’d-Defter bi-marifeti’l-Abdi’l-Fakîri ileyhi Subhânehu Ali el-memûr bi-teftîşi’l-evkâfi’l-mezkûre min kıbel-i men lehu el-Emru Gufire lehu.

Mühür.

18 Numaralı defterin 1.sayfasında kayıtlı Üsküdar'da "Hüdayi Aziz Mahmud Efendi Vakfı"na ait, 13 Rebiü'l-evvel 1901 tarihli 93 mukarrer belgenin yeni harflere çevirisidir.

Nüsha-i saniye asıl nüshası Anadolu Muhasebesi'nde mahfuzdur.

Mahrûse-i ÜSKÜDAR'da vâki’ kutbü'l-ârifîn, zahrü'l-vâsılîn, merhûm ve mağfurün leh HÜDAYİ eş-ŞEYH MAHMUD EFENDİ “kuddise sirrihu'l-azizîn” binâ eylediği Câmi’-i şerif ve zâviye-i latife ve türbe-i münifleri vakıflarının halen evlâd-ı vâkıfdan meşrûtiyyet üzere mütevellisi olup sâbık Medine-i Münevvere Kadısı olan umdetu'l-mevâli es-Seyyid Mustafa Efendi yedinde olan evkâfın ve yine vakfiyyeleri mütevelli-i müşârün ileyh yedinde olup Evkâf-ı mezkûreye mülhak olan vakıfların şurût ve kuyûdu ve irad ve mesârifidir ki bâ-ferman-ı âli tahrîr ve terkim olundu. Fî-yevmi's-sâlis aşer min-şehr-i Rebîü'l-Evvel sene ihdâ ve tıs'în ve elf. (13 Rebiü'l-evvel 1901).

6.3. 18 Numaralı defterin 1.sayfa 1.sırasında kayıtlı "Mahmud Efendi Vakfı"na ait, 1011 tarihli belgenin latin harflerine çevirisidir.

VAKF-I MERHÛM MAHMUD EFENDİ

Vakf-ı merhûm, eş-Şeyh Mahmud Efendi İbni Fazlullah vâkıf-ı müşarün ileyhin bin onbir senesi Muharremi'l-haramında ayında Anadolu kadıaskeri olan Mevlanâ Esad Efendi İbni Saadeddin emr-i rızasıyla mümzat bir kıt'a vakfiyyesi olup derununda ancak imâmet ve hitâbet ve tevliyeti kendüye ve bazı cihâti dahi müstehakkine şart edüb lakin imamet ve hitabet-i tevliyet hizmetleri mukâbelesinde vazife tayîn etmekle ba'dehu bin

ondokuz senesi Ramazan-ı şerifinin yirmi altıncı gününde Anadolu Kazaskeri olan Mevlanâ Kemaleddin Mehmed İbni Ahmed emr-i rızasıyla mümzat bir vakfiyye dahi tahrîr ettirub, zikr olunan imamet ve hitabet ve sâir cihâta vakfiyye-i mezbûrede tayîn eyledüği vezayif ve Evkâf-ı mezbûreden olmak üzere canib-i vakfa mah be-mah câbîsi yediyle hâsıl olan icarâtdır ki ala'l-esami zikr olunur.

der-kaza-i Üsküdar ve ğayrihi.

AKARÂT-I DEKÂKÎN

İcâre-i dükkan-i bakkal der-kurb-ı Yeni Çeşme, der-Mahalle-i Davud Paşa, der-uhde-i Mehmed Paşa fi şehr 120.

İcâre-i dükkan-ı sağir der-Mahalle-i mezbûre. Der-uhde-i Mehmed Çelebi fi-şehr 35.

İcâre-i dükkan-ı bakkal der-Mahalle-i mezbûre der-uhde-i Abdullah Çelebi fi şehr 150.

İcâre-i dükkan der-uhde-i Mahmud Beşe. Fi şehr 150.

İcâre-i dükkan-ı kalaycı der-Mahalle-i mezbûr, der-uhde-i Hasan Beşe. Fi şehr 80.

icâre-i Oda-yı Habbaz der-Mahalle-i mezbûre der-uhde-i Karakaş fi şehr 30.

icâre-i furun-ı habbâz der-Mahalle-i mezbûre der-uhde-i anbar-ı Kantari Ahmed Ağa fi şehr 885.

icâre-i Hane der-Mahalle-i Hamza Fakih der-uhde-i Şems Revane Hatun fi-şehr 60.

icâre-i Hane der-uhde-i Mehmed Efendi Bağçe hark(?) oludur. Mahalle-i Ahmed Çelebi fi şehr 30.

icâre-i Hane der-Mahalle-i mezbûr der-uhde-i İbrahim Beşe fi şehr 30.

icâre-i Hane der-Mahalle-i Kefce der-nezd-i furun-ı Kara Hasan zade der-uhde-i Salih Çelebi fi şehr 30.

icâre-i Hane der-Mahalle-i Kefce der-Hasan Çelebi fi şehr 30.

icâre-i hane der-Mahalle-i Cedid der-uhde-i Ahmed Efendi fi şehr 30.

icâre-i hane der-Mahalle-i mezbûr der-uhde-i Mehmed Bey fi şehr 30.

icâre-i hücerât der-Mahalle-i Reis Paşa der-uhde-i müste’cîri fi şehr 400.

icâre-i dükkan der-Galata der-bâb-ı Karaköy der-uhde-i Şirin zimmi fi şehr 6.

icâre-i dükkan der-Galata bi-kurb-ı bâb-ı Karaköy der-uhde-i Şirin zimmi fi şehr 3.

İcâre-i oda der-mahalle-i Selmân Ağa der-uhde-i Ali Fazıl Mahallesi iştirâken fi şehr 80.

İcâre-i mahzen der-mahalle-i Davud Paşa der-uhde-i Hasan Beşe fi şehr 20.

Fi şehr 2209 fî-sene-i Kâmil-i 26508.

el-Vezayif :

-Cihet-i İmamet yevm : 10

-Cihet-i Hitabet Yevm : 10

-Cihet-i tevliyet yevm : 5

-Cihet-i Cibâyet yevm : 2

-Cihet-i Müezzinân Yevm: 0.5 2 nefer

-Cihet-i Kayyimân yevm: 2

-Cihet-i devir-hân yevm: 3 nefer 3

-Cihet-i ser mahfel yevm : 2

-Cihet-i nâathan yevm : 1

-Cihet-i muarrif yevm : 1

-Cihet-i firaşet yevm : 1

-Cihet-i meremmât-ı camii şerif yevm : 1

-Cihet-i meremmât-ı rah-abi : fi yevm 1

Fi yevm : 52 Fi sene-i kamili : 18720

Mesârif-i mahkiyeden fazla kalan akçenin cümlesi mütevellide hıfz olunub, cami-i şerif-i mezkûrun ve şadırvanın ve ol mahallede binâ olunan çeşmelerin ve meremmetlerine sarf oluna ve vâkıf-ı müşârun ileyh hayatda oldukça cami-i mezkûrda kendüsi imam ve hâtib ve mütevelli olup kendünden sonra imamet, hitabet zükûr-ı evlâdına ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdına batnen ba'dehu batnin ile'l-inkirâz meşrûta ola ve tevliyet-i mahkiye dahi zükûr ve inasdan aslah evlâd-ı hazret-i vâkıfa ve evlâd-ı evlâdına ve aslah evlâd-ı evlâdına batnen ba'de batnin ile'l-inkirâz meşrûta olup. Sair cihât-ı muharrere dahi tarik-i aliyelerine sâlik olan süleha-ya meşrûta olup ve ba'dehu inkirâz-ı evlâd zikr olunan

tevliyet dahi salifü'z-zikr sülehaya meşrûta ola deyu vakfiyye-i mamulün bihasında ale't-tefâsil şerh ve beyan olunduğu mestûr ve musarrahdır. Ve Vakfiyyesi dahi evlâd-ı vâkıfdan meşrûtiyyet üzere mütevellisi olan es-Seyyid Mustafa Efendi yedinde hin-i balada zikr olunan akarâddan ma'ada binbeşyüz riyal kuruş dahi yedek olmak üzere vâkf-ı mezbûrun nukûd-i malı olup meblağ-ı merkûm onu onbir hesâbı üzre ‘imel ve hâsıl olan ğalle cami-i şerif-i mezbûrun ihracât-ı mu'ayyenesine harç u sarf olunmağla bu mahalle tahrîr ve terkim olundu.

6.4. 18 Numaralı defterin 2.sayfa 2.sırasında kayıtlı Üsküdar'da "Şeyh Mahmud Efendi İbni Fazlullah Vakfı"na ait, 1022 tarihli belgenin latin herflerine çevirisidir.

Vakf-ı merhûm eş-Şeyh Mahmud Efendi İbni Fazlullah vâkıf-ı müşarün ileyhin bin yirmi iki senesinde Ramazani'l-mübarekenin ondördüncü gününde Üsküdar Kadısı Mevlanâ Abdullah Bin Kasım imzasıyla mümzat bir kıt'a vakfiyyesi vardır. Ki derununda Üsküdar'da vâki’ Hamza Fakih Mahallesi'nde ma'lûmü'l-hudûd olan iki bâb odalar ve ardında bir tahtani menzili ve bi’r-i mâ-yı ve on suffeli on bâb fevkâni menzili ve altında üç bâb menzili ve önünde eşcâr-ı müsmireyi müştemil menzilini ve mahelle-i mezburda vaki’ ma’lûmü’l-hudud iki bab fevkani ve üç bab tahtani menzilini ve yine mahrûse-i Üsküdar'da vâki’ Gülfam Mahallesi'nde ma'lûmü'l-hudûd iki bâb tahtani ve iki bâb fevkani menzilini ve Ahmed Çelebi Mahallesi'nde vâki’ ma'lumü'l-hudûd ve müştemilâtıyla bir bâb tahtani çatma menzilini ve yine mahalle-i mezbûrede vâki' ma'lûmü'l-hudûd bir bâb menzilini bi-cümleti't-tevâbii'l-levâhık vakf ve habs edüb, hâsıl olan icâresinden ancak beş nefer kimesnelere yevmî, ikişer akçe vazife verilüb, anlar dahi mukâbelesinde Kelime-i Tevhid-i Şerif tilâvet edeler ve fazla kalan meblağ vâkıf-ı mezbûr hayatda oldukça kendüye kendüden sonra evlâdına ve evlâdına batnen ba'de batnin şart ve ba'de'l-inkirâz Üsküdar'da binâ eylediği cami-i şerifin masarıfına harc ve sarf olunub ve cami-i mezkurun mütevellisi her kim olur ise vâkf-ı mezbûra dahi mütevelli ola, deyü vakfiyyesinde şart ve tayîn eylediği mestûr musarrahdır. Vakfiyyesi es-Seyyid Mustafa Efendi yedindedir.

6.5. 18 Numaralı defterin 2.sayfa 3. sırasında kayıtlı Üsküdar'da "Şeyh Mahmud Efendi İbni Fazlullah Vakfı"na ait, 1031 tarihli belgenin yeni harflere çevirisidir.

Vakf-ı merhûm, eş-Şeyh Mahmud Efendi İbni Fazlullah vâkıf-ı müşarün ileyhin bin otuz bir senesi Rebiü'l-evvelinin evâilinde Üsküdar Kadısı, Mevlâna Mehmed Bin Receb

imzâsıyla mümzât bir kıt'a vakfiyye kararıdır ki, mazmunı zikr olunup asl-ı mal-ı meblağ 475200.

Meblağ-ı merkûm onu onbir hesabı üzere istirbâh olunmak meşrûtadır.

el-Vezayifi Şerif:

-Eczâ hanan der-Câmi'-i şerif-i mezbûr ba'de salâti'l-Asr neferen adet 30 fî-yevmi 90 fî 3

-Cihet-i mufarrık-ı eczâ-i şerîfe ve sundu fi-yevm adet 2

-Cihet-i tevhid hanan der-Câmi'-i şerif ba'de salâti'l-asr neferen 30 fî-yevmi 30 fî-3.

-Cihet-i tevliyet fî-yevmi 3

-Cihet-i kitabet yevmi 3.

-Cihet-i cibâyet yevmi 3.

Minha: Fî-yevmi 132. Sene-i kâmili 47520.

Vakf-ı mezbûrun tevliyet-i nezareti vâkıf hayatda oldukça kendüsüne ba'de vefâtihi evlâdlarından müstehak bulunurise ancak tevliyet evlâd-ı evlâdına neslen ba'de neslin meşrûta olup nezaret-i ve vezâyif-i mezkûreyi fukara-yı tarikata şart eylemişdir. Mani'ati'l-cem' olmadıkça cihât-ı mezbûre mürtezika vâkf-ı mezbûre verile, deyü, vakfın ma'mulün bihasında mestûr musarrahdır. Vakfiyyesi evlâd-ı vâkıf-ı merkûm es-Seyyid Mustafa yedindedir.

6.6. 18 Numaralı defterin 3.sayfa 5. sırasında kayıtlı Üsküdar'da "Şeyh Mahmud Efendi Vakfı"na ait, 1031 tarihli belgenin latin harflerine çevirisidir.

Vakf-ı merhûm, eş-Şeyh Mahmud Efendi, vâkıf-ı müşarün ileyhin bin otuz yedi senesi Rebiü'l-Ahirinin yirminci güni tarihiyle müverrah Üsküdar Kadısı olan, Mevlanâ Mustafa Bin Abdullah imzasıyla mümzat bir vakfiyyesi vardır ki mazmunı zikr olunur:

Asl-ı mal-ı meblağ : 100.000

Meblağ-ı mezbûr onu onbir hesabı üzere istirbâh olunmak meşrutdur.

el -V E Z A Y İ F :

-Cihet-i tevhid-i şerif hânân neferen : Fi sene : 10.000 fî 1000

Vakf-ı mezbûrun ancak tevliyeti aslah evlâdına ve evlâd-ı evlâdına ba'de'l-inkirâz re'y-i hakime mufavvaz ola, deyü vakfiyye-i ma'mulün bihasında şart ve tayîn eylediği mestûr ve musarrahdır. Vakfiyyesi evlâd-ı vâkıfdan mûmâ ileyh es-Seyyid Mustafa yedindedir.

6.7. 18 Numaralı defterin 3.sayfa 6. sırasında kayıtlı Üsküdar'da "Şeyh Mahmud Efendi Vakfı"na ait, 1030 tarihli belgenin latin harflerine çevirisidir.

Vakf-ı merhûm eş-Şeyh Mahmud Efendi vâkıf-ı müşarün ileyhin bin otuz senesi Şevvali evahirinde Üsküdar Kadısı olan Mevlanâ Mehmed Bin Receb imzasıyla mümzat bir vakfiyyesi vardır ki zikr olunur: Asl-ı mal-ı meblağ : 466.000

Meblağ-ı merkûm onu onbir hesabı üzere istirbâh olunmak meşrûttur.

el-V E Z A Y İ F

-Cihet-i eczâ hânân der-cami'i ba'de's-subh nefer, 3 adet fî 2 fî-yevmi 6.

-Cihet-i mu'arref ve hâfız-ı eczâ-i şerif fî-yevmi 1.

-Cihet-i tevhid hânân der-cami ba'de's-subh neferen 12, fî-yevmi 24 fî 2.

-Cihet-i tevhid hânân der-camii ba'de'z-zuhr neferen 17 fî-yevmi 34 fî 2.

-Cihet-i tevliyet yevm 3.

-Cihet-i kitabet yevm 2.

-Cihet-i cibâyet yevm 4.

Mecmû fî-yevmi 128. Fi sene-i kâmili 45360.

Fazla kalan murâbehe yed-i mütevellide hıfz oluna ve vakf-ı mezbûrun tevliyet nezareti hayatda oldukça vâkıfın kendüye ba'dehu kalan evlâdlarından tevliyete müstehak bulunurise ancak tevliyete mübaşeret eylemeye. Ba'dehu ile'l-inkirâz evlâd-ı evlâdına ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdına neslen ba'de neslin intikal eyleyüp, her biri nevbetinde min gayr-i ihmal muhafaza-i emvâl-i mevkûfe ile iştiğal eyliye. Ba'de'l-inkirâz fukara-yı tarikin aslahına tevcih oluna ve hasbi nezâret dahi fukara-yı tarika meşrûtadır ve cihat-ı mezkûreye fukara-yı tarikden talib bulundukça cemi'-i zamanda icabından takdim oluna, deyü şart eylediği vakfiyyesinden mestûrdur. Vakfiyye-i mezbûre evvelâ vâkıf es-Seyyid Mustafa Efendi yedindedir ve müşarün ileyhin zikr-i mürûr eden dört def'ada vakf eylediği on yük elli ikibin akçe her bir kuruşu yüzyirmi akçeye olmak üzere sekiz bin yediyüz altmış altı buçuk kuruş olup lakin evkâf-ı mezbûre mütevellisinin muhasebesi

görüldükde halen dokuzbin beşyüz elli yedibuçuk kuruş zikr olunan vakıfların nukûd-ı malı mevcûd bulunup cümlesi bir yerden i'mal istirbâh olunmağla bu mahalle şerh olundu.

6.8. 18 Numaralı defterin 4.sayfa 7. sırasında kayıtlı Üsküdar'da "eş-Şeyh Mahmud Efendi İbni Fazlullah Vakfı"na ait, 1031 tarihli belgenin yeni harfle-re çevirisidir.

Vakf-ı merhûm, eş-Şeyh Mahmud Efendi İbni Fazlullah, vâkıf-ı müşarün ileyhin bin otuzbir senesi Rebiü'l-Evvelinin evahirinde Üsküdar Kadısı, Mevlanâ, Mehmed Bin Receb imzasıyla mümzat bir kıt'a vakfiyyesi olup derununda bir mikdar akar ve bir yük yedibin akçe vakf eylediğini tahrîr ettirüb rıbhından ve akar-ı merkûm icâresine hâsıl olan nemâsından yevmî, bir akçe tevliyet ve bir akçe cibâyet bakiye kalır ise leyali-i mübarekede ta'am tabh olunub binâ eylediği cami-i şerif hareminde fukara ve sülehayı it'am oluna ve tevliyeti evlâd-ı evlâdına ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdına neslen ba'de neslin ve fer'an ğıbbe aslin meşrûta olub, ba'de'l-inkirâz aslah erbâb-ı tarikat ve hasbi nezareti dahi fukara-yı tarika ve meşrûta olub, deyü şart ve tayîn eylediğinden sonra bin otuzbir senesi mah-ı Şevvalinin yirmialtıncı gününde vâki' Üsküdar kadısı olan, Mevlanâ Abdurrahim Bin Abdülmuhsin eş-Şeğvani emri rızasıyla mümzat bir kıt'a vakfiyye dahi tahrîr ettirdüb kezalik derununda bir yük akçe vakf hâsıl olan rıbhından leyali-i cuma ve isneyn ve leyali-i Kadirde ta'am tabh olunub, hanigah-ı mezbûrede fukarasına bezl oluna ve vâkf-ı mezburun tevliyeti ber-vech-i hasbi aslah evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrût olub, ba'de'l-inkirâz hakimü'ş-şer'i'ş-şerîf mufavvaz ola, deyü şart ve tayîn eylediğinden sonra bin otuz iki senesi Rebiü'l-Evvelinin onbeşinci gününde tekrar bir yük elli bin akçe dahi vakf ve târih-i mezbûrde Üsküdar Kadısı Mevlanâ Sinan Bin Aydın imzasıyla mümzat bir kıt'a vakfiyye tahrîr ettirüb, derununda meblağ-ı merkûmun hâsıl olan rıbhı ile Leyali-i mübarekede ta'am tabh olunub, fukara-yı tarika bezl oluna, deyü şart ve tayîn eylemeğin ba'dehu sene-i mezbûre cemâziye'l-Âhiresinin yirmiyedinci gününde iki yük ellibir bin akçe dahi mukaddemen vakf eyleyüb üç def'ada vech-i meşru' üzere vakf eylediği üç yük elli yedi bin akçe zam ve ilhak eyleyüb, cem'an asl-ı mal-ı vakf olmak üzere altı yük sekiz bin akçe vakfı olub onu onbir hesabı üzere hâsıl olan altmışbin sekiz yüz akçenin altmışbin akçesi balada zikr olunduğu üzere ta'amiyeye sarf olunub ve sekizyüz akçesi dahi vazife-i tevliyet ola, deyü şart ve tayîn eyledi ki: Vakfiyyesinde mestûr musarrahdır ve vâkıf-ı mezbûrun ta'amiyesin vakfına mülhak olup ba'zısı kendi

vakfı ve ba'zısı uhrâ gayrilerin vakfı olup halen câbisi olan Ca'feri'de yedi ile tahsil olan akarın icâresidir ki zikr olunur:

-icâre-i bostan der-Bülbül Deresi fi-sene 9000.

-icâre-i dükkan der-Mahalle-i Salman Ağa der-uhde-i Mustafa Bin Hasan fi-sene 360.

-icâre-i dükkan-ı ferğani der-Mahalle-i Salman Ağa der-uhde-i Yusuf ve Rahim iştirâken sene 1080.

-icâre-i hân der-mahalle-i Hamza Fakih der-uhde-i Mehmed bin Abdulbaki fi sene 360.

-İcâre-i hane der-mahalle-i Kefçe der-uhde-i Mehmed bin Osman el-Müvellâ fi:sene 360

-icâre-i hane. Der-Mahalle-i Hace Hatun der-uhde-i Solcı Abdülmuttalib fi-sene 360.

-icâre-i hane der-Mahalle-i Gülfam der-uhde-i Halil Bin Murad fî-sene 360.

Fî-senei kamili: 12240.

Meblağ-ı merkûm on iki bin iki yüz kırk akçe dahi zikr-i murûr eden ta'amiye mesârifiyle ma'an sarf olunub ve halen muhâsebe görüldükde vâkf-ı mezbûrun onbinâltmışaltı kuruş mâlı mevcûd bulunmuşdur.

6.9. 18 Numaralı defterin 5.sayfa 8. sırasında kayıtlı Üsküdar'da "eş-Şeyh Mahmud Efendi İbni Fazlullah Vakfı"na ait, 1025 tarihli belgenin latin harflerine çevirisidir.

Vakf-ı merhûm, eş-Şeyh Mahmud Efendi İbni Fazlullah vâkıf-ı müşarün ileyhin bin yirmibeş senesi Ramazanının ikinci gününde Üsküdar Kadısı, Mevlanâ, Mustafa Bin Halil imzâsıyla mümzat bir vakfiyyesi vardır ki, mazmunı zikr olunur:

Akarât:

-mahrûse-i Üsküdar'da, Kefce Mahallesi'nde vâki' ma'lûmü'l-hudûd müşterek kebir bâb 1.

-Yine mahalle-i mezbûreda vâki' ma'lumü'l-hudûd furın-ı habbaz ve asiyab eseb bâb 1.

-Yine mahalle-i mezbûrda ma'lumü'l-hudûd dekakîn-i bakkal aded bâb 1.

-Oda tahtani ve eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire bâb 1.

-defa odaha-yı süfla bâb .1.

-asiyâb-ı Eseb adet:2

-Dükkân-ı dakîk adet: 1

-Def'a dükkan bâb adet:5

-Menzil-i kebir ma'a müştemilat der-Kurb-ı Kizlice Evliya bâb-ı adet: 1

-Odaha-yı der-Mahalle-i Gülfam bâb: 4

-Odaha-yı der-Mahalle-i Hamza Fakih bâb: 4

-Kayıkhane der-mahalle-i Şems Paşa bâb: 1

Vâkıf-ı müşarün ileyhin zikr olunan akar icar olunup ücretinden hâsıl olan ğilal ile ta'mir ve termim olunup baki kalan meblağ hayatda oldukça kendüye ve kendinden sonra evlâdına ve evlâd-ı evlâdına zükûr ve inası tabaka-yı ulâsı ile tabaka-i uhrası kısmetinde musavi olmak üzere mutasarrıf olup ba'de'l-inkirâz fukara-yı tarikin aslahına verile, deyü şart ve tayîn eyledi ki: Vakfiyye-i ma'mulün bihasında mübeyyindir. Halen akarât-ı mezbûreye vâkıf-ı mezbûrun evlâdları meşrûtiyyet üzere mutasarrıflardır. Vakfiyyesi evlâdının mütevellisi es-Seyyid Mustafa Efendi yedindedir.

6.10. 18 Numaralı defterin 5.sayfa 9. sırasında kayıtlı Üsküdar'da "eş-Şeyh Mahmud Efendi İbni Fazlul-lah Vakfı"na ait, 1032 tarihli belgenin latin herflerine çevirisidir.

Vakf-ı merhûm, eş-Şeyh Mahmud Efendi berâ-yı mekteb

Vakf-ı merhûm, eş-Şeyh Mahmud Efendi İbni Fazlullah vâkıf-ı müşarün ileyhin bin otuziki senesi Zi'l-Ka'desinin ondokuzuncu gününde Üsküdar Kadısı Mevlanâ Sinan İbni Îdeyn imzasıyla mümzat bir kıt'a vakfiyyesi vardır ki, mazmunı zikr olunur.

Asl-ı mal-ı meblağ-ı merkûm onu onbir hesabı üzere istirbâh olunmak meşrûtadır.

el-V E Z A Y İ F:

-Cihet-i mu'allim-i mekteb: 10.

-Cihet-i halife-i mekteb 4.

-Tevliyet-ı vâkf-ı mezbûr hasbi.

Vâkıf-ı mûmâ ileyh zikr olunan ellibindörtyüz akçe asl-ı maldan ma'ada mu'allim-i mekteb iskan olmak üzere mu'allimhane kurbunda bir bâb menzili dahi vakf ve muallim olan kimesneye şart edub meblağ-ı merkûmun ba'de'l-vezâyif bâki kalan rıbhından menzil-i merkûmun ta'mir ve termimine sarf olunub, ve sayir Evkâf mütevellisi vakf-ı

mezbûre dahi ber-vech-i hasbi mütevelli ola, deyü târih-i mezbûrda tahrîr ettirdiği Vakfiyyesinden şart ve tayîn eylediği mestûr ve musarrahdır ve vakfiyyesi haliyen meşrûtiyyet üzere mütevellisi evlâd-ı vakıfdan es-Seyyid Mustafa Efendi yedindedir.

7. Ebubekir Paşa Vakfına Dair Belgeler

7.1. 24 Nolu defterin 25.sayfa 26. sırasında kayıtlı İstanbul'da "Ebubekir Paşa bin İbrahim Ağa Vakfı"na ait 1136 tarihli Mükerrer belgenin yeni harflere çevirisidir.

Lemmâ kurret ayneyye bi mutâlaati hâze'l-kitâbi vecettühü vâfikan alâ nehci's-sevâbi fe lillâhi durru'l-vâkıf ve tûbâ lehu ve hüsn-i meâb haysu sebbele mâlehu Fî sebilillâhi'l-meliki'l-vehhâb ketebehu Abdullâhi'l-fakir el-müftî fi's-Saltanati'l-Aliyyeti'l-Osmâniyye sînet bi'l-inâyeti'r-Rabbaniyye. Ufiye anhu.

Mâ tazammenehu hâzihi'l-vesikâti'ş-şer'iyyeti ve nataka bihi mazmânuhe'l-mer'iyye mine'l-hüküm bi sıhhatihi vâkıfe'l-akâr ve'ş-şurût ve vucûhu'l-masârıf ale'n-nemâti'l-mebsût mutâbıkan li-akvâli ulemâi'l-ümmet ve ümenâi'l-millet fe-emdaytuhû bi-sıhatihî ve lüzûmihî ve ene'l-fakîru ilâ afvillâh ve ğufrânihî ebu'l-Hayr Ahmed el-Kâdî bi Asâkir-i Rumeli afellâhu anhu ve an eslâfihi ve ahlâfihî.

Hasbiyellâhu lâ ilâhe sivâhu

Mâ tazammenehu hâze'l-kitâbu ellezî tele'lee aleyhi envâru'l-hayr ve'l-ihsân min vakfi'l-akârı tertibi'r-revâtib ale'l-vechi'l-mâr el-müfdâ ile'l-mesûbât ve'l-menâr vaka'a ledeyye ve takarrara beyne yedeyye ve innî kadaytu Fîhi bi's-sıhâti ve'l-lüzûmi alâ vechi'l-meşrû'i'l-ma'lûm fi'l-husûsi ve'l-umûmi kazâen muvâfîkan li-menâhici'ş-şer'i ve'd-dîni mutâbikan li mâ vada'ahû eşrâfu'l-eimmeti'l-müctehidîn ilâ et-turuki'ş-şer'iyye ve'l-kavânîni'l-mer'iyye âlimen bi'l-hilâfi'l-vâkî beyne'l-eimmeti'l-eşrâf mimmâ yecibu riâ-yetuhu fi'l-hükmü bi-luzûmi'l-evkâf harrarahu'l-fakiru er-Raci afve rabbi-hi'l-hallâk İshak el-Kâdı bi-Dâri's-Saltanâti'l-Aliyye Kostantiniyyeti'l-Mahmiyye ani'l-afâtı ve'l-beliyye. Ğüfire lehu veli eslâfihi ve ahlâfihi.

Huve'l-Kâfî

Tûbâ li-vâkifin ceala vakfehu uddeten li-âcilihi ve rağıbe an .. bi aynihi ve lezâiz-i 'âcilihi ve istedreke zâde meâdihi kable'l-beyân müstahîlu hayruhu kemâ nataka bihi hâze'l-kitâb.Harrarehu efkaru'l-verâ Sun'ullâh bin Ali el-müsebbilî bi-kazâ-i Kostantiniyyeti'l-Mahmiyye kânellâhu lehu ve ufiye anhu.

Kayd şude be Defter-i Muhâsebe-i harameyn bâ-Fermân-ı Âli ve arzuhal-i vâkıf-ı müşârunileyh. El-vâki' Fî 16 L 1136.

İşbu vakfiyye-i şer'iyye-i ma'mûlün biha mûcibiyle ilâ mâşâallâhu Te'âla amel olunub hilâfından be-gâyet-i hazer oluna.

Vakfiyye-i ûlâsı 1110 tarihinde başlar harameyn defterinde 113. Sahifede mukayyettir.

Tırâz-ı dibâce-i kitâb-ı müstetâb ve ünvân-ı ceride-i her hitâb-i hikmet nisab olan hamd-i Hüdâ-yı Hayy-ı lâ yemût ve şükr ü sipâs-ı mâliki'l-melekût ol vâkıf-ı mevâkıf-ı umûr ve alîmün bimâ fi's-sudûr celle şânuhu ve azze sultânuhu dergâh-ı vahdâniyet penâhına sezâdır ki mekteb-i icâd ve tekvînde Hazreti Adem Aleyhisselâm ta'lim-i esmâ-i seniyyesine mazhar ve ebnâsını tekrime masdar buyurub kârin-i tevfîk buyurduğu ibâdı maâsiri hayriyye vesile kılmıştır. Ve levha-i sahife-i makâlât ve zîveri mecelle-i muhatabat olan salavât-ı behiyye ve tahiyyât-ı seniyyenin güzidesi güzide-i mahlûkât ve zübde-i mevcûdât sultân-ı Enbiyâ ve ünvân-ı menşûr-ı asFîya fatihâ-i kitâb-ı evvelin ve âhirin ve hâtime-i sahâif-i enbiyâ ve mürselin şeFî'i ruz-ı cezâ Hazreti Muhammedini'l-Mustafa Hazretlerinin ravzâ-i ıtırnâk ve merkâd-i pâklarına îsâr-ı sezâvardır ki muallimhâne-i şeriat-ı zâhiresinde bi's-sıdkı ve'l-yakîn vücûh-u şerâit-i ahkâmi ilâhiyyeyi tebliğ ve tebyîn ve vâkıfnâme-i sünen-i bâhiresinde murebbi-i etfâl fetânet-i ahvâl-ı mesâil-i diniyye ve müeddî-i hidemât-ı lâzıme-i nezâret-i hasbiyye olan mehere-i şer'i mübîn eimme-i müctehidîni te'sis-i mebâni-i dîn-i mübine şart ve ta'yin buyurdukları ittifâk-ı arâ-i ehl-i yakîn ile ma'lûm olub ber fehvâ-i nass-ı celâlet âyîn "ve mâ erselnâke illâ rahmeten li'l-âlemîn" kâffe-i âlem ve âmme-i ümmet-i zât-ı saadet simâtı rahmet ve ittibâ-i şerîfi mûcib-i fevz ve saadet idüği meczumdur ve tahiyyât-ı ferâvan ve tekrimât-ı bî payan âl-i kiram ve ashâb-ı zevi'l-ihtiramları meşâhid-i celile ve merâkıd-ı cemilelerine ithaf olunur ki her biri Mütevellî-i cihât-ı dîn ve nâzır-ı şer'î kavîm seyyid-i mürselindir rıdvanullâhi Te'âla aleyhim ecmain.

Ve ba'd bu rûzigâr-ı zorkâra dide-i ibret ve basar-ı basiret ile nigâh eden ashâb-ı intibaha zâhir ve rûşendir ki kubbe-i çarh-ı berîn manend-i hubâb-ı bî temkin ve bâd-ı fenâ ile muzmahili'l-vucûd ve sath-ı zemin misâl-i seyl revân seriü'l-in'idam ve akıbet nâbûd olub hücre-i arais-i devlet ve ikbâlinde müşâhede-i hüsn-ü vefâ ve cebhe-i şâhidân-ı saadet ve iclâlinde nûr-u behâ-i bî-bekâ olmağla her âkıl ğagil olmayub hakikât-ı hale vâkıf ve hakikât-ı mekale ârif olub "küllü şey'in hâlikun illâ vechehu" fehvâsınca akıbet-i emri tefekkür ve zaharif-i dünyaya adem-i itina ile encâm-kâri

tedebbur itmekle nakd-i hayatı vucûh-u hayrât ve sunûf-u meberrâta sarf ve bezl etmek zeylinde kesb-i ucûr-u cezîle ve tahsil-i mesûbât-ı cemileyi kendüye pîşe ve hemişe endişe itmeğin zikr-i hayra bâis olan âsâr-ı celileye tâlib ve zımnında iktisâb-ı mesûbata rağib olur binâen alâ zâlik bu meslek-i rehinü's-sevâb ve menhec-i müstetâba şari' ve salik olan Hâlen devlet-i Aliyye-i Osmaniyye lâ zâlet ma'mûraten bi's-savbi'r-rabbaniyyede Serçavuşân-ı Divân-ı Âli ve merci-i umûr-u esâFîl ve e'âlî olan kâsibi'l-hayrâti'l-celile ve râtibi'l-meberrâti'l-cezîle mefharu'l-emâcidi ve'l-ekârim câmiu'l-mehâmidi ve'l-mekârim izzetlü Ebu Bekir Ağa ibni İbrahim Ağa ibni Abdurrahman Ağa vaktâ ki bu dâr-ı bî bekâ eğerci maksad-ı aslî ve matlab-ı hakiki olmayub belki "ed-dünya mezreatu'l-ahire" mekâle-i zahidesince vesile-i isticlâb-ı rıdvân-ı ilâhi olmağın bu mezra'a-i münbette-i fahirede ziraat-ı büzürât-ı hayrât ve haraset-i tohum-ı meberrâta azimet "ve izâ mâte ibn-u ademe inkata'a anhu ameluhu illâ an selâsin ilmun yuntefu bihi ve veledun sâlihûn yed'û lehu ve sadakatün câriyetün" hadis-i şerîf ve haber-i latifinin mazmûn-u münifine tefattun ve efdâl-i hayrât ve ahsen-i sadakat avayidi müstemirrâ ve fevâid-i müstekırra olan sadaka-i cârîye idüğine teyakkun itmekle îsâr-ı âsâr-ı hayrı inşa ve tertib ve ibdâ edüb devâm ve bekâsı içün divân-ı reFî'i'l-bünyân şer'î Ahmedî ve eyvân-ı menbau'l-erkân dîn-i Muhammedide evkâf-ı âtiyetü'l-beyânlarına li-ecli't-tescil veli itmam-i emri't-tekmil Mütevellî nasb ve tayin olunan birader zadeleri fahru'l-müderrisini'l-kirâm İsmail Efendi ibni'l-merhûm Osman Ağa muvâcehesinde nüfûz-u emr ve cevâz-ı tasarrufu halinde bi't-tav'i's-sâf ikrâr ve itirâf edüb evkâf-ı âtiyetü'l-beyânın sudûruna değin silk-i mülk-ü sahihimde münselik ve muntazam ve resm-i tasarrûfât-ı nâfizem ile mürtesim olub mahamiyye-i İstanbul'da Aksaray kurbunda Koğacıdede Mahallesi'nde vâki bir tarafdan menzil-i kebirim ve bir tarafdan çorbacı kaynanası nam Hatun menzili ve iki tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd bir havzı ve zikr-i sebk eden Aksarayda dört yol ağzında vâki' Acı Çeşme ayağından kanavât-ı memlûkem ile gelen ma'lûmü'l-miktar suyu ve eşcâr-ı müsmireyi ve etrâf-ı erbaasında taş dıvarı müştemil olub ittisâlinde hâlisen li-vechillâh müceddeden binâ ve Kemerler nam mahalde Baş Havz ile Mevlade Kemeri beyninde vâki' bir lağım ve beş aded baca ile merhûm Sultân Süleyman tâbe serâhu Hazretlerinin icrâ eyledikleri suyun mesleğine cârî ve mülhak olub lağım ve kanavâtına teba'iyyet ile mülküm ve çeşme-i mezbûreye cârî olan bir masura ve bir çuvaldız suyu âmme-i mahlûkâta mevkûf icra eylediğim kârgir hazineli çeşmenin arsasıyla mean üç bin zirâ' mülk bostanımı ve yine mahmiyye-i İstanbul'da Baklacı Mahallesi'nde Uşşâkî odaları dimekle ma'rûf iki tarafı

Şaban Ağa mülkü ve bir tarafı Baklalı mescid-i şerîfi ve bir tarafı tarîk-i âm ile mahdûd yedi bab odalarımı ve yine mahmiyye-i İstanbul'da Fener kapusu dahilinde Abdi Subaşı Mahallesi'nde vâki' bir tarafdan umdetü'l-mevâli Kâmî Mehmed Efendi mülkü ve bir tarafdan ba'zan Abdullah Efendi eytâmı mülkü ve ba'zan Yakub zade kerimesi Zahide Hatun tasarrufunda olan menzil ve bir tarafdan İbrahim Ağa arsası ve taraf-ı rabi'den tarîk-i âm ile mahdûd Fatma Hatun'dan iştira ve temellük eylediğim ma'lûmü'l-müştemilât mülk menzilimi ve yine mahmiyye-i İstanbul'da Kumkapu dahilinde Nişancı Paşa Mahallesi'nde vâki' bir tarafdan ba'zen Süleyman Efendi vakfı ve ba'zen sâbıkan Yeniçeri Efendisi Mehmed Efendi vakfı ve bir tarafdan ba'zen furun ve değirmen ve ba'zen Ayşe Hatun mülkü ve iki tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd Mehmed Ağa ibni Abdullah nam kimesneden iştira ve temellük eylediğim arsa-i sırfe-i memlüke üzerine mülküm olmak üzre kendi malım ile müceddeden binâ eylediğim fevkânî ve tahtânî ma'lûmü'l-müştemilât altı bab mülk menzillerimi ve yine İstanbul'da Davud Paşa Câmi'i Şerîfine muttasıl bin dört yüz seksen altı buçuk zirâ' mülk arsamı ve yine İstanbul'da Nesih Paşa Atik Mahallesi'nde vâki' bir tarafdan ba'zen Ataullâh Çelebi ibni el-Hac Süleyman mülkü ve ba'zen Zeyneb Hatun tasarrufunda olan vakf menzil ve bir tarafdan ba'zen furuncı Halil tasarrufunda ola mimâr-ı acem vakfı menzil ve ba'zen Küçük Kal'a Halifesi olan Mustafa Efendi menzili ve bir tarafdan Lutfullâh Çelebi tasarrufunda olan vakf menzil ve bir tarafdan tarîk-i âm mahdûd iki bi'r-i mâ ve bir zîr-i zemin mahzen ve mezbûre Zeyneb Hatun ile tarîk-i âm tarafı taş dıvarı muhtevi tûlen ve arzen bi-hisâb-ı terbi'i bin yüz otuz iki zirâ muhterik menzil arsamı ve İstanbul'da yine Davud Paşa Mahallesi'nde bundan akdem vefât eden Bingozlu Mehmed Ağa'dan Süleyman Efendi zade Ahmed Efendinin mülk-ü müşterası ve benim dahi mezburdan şirâ-i şer'i ile mülk-ü müşteram olub bir tarafı mehter başı Ali Ağa arsası ve bir tarafdan Hasan Çorbacı arsası ve bir tarafdan müderris Mehmed Efendi değirmeni ve bir tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd (boşluk var) zirâ' arsamı ve yine mahmiyye-i İstanbul'da zikr olunan Kumkapu kurbunda mezkûr Nişâncı Paşa Mahallesi'nde vâki' iki tarafdan tasarrufumda olan bağçeyi ve bir tarafdan Ömer Ağa veresesi mülklerine ve bir tarafdan tarîk-i âma müntehi fevkânî iki bab oda ve bir sofa ve tahtânî bir sağir oda ve bi'r-i mâ ve havlu ve iki aded dükkânı müştemil mülk menzilimi ve menzil-i mezbûra muttasıl bağçe-i mezkûrede müceddeden binâ eylediğim mülk menzilimi ve yine mahmiyye-i İstanbul'da Aksaray kurbunda Koğacı Dede Mahallesi'nde vâki' iki tarafdan zikr-i murûr eden bostan ve iki tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd ve mümtaz hâriciyyesinde

tabaka-i ulyada yedi bab oda ve bir camlı köşk ve divanhane ve suffe ve iki kenif ve tabaka-i vüstade altı bab oda ve iki kenif ve tahtında bir ahur ve kârgir matbah ve zât-ı eşcâr-ı müsmire ve ğayr-i müsmire bağçe ve iki bi'r-i mâ ve havluyu ve matbah-ı mezbûr üstünde fevkânî bir kıt'a bağçeyi ve dahiliyyesinde tabaka-i ulyada yedi bab oda ve bir kenif ve bir bab mâbeyn taş oda-yı ve mezkûr taş odanın muttasılında fevkânî hamam ve camekân ve bir kenif ve tahtında bir biri üstünde iki aded taş mahzen ve divanhâne ve tabaka-i vüstada dört bab oda ve bir kenif ve tabaka-i süflada fıskiyeli ve camlı köşk ve bir kiler ve bir tahtânî hamam ve camekân ve ittisalinde bir matbah ve bir zîr-i zemin kârgir mahzen ve iki bi'r-i mâ ve havass-ı Aliyye kazasına tâbi' Haveş karyesi kurbund Şemsi Hatun suyu demekle ma'ruf lağım ve kanavâtına teba'iyyet ile mülküm olub menzil-i mezbûre cârî bir masura mâ-i lezizi ve yine kemerlerde baş havz kurbunda Beylerbeyi suyu ile yine mülküm olan âher suyun beyninde cârî ve kezalik lağım ve kanavâtına teba'iyyet ile mülküm olan nısf masura mâ-i lezizi ve zât-ı eşcâr-ı müsmire ve ğayr-ı müsmire bağçeyi ve cevânib-i erbaadan taş dıvarı müştemil kebir menzilimi ve Medine-i İzmir'de Câmi-i Atik Mahallesi'nde vâki' bir tarafdan Fedâizade Ali Ağa mülkü ve bir tarafdan leb-i derya ve iki tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd iki kıt'a at değirmeni ve destgâhı ve tûlen ve arzen bi-hisâb-ı terbii yüz otuz zira arsa ve tarîk-i âm canibinde bir bab fevkânî oda ve tahtında bir bab berber dükkânı ve bir kalaycı dükkanı ve bir bab attar dükkânı.

Ve yine medine-i mezbûrede Yemiş İskelesi kurbunda vâki' bir tarafdan Gedezli oğlu dükkânları ve bir tarafdan sâlifü'z-zikr İskele ve bir tarafdan leb-i deryâ mahzen ve bir tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd bir bakkal dükkânı ve ittisalinde bir dükkân ve derya canibinde bir bab kahvehane ve ittisalinde yine iki dükkân ve dıvarları kârgir dört bab mahzen ve mahzen-i mezbûre muttasıl yine dört aded dükkân ve medine-i Antalya'da Martlıca demekle ma'ruf mevzide Çekin Öbe ve Kondi nam karyelerin beyninde vâki' etrâf-ı erbaası çamlık ile mahdûd don suyu demekle ma'rûf nehirden hark ile dâir bir sakf altında üç göz değirmen ve değirmen-i mezbûra muttasıl iki sakf altında mebnî zikr olunan suyun fazlasından iki aded çeltik değirmenlerimi.

Ve yine medine-i Antalyada sur hâricinde vâki' bir tarafdan tahta pazarı ve bir tarafdan müteveffa el-Hac Ebu Bekir menzili ve bir tarafdan müteveffâ el-Hac Abdunnebi odaları ve bir tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd ve mümtaz olub arsasının senede Süleyman Efendi vakfına beşer kuruş mukataası olub binâsı işbu yedimde olan mülk

nâme mantukunca mâlik-i evvelî Seyyid Ahmed Çelebi'den şirâ'en mülküm olub on altı aded fevkânî odayı ve tahtında altı aded mahzeni ve bir ahuru müştemil han ta'bir olunur menzilimi.

Ve yine medine-i Antalya mahallatından dahil-i surda Has Balaban Mahallesi'nde vâki' bir tarafdan Tekkeli Mehmed Paşa Câmi-i şerîfi evkâfından papuccu dükkanları ve bir tarafdan ba'zen Şaban Ağa mülkü ve ba'zen harâb mekteb ve bir tarafdan ba'zen Marlâlı Halil bin Mehmed mülkü ve ba'zen Postalcı Köse Bekir mülkü ve bir tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd dört bab fevkânî oda ve tahtında ahur ve kurbunda bir sağir matbah ve bir miktar havluyu müştemil ve eşcâr-ı müsmire ve ğayr-ı müsmireyi ve mâ-i cârîyi müştemil mahkeme olan menzil.

Ve yine medine-i mezbûrede hâric-i surda Meydan Mahallesi başında vâki' bir tarafdan Ali bin Şeyh zade Mehmed bağçesi ve bir tarafdan Fakihoğlu Mehmed bağçesi ve bir tarafdan Alay beyi değirmenine cârî hark ve bir tarafdan Başmakcı harkı ile mahdûd eşcâr-ı müsmire ve ğayr-i müsmireyi müştemil mülk bağçe.

Ve yine medine-i mezbûre suru hâricinde Kendirlik (?) Mahallesi kurbunda vâki' Gökceoğlu Ömer bağçesi ve bir tarafdan Çinğene Velioğlu Osman bağçesi ve tarafeyni tarîk-i âm ile mahdûd eşcâr-ı müsmire ve ğayr-i müsmireyi müştemil bağçe.

Ve yine medine-i mezbûre hâriciyyisinde Aladeğirmende Müftioğlu Hamza Çelebi bağçesi demekle meşhûr bir tarafdan Musa bin Piş Mustafa bağçesi ve bir tarafdan Hacı Osman bin Hacı Yusuf bin Veli Beşe bağçesi ve bir tarafdan Süleyman Çavuş ibni es-Seyyid Ahmed Efendi ibni Adem Efendi bağçesi ve bir tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd eçcâr-ı müsmire ve ğayr-ı müsmireyi müştemil mülk bağçe.

Ve yine hâric-i surda Kemiklik nam mevzide vâki' bir tarafdan es-Seyyid Ali bin Ahmed bağçesi ve bir tarafdan medine-i mezbûr suru hendeği ve bir tarafdan leb-i derya ve bir tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd eşcâr-ı müsmire ve ğayr-ı müsmireyi müştemil mülk bağçe.

Ve yine medine-i mezbûre suru dahilinde Ahıkızı Mahallesi'nde vâki' bir tarafdan ba'zen Debbağ Yusuf bin Mehmed ve ba'zen Mustafa bin Ömer Bey ve ba'zen Mestan bin Kenan ve ba'zen Düdükcü Hüseyin oğlu mülkleri ve bir tarafdan Kal'a dıvari ve bir tarafdan tarîk-i hâss ve bir tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd hâriciyyisinde sağir ve kebir fevkânî altı bab oda ve kebir divanhâne ve iki kenif ve tahtında bir bab ahur ve iki tahta

anbar ve bir miktar havlu ve mâ-i cârî ve bi'r-i mâ ve samanhâne ve eşcâr-ı müsmire ve ğayr-ı müsmireyi hâvi bağçe vasatında köşk ve fıskiye ve dahiliyyesinde fevkânî ve tahtânî üç bab oda ve bir mabeyn odası ve bir matbah ve bir kiler ve bir kenif ve bir sağir hamam ve bir kebir ve bir sağir tahta anbar ve bir miktar havlu ve eşcâr-ı müsmire ve ğayr-i müsmireyi müştemil mülk menzili.

Ve yine medine-i mezbûre İskelesinde vâki' bir tarafdan mekâbir-i müslimin ve bir tarafdan leb-i derya ve tarafeynî tarîk-i âm ile mahdûd iki bab mahzen.

Ve yine iskele-i mezbûrede olan câmi-i şerîf mukâbilinde vâki' bir tarafdan el-Hac Abdurahman bin el-Hac Ali mülkü ve bir tarafdan leb-i derya ve bir tarafdan Marlâlı es-Seyyid Hacı Mustafa mülkü ile mahdûd bir bab Berber dükkânı.

Ve yine medine-i mezbûre suru hâricinde olan sûkda vâki' iki tarafı Ayşe binti Şeyh Mehmed bin Ali Efendi dükkânı ve bir tarafdan Murad Ağa Hanı ve bir tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd bir bab kalaycı dükkânı.

Ve yine sûk-u mezbûrda sebilhâne mukabilinde vâki' bir tarafdan manav el-Hac Ali mülkü ve bir tarafdan kal'a-i mezbûr hendeği ve tarafeyni tarîk-i âm ile mahdûd bir birine muttasıl on beş aded dükkân.

Ve yine sûk-u mezbûrda Tahta pazarında vâki' bir tarafdan sağir oğlu Mustafa mülkü ve bir tarafdan mezbûr manav el-Hac Ali mülkü ve bir tarafdan kal'a hendeği ve bir tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd beş aded dükkân.

Ve yine mezbûr Tahta pazarında vâki' bir tarafdan Mehmed Ağa ibni Emir Şaban mülkü ve bir tarafeyni Osman bin el-Hac Receb mülkü ve bir tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd bir bab Demirci dükkânı.

Ve yine medine-i mezbûr muzafâtından Şekerci nam karyede vâki' bir tarafdan Mehmed bin Ali'nin bağçesi Mahmud mülkü ve bir tarafdan Kel Ömer bin Mehmed mülkü ve bir tarafdan Osman Çelebi tarlası ve bir tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd eçcâr-ı müsmire ve ğayr-ı müsmireyi hâvi yirmi beş dönüm bağçe.

Ve yine medine-i mezbûr muzafâtından Yeltin nam karyede vâki' bir tarafdan Saraç İbrahim bin Avz mülkü ve bir tarafdan Abdulcelil Molla Halil mülkü ve bir tarafdan karye-i mezbûre yaltından (altından) (?) câri Nehir ve bir tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd mâ-i câri ile dâir bir bab mülk değirmen.

Ve yine medine-i mezbûr muzafâtından Andiya nam karyede vâki' bir tarafdan nehr-i câri ve bir tarafdan Ali bin Abdulkadir bağçesi ve bir tarafdan Tekbaş bin Yusuf bağçesi ve bir tarafdan Eskici Mustafa bağçesi ile mahdûd ve mâ-i câri ile dâir bir bab değirmenimi hasbeten lillâhi'l-aliyyi'l-a'lâ ve rağbeten li-mâ kâle "ve mâ tünfiku min hayrin tecidûhu indellâh" vakf-ı sahih-i müebbed ve habs-i sarih-i muhalled ile vakf ve habs idüb Mütevellî nasb olunan mûmâileyh İsmail Efendiye teslim eyledim ve ŞÖYLE

ŞART EYLEDİM Kİ;

Mütevell-i mezbûr evkâf-ı mezbûremi vakfa nafi olan vech üzre ecr misilleriyle îcâr eyleyüb bostan ve değirmen makûlesi sene be sene icâre-i sahiha ile îcâr ve menâzil ve dekâkin makûlesi sâir evkâfda olduğu gibi îcâreteyn ile îcâr eyeleye ve sâlifü'z-zikr menzil-i kebiri dahi yevmî altı akçe müeccele ve îcâre-i muaccele-i misliyyesiyle âhere îcâr edüb muaccelesinden hâsıl olan meblağı vakfa nâfi' akâra tebdil ve vakf içün iştira eylediği akârı vakf-ı mezbûra zam ve ilhâk eyledikten sonra îcâreteyn ile îcârı meşrût olanları şart-ı mezbûr üzre îcâr ve sene be sene îcârı meşrût olanları kezâlik şart-ı mezkûr üzre îcâr eyleyüb bî-fazlillâhi Te'âla hasıl olan nema ve ğallâtından zikr olunan menzil-i kebir kurbunda müceddeden binâ ve hâlisen li-vechillâhi Te'âla vakf eylediğim mektebin hocası olan kimesneye yevmî kırk akçe vazîfe verilüb sıbyandan haftalık namıyla bir akçe ve bir habbe almıya ve halife olan kimesneye yevmî on akçe vazîfe verilüb sıbyandan ol dahi bir şey taleb etmeye ve mekteb-i mezbûrda olan sıbyanın akdeminden yetim ve muhtâc olan yirmi neferine şehr-i Ramâzani'l-mübarekde îdiyye birer kıyâme (kıyâfet) (?) ve birer kırmızı kelle puş ve birer papuş ve birer Antalya kuşağı iştirâ ve ilbas oluna ve maâda sıbyânın üç aydan mukaddem gelenlerine ancak birer papuş ve birer kelle puş verile üç aydan akallde gelenlerine bir şey verilmeye ve hocaya îdiyye bin akçe ve halifeye beş yüz akçe kisve behâ verile ve mekteb-i mezbûr içün beher sene eyyâm-ı şitâda bin vukiyye kömür iştira oluna ve iktizâ eyledikce kifayet mikdarı kaba hasır ve mısır hasırı iştira ve ferş oluna ve hüsn-i hatta kâdir ve ta'lim-i kitabda mâhir ve zühd ve salahda akrânı nadir bir kimesne re'y-i Mütevellî ile mekteb-i mezbûrda meşk Hocası ta'yin olunub kitâbete isti'dâdı olan sıbyâna haftada iki gün mekteb-i mezbûrda meşk ta'lim eyleye mukâbelesinde beher yevm kendüye dört akçe vazîfe verile ve hâlife olan kimesne mekteb-i mezbûru vaktiyle acûb kapayub ve beher yevm süpürüb ve musluğuna su çeküb ve keniflerin tathir idüb bu hizmetler mukâbelesinde kendüye yevmiye dört akçe dahi verilüb bu vech üzre on dört akçe

vazîfeye mutasarrıf ola ve bundan maâda sebile gelen su içün kemâl mertebe dikkât ve ihtimâm itmek içün su yolcusuna dahi beher yevm ikişer akçe vazîfe verile ve mekteb-i mezbûrda Hoca ve Halife olan kimesneler salâh ve takva ile mevsûf olub âdâb-ı terbiye ve ta'limi mürâi ve hidmet-i lâzımelerin bi nefsihi edâya sâi olub hidemât-ı mezbûra içün âheri tevkil itmeyeler ve şurût-u mezkûra kendülerde mevcûda olmadığı halde re'y-i Mütevellî ile azl olunub hizmetleri şurût-u mezkûre üzre birer müstehakka tevcih oluna ve mekteb-i mezbûr ittisâlinde olan türbenin önünde vâki' sebilde mevzû' olan iki aded tası bir müstekîm kimesne gece ile hıfz ve ale's-sabah mahalline va'z idüb mukâbelesinde yevmî bir akçe vazîfe verile ve menzil-i kebir-i mezbûrun bir buçuk masura suyundan menzil-i mezburede olan fıskiye hazinesinden sebil-i mezkûra kifayet miktârı su icrâ oluna ve sâlifü'z-zikr çeşme ve mektebin ve vezayif ve masârıfın zabt ve tahriri ve sâir evkâfımın kezâlik irâd ve masârıfın tastiri içün re'y-i Mütevellî ile bir kimesne kâtib olub yevmî iki akçe vazîfe verile ve bir kimesne dahi iki akçe vazîfe ile cabi olub her biri binefsihi edâ-i hizmet idüb taraflarından âheri tevkil itmeyeler ve azl ve nasbları dahi Mütevellî yedinde ola ve evkâf-ı mezbûreden yerini istibdal itmeye ve ta'yin olunan vezâyif bitemâmiha verilüb vakf-ı mezbûrun iktizâ eden masârıf-ı cüz'iyyesi görüldükden sonra fazla kalan izdiyâd ğalle hayatta oldukca kendi nefsime meşrûta olub vaktâki emr-i Rabbâni ve fermân-ı Samâdâni birle sem'i rûh-u revânın "yâ eyyetühennefsü'l-mutmeinne irci'î ilâ rabbiki râdiyeten merdiyye" nidasını gûş ve dest-i sâki-i ecelden câm-ı fenâ-yı nûş eyleyüb bu alem-i bî bekadan dâr-ı ukbaya rihlet eylediğimde izdiyâd-ı vakf-ı mezbûr evlâdıma ve evlâd-ı evlâdıma ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdıma batnen ba'de batnin ale's-seviyye meşrûta olub anlar dahi bi'l-küllîye münkariz olursa izdiyâd-ı vakf-ı mezbûr utekâma ve evlâd-ı evlâd-ı utekâma ve evlâd-ı evlâdlarına zükûr ve inâsı kezâlik ale's-seviyye olmak üzre meşrûta olub anlar dahi bi'l-küllîye münkariz oldukdan sonra medine-i münevvere şerrefehallâhu Te'âla fukarasına sal be sal îsâl oluna ve tevliyet-i mezbûre mûmâileyh İsmail Efendiye meşrûta olub andan sonra tevliyet-i mezbûre aslah-ı zükûr-u evlâdıma ve aslah-ı zukûr-u evlâd-ı evlâd-ı evlâdıma meşrûta olub zukûrdan aslah bulunmadığı sûrette evlâd-ı inâsımın aslahı mütevelliye ola ve ba'de inkirâzi'l-kül aslâh-ı utekâma ve aslah-ı evlâd-ı utekâma ve aslah-ı evlâd-ı evlâd-ı ütekâma kezâlik meşrûta olub ba'de inkirâzihim emr-i tevliyet vakf-ı mezbûr hâkimü'ş-şer'e müfevvez ola ve bâlâda zikr olunduğu üzre musakkafât-ı vakfımdan kat'a birinin istibdâline cevaz gösterilmeye ve bostan ve değirmen makûlesini icâre-i muaccele ve müeccele ile icâr itmeyüb sene be sene icâre-i sahiha ile

icâr eyleye bunlardan mâadasını mu'tâd üzre icâreteyn ile icâr eyleye ve bundan sonra dahi evkâf-ı mezbûrenin şurût ve kuyudu ve usûl ve furuğunun tebdil ve tağyiri ve taklil ve teksiri ve azl ve nasb-ı erbâb-ı cihât ve bi'l-cümle idhâl ve ihraç merraten ba'de uhra yedime ola ve murûr-u zeman ile vakf-ı mezbûrumun şurût ve kuyuduna riayet müteazzire olursa ğalle-i vakf-ı mezbûr mutlaka fukarâ-i müslimine sarf oluna deyu ta'yin-i şurût ve tebyin-i kuyud idüb evkâf-ı mezbûrenin her birine fâriğan ani'ş-şevâğil mahallerinde Mütevellî-i merkûma teslim idüb ol dahi sâir evkâf Mütevellîleri gibi her birini kabz ve tesellüm ve tasarruf eyledi dedikde ğıbbe't-tasdiki'ş-şer'î vâkıf-ı mûmâileyh evkâf-ı mezbûrelerinden rucû' ve Mütevellî-i mezbûr ile husûmet ve niza'a şurû' idüb vakf-ı akâr ve ziyâ' inde'l-imâmi'l-Azam ve'l-hümam-ı efham Ebu Hanife el-Kûfî cûziye bi'l-hayr ve kûfî Hazretleri katında eğerçi sahih lakin hil'at-ı luzûmu lâbis olmadığından gayri vâkıfın menfeat-ı vakfından nefsine şartı imam-ı Muhammed Hazretleri katında mubtıl-ı vakf olmağın emlâk-ı mahdûde-i mezbûru ke'l-evvel mülküme istirdad murad iderim deyu Mütevellî-i mûmâileyh ile muhaseme ve niza' edecek Mütevellî-i reşid cevâb-ı sedide tasaddî idüb eğerçi evkâf-ı mezbûrede hal-i vâkıf-ı mûmâileyhin bast ettiği minvâl üzredir lâkin ekser eimme-i a'lâm ve ecille-i kirâm katlarında vakf-ı akâr lâzım idüği mahâll-i iştibah olmadığından mâada Hazreti imam Ebu Yusuf Yakub bin İbrahim re'y-i hatirlerinde vâkıfın nefsine şartı dahi olursa mücerred "vakaftü" kavli müstelm-i luzûm olmağın binâen alâ zâlike evkâf-ı mezbûrenin sıhhat ve luzûmuna hüküm taleb iderim deyu terâfu'larından imâm-ı mûmâileyh fâdat sicâli'r-rahmeti aleyh Hazretleri re'y-i şerîfi ve sâir cumhûr-u eimme-i HaneFîyye Ekremehumullâhu Te'âla bi-eltâFîhi'l-celiyye ve'l-haFîyyeden "el-vakf izâ sahha lezime" denilerek kavl-i münifi üzre vakf-ı mezbûrun mes'ûlen bi'l-hüküm sıhhat ve lüzûmuna hüküm ve kaza olmağın cemi'i akârât-ı mahdûde-i mezbûre-i vakf muhkem ve müebbed ve habs-i mübrem ve muhalled ile vakf olmağın nakz ve nakizine mecâl muhal ve tebdil-i usûlu mümteniu'l-ihtimâl oldukdan sonra vâkıf-ı mûmâileyh Ebu Bekir Ağa ibni İbrahim Ağa meclis-i şer'î şerîf lâzımi't-teşrifde vakf-ı sâlifü'l-hüküm ve'l-beyâna Mütevellî eylediği fahru'l-müderrisini'l-kiram mezkur İsmail Efendi muvâcehesinde takrir-i kelâm ve ta'bir-i ani'l-merâm idüb işbu vakfiyyemde şerh ve beyân olunduğu vech üzre akâr-ı mahdûde-i mevkûfemin gallâtından cihât-ı muayyene ta'yin eylediğimden mâada tevliyet-i vakf-ı mezbûrumu sâlifü'z-zikr İsmail Efendiye şart ve Kogacıdede Mahallesi'nde vâki' hudûd ve müştemilâtı bâlâda mezkur olan menzil-i kebiri icâre-i muaccele-i misliyle ve yevmî altı akçe ücret-i müeccele ile

icâr ve muaccelesi ba'de'l-kabz muaccele-i mezbûre ile vakfıma akâr-ı müteferrikama iştira ve evkâf-ı mezkûreme zamm ve ilhâk olunmasın şart etmişidim binâen alâ zâlik merkûm İsmail Efendi dahi menzil-i kebir-i mezkûru şart-ı mezkûr üzre yevmî altı akçe müeccele ve on beş bin kuruş icâre-ı muaccele el-Hac Abdurrahman nam kimesneye icâr edüb muaccele-i mezbûreyi bi't-tevliyye merkûm el-Hac Abdurrahman'dan ba'de'l-kabz meblağ-ı merkûm on beş bin kuruşun beş yüz kuruşuna mahmiyye-i Kostantiniyye'de Aksaray kurbunda Koğacıdede Mahallesi'nde vâki' bir tarafdan Şaban Ağa hanesi ve ba'zen vakf odalar ve bir tarafdan Koğacıdede vakfı ve iki tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd iki bi'r-i mâ ve eşcâr-ı müsmire ve ğayr-ı müsmire ve üç tarafdan taş divarı müştemil tûlen ve arzen be hisâb-ı terbi-i bin iki yüz zirâ' bostanı iştirâ ve altı bin kuruşuna dahi yine mahmiyye-i mezbûrede ba'zen Koğacıdede Mahallesi'nde ve ba'zen Çakır Ağa Mahallesi'nde vâki' etrâf-ı erbaadan benim vakfım olan sâbiku'z-zikr menzil-i kebir ve ba'zen yine benim vakfım olan bostan ve ba'zen Balıkcı oğlu Mustafa tasarrufunda olan vakf arsa ve ba'zen Süleyman Çavuş tasarrufunda olan vakıf arsa ve ba'zen yine benim vakfım olan üç bab hane ki Koğacıdede Mahallesine açılur kapuya gelince ve ba'zen Hüseyin Ağa tasarrufunda olan Çinili menzil demekle ma'rûf menzil ve mekteb ve Abacı el-Hac Mehmed menzili ve tarîk-i hâsa açılur bostan kapusuna gelince ve ba'zen Hüseyin Ağa tasarrufunda olan haneden Aksaray çarşusuna açılan Gureba Hüseyin Ağa vakfından kapuya gelince ba'zen Aksaray tarafında olan dekâkin ve değirmen arsasına gelince ve Manastırî el-Hac Mehmed Ağa menzili ve Horasancı dükkânı ve el-Hac Abdi menzili ve ba'zen türbe ve mekteb kapuya gelince ki etrâf-ı erbaadan hudûd-u mezkûre ile mahdûd ve içinde fevkânî ve tahtânî kârgir taş odalar ve zîr-i zemin mahzen ve bir kebir bostan kapusu mea havz ve on aded bi'r-i mâ ve eşcâr-ı müsmire ve ğayr-i müsmireyi müştemil kebir bostanı iştira ve üç bin kuruşuna dahi Mirahor Hamamı kurbunda Çakırağa Mahallesi'nde vâki' etrâf-ı erbaadan harameyn vakfımdan tasarrufunda olan arsa ve keresteci dükkânı ve Hasan Yazıcı menzili ve Terlikci menzili ve tarîk-i âm ile mahdûd bir bab fevkânî ve tahtânî odaları ve birer kenifi müştemil bir birine muttasıl yedi bab odaların altısı bir kapu içinde ve biri tarîk-i âm olub tahtında bir kahveci dükkânı ve bir camcı dükkânı.

Ve yine bir kahveci dükkânı ve bir terzi ve bir berber dükkânı ve bir manav dükkânı ki dekâkin-i mezkûre ile mezbûr yedi odaları iştira ve yedi yüz kuruşa dahi yine zikr olunan Koğacıdede Mahallesi'nde vâki' iki tarafdan yine kendi vakfım olan bağçe ve bir tarafdan Balıkcıoğlu Mustafa tasarrufunda olan vakf menzil ve ba'zen vakf bostan ve

bir tarafdan tarîk-i hâs ile mahdûd fevkânî ve tahtânî iki bab odalar ve bi'r-i mâ ve cüneyneyi müştemil menzil ile yine mahall-i mezbûrede vâki' iki tarafdan vakf bostan ve bir tarafdan Süleyman Çavuş tasarrufunda olan menzil ve bir tarafdan tarîk-i hâs ile mahdûd bir bab fevkânî ve bir bab tahtânî odayı müştemil menzili iştira ve bin yedi yüz kuruşuna dahi Kumkapu dahilinde nişancı Paşa hamamına muttasıl bir tarafdan zikr olunan nişancı Paşa vakfından İsmail Efendi tasarrufunda olan bağçe ve bir tarafdan Zeyneb Hatun tasarrufunda olan vakf menzil ve ba'zen Tuhfe Hatun tasarrufunda olan menzil ve iki tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd zikr olunan nişancı Paşa hamamının suyundan fazla ma'lûmü'l-miktar su ve tûlen ve arzen bi-hesâb-ı terbii bin dört yüz on bir zirâ' arsa üzerinde mağrus eşcâr-ı müsmire ve ğayr-ı müsmireyi hâvi bağçeyi iştirâ ve üç bin kuruşuna dahi yine Kumkapu dahilinde Muhsine Hatun Mahallesi'nde vâki' bir tarafdan Ebu Bekir Ağa tasarrufunda olan odalar ve bir tarafdan Korkmazoğlu Hacador ve bir tarafdan Bebi nam Ermeniler mülkleri ve bir tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd tûlen ve arzen be-hesâb-ı terbii dört yüz elli zirâ arsa üzerinde mebni fevkânî ve tahtânî on beş aded odalar ve tahtında bir bakkal dükkânı ve bir bi'r-i mâ ve sokak kapusunu müştemil odaları iştirâ ve yüz kuruşuna dahi sâlifü'z-zikr Koğacıdede Mahallesi'nde ve benim vakfım olan mektebin tahtında vâki' bir bab mahzeni iştira itmekle min haysu'l-mecmû' on beş bin kuruşa emlâk-i mahdûde-i mezkûreyi vakf-ı merkûmun müsteğallâtı olmak üzre vakfım içün iştira ve kabz ve semenlerini teslim ve emlâk-ı mezbûreyi vakfıma ilhâk itmekle emlâk-ı mahdûde-i mezbûre-i vakfımın müsteğallâtından olub meblağ-ı mezbûr on beş bin kuruşu ber minvâl-i muharrer vakfım içün akâr iştirâsına sarf etmekle Mütevellî-i mûmâileyh yedinde meblağ-ı mezbûrdan bir şey bâki kalmayub lâkin şurût-u vakf-ı mezbûrumun merraten ba'de uhra tebdil ve tağyiri yedimde olduğuna binâen ancak tevliyet-i mezbûreyi mûmâileyh İsmail Efendiye şartımdan rucu' edüb ŞÖYLE ŞART EYLEDİM Kİ;

Vakf-ı mezbûre madem ki lâbis-i libâs-ı hayat oldum kendim Mütevellî olub benden sonra evlâdımın ve evlâd-ı evlâdımın ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdımın batnen ba'de batnin zukûrunun aslah ve erşedi Mütevellî olub aslah-ı zukûr bulunmaz ise aslah-ı evlâd-ı inas Mütevellî ola ve evlâd münkariz olursa uteka ve utekatımın ve ba'dehum evladlarının şart-ı mezkûr üzre aslahı Mütevellî olub ba'de'l-inkirâzi'l-küll emr-i tevliyet re'y-i hâkimü'ş-şer'e müfevvez ve tarih-i kitaba gelince vakifîyyelerime dahil olan mecmû-u müstegallât-ı vakfın bâlâda iki mahalde tenbihi murûr eylediği üzre değirmen ve bağçe ve bostan ve mahzen makûlesinden olanları icâreteyn ile icâr olunmayub sal be sal

icâre-i sahiha ile icâr oluna ve müsteğallât-ı vakfımı istibdâla kat'a müsaade olunmayub istibdâldan imtina oluna ve müsteğallât-ı vakfımdan minvâl-i meşrûh üzre şehriyye ve senevî hâsıla olan ğallât ile bi'l-icâreteyn icâr olunan müsteğallâtdan hâsıla olan ğallât-ı vakfiyyemde tahrir olunduğu vecih üzre cihât-ı muayyeneye şurût-u sabıkam üzre sarf olundukdan sonra fazla-i vakfım evlâdımın ve evlâd-ı evlâdımın batnen ba'de batnin zukûr ve inâsına ale's-seviyye tevzi' olunub fevt olanların hisseleri bâkîsinin hissesine zamm oluna ba'dehum uteka ve utekâtım ve ba'dehum evlâd-ı evlâd-ı evladları beyinlerinde kezâlik zukûr ve inâsı müsavi olmak üzre tevzî olunan ve tamirât-ı vakfım cihât-ı muayyeneye takdim olunub dâima ma'mûr olmasına ihtimam olunan ve şurût-u mezkûreye riayet-i müteazzire olur ise ğalle-i vakıfım mutlaka fukarâ-i müslimine sarf olunan ve bundan sonra dahi şurût-u vakfımın merraten ba'de uhra tebdil ve tağyiri yedimde ola deyu şart ve tayin eyledim dedikte Mütevellî-i mûmâileyh dahi vâkıf-ı müşârunileyh kelimât-ı meşrûhasında tahkik ve tasdik eylediğinden mâada evkâf-ı mezbûrun evkâf-ı mezbûresinde şurût ve kuyudunun merraten ba'de uhra tebdil ve tağyiri yedinde olduğu mestûr ve mukayyed olmağın kıbel-i şer'den ba'de't-tenfiz mâ vakaa bi't-taleb ketb olundu. Hurrire fî ğurre-i Cemâziye'l-âhire li-sene sittin ve selâsin ve mie ve elf. (1136).

Ş U H U D U ' L – H A L;

-Fahru'l-mevâlii'l-izam İlmi Ahmed Efendi.-Fahru'l-mevâlii'l-izam Râzî Abdullatif Efendi.-Fahru'l-emâsil el-Hac Abdulbâkî Ağa ibni el-Hac Mehmed.-Umdetü erbâbi't-tahrir ve'l-kalem Habeşizade Abdurrahim Bey Efendi Tezkire-i evvel.-Umdetü erbâbı't-tahrir ve'l-kalem Haşim Efendi Tezkire-i sâni.-Kâdı Mehmed Efendi bin Veliyüddin.-Baklalı İmamı Ahmed Efendi.-Osman Efendi bin Ömer Efendi İmam-ı Çakır Ağa.-Sultân Bayezid imamı İbrahim Efendi ibni Mehmed Efendi.-Şeyh Ahmed Efendi vaiz-i Hatüniye.-Mehmed Efendi ibni Abdurrahman.-Hasan Efendi ibni Ahmed Efendi İmamı Câmi-i Mehmed Paşa.-İbrahim Efendi ibni Receb müezzin-i Koğacıdede.-el-Hac Mustafa Efendi imam-ı Koğacıdede.-Ali Ağa ibni Abdullah.-Molla Mehmed bin İbrahim.-el-Hac Esad bin Hüseyin.-Molla Ahmed bin el-Hac Esad.-Yusuf Çelebi ibni Abdullah.-Molla Mustafa bin Mehmed.-Molla Mustafa bin Mehmed Efendi.-Molla Mehmed Emin bin eş-Şeyh Ahmed Efendi.-Molla Mehmed bin el-Hac Esad.-Süleyman bin Abdullah.

7.2. 24 Nolu defterin 36. sayfa 28. sırasında kayıtlı İstanbul'da "Ebubekir Paş bin İbrahim Ağa Vakfı"na ait 1137 tarihli Mükerrer belgenin yeni harflere çevirisidir.

Mâ cerâ fîhi mebarrâtü'l-kalemi'l-müzebber Alâ hadâyık-ı sahayif-i zâlike'l-kitâbi'l-muhabber Min mecmai'l-miyâhi sahihi'l-mu'teber Erdellâhu vâkıfehu semmâ's-Sıddike'l-ekber Min beyni sâhibi'l-kevser Harrarahu'l-abdü'l-ekalli'l-ahkar Abdurrahman el-Kâdı bi-medine-i Kostantiniyyeti'l-Mahmiyye. Ğufire lehu veli eslâfi veli ahlâfi.

Gülben gülşen-i ünvân-ı kitâb cedâvil-i sipası zati bî şerik ile Taravetyâb ve kasr-ı mualla revâki ulûki müstetâb selsebil-i salavât-ı müteselsili'l-vurûd zât-ı Hazret mazhar-ı levlâk ile müveşşah ve pûrtab kılındıkdan sonra sebeb-i çekîdeki mizâb-ı hâme-i hayr ihtivâ ve bâis-i tekâtür-u sehab-ı kilk-i ber intima oldur ki zübde-i erkân-ı divân-ı meali şân ve kudvet-i ashâb-ı mecidd mekârim nişân hâlen devlet-i Aliyye Çavuş başısı Ebu Bekir Ağa ibni İbrahim Ağa Hazretleri meclis-i şer'î müessisü'l-bünyânda vakf-ı âti'z-zikri tescil ve tekmil içün Mütevellî ta'yin buyurdukları birader zade-i meâli gevher zübde-i müderrisin-i fezâil güster faziletlü İsmail Efendi ibni'l-merhûm el-mebrûr Osman Ağa Hazretleri mahzarında icrâ-i selsebil takrir ve indâh-ı hadikâ ta'bir edüb Havas-ı Aliyye kazasında Cebeci karyesi kurbunda İskartin dimekle ma'rûf mevzîde kimesnenin mülkü ve dahil-i harimi olmayan mahallerde bi'l-izni's-sultânî hafr-ı âbâr ve tahaccür ve tahsis ile cem-i âb-ı hoşgüvar idüb nâzır-ı mâ ve sâir rahâbiler vezn ve ayarı üzre mâlik olduğum on dokuz masura mâ-i lezizin dört masurası merhûm cennet mekân Firdevs âşiyân Sultan Mehmed Han tâbe serâhu Hazretlerinin su lağımı yoluna bâ izni'l-Mütevellî ilhâk olunmağla hakk-ı mecrâya tahsis ve bâki on beş masurasının on masurasını hasbeten lillâhi Te'âla el-Ğaffar ve taleben li-şefeat-ı rasûlihi'l-muhtar vakf ve ifraz ve kanavât-ı müsennât ile ihraz edüb ŞÖYLE ŞART EYLEDİM Kİ;

Mâ-i mezkurda mahmiyye-i İstanbul'da Kumkapıda İbrahim Paşa Câmi-i şerîfi kurbunda merhum biraderim Osman Ağa hayatında mahmiyye-i mezburede vâki' menzili tahtında binâ eylediği çeşmede iki masura su cârî ola ve Aksaray kurbunda Koğacıdede Mahallesi'nde vâki' kendi menzilime muttasıl binâ ve vakf eylediğim çeşmenin asıl suyundan mâada mâ-i mezkurdan üç masura su-i cârî ola.

Ve yine mâru'z-zikr Aksaray kurbunda Çakır Ağa Mahallesi'nde binâ eylediğim mekteb-i şerîf ile menzilimin beyninde müceddeden binâ ve vakf eylediğim çeşmede mâ-i mezburdan dört masura su cârî ola.

Ve yine menzilimin ittisalinde vâki' mekteb-i sebilinde asıl suyundan mâada mâ-i mezkurdan bir masura su cârî ola ve Koğacıdede Mahallesi'nde binâ olunan çeşmenin su yolu müşterek olub iki su bir birinden icra oluna ve Taşrada olan ta'mir iktizâ eden merammat taraf-ı vakf-ı evvelden verilüb ve vakf-ı evvelim müsteğallâtından yevmî iki akçe su nâzırı olanlara ve yirmi iki akçe mârru'z-zikr Çakır Ağa Mahallesi'nde vâki' çeşmenin su yolcusuna ve yevmî iki akçe dahi Ayasofya-i kebir Câmi-i şerîfinin su yolları içün taşra bölük başısı olanlara vazîfe verilüb murûr-u eyyâm ile şurût-u mezkûreye riayet müteazzir olursa mutlaka vakf fukarâ-i müslimin ola ve şurût-u mezkûrenin dahi bi'd-defât tebdil ve tağyiri vâ beste benân-ı irâdetim ola deyu tebyin-i şurût ve ta'yin-i kuyud buyurduklarından sonra vâkıf-ı müşârunileyh vakf-ı mütearef-i mezkûrda Mütevellî-i müşârunileyh ile alâ mâ hurrire fi'l-kütübü'l-fıkhiyye ba'de'l-istirca' ve'l-murafea hâkim-i muvakkı' sadr-ı kitâb Hazretleri dahi vâkıf-ı mezkûrun ve luzûmuna alâ kavl-i men yerâhu hükm-ü sevâb itmeğin vakf-ı mezbûr sahih ve mütehattim oldu "femen beddelehu ba'de mâ semîahu fe innemâ ismuhu alellezîne yubeddilûnehû innallâhe semî'un alîm" ve ecru'l-vâkıfı Ale'l-Hayyi'l-Cevâdi'l-Kerim cerâ zâlike ve hurrire fi'l-yevmi'l-aşar min şehr-i Rebiulevvel li-sene seb'un ve selâsin ve mie ve elf.(10 Rebiulevvel 1137.)

7.3. 24 Nolu defterin 44. sayfa 34. sırasında kayıtlı İstanbul'da "Ebubekir Paşa bin İbrahim Ağa Vakfı"na ait 1150 tarihli Mükerrer Belgenin yeni harflere çevirisidir.

Mâ hüve'l-muharreru fihi el-mukarrar fî metavîhi cerâ ledeyye ve tekarrara beyne yedeyye nemekahu'l-fakiru ileyh azze şanuhu Mehmed Emin el-Kâdı bi-Kostantiniyyeti'l-Mahmiyye. Ğufire anhu.

Hâlen Cidde-i Ma'mûre muhafızı Vezir-i ruşen zamîr saâdetlü el-Hac Ebu Bekir Paşa Hazretlerinin mahdûm-u mükerremleri umdetü'l-müderrisini'l-kirâm Numan Beyefendi Hazretlerinin taraf-ı bâhiri'ş-şerîflerinden husûs-u âti'z-zikre vekil oldukları vech-i şer'î üzre sabit olan fahru'l-akran Mustafa Ağa ibni meclis-i şer'î şerîfde mûmâileyh Hazretlerinin evkaflarına Kâimimakâm-ı Mütevellî olan umdetü'l-mevâli'l-izam İsmail Efendi ibni Osman Ağa Hazretleri mahzarlarında bi'l-vekâle ikrâr-ı tâm ve takrir-i kelâm edüb müvekkil-i mûmâileyh Numan Beyefendi Hazretlerinin akd-i ati suduruna

değin yedinde mülk ve hakkı olub mahmiyye-i İstanbul'da Horhor çeşmesi kurbunda Kazılminare Mahallesi'nde vâki' bir tarafdan Çaşnigir zade Süleyman Çelebi menzili ve bir tarafdan kilâri Ahmed Çelebi arsası ve bir tarafdan mahalle-i mezbûre imamı (boşluk) Efendi menzili ve bir tarafdan tarîk-i âm ile mahdûd tûlen ve arzen bi-hisâb-ı terbii (boşluk) dahiliyyede tabaka-i ulyada üç bab oda ve bir kilar ve bir suffe ve bir kenif ve vüstâda üç bab oda ve bir kiler ve bir sofa ve bir taş oda ve kenif ve süflada bir hamam ve cemekân ve matbah ve kömürlük ve bir zîr-i zemin mahzen ve kenif ve zât-ı eççâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire bağçe ve hâriciyyede tabaka-i ulyada beş bab oda ve bir divanhâne ve kiler ve sofa ve kenif ve vüstada sekiz bab oda ve dehliz ve kenif ve süflada iki sağir oda ve bir kapucu odası ve bir kârgir su hazinesi ve kömürlük ve arpa anbarı ve bir ahur ve iki kenif ve havluyu müştemil mülk menzilini bi-cümleti't-tevâbi' ve'l-levâhık ve kâffe-i hukuk ve'l-merâfık vâlid-i macidim müşârunileyh Ebu Bekir Paşa Hazretlerinin vakfına ilhâk içün tarafeynden icâb ve kabülü hâvi bey'i kati ile Kâimimakâm-ı Mütevellî mûmâileyh İsmail Efendi Hazretlerine sekiz bin kuruşa bey' ve teslim eylediğimde mûmâileyh dahi vakf-ı mezbûra akar olmak üzre yedinde olan mâlı vakf-ı mezbûr ile bi't-tevliye bervech-i muharrer iştira ve tesellüm ve kabz eylediğinden sonra semen-i mezbûr sekiz bin kuruşu bi't-temam ve'l-kemâl ahz ve kabz eyledim ba'de'l-yevm menzil-i mahdûd-u mezburda mîr-i mûmâileyhin kat'an alaka ve medhali kalmayub vakf-ı mezbûrun müsteğallâtından olmuştur. Dedi dedikde ğıbbe't-tasdiki'ş-şer'î mâ hüve'l-vâki' bi't-taleb ketb ve tahrir olundu. Fi'l-yevmi's-sadisi ve'l-işrin min Zi'l-Hicceti'ş-Şerîfe li-sene hamsin ve mie ve elf.(1150).

7.4. 24 Nolu defterin 45. sayfa 35. sırasında kayıtlı İstanbul'da "Ebubekir Paşa Vakfı"na ait 1152 tarihli Mükerrer Belgenin yeni harflere çevirisidir.

Mâ tahkîhi hâtîke's-sutûr ve yervîhi zâlike'r-rakki'l-menşûr mine'l-hükmi bi-sıhati'l-vakfı ve luzûmihi fî husûsihi ve umûmihi kemâ beyyenehu hâze't-tafsîli'l-muntavi ale't-tescîl sadara mine'l-fakiri ileyhi subhânehu Ahmed Şeyhzade el-müfettiş bi Evkâfi'l-Harameyni'l-Muazzameyn. Ğufire lehuma.

Hezâr sitâyiş ve sipas-ı bî kıyâs ve bî şumâr hamd-i ihlâs esas ve kabül-ü istînâs bâdi-i mebadi-i âlem ve bâni-i mebani-i Âdem ol meliki zi'l-celâli ve'l-ikrâm ve vâkıf-ı küll-i hâl olan sultân-ı zi'l-kıdem Celle mülkühü ve sultânuhu Hazretlerinin cenâb-ı mukaddes ve münezzehine ki kâffe-i kâinâtı bedi ve cemi-i ulviyat ve süfliyatı nizâmı bedi' ve uslûb-u meni' üzre ihtirâ eyleyüb her ahadi vahdâniyet ve rubûbiyetine burhân-ı bâhir

eyledi ve kitâb-ı vâcibü't-tekrim inzâlıyla e'mâlı bir ve ihsân ve ef'âl-ı hayrâtı hisân inşâsına tahrîd ve tahrîs edüb ashâb-ı hasenât ve erbâb-ı mebarrâtın yevm-i suâl ve cevabda ecrini bî nihâye ve sevâbını vâfir eyledi ve râh-ı kavîme hidâyet ve sırât-ı müstekîme delâlet içün mürselînden mihter-i ebniyâ ve bihter-i asfiyâ-yı istafâ edüb kâffe-i ümem ve âmme-i beni ademe nûr-u şer'-i mübîni zâhir eyledi ve adidi hisâb-ı bediha ve yesrib ve rimâl-i beriyye bel zerrât-ı şemsiyye ve nucûm ve kameriye salât-u salavât-ı vâsılât ve tuhaf-ı tahiyyât-ı mütevassılât fatihâ-i sûre-i nubüvvet ve hâtime-i nüshâ-i risâlet tûtî-i nevâ-yi "ve mâ yentiku ani'l-hevâ" mu'ciz-i edâ-yı "in hüve illâ vahyun yuha" şefî-i müşeffi-i rûz-i cezâ Ebu'l-Kasım Muhammedini'l-Mustafa aleyhi's-salâtu ve's-selâm mâ tala'at şemsü'l-eyyâm Hazretlerinin merkad-ı münevver ve meşhed-i muattarlarına olsun ki vucûd-u şerîfi nizâm-ı cihâniyâna bâis olmağın dalilân-ı evdiyye-i taleb olanları levâmi-i envâr-ı şer'î mübîn ile subûl-u selâmete hidâyet ve davet eyledi ve adimü'l-hasri ve'l-ihsân rıdvân-ı rabb-i müteal cümle-i âli ferhunde hâl ve hucestemâl ve zümre-i ashâb-ı iffet nisablarına ki teksiri meâlimi hayrât-ı celiyye ve meberrât-ı aliyye bâbında her biri ciddi beliğ ve sa'yi bi diriğ eyledi Rıdvanullâhi Te'âla aleyhim ecmain;

Emma ba'dü; İşbu sahife-i sahihâ-i şer'iyyetü'l-mebânî ve nemikâ-i enife-i mer'iyyetü'l-meânînin tahrir ve inşâ ve tastir ve imlâsına bâis ve badi oldur ki bi'l-fiil Bender-i Cidde-i Ma'mûre muhafızı dustûr-u mükerrem ve müşir-i müfehham vezir-i Asaf Nazîr müşir-i müştera tedbir talebü'l-hasenâti'l-amime ve kâsibi'l-meberrâti'l-cesîme devletlü saâdetlü el-Hac Ebu Bekir Paşa yesserallâhu mâ yerûmu ve mâ yeşâ ibni'l-merhum (boşluk) Hazretlerinin taraf-ı eşreflerinden husûs-u âti'z-zikre vekilleri olduğu nehc-i şer'î ve tarîk-i mer'î üzre şer'an sâbit ve subût vekâletine hükm-ü şer'î lâhik olan fahru'l-emâsili ve'l-akrân Mustafa Ağa ibni (boşluk) meclis-i şer'i şerîfi şâmihu'l-imâd ve mahfel-i dîn-i münif-i râsihu'l-evtâdda müvekkil-i müşârunileyh Hazretlerinin beraderzâde-i meâli gevherleri olub evkâf-ı âtiyetü'l-beyânlarına li-ecli't-tescil veli itmâmi ve't-tekmil Mütevellî nasb ve tayin buyurdukları umdetü'l-mevâli'l-izam faziletlü el-Hac İsmail Efendi ibni'l-merhum Osman Ağa mahzarında bi'l-vekâle ikrâr-ı sahih-i şer'î ve itirâf-ı sarih-i mer'î idüb müvekkilim vezir-i nasfet semt ve müşârunileyh Hazretlerinin silk-i milk-i sahihlerinde münselike emlâklarından olub mârru'z-zikr Bender-i Cidde-i Ma'mûre'de bundan akdem müceddeden binâ ve ihya ve vakf buyurdukları câmi-î şerîf ve mabed-i latifin kurb-u bahrisi civârında fevkânî ve tahtânî ma'lûmü'l-hudûd iki bab menzillerini;

Ve yine Sarrâç Osman Efendi menzili dimekle ma'rûf menzile karib olub cânib-i kıbelîsinde vâki' iki bab tahtânî menzilini ve cânib-i bahrisinde vâki' kezalik iki bab tahtânî menzilini;

Ve yine Şeyh Hamza nam mevzia karîb olub cânib-i kıbelîde tahtânî iki bab ve cânib-i bahride kezâlik iki bab menzilleri ile cânib-i şâmide kezâlik tahtânî sekiz bab menzillerini ve kezâlik cânib-i şâmide vekâlenin taşra civârı ittisalinde vâki' yedi aded buyûtu ve cânib-i kıbelîde vekâle-i merkûmenin bab-ı sanisi civârında vâki' fevkânî ve tahtânî beş aded buyûtu ve yine vekâle-i merkûme derûnunda cânib-i Yemenî ve bahride kezâlik fevkânî ve tahtânî on iki aded mesâkin-i şer'iyye ta'bir olunur odalarını;

Ve yine vekâle-i merkûme derûnunda cânib-i şâmîde vâki' fevkânî on aded odayı;

Ve yine vekâle-i merkûme derûnunda tabaka-i süflada cânib-i şâmide sekiz aded ve cânib-i Yemenîde sekiz aded ve cânib-i kıbelînde sekiz aded ve cânib-i bahride sekiz aded mahazini;

Ve yine vekâle-i merkûme derûnunda dört aded mutahhare-i;

Ve yine vekâle-i mezbûrenin bab-ı bahri karşusunda vâki' bir bab sağir bevvab odasını;

Ve yine vekâle-i mezbûrenin bab-ı bahrisinin sağ tarafında tahtânî beş aded dükkânları;

Ve yine vekâle-i merkûme hâricinde bab-ı bahri cıvarına muttasıl tahtânî iki aded dükkânlarını;

Ve yine vekâle-i merkûme köşesi civârında iki aded dükkanlarını;

Ve yine vekâle-i mezbûrenin cânib-i Yemenîsinde Hindi Zokağı nam mahalde vekâleye muttasıl bir sırada vâki' tahtânî on sekiz aded dükkanlarını ve civâr-ı mezkûrede vâki' köşede bir bab dükkânını ve sâlifü'z-zikr Cidde-i Ma'mûre kal'ası hâricinde taraf-ı şâmide vâki' tahdîd ve tavsifden müstağni sahrınç Biberci dimekle ma'rûf sahrıncını ve zanbûk tabir olunur deryada üç aded kayıklarını hasbeten lillâhi's-samed ve taleben li-merdât-i rabbihi'l-ahad vakf-ı sahih-i müebbed ve habs-i sarih-i muhalled ile vakf ve habs edüb evveline ilhâk ve idrac idüb ŞÖYLE ŞART EYLEDİ Kİ;

Zikr olunan menâzil ve dekâkin ve odahâ ve vekâle-i hasbe'l-mu'tâd yed-i Mütevellî ile icâr olunub hâsıl olan ğalle ve menafîi bundan akdem câmi-i şerîf içün olan vakf-ı evvelimin vakfiyyesinde ta'yin eylediğim vech üzre harç ve sarf olunub fazlası ile evkâf-ı sâlifü'l-beyânın tevliyeti müddet-i hayatta oldukca bana meşrûta olub bi-

emrillâhi Te'âla kazâ-i nahb eylediğimde fazla-i merkûme ile tevliyet-i mezkûre dâru's-saltanati'l-Aliyyede vakf ve ihya eylediğim Mekteb-i şerîfe ve çeşme-i nazifin vakfiyyesinde ta'yin ve tebyin ve tertib eylediğim şurûta müraat olunub ol vakfiyyede tastir olduğu tertib üzre meşrûta ola ve mârru'z-zikr Cidde-i Ma'mûre kal'ası Kethüdâları olanların gerek benim zamanımda ve gerek benden sonra zikr olunan evkâfıma dahi Mütevellî vekili olalar ve tebdil ve tağyir ve taklil ve teksir-i vakf merraten ba'de uhra yedimde ola dedi deyu tayin-i şurût ve tebyin-i masârıf ve kuyud edüb menâzil-i mezkûre ve dekâkin-i merkûme ve vekâle-i mezbûre ve odahâ-i sâire-i muharrer-yi fâriğan ani'ş-şevâğil Mütevellî-i muma ileyh faziletlü işbu el-Hac İsmail Efendiye bi'l-vekâle def' ve teslim eylediğimde ol dahi vakfiyyet üzre ahz ve kabz ve sâir evkâf Mütevellîleri gibi tasarruf eyledi dedikde ğıbbe't-tasdiki'ş-şer'î vekil-i müşârunileyh inân-ı kelâmını semt-i âhere sarf olub Mütevellî-i mûmâileyh ile müterâfian olduklarında beyinlerinde rucû' ve imtina' cerayânından sonra her biri mübteğasınca fasl u hasma taliban olduklarında hâkim-i muvakkı'-i sadr-i kitâb tûbâ lehu ve hüsn-ü meâb Hazretleri mennâun li'l-hayr olmakdan hazer ve te'bid-i mebâni-i vakfı evlâ ve ahra görüb âlimen bi'l-hilâfi beyne'l-eimmeti'l-eşrâf zikrolunan menâzil ve dekâkin ve odahâ ve vekâlenin vakfiyyetine ve zımnında olan şurût ve kuyudun sıhhat ve lüzûmuna alâ kavl-i men yerâhu hükm-ü sahih-i şer'i ve kazâ-i sarih-i mer'i itmeğin min ba'd nakz ve tağyiri mümteniu'l-ihtimâl oldu "femen beddelehû ba'de mâ semiahû fe innemâ ismuhû alellezîne yubeddilûnehû innellâhe semîun alîm" cerâ zâlike ve hurrire fî ğurre-i Şabani'l-mu'azzam li-sene isneyn ve hamsin ve mie. ve elf. (1152)

7.5. 24 Nolu defterin 67.sayfa 50.sırasında kayıtlı İstanbul'da "Ebubekir Paşa bin İbrahim Ağa Vakfı"na ait 1169 tarihli Mükerrer Belgenin yeni harflere çevirisidir.

Uhbirtu bi mâ fihi min tayini'l-vezâyifi ve'ş-şurûti ale'n-nemâti'l-meşrûhi ve'l-mebsût lâ zâle'l-vâkıfu sâiyen fi'l-hayrât nâviyen rızâi rabbi'l-ka'beti ve'l-kâinat harrarahu'l-fakiru ileyhi subhânehu ve Te'âla Mustafa Tahir bi-müfettiş-i bi-Evkâfi'l-Harameyni'l-Muhteremeyn .Ğufire lehu ve li-Vâlideyhi.

Fâtiha-i makâl ve matla-i emr-i zîbâl oldur ki hamd-i hüdâ-yı vâkıfü'l-ahvâl ve şükr-ü ve senâ-yı zü'l-celâl ile Sultân-ı Enbiya Muhammedini'l-Mustafa aleyhi's-salâtü ve's-selâm Hazretlerine ve ashâb-ı kirâm ve âli fihamlarına salât ü selamdan sonra husûs-u âti'l-beyânın mahallinde ketb ve tahrir içün cânib-i şer'i enverden irsâl olunan Süleyman Efendi mahmiyye-i İstanbul'da Aksaray kurbunda Çakır Ağa Mahallesi'nde

vâki' derûn-u vakfiyyede mezkûru'l-ism zikri âti vakfın vâkıfı ve Hâlen nefs-i Antalya'da ikamet üzre olan devletlü saâdetlü el-Hac Ebu Bekir Paşa Hazretlerinin mahtum-u muhteremleri ser bevvâbin-i hazret-i şehriyâri umdetü'l-emâcidi ve'l-ekârim câmiu'l-mehâsini vel-mekârim izzetlü İskender Beyefendi hazretlerinin menziline varub zeyl-i vesikada muharreru'l-esâmî müslimin huzurlarında akd-ı meclis-i şer'î kavim eyledikde müşârunileyh Ebu Bekir Paşa ibni İbrahim Ağa Hazretleri taraf-ı âlilerinden zikri âti husûsu ikrara vekil olduğu kethudâ-yı muhteremleri el-Hac Ahmed Haşim Ağa ibni el-Hac Mehmed Ağa ve çukadarları Süzekci Mustafa Ağa ibni Abdullah şehadetleriyle sâbit ve subût-u vekâletlerine hükm-ü şer'î lahik olan müşârunileyh İskender Beyefendi meclis-i ma'kûd-u mezkurda bi'l-vekale ikrâr-ı tâm ve takrir-i kelâm idüb müvekkilim müşârunileyh el-Hac Ebu Bekir Paşa Hazretlerinin yedlerinde olub hatt-ı Hümâyun-u şevket-makrun ile muhallâ işbu derûn-u vakfiyye ve zamm-ı vakfiyye-i ma'mûlün bihaları nâtık olduğu üzre Mekke-i Mükerreme şerrefehallâhu Te'âla ilâ yevmi'l-ahire ve bender-i Cidde-i Ma'mûre'de vâki' vakıflarının rey' ve ğallesi fazlasından müşârunileyh hazretlerinin mümza ve mahtum defteri nâtık olduğu üzre Mekke-i Mükerreme fukarasından yüz on nefer fukaraya yüz on zer-i mahbûb-u muhtevi sikke-i hasene ve bender-i Cidde fukarasından elli nefer fukaraya yarımşar zer-i mahbubdan yirmi beş zer-i mahbub ki cem'an yüz otuz beş zer-i mahbubu Mekke-i Mükerreme ve Cidde-i ma'mûrede kaymakam-ı mütevelli olanlar fazladan yüz otuz beş zer-i mahbubu beher sene vakt-i Hac'da Devlet-i Aliyyeden surre emini olanlara tamamen teslim ve Mekke-i Mükerreme Kadısı ve Şeyhu'l-Harem olub Cidde-i Ma'mûre Valisi olan vüzerâ-yı izam hazerâtının ma'rifetleriyle müvekkilim müşârunileyh Hazretlerinin ta'yin ve tahsis buyurdukları Defter-i Müfredât mûcibince fukara-i Mekke-i Mükerreme ve bender-i Cidde fukarasına surre-i mezkûre meşrût olub tevzî ve taksim olunduk da fukarâ-yı Mekke-i Mükerreme ve bender-i Cidde'den surresini ahz edenlerin kabızlarını müş'ir Mekke-i Mükerreme Kadısı Efendi ve Şeyhu'l-Harem olanların mumzâ ve mahtûm defterleri Kâimimakâm-ı mezkûr yedleriyle Âsitânede Mütevellî olanlara gelüb taraf-ı vakıfdan hıfz oluna surre ta'yin olunan fukarâdan biri fevt olduk da mahlûl olan surresi Harameyn-i Muhteremeyn şurûtu üzre müstahakkından birine tevcih olunmak iktizâ eyledikde Şeyhu'l-Harem olanlar taraf-ı devlet-i Aliyye'ye arz ve Kâimimakâm-ı Mütevellî dahi İnhâ idüb nâzır-ı vakf devletlü Dâru's-Saâdeti'ş-Şerîfe Ağası Hazretleri arzıyla tevcih oluna sâlifü'l-beyân vakfiyye ve zamm-ı vakfiyyelerinde tasrih buyurulan şurût-u sâiresi kemâ kân

ibkâ ve mukarrer ve şurût-u muharrere-i mezkûre dahi dustûru'l-amel olunmak üzre ta'yin-i şurût ve tebyin-i kuyud buyurdular dedikde vâki'i hâli mevlânâ-yı mezbûr mahalline ketb ve tahrir ba'dehu mean ba's olunan ümenâ-i şer'le meclis-i şer'e alâ vukuihi İnhâ ve takrir itmeğin mâ vakaa bi't-taleb ketb ve imlâ olundu fi'l-yevmi's-sabi aşara Fî Muharremi'l-haram li-sene seb'ûn ve sittîn ve mie ve elf.1167.

Ş U H U D U'L-H A L;

-Ser bevvabin şehriyâri Mehmed Beyefendi ibni'l-merhûm.-Kağıd emini sabık Hüseyin Efendi.-Süleyman Bey ibni müşârunileyh Ebu Bekir Paşa.-Ümdetü'l-müderrisini'l-kiram Ömer Beyefendi el-müşârunileyh.-Salih Efendi ibni İsmail.-Hüseyin Bey ibni Abdullah.-Lala el-Hac Mehmed Lebne.-Teberdarlar kethudâsı el-Hac Ahmed.-Mehmed Samih Efendi. -Mehmed Efendi.-Süleyman Efendi -Ve Ğayrihim.

24 Nolu defterin 70.sayfa 53.sırasında kayıtlı İstanbul'da "Ebu Bekir Paşa bin İbrahim Ağa Vakfı"na ait 1169 tarihli Mükerrer Belgenin yeni harflere çevirisidir.

Uhbirtu bi mâ yahvîhi ve neffeztü bi mâ fihi ve ene'l-fakiru ilâ lutfi rabbihi'l-ğaniyyillatif el-Hac İbrahim Hanif el-müfettiş-i bi-Evkâfi'l-Harameyni'l-Muhteremeyn. Ğufire lehu.

El-Hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemin ve's-salâtü ve's-selâmü alâ rasûlihi Muhammedin ve âlihi ve sahbihi ecmain.

Husûs-u âti'l-beyânın mahallinde ketb ve tahriri içün taraf-ı şer'î şerîf-i enverden me'zûnen bi'l-hükm irsâl olunan el-Hac Nuh Efendinin Dâru's-Saltanâti'l-Kübra Kostantiniyyeti'l-Mahmiyyeti'l-uzma civârında kasaba-i Beşiktaş'da zahru'l-muhadderât tacu'l-mestûrat aliyyetü'z-zât safiyyetü's-sıfât Safiye Sultan Hazretlerinin yalı tabir olunur saray-ı âlilerinde akd eylediği meclis-i şer'î şerîf-i lâzımü't-teşrifde sabıkan Cidde Valisi olan sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât ve râğibü's-sadakat ve'l-meberrât vezir-i mükerrem müşir-i müfehham devletlü saadetlü el-Hac Ebu Bekir Paşa Hazretleri vakf-ı huceste vasf-ı âti'l-beyâna li-ecli't-tescil ve mâ lâ budde minhu olan her hakir ve celil içün Mütevellî nasb eylediği necl-i necibleri umdetü'l-emâcid ve'l-ekârim saâdetlü Süleyman Beyefendi Hazretleri mahzarında ikrâr-ı sahih-i şer'î ve i'tirâf-ı sarih-i mer'î kılub bin yüz altmış dokuz senesi şehr-i Ramazâni'l-mübareki ğurresiyle müverreh mahmiyye-i İstanbul'da Davud Paşa Mahkemesinde nâibü'ş-şer'î şerîf olan Hıfzi Halil Efendinin hâtt ve hatmini hâviye bir kıt'a huccet-i şer'iyye mantukunca bi tariki'ş-şira

silk-i milk-i sahihimde münselik olan mahmiyye-i mezbûrede defterdar Ahmed Çelebi Mahallesi'nde vâki' bir tarafdan Hasan odabaşı menzili ve bir tarafdan harameyni'ş-şerîfeyn vakfından olan menzil ve bir tarafdan ba'zen Fatma Hatun menzili ve ba'zen müezzin meşrûtası menzil ve taraf-ı rabii tarîk-i âm ile mahdûd fevkânî iki oda ve bir suffe ve tahtında bir matbah ve kenif ve cevânib-i erbaası taşdivarı ve havluyu muhtevi menzilimi bi cümleti't-tevâbi' ve'l-levâhık ve kâffeti'l-hukuk ve'l-merâfik hasbeten lillâhi Te'âla vakf-ı sahih-i müebbed ve habs-i sarih-i muhalled ile vakf ve habs edüb ŞÖYLE ŞART VE TA'YİN EYLEDİM Kİ;

Menzil-i mezbûr vakfiyye-i sabıkama zamm ve ilhâk olunub anda câri olan şurût ve kuyûd bunda dahi cârîye ola deyu ta'yin-i şurût ve tebyin-i kuyûd edüb menzil-i mezbûru fâriğan ani'ş-şevâğil Mütevellî-i mûmâileyhe teslim eylediğimde ol dahi bi't-tevliyye kabz ve tesellüm ve tasarruf eyledi dedikde ğıbbe't-tasdiki'ş-şer'î ve isra't-tahkiki'l-mer'î vâkıf-ı müşârun ileyh Hazretleri Mütevellî-i mûmâileyh beyinlerinde dâ'vâ-i rucû' ve istirdâd ve imtinâ cereyanından sonra mevlânâ-yı mûmâileyh âlimen bi'l-hilâfi'l-câri beyne'l-eimmeti'l-eşrâf ve'l-eslâf alâ kavl-i men yerâhu sıhhat ve lüzûmuna hüküm etmekle hükm-ü mezbûr tenfiz olunmağın min ba'd vakf-ı mezbûr sahih ve lâzım olub nakz ve nakizine mecâl muhal oldu cerâ zâlike ve hurrire fi'l-yevmi'l-hâdi ve'l-işrîn min Şevvali'l-mükerrem li-sene tis'a ve sittîn ve mie ve elf.1169.

Ş U H U D U'L-H A L;

-Teberdâr Hasan Ağa ibni Mehmed.-Haydar Ağa ibni Abdurrahman.-İbrahim Efendi ibni Veliyüddin.-Salih Efendi ibni İsmail.-Çukadar Selim Ağa ibni Abdullah.

7.6. BA. İrâde Evkaf, Vesika No.9, 1319/Ra/26.

Utufetlu efendim hazretleri

Evkaf-ı hümayun nezaret-i celilesinin şura-yı devlete havale olunan takriri üzerine maliye dairesinden tanzim ve melfufuyla beraber arz ve takdim kılınan mazbatada evkaf-ı mülhakadan Aksaray'da Çakır Ağa mahallesinde vaki Ebu bekir paşa mektep ve çeşmesinin hareket-i arzdan harab olan mahallerinin ber-muceb-i keşf münakasa on dokuz kuruş hesabıyla beş bin sekiz yüz kuruşla maktuan icra-yı tamirive meblağ-ı mezkûrun mevcud vakıftan olarak üç yüz on bir senesi bütçesi dâhilinde tesviyesi hususunun nezaret-i müşarünileyhaya havalesi lüzumu gösterilmiş olmakla ol-babda her

ne vechle irade-i seniyye-i hazret-ihilafetpenahi şerefsudur buyuruluyor ise mantuk-ı münifi infaz edileceği beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim.

Fi 15 rebiülevvel sene 319 fi 19 Haziran sene 317.

Maruz-ı çaker-i kemineleridirki

Reside-i dest tazim olup melfuflarıyla manzur-ı ali buyurulan işbu tezkere-i samiye-i sadretpenahileri üzerine mucebince irade-iseniyye-i cenab-ı hilafetpenahi şerefsudur buyurulmuş olmakla ol-babdaemir ve ferman hazret-i minleül emrindir.

Fi 26 rebiül evvel sene 319 ve fi 30 Haziran sene 317.

Şura-yı devlet

Maliye dairesi aded

812

Evkaf-ı hümayun nezaretinin şura-yı devlete havale buyurulan 26 muharrem sene 319 tarih ve yüz beş numrolu takriri maliye dairesinde senede kıraat olundu

Mealinde evkaf-ı mülhakadan Aksaray'da Çakırağa mahallesinde vaki Ebu bekir paşa mektep ve çeşmesinin hereket-i arzdan harab olan mahallerinin keşfi üzerine münakasası bi'l-icra tamirat-ı mukteziyenin mecidi on dokuz kuruştan beş bin sekizyüz guruşda talebi uhdesinde takrir etmiş ve vakıf-ı mezburun mesarif-i tamiriyeyi ifayaya kâfi mevcudu bulunmuş olduğundan bahisle maktuan icra için meblağ-ı mezkurun mevcud vakıftan olarak üç yüz on yedi senesi bütçesi dâhilinde tesviyesi istizan olunmuş olmakla ber-muceb-i istizan icra-yı iktizasının nezaret-i müşarün ileyhaya havalesi tezkere ve keşif defteriyle münakasa pusulası leffen takdim kılındı ol-babda emir ve ferman hazret-i minleilemrindir.

Fi 5 rebiülevvel sene 1319 ve fi 9 Haziran sene 318.

Bab-ı âli hazine evrakı

İdarat-ı seniyyeye mahsus melfufatın cetvelidir

Aksaray'da cafer ağa mahallesinde vaki ebu bekir paşa mekteb ve çeşmesinin icra-yı tamirine dair.

Baladaki irade-i seniyyenin melfufu bulunan evrakın envai

Şura-yı devlet maliye dairesinde mazbatadır.

Tarih 26 receb sene 319.

8. El-hac Süleyman Efendi Vakfına Dair Belgeler

8.1.VA. Evkaf Defteri 623, s.129, Sıra No.142.

623 numaralı defterin 129.sayfa 142.sırasında kayıtlı "el-Hac Süleyman Efendi İbni el-Hac Hüseyin Vakfı"na ait 1142 tarihli vakfiyyenin yeni harflere çevirisidir.

Vakf-ı merhum Hacı Süleyman Efendi an-hulefa-i muhasebe-i evvel der-mahalle-i Haydar-hane der-İstanbul kayd şude bâ-ferman-ı âli 24 Rebii'l-evvel sene 1142.

Mahmiyye-i İstanbul'da Muhtesib Karagöz Mahallesinde sakin iken ve sabıkan Devlet-i Aliyyede Başmuhasebe kalemi hulefasından iken bundan esbak intikal-i dar-ı beka eden daric-i medaric-i ğufran sahibü'l-hayrat ve'l-hasenat merkum el-Hac Süleyman Efendi ibni el-Hac Hüseyin hayatında merkume-i mükerreme "ve ma tukaddimü li-enfüsiküm min hayrin teciduhu indellah" mazmun-ı necâ mahvinin sebt-i sayfa ittifak ve serbast-ı defatir-i itkan etmekle ibka-i sadaka-i cariye azim ve ma bad mevtine izafet ile bu münire-i sadika hasım olub sabikan zi-bahş-i sadrıma yenbuu'l-Fadail Feyzullah Efendi Hazretlerinin âsâr-ı hassa-i kabüllerini imza ve hatimlerini cariye binyüz kırk senesi Şevvali'l-mükerreminin sekizinci günü tarihiyle müverrah huccet-i şer'iyye natıka olduğu üzere vasiy-yi muhtarları olan şevkat-i ekrem ve birader-i efhamları müderrisin-i kiramdan Ahmed Efendi meclis-i şer'î şerif-i enverde vakf-ı âti'z-zikri li-ecli't-tescil ve't-tekmil mütevelli nasb olunan Abdullah Efendi ibni Müslim muvacehesinde ikrar-ı tâm ve takrir-i kelam edüb, vasıyy-ı muhtarı olduğum karındaşım müteveffa-yı mezbur el-Hac Süleyman Efendi hal-i merazında tarih-i rıhletinden beş gün mukaddem bi-emrillahi Te'âla intikal-i dâr-ı bekâ eylediğimde tereke-i maldan ancak nukud-ı mevcude ve zimmetce makbuzumun sülüsü ifraz olunub sülüs-i mezbur ile yedimde mülküm olub mahmiyye-i mezburda Yaniodalar başında Sofular Mahallesinde vaki bir taraftan Hanife Hatun menzili ve bir taraftan İbrahim Paşa zevcesi Ayşe Hanım Bahçesi ve bir taraftan tarik-i âm ile mahdûd tulen yirmi altı zira ve arzen yirmi beş bi-hesab-ı terbii altı yüz elli zira arsa üzerinde bi'r-i ma-yı müştemil fevkani ve tahtani birer oda ve havlu ve taş duvarı muhtevi altı bab müteehhilin odaları ile Haydar-hane Mahallesinde lede'l-ahali ve'l-ciran malümü'l-hudud arsa-i haliyem üzerinde müceddeden bir mekteb ve muttasılında bir çeşme-i karğir bina olunub kanavat-ı müsennat-ı memlükesine tebaiyyet ile yedimde mülküm olan iki masura ma-i leziz-i carinin bir masurası çeşme-i mezburede icra oluna dahi kifayet mikdarı akar iştira

olunub vakf olundukdan sonra icareteyn-i mutadeyn ile âhere icar ve hasıl olan gallenin yevmî yirmi akçesi mekteb-i mezburda muallim olan kimesneye ve on akçesi halifeye ve on akçesi cihet-i tevliyet olub tevliyet-i mezkûre hayatda oldukça karındaşım vefâtından sonra evladına ve evlad-ı evlad-ı evlad-ı evladının batnen ba'de batnin ekber ve erşedine bade'l-inkiraz karındaşım evladına ve evlad-ı evlad-ı evladının ekber ve erşedine bade'l-inkiraz bir müstekim kimesneye meşruta ve beş akçe katibine vebeş akçe cabiye ve iki akçe su yolcuya ve iki akçe ferraşa vazîfe verile ve cihet-i feraşet mekteb-i mezburda ikinci halifeye meşrut ola ve kömür akçesi olmak üzere beher sene üçyüzaltmış akçe verile ve galleden baki kalan kifayet ettiği mikdarı ile mekteb-i mezburda talim eden sıbyandan her birine iyd-i fıtırda birer boğasi kapama ve birer tiftik kuşak ve birer fes ve birer centiyani ve birer çift papuç verile ve cihet-i tevcihi iktiza ettikçe mütevelli arzıyla ola ve ahali-i mahalle-i mekteb ve vakf-ı mezbure hasbi nazır olalar ve sülüs-i mezburdan fazla kalırsa vucuh-i hayra sarf oluna deyu vasıyyet edüb tenfizine beni azır kılmışdır ve vasıyy-ı muhtarları nasb ve tayin edüb, ben dahi kabül ettikden sonra merkum el-Hac Süleyman Efendi musırran alâ isaihi merhum ve sülüs-i mûsâ bih-i mezkûr vesâyâ-yı mezkûresine vâfi olmağla salifü'z-zikr menazil ile sülüs-i mezkûru bi'l-vesaya bade'l-kabz hasbe'l-vasıyye arsa-i mezburdan bi hesab-ı terbii doksan dört buçuk zira' arsa-i haliyye ifraz olunub baki arsa üzerine mekteb-i mezkûreyi bina ve ma-i mezkûru çeşme-i muayyene-i merkume icra ve tayine sülüsü ile çeşme-i mezbure muttasıl bir attar dükkanı ve dahi vakf-ı mezbur içün mahmiyye-i mezburda enife-i sağirde Kanbır Hasan Efendi tekiyyesi kurbunda Çakır Ağa Mahallesinde vaki bir taraftan Sinan Çavuş vakfı ve bir taraftan merhum Minkari zade vakfının odaları ve bir taraftan bazen Acem Hüseyin Efendi odaları ve bazen tarik-i âm ve bir taraftan tarik-i âm tulen ve arzen bi-hesab-ı terbii ikibinkırk zira arsa üzerinde tarik-i âm tarafından ulyada vüstada birer oda ve bir sofa ve süflada birer ocak ve havlu ve ikisinin bi'r-i ma-yı müştemil meşin kapılı sekiz aded müteehhilin odalarımı ve yine menazil-i merkumeye muttasıl fevkani diğer oda ve bir sofa ve tahtani bir oda ve bir matbah ve karğir mahzeni ve havlıyı müştemil cem'an yirmi bir aded menazil ve menazil-i merkume kurbunda kırk bir buçuk zira arsayı ve mahmiyye-i mezburda Balat Kapısı dahilinde bir mikdarı el-Hac İsa ve bir mikdarı yine Hoca Kasım Günani Mahallesinde vaki etraf-ı erbaası sabikan ser-etibba-i hassa merhum Nuh Efendi veresesi bostanı ve Afife Hatun mülkü ve Abdullah Efendi yahudi hanesi ve Farıma Hatun dâru's-selam Ağa odaları ve Emine Hatun tasarrufunda olan vakf menzil ve

Ermiya ermeni mülkü ve tarik-i hass ve tarik-i âm ile mahdûd iki kebir kuyu ve bir kebir bostanı ve müşterek bi'r-i mâ-yı müştemil yorgancı karhanesi ve malümü'l-müştemilat birinde müşterek bi'r-i ma ve birinde mahzeni müştemil altı bab müteehhilin menzilleri ve üç yüz yirmi dört zira' arsa-i haliyye ve Mirahor Mahallesinde vaki bir taraftan Odabaşı mülkü ve bir taraftan Yalu zımmi menzili ve iki taraftan tarik-i âm ile mahdûd birinde berber birinde attar iki aded attar dükkanları vakf olmak üzere iştira ve vakf olmak üzere mütevelli-i mezbure teslim ol dahi ber-vech-i muharrer teslim ve kabz ve tasarruf ber-vech-i meşruh tenfiz vasıyet eyledim dedikde fi'l-yevmî'l-işrin fi Saferi'l-hayr sene isneyn ve erba'in ve mietin ve elf. (20 Safer 1142)

Bâ-imza-i Ahmed Efendi Naib-i Mahkeme-i Mahmud Paşa.

8.2. BA. Cevdet Maarif, Tasnif No.1412.

Der-devlet-mekîne arz-ı bende-i kemineleridir ki nezaret-i hazret-i defterdar-ı şıkkı evvelide olubda asude olan evkafdan baş muhasebe kalemi hulefasından ceddim merhum ve mağfurun-leh El Hacc Süleyman Efendi'nin Mahmiye-i İstanbul'da Haydarhane mahallesinde müceddeden bina eylediği mektebi şerifin evkaf-ı mahsülünden olmak üzere yevmi iki akçe vazife ile ferraş-ı mekteb cihetine ba berat-ı alişan mutasarrıf olan Osman Halife-i sani bilâ veled fevt olub vazifesi mahlûl olmağla mütevveffâ-yı merkûmun mahlûlundan cihet-i mezkur vazife-i merkumesiyle erbab-ı istihkakdan işbu bâ'is arz-ı rıkkıyyet Halife-i sani olan Muhammed Emin Halife İbn Ahmed kullarına tevcih ve yerine berat-ı şerifi alişan inayet ve ihsan buyrulmak babında emr ü ferman devletlü inayetlü sultanım hazretlerinindir.

9. Feyzullah Efendi Vakfına Dair Belgeler

9.1. 987 Numaralı defterin 109. sayfa 37. sırasında kayıtlı "Kazasker Yahya Efendi oğlu Rumeli Kazaskeri Feyzullâh Efendi" vakfı"na ait 19 Zilkade 1212 tarihli Su Akıtmak Hakkında izin Huccetinin yeni harflere çevirisidir.

El-emru mimmen zükire fihi Mehmed Fikri el-müfettiş bi-umur-i evkafi'l-harameyni'l-muhteremeyn nemekahu'l-fakiru ileyhi azze şanuhu Ğufire lehu.

Daru's-saadeti'ş-şerife Ağası Hazretlerinin Nezareti Aliyyelerinde olan evkafdan Kazasker esbak merhum Feyzullâh Efendinin medine-i Üsküdar'a mazafe Maltepe Karyesinde kain cami-i şerif ve hayrati saire-i celileleri evkaf-ı şerifelerinin bi'l-meşruta mütevelli si işbu baisü'l-kitâb umdetü'l-müderrisini'l-Kiram faziletlü Mehmed Esad

Molla Efendi ibnü'l-merhum Mehmed Refik Efendi tarafından ber-vech-i âti vekili olduğu Mehmed Sadık Efendi İbni Mahmud ve Ahmed Ağa ibni Mustafa nam kimesneler şahadetleriyle sabit olan es-Seyyid Ahmed Efendi ibni'l-Hac Halil meclis-i şer'î hatir-i lazımü't-tevkirde vâkıf-ı müşarun ileyhden medine-i mezburede Reis Mahallesinde kain zikri âti bir bab menzilin ber-muceb-i temessük bi'l-icareteyn mutasarrıfı olan kuyumcu Karabit veledi Mardiros zimmi tarafından vekili şer'isi olan Mehmed Sadık Efendi hazır olduğu halde yine medine-i mezburede Çinili Valide Sultan cami'i şerifi kurbunda kain ma-i leziz çeşmesinin ber-muceb-i vakfiyye-i mamulün biha vâkıfı ve bi'l-meşruta mütevelli si Kerasteci Ağob ve veledi Ağya nam zimmi muvacehesinde bi'l-vekale takrir-i kelam ve tabir-i ani'l-meram edüb mesfur Agop zimminin çeşme-i mezkuresi ma-i lezizi cami-i şerif-i mezkur kurbunda Kalfa suku tabir olunur tarikten kanavatı müsennat ile tahte'l-arz cerayan edüb lakin ma-i leziz-i merkum bi-eyyiha'l-müvekkil-i mesfur kuyumcu Karabit zimminin marru'z-zikr Reis Mahallesinde kain bir taraftan tahta yurdan oğlu Serkiz zimmi menzili ve bir taraftan Behram kethuda vakfından yine mesfur Karabit zimminin mukataa-i zemin ile tasarrufunda olan bağçe ve bir taraftan Basmacı Serkiz zimmi menzili ve ve bir taraftan tarik-i âm ile mahdud menzili derununda tulen otuz ve arzen bir zira mahalden tahte'l-arz mücededden kanavat ferşi ile cereyan eylemesi labüd ve muktazı olduğuna binaen mesfur Agob zimmi dahi ma-i leziz-i merkumu ber-vech-i muharrer menzil-i mezkur derununda tahte'l-arz cereyanı için müvekkil-i mezbur karabit zimminin izni ile vâkıfı olduğu vakf-ı mezburu gallatından yevmi bir akçe mukataa-i zemin verilmek üzere canib-i vakıfdan izn-i havi müvekkilim mütevelli -i muma ileyh Mehmed Esad Molla Efendiden bir kıt'a memhur temessük mutalebe edüb husûs-ı mezkure müvekkil-i mezbur Karabit zimmi dahi razı olub ve ber-vech-i muharrer mestur agob zimmiye canib-i vakıfdan izn-i havi temessük itasında canib-i vakfa kat'a zarar-ı şer'isi olmayub her vechile enfa' ve evla ve hayrı mahz olmağın hakikati hal işbu hazırunu bi'l-meclis olan ehl-i vukuf bi-garaz-i müsliminden ba'de'l-istihbar vech-i meşruh üzere canib-i vakıfdan mesfur Agob zimminin yedine canib-i vakıftan memhur temessük itasına kıbel-i şer'den izn-i havi vesika-i şer'iyye ita olunması bi'l-vekale matlubumdur dedikde hal vekil-i mezbur es-Seyyid Ahmed Eefndinin balada tafsil ve beyan eylediği minval üzere olduğunu zeyl-i vesikada muharrerü'l-esami bi-garaz-ı müslimin alâ tariki'ş-şehade haber verdiklerinden sonra vekil-i mezbur Mehmed Sadık Efendi ile mesfur Agob zimmiden her biri dahi mukırr-i vekil-i mezbur Ahmed Efendiyi cemi'i

kelimatı meşruhasında vicahen ve şifahen tahkik ve tasdik etmeğin vech-i meşruh üzere ma-i lezizi merkumu müşarun ileyh Feyzullâh Efendi vakfına yevmi bir akçe mukataa-i zemin verilmek üzere mesfur Karabit zimminin menzili derunundan tahte'l-arz müceddeden kanavat ferşi ile ceryanına izni müşir mesfur Agob zimminin yedine nef'an li'l-vakf canib-i vakından memhur temessük itasına müvekkili mütevelli -i muma ileyh Mehmed Esad Molla Efendi izafetiyle vekil-i mezbur es-Seyyid Ahmed Efendiye kıbel-i şer'den izin birle ma hüve'l-vaki bi't-taleb ketb olundu. Fi'l-yevmi't-tasi aşer min Zi'l-Kadeti'ş-Şerife sene isna aşara ve mieteyn ve el.(19 Zilkade 1212)

Ş U H Û D U'L-H Â L;

-Ahmed Ağa İbni Mustafa, Mustafa Ağa ibni Ahmed, Ali Ağa ibni Ahmed, el-Hac Hüseyin Ağa ibni Ahmed İbrahim Ağa ibni Ali, Ali Ağa İbni Hasan, İbrahim Ağa ibni Ali, Hüseyin Ağa İbni Mehmed, Hüseyin Ağa İbni Osman Bevvabı Sultani.

10. Kethüda Mehmed Paşa Vakfı'na Dair Belgeler

10.1. Vakıf Su Defterleri, 8/110/2 numaralı kayıt.

Mehmed Ağa'dan intikal eden suların, varisleri tarafından Hadice Sultan Kethüdası Mehmed Ağa'ya satıldığına dair.

Süleymaniyye'de Hâcce Hatun mahallesinde sâkin iken vefat iden Mehmed Ağa İbn-i Mahmud'un vereseleri Hadice Sultan kethüdası Mehmed Ağa'nın vekili Hacı İbrahim mahzarında ifrâz ve yedimüzde olan hüccet-i şer'iy-ye mûcebince Başhavz'a karîb Sarı Yani tarlasında bir aded lağm ve def'a Petnahor karyesi kurbında Katırcı yoluna karib bir aded lağm cem'an iki aded lağm suları munkatı' olmağla ta'mire iktidarımız olmayup mûmâ ileyh Mehmed Ağa'ya bey' ol dahi Zâl Paşa kurbında menzilinde icrâ.

Sene 1138 (9 Eylül 1725-28 – Ağustos 1726).

10.2. Vakıf Su Defterleri, 8/16/1 numaralı kayıt.

Mehmed Kethüda tarafından Kapani Mehmed Efendi'den satın alınan suyun bir miktarının çeşmeye bağlatıldığına ve diğer bir miktarının ise satıldığına dair.

Kapani Mehmed Efendi mutasarrıf olduğu suyu İbrahim Paşa kethüdası Mehmed Kethüda'ya bey' ol dahi Feyzullah Molla tarafından tathir û ta'mir mezbûr hâne küçük menziller olmağla çeşme mahalline çeşmesi olmuşdur çeşme-i mezbûrun fazlasından yarım masura suyu Muhasebeci Ali Efendi'ye icâr olundu sene 1148 Kumkapı dahilinde

Çoban Çavuş Mahallesi'nde çeşme-i merkûm suyunun fazlasına mutasarrıf olan mezbûr Ali Efendi fevt kerimesi Ümmügülsüm Hanım'a inhisârı tahakkukından sonra mezbûr dahi bilâ veled fevt olmağla çeşme-i mezbure ber vech-i meşrûta Abdi Beğ İbn-i Dividdâr Mehmed Paşa mezkûr yarım masura suyu taraf-ı vakfdan beher şehr otuz akçe icare ile iki yüz yetmiş guruşa el-Hacc Salih İbn-i Abdülkerim'e bey' ol dahi Eyyub'da Baba Haydar-ı Nakşîbendî mahallesinde menzilinde icrâ.

Sene 1178 (1 Temmuz 1764 – 19 Haziran 1765).

10.3. VA. Evkaf Defteri 570, s.180, Sıra No.109/1.

NO:109/1

570 nolu defterin 180. sayfa 109/1. sırasında kayıtlı İstanbul'da (Darüssaade Ağası Kâtibi Mehmet Efendinin su nizâğına dair hüccet)in 22 haşiye 1298 tarihinde ba fermanı alî kaydolunmuştur.

Darüs-saade Ağası kâtibi Mehmed Efendi su nizaına dair huccet 22 Ca 1298 tarihinde ba ferman-ı ali kayd olunmuştur.

İşbu arzuhal ve hamişinde muharrer der-kenar ledel-mütalaa haremeyn-i muhteremeyne tabi evkaftan bil-meşruta mütevelliyesi olduğu darüs-saadeti şerife Ağası kâtib-i esbak merhum el-Hac Mehmed efendi vakfının çeşmesine cari ma'i lezizden dolayı el-hac İbrahim Ağa ve Fatma Hanım ile huzur-i hazreti fetva penahide cereyan eden muhakemeleri hakkında binikiyüz seksen üç senesi Zilhiccetiş-şerifesinin dördüncü günü tarihinde verilen bir kıt'a ilâm-ı şer'inin kalemine kaydına yedinde hıfz olunmasını istid'a eylediği Hace Penbe hanımın işbu bir kıt'a arzuhal-i mealinden ve vâkıf-ı mumaileyhin der dest bir kıt'a vakfiyesi mucibince havass-ı refik kazasına müzafe Cebeci karyesinde Şahin deresi kurbunda Deliklî kaya nam mevziinde hafr ve cem ve mahalle-i mezkur'da Sultan Süleyman Han aleyhir-rahmetü vel-gufran hazretlerinin su kemerlerinde güzelce kemer ba-izn-i mütevelli ilhak ederek Akbıyık Mahallesi ittisalinde kapu Ağası Mahmud Ağa camii şerifi önünde tarik-i âmda kâin kadim meslekten mecra tabaiyyetiyle mahalle-i mezkûrede vaki Akbıyık cami'i şerif havlusunda bina eylediği su hazinesi ve çeşmeye icra ve kanavat-ı mestane-i tabaiyyetle vakf ve habseylediği bir masura ma'i leziz çeşmeyi mezkûreye cereyan ede gelür iken mezburan İbrahim Ağa ve Fatma hanım vakf-ı mezkûrun mecrasına kurşun boru ihdas ederek mecra-yı mezkureyi zapt ve bir masura suyu dahi zikrolunan Akhıyik

Mahallesinde vaki menzillerine bi-ğayri hak icra eder oldukları muamileyh el-Hac Mehmet Efendi vakfının bil-meşruta mütevelliyesi Hace Emine Hanım ibneti İbrahim mezburan Hacı İbrahim Ağa ve Fatma hanım ile huzur-u hazreti fetva penahide bil-muvacehe terafüğlerinde ber-nehc-i şer'i sabit olarak mucibince mezburan elhac İbrahim Ağa ve Fatma hanimin vakf-ı mezkûrun mecrasına ihdas eyledikleri kurşun boruyu ref' birle mecra-yı mezkûrdan keff-i yed ve mumaileyh elhac Mehmet efendi vakfının bir masura suyu menzillerine icra etmemek üzre tembih olunduğu maruz-zikir ikiyüz seksenüç senesi Zilhiccetiş-şerifenin dördüncü günü tarihiyle müverrah huzuru hazreti müşarunileyhde mürafaadan verilen derdest bir kıt'a ilâm-ı şer'i hülâsasında müstefat olmakla bu sürette ilâm-ı mezkûr vâkıf-ı mumaileyhin cihat-ı kaleminde mukayyede olan vakfiye-i mezkûresi zeyline bi-ibaretih kaydile mütevelliyeyi mumaileyhanın yedinde ibkası menuti re'y-i alî idüğü huzur-i nezaret penahilerine ilam olundu el-emrü limen lehül-emr fil-yevmit-tasii vel-işrin min şehri Rebiül-evvel li-sene semane ve tis'ine ve mieteyn ye elf.

11. Matbah Emini Hacı Halil Efendi Vakfı'na Dair Belge

11.1. Vakıf Su Defterleri 8/417/3 numaralı kayıt.

8/417/3 Matbah Emini Halil Efendi'nin evine bağlı suya ilave ettiği bir masura suyu vakıf çeşmesine tayin ettiğine dair.

Matbah Emini Halil Efendi Âşık Paşa mahalle menziline câri iki masura suya bir masura dahi zamm idüp iki masura menzilinde(?) bir masurasını vakf çeşmesinde ta'yin.

Sene 1133 (2 Kasım 1720 – 21 Kasım 1721).

İstanbul'da lale merakı arttığı için laleye nerh konulmasına dair.

İstanbul kadısına hüküm ki

Ahali darüssaltanatül aliyyem iktizai letafeti abü heva ile öteden beru şükûfe perverliğe meylü rağbet ve kudreti ilâhiyyeyi nazarı ibret ile temaşa ve müşahede içün lâlei rumi terbiyesini zemanı kadimden beru adet idinüb ricali devleti aliyyemden dahi niçeleri meşguf ve me'lûf ve her birinin enva ve ecnasına göre hıridü füruhtunda kıymet ve behası vechi itidal üzre muayyen ve malûm olub devletü ikbal ile Âsitanei saadete teşrifi hümayunumdan mukaddem cümle beyninde olvechile beyiü şira ve bazı şükûfe kesret buldukça behası dahi tedenni ve tenezzül bulmağla gün begün behai rahis ile ahzü i'ta olunagelmişiken cenabı hilafetmeabım darüssaltanai seniyyeme saye endazı

iclal ve bihamdillâhil melikil müteal her taraf karini asayiş ve müreffehül hal ve sayei adaletmayei devleti aliyyemde cümlenin aramiş ü istarahatleri resideirütbei kemal olmağla bu hilâli meymenet iştimalde tarafı hümayunumdan dahi bazı mertebe rağbet olunmagin şüküfe dadü sitedine me'lûf ve mu'tad olan tayifei bi insafı tama' itiyad bu haleti mahza fırsat ad ve sene besene beherine terakki zam iderek haddi itidal ve insafı tecavüz ve içlerinde muhtekirler peyda olub vaktile bulunan mahallerden rahis beha ile devşirüb muzayaka vaktinde zı'fı ile füruhtuna kanaat itmeyüb behai lâyuhsâ ve lâyuad mutalebesile tekdiri naısn izalesine ve hususâ ricali devleti aliyyemden ve gayriden terbiyesine me'lûf olanların bivecih masarifi zayideleri izalesiyçün birer behayi mutedile ve nehri kavime takvim ve tâyin olunmak iktiza itmeginbu ahdi karibde alınub satıldığı minval üzre ber vechi itidal bir defter tertib ve fileri vaz'olunmağla senki mevlanayı mumaileyhsin işbu emri şerifi âlişan ve vacibül iz'anım vusulünde ser şükufeciyan olan Şeyh Mehmed zide salâhuhu marifetile cümle şükufecileri huzuruna getürdüb lâle envaından her bir nev'in defter-i merkumda mastur olan filerini birer birer kendülere tefhim ve fimabaad tayinü takvim olunan behalarından bir akçe ziyadeye füruht olunmamak üzre tenbih ve te'kid ve nerh defterine tesbit ve işbu emri şerifimin mazmunu münifi düsturul amel kılınmak üzre bir suretin sicili mahfuza kayıd ve bir suretin dahi baş muhasebe kaleminde hıfz olunmak üzre kalemi merkuma irsal ve ilâ maşallahü tealâ mucibile amel ve serimu hilâfından begayet ictinab ve hazer olunmak üzre ihtimamı tam eyleyesin. Bu husus sırren ve alanen tecessüs olunmak mukarrer ve muhakkak olmağla şöyleki tâyin ve takvim olunan behalarından bir akçe ziyadeye beyi iden olur ise şükufeleri canibi mirîden zabt ve kendüleri bilâdı baideyeye nefyü tağrib ile te'dib olunacakları musammem olduğun cümleye ilân ve sendahi bu hususu üzerine olub gereği gibi tetebbü ve tecessüsle mukayyed ve her kim fermanı vacibül imtisalime mugayir hareket ider ise deri devletmedarıma arz u ilâm eyleyüb ihmal ve müsamahadan gayetül gaye tehaşi ve mücanebet olunmak babında fermanı âlişanım sadır olmuşdur. Buyurdumki Fi evasıtı m 1140 (REFİK, A., **Onikinci Asırda Hicri'de İstanbul Hayatı (1689-1785),** İstanbul, 1988, s.94-95).

FOTOĞRAF LİSTESİ

Foto No 1: Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi

Foto No 2: Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi

Foto No 3: Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi

Foto No 4: Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi

Foto No 5: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 6: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 7: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 8: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 9: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 10: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 11: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 12: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 13: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 14: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 15: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 16: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 17: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 18: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 19: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 20: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 21: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 22: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 23: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 24: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 25: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 26: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 27: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 28: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 29: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 30: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 31: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme)

Foto No 32: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe)

Foto No 33: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe)

Foto No 34: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe)

Foto No 35: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe)

Foto No 36: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe Detay)

Foto No 37: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe Detay)

Foto No 38: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe Ayna Taşları)

Foto No 39: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe)

Foto No 40: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Doğu Cephe)

Foto No 41: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Doğu Cephe)

Foto No 42: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Güneydoğu Cephe)

Foto No 43: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü)

Foto No 44: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü)

Foto No 45: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü – Sebil)

Foto No 46: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü- Sebil)

Foto No 47: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü- Sebil Detay)

Foto No 48: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü- Kitabe)

Foto No 49: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü)

Foto No 50: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü- İkinci Kitabe)

Foto No 51: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü- Ayna Taşı)

Foto No 52: Şehremini (Günaydın Sokak) Çeşmesi

Foto No 53: Şehremini (Günaydın Sokak) Çeşmesi

Foto No 54: Şehremini (Günaydın Sokak) Çeşmesi

Foto No 55: Şehremini (Günaydın Sokak) Çeşmesi (Kitabe)

Foto No 56: Âşub Kadın Çeşmesi

Foto No 57: Âşub Kadın Çeşmesi

Foto No 58: Âşub Kadın Çeşmesi (Kitabe)

Foto No 59: Âşub Kadın Çeşmesi

Foto No 60: Âşub Kadın Çeşmesi (Onarım Kitabesi)

Foto No 61: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz)

Foto No 62: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz – Ayna Taşı)

Foto No 63: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz)

Foto No 64: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz – Kemer Köşeliği)

Foto No 65: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz – Yan Kanatlardaki Kitabeler)

Foto No 66: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz – Yan Kanatlardaki Kitabeler)

Foto No 67: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz – Saçak Detay)

Foto No 68: Kâtip Muslihüddin Çeşmesi

Foto No 69: Kâtip Muslihüddin Çeşmesi

Foto No 70: Kâtip Muslihüddin Çeşmesi

Foto No 71: Kâtip Muslihüddin Çeşmesi (Kitabe)

Foto No 72: Kâtip Muslihüddin Çeşmesi (Kilit Taşı Bezemesi)

Foto No 73: Kâtip Muslihüddin Çeşmesi (Kitabe)

Foto No 74: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi

Foto No 75: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi

Foto No 76: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi

Foto No 77: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi

Foto No 78: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi (Onarım Kitabesi)

Foto No 79: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 80: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 81: III. Ahmed Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 82: III. Ahmed Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 83: III. Ahmed Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 84: III. Ahmed Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 85: III. Ahmed Çeşmesi (Güney

Foto No 86: III. Ahmed Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 87: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 88: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 89: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 90: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 91: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 92: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 93: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 94: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 95: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 96: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 97: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 98: Ahmediye Çeşmesi

Foto No 99: Ahmediye Çeşmesi

Foto No 100: Ahmediye Çeşmesi (Taç)

Foto No 101: Ahmediye Çeşmesi

Foto No 102: Ahmediye Çeşmesi

Foto No 103: Ahmediye Çeşmesi

Foto No 104: Ahmediye Çeşmesi

Foto No 105: Ahmediye Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 106: Ahmediye Çeşmesi (Bezeme Detayı)

Foto No 107: Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi

Foto No 108: Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi

Foto No 109: Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi

Foto No 110: Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi

Foto No 111: Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 112: Hacı Halil Efendi (Matbah Emini) Çeşmesi

Foto No 113: Hacı Halil Efendi (Matbah Emini) Çeşmesi

Foto No 114: Hacı Halil Efendi (Matbah Emini) Çeşmesi

Foto No 115: İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi

Foto No 116: İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi

Foto No 117: İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi

Foto No 118: İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi

Foto No 119: İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi (Kitabe)

Foto No 120: İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 121: İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi (Namazgâh Kısmının Mihrabı)

Foto No 122: Hatice Hanım Çeşmesi

Foto No 123: Hatice Hanım Çeşmesi

Foto No 124: Hatice Hanım Çeşmesi

Foto No 125: Hatice Hanım Çeşmesi

Foto No 126: Hatice Hanım Çeşmesi

Foto No 127: Hatice Hanım Çeşmesi

Foto No 128: Hatice Hanım Çeşmesi (Çeşme Üzerinde Bulunan Çini Kuşağı)

Foto No 129: Hatice Hanım Çeşmesi (Çeşme Üzerinde Bulunan Çini Kuşağı)

Foto No 130: Hatice Hanım Çeşmesi

Foto No 131: Hibetullah Hanım Çeşmesi

Foto No 132: Hibetullah Hanım Çeşmesi

Foto No 133: Hibetullah Hanım Çeşmesi

Foto No 134: Hibetullah Hanım Çeşmesi

Foto No 135: Hibetullah Hanım Çeşmesi

Foto No 136: Hibetullah Hanım Çeşmesi

Foto No 137: Hibetullah Hanım Çeşmesi (Suluklar)

Foto No 138: Hibetullah Hanım Çeşmesi (Suluklar)

Foto No 139: Hibetullah Hanım Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 140: Hibetullah Hanım Çeşmesi (Ayna Taşı Detay)

Foto No 141: Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 142: Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 143: Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 144: Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 145: Ebu Bekir Ağa Çeşmesi

Foto No 146: Ebu Bekir Ağa Çeşmesi

Foto No 147: Ebu Bekir Ağa Çeşmesi

Foto No 148: Ebu Bekir Ağa Çeşmesi

Foto No 149: Ebu Bekir Ağa Çeşmesi (Kitabe Bezemesinden Detay)

Foto No 150: Ebu Bekir Ağa Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 151: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi

Foto No 152: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi

Foto No 153: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi

Foto No 154: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi

Foto No 155: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi

Foto No 156: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi

Foto No 157: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi (Kemer Bezemesi Detay)

Foto No 158: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi (Kemer Köşeliğinde Bulunan Gülbezek)

Foto No 159: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi (Bordür Bezemesi Detay)

Foto No 160: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi (Maşallah Yazısı)

Foto No 161: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 162: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi (Ayna Taşı Bezeme Detayı)

Foto No 163: Saliha Sultan Çeşmesi

Foto No 164: Saliha Sultan Çeşmesi

Foto No 165: Saliha Sultan Çeşmesi

Foto No 166: Saliha Sultan Çeşmesi (Kitabe)

Foto No 167: Saliha Sultan Çeşmesi

Foto No 168: Saliha Sultan Çeşmesi

Foto No 169: Saliha Sultan Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 170: Saliha Sultan Çeşmesi (Ayna Taşı Üst Bordür Detayı)

Foto No 171: Saliha Sultan Çeşmesi (Ayna Taşı Kitabesi)

Foto No 172: Saliha Sultan Çeşmesi (Ayna Taşı Gülbezek Motifi)

Foto No 173: Saliha Sultan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Suluk)

Foto No 174: Saliha Sultan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Suluk)

Foto No 175: Saliha Sultan Çeşmesi (Güney Cephe – Suluk)

Foto No 176: Saliha Sultan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 177: Saliha Sultan Çeşmesi (Güney Cephedeki Suluk)

Foto No 178: Saliha Sultan Çeşmesi (Güney Cephedeki Suluk)

Foto No 179: Saliha Sultan Çeşmesi (Kuzey Cephedeki Suluk)

Foto No 180: Saliha Sultan Çeşmesi (Kuzey Cephedeki Suluk)

Foto No 181: Saliha Sultan Çeşmesi (Kuzey Cephedeki Suluk Kitabesi)

Foto No 182: Saliha Sultan Çeşmesi (Kuzey Cephedeki Suluk Tacı)

Foto No 183: Saliha Sultan Çeşmesi (Kuzey Cephedeki Suluk Yalağı)

Foto No 184: Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi

Foto No 185: Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi

Foto No 186: Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi

Foto No 187: Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi

Foto No 188: Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi

Foto No 189: Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi

Foto No 190: Ayşe Behri Kadın Çeşmesi

Foto No 191: Ayşe Behri Kadın Çeşmesi

Foto No 192: Ayşe Behri Kadın Çeşmesi

Foto No 193: Ayşe Behri Kadın Çeşmesi

Foto No 194: Ayşe Behri Kadın Çeşmesi

Foto No 195: Ayşe Behri Kadın Çeşmesi

Foto No 196: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Foto No 197: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Foto No 198: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Foto No 199: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi (Sultan Abdülmecid'in Tuğrası)

Foto No 200: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi (Onarım Kitabesi)

Foto No 201: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Foto No 202: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Foto No 203: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi (İnşa Kitabesi)

Foto No 204: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi (İkinci Onarım Kitabesi)

Foto No 205: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Foto No 206: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Foto No 207: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 208: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 209: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 210: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 211: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 212: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 213: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 214: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 215: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 216: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 217: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 218: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 219: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 220: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 221: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 222: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 222: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 223: Tophanelizadeler Çeşmesi

Foto No 224: Tophanelizadeler Çeşmesi

Foto No 225: Tophanelizadeler Çeşmesi

Foto No 226: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzeybatı Cephe)

Foto No 227: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 228: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 229: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 230: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 231: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 232: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 233: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 234: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 235: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 236: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe - Mihrabiye)

Foto No 237: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe - Mihrabiye)

Foto No 238: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Mihrabiye Detay)

Foto No 239: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe– Mihrabiye Detay)

Foto No 240: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe - Sebil)

Foto No 241: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 242: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 243: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 244: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 245: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 246: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 247: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 248: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 249: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 250: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe - Kitabe)

Foto No 251: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe - Madalyon)

Foto No 252: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 253: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe - Mihrabiye)

Foto No 254: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 255: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 256: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 257: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 258: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 259: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 260: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 261: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 262: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 263: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 264: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 265: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 266: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe - Kitabe)

Foto No 267: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 268: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 269: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe - Mihrabiye)

Foto No 270: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe - Sebil)

Foto No 271: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 272: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 273: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe - Saçak)

Foto No 274: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe - Saçak)

Foto No 275: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe - Saçak)

Foto No 276: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 277: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 278: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 279: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 280: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 281: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 282: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe - Kitabe)

Foto No 283: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 284: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe - Saçak)

Foto No 285: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe - Saçak)

Foto No 286: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 287: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 288: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 289: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 290: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 291: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güneybatı Cephe)

Foto No 292: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güneybatı Cephe)

Foto No 293: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Saçak Detay)

Foto No 294: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Saçak Detay)

Foto No 295: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Saçak Detay)

Foto No 296: III. Ahmed Meydan Çeşmesi

Foto No 297: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi

Foto No 298: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi

Foto No 299: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi

Foto No 300: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi (Saçak Detayı)

Foto No 301: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi (Kitabe)

Foto No 302: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi

Foto No 303: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi (Sonradan Düzenlenmiş Şadırvan Kısmı)

Foto No 304: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi (Sonradan Düzenlenmiş Şadırvan Kısmı)

Foto No 305: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı Avlusunda)

Foto No 306: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı Avlusunda)

Foto No 307: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı Avlusunda - Kitabe)

Foto No 308: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı Avlusunda)

Foto No 309: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı Avlusunda)

Foto No 310: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı Avlusunda)

Foto No 311: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 312: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 313: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 314: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 315: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 316: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 317: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 318: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar – Ayna Taşı)

Foto No 319: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi)

Foto No 320: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe)

Foto No 321: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe)

Foto No 322: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe)

Foto No 323: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe)

Foto No 324: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe)

Foto No 325: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe)

Foto No 326: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe)

Foto No 327: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe - Ayna Taşı)

Foto No 328: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Batı Cephe)

Foto No 329: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Batı Cephe)

Foto No 330: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Batı Cephe)

Foto No 331: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Batı Cephe – Ayağın İç Kısmında Bulunan Bezeme Detayı)

Foto No 332: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Batı Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 333: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güney Cephe)

Foto No 334: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güney Cephe)

Foto No 335: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güney Cephe)

Foto No 336: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güney Cephe)

Foto No 337: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzey Cephe)

Foto No 338: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzey Cephe – Sultan III. Ahmed'in Tuğrası)

Foto No 339: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzey Cephe)

Foto No 340: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzey Cephe - Mihrabiye)

Foto No 341: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzey Cephe)

Foto No 342: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzey Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 343: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzey Cephe – Ayağın İç Kısmında Bulunan Bezeme Detayı)

Foto No 344: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güneybatı Cephe - Suluk)

Foto No 345: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güneybatı Cephe - Suluk)

Foto No 346: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güneydoğu Cephe - Suluk)

Foto No 347: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güneydoğu Cephe - Suluk)

Foto No 348: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güneydoğu Cephe – Suluk Üzerinde Bulunan Sarkıt)

Foto No 349: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzeydoğu Cephe - Suluk)

Foto No 350: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzeydoğu Cephe - Suluk)

Foto No 351: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzeydoğu Cephe – Suluk Üzerinde Bulunan Sarkıt)

Foto No 352: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Saçak Detayı)

Foto No 353: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Saçak Detayı)

Foto No 354: Feyzullah Efendi Çeşmesi

Foto No 355: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 356: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 357: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 358: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 359: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Güney Cephe – Ayna Taşı ve Tas Yuvaları)

Foto No 360: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Güney Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 361: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 362: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 363: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 364: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Kuzey Cephe – Ayna Taşı ve Tas Yuvaları)

Foto No 365: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Kuzey Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 366: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 367: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Batı Cephe - Suluk)

Foto No 368: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Batı Cephe - Suluk)

Foto No 369: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Doğu Cephe - Suluk)

Foto No 370: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Doğu Cephe - Suluk)

Foto No 371: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Doğu Cephe - Suluk)

Foto No 372: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Doğu Cephe - Suluk)

Foto No 373: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Doğu Cephe – Suluk Alınlığı)

Foto No 374: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2009)

Foto No 375: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2009)

Foto No 376: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2009)

Foto No 377: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2009)

Foto No 378: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2009)

Foto No 379: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2009)

Foto No 380: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2009 – Ayna Taşı)

Foto No 381: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2012)

Foto No 382: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2012)

Foto No 383: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2012)

Foto No 384: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2012 – Ayna Taşı)

Foto No 385: Hacı Halil Efendi Çeşmesi (ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991)

Foto No 386: Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Foto No 387: Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Foto No 388: Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Foto No 389: Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Foto No 390: Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Foto No 391: Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Foto No 392: Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Foto No 393: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar Selamsız Caddesinde)

Foto No 394: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar Selamsız Caddesinde)

Foto No 395: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar Selamsız Caddesinde)

Foto No 396: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar Selamsız Caddesinde)

Foto No 397: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar Selamsız Caddesinde – Ayna Taşı)

Foto No 398: Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 399: Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 400: Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 401: Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 402: Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 403: Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 404: Kethüda Çeşmesi

Foto No 405: Kethüda Çeşmesi

Foto No 406: Kethüda Çeşmesi

Foto No 407: Kethüda Çeşmesi

Foto No 408: Kethüda Çeşmesi

Foto No 409: Kethüda Çeşmesi (İnşa Kitabesi)

Foto No 410: Kethüda Çeşmesi

Foto No 411: Kethüda Çeşmesi (Kemer Köşeliği Bezemesi)

Foto No 412: Kethüda Çeşmesi (Bordür Bezemesi)

Foto No 413: Kethüda Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 414: Kethüda Çeşmesi (Ayna Taşı Tacı)

Foto No 415: Kethüda Çeşmesi (Onarım Kitabesi)

Foto No 416: Kethüda Çeşmesi (Onarım Kitabesi)

Foto No 417: Kethüda Çeşmesi (Suluk Tacı)

Foto No 418: Kethüda Çeşmesi (Suluk)

Foto No 419: Kethüda Çeşmesi (Suluk)

Foto No 420: Kethüda Çeşmesi (Kurna Altı Bezeme Detayı)

Foto No 421: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi

Foto No 422: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi

Foto No 423: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi

Foto No 424: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi

Foto No 425: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi (Saçak Detayı)

Foto No 426: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi

Foto No 427: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi

Foto No 428: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 429: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi (Ayna Taşı Gülbezek Motifi)

Foto No 430: Mihrişah Kadın Çeşmesi

Foto No Foto No 431: Mihrişah Kadın Çeşmesi

Foto No 432: Mihrişah Kadın Çeşmesi

Foto No 433: Mihrişah Kadın Çeşmesi

Foto No 434: Mihrişah Kadın Çeşmesi

Foto No 435: Şehzade Mustafa Çeşmesi

Foto No 436: Şehzade Mustafa Çeşmesi

Foto No 437: Şehzade Mustafa Çeşmesi

Foto No 438: Şehzade Mustafa Çeşmesi

Foto No 439: Şehzade Mustafa Çeşmesi

Foto No 440: Şehzade Mustafa Çeşmesi

Foto No 441: Şehzade Mustafa Çeşmesi

Foto No 442: Şehzade Numan Çeşmesi

Foto No 443: Şehzade Numan Çeşmesi

Foto No 444: Şehzade Numan Çeşmesi

Foto No 445: Şehzade Numan Çeşmesi

Foto No 446: Şehzade Numan Çeşmesi

Foto No 447: Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) Çeşmesi

Foto No 448: Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) Çeşmesi (Su Deposu)

Foto No 449: Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) Çeşmesi

Foto No 450: Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) Çeşmesi

Foto No 451: Şehzade Seyfettin Çeşmesi

Foto No 452: Şehzade Seyfettin Çeşmesi

Foto No 453: Şehzade Seyfettin Çeşmesi

Foto No 454: Şehzade Seyfettin Çeşmesi

Foto No 455: Şehzade Seyfettin Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 456: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi

Foto No 457: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi

Foto No 458: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi

Foto No 459: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi (Kemer Köşelikleri)

Foto No 460: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi (Kemer Köşelikleri)

Foto No 461: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 462: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi (Yalak)

Foto No 463: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi

Foto No 464: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi

Foto No 465: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi

Foto No 466: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi

Foto No 467: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi

Foto No 468: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi (Su Deposunun Arka Kısmı)

Foto No 469: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi

Foto No 470: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi

Foto No 471: Halil Ağa Çeşmesi

Foto No 472: Halil Ağa Çeşmesi

Foto No 473: Halil Ağa Çeşmesi

Foto No 474: Halil Ağa Çeşmesi

Foto No 475: Halil Ağa Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 476: Halil Ağa Çeşmesi (Suluk)

Foto No 477: Halil Ağa Çeşmesi (Suluk)

Foto No 478: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 479: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 480: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 481: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 482: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 483: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 484: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 485: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 486: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 487: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 488: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 489: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 490: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 491: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 492: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi (Suluk)

Foto No 493: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 494: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi (Suluk)

Foto No 495: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi

Foto No 496: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi

Foto No 497: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi

Foto No 498: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi

Foto No 499: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi

Foto No 500: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi

Foto No 501: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi (Ayna Taşı)

GRAVÜR ve MİNYATÜRLER LİSTESİ

Foto No 1: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Rouargue Kardeşler.

Foto No 2: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Allom.

Foto No 3: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Bartlett.

Foto No 4: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Trichon.

Foto No 5: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Eugene Flandin.

Foto No 6: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – J. F. Lewis.

Foto No 7: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – J. F. Lewis.

Foto No 8: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Hobhouse.

Foto No 9: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – C. Biseo.

Foto No 10: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Thomas Allom.

Foto No 11: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Thomas Allom.

Foto No 12: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – J. B. Racine.

Foto No 13: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Melling.

Foto No 14: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Brindisi.

Foto No 15: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – L'Espinasse.

Foto No 16: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Castellan.

Foto No 17: Üsküdar III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Allom.

Foto No 18: Üsküdar III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Preault.

Foto No 19: Üsküdar III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Lewis.

Foto No 20: Üsküdar III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Flandin.

Foto No 21: Kâğıthane III. Ahmed Çeşmesi.

Foto No 22: Damad İbrahim Paşa Çeşme ve Sebili – Bartlett.

Foto No 23: Damad İbrahim Paşa Çeşme ve Sebili – Allom.

Foto No 24: Damad İbrahim Paşa Çeşme ve Sebili – Flandin.

Foto No 25: III. Ahmed Kütüphane Çeşmesi.

Foto No 26: III. Ahmed Kütüphane Çeşmesi.

Foto No 27: Kâğıthane III. Ahmed Çeşmesi.

Foto No 28: Kâğıthane III. Ahmed Çeşmesi.

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim No 1: Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi / Plan

Çizim No 2: Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 3: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi / Doğu Cephe Planı

Çizim No 4: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi / Doğu Cephe Görünüşü

Çizim No 5: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi / Batı Cephe Planı

Çizim No 6: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi / Batı Cephe Görünüşü

Çizim No 7: Ayşe Hanım Çeşmesi (Beykoz) / Plan

Çizim No 8: Ayşe Hanım Çeşmesi (Beykoz) / Görünüş

Çizim No 9: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme) / Plan

Çizim No 10: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme) / Kuzey Cephe Görünüşü

Çizim No 11: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme) / Doğu Cephe Görünüşü

Çizim No 12: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme) / Güney Cephe Görünüşü

Çizim No 13: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü) / Plan

Çizim No 14: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü) / Görünüş

Çizim No 15: Şehremini (Günaydın Sokak) Çeşmesi / Plan

Çizim No 16: Şehremini (Günaydın Sokak) Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 17: Aşub Kadın Çeşmesi / Plan

Çizim No 18: Aşub Kadın Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 19: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz) / Plan

Çizim No 20: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz) / Görünüş

Çizim No 21: Katip Müslihiddin Çeşmesi / Plan

Çizim No 22: Katip Müslihiddin Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 23: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi / Plan

Çizim No 24: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi / Doğu Cephe Görünüşü

Çizim No 25: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi / Batı Cephe Görünüşü

Çizim No 26: Ahmediye Çeşmesi / Plan

Çizim No 27: Ahmediye Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 28: Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi / Plan

Çizim No 29: Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 30: Hacı Halil Efendi (Matbah Emini Çeşmesi) / Plan

Çizim No 31: Hacı Halil Efendi (Matbah Emini Çeşmesi) / Görünüş

Çizim No 32: İbnülemin Ahmed Ağa Çeşmesi / Plan

Çizim No 33: İbnülemin Ahmed Ağa Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 34: Hatice Hanım Çeşmesi / Plan

Çizim No 35: Hatice Hanım Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 36: Hibetullah Hanım Çeşmesi / Plan

Çizim No 37: Hibetullah Hanım Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 38: Mehmed Paşa Çeşmesi / Plan

Çizim No 39: Mehmed Paşa Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 40: Ebubekir Ağa Çeşmesi / Plan

Çizim No 41: Ebubekir Ağa Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 42: Ebubekir Ağa Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 43: Fındıklılı (Silahdar) Mehmed Ağa Çeşmesi / Plan

Çizim No 44: Fındıklılı (Silahdar) Mehmed Ağa Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 45: Saliha Sultan Çeşmesi / Plan

Çizim No 46: Saliha Sultan Çeşmesi / Doğu Cephe Görünüşü

Çizim No 47: Saliha Sultan Çeşmesi / Kuzeydoğu Cephe Görünüşü

Çizim No 48: Saliha Sultan Çeşmesi / Güneydoğu Cephe Görünüşü

Çizim No 49: Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi / Plan

Çizim No 50: Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 51: Ayşe Behri Kadın Çeşmesi / Plan

Çizim No 52: Ayşe Behri Kadın Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 53: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi / Plan

Çizim No 54: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 55: İbnülemin Ahmed Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda) / Plan

Çizim No 56: İbnülemin Ahmed Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda) / Görünüş

Çizim No 57: İbnülemin Ahmed Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa) / Plan

Çizim No 58: İbnülemin Ahmed Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa) / Görünüş

Çizim No 59: Tophanelizadeler Çeşmesi / Plan

Çizim No 60: Tophanelizadeler Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 61: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Batı Cephe Görünüşü

Çizim No 62: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Doğu Cephe Görünüşü

Çizim No 63: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Güney Cephe Görünüşü

Çizim No 64: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Kuzey Cephe Görünüşü

Çizim No 65: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Güneybatı Cephe Sebili

Çizim No 66: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Kuzeydoğu Cephe Sebili

Çizim No 67: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Kuzeybatı Cephe Sebili

Çizim No 68: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Güneydoğu Cephe Sebili

Çizim No 69: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Güney Cephe Çeşme Duvarı

Çizim No 70: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Doğu Cephe Çeşme Duvarı

Çizim No 71: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Kuzey Cephe Çeşme Duvarı

Çizim No 72: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Saçak Tavanı Köşe Pano

Çizim No 73: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi / Plan

Çizim No 74: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 75: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı İkinci Avlu) / Plan

Çizim No 76: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı İkinci Avlu) / Görünüş

Çizim No 77: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar-Uncular) / Plan

Çizim No 78: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar-Uncular) / Görünüş

Çizim No 79: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Plan

Çizim No 80: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Batı Cephe Görünüşü

Çizim No 81: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Güney Cephe Görünüşü

Çizim No 82: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Doğu Cephe Görünüşü

Çizim No 83: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Kuzey Cephe Görünüşü

Çizim No 84: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Güneybatı Cephe Suluk

Çizim No 85: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Güneydoğu Cephe Suluk

Çizim No 86: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Kuzeydoğu Cephe Suluk

Çizim No 87: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Kuzeybatı Cephe Suluk

Çizim No 88: Feyzullah Efendi Çeşmesi / Plan

Çizim No 89: Feyzullah Efendi Çeşmesi / Kuzey Cephe Görünüş

Çizim No 90: Feyzullah Efendi Çeşmesi / Güney Cephe Görünüş

Çizim No 91: Feyzullah Efendi Çeşmesi / Doğu Cephe Görünüş

Çizim No 92: Feyzullah Efendi Çeşmesi / Batı Cephe Görünüş

Çizim No 93: Süleyman Efendi (Elhac) Çeşmesi / Plan

Çizim No 94: Süleyman Efendi (Elhac) Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 95: Hacı Halil Efendi Çeşmesi / Plan

Çizim No 96: Hacı Halil Efendi Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 97: Halil Efendi Çeşmesi / Plan

Çizim No 98: Halil Efendi Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 99: Mehmed Paşa (Kethüda) Çeşmesi / Plan

Çizim No 100: Mehmed Paşa (Kethüda) Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 101: Kethüda Çeşmesi / Plan

Çizim No 102: Kethüda Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 103: Kethüda Çeşmesi / Suluk Detayı

Çizim No 104: Kethüda Çeşmesi / Ayna Taşı

Çizim No 105: Kethüda Çeşmesi / Kemer Köşeliği Detay

Çizim No 106: Genç Mehmed Paşa Çeşmesi / Plan

Çizim No 107: Genç Mehmed Paşa Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 108: Mihrişah Kadın Çeşmesi / Plan

Çizim No 109: Mihrişah Kadın Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 110: Şehzade Mustafa Çeşmesi / Plan

Çizim No 111: Şehzade Mustafa Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 112: Şehzade Numan Çeşmesi / Plan

Çizim No 113: Şehzade Numan Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 114: Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) Çeşmesi / Plan

Çizim No 115: Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 116: Şehzade Seyfeddin Çeşmesi / Plan

Çizim No 117: Şehzade Seyfeddin Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 118: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi / Plan

Çizim No 119: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 120: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi / Plan

Çizim No 121: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 122: Halil Ağa Çeşmesi / Plan

Çizim No 123: Halil Ağa Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 124: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar) / Plan

Çizim No 125: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar) / Görünüş

Çizim No 126: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi / Plan

Çizim No 127: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi / Görünüş

Çizim No 128: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi / Suluk Planı

Çizim No 129: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi / Suluk Görünüşü

Çizim No 130: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi / Suluk Planı

Çizim No 131: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi / Suluk Görünüşü

Çizim No 132: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi / Plan

Çizim No 133: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi / Görünüş

Foto No 1: Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi

Foto No 2: Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi

Foto No 3: Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi

Foto No 4: Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi

Foto No 5: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 6: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 7: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 8: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 9: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 10: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 11: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 12: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 13: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 14-15: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 16: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 17: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 18: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 19: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 20: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 21: III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi

Foto No 22: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 23: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 24: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 25: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 26: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 27: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 28: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 29: Ayşe Hanım Çeşmesi

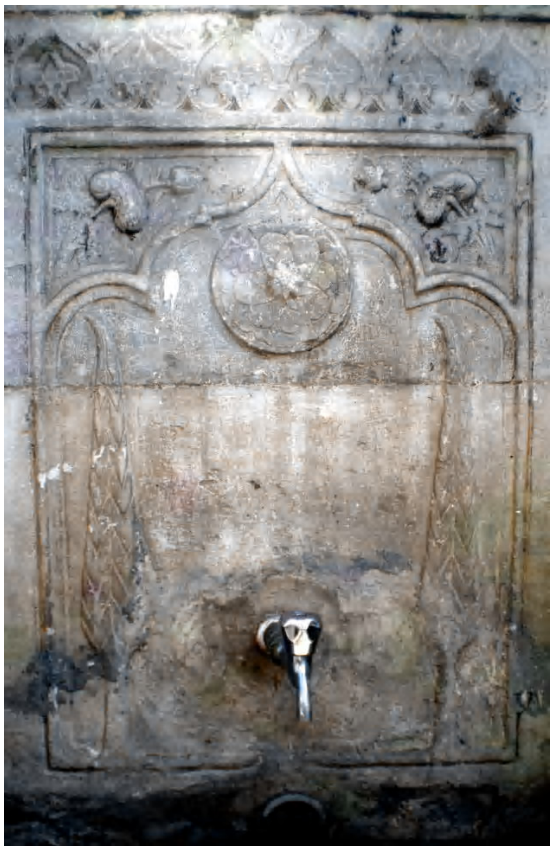

Foto No 30: Ayşe Hanım Çeşmesi

Foto No 31: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme)

Foto No 32: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe)

Foto No 33: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe)

Foto No 34: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe)

Foto No 35: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe)

Foto No 36: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe Detay)

Foto No 37: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe Detay)

Foto No 38: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe Ayna Taşları)

Foto No 39: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Kuzey Cephe)

Foto No 40: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Doğu Cephe)

Foto No 41: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Doğu Cephe)

Foto No 42: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Güneydoğu Cephe)

Foto No 42: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme – Çatıya Çıkan Merdivenler)

Foto No 43: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü)

Foto No 44: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü)

Foto No 45: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü – Sebil)

Foto No 46: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü- Sebil)

Foto No 47: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü- Sebil Detay)

Foto No 48: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü- Kitabe)

Foto No 49: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü)

Foto No 50: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü- İkinci Kitabe)

Foto No 51: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Eminönü- Ayna Taşı)

Foto No 52: Şehremini (Günaydın Sokak) Çeşmesi

Foto No 53: Şehremini (Günaydın Sokak) Çeşmesi

Foto No 54: Şehremini (Günaydın Sokak) Çeşmesi

Foto No 55: Şehremini (Günaydın Sokak) Çeşmesi (Kitabe)

Foto No 56: Âşub Kadın Çeşmesi

Foto No 57: Âşub Kadın Çeşmesi

Foto No 58: Âşub Kadın Çeşmesi (Kitabe)

Foto No 59: Âşub Kadın Çeşmesi

Foto No 60: Âşub Kadın Çeşmesi (Onarım Kitabesi)

Foto No 61: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz)

Foto No 62: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz – Ayna Taşı)

Foto No 63: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz)

Foto No 64: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz – Kemer Köşeliği)

Foto No 65-66: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz – Yan Kanatlardaki Kitabeler)

Foto No 67: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Beykoz – Saçak Detay)

Foto No 68: Kâtip Muslihüddin Çeşmesi

Foto No 69: Kâtip Muslihüddin Çeşmesi

Foto No 70: Kâtip Muslihüddin Çeşmesi

Foto No 71: Kâtip Muslihüddin Çeşmesi (Kitabe)

Foto No 72: Kâtip Muslihüddin Çeşmesi (Kilit Taşı Bezemesi)

Foto No 73: Kâtip Muslihüddin Çeşmesi (Kitabe)

Foto No 74: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi

Foto No 75: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi

Foto No 76: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi

Foto No 77: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi

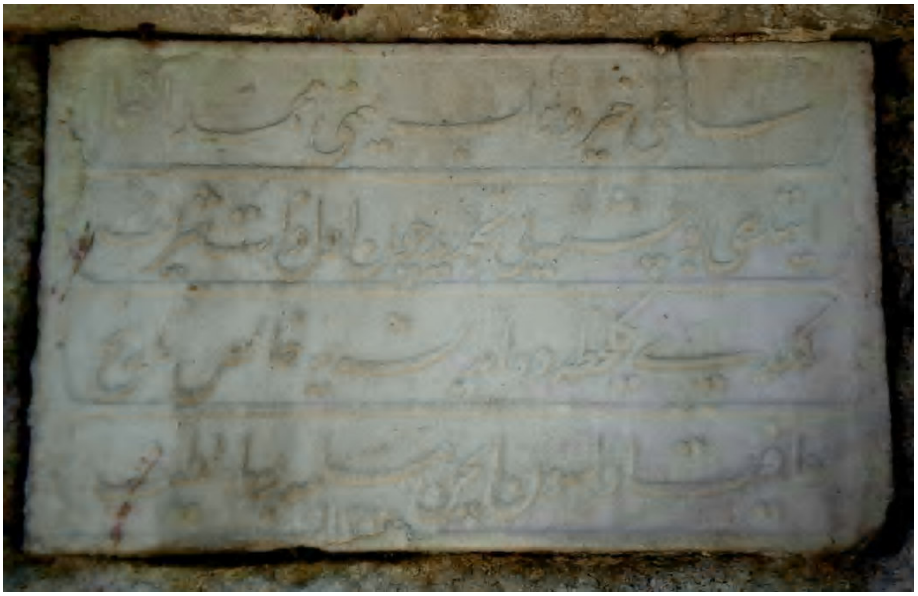

Foto No 78: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi (Onarım Kitabesi)

Foto No 79: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 80: Mehmed Ağa (Hisar) Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 81: III. Ahmed Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 82: III. Ahmed Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 83: III. Ahmed Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 84: III. Ahmed Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 85: III. Ahmed Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 86: III. Ahmed Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 87: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 88: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 89: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 90: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 91: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 92: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 93: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 94: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 95: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 96: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 97: III. Ahmed Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 98: Ahmediye Çeşmesi

Foto No 99: Ahmediye Çeşmesi

Foto No 100: Ahmediye Çeşmesi (Taç)

Foto No 101: Ahmediye Çeşmesi

Foto No 102: Ahmediye Çeşmesi

Foto No 103: Ahmediye Çeşmesi

Foto No 104: Ahmediye Çeşmesi

Foto No 105: Ahmediye Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 106: Ahmediye Çeşmesi (Bezeme Detayı)

Foto No 107: Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi

Foto No 108: Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi

Foto No 109: Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi

Foto No 110: Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi

Foto No 111: Ahmed Ağa (Pirinççi) Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 112: Hacı Halil Efendi (Matbah Emini) Çeşmesi

Foto No 113: Hacı Halil Efendi (Matbah Emini) Çeşmesi

Foto No 114: Hacı Halil Efendi (Matbah Emini) Çeşmesi

Foto No 115: İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi

Foto No 116: İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi

Foto No 117: İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi

Foto No 118: İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi

Foto No 119: İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi (Kitabe)

Foto No 120: İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 121: İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi (Namazgâh Kısmının Mihrabı)

Foto No 122: Hatice Hanım Çeşmesi

Foto No 123: Hatice Hanım Çeşmesi

Foto No 124: Hatice Hanım Çeşmesi

Foto No 125: Hatice Hanım Çeşmesi

Foto No 126: Hatice Hanım Çeşmesi

Foto No 127: Hatice Hanım Çeşmesi

Foto No 128: Hatice Hanım Çeşmesi (Çeşme Üzerinde Bulunan Çini Kuşağı)

Foto No 129: Hatice Hanım Çeşmesi (Çeşme Üzerinde Bulunan Çini Kuşağı)

Foto No 130: Hatice Hanım Çeşmesi

Foto No 131: Hibetullah Hanım Çeşmesi

Foto No 132: Hibetullah Hanım Çeşmesi

Foto No 133: Hibetullah Hanım Çeşmesi

Foto No 134: Hibetullah Hanım Çeşmesi

Foto No 135: Hibetullah Hanım Çeşmesi

Foto No 136: Hibetullah Hanım Çeşmesi

Foto No 137 - 138: Hibetullah Hanım Çeşmesi (Suluklar)

Foto No 139: Hibetullah Hanım Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 140: Hibetullah Hanım Çeşmesi (Ayna Taşı Detay)

Foto No 141: Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 142: Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 143: Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 144: Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 145: Ebu Bekir Ağa Çeşmesi

Foto No 146: Ebu Bekir Ağa Çeşmesi

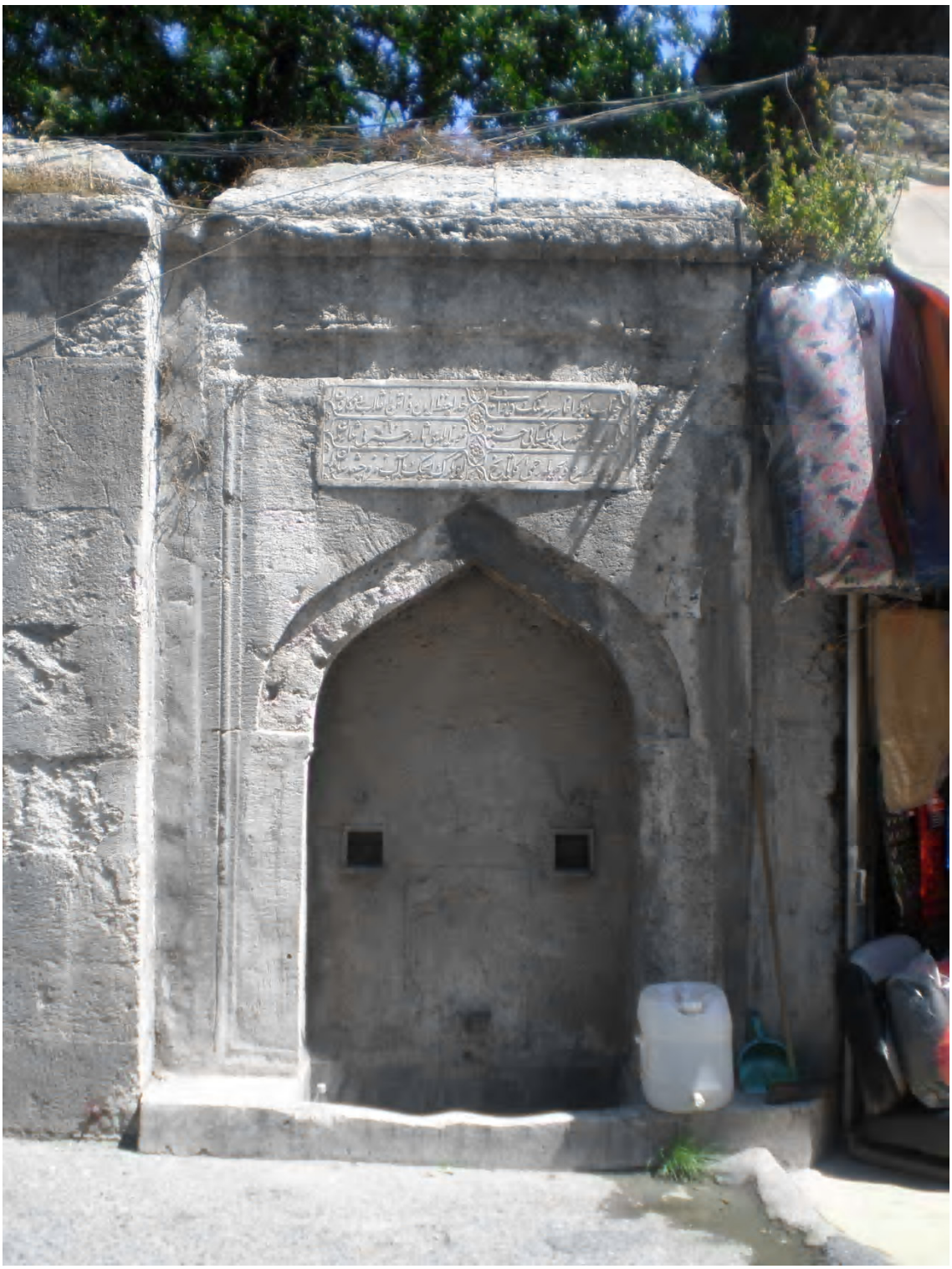

Foto No 147: Ebu Bekir Ağa Çeşmesi

Foto No 148: Ebu Bekir Ağa Çeşmesi

Foto No 149: Ebu Bekir Ağa Çeşmesi (Kitabe Bezemesinden Detay)

Foto No 150: Ebu Bekir Ağa Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 151: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi
(http://istanbulium.blogspot.com/2011/12/istanbulun-cesme-ve-sebilleri.html sayfasından alınmıştır).

Foto No 152: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi

Foto No 153: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi

Foto No 154: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi

Foto No 155: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi

Foto No 156: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi

Foto No 157: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi (Kemer Bezemesi Detay)

Foto No 158: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi (Kemer Köşeliğinde Bulunan Gülbezek)

Foto No 159: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi (Bordür Bezemesi Detay)

Foto No 160: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi (Maşallah Yazısı)

Foto No 161: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 162: Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi (Ayna Taşı Bezeme Detayı)

Foto No 163: Saliha Sultan Çeşmesi

Foto No 164: Saliha Sultan Çeşmesi

Foto No 165: Saliha Sultan Çeşmesi

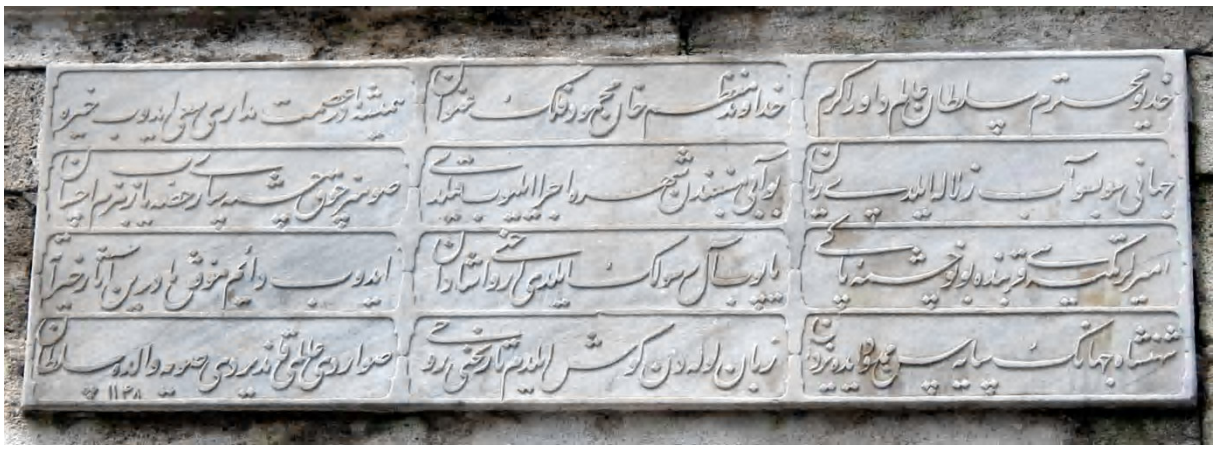

Foto No 166: Saliha Sultan Çeşmesi (Kitabe)

Foto No 167: Saliha Sultan Çeşmesi

Foto No 168: Saliha Sultan Çeşmesi

Foto No 169: Saliha Sultan Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 170: Saliha Sultan Çeşmesi (Ayna Taşı Üst Bordür Detayı)

Foto No 171: Saliha Sultan Çeşmesi (Ayna Taşı Kitabesi)

Foto No 172: Saliha Sultan Çeşmesi (Ayna Taşı Gülbezek Motifi)

Foto No 173: Saliha Sultan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Suluk)

Foto No 174: Saliha Sultan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Suluk)

Foto No 175: Saliha Sultan Çeşmesi (Güney Cephe – Suluk)

Foto No 176: Saliha Sultan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 177: Saliha Sultan Çeşmesi (Güney Cephedeki Suluk)

Foto No 178: Saliha Sultan Çeşmesi (Güney Cephedeki Suluk)

Foto No 179: Saliha Sultan Çeşmesi (Kuzey Cephedeki Suluk)

Foto No 180: Saliha Sultan Çeşmesi (Kuzey Cephedeki Suluk)

Foto No 181: Saliha Sultan Çeşmesi (Kuzey Cephedeki Suluk Kitabesi)

Foto No 182: Saliha Sultan Çeşmesi (Kuzey Cephedeki Suluk Tacı)

Foto No 183: Saliha Sultan Çeşmesi (Kuzey Cephedeki Suluk Yalağı)

Foto No 184: Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi

Foto No 185: Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi

Foto No 186: Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi

Foto No 187: Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi

Foto No 188: Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi

Foto No 189: Yahyazade Ahmed Efendi Çeşmesi

Foto No 190: Ayşe Behri Kadın Çeşmesi

Foto No 191: Ayşe Behri Kadın Çeşmesi

Foto No 192: Ayşe Behri Kadın Çeşmesi

Foto No 193: Ayşe Behri Kadın Çeşmesi

Foto No 194: Ayşe Behri Kadın Çeşmesi

Foto No 195: Ayşe Behri Kadın Çeşmesi

Foto No 196: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Foto No 197: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Foto No 198: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Foto No 199: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi (Sultan Abdülmecid'in Tuğrası)

Foto No 200: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi (Onarım Kitabesi)

Foto No 201: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Foto No 202: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Foto No 203: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi (İnşa Kitabesi)

Foto No 204: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi (İkinci Onarım Kitabesi)

Foto No 205: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Foto No 206: Hacı Beşir Ağa Çeşmesi

Foto No 207: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 208: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 209: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 210: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 211: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 212: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 213: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 214: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Babadağı Yokuşu'nda)

Foto No 215: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 216: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 217: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 218: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 219: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 220: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 221: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 222: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 222: İbnülemin Ahmet Ağa Çeşmesi (Beyoğlu-Kasımpaşa)

Foto No 223: Tophanelizadeler Çeşmesi

Foto No 224: Tophanelizadeler Çeşmesi

Foto No 225: Tophanelizadeler Çeşmesi

Foto No 226: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzeybatı Cephe)

Foto No 227: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 228: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 229: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 230: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

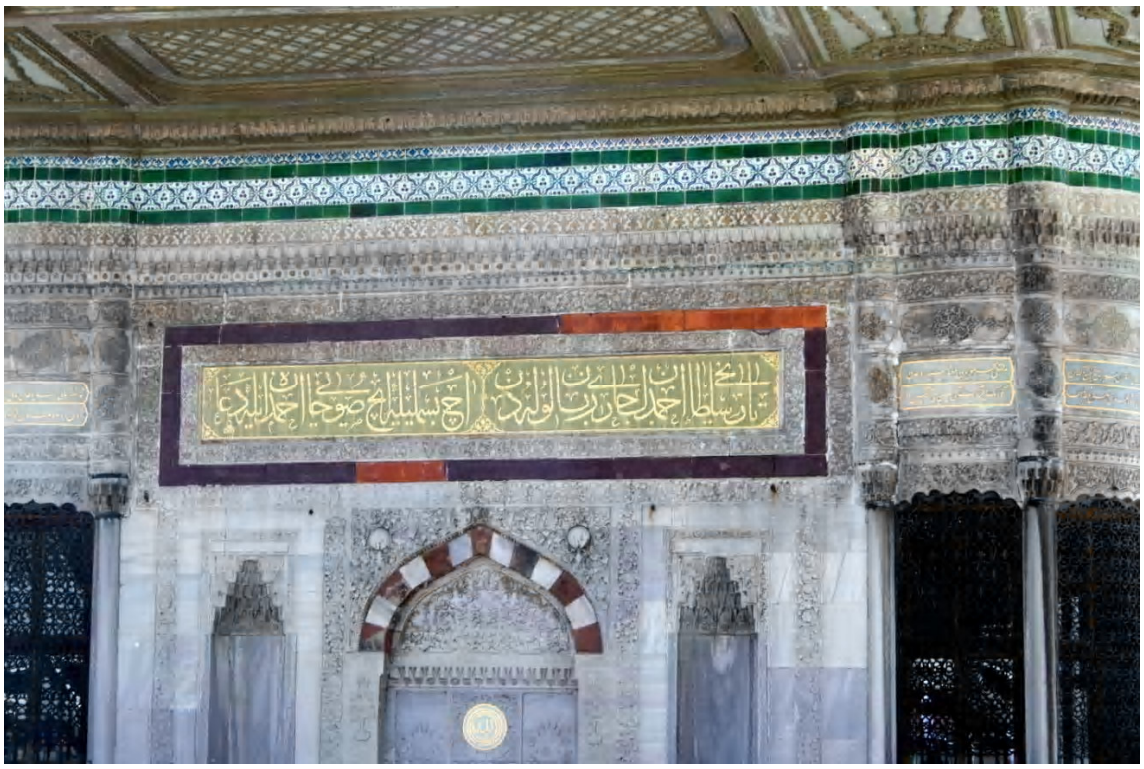

Foto No 231: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 232: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

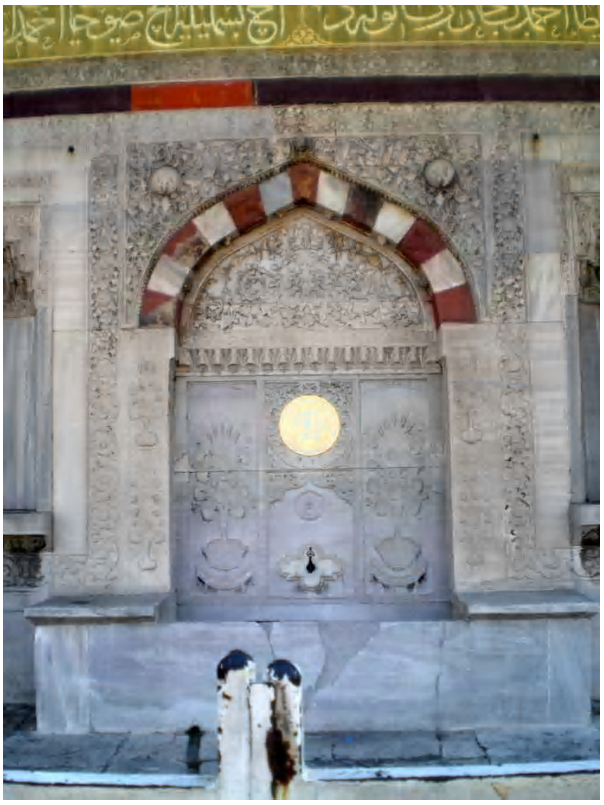

Foto No 233: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 234: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 235: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 236: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe - Mihrabiye)

Foto No 237: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe - Mihrabiye)

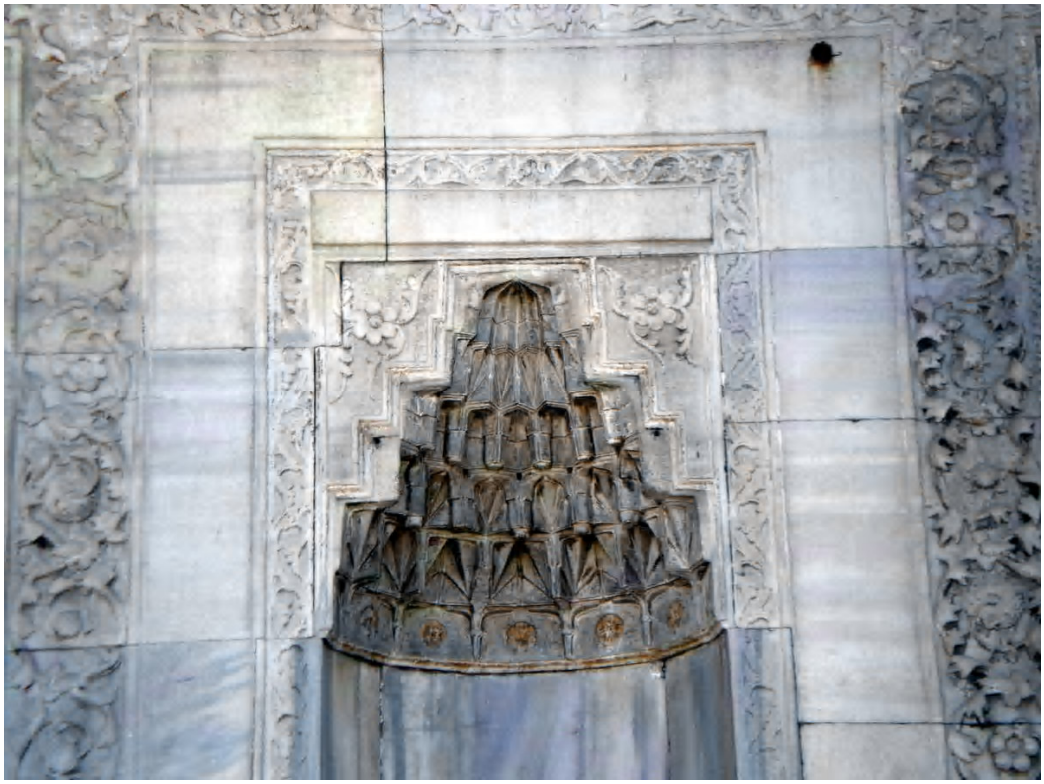

Foto No 238: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Mihrabiye Detay)

Foto No 239: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe– Mihrabiye Detay)

Foto No 240: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe - Sebil)

Foto No 241: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 242: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 243: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 244: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Kuzey Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 245: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 246: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 247: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 248: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 249: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 250: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe - Kitabe)

Foto No 251: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe - Madalyon)

Foto No 252: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 253: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe - Mihrabiye)

Foto No 254: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 255: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 256: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe)

Foto No 257: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 258: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 259: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 260: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Doğu Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 261: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 262: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 263: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 264: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 265: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 266: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe - Kitabe)

Foto No 267: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 268: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 269: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe - Mihrabiye)

Foto No 270: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe - Sebil)

Foto No 271: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 272: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 273: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe - Saçak)

Foto No 274: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe - Saçak)

Foto No 275: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Batı Cephe - Saçak)

Foto No 276: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 277: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 278: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 279: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

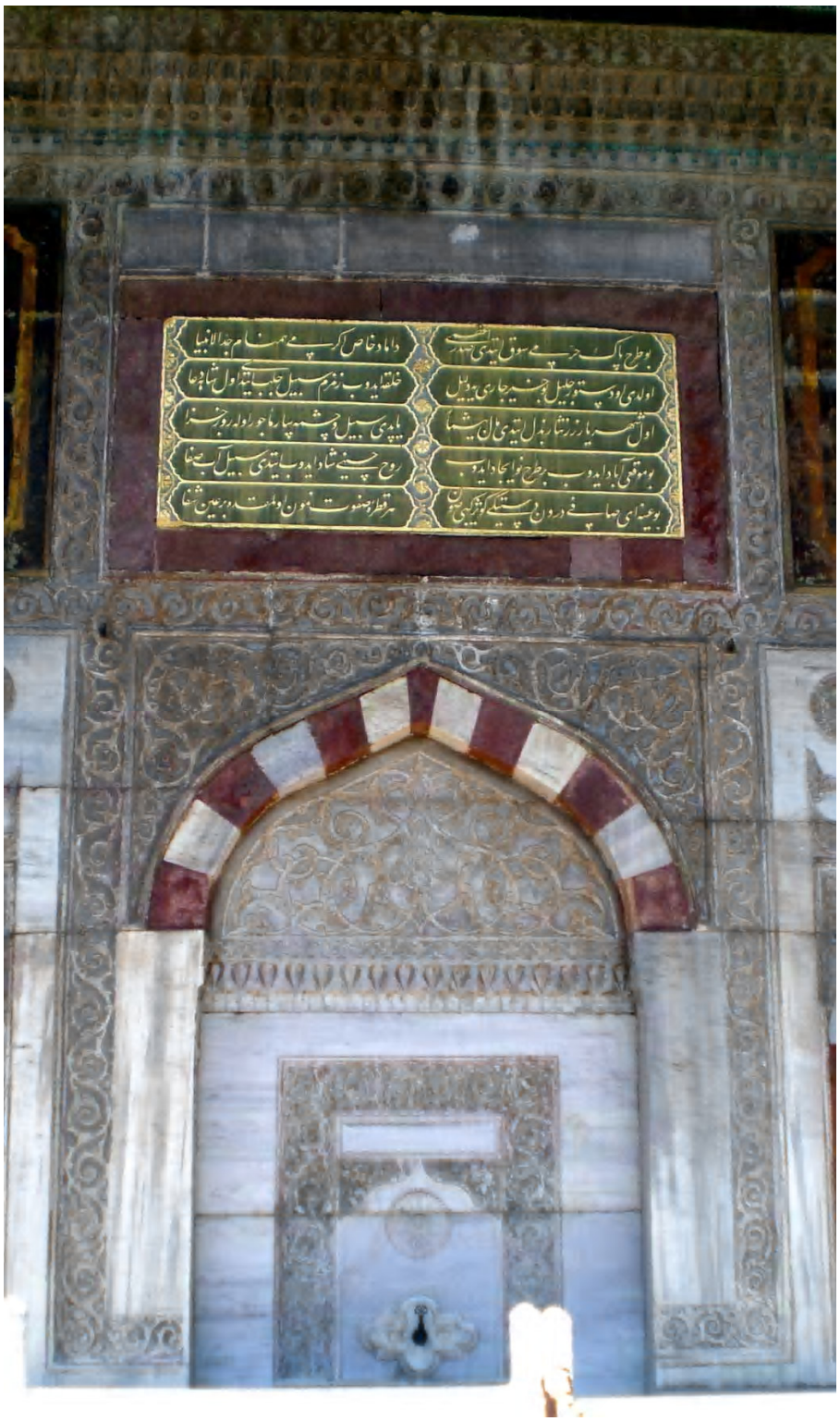

Foto No 280: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 281: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 282: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe - Kitabe)

Foto No 283: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 284: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe - Saçak)

Foto No 285: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe - Saçak)

Foto No 286: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 287: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 288: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 289: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 290: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güney Cephe – Sebil Eteği)

Foto No 291: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güneybatı Cephe)

Foto No 292: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Güneybatı Cephe)

Foto No 293: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Saçak Detay)

Foto No 294: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Saçak Detay)

Foto No 295: III. Ahmed Meydan Çeşmesi (Saçak Detay)

Foto No 296: III. Ahmed Meydan Çeşmesi

Foto No 297: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi

Foto No 298: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi

Foto No 299: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi

Foto No 300: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi (Saçak Detayı)

Foto No 301: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi (Kitabe)

Foto No 302: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi

Foto No 303: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi (Sonradan Düzenlenmiş Şadırvan Kısmı)

Foto No 304: Başkadın Meydan (Emetullah Kadın) Çeşmesi (Sonradan Düzenlenmiş Şadırvan Kısmı)

Foto No 305: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı Avlusunda)

Foto No 306: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı Avlusunda)

Foto No 307: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı Avlusunda - Kitabe)

Foto No 308: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı Avlusunda)

Foto No 309: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı Avlusunda)

Foto No 310: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Topkapı Sarayı Avlusunda)

Foto No 311: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 312: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 313: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 314: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 315: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 316: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 317: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 318: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Üsküdar – Ayna Taşı)

Foto No 319: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi)

Foto No 320: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe)

Foto No 321: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe)

Foto No 322: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe)

Foto No 323: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe)

Foto No 324: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe)

Foto No 325: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe)

Foto No 326: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe)

Foto No 327: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Doğu Cephe - Ayna Taşı)

Foto No 328: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Batı Cephe)

Foto No 329: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Batı Cephe)

Foto No 330: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Batı Cephe)

Foto No 331: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Batı Cephe – Ayağın İç Kısmında Bulunan Bezeme Detayı)

Foto No 332: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Batı Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 333: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güney Cephe)

Foto No 334: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güney Cephe)

Foto No 335: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güney Cephe)

Foto No 336: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güney Cephe)

Foto No 337: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzey Cephe)

Foto No 338: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzey Cephe – Sultan III. Ahmed'in Tuğrası)

Foto No 339: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzey Cephe)

Foto No 340: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzey Cephe - Mihrabiye)

Foto No 341: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzey Cephe)

Foto No 342: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzey Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 343: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzey Cephe – Ayağın İç Kısmında Bulunan Bezeme Detayı)

Foto No 344: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güneybatı Cephe - Suluk)

Foto No 345: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güneybatı Cephe - Suluk)

Foto No 346: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güneydoğu Cephe - Suluk)

Foto No 347: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güneydoğu Cephe - Suluk)

Foto No 348: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Güneydoğu Cephe – Suluk Üzerinde Bulunan Sarkıt)

Foto No 349: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzeydoğu Cephe - Suluk)

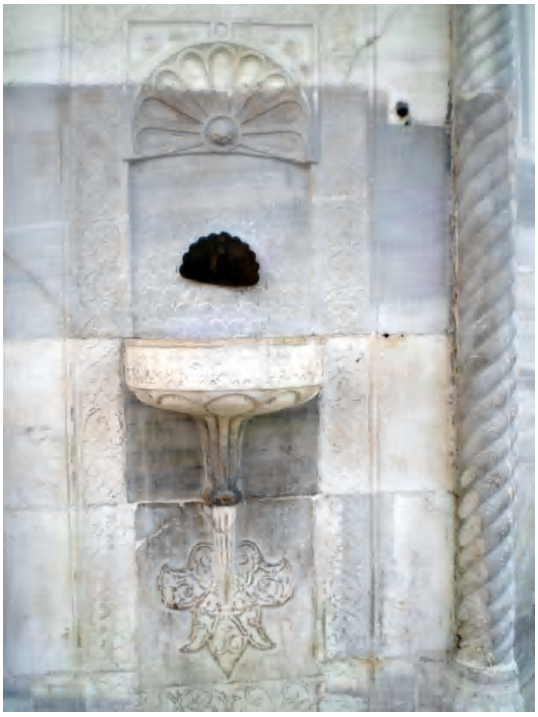

Foto No 350: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzeydoğu Cephe - Suluk)

Foto No 351: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Kuzeydoğu Cephe – Suluk Üzerinde Bulunan Sarkıt)

Foto No 352: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Saçak Detayı)

Foto No 353: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi (III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Saçak Detayı)

Foto No 354: Feyzullah Efendi Çeşmesi

Foto No 355: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 356: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 357: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 358: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Güney Cephe)

Foto No 359: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Güney Cephe – Ayna Taşı ve Tas Yuvaları)

Foto No 360: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Güney Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 361: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 362: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 363: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Kuzey Cephe)

Foto No 364: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Kuzey Cephe – Ayna Taşı ve Tas Yuvaları)

Foto No 365: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Kuzey Cephe – Ayna Taşı)

Foto No 366: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Batı Cephe)

Foto No 367: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Batı Cephe - Suluk)

Foto No 368: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Batı Cephe - Suluk)

Foto No 369: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Doğu Cephe - Suluk)

Foto No 370: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Doğu Cephe - Suluk)

Foto No 371: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Doğu Cephe - Suluk)

Foto No 372: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Doğu Cephe - Suluk)

Foto No 373: Feyzullah Efendi Çeşmesi (Doğu Cephe – Suluk Alınlığı)

Foto No 374: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2009)

Foto No 375: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2009)

Foto No 376: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2009)

Foto No 377: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2009)

Foto No 378: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2009)

Foto No 379: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2009)

Foto No 380: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2009 – Ayna Taşı)

Foto No 381: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2012)

Foto No 382: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2012)

Foto No 383: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2012)

Foto No 384: Hacı Süleyman Efendi Çeşmesi (2012 – Ayna Taşı)

Foto No 385: Hacı Halil Efendi Çeşmesi (ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991)

Foto No 386: Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Foto No 387: Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Foto No 388: Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Foto No 389: Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Foto No 390: Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Foto No 391: Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Foto No 392: Hacı Halil Efendi Çeşmesi

Foto No 393: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar Selamsız Caddesinde)

Foto No 394: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar Selamsız Caddesinde)

Foto No 395: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar Selamsız Caddesinde)

Foto No 396: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar Selamsız Caddesinde)

Foto No 397: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar Selamsız Caddesinde – Ayna Taşı)

Foto No 398: Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 399: Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 400: Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 401: Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 402: Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 403: Kethüda Mehmed Paşa Çeşmesi

Foto No 404: Kethüda Çeşmesi

Foto No 405: Kethüda Çeşmesi

Foto No 406: Kethüda Çeşmesi

Foto No 407: Kethüda Çeşmesi

Foto No 408: Kethüda Çeşmesi

Foto No 409: Kethüda Çeşmesi (İnşa Kitabesi)

Foto No 410: Kethüda Çeşmesi

Foto No 411: Kethüda Çeşmesi (Kemer Köşeliği Bezemesi)

Foto No 412: Kethüda Çeşmesi (Bordür Bezemesi)

Foto No 413: Kethüda Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 414: Kethüda Çeşmesi (Ayna Taşı Tacı)

Foto No 415: Kethüda Çeşmesi (Onarım Kitabesi)

Foto No 416: Kethüda Çeşmesi (Onarım Kitabesi)

Foto No 417: Kethüda Çeşmesi (Suluk Tacı)

Foto No 418: Kethüda Çeşmesi (Suluk)

Foto No 419: Kethüda Çeşmesi (Suluk)

Foto No 420: Kethüda Çeşmesi (Kurna Altı Bezeme Detayı)

Foto No 421: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi

Foto No 422: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi

Foto No 423: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi

Foto No 424: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi

Foto No 425: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi (Saçak Detayı)

Foto No 426: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi

Foto No 427: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi

Foto No 428: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 429: Mehmed Paşa (Genç) Çeşmesi (Ayna Taşı Gülbezek Motifi)

Foto No 430: Mihrişah Kadın Çeşmesi

Foto No 431: Mihrişah Kadın Çeşmesi

Foto No 432: Mihrişah Kadın Çeşmesi

Foto No 433: Mihrişah Kadın Çeşmesi

Foto No 434: Mihrişah Kadın Çeşmesi

Foto No 435: Şehzade Mustafa Çeşmesi (ÇEÇEN, K., **Üsküdar Suları,** İstanbul, 1991)

Foto No 436: Şehzade Mustafa Çeşmesi

Foto No 437: Şehzade Mustafa Çeşmesi

Foto No 438: Şehzade Mustafa Çeşmesi

Foto No 439: Şehzade Mustafa Çeşmesi

Foto No 440: Şehzade Mustafa Çeşmesi

Foto No 441: Şehzade Mustafa Çeşmesi

Foto No 442: Şehzade Numan Çeşmesi

Foto No 443: Şehzade Numan Çeşmesi

Foto No 444: Şehzade Numan Çeşmesi

Foto No 445: Şehzade Numan Çeşmesi

Foto No 446: Şehzade Numan Çeşmesi

Foto No 447: Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) Çeşmesi

Foto No 448: Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) Çeşmesi (Su Deposu)

Foto No 449: Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) Çeşmesi

Foto No 450: Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın) Çeşmesi

Foto No 451: Şehzade Seyfettin Çeşmesi

Foto No 452: Şehzade Seyfettin Çeşmesi

Foto No 453: Şehzade Seyfettin Çeşmesi

Foto No 454: Şehzade Seyfettin Çeşmesi

Foto No 455: Şehzade Seyfettin Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 456: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi

Foto No 457: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi

Foto No 458: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi

Foto No 459: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi (Kemer Köşelikleri)

Foto No 460: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi (Kemer Köşelikleri)

Foto No 461: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 462: Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın) Çeşmesi (Yalak)

Foto No 463: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi
(http://www.istanbulkulturenvanteri.gov.tr/kentsel-sivil-mimari/print/envanter_id/58620)

Foto No 464: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi (http://www.123people.com)

Foto No 465: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi

Foto No 466: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi

Foto No 467: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi

Foto No 468: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi (Su Deposunun Arka Kısmı)

Foto No 469: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi

Foto No 470: Ümmü Gülsüm Sultan Çeşmesi

Foto No 471: Halil Ağa Çeşmesi

Foto No 472: Halil Ağa Çeşmesi

Foto No 473: Halil Ağa Çeşmesi

Foto No 474: Halil Ağa Çeşmesi

Foto No 475: Halil Ağa Çeşmesi (Ayna Taşı)

Foto No 476: Halil Ağa Çeşmesi (Suluk)

Foto No 477: Halil Ağa Çeşmesi (Suluk)

Foto No 478: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 479: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 480: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 481: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 482: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 483: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 484: Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar)

Foto No 485: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 486: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 487: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 488: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 489: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 490: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 491: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

Foto No 492: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi (Suluk)

Foto No 493: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi

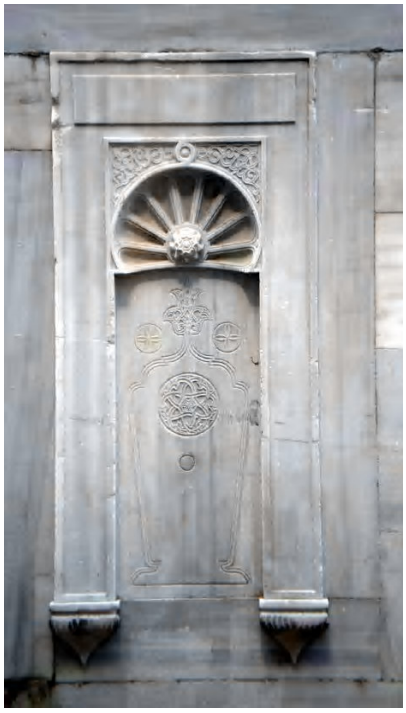

Foto No 494: Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi (Suluk)

Foto No 495: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi

Foto No 496: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi

Foto No 497: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi

Foto No 498: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi

Foto No 499: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi

Foto No 500: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi

Foto No 501: Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) Çeşmesi (Ayna Taşı)

GRAVÜR ve MİNYATÜRLER

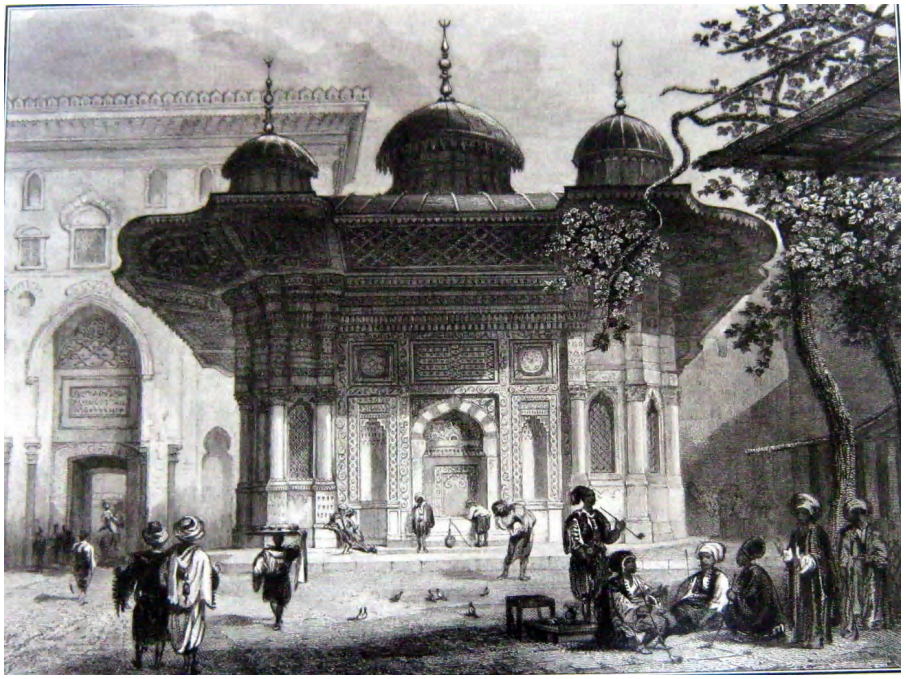

Foto No 1: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Rouargue Kardeşler. (ARSLAN, N., **Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl),** İstanbul, 1992)

Foto No 2: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Allom. (SEVİM, M., **Gravürlerle Türkiye (İstanbul), C:II.,** Ankara, 1996)

Foto No 3: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Bartlett. (SEVİM, M., **Gravürlerle Türkiye (İstanbul), C:II.,** Ankara, 1996)

Foto No 4: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Trichon. (SEVİM, M., **Gravürlerle Türkiye (İstanbul), C:II.,** Ankara, 1996)

Foto No 5: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Eugene Flandin. (SEVİM, M., **Gravürlerle Türkiye (İstanbul), C:II.,** Ankara, 1996)

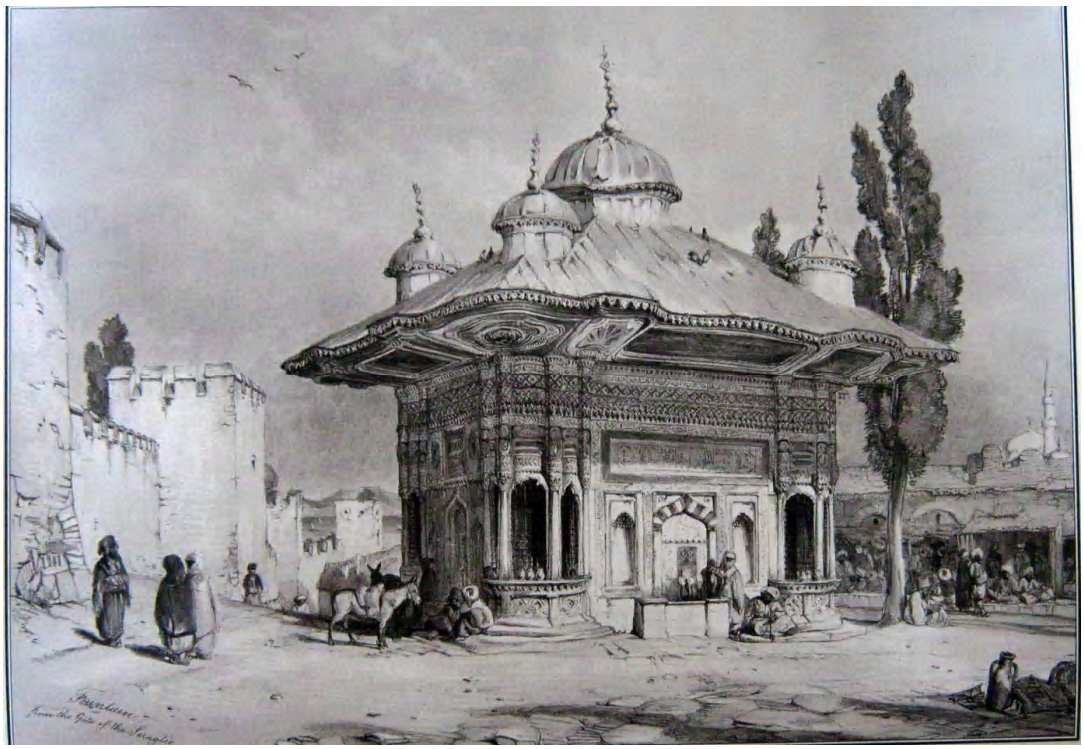

Foto No 6: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – J. F. Lewis. (SEVİM, M., **Gravürlerle Türkiye (İstanbul), C:II.,** Ankara, 1996)

Foto No 7: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – J. F. Lewis. (ARSLAN, N., **Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl),** İstanbul, 1992)

Foto No 8: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Hobhouse. (SEVİM, M., **Gravürlerle Türkiye (İstanbul), C:II.,** Ankara, 1996)

Foto No 9: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – C. Biseo. (SEVİM, M., **Gravürlerle Türkiye (İstanbul), C:II.,** Ankara, 1996)

Foto No 10: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Thomas Allom. (SEVİM, M., **Gravürlerle Türkiye (İstanbul), C:II.,** Ankara, 1996)

Foto No 11: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Thomas Allom. (SEVİM, M., **Gravürlerle Türkiye (İstanbul), C:III.,** Ankara, 1996)

Foto No 12: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – J. B. Racine. (SEVİM, M., **Gravürlerle Türkiye (İstanbul), C:III.,** Ankara, 1996)

Foto No 13: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Melling. (ARSLAN, N., **Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl),** İstanbul, 1992)

Foto No 14: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Brindisi. (ARSLAN, N., **Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl),** İstanbul, 1992)

Foto No 15: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – L'Espinasse. (ARSLAN, N., **Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl),** İstanbul, 1992)

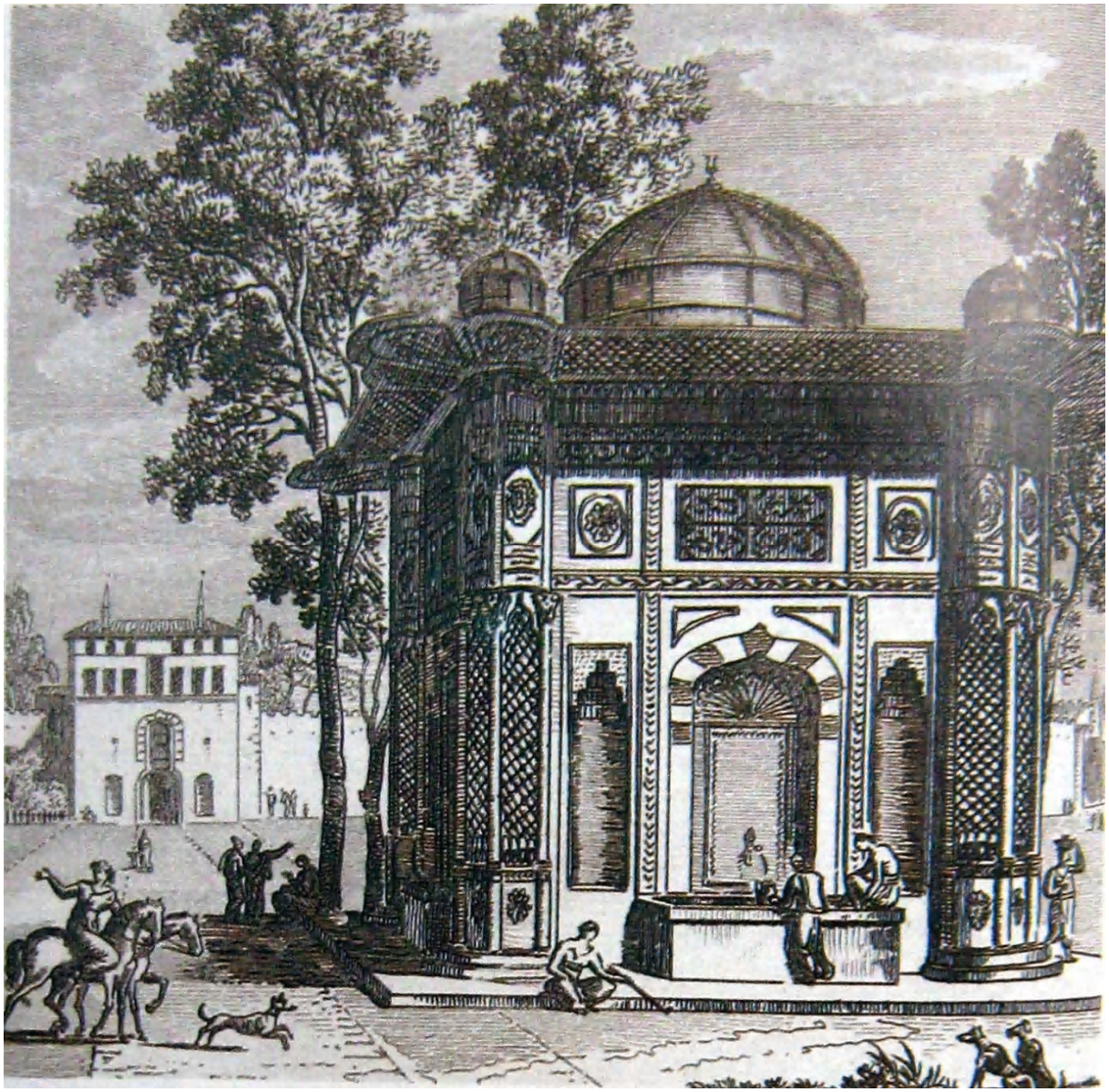

Foto No 16: III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Castellan. (ARSLAN, N., **Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl),** İstanbul, 1992)

Foto No 17: Üsküdar III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Allom. (SEVİM, M., **Gravürlerle Türkiye (İstanbul), C:II.,** Ankara, 1996)

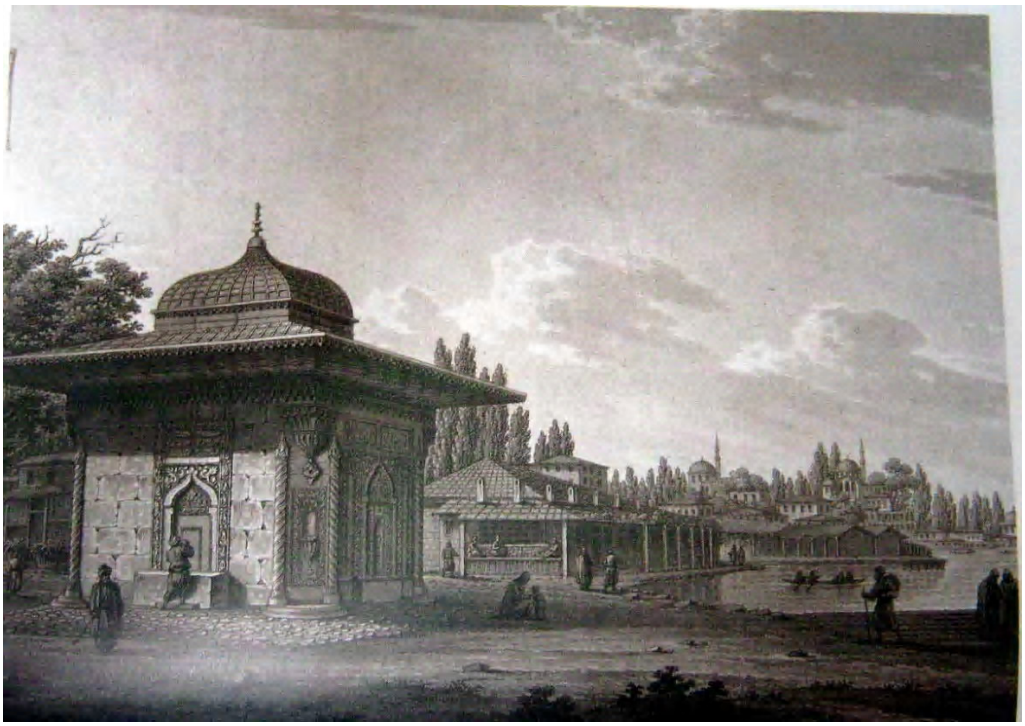

Foto No 18: Üsküdar III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Preault. (ARSLAN, N., **Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl),** İstanbul, 1992)

Foto No 19: Üsküdar III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Lewis. (ARSLAN, N., **Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl),** İstanbul, 1992)

Foto No 20: Üsküdar III. Ahmed Meydan Çeşmesi – Flandin. (ARSLAN, N., **Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl),** İstanbul, 1992)

Foto No 21: Kâğıthane III. Ahmed Çeşmesi (Hüseyin Irmak'ın Arşivinden)

Foto No 22: Damad İbrahim Paşa Çeşme ve Sebili – Bartlett. (SEVİM, M., **Gravürlerle Türkiye (İstanbul), C:II.,** Ankara, 1996)

Foto No 23: Damad İbrahim Paşa Çeşme ve Sebili – Allom. (ARSLAN, N., **Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl),** İstanbul, 1992)

Foto No 24: Damad İbrahim Paşa Çeşme ve Sebili – Flandin. (SEVİM, M., **Gravürlerle Türkiye (İstanbul), C:II.,** Ankara, 1996)

Foto No 25: III. Ahmed Kütüphane Çeşmesi (ATIL, E., **Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü,** İstanbul, 2002)

Foto No 26: III. Ahmed Kütüphane Çeşmesi (ATIL, E., **Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü,** İstanbul, 2002)

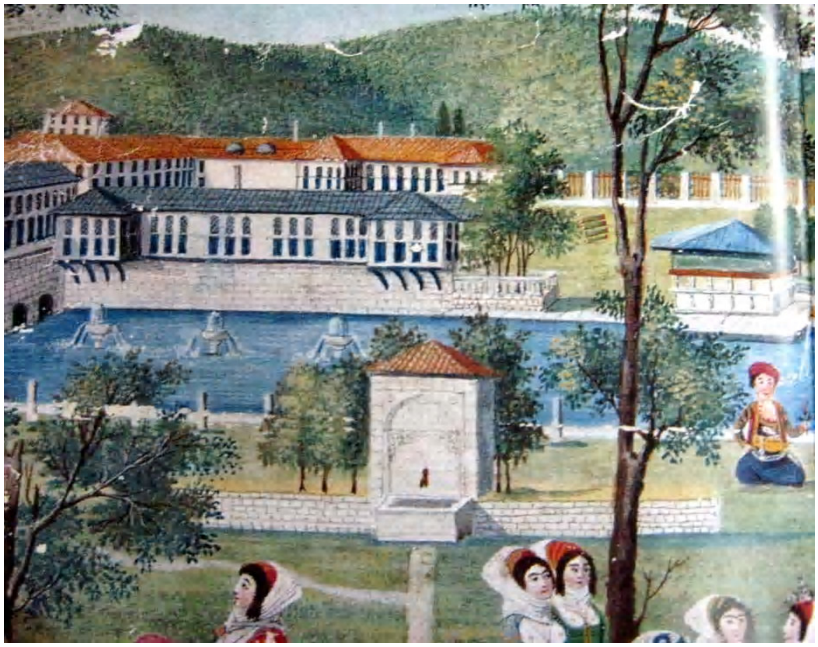

Foto No 27: Kâğıthane III. Ahmed Çeşmesi (AND, M., **Osmanlı Tasvir Sanatları: 1 – Minyatür,** İstanbul, 2004)

Foto No 28: Kâğıthane III. Ahmed Çeşmesi (AND, M., **Osmanlı Tasvir Sanatları: 1 – Minyatür,** İstanbul, 2004)

CEPHE KOMPOZİSYONLARINA GÖRE ÇEŞMELER		
Tek Kemerli Çeşmeler	Sivri Kemerli Çeşmeler	Damad İbrahim Paşa (Eminönü), Şehremini (Günaydın Sokak), Kâtip Muslihüddin, Ahmed Ağa (Pirinççi), Hacı Halil Efendi (Matbah Emini), İbnül Emin Ahmed Ağa, Ebu Bekir Ağa, İbnülemin Ahmet Ağa (Babadağı Yokuşu'nda), Tophanelizadeler, Hacı Süleyman Efendi, Mihrişah Kadın (Safiye Sultan), Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın), Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın), Halil Ağa, Halil Efendi (Üsküdar), Kaymak Mustafa Paşa ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmeleri.
	Yuvarlak Kemerli Çeşmeler	Ayşe Hanım, Ahmediye, Hibetullah Hanım, Ayşe Behri Kadın, Hacı Beşir Ağa, Kethüda, III. Ahmed Han Kütüphane Çeşmesi'nin arka yüzünde bulunan küçük çeşme ve Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme)'nin kuzey cephesinde bulunan çeşmeler.
	Dalgalı Kemerli Çeşmeler	Damad İbrahim Paşa (Beykoz), Fındıklılı Mehmed Ağa Çeşmesi, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı Avlusunda), Damad İbrahim Paşa (Üsküdar), Halil Efendi (Üsküdar Selamsız Caddesinde), Kethüda Mehmed Paşa ve Mehmed Paşa (Genç) çeşmeleri.
	Düz Atkı Kemerli Çeşmeler	Âşub Kadın ve Mehmed Paşa çeşmeleri.
Yan Yana İki Kemerli Çeşmeler	Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme).	
İki Cepheli Çeşmeler	III. Ahmed Han Kütüphane, Mehmed Ağa (Hisar) ve III. Ahmed (Kâğıthane) çeşmeleri.	
Dört Cepheli Çeşmeler	İbnülemin Ahmet Ağa (Beyoğlu-Kasımpaşa), III. Ahmed Meydan, Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) ve Feyzullah Efendi çeşmeleri.	
Nişsiz Düz Cepheli Çeşmeler	Hacı Mustafa Ağa, Hatice Hanım, Şehzade Seyfettin ve Ümmü Gülsüm Sultan çeşmeleri.	
BULUNDUKLARI YERE GÖRE ÇEŞMELER		
Bağımlı Çeşmeler	Bir Yapının Duvarıyla Birlikte İnşa Edilen Çeşmeler Damad İbrahim Paşa (Eminönü), Ahmediye, Mehmed Paşa, Ebu Bekir Ağa, Hacı Beşir Ağa, Hacı Süleyman Efendi, Mihrişah Kadın, Hatice Hanım ve Halil Ağa çeşmeleri.	
	Herhangi Bir Yapının Duvarına Sonradan Eklenen Çeşmeler Hacı Mustafa Ağa, Âşub Kadın, Damad İbrahim Paşa (Beykoz), Kâtip Muslihüddin, Ahmed Ağa (Pirinççi) ve Damad İbrahim Paşa (Topkapı Sarayı Avlusunda) çeşmeleri.	

BAĞIMSIZ ÇEŞMELER	
Meydan Çeşmeleri	Damad İbrahim Paşa (Orta Çeşme), İbnülemin Ahmet Ağa (Beyoğlu-Kasımpaşa), III. Ahmed Meydan, Başkadın Meydan (Emetullah Kadın), Emetullah Gülnuş Valide Sultan (III. Ahmed Meydan Çeşmesi) ve Feyzullah Efendi çeşmeleri
Su Depolu Çeşmeler	Ayşe Hanım, Şehremini (Günaydın Sokak), Mehmed Ağa (Hisar), Hacı Halil Efendi (Matbah Emini), Hibetullah Hanım, Fındıklılı Mehmed Ağa, Saliha Sultan, Yahyazade Ahmed Efendi, İbnülemin Ahmet Ağa (Babadağı Yokuşu'nda), Tophanelizadeler, Damad İbrahim Paşa (Üsküdar), Hacı Halil Efendi, Halil Efendi (Üsküdar Selamsız Caddesinde), Kethüda Mehmed Paşa, Mehmed Paşa (Genç), Şehzade Mustafa, Şehzade Numan, Şehzade Seyfeddin (Mihrişah Kadın), Şehzade Süleyman (Mihrişah Kadın), Ümmü Gülsüm Sultan, Halil Efendi Çeşmesi (Üsküdar), Kaymak Mustafa Paşa ve Mihrimah Sultan (Çağalızade İbrahim Bey) çeşmeleri
Köşe Çeşmeleri	Saliha Sultan ve Yahyazade Ahmed Efendi çeşmeleri
NAMAZGÂHLI ÇEŞMELER	
İbnül Emin Ahmed Ağa Çeşmesi	

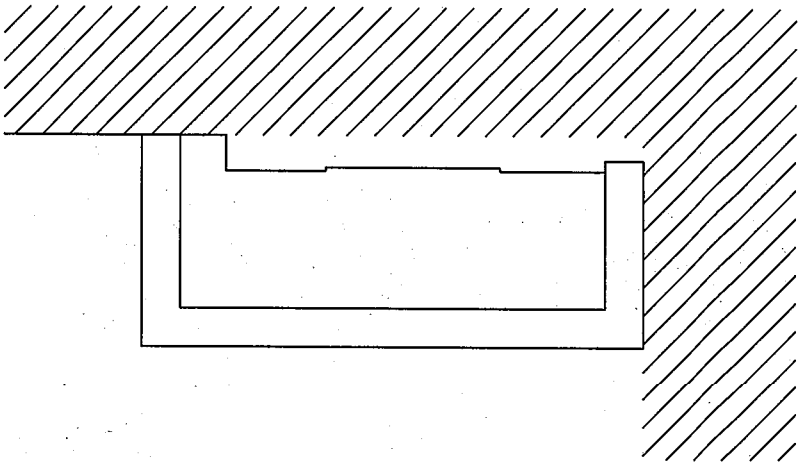

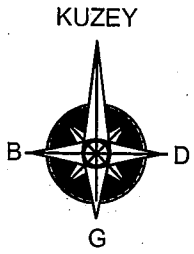

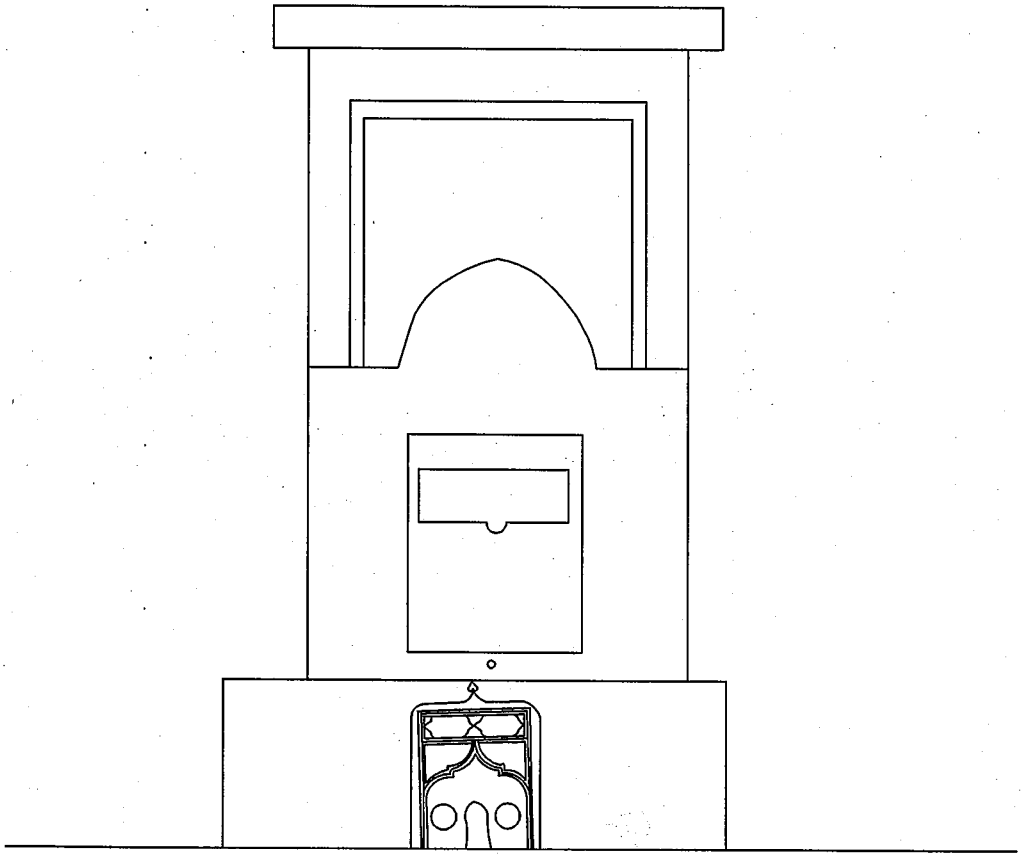

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI : HACI MUSTAFA AĞA ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.1 ÇİZİM NO : 1-2		PLAN-GÜNEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

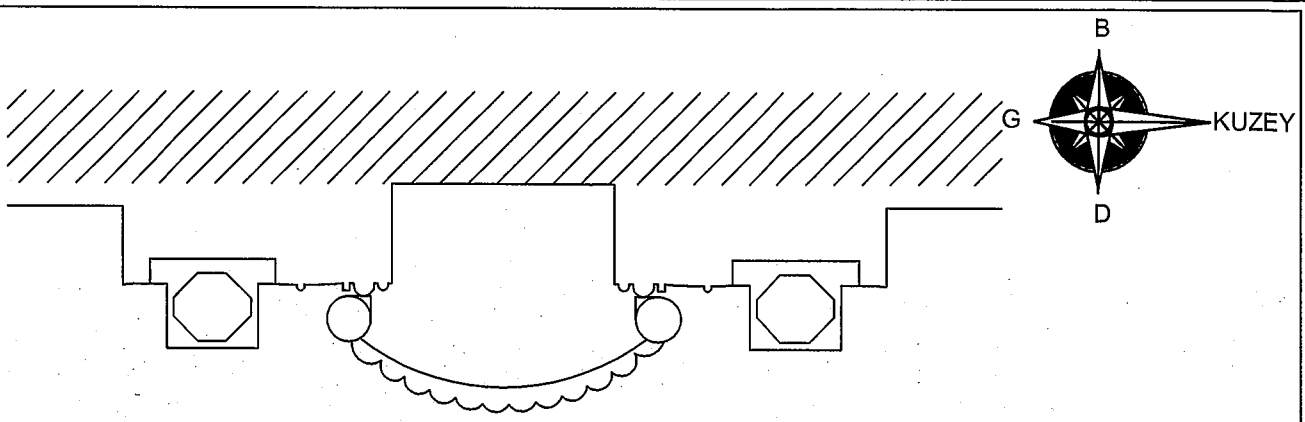

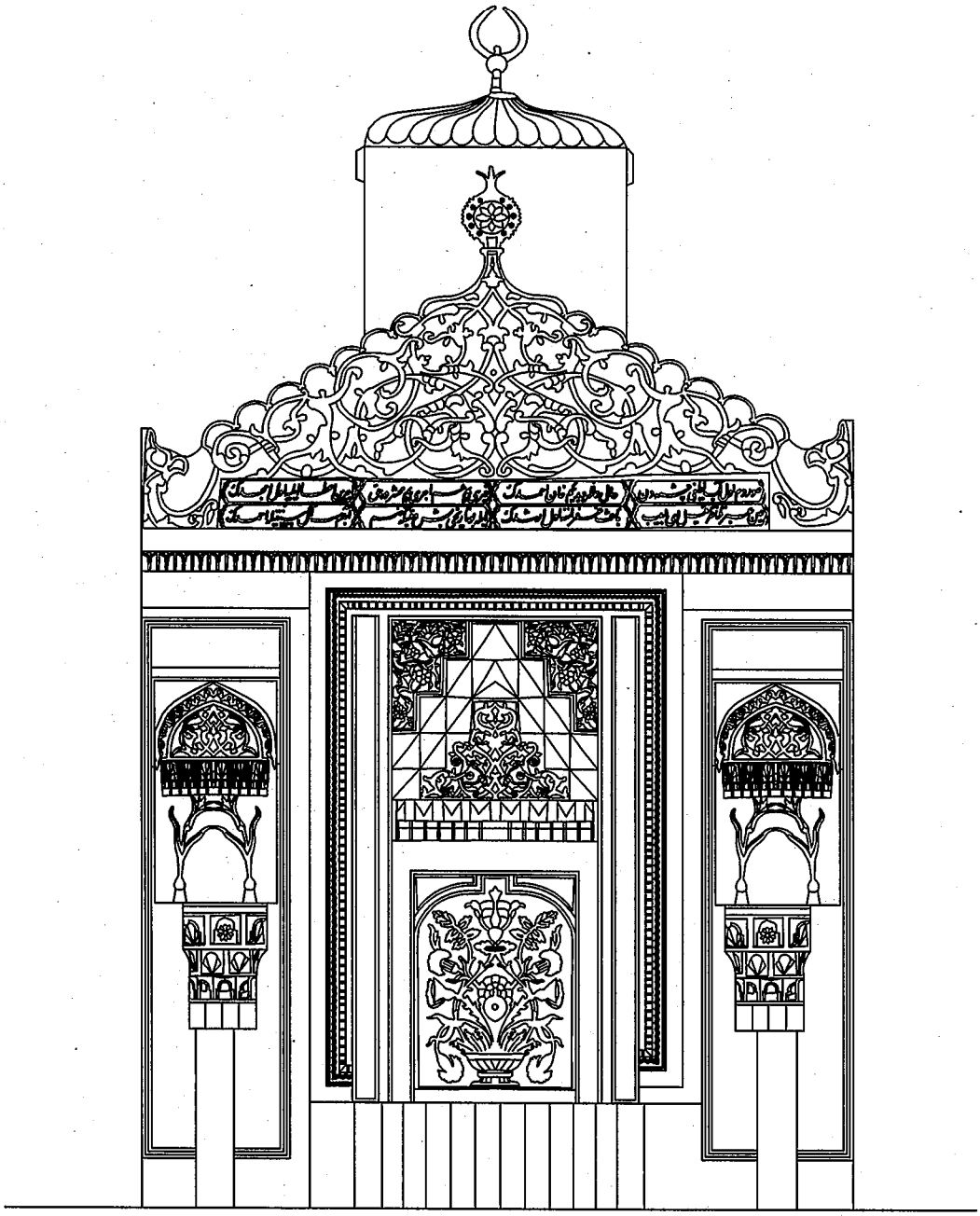

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI : III. AHMET HAN KÜTÜPHANE ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.2 ÇİZİM NO : 3-4		PLAN-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

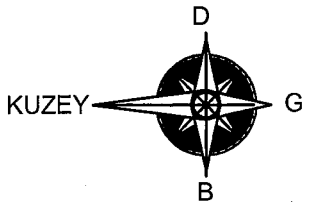

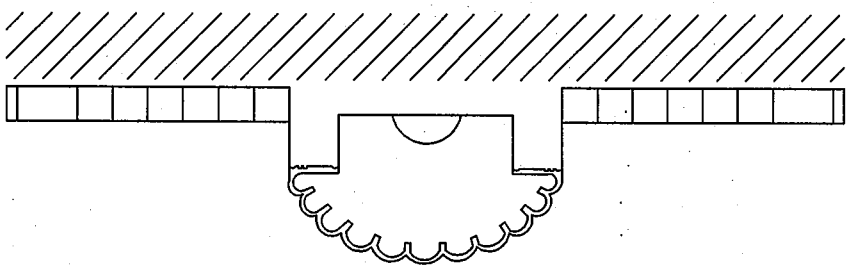

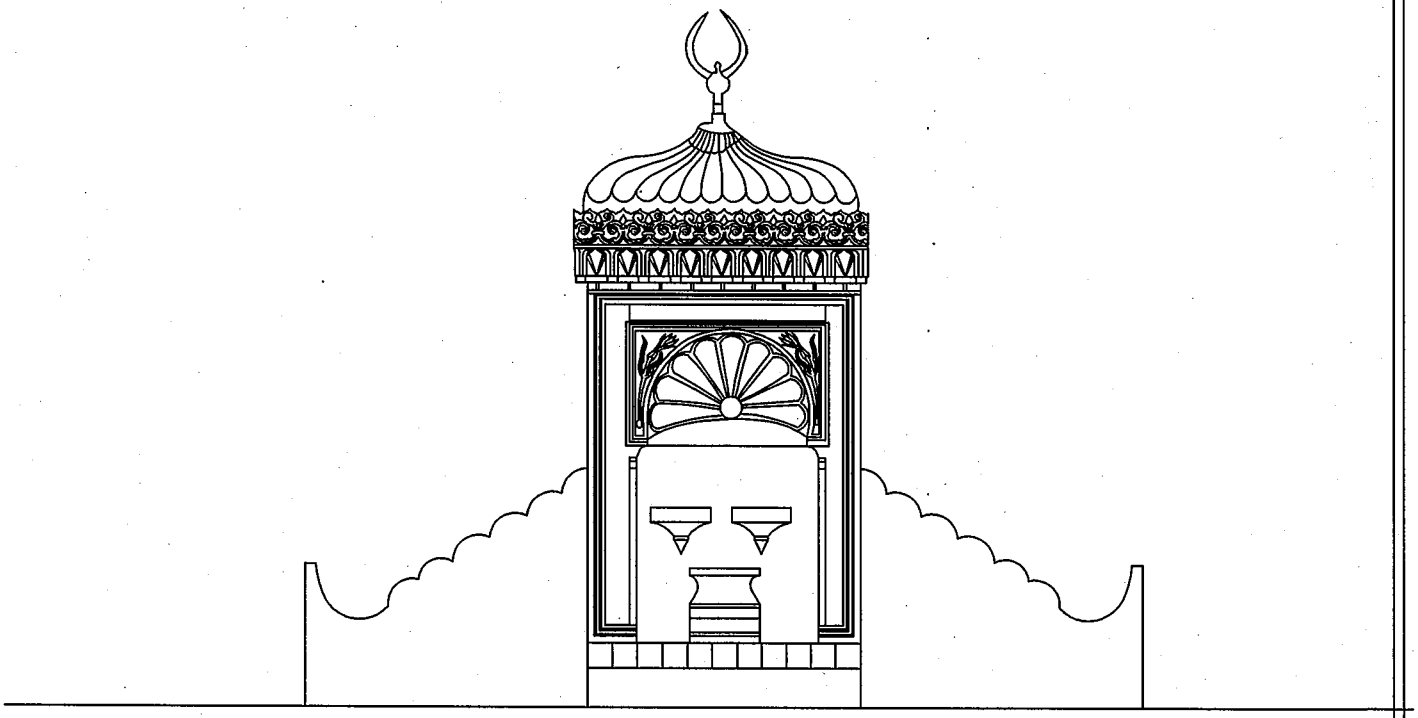

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: III. AHMET HAN KÜTÜPHANE ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.2 ÇİZİM NO : 5-6		PLAN-BATI GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

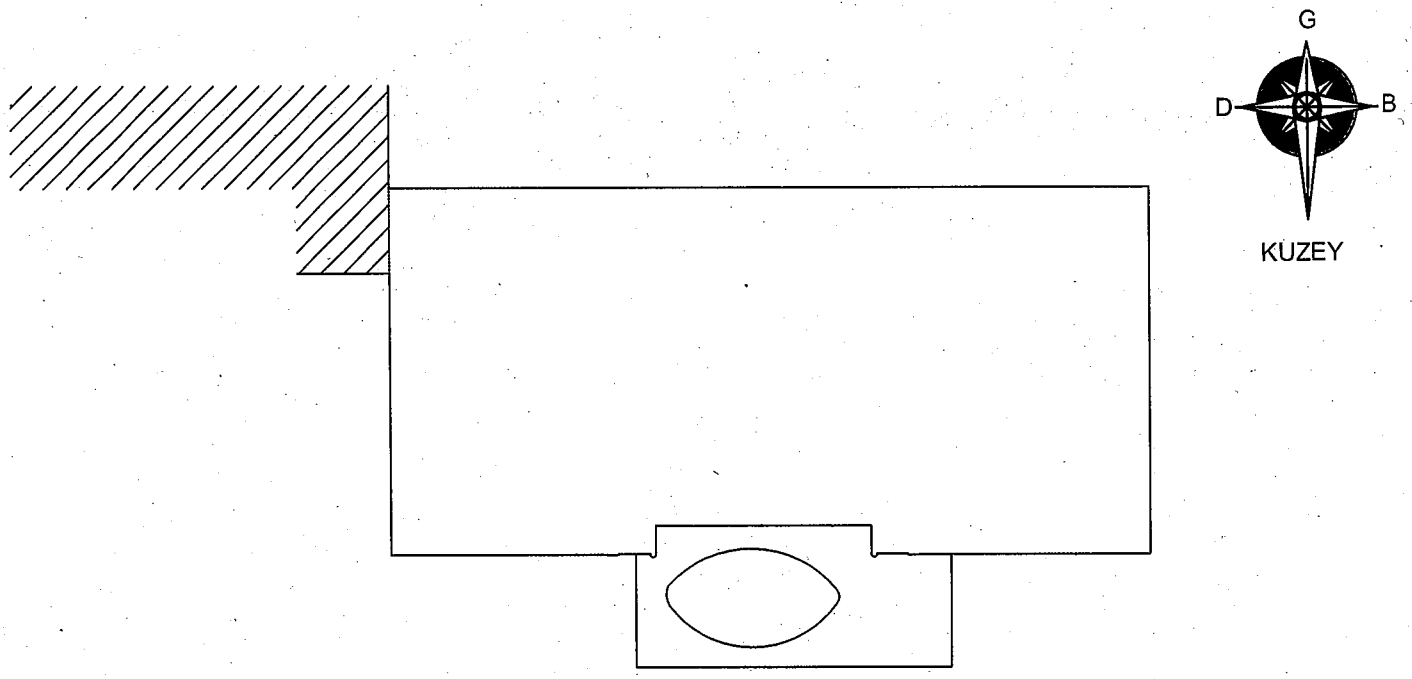

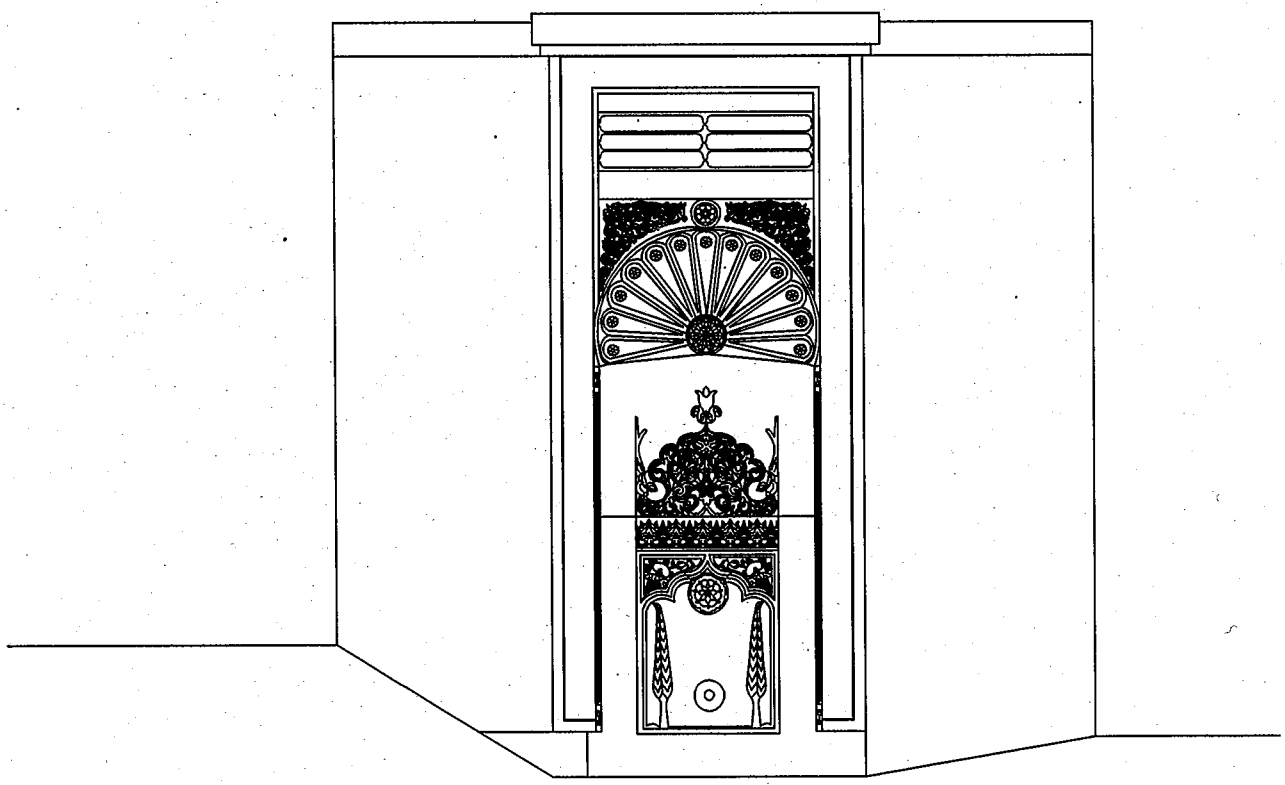

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: AYŞE HANIM ÇEŞMESİ (BEYKOZ) KATALOG NO : 2.1.3. ÇİZİM NO : 7-8		PLAN-KUZEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

YAPI KÜNYESİ

ADI: DAMAD İBRAHİM PAŞA ÇEŞMESİ (ORTA ÇEŞME)

KATALOG NO: 2.1.4.

ÇİZİM NO:

9: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme) / Plan

10: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme) / Kuzey Cephe Görünüşü

11: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme) / Doğu Cephe Görünüşü

12: Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (Orta Çeşme) / Güney Cephe Görünüşü

AÇIKLAMA: Esere Ait Çizimler Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden Alınmıştır.

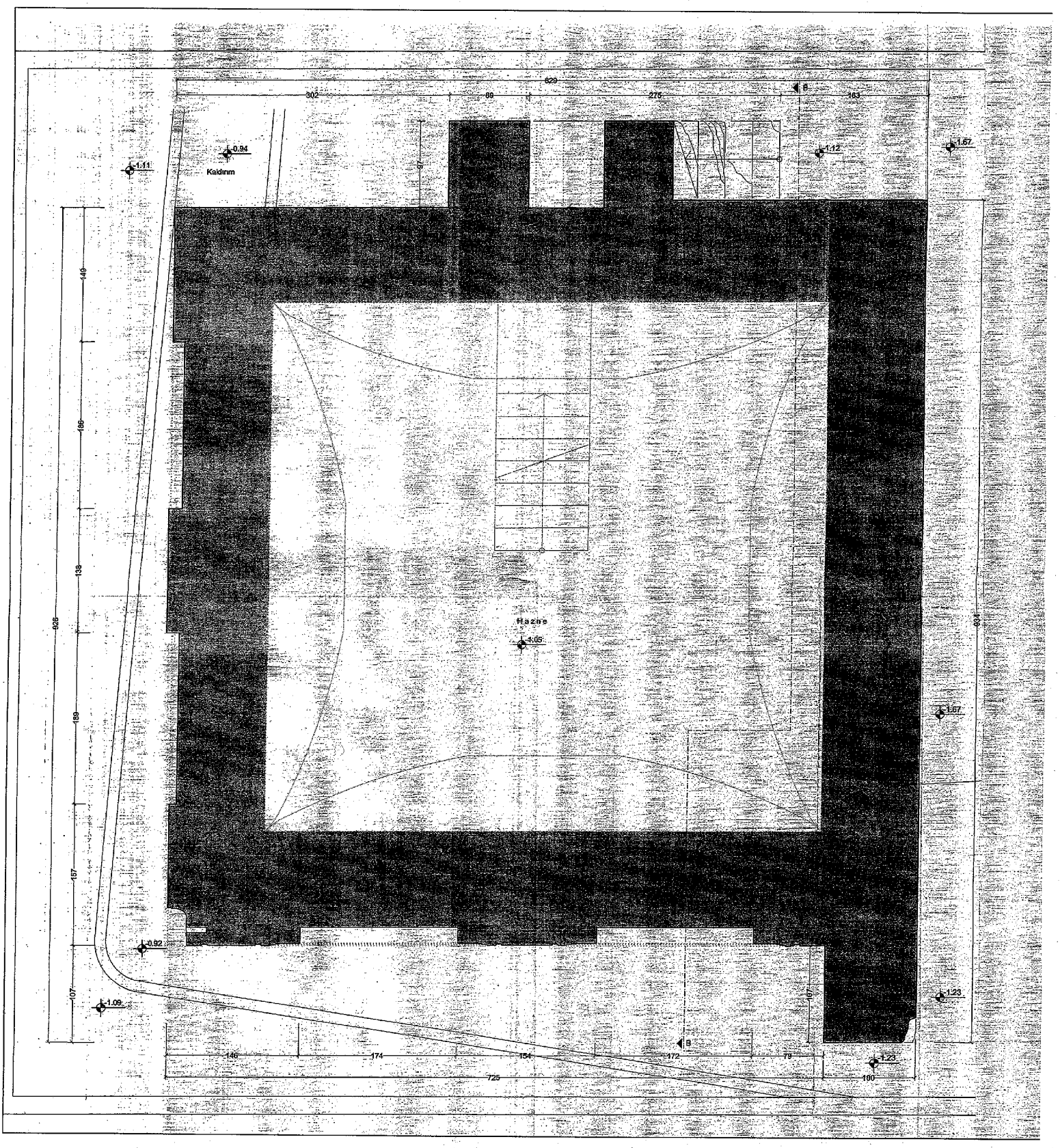
629
302
89
275
163
6
0.94
Kaldırım
1.11
1.12
1.67
140
186
138
926
189
157
107
Hazne
4.05
1.67
807
0.92
1.09
1.23
107
146
174
154
172
79
725
100
1.23

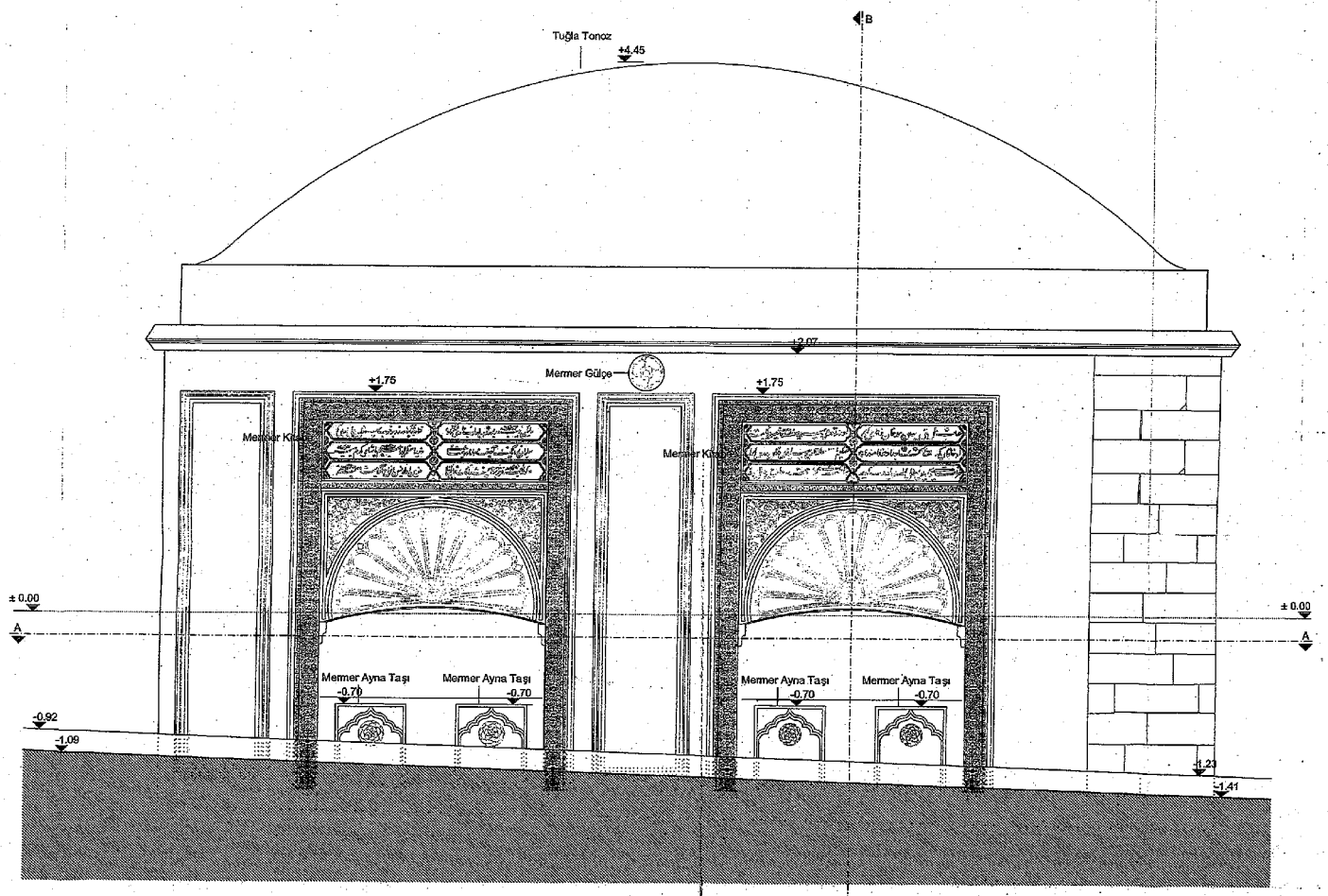

ÖN CEPHE
ÖLÇEK:1/20

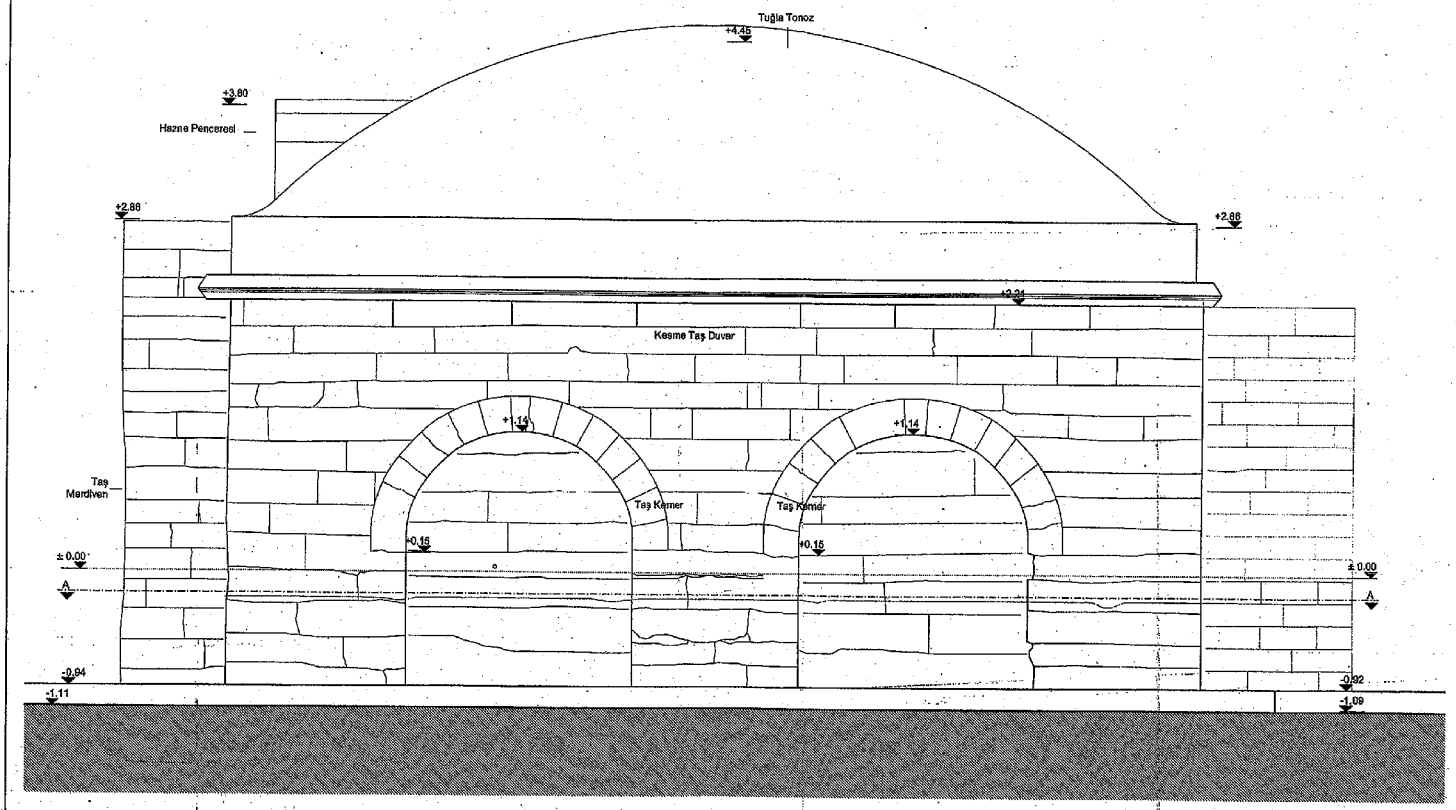

SOL YAN CEPHE
ÖLÇEK:1/20

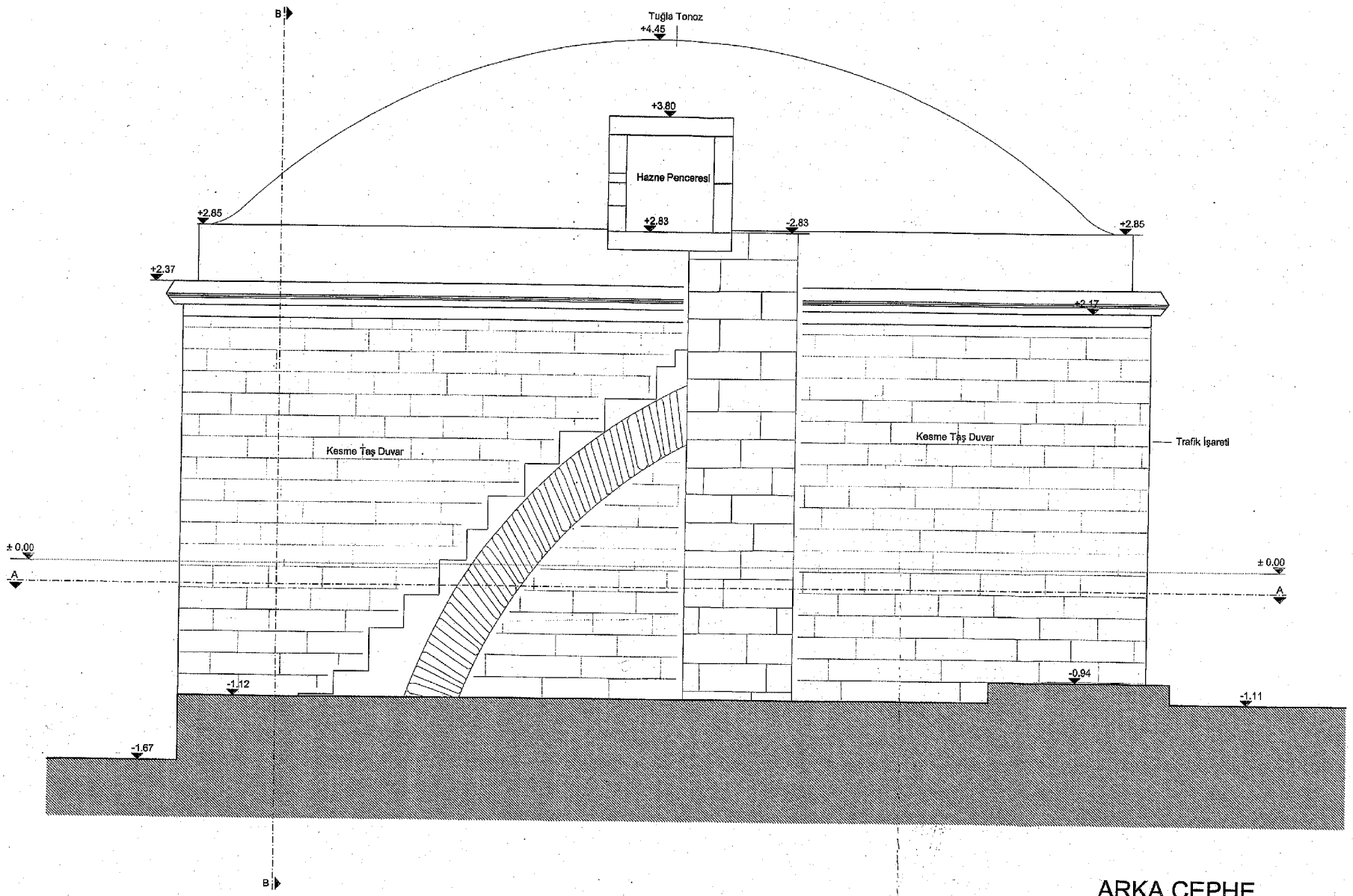

ARKA CEPHE
ÖLÇEK:1/20

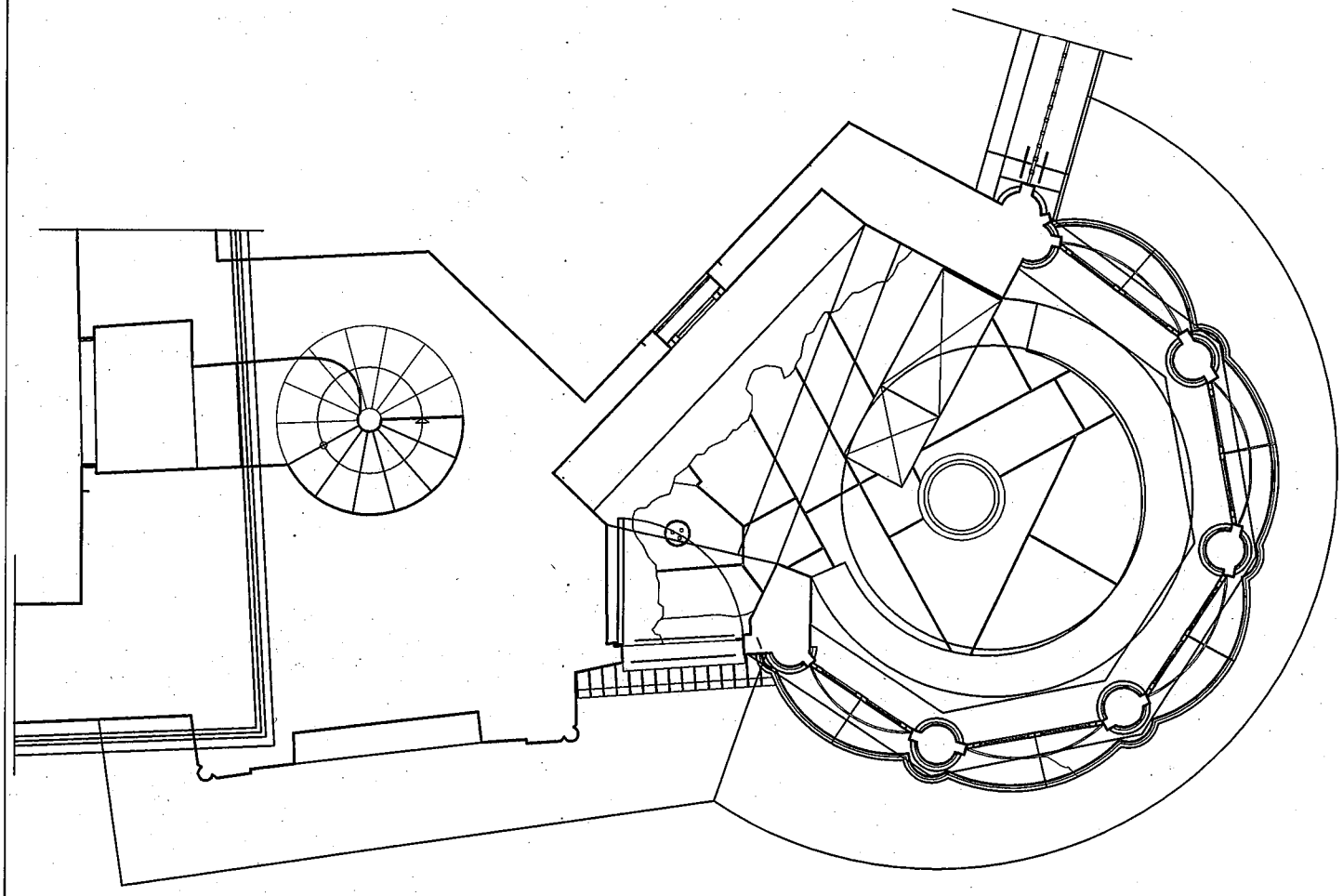

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI : DAMAT İBRAHİM PAŞA ÇEŞMESİ (EMİNÖNÜ) KATALOG NO : 2.1,5 ÇİZİM NO : 13	AÇIKLAMA: ALINTI YAPILMIŞTIR. ASMİRA MİMARLIK.REST.DEK.TAD.TAAH.İŞL.EML.MÜŞ. SER YAPI İNŞ. SAN.İHR.İTH.TUR.VE TİC.LTD ŞTİ ORTAK GİRİŞİMİ	PLAN ÖLÇEK:1/50

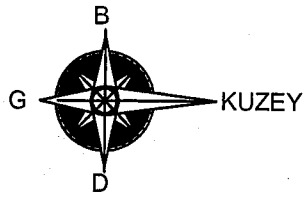

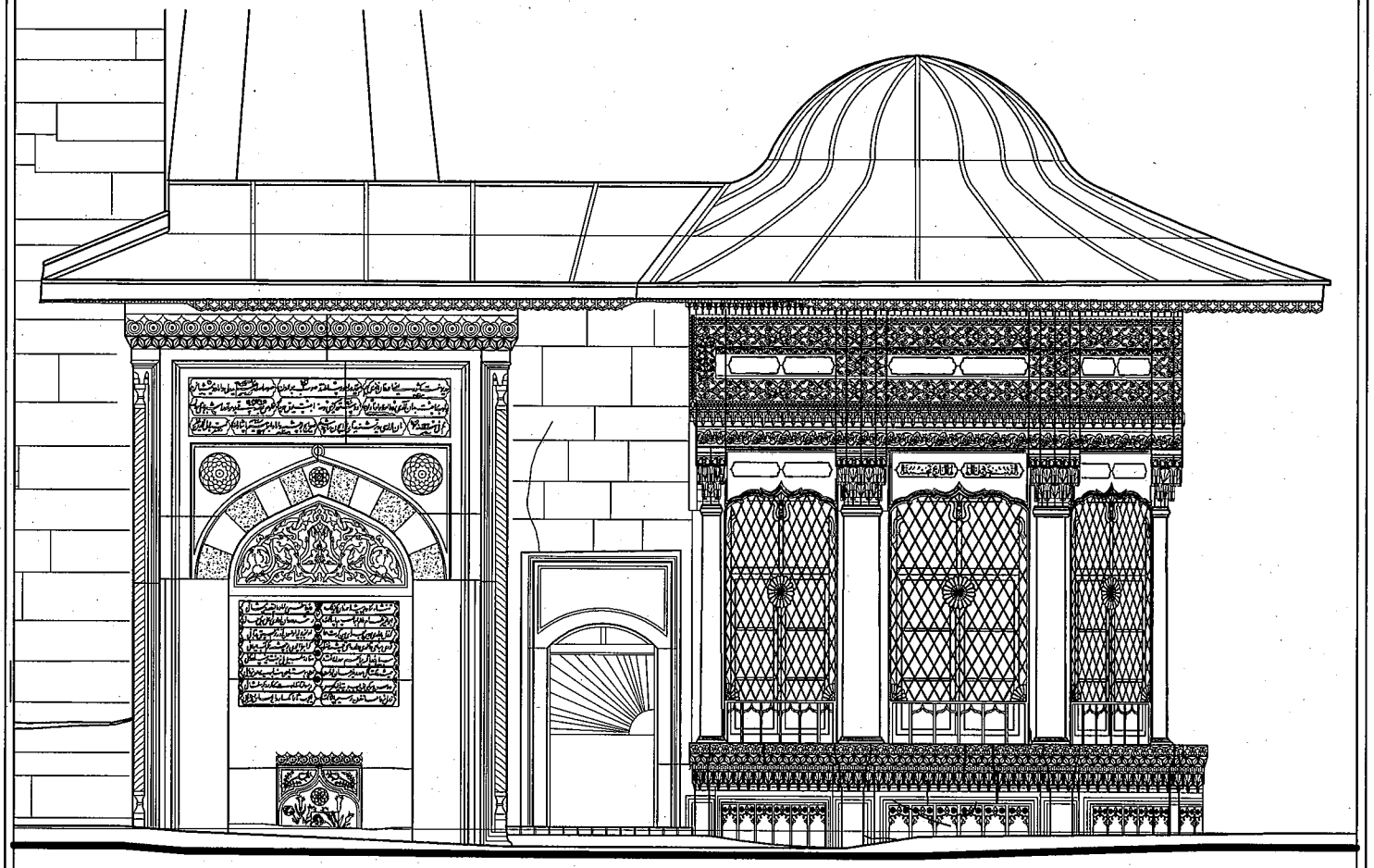

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI : DAMAT İBRAHİM PAŞA ÇEŞMESİ (EMİNÖNÜ) KATALOG NO : 2.1.5 ÇİZİM NO : 14	AÇIKLAMA: ALINTI YAPILMIŞTIR. ASMİRA MİMARLIK.REST.DEK.TAD.TAAH.İŞL.EML.MÜŞ. SER YAPI İNŞ. SAN.İHR.İTH.TUR.VE TİC.LTD ŞTİ ORTAK GİRİŞİMİ	PLAN-GÜNEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

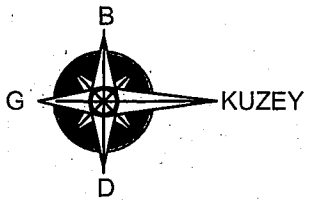

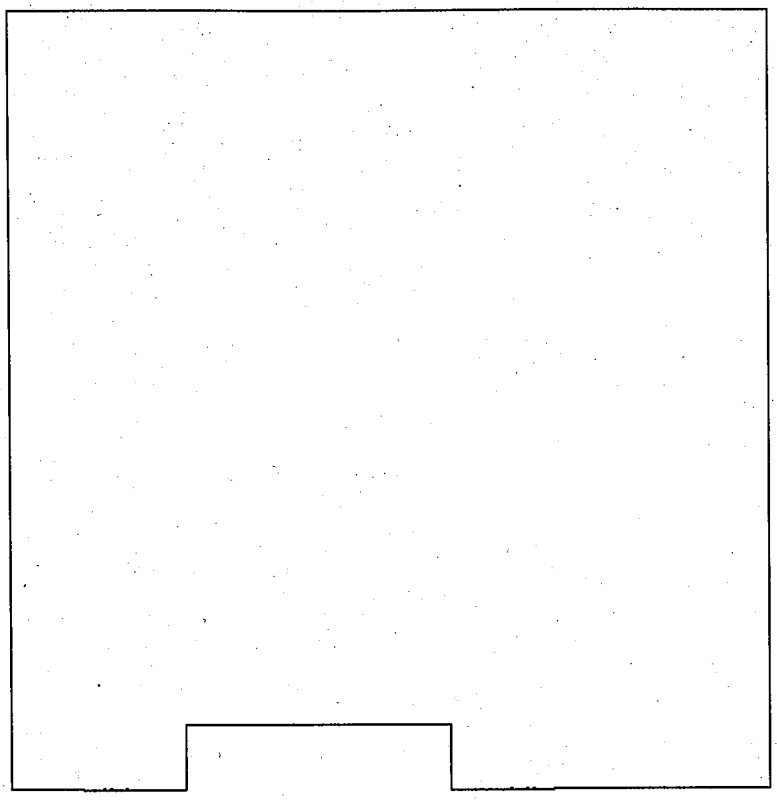

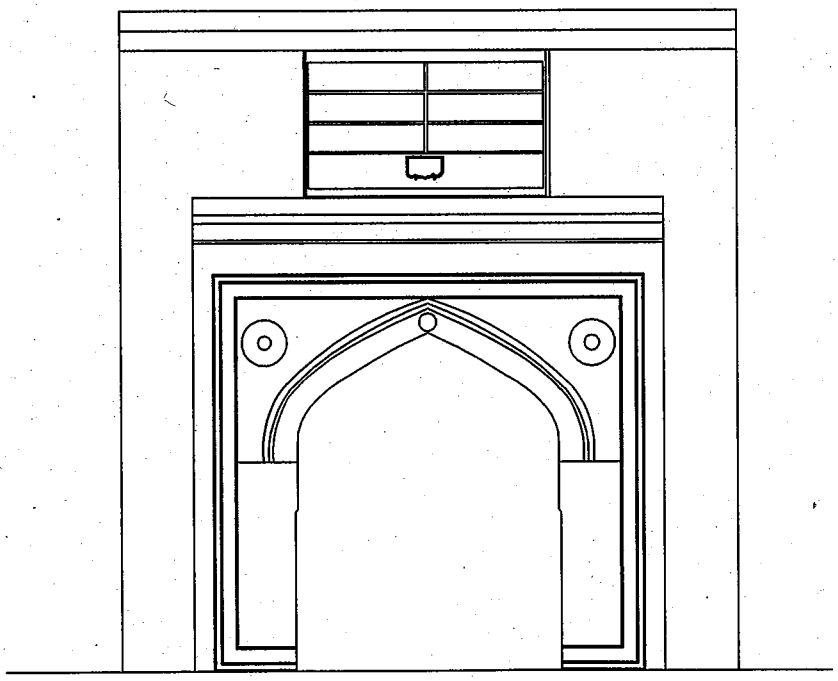

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: ŞEHREMİNİ (GÜNAYDIN SOKAK) ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.6 ÇİZİM NO : 15-16		PLAN-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

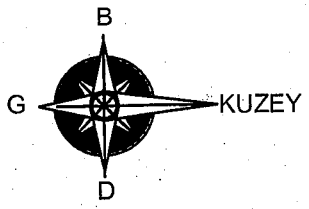

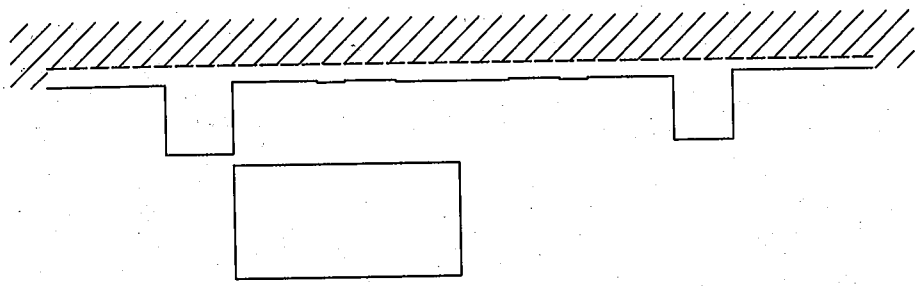

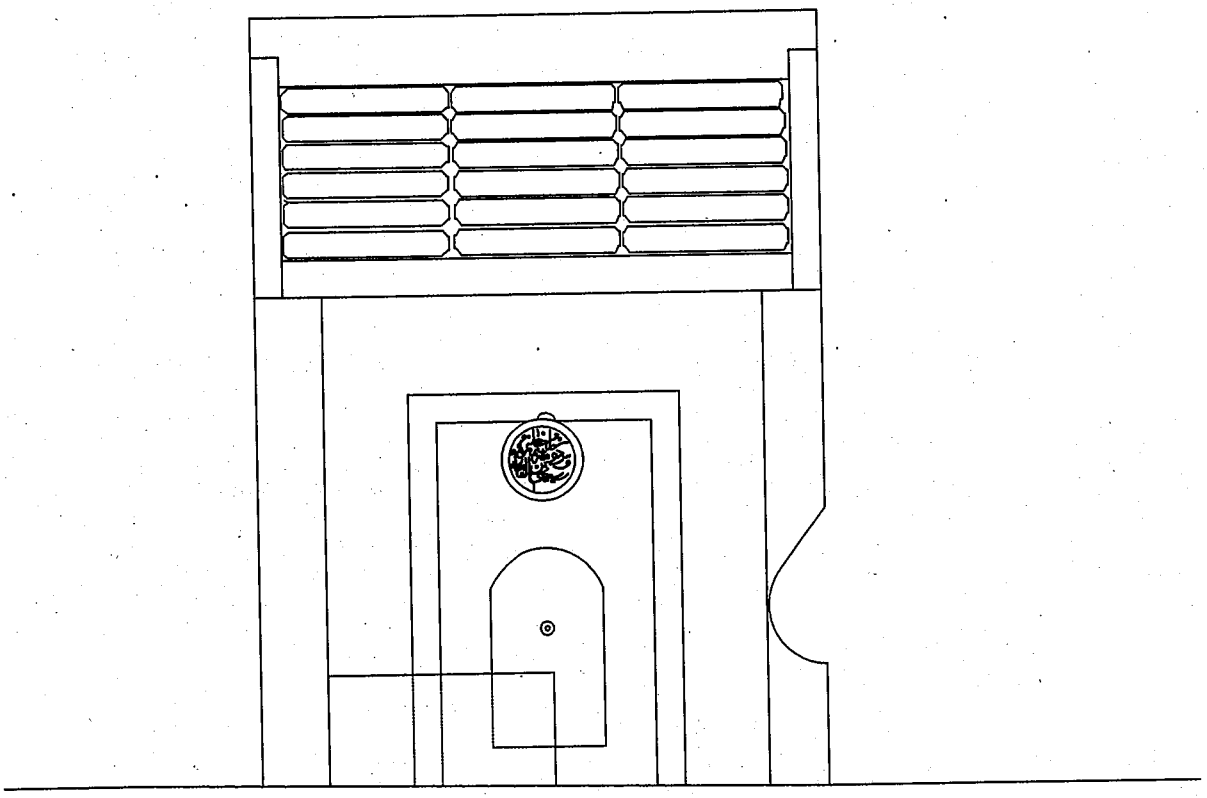

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: AŞUB KADIN ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.7 ÇİZİM NO : 17-18		PLAN-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

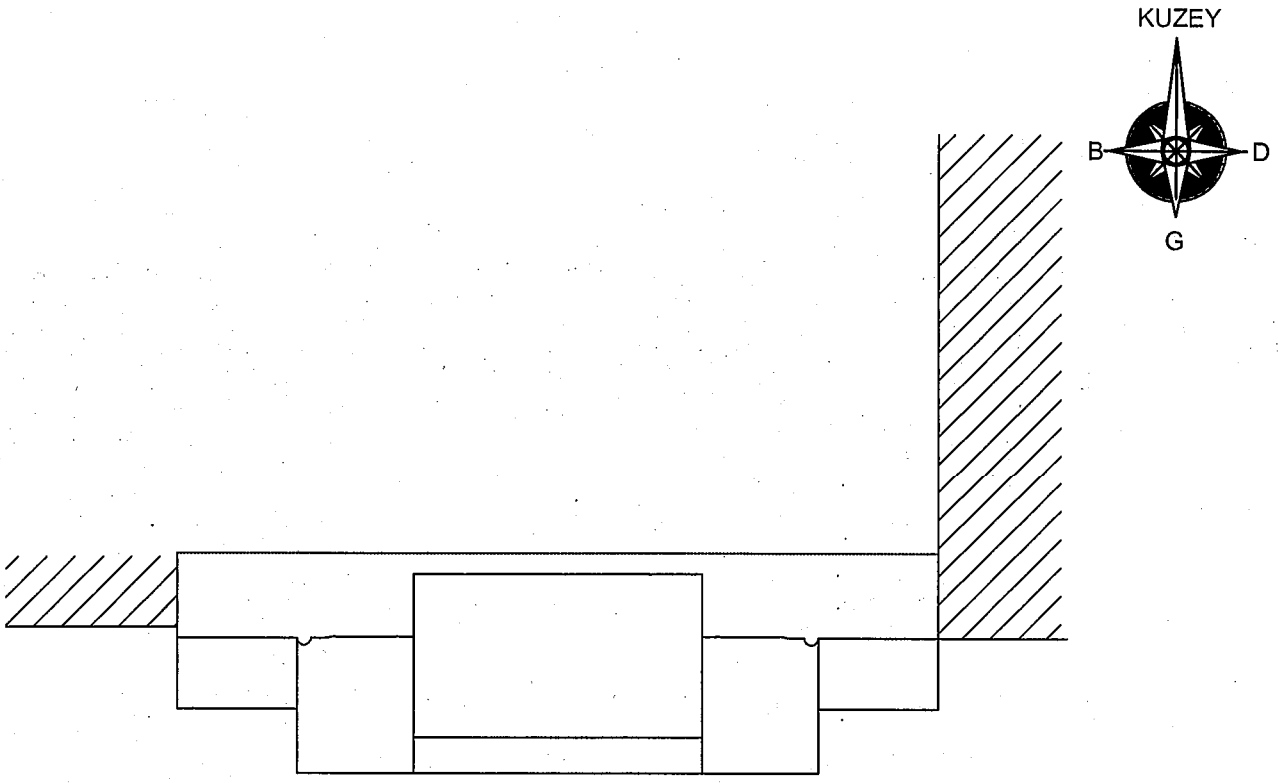

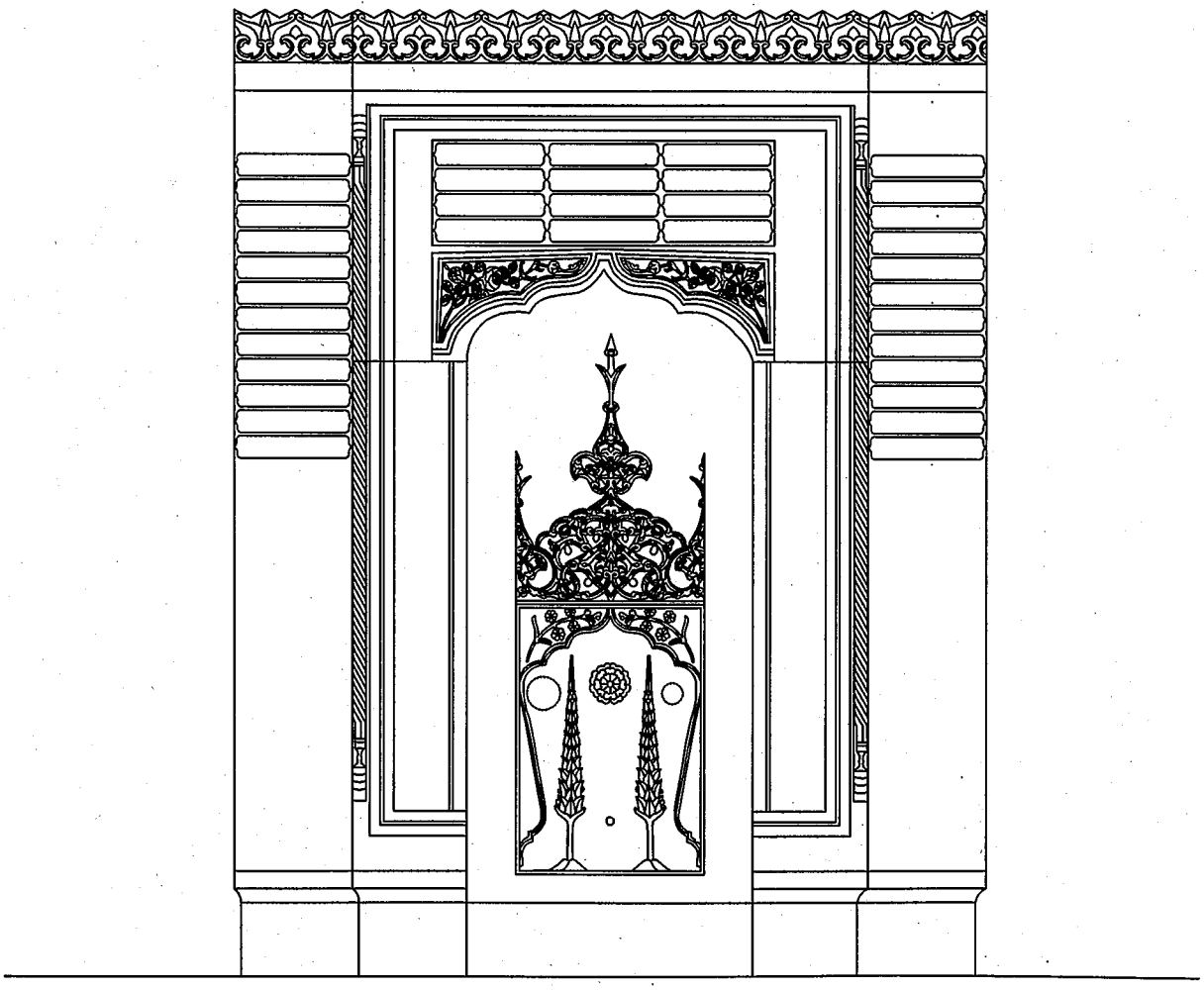

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: DAMAD İBRAHİM PAŞA ÇEŞMESİ (BEYKOZ) KATALOG NO : 2.1.8 ÇİZİM NO : 19-20		PLAN-GÜNEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

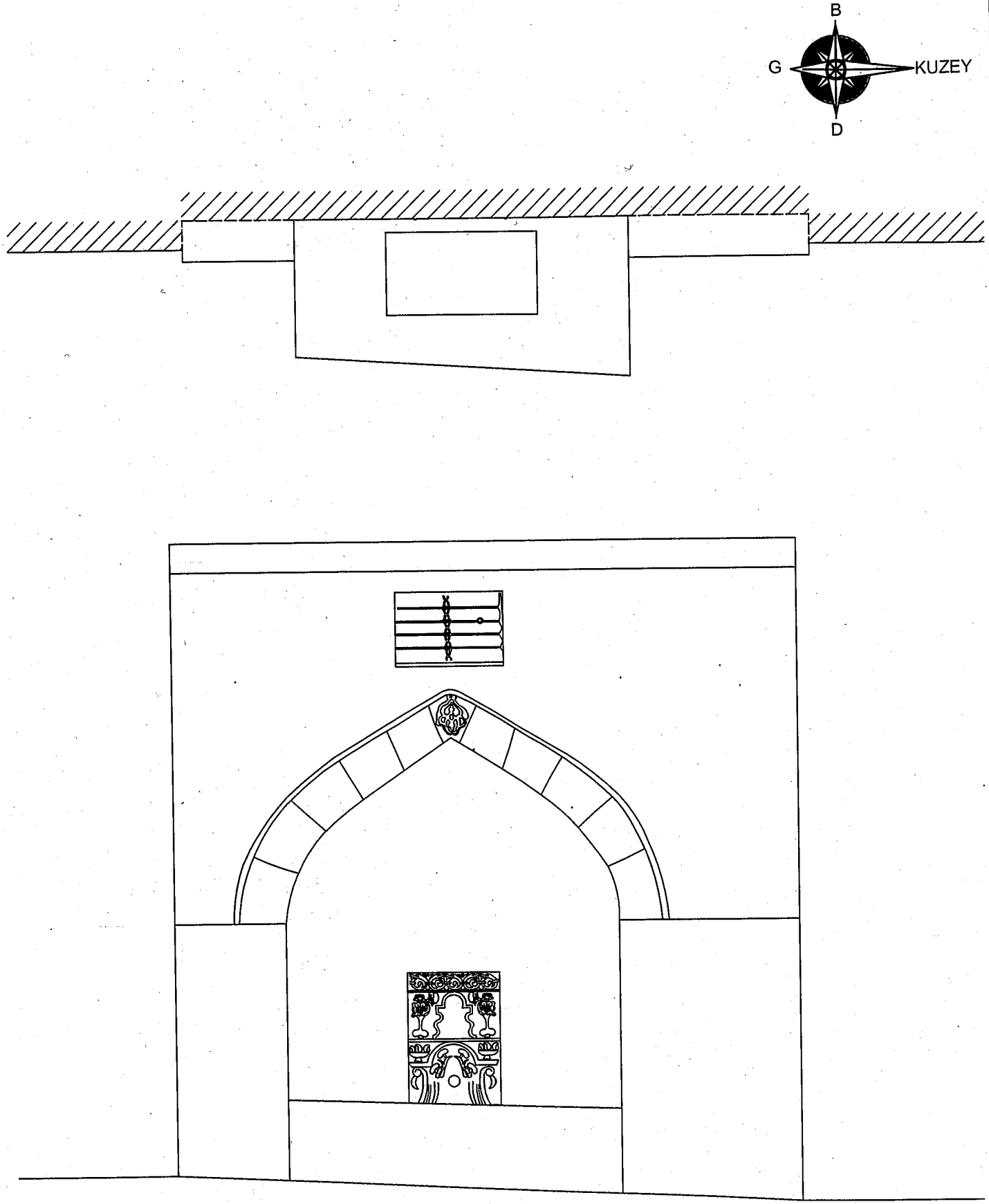

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: KATİP MÜSLİHİDDİN ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.9 ÇİZİM NO : 21-22		PLAN-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

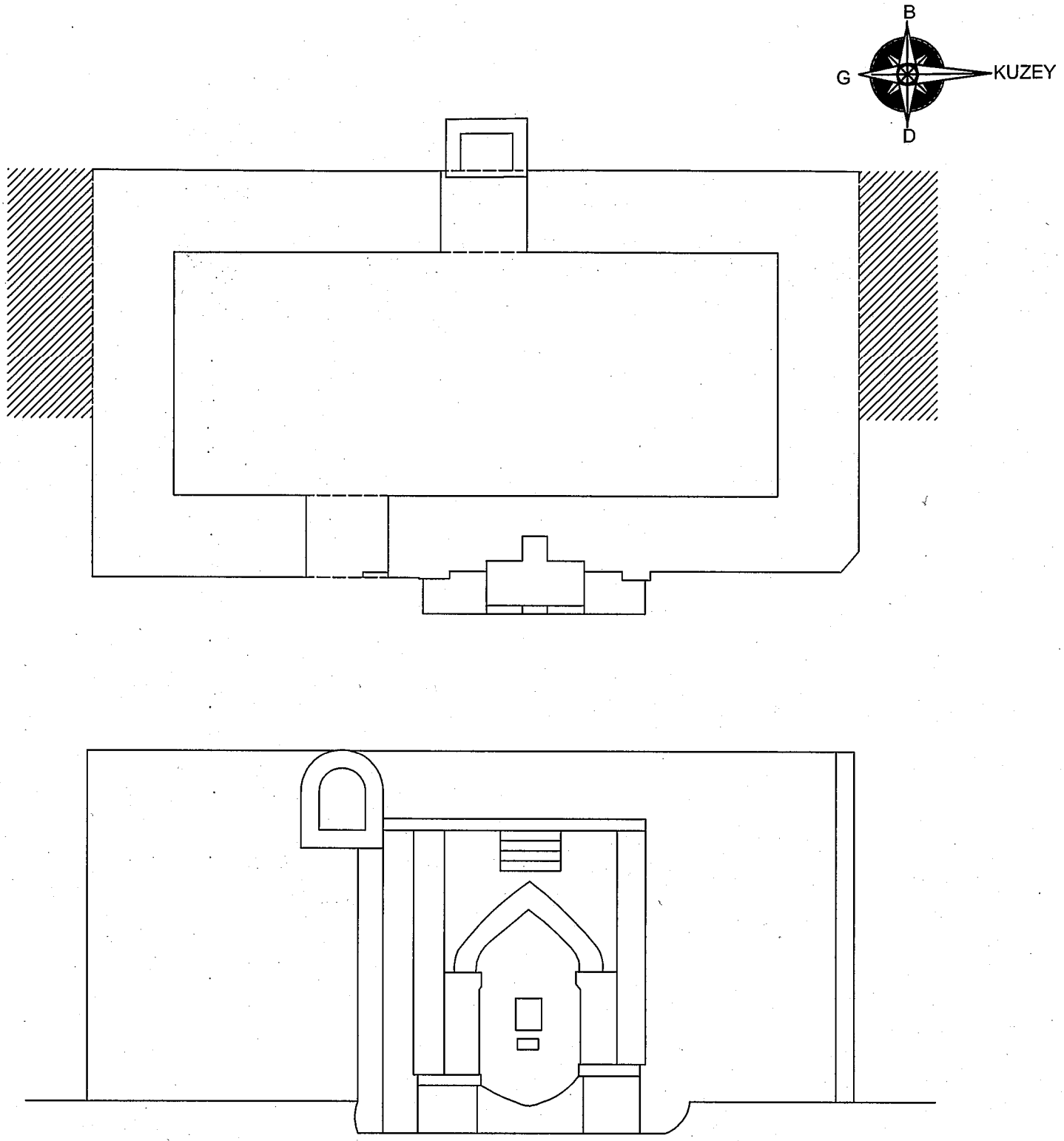

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: MEHMET AĞA (HİSAR) ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.10 ÇİZİM NO : 23-24		PLAN-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

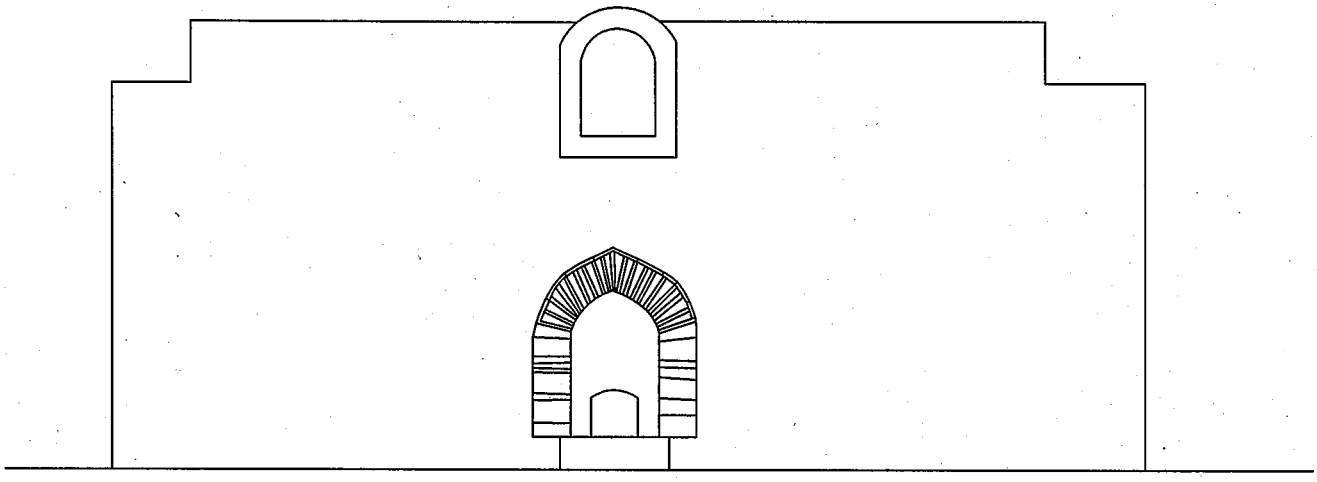

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: MEHMET AĞA (HİSAR) ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.10 ÇİZİM NO : 25		PLAN-BATI GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

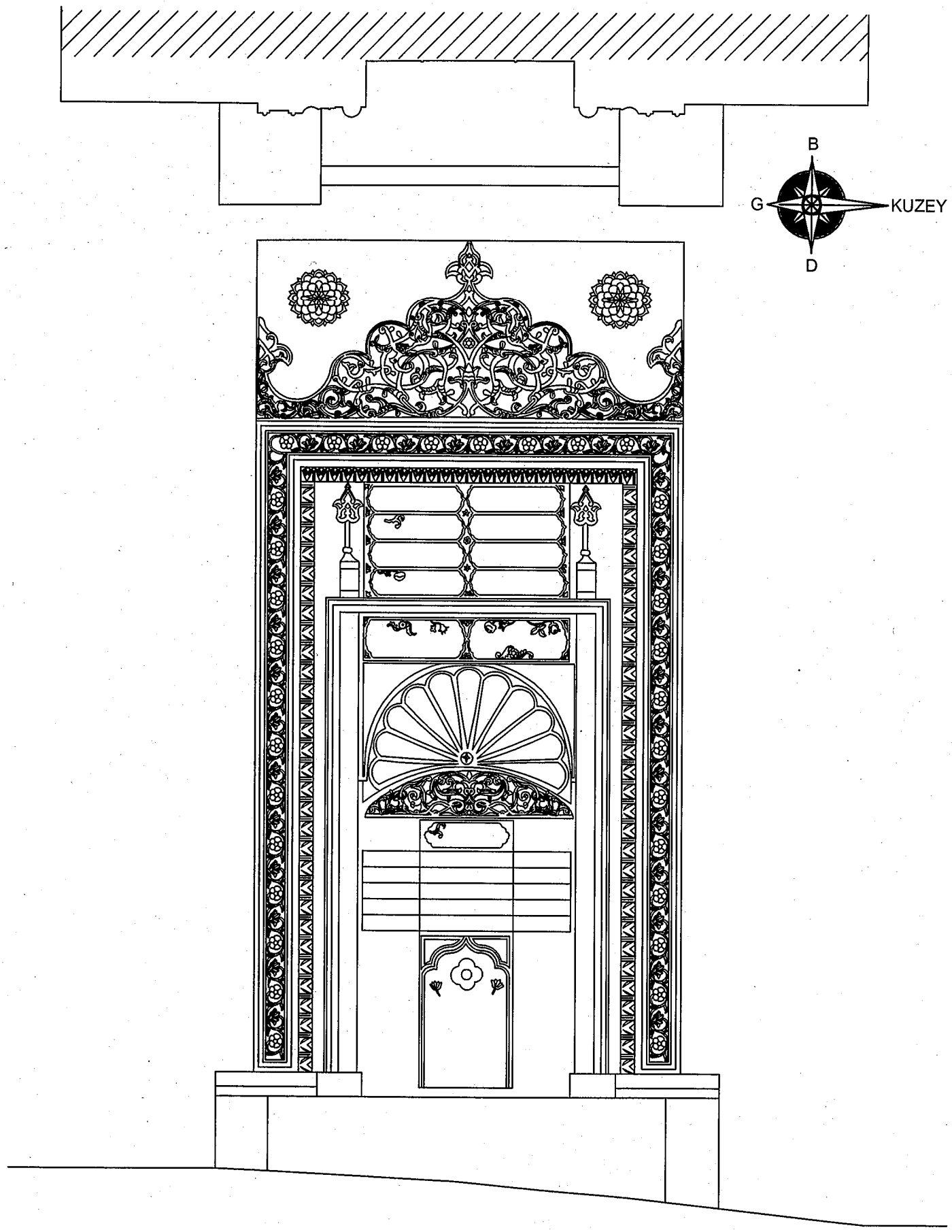

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: AHMEDİYE ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.12 ÇİZİM NO : 26-27		PLAN-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

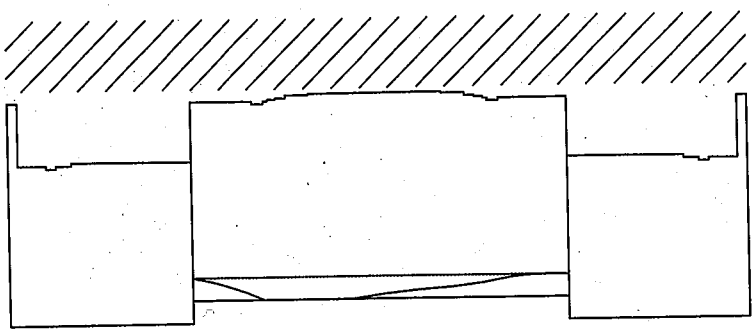

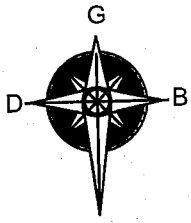

KUZEY

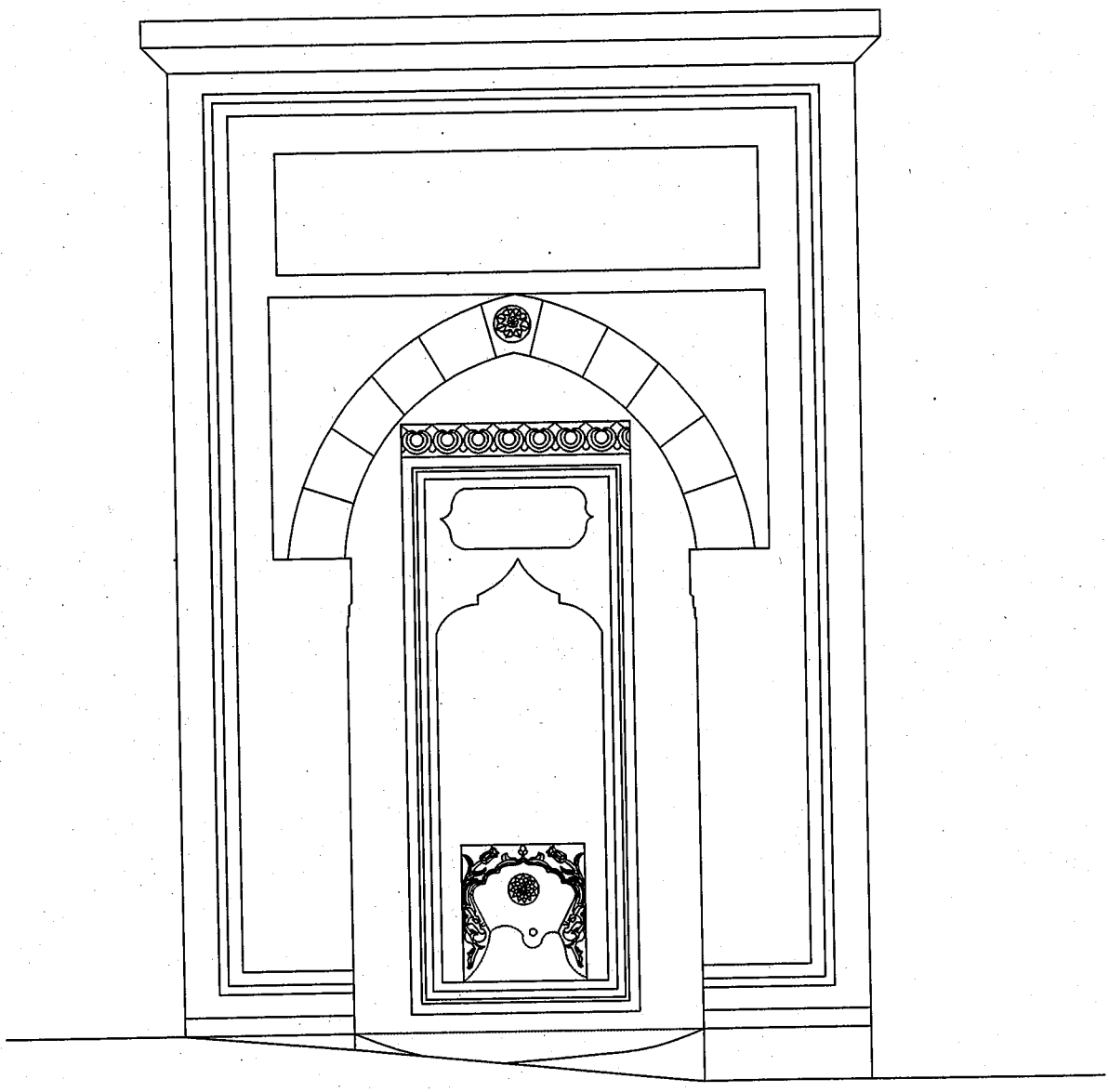

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: AHMED AĞA (PİRİNÇÇİ) ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.13 ÇİZİM NO : 28-29		PLAN-KUZEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

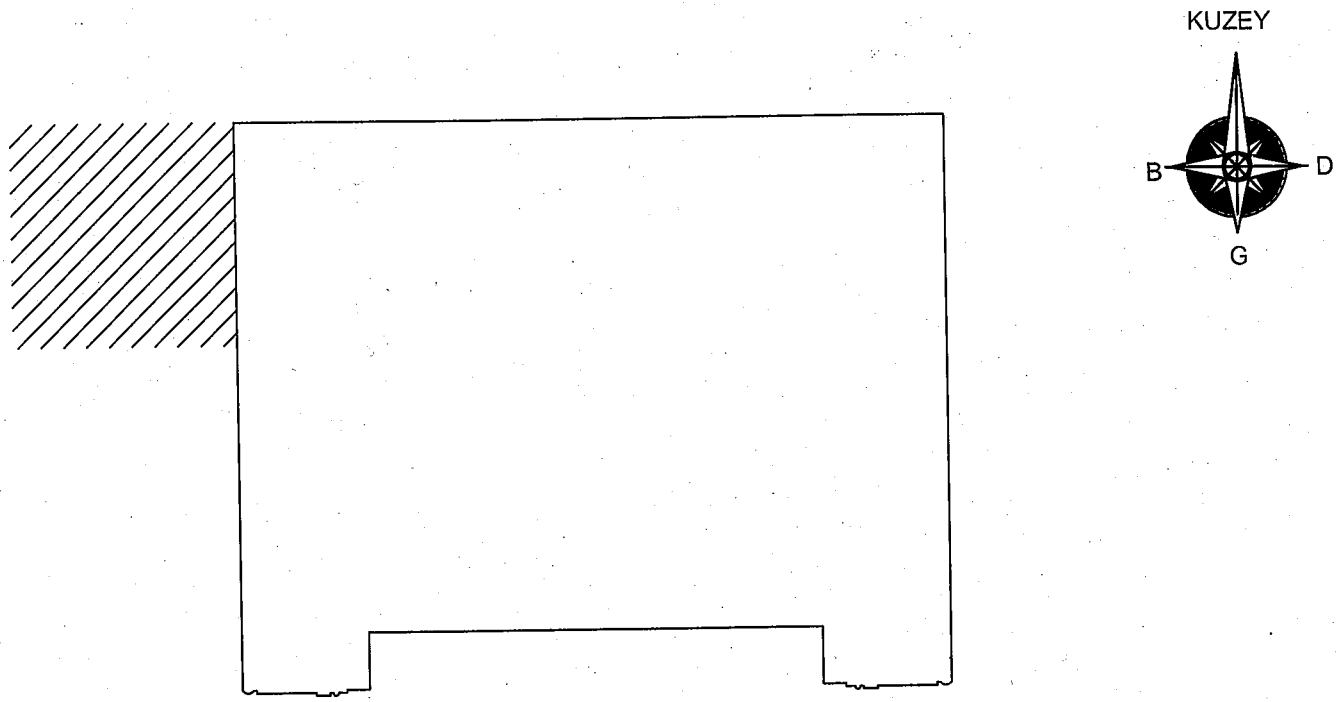

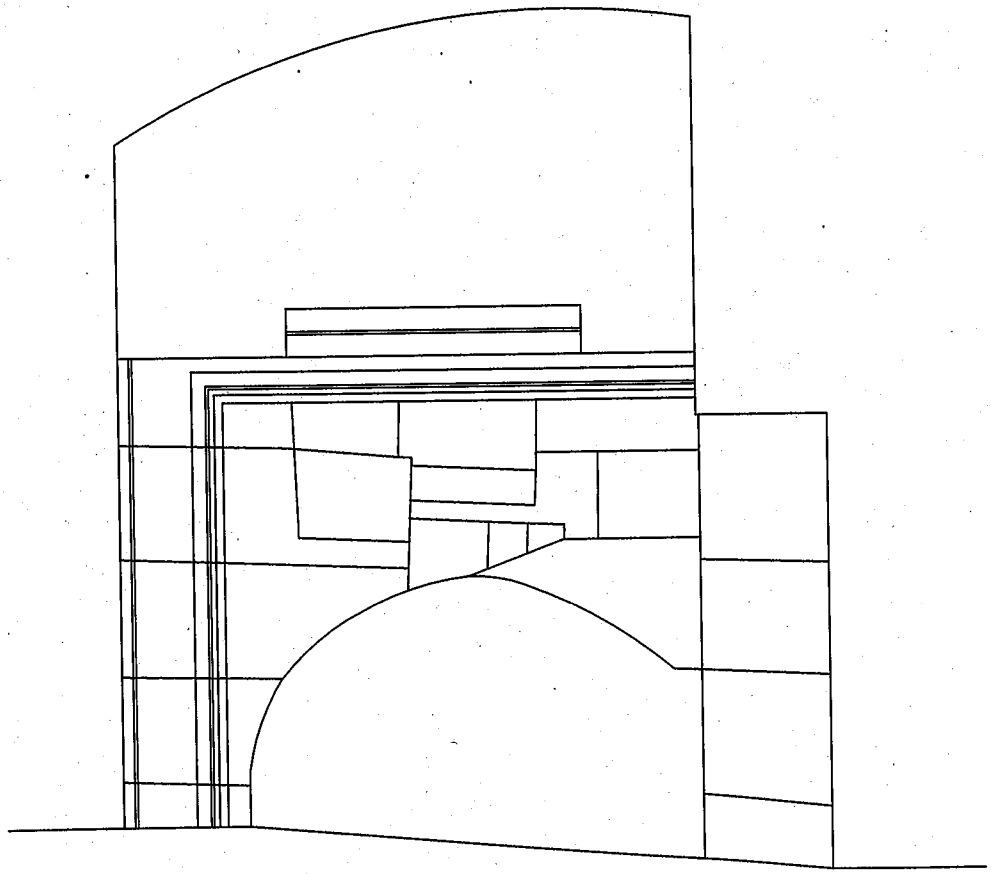

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: HACI HALİL EFENDİ (MATBAH EMİNİ) ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.14 ÇİZİM NO : 30-31		PLAN-GÜNEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

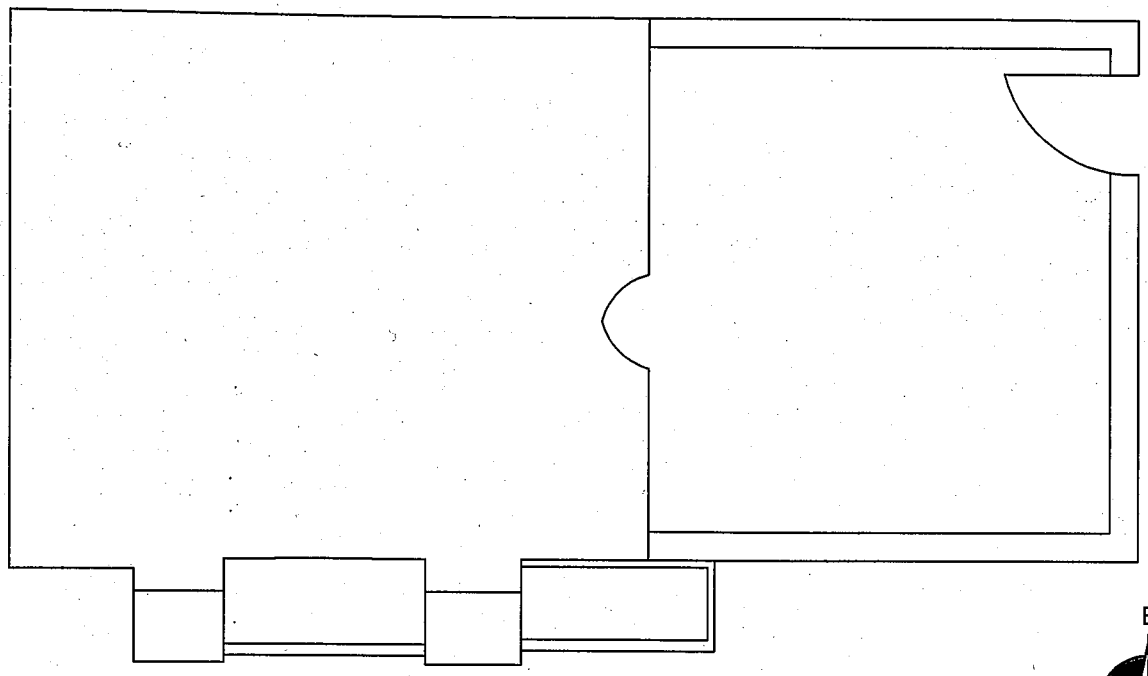

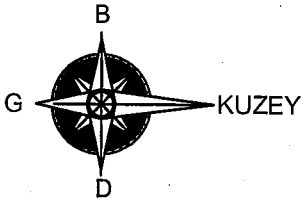

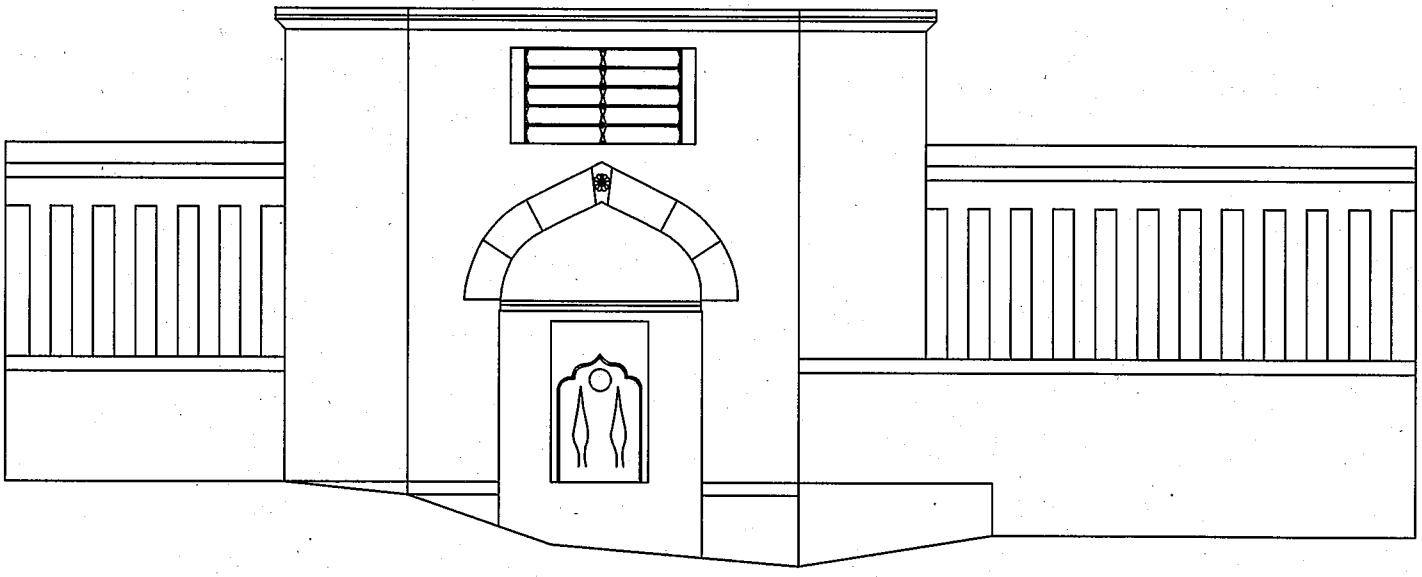

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: İBNÜL EMİN AHMED AĞA ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.15 ÇİZİM NO : 32-33		PLAN-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

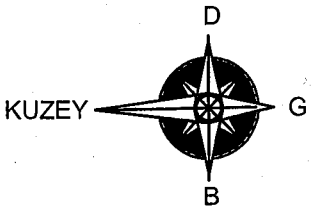

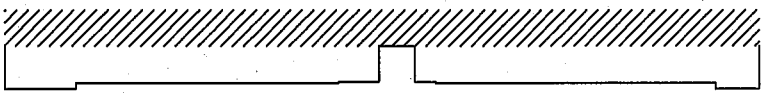

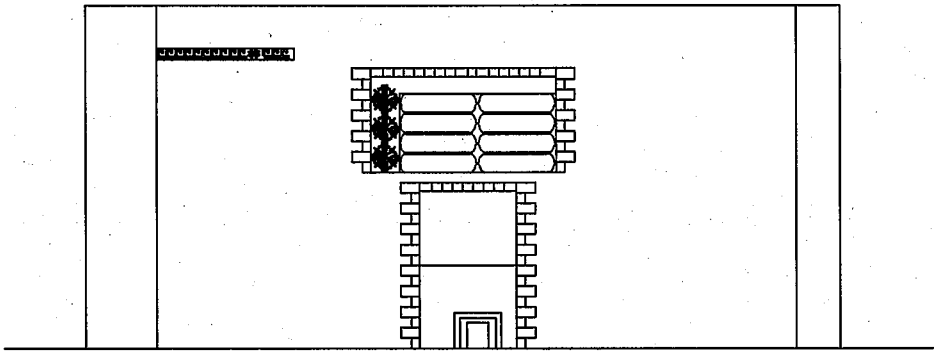

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: HATİCE HANIM ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.16 ÇİZİM NO : 34-35		PLAN-BATI GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

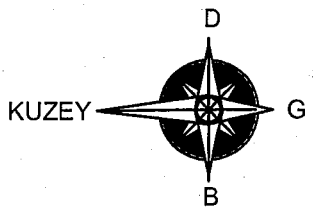

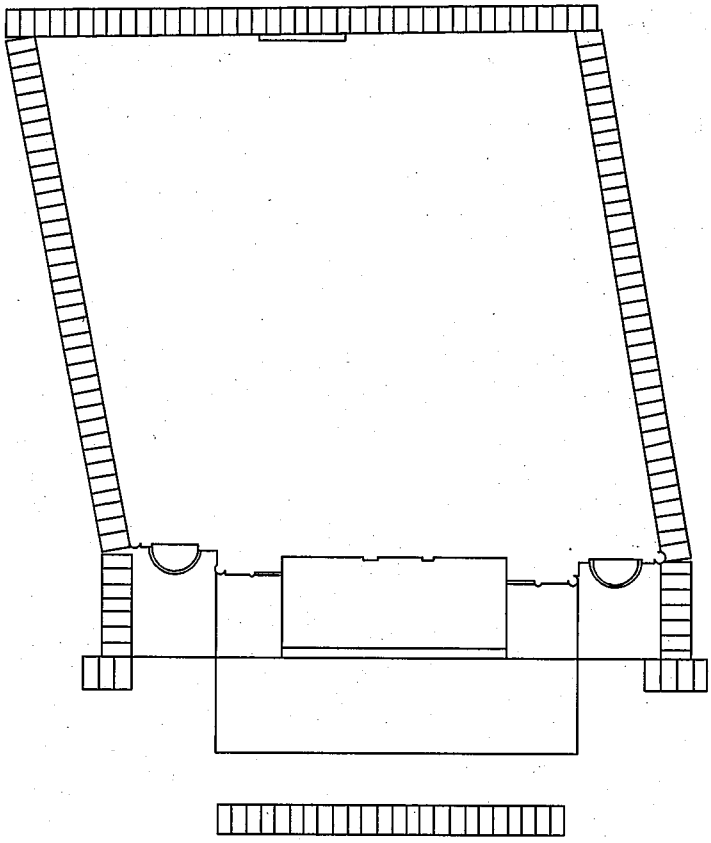

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: HİBETULLAH HANIM ÇEŞME Sİ KATALOG NO : 2.1.17 ÇİZİM NO : 36	AÇIKLAMA: ALINTI YAPILMIŞTIR. PİLEVARİAN, N., vd. OSMANLI BAŞKENTİ İSTANBUL'DA ÇEŞMELER, İSTANBUL, 2000.	PLAN ÖLÇEK:1/50

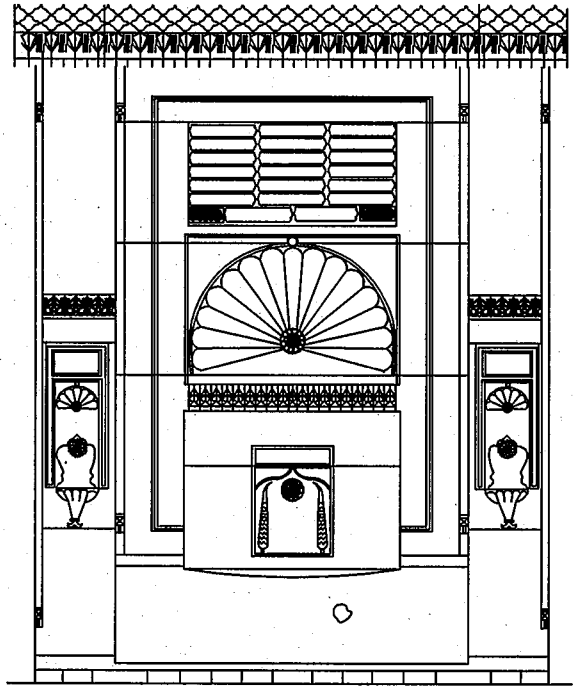

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: HİBETULLAH HANIM ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.17 ÇİZİM NO : 37	AÇIKLAMA: ALINTI YAPILMIŞTIR. PİLEVARİAN, N., vd. OSMANLI BAŞKENTİ İSTANBUL'DA ÇEŞMELER, İŞTANBUL, 2000.	BATI GÖRÜNÜŞ ÖLÇEK:1/50

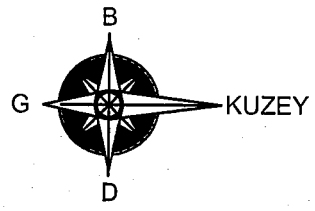

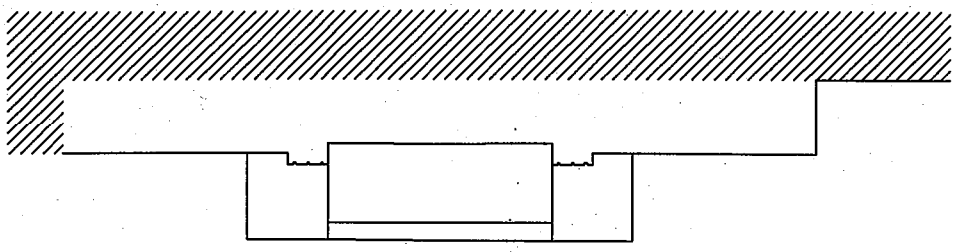

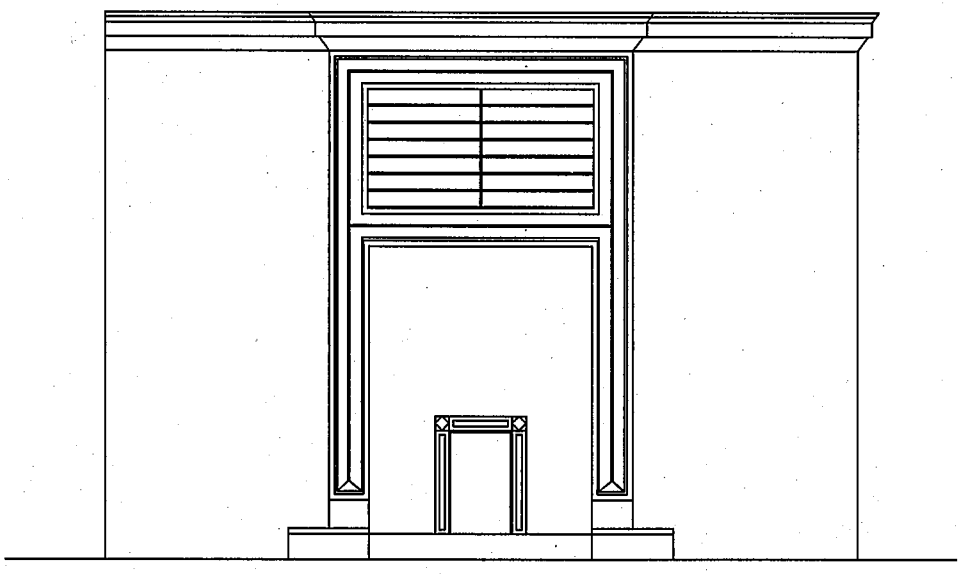

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: MEHMED PAŞA ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.18 ÇİZİM NO : 38-39		PLAN-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK: 1/50

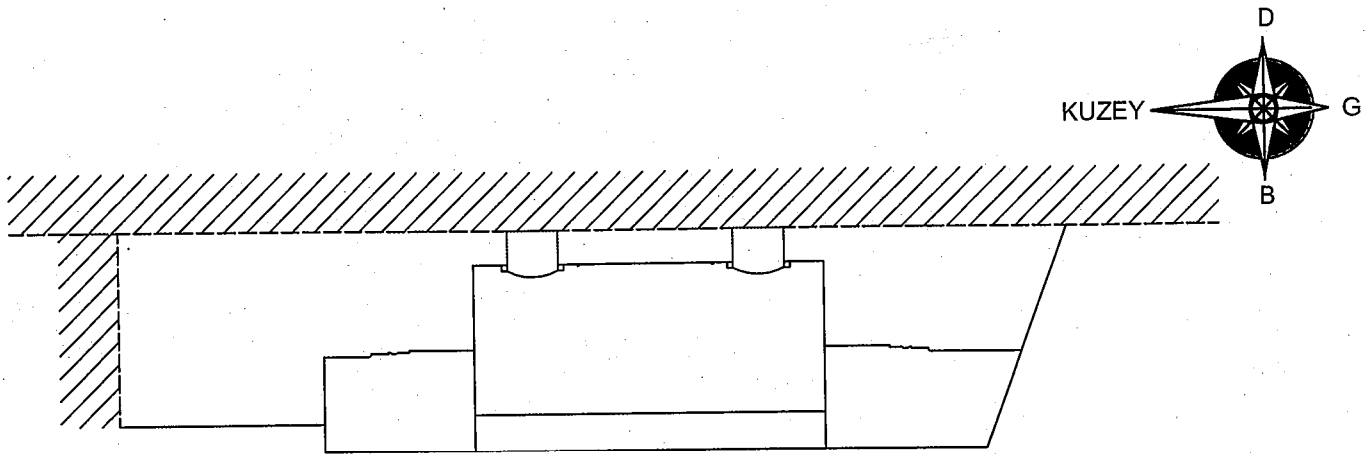

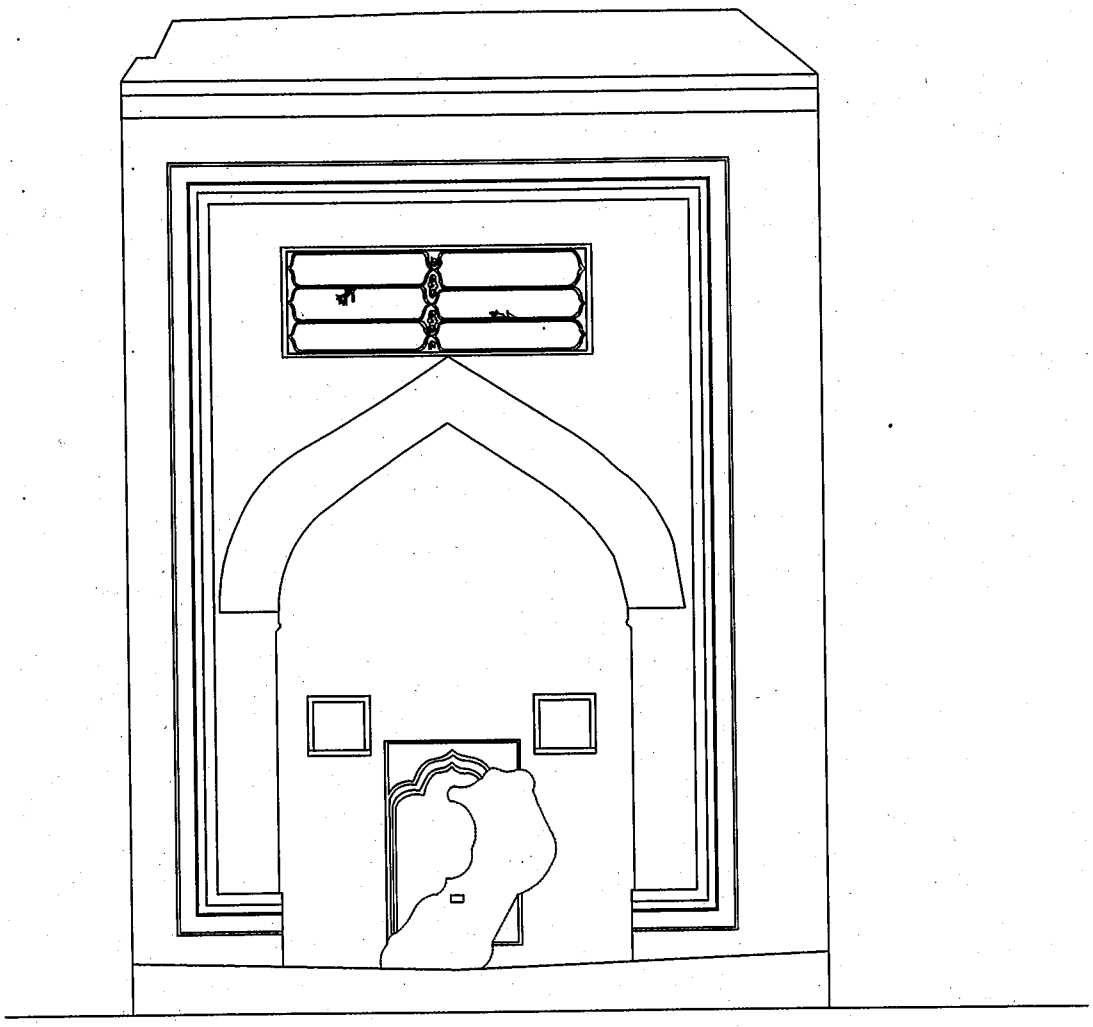

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: EBUBEKİR AĞA ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.19 ÇİZİM NO : 40-41		PLAN-BATI GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

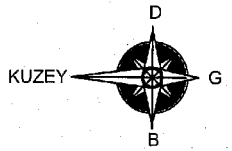

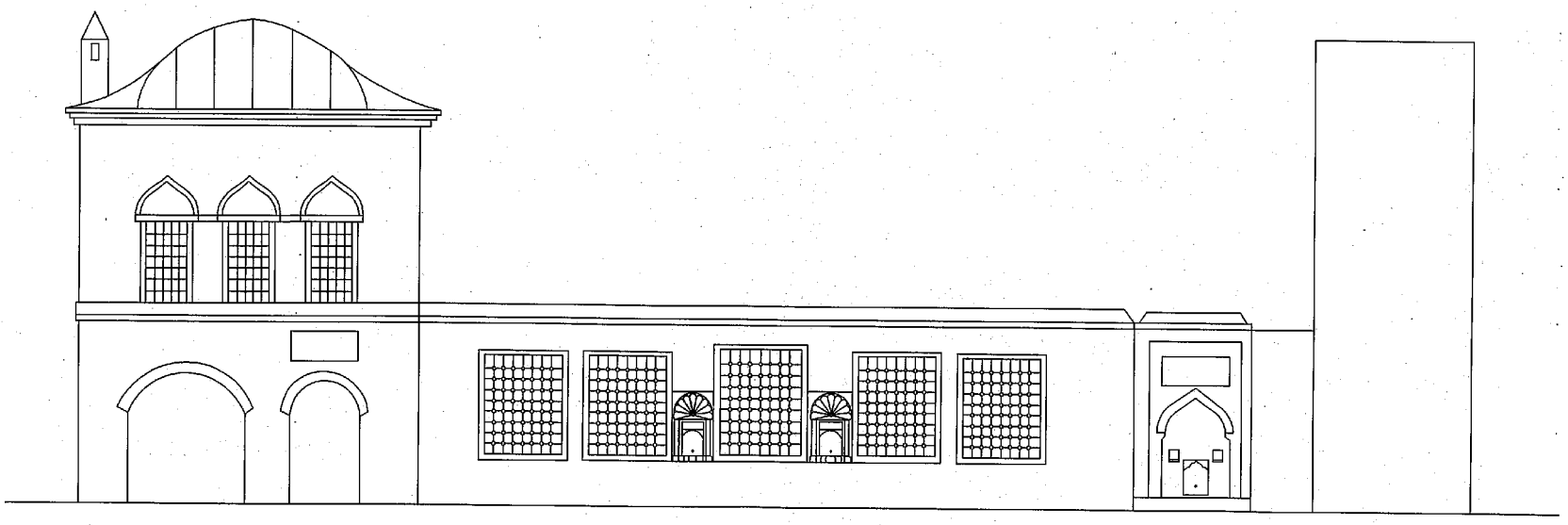

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: EBUBEKİR AĞA ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.19 ÇİZİM NO : 42	AÇIKLAMA: ALINTI YAPILMIŞTIR. ÖZDENİZ, E., İSTANBUL'DAKİ KAPTAN-I DERYA ÇEŞMELERİ VE SEBİLLERİ, İSTANBUL, 1995.	

BATI GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK: 1/100

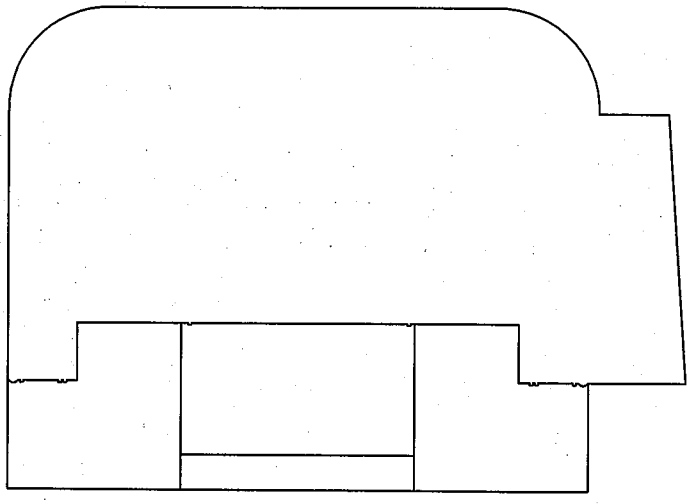

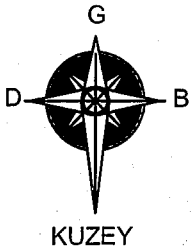

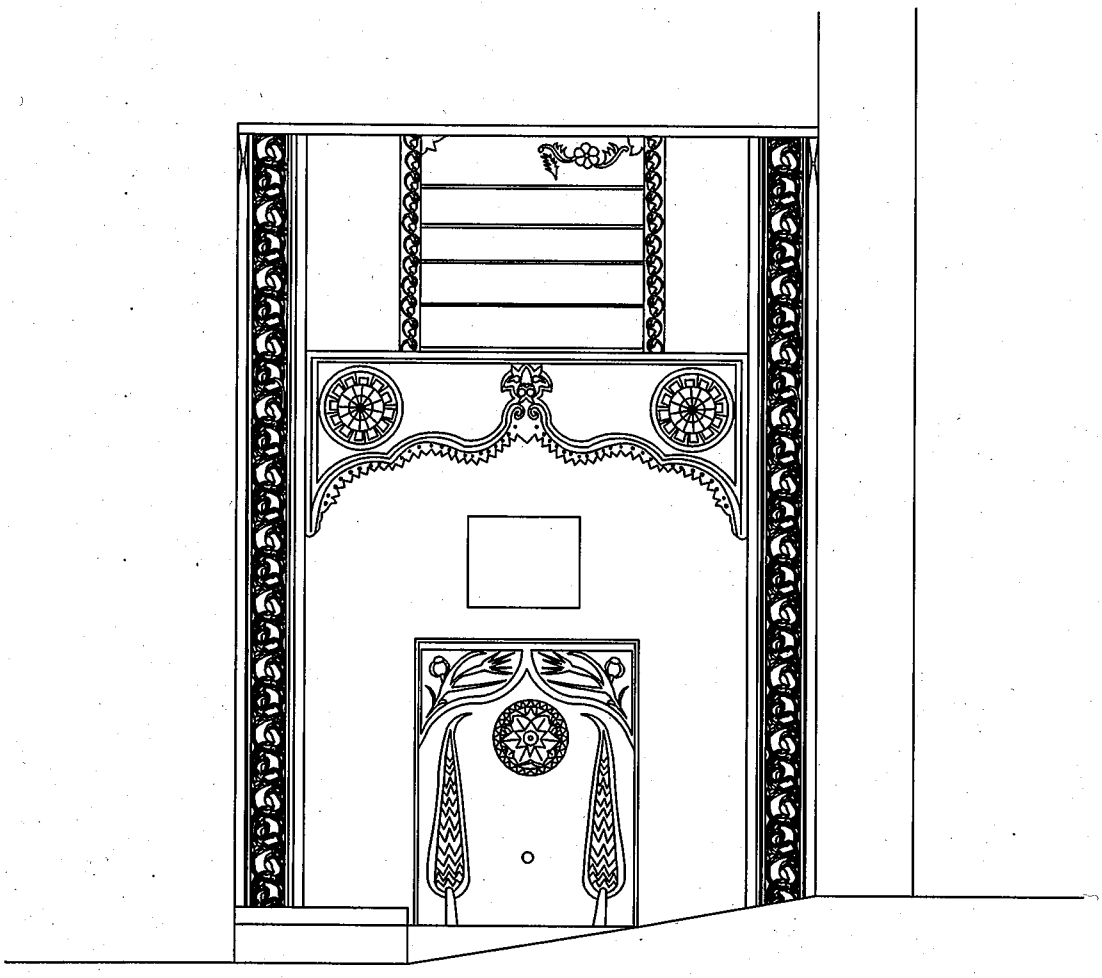

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: FINDIKLILI (SİLAHDAR) MEHMED AĞA ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.20 ÇİZİM NO : 43-44		PLAN-KUZEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

YAPI KÜNYESİ

ADI: SALİHA SULTAN ÇEŞMESİ

KATALOG NO: 2.1.21.

ÇİZİM NO:

45: Saliha Sultan Çeşmesi / Plan

46: Saliha Sultan Çeşmesi / Doğu Cephe Görünüşü

47: Saliha Sultan Çeşmesi / Kuzeydoğu Cephe Görünüşü

48: Saliha Sultan Çeşmesi / Güneydoğu Cephe Görünüşü

AÇIKLAMA: Esere Ait Çizimler Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden Alınmıştır.

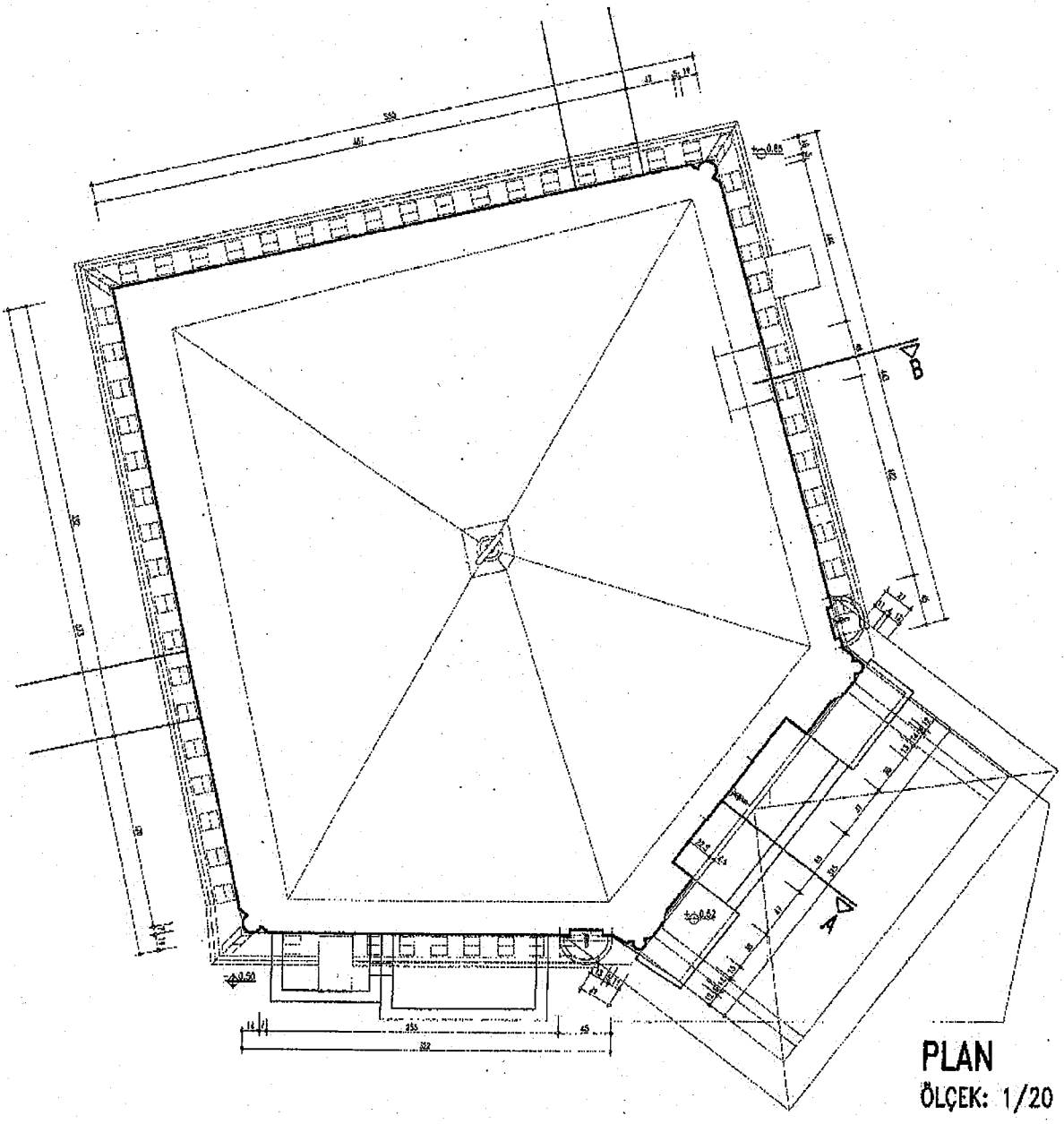

PLAN

ÖLÇEK: 1/20

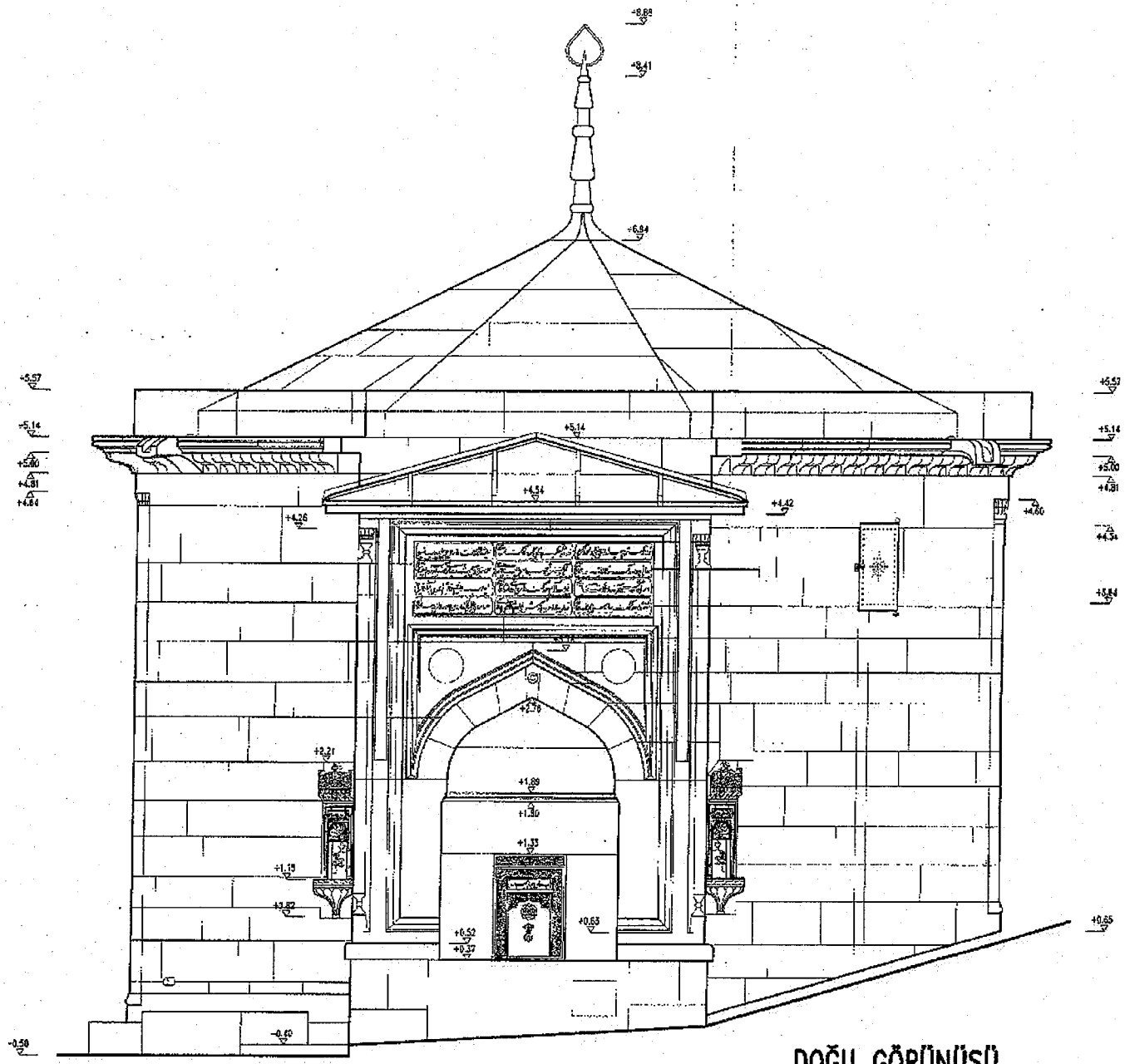

DOĞU GÖRÜNÜŞÜ

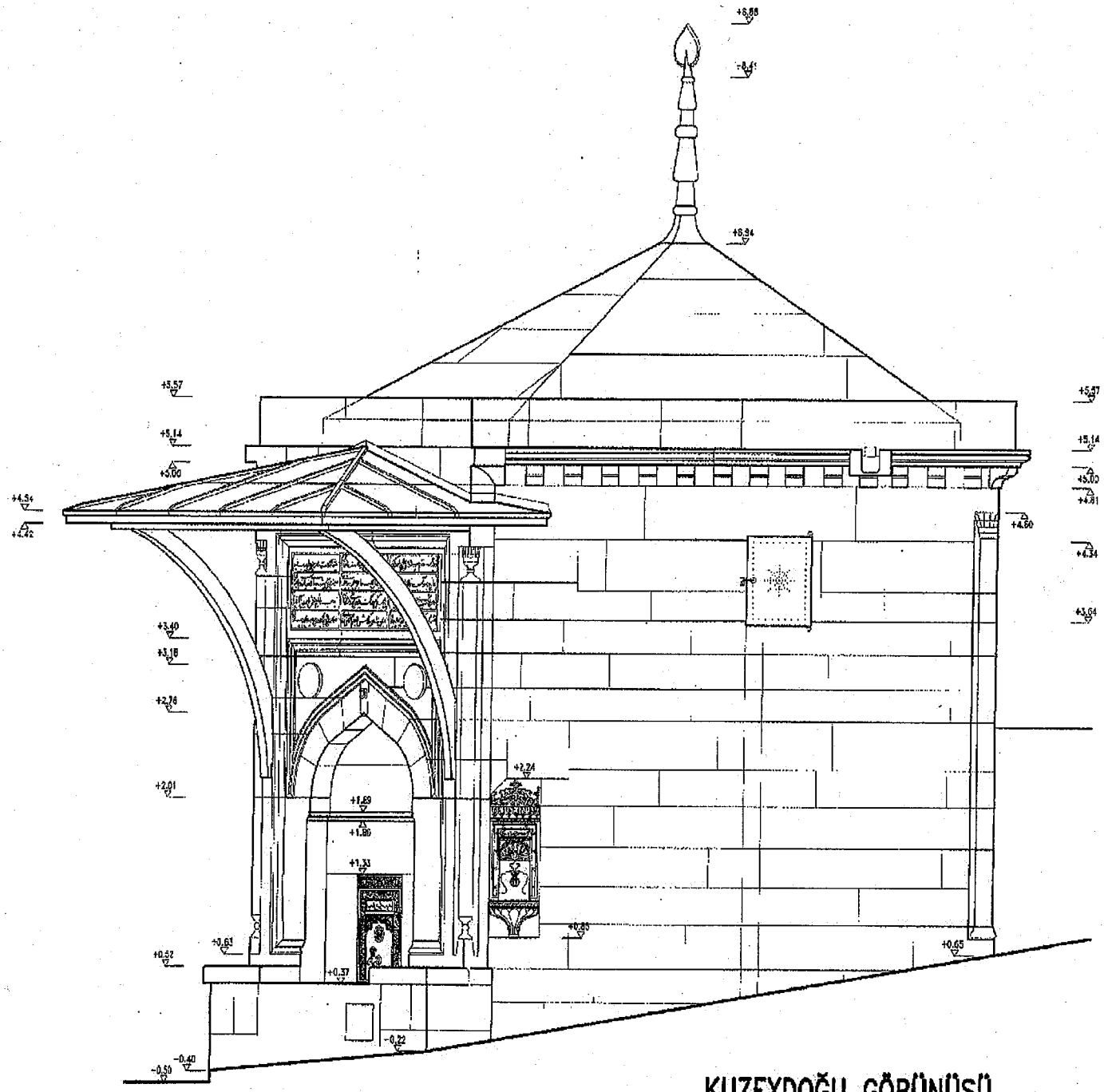

KUZEYDOĞU GÖRÜNÜŞÜ

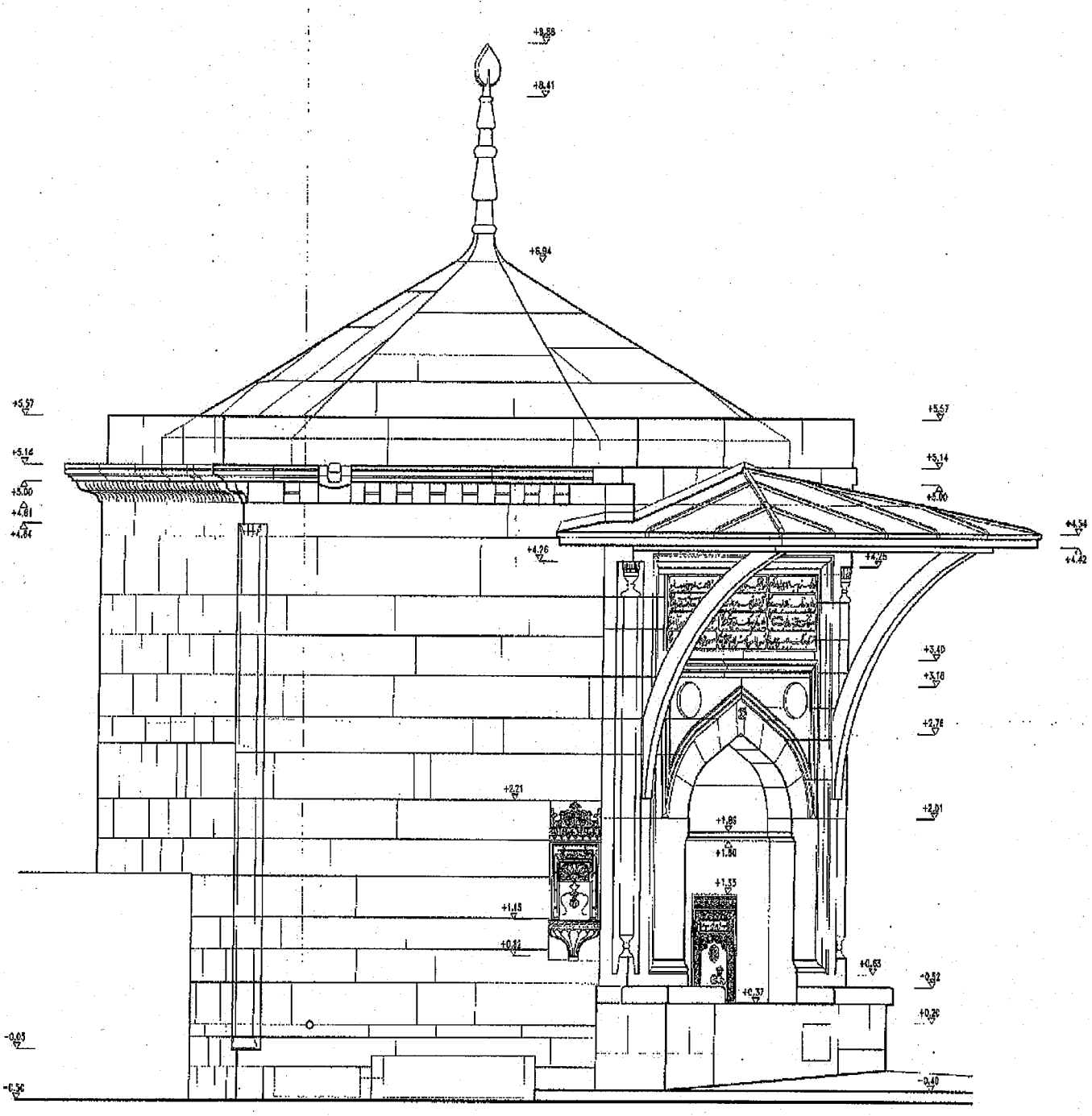

GÜNEYDOĞU GÖRÜNÜŞÜ

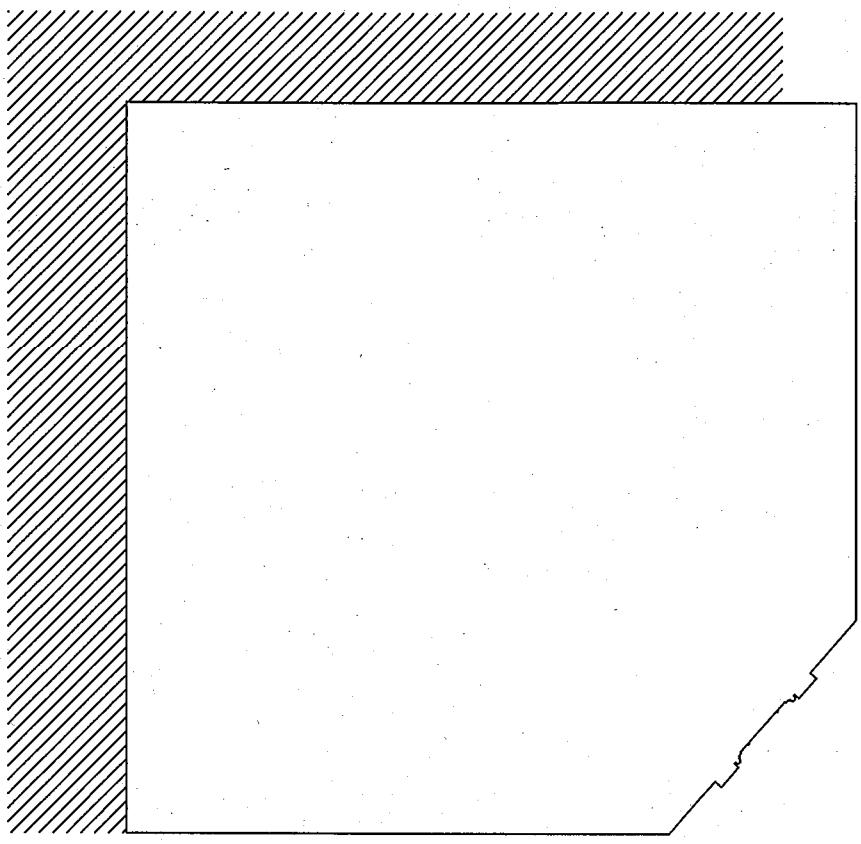

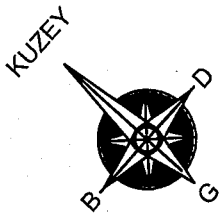

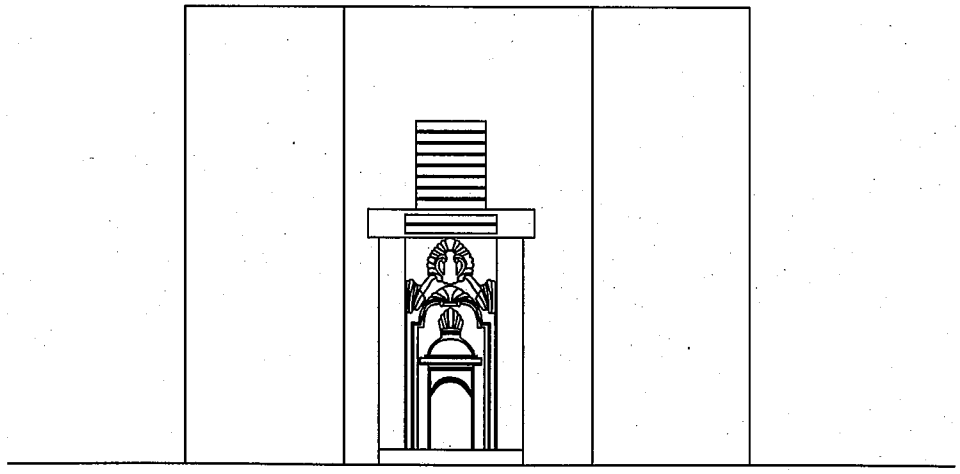

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: YAHYAZADE AHMED EFENDİ ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.22 ÇİZİM NO : 49-50		PLAN-GÜNEYDOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

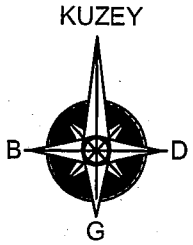

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI : AYŞE BEHRİ KADIN ÇEŞMESİ (EYÜP) KATALOG NO : 2.1.23 ÇİZİM NO : 51-52		PLAN-GÜNEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

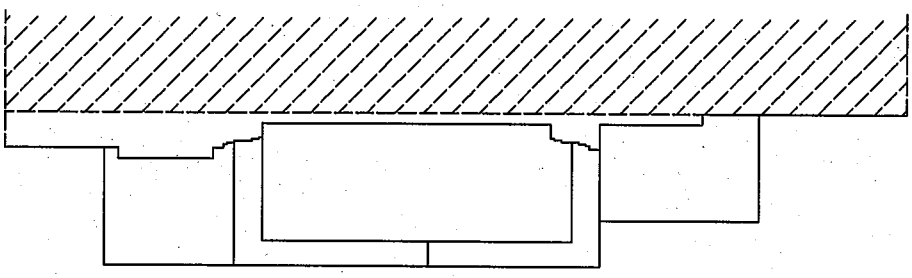

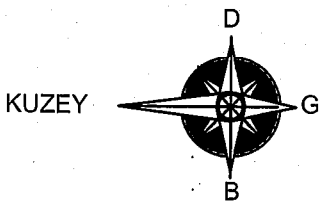

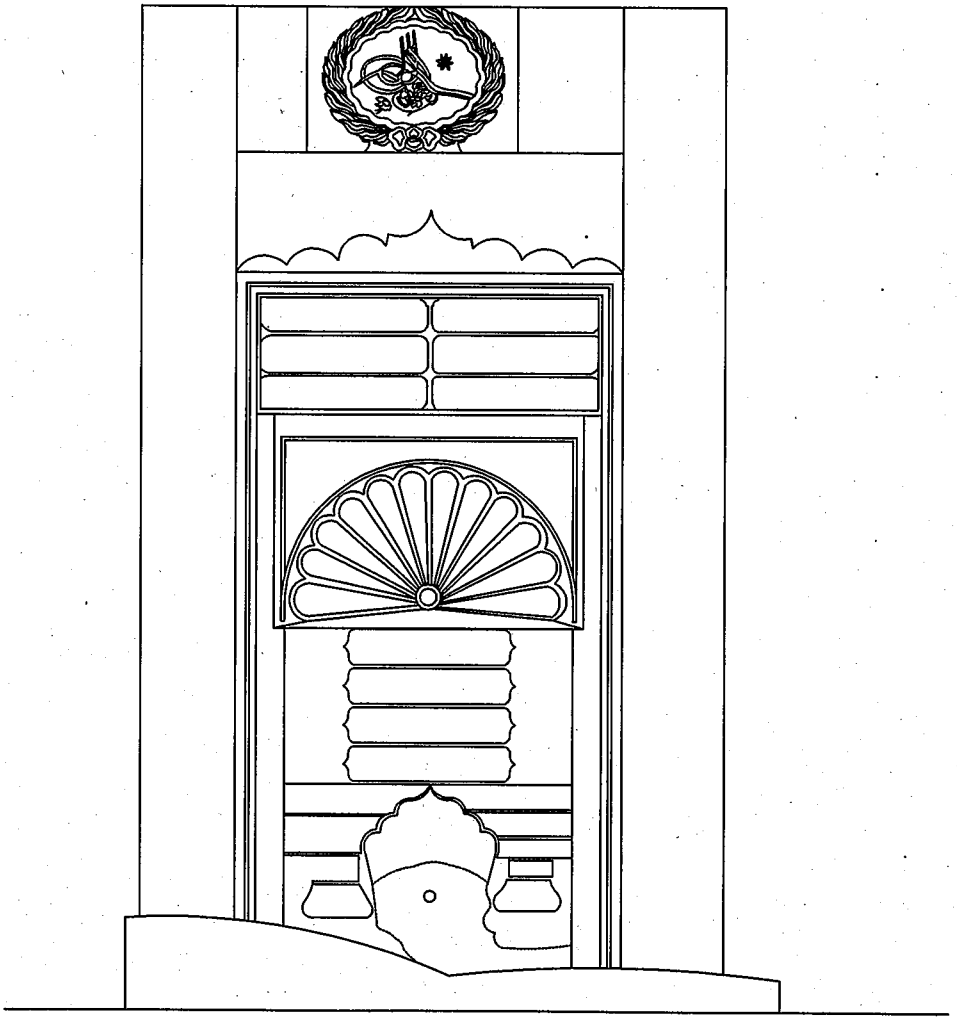

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: HACI BEŞİR AĞA ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.24 ÇİZİM NO : 53-54		PLAN-BATI GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

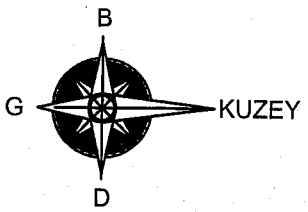

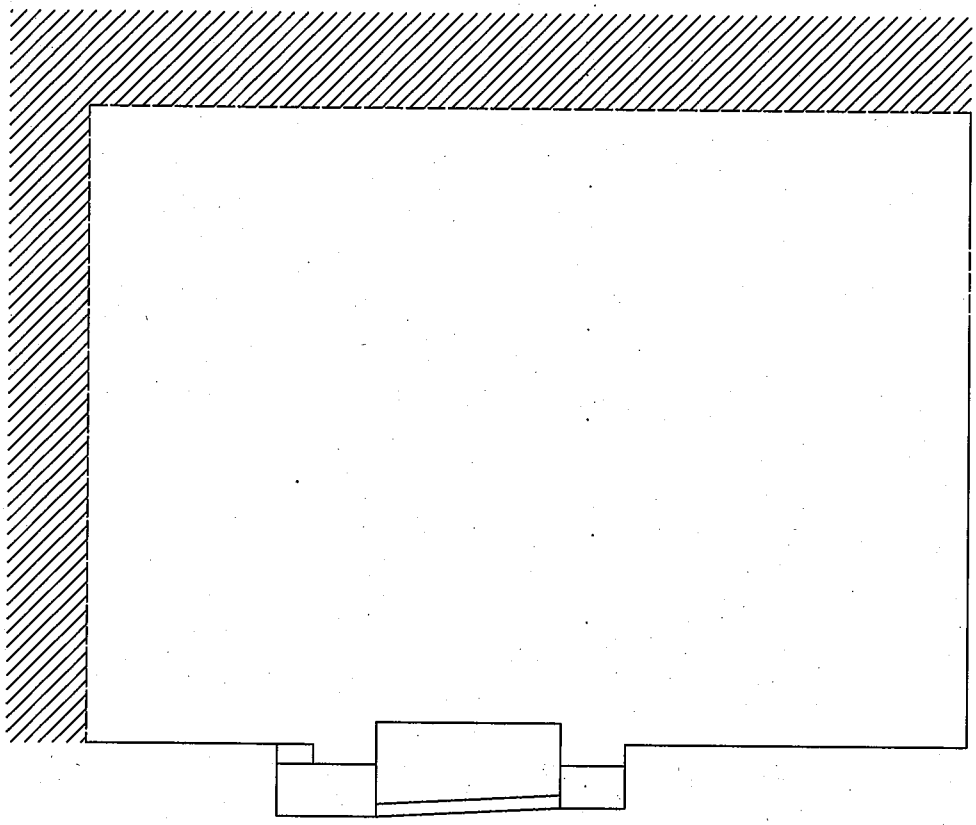

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: İBNÜLEMİN AHMED AĞA ÇEŞMESİ (BABADAĞI YOKUŞU'NDA) KATALOG NO : 2.1.25 ÇİZİM NO : 55		PLAN ÖLÇEK:1/50

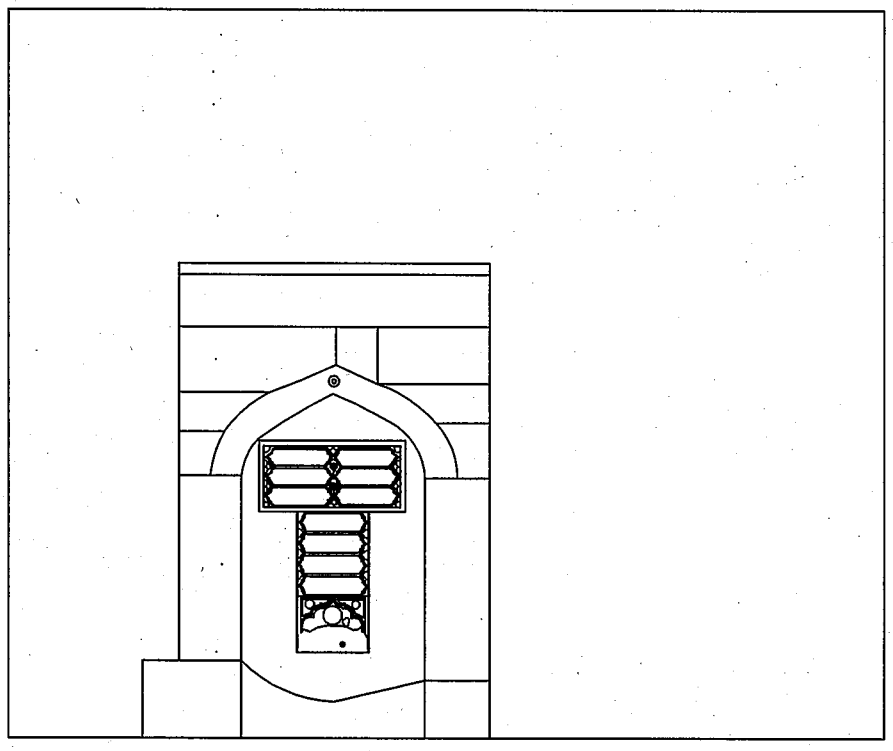

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: İBNÜLEMİN AHMED AĞA ÇEŞMESİ (BABADAĞI YOKUŞU'NDA) KATALOG NO : 2.1.25 ÇİZİM NO : 56		DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

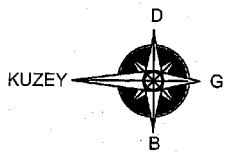

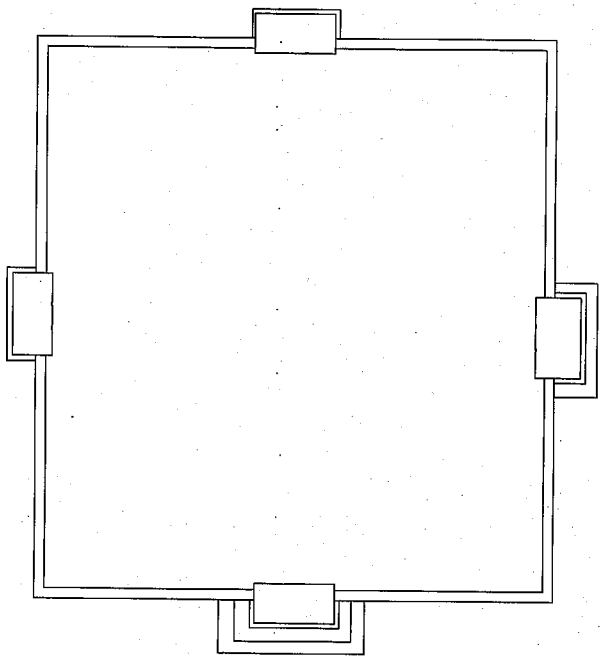

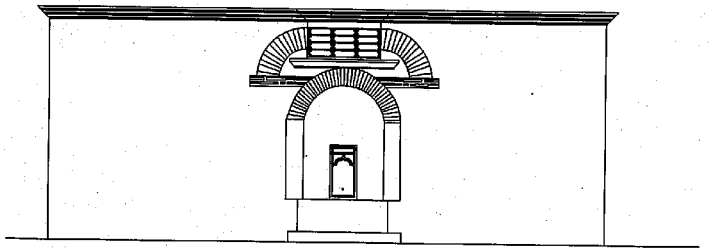

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: İBNÜLEMİN AHMED AĞA ÇEŞMESİ (BEYOĞLU-KASIMPAŞA) KATALOG NO : 2.1.26 ÇİZİM NO : 57-58		PLAN-BATI GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/100

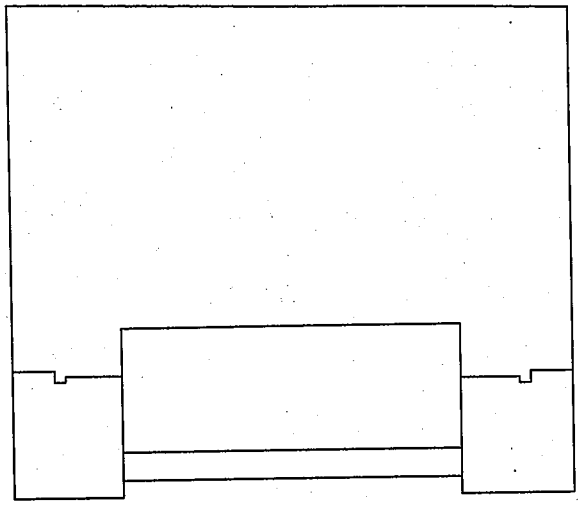

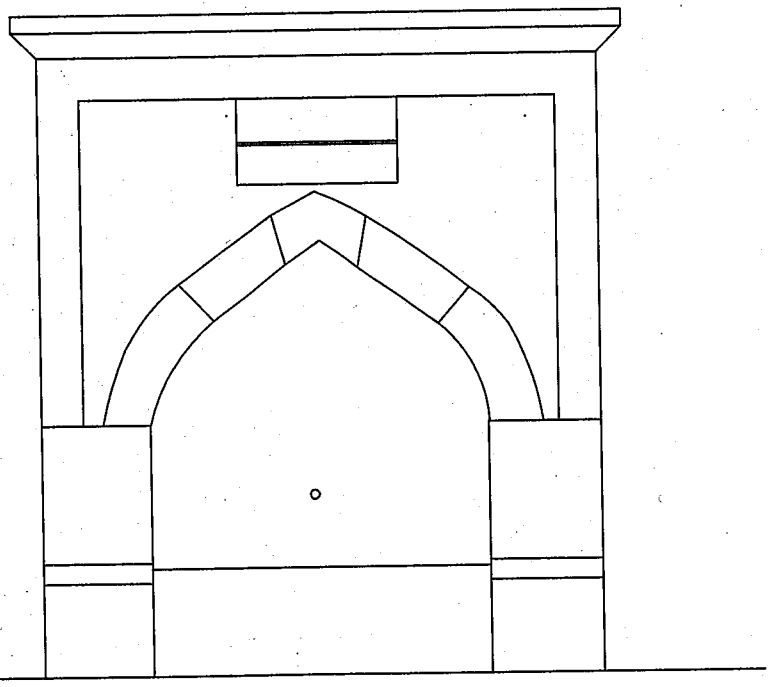

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: TOPHANELİZADELER ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.27 ÇİZİM NO : 59-60		PLAN-GÖRÜNÜŞ ÖLÇEK:1/20

YAPI KÜNYESİ

ADI: III. AHMED MEYDAN ÇEŞMESİ

KATALOG NO: 2.1.28.

ÇİZİM NO:

61: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Batı Cephe Görünüşü

62: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Doğu Cephe Görünüşü

63: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Güney Cephe Görünüşü

64: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Kuzey Cephe Görünüşü

65: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Güneybatı Cephe Sebili

66: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Kuzeydoğu Cephe Sebili

67: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Kuzeybatı Cephe Sebili

68: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Güneydoğu Cephe Sebili

69: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Güney Cephe Çeşme Duvarı

70: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Doğu Cephe Çeşme Duvarı

71: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Kuzey Cephe Çeşme Duvarı

72: III. Ahmed Meydan Çeşmesi / Saçak Tavanı Köşe Pano

AÇIKLAMA: Esere Ait Çizimler Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden Alınmıştır.

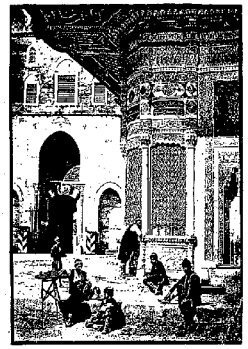

BOZULMALAR VE TAHRİBİ İÇİN BOZULMALAR

- SUYAT TARAKASI (ALÇITAŞI) OLUŞUMU
- KARBÜL YAPINI'N BOZULMASI
- YÜZEYDEKİ KİR VE İS BİRİKİMİ
- YAĞLER OLUŞUMU
- ÇATIDAN AKAN SUYA BAĞLI SULTUZ LEKELENMELERİ
- PAS LEKELERİ
- KOROZYON

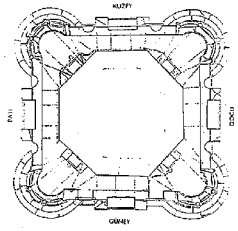

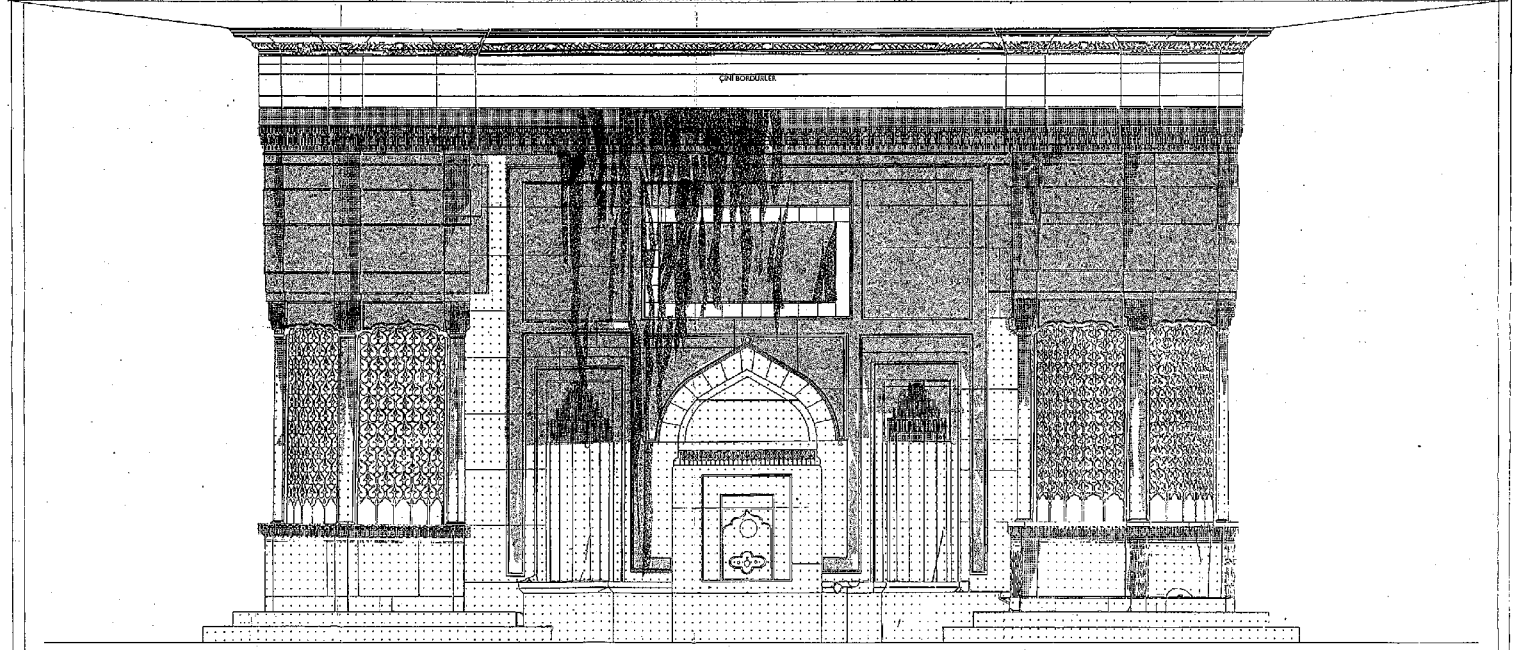

T.C.
BÖLGE KURULU
İstanbul 1. Bölge Kurulu
Yukarıda İzinle Onaylanan 2026/1999
ve 6.5.2010 Tarih ve Sayılı Kararımız

III. AHMET ÇEŞMESİ
SULTANAHMET
İSTANBUL

T.C. BAŞBAKANLIK
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
İSTANBUL VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

PROJELENDİRME VE UYGULAMA

VAKIF İNŞAAT
RESTORASYON VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
Abdülhak Hürriyet Cad. No: 134 Vakıflar Pasajı
80040 Galata/İstanbul - Tel: 251 1040 (4 Hat)

İSTANBUL VAKIFLAR BÖL. MÜD. KONTROL AMİRİ	Reşhan ERÇAÇ, Y. Mimar/ Restorasyon Uzmanı
GENEL YÖNETİM	Ö. Bedri DARTAN Y. Mimar
PROJE YÖNETİCİSİ	F. Burçin ALTINSAY Y. Mimar/ Restorasyon Uzmanı
MİMARİ	Sema ÖZ, Mimar Burçin ALTINSAY, Y. Mimar Tevfik DALKILIÇ, Restoratör Hüseyin BEKEN, Teknik Ressam Cemile TOPRAK, Restoratör
TEKNİK	Sema ÖZ, Mimar Burçin ALTINSAY, Y. Mimar Cemile TOPRAK, Restoratör Tevfik DALKILIÇ, Restoratör Hamdi FELEKHASAN, Y. Mimar Nagar ŞAZDAN, Y. Mimar Hüseyin BEKEN, Teknik Ressam

2

KONSERVASYON KİMYASAL VE MİNEROLOJİK BOZULMALAR

T.C. BAŞBAKANLIK VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ABİDE VE YAPI İŞLERİ DAİRESİ	T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA İSTANBUL 1. BÖLGE KURULU
ONAY	ONAY

Ö. Burçin ALTINSAY

İSTANBUL

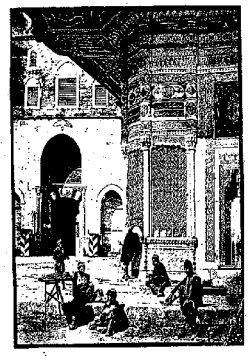

FİZİKSEL BOZULMA ŞEKİLLERİ

ÇATLAKLAR
- İNCE DIŞ ÇATLAKLAR
- DERİN ÇATLAKLAR
- YARILMALAR

AYRILMALAR
- HAFİF DERİZ AYRILMALARI
- DERİN DERİZ AYRILMALARI
- YERİNDEN ÇIKMALAR

BOZULMALAR
- KIRILMALAR
- TABAKA AYRILMALARI
- İLERİ DERECEDE BOZULMALAR

EKSİK BLEMANLAR
- EKSİK VE KOPUK PARÇALAR
- BÖKÜK VE YARAK DOKÜLMELERİ

ÖNCEKİ MÜDAHALELER
- İNANDIRICI MALZEMELER DEĞİŞTİRİLMİŞ BLEMANLAR
- FARKLI MALZEMELE DEĞİŞTİRİLMİŞ BLEMANLAR
- ÇİMENTO HARÇ İLE ONARILMIŞ BOŞLUKLAR

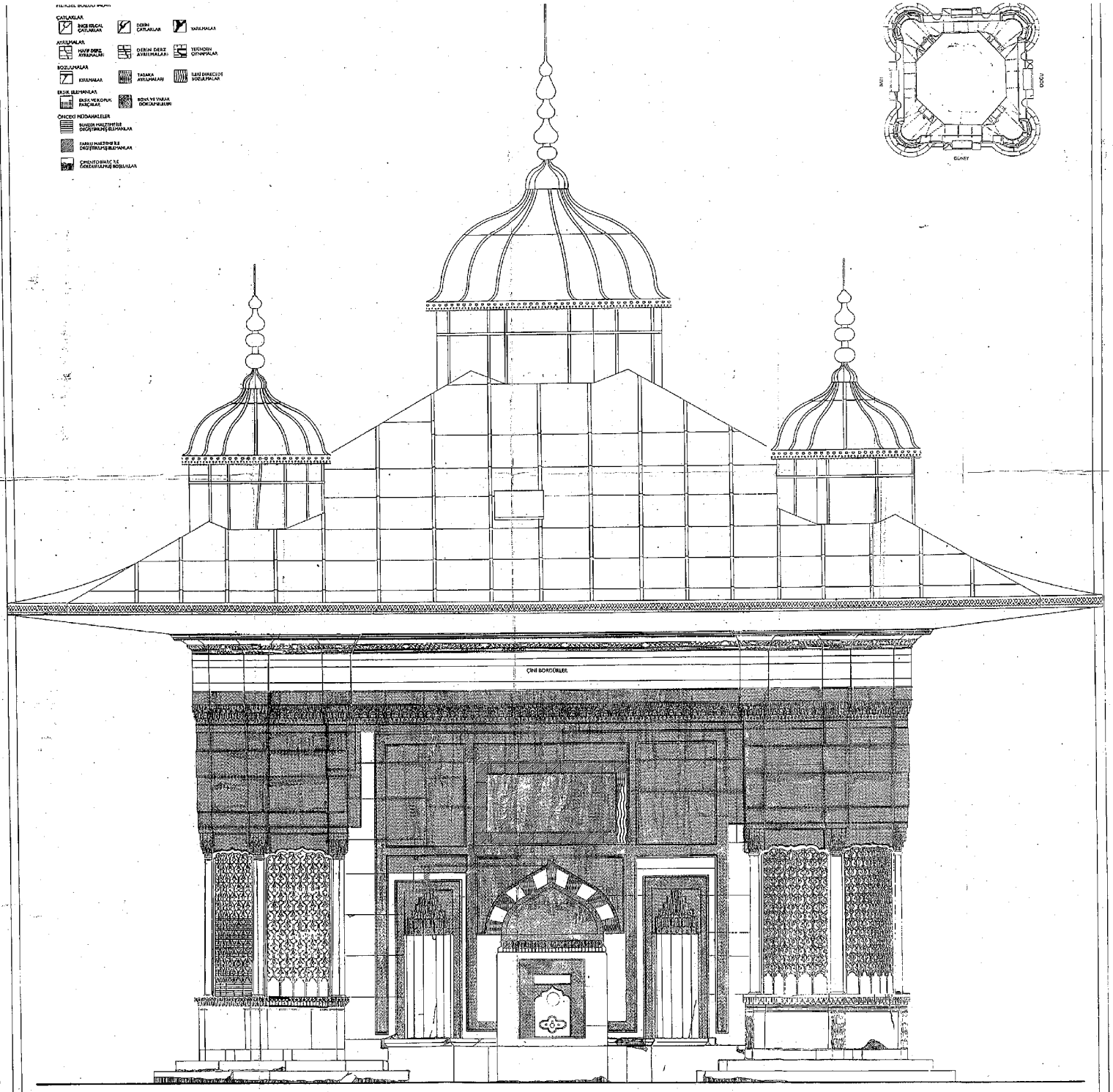

III. AHMET ÇEŞMESİ

SULTANAHMET

İSTANBUL

T.C. BAŞBAKANLIK
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

İSTANBUL VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

PROJELENDİRME VE UYGULAMA

VAKIF İNŞAAT
RESTORASYON VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
Aşağı Nişantaşı Cad. No: 154 Vakıflar Pasajı
80240 Şişli/İstanbul Tel: 231 1860 (4 Hat)

İSTANBUL VAKIFLAR BÖL. MÜD. KONTROL AMİRİ	Beytullah BAŞCAĞ, Y. Mimar/ Restorasyon Uzmanı	
GENEL YÖNETİM	Ü. Bedri DARTAN Y. Mimar	
PROJE YÖNETİCİSİ	E. Burçin ALTINSAY Y. Mimar/ Restorasyon Uzmanı	

K A T K I L A R	Berna ÖZ, Mimar Burçin ALTINSAY, Y. Mimar Tevfik DALKILIÇ, Restoratör Hüseyin BEKEN, Teknik Ressam Canıtla TOPRAK, Restoratör	K A T K I L A R	Berna ÖZ, Mimar Burçin ALTINSAY, Y. Mimar Canıtla TOPRAK, Restoratör Tevfik DALKILIÇ, Restoratör Hamit PÜRHASANOV, Y. Mimar Nilgün SADAN, Y. Mimar Hüseyin BEKEN, Teknik Ressam

KONSERVASYON 3 FİZİKSEL BOZULMALAR

T.C. BAŞBAKANLIK VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ABİDE VE YAPI İŞLERİ DAİRESİ	T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA İSTANBUL 1. BÖLGE KURULU
ONAY	ONAY

KİMYASAL VE MİNEROLOJİK BOZULMALAR

- SÜLFAT TABAKASI (ALÇITAŞI) OLUŞUMU
- KRİSTAL TAPININ BOZULMASI
- YÜZEYSEL KIR VE İS BİRİKİMİ
- YAĞLI İS OLUŞUMU
- ÇATIDAN AKAN SUYA BAĞLI SUYUZ ÇÖZÜLENMELERİ
- PAS LEKELERİ
- KORGEZTCH

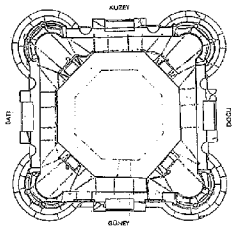

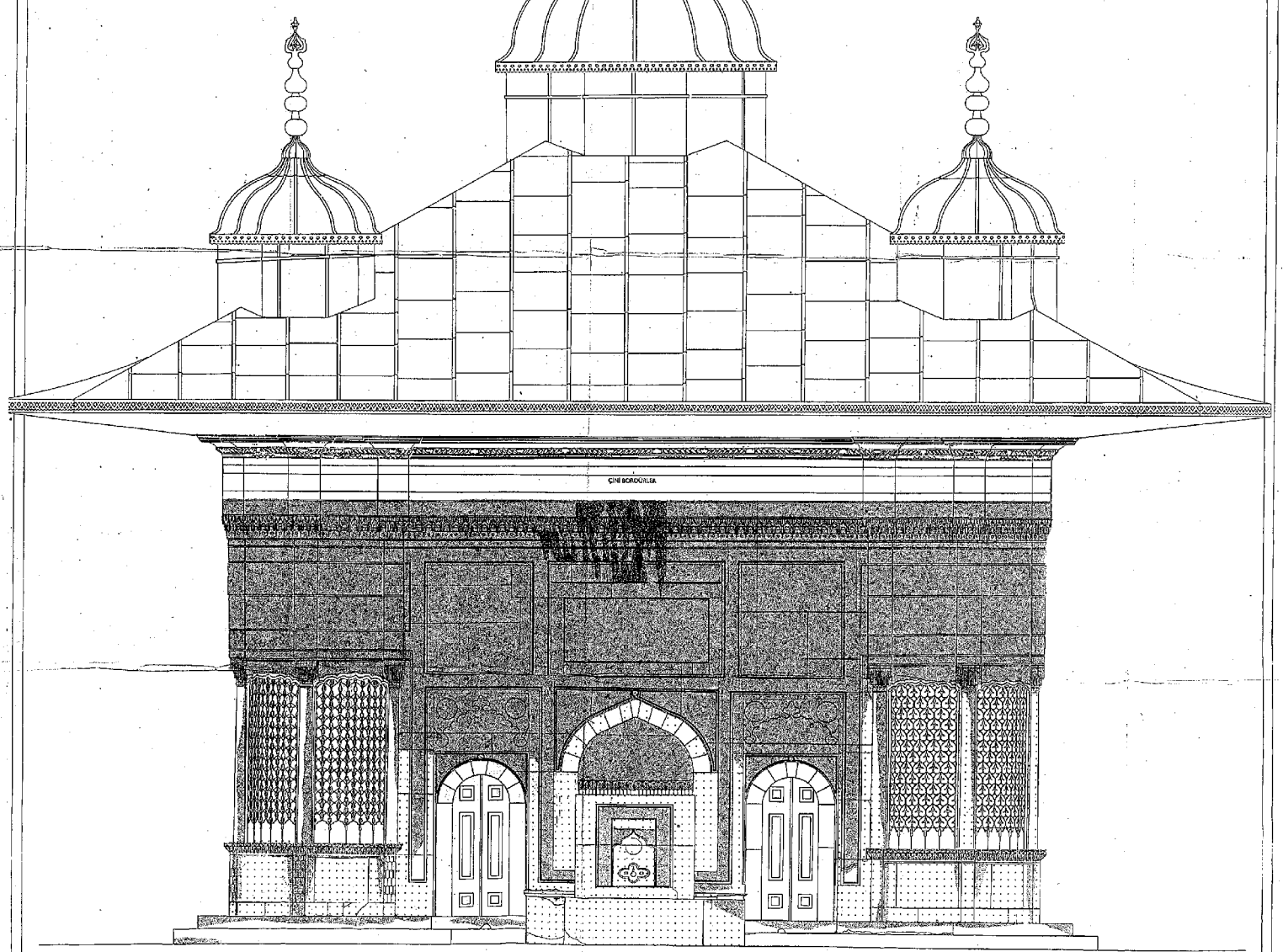

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İstanbul 1. Müzeler Bölge Müdürlüğü
Vakıflar İmar Müdürlüğü
Tasdik No: 2986 Sayı: 2986

III. AHMET ÇEŞMESİ
SULTANAHMET
İSTANBUL

T.C. BAŞBAKANLIK
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
İSTANBUL VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

PROJELENDİRME VE UYGULAMA

VAKIF İNŞAAT KONSERVASYON VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
Abdülaziz Hüzbrez Cad. No: 154 Yakıflar Pasajı
80240 Şişli/İstanbul Tel: 231 1540 (4 Hat)

İSTANBUL VAKIFLAR BÖL. MD. RESTORASYON ARŞİ	Bahar ERCAŞ, Y. Mimar/ Restorasyon Uzmanı	
GENEL YÖNETİM	Ö. Basim DAĞTAN Y. Mimar	
PROJE YÖNETİCİSİ	E. Burçin ALTINSAY Y. Mimar/ Restorasyon Uzmanı	

K:	Berna ÖZ, Mimar	E:	Berna ÖZ, Mimar
E:	Burçin ALTINSAY, Y. Mimar	--	Burçin ALTINSAY, Y. Mimar
K:	Tevfik DALKILIÇ, Restoratör	--	Cemile TOPRAK, Restoratör
H:	Hüseyin BEKEM, Teknik Ressam	N:	Tevfik DALKILIÇ, Restoratör
—	Cemile TOPRAK, Restoratör	—	Hamit MUSKOVARAN, Y. Mimar
—		—	Nilgün ŞAZAN, Y. Mimar
S.A.:		U:	Hüseyin BEKEM, Teknik Ressam

3

KONSERVASYON KİMYASAL VE MİNEROLOJİK BOZULMALAR

T.C. BAŞBAKANLIK VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ABİDE VE YAPI İŞLERİ DAİRESİ	T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA İSTANBUL 1. BÖLGE KURULU
ONAY	ONAY

ANALİZ
KİMYASAL VE MİNEROLOJİK BOZULMALAR

GÜNEY CEPHESİ

Burçin ALTINSAY
Berna ÖZ
Cemile TOPRAK
Tevfik DALKILIÇ
Hüseyin BEKEM

GÖRÜNÜŞ 1/20

3

KIMYASAL VE MİNEROLOJİK BOZULMALAR

- ÇÜRÜT TABAKASI (ALÇITAŞI OLUŞUMU)
- KRİSTAL YAPININ BOZULMASI
- YÜZEYSEL KIRILIŞ VE İŞ BIRAKIMI
- YAĞLIBOYA OLUŞUMU
- ÇATIDAN AKAN SUYA BAĞLI RUFFLE LEKELENMELERİ
- PAS LEKELERİ
- KOROZYON

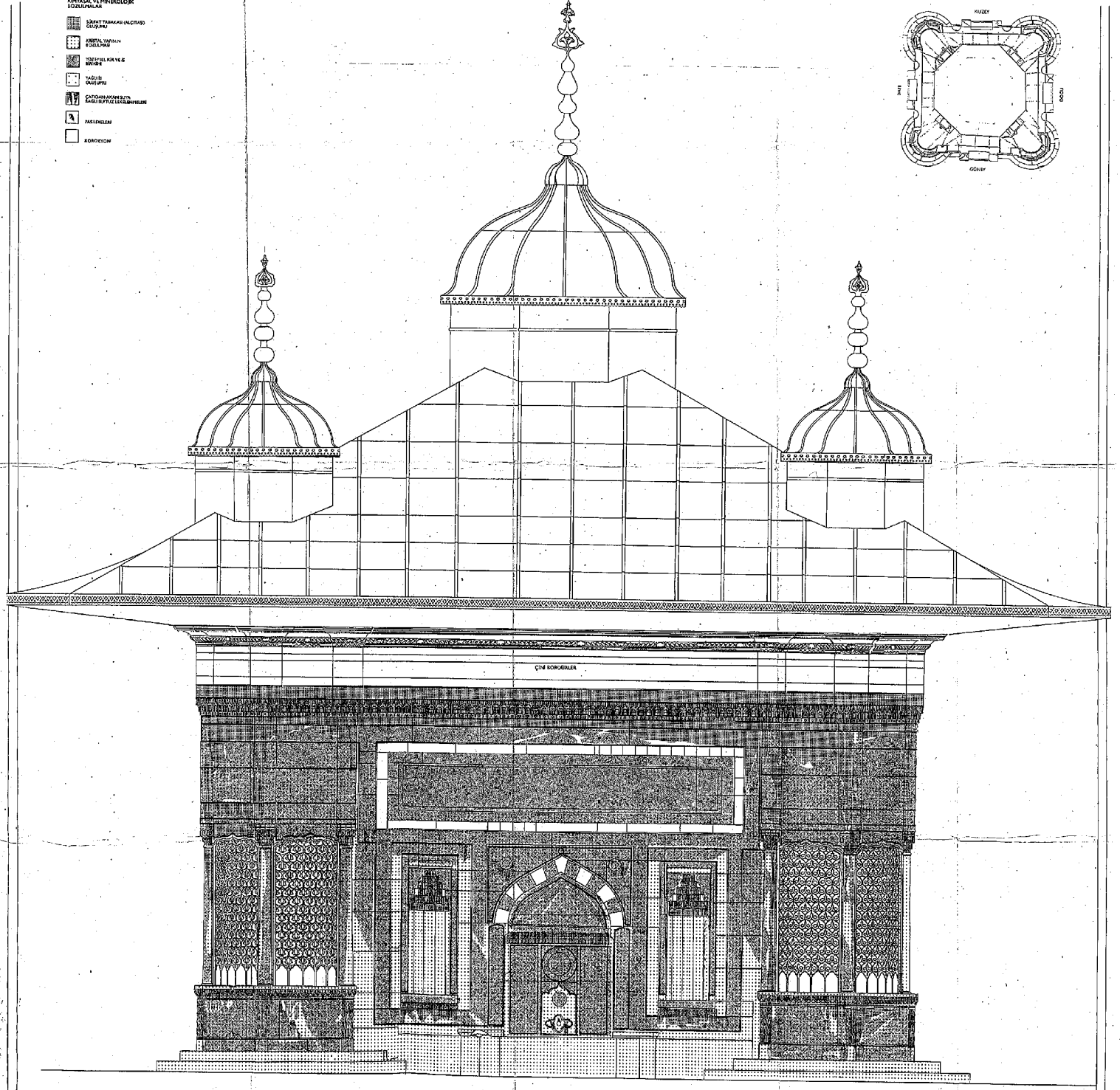

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
İstanbul I. Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu
Yetkilendirilmiş Restorasyon Uzmanlarına
Sayılı Kararı

III. AHMET ÇEŞMESİ
SULTANAHMET
İSTANBUL

T.C. BAŞBAKANLIK
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
İSTANBUL VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

PROJELENDİRME VE UYGULAMA

VAKIF İNŞAAT
RESTORASYON VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
Akaretler Mah. Ihlamur Cad. No: 154 Vakıflar Pasajı
80260 Beşiktaş/İstanbul Tel: 221 1960 (4 Hat)

İSTANBUL VAKIFLAR BÖL. MD. KONYOL ARŞİVİ	Beyhan ERÇAĞ, Y. Mimar/ Restorasyon Uzmanı
GENEL YÖNETİM	O. Bedin DARKTAN, Y. Mimar
PROJE YÖNETİCİSİ	E. Burçin ALTINSAY, Y. Mimar/ Restorasyon Uzmanı

ÇİZİM	Berna ÖZ, Mimar Burçin ALTINSAY, Y. Mimar Tevfik DAIKLIÇ, Restoratör Hüseyin BEKİRİ, Teknik Ressam Cemil o TOPRAK, Restoratör	KONTROL	Berna ÖZ, Mimar Burçin ALTINSAY, Y. Mimar Cemile TOPRAK, Restoratör Tevfik DAIKLIÇ, Restoratör Hüseyin BEKİRİ, Teknik Ressam Nazar ŞADAN, Y. Mimar, Mimar Hüseyin BEKİRİ, Teknik Ressam

1

KONSERVASYON KİMYASAL VE MİNEROLOJİK BOZULMALAR

T.C. BAŞBAKANLIK VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİV VE YAYIN İŞLERİ DAİRESİ	T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA İSTANBUL I. BÖLGE KURULU
ONAY	ONAY

ANALİZ

KUZEY CEPHESİ

Burçin ALTINSAY
Berna ÖZ
Cemile TOPRAK

GÖRÜNÜŞ 1/20

1

III. AHMET ÇEŞMESI
SULTANAHMET
İSTANBUL

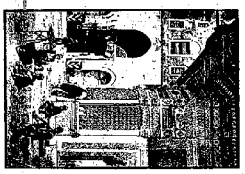

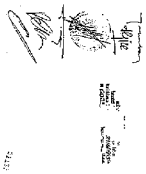

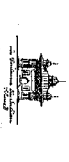

III. AHMET ÇEŞMESI
SULTANAHMET
İSTANBUL

III. AHMET ÇEŞMESI
SULTANAHMET

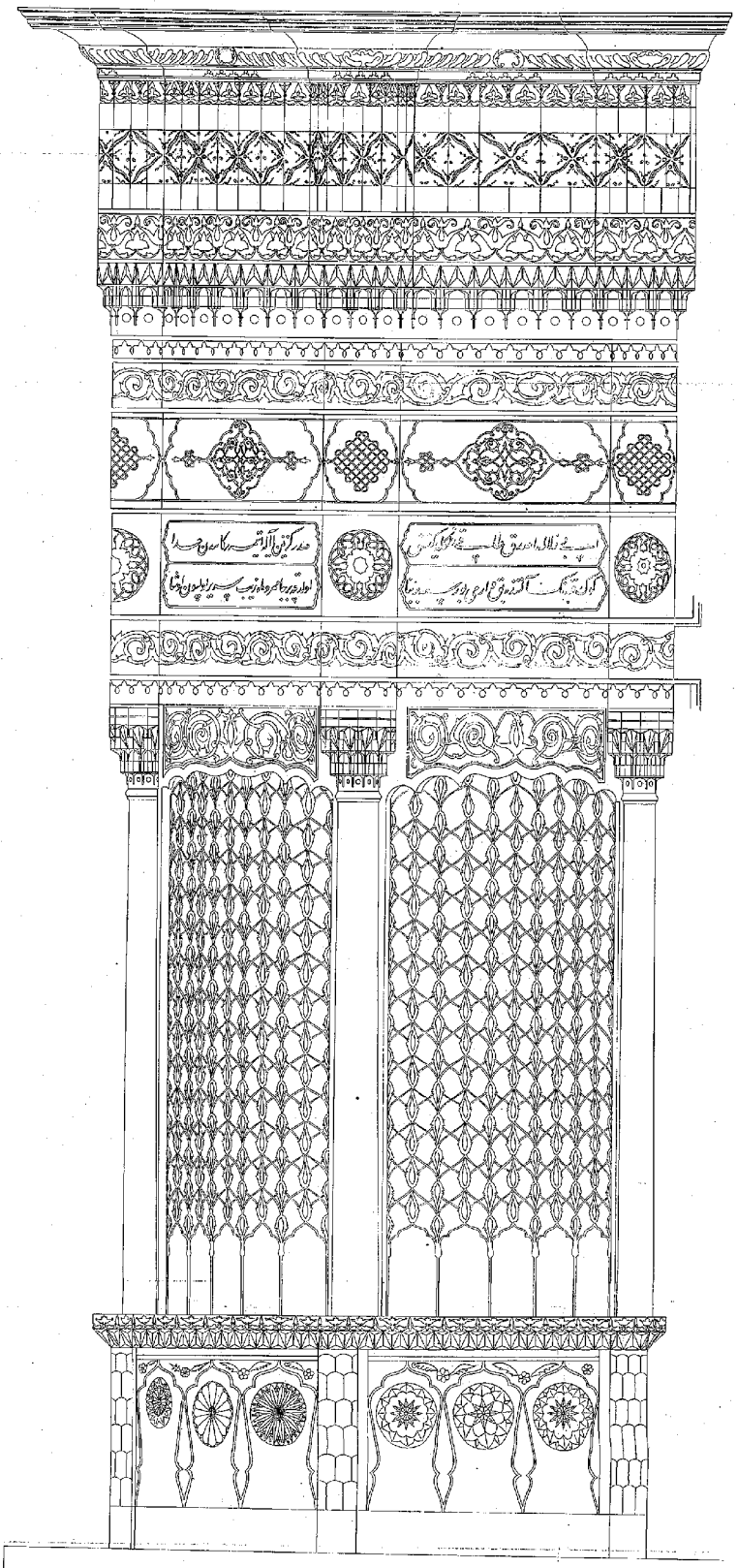

RÖLÖVE

GÜNEY BATI SEBILI
GÜNEY GÖRÜNÜŞ

DETAY (GI)
TARIH : ARALIK 1993

1/5
ÖLÇEK

9
PAFTA NO

III. AHMET ÇEŞMESI

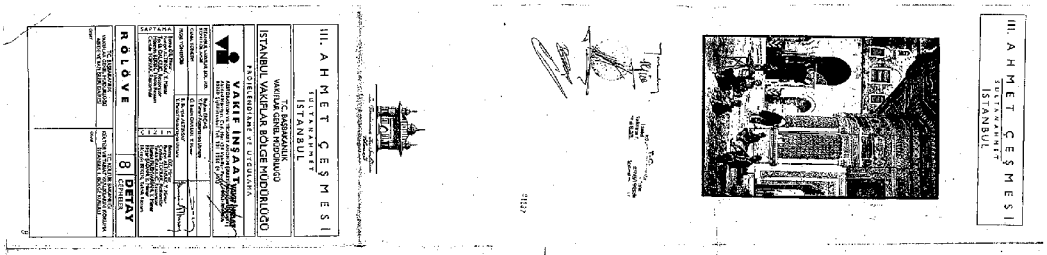

III. AHMET ÇEŞMESI

SULTANAHMET

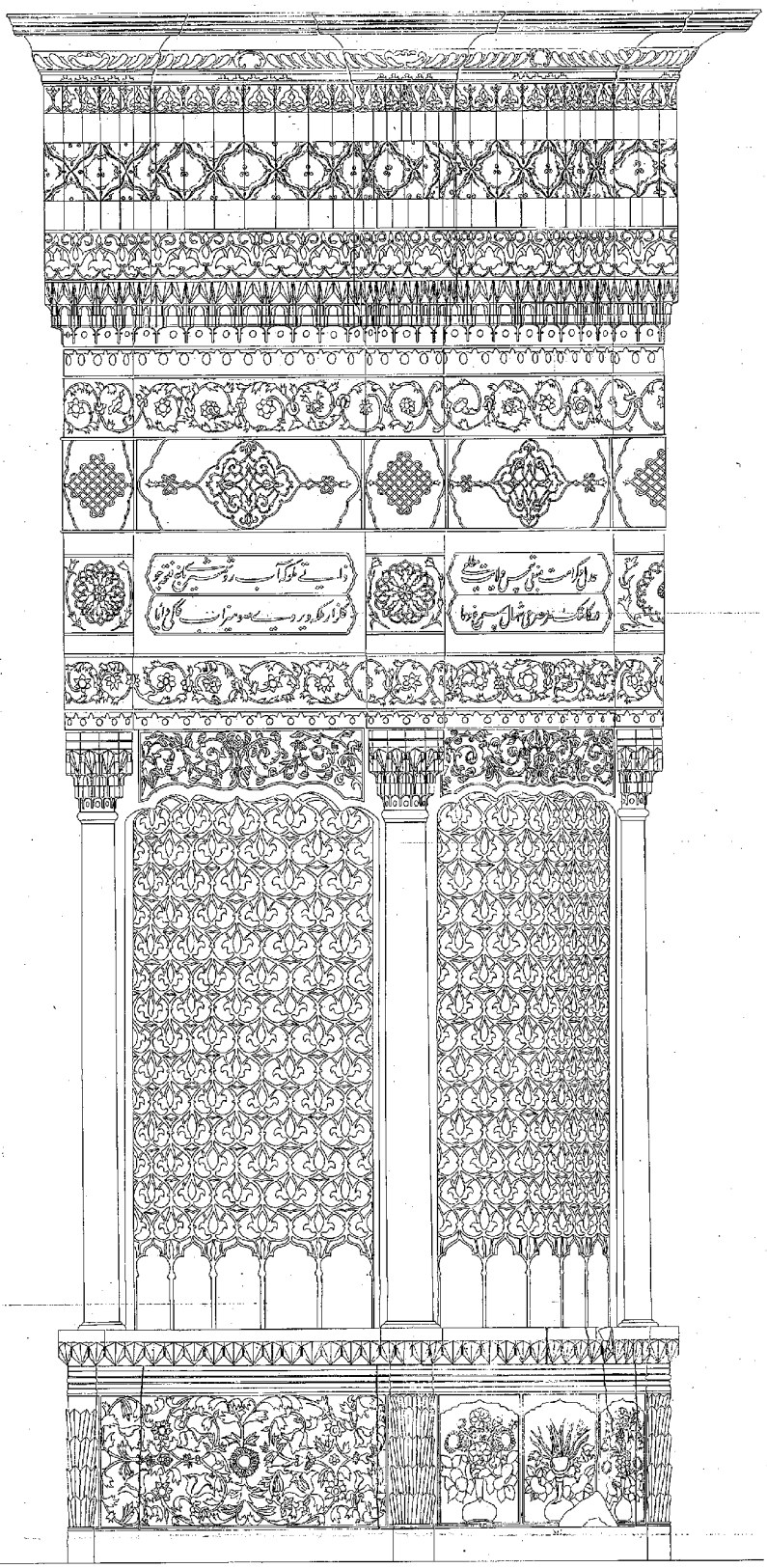

RÖLÖVE

KUZEY DOĞU SEBİLİ
DOĞU GÖRÜNÜŞ

DETAY

TARIH : ARALIK 1993

1/5
ÖLÇEK

8
PAFTA NO

III. AHMET ÇEŞMESI

III. AHMET ÇEŞMESI
SULTANAHMET
İSTANBUL

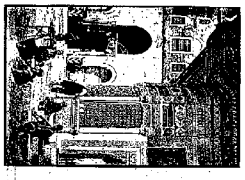

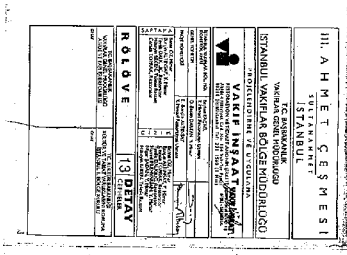

III. AHMET ÇEŞMESI

SULTANAHMET

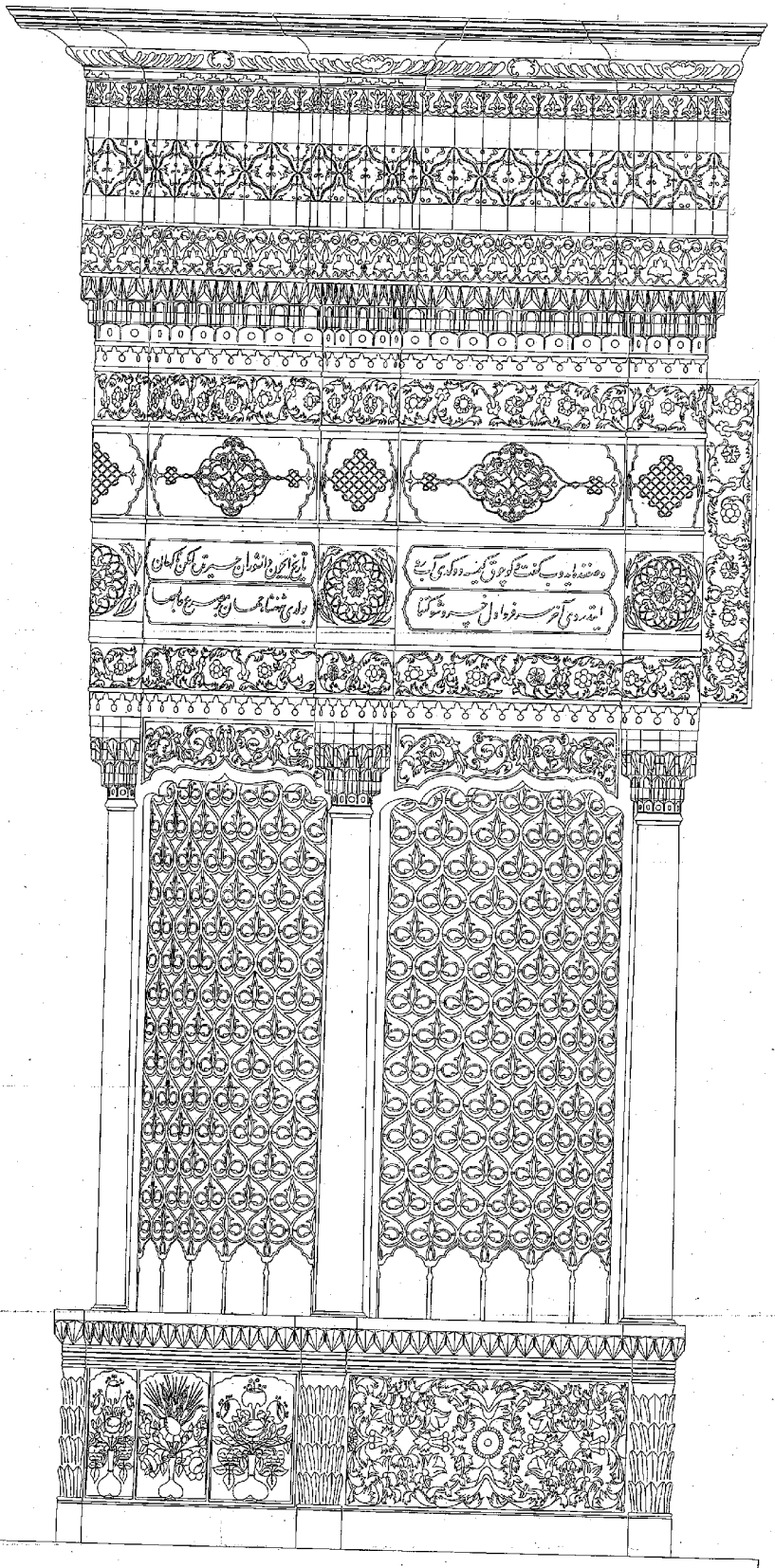

RÖLÖVE

KUZEY BATI SEBİLİ
BATI GÖRÜNÜŞ

DETAY (81)
TARIH: AKALIK 1993

1/5
ÖLÇEK

13
PAFTA NO

III. AHMET ÇEŞMESI

III. AHMET ÇEŞMESI
SULTANAHMET
İSTANBUL

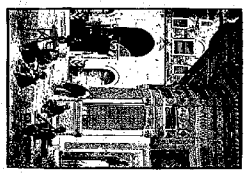

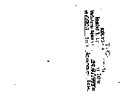

III. AHMET ÇEŞMESI
SULTANAHMET
İSTANBUL

VAKIF İNŞAAT

RÖLÖVE

12 DETAY

III. AHMET ÇEŞMESI
SULTANAHMET

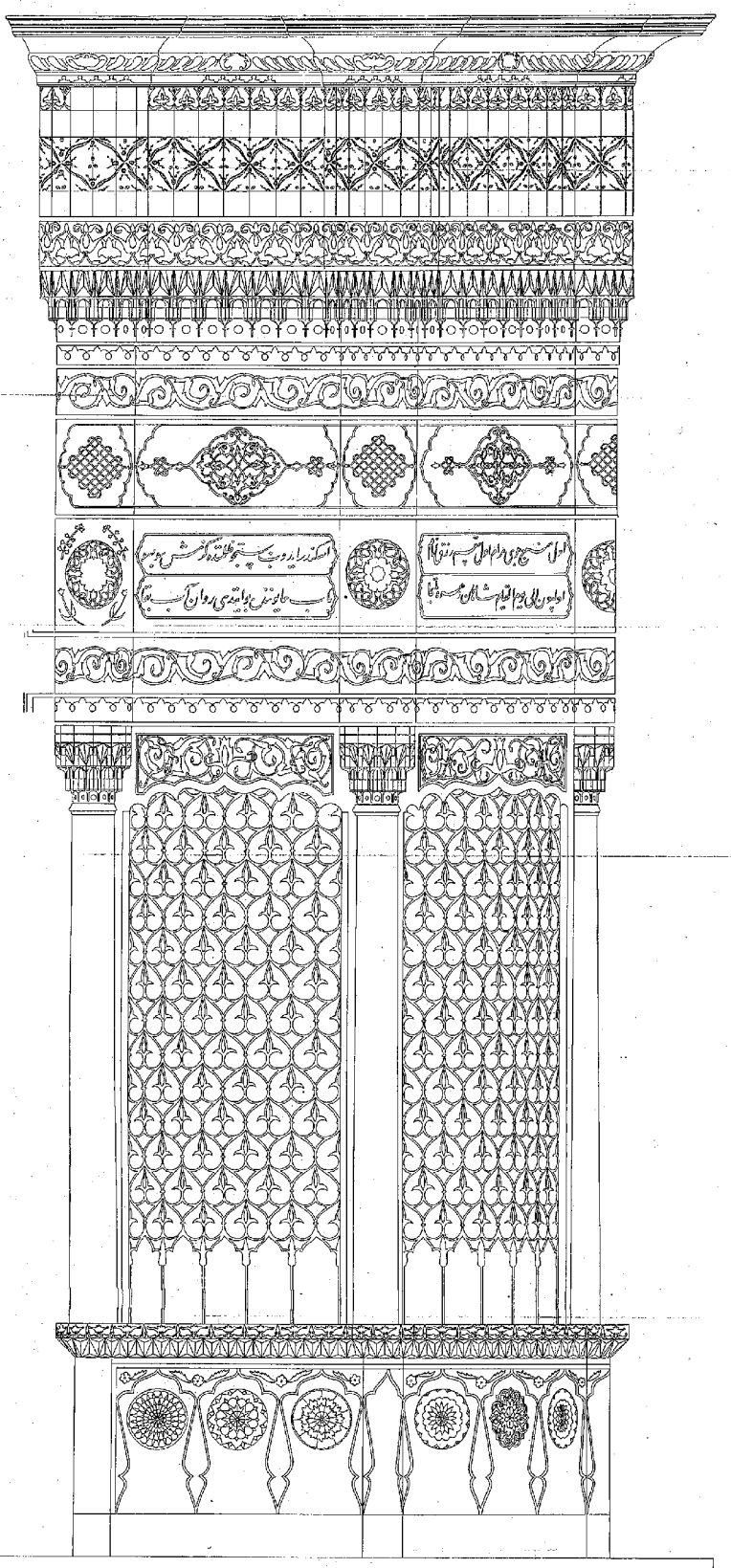

RÖLÖVE

GÜNEY DOĞU SEBİLİ
GÜNEY GÖRÜNÜŞ

DETAY G4
TARİH : ARALIK 1992

1/5
ÖLÇEK

12
PAFTA NO

III. AHMET ÇEŞMESI

III. AHMET ÇEŞMESI
SULTANAHMET
İSTANBUL

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
İSTANBUL VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ
PROJE GRUBU İNŞ. ÜR. GRUBU

YAKIF İNŞAAT

RÖLÖVE

11 DETAY

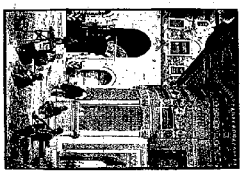

III. AHMET ÇEŞMESI
SULTANAHMET
İSTANBUL

III. AHMET ÇEŞMESI
SULTANAHMET

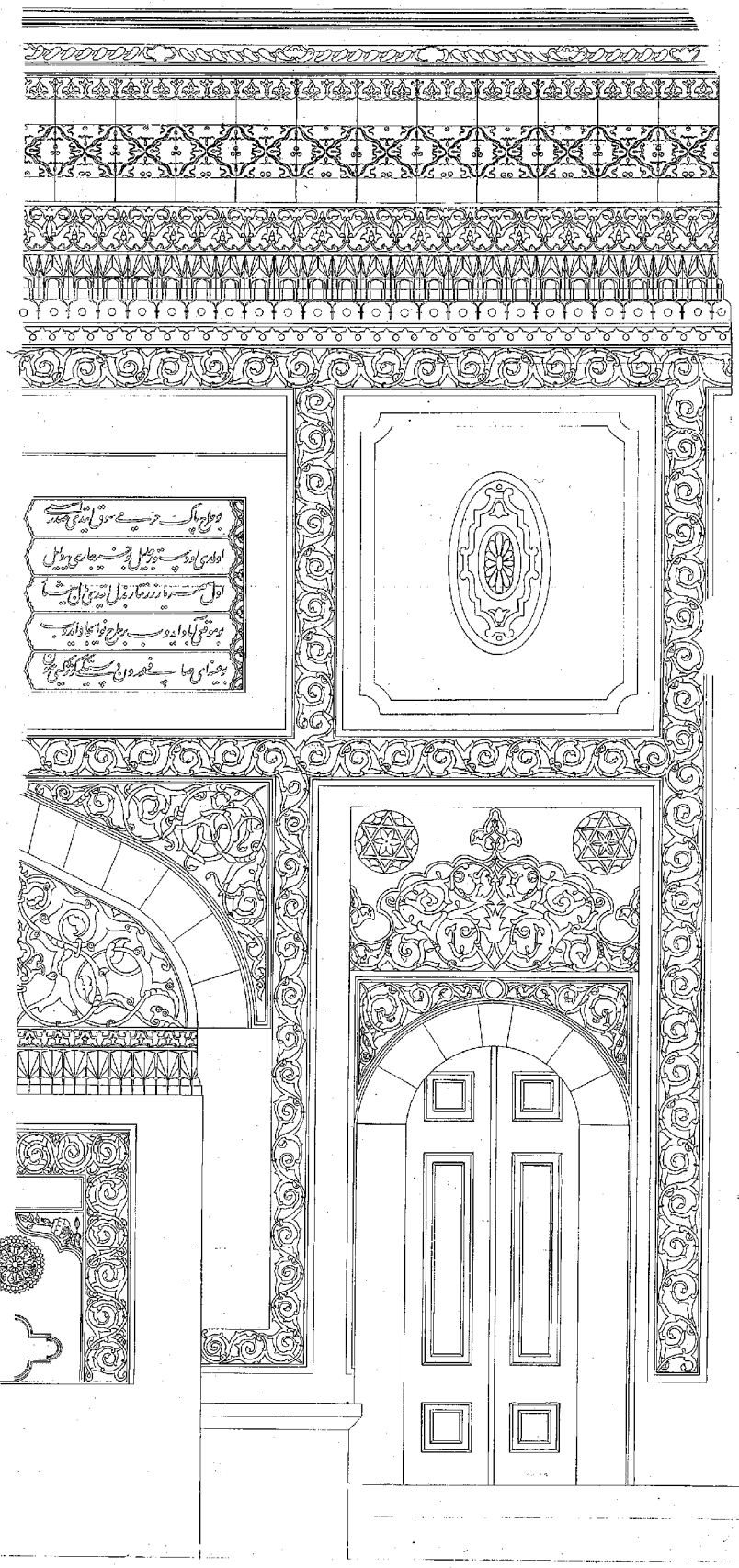

RÖLÖVE

GÜNEY CEPHESİ
ÇEŞME DUVARI

DETAY (G3)
TARİH : ARALIK 1973

1/5
ÖLÇEK

11
PAFTA NO

III. AHMET ÇEŞMESI

III. AHMET ÇEŞMESİ
SULTANAHMET

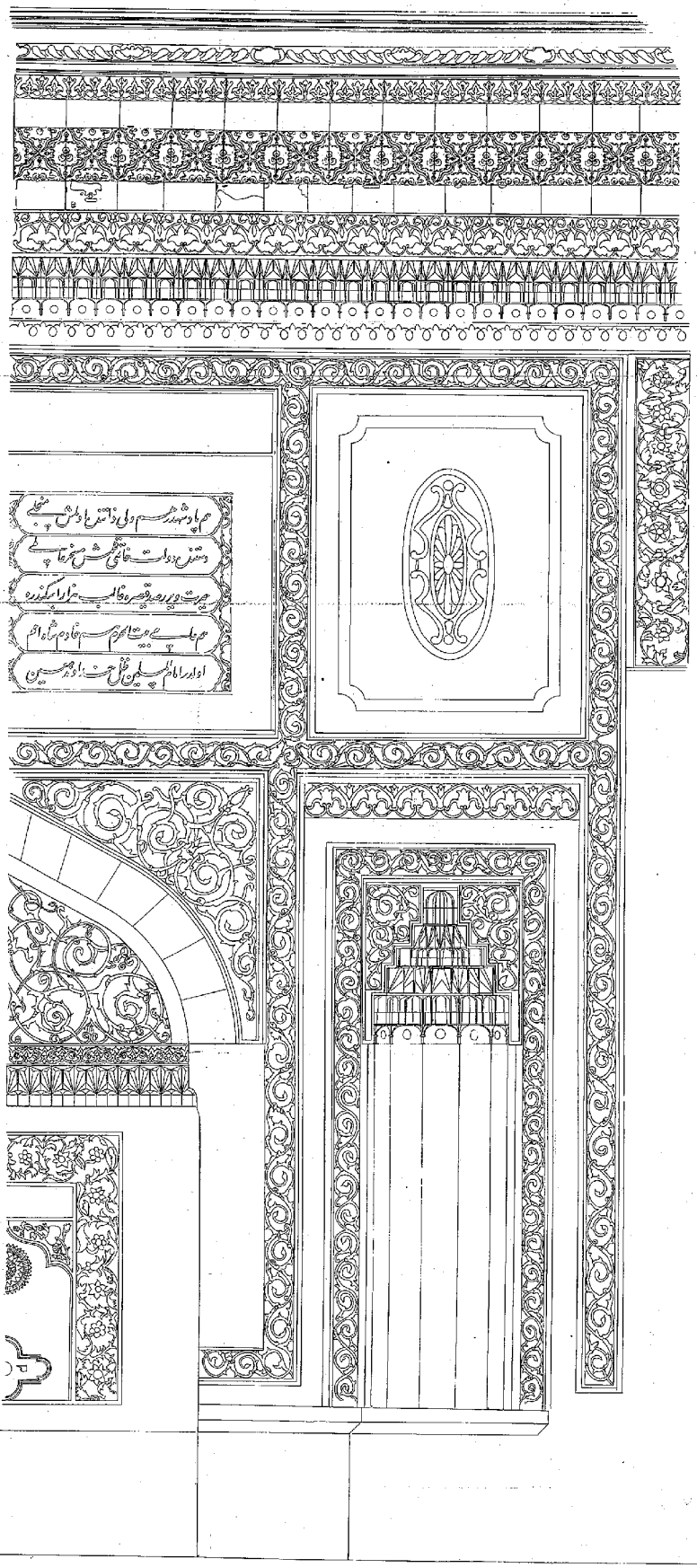

RÖLÖVE

DOĞU CEPHESİ
ÇEŞME DUVARI

DETAY (D3)
TARİH : ARALIK 1993

1/5
ÖLÇEK

7
PAFTA NO

III. AHMET ÇEŞMESİ

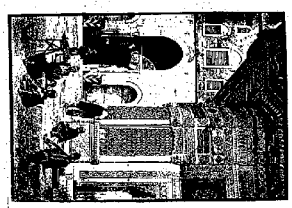

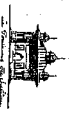

III. AHMET ÇEŞMESİ
SULTANAHMET
İSTANBUL

T.C. BAŞBAKANLIK
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
İSTANBUL VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ
PROJELENDİRME VE UYGULAMA

VAKIF İNŞAAT
RESTORASYON VE TURİZM İŞLETMELERİ A.Ş.
TEL: 0212 517 00 00 - FAX: 0212 517 00 01

İŞ SAHİBİ	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü	
İŞ ADI	III. Ahmet Çeşmesi İstanbul	
İŞ ADRESİ	Sultanahmet İstanbul	
İŞ TANIMI	Restorasyon ve Turizm İşletmeleri A.Ş. Vakıf İnşaat	
İŞ SAHİBİ TEMSİLCİSİ	Prof. Dr. Ahmet Ertuğ	
PROJE SORUMLUSU	Y. Müh. Ali Ekber Ünal	
PROJE YÖNETİCİSİ	Y. Müh. Ali Ekber Ünal	
SAP TANA	Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal	
ÇİZİM	Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal Y. Müh. Ali Ekber Ünal	
RÖLÖVE	18 DETAY SAÇAK TAVANI	
KOLON, KİRİŞ, DÖŞEMELERİN ÖLÇÜLERİ VE TAŞIYICI ELEMANLARI		

III. AHMET ÇEŞMESİ
SULTANAHMET

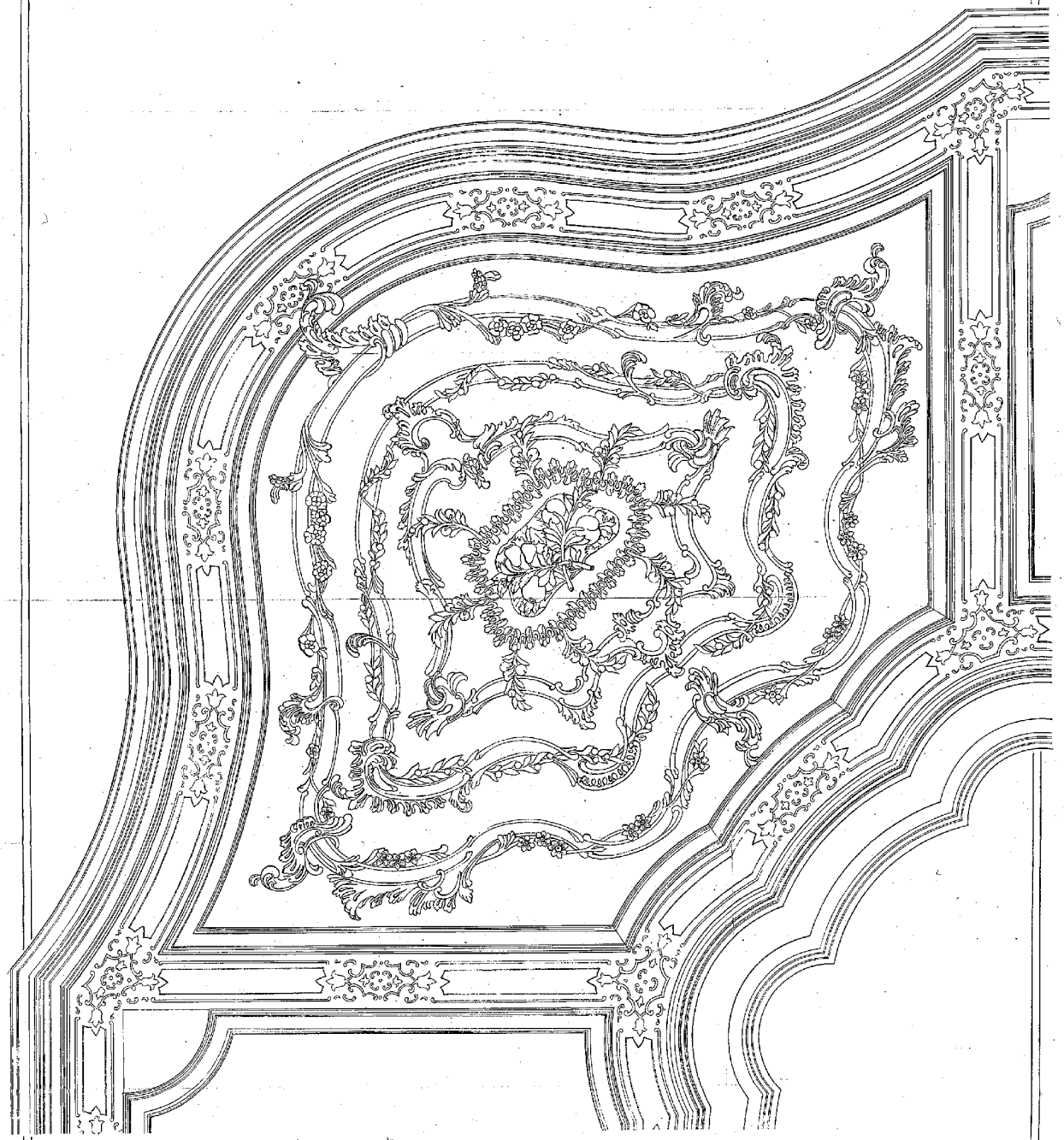

RÖLÖVE	SAÇAK TAVANI KÖŞE PANO	DETAY (S2) TARİH : MAYIS 1994	1/5 ÖLÇEK	18 PAFTA NO

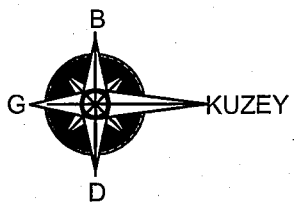

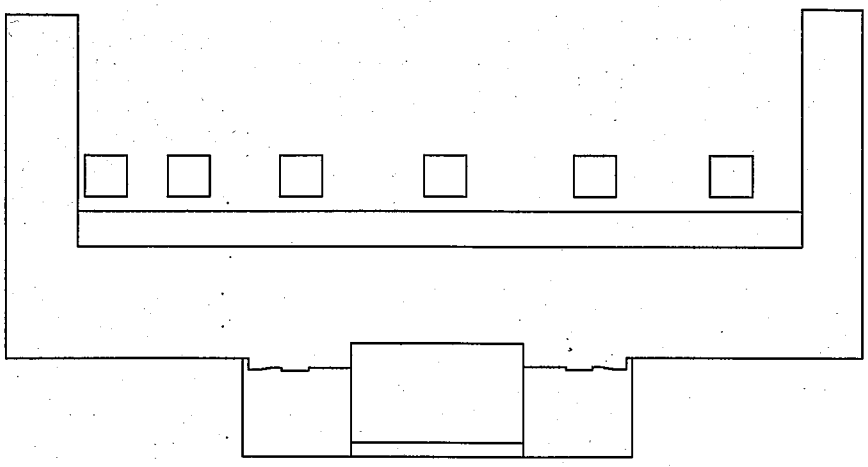

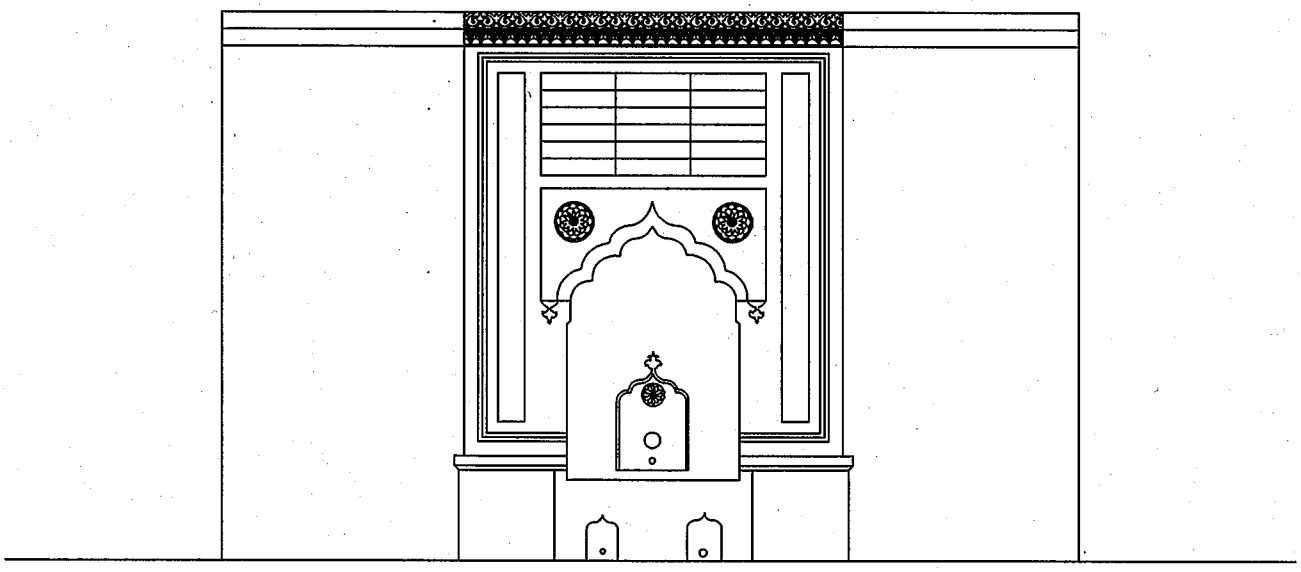

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: BAŞKADIN MEYDAN (EMETULLAH KADIN) ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.29 ÇİZİM NO : 73-74		PLAN-DOĞUGÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

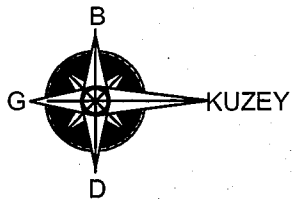

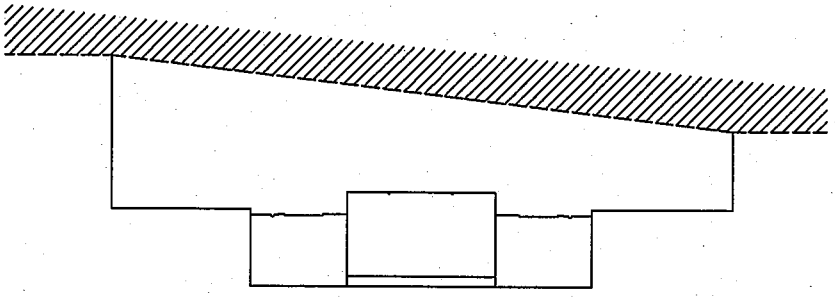

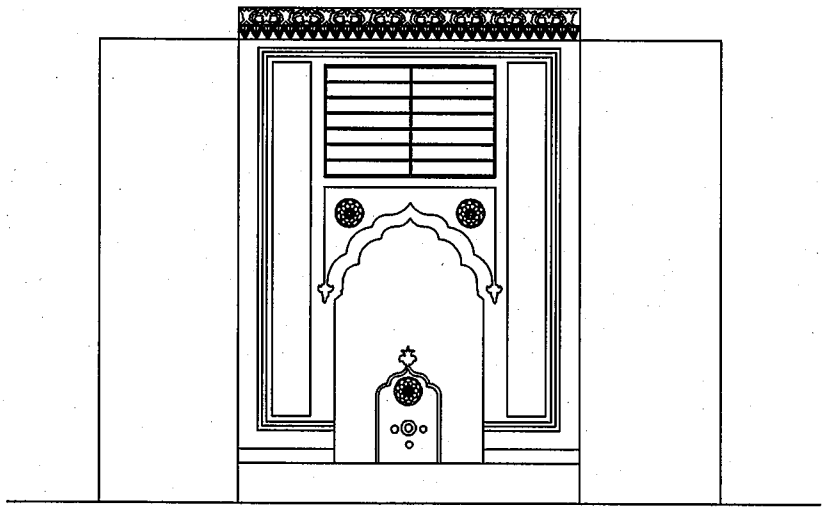

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: DAMAD İBRAHİM PAŞA ÇEŞMESİ (TOPKAPI SARAYI İKİNCİ AVLU) KATALOG NO : 2.1.30 ÇİZİM NO : 75-76		PLAN-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

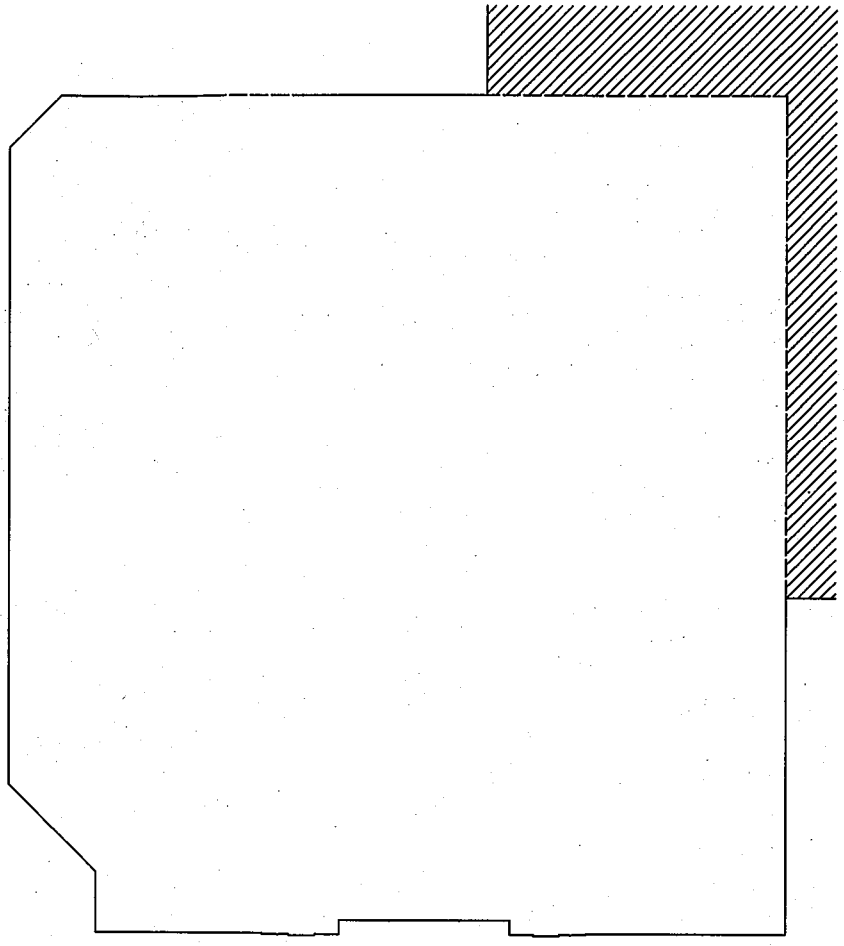

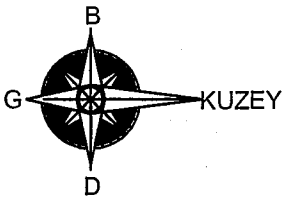

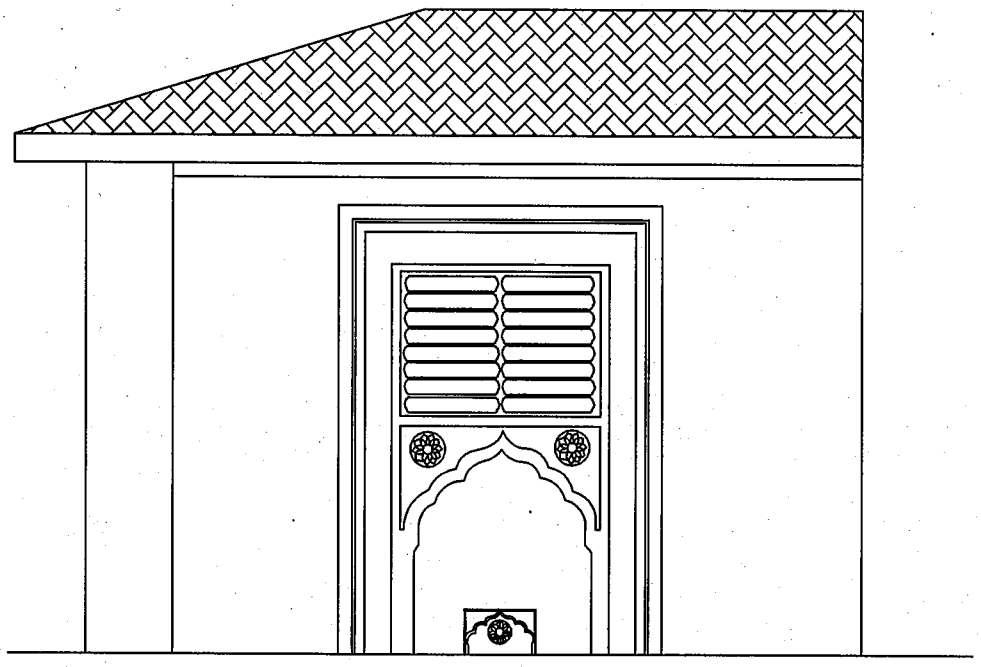

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: DAMAD İBRAHİM PAŞA ÇEŞMESİ (ÜSKÜDAR-UNCULAR) KATALOG NO : 2.1.31 ÇİZİM NO : 77-78		PLAN-DOĞUGÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

YAPI KÜNYESİ

ADI: EMETULLAH GÜLNUŞ VALİDE SULTAN ÇEŞMESİ

KATALOG NO: 2.1.32.

ÇİZİM NO:

79: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Plan

80: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Batı Cephe Görünüşü

81: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Güney Cephe Görünüşü

82: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Doğu Cephe Görünüşü

83: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Kuzey Cephe Görünüşü

84: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Güneybatı Cephe Suluk

85: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Güneydoğu Cephe Suluk

86: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Kuzeydoğu Cephe Suluk

87: Emetullah Gülnuş Valide Sultan Çeşmesi / Kuzeybatı Cephe Suluk

AÇIKLAMA: Esere Ait Çizimler Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden Alınmıştır.

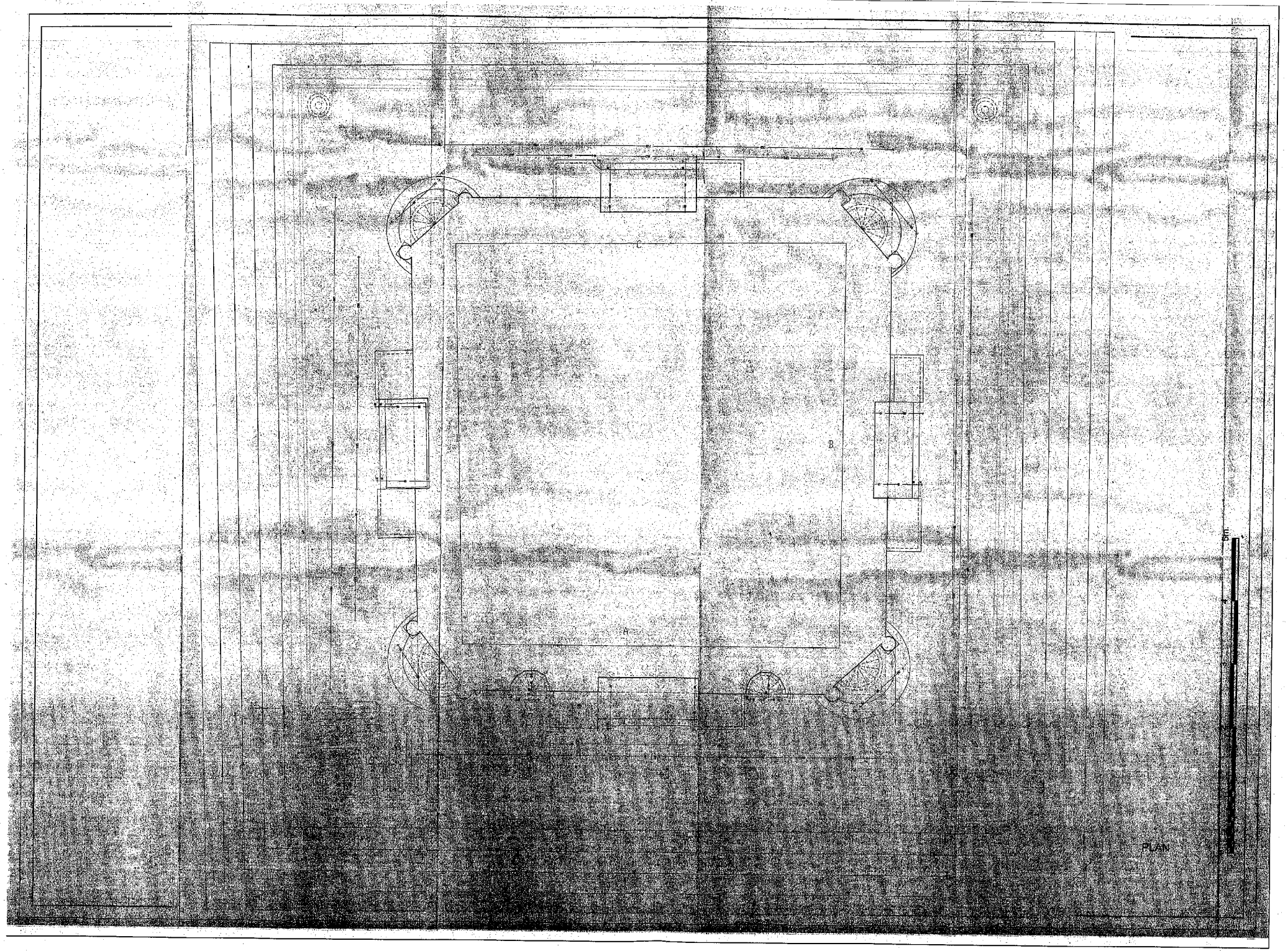
C
B
A
PLAN

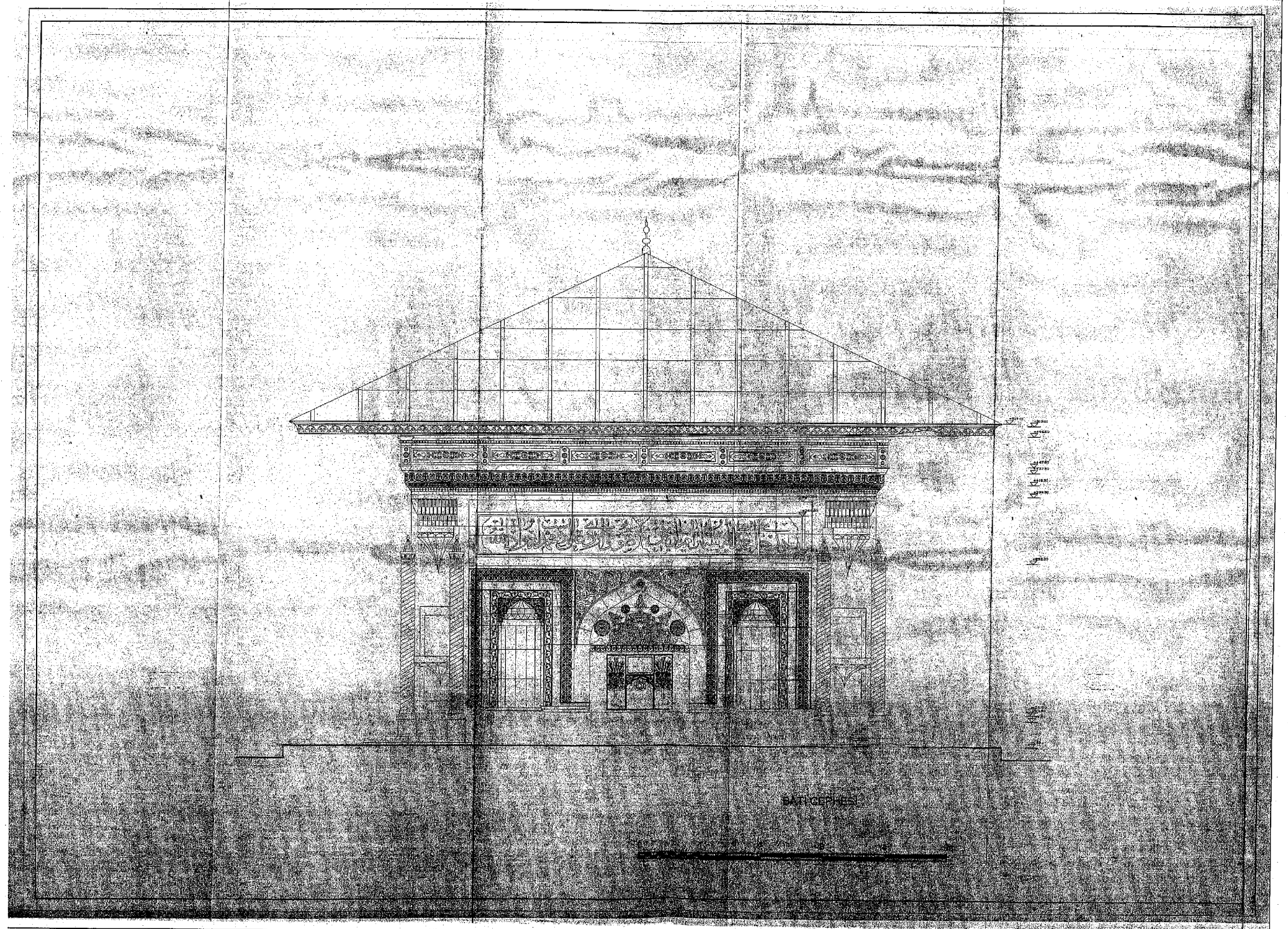
BATI CEPHESİ

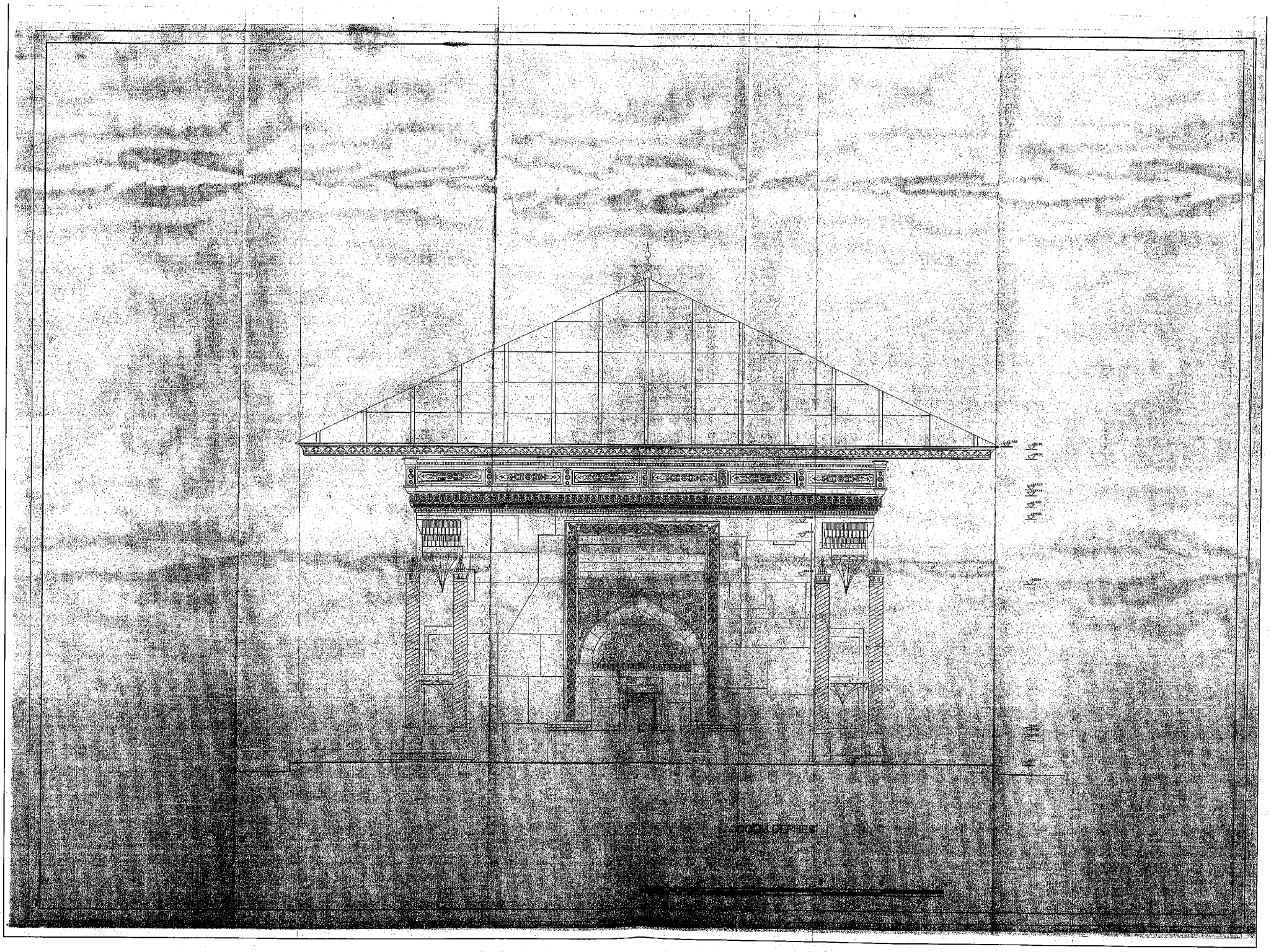
DOOLCEPIER

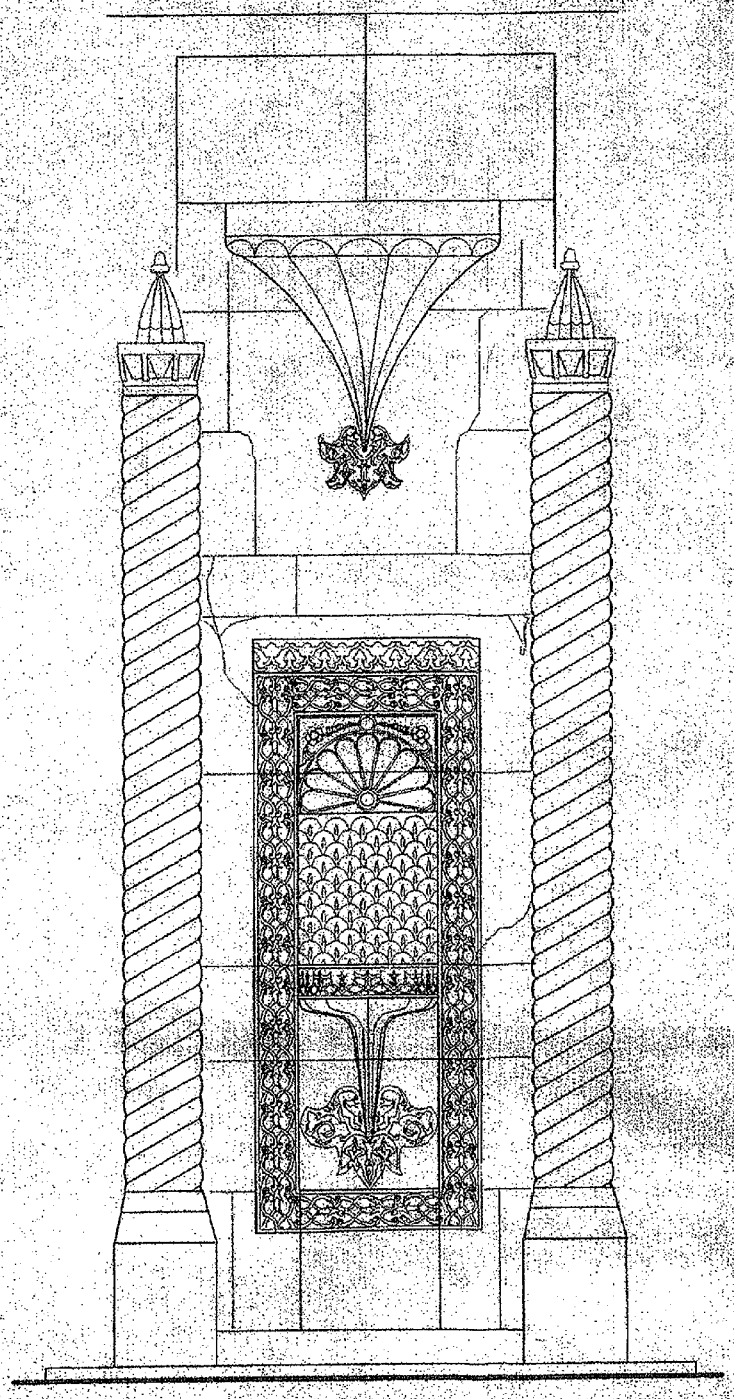

GÜNEYBATI

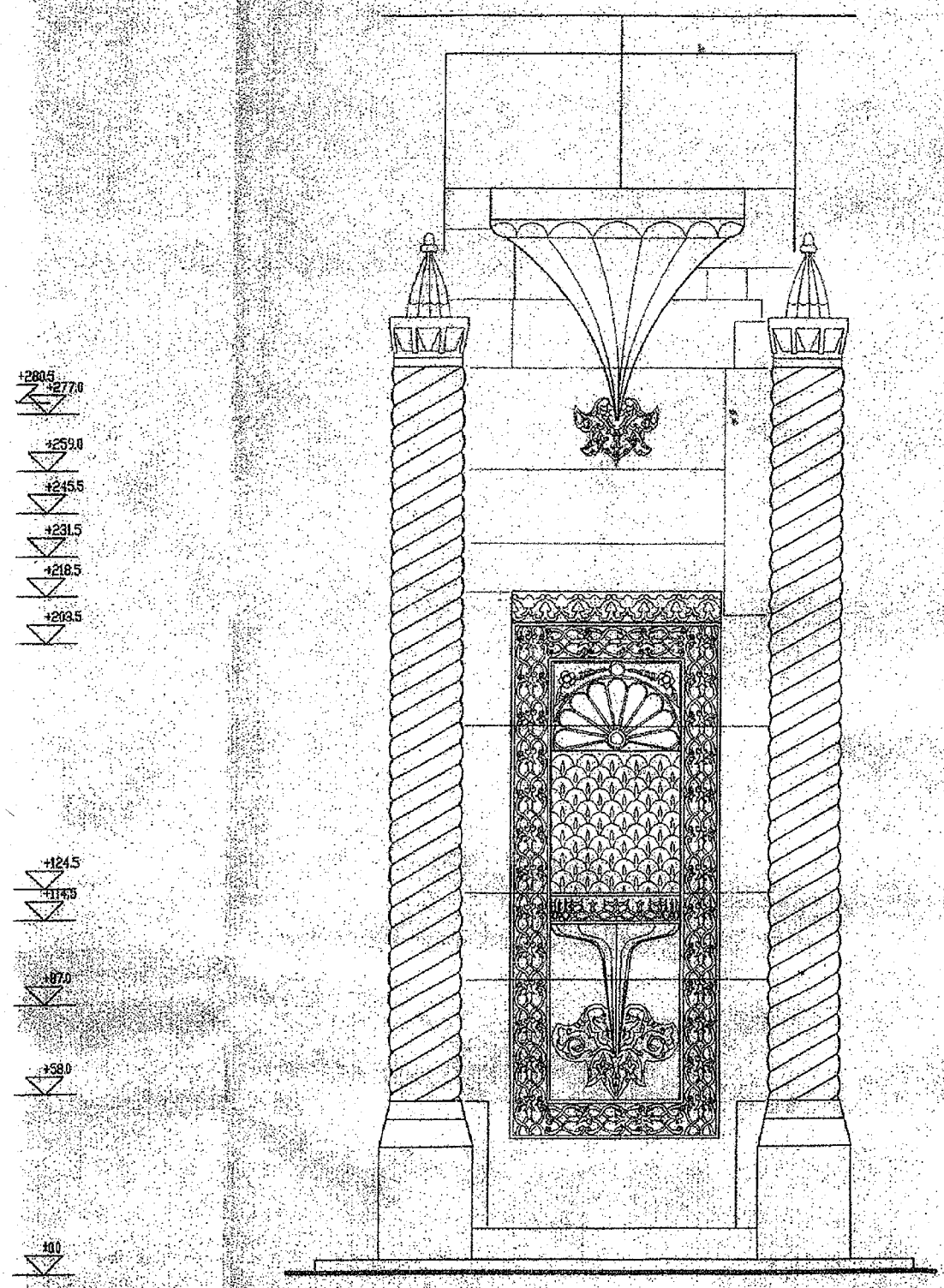

GÜNEYDOĞU

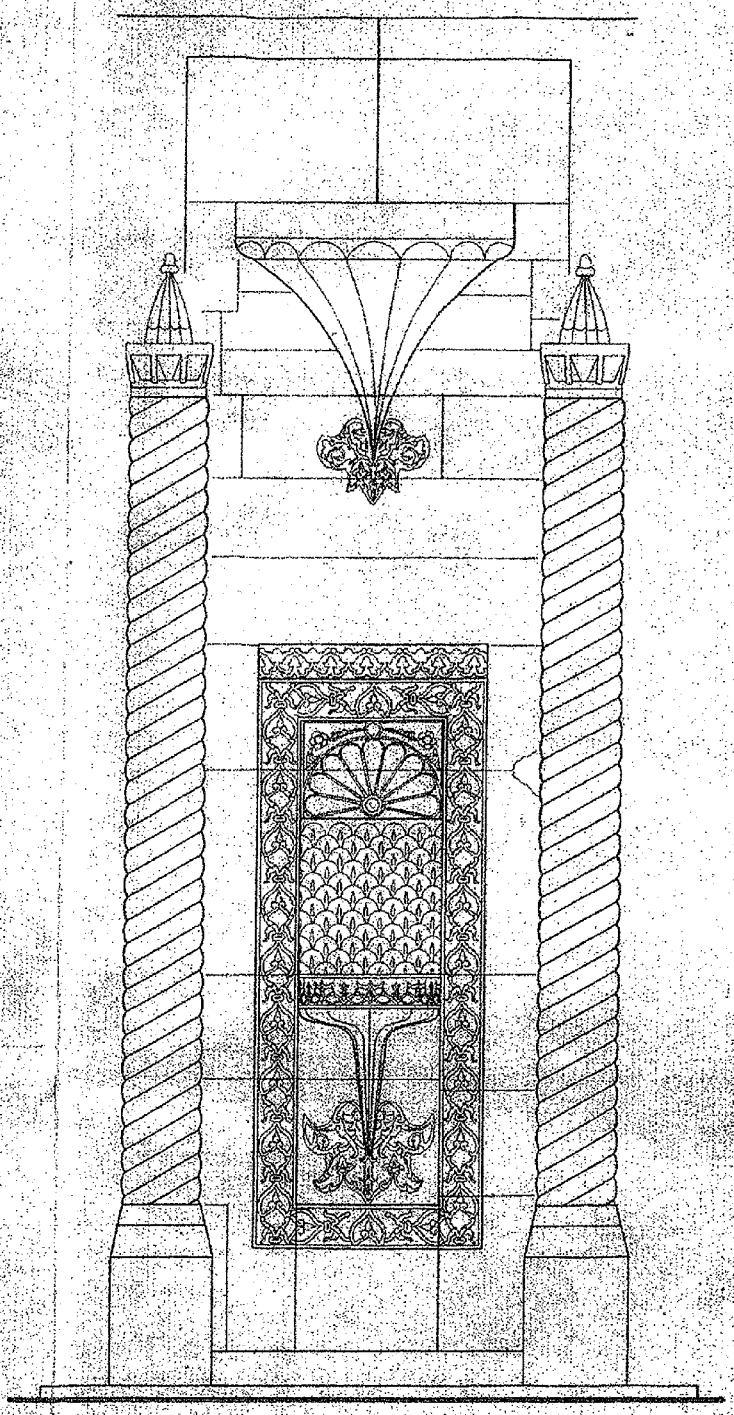

KUZEYDOĞU

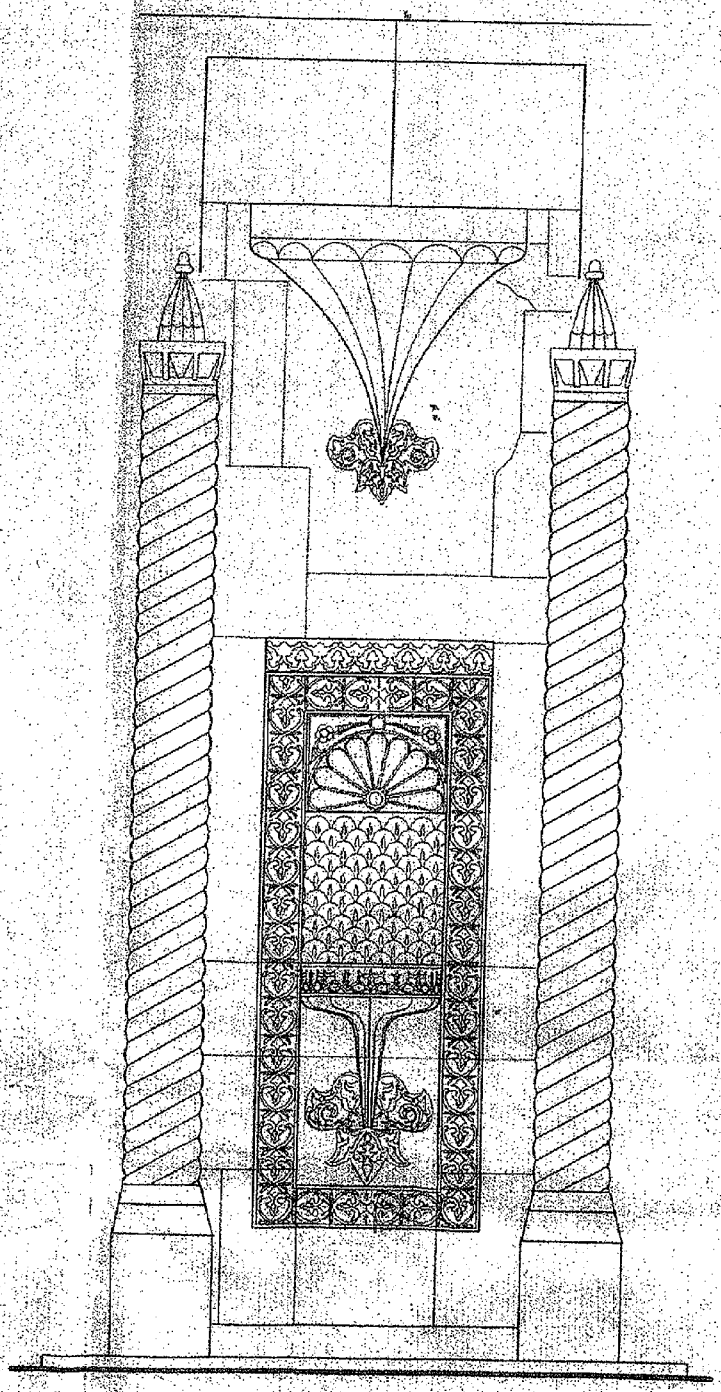

KUZEYBATI

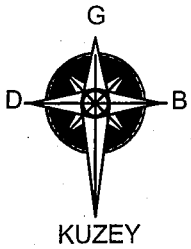

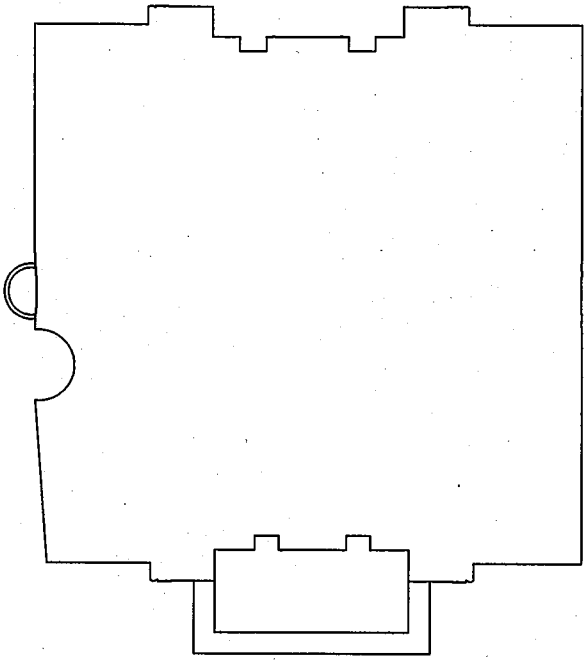

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: FEYZULLAH EFENDİ ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.33 ÇİZİM NO : 88		PLAN ÖLÇEK:1/50

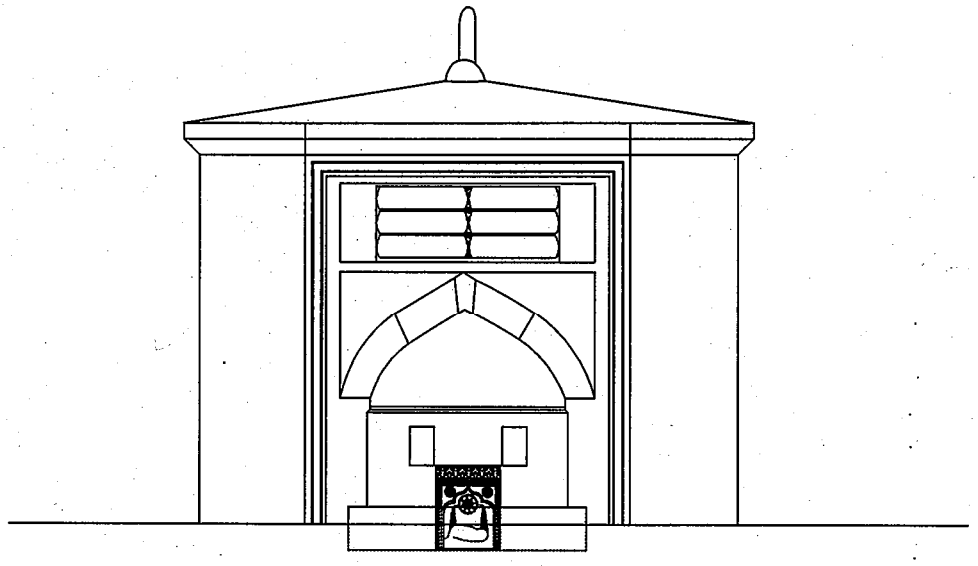

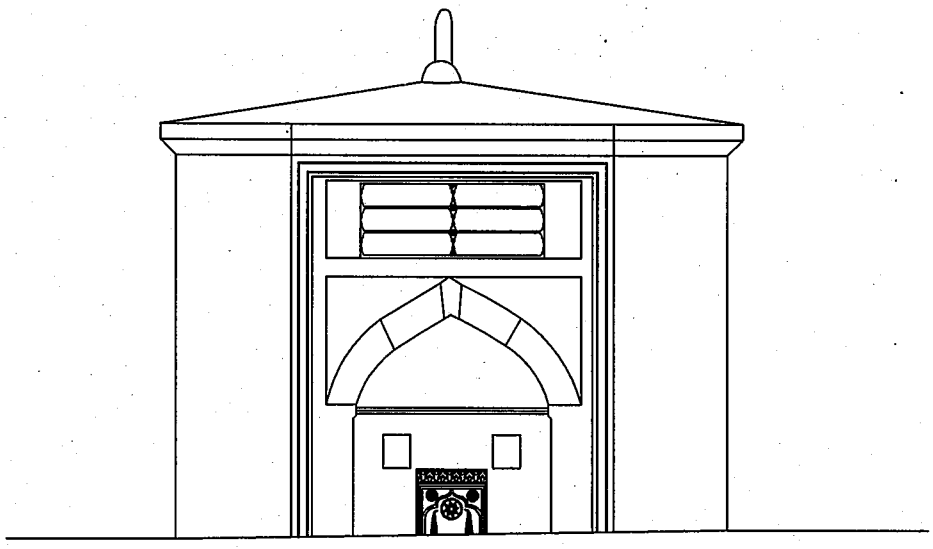

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: FEYZULLAH EFENDİ ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.33 ÇİZİM NO : 89-90		KUZEY-GÜNEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

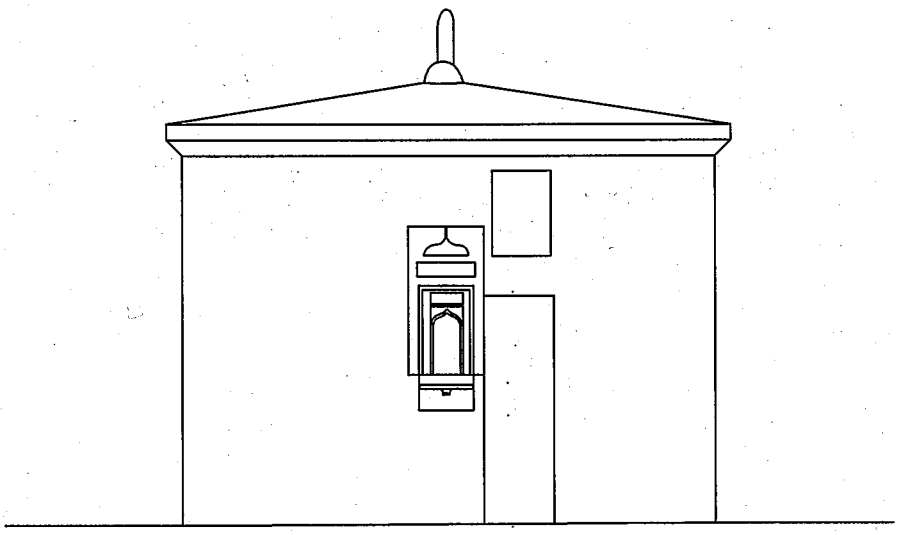

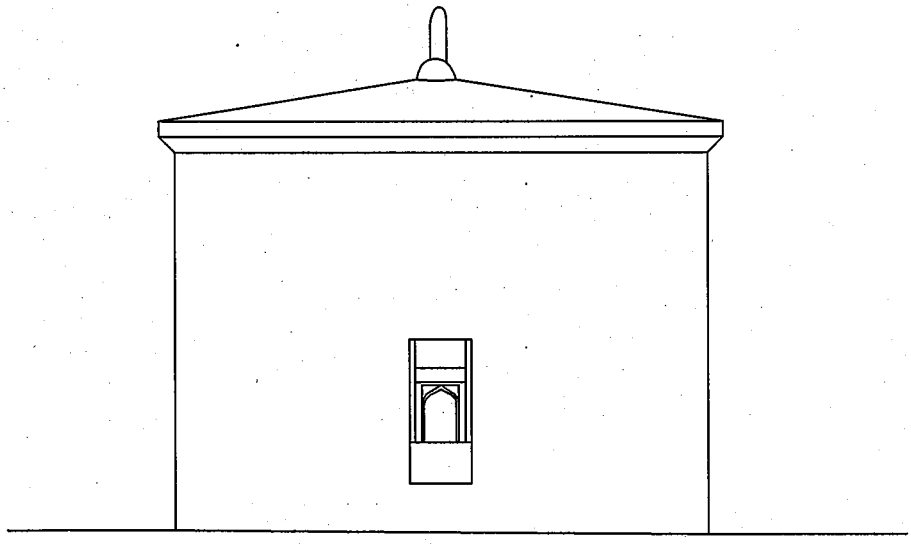

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: FEYZULLAH EFENDİ ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.33 ÇİZİM NO : 91-92		DOĞU-BATI GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

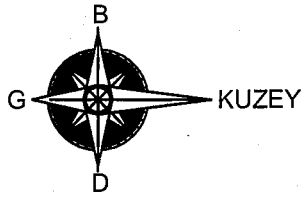

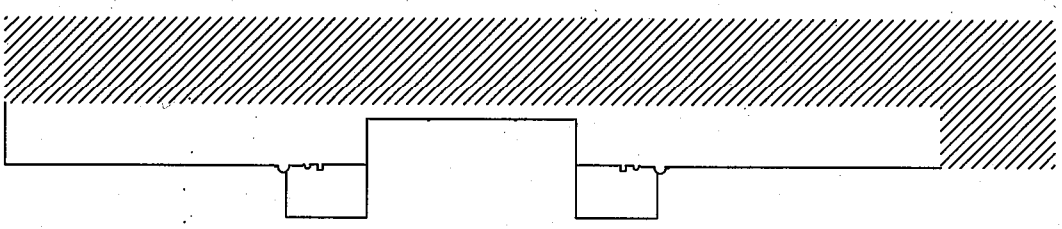

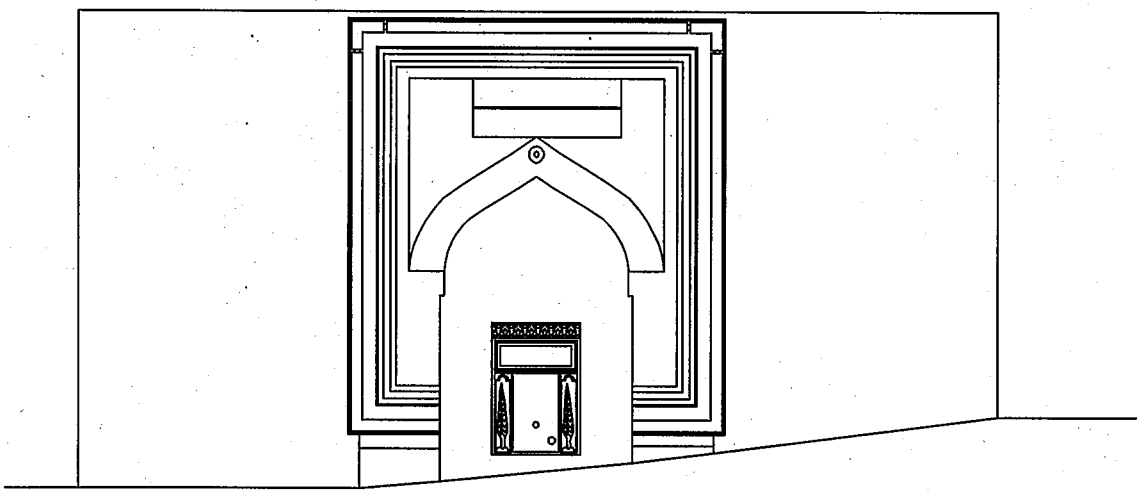

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: SÜLEYMAN EFENDİ (ELHAC) ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.34 ÇİZİM NO : 93-94		PLAN-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

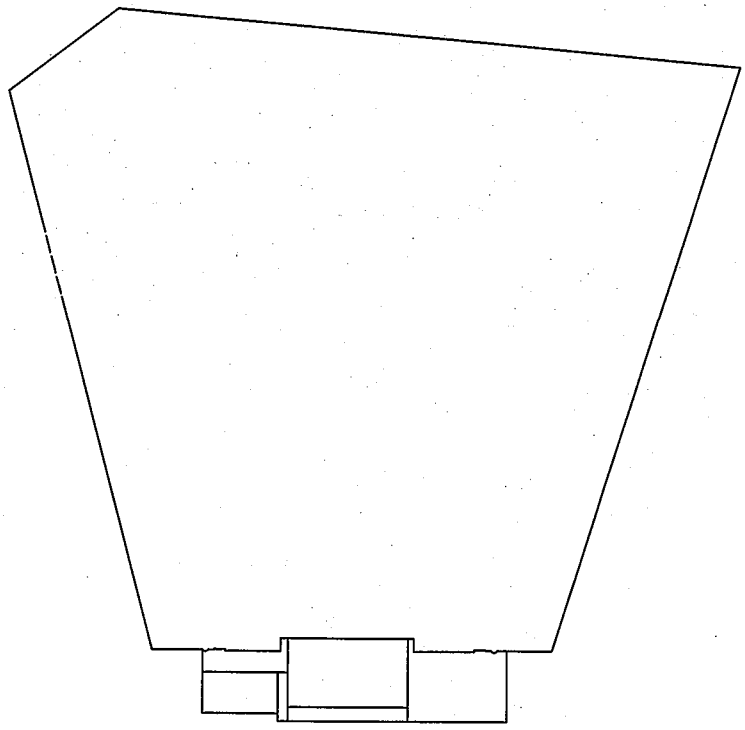

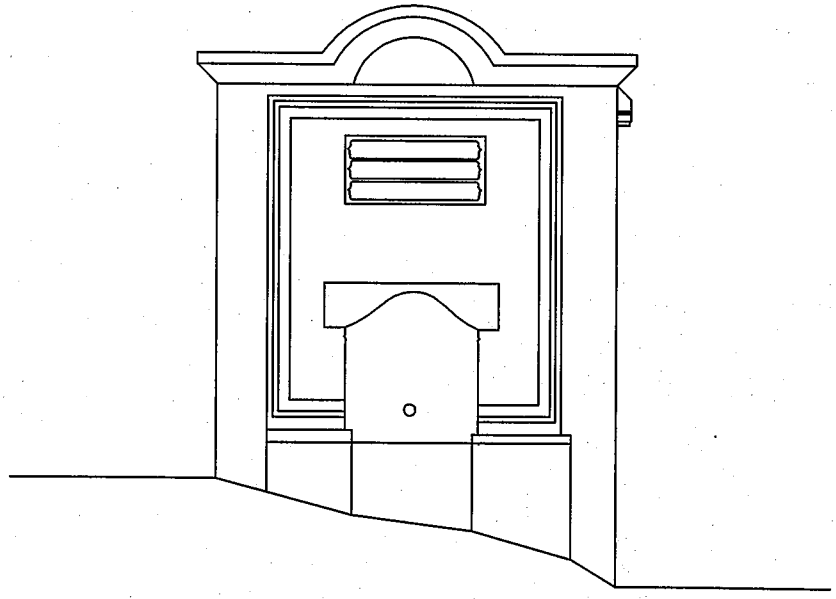

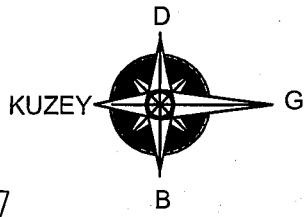

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: HACI HALİL EFENDİ ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.35 ÇİZİM NO : 95-96		PLAN-BATI GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

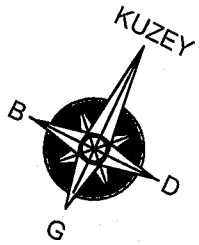

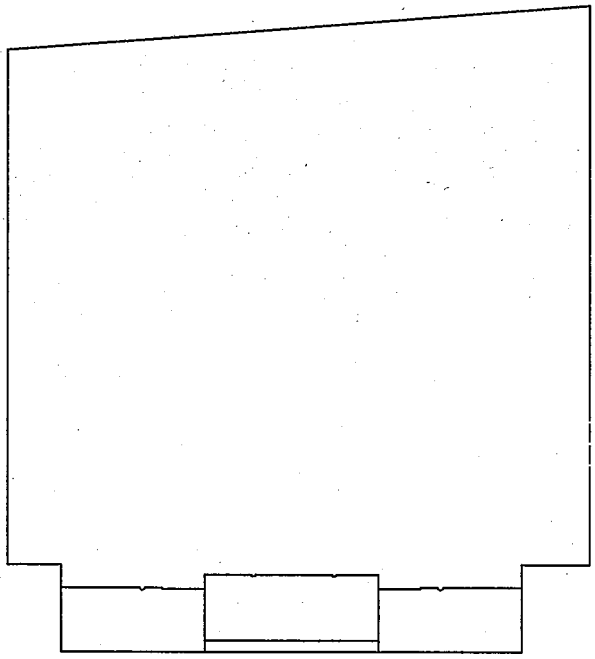

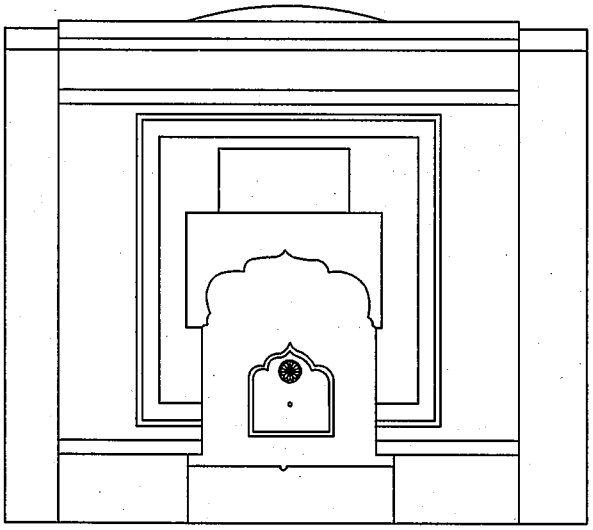

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KÖÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: HALİL EFENDİ ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.36 ÇİZİM NO : 97-98		PLAN,GÜNEY-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

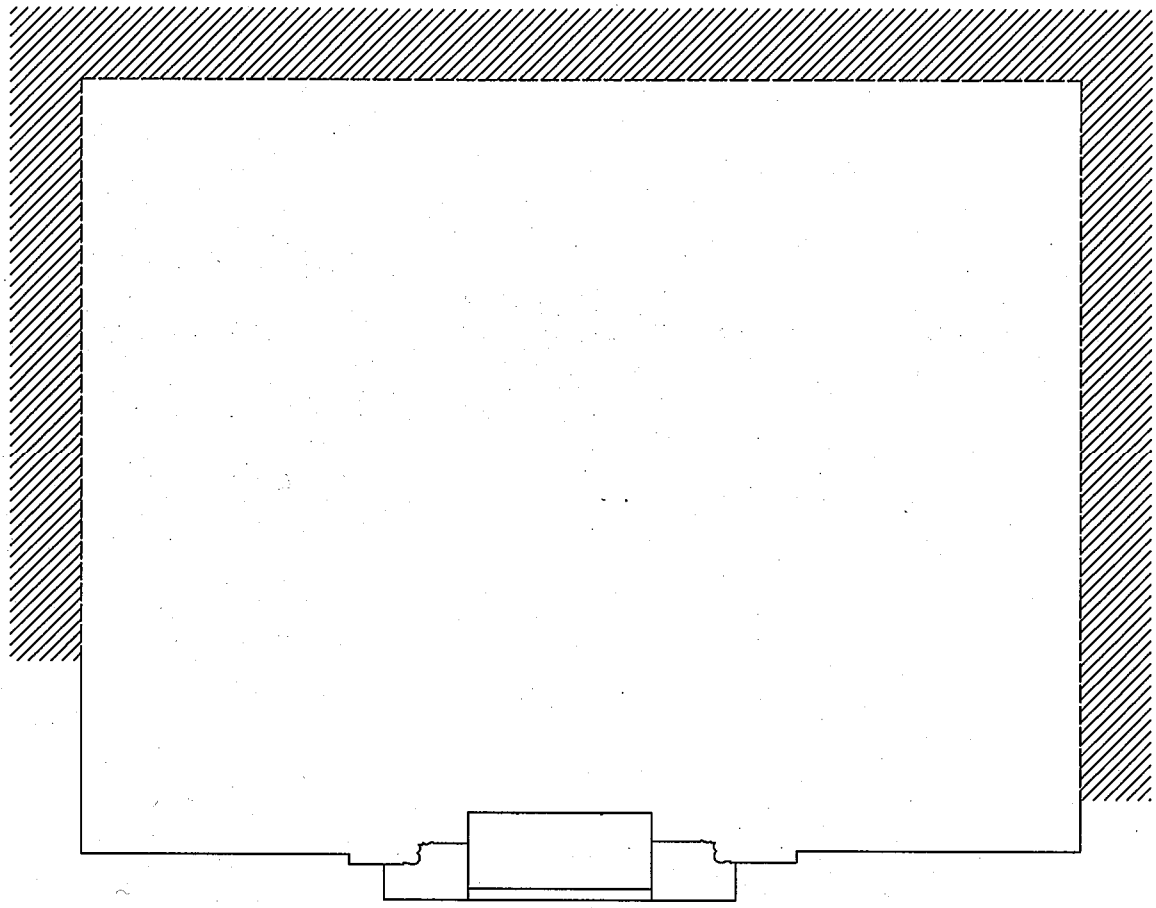

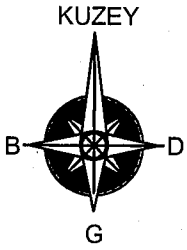

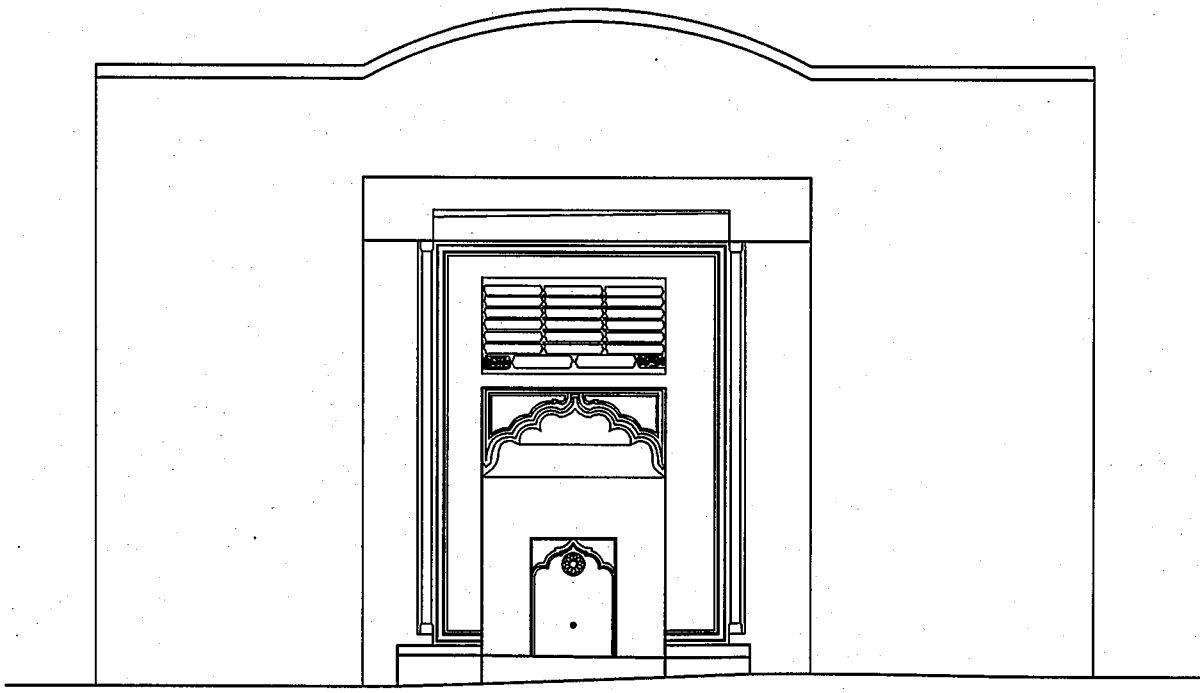

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: MEHMET PAŞA (KETHÜDA)ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.37 ÇİZİM NO : 99-100		PLAN-GÜNEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

YAPI KÜNYESİ

ADI: KETHÜDA ÇEŞMESİ

KATALOG NO: 2.1.38.

ÇİZİM NO:

101: Kethüda Çeşmesi / Plan

102: Kethüda Çeşmesi / Görünüş

103: Kethüda Çeşmesi / Suluk Detayı

104: Kethüda Çeşmesi / Ayna Taşı

105: Kethüda Çeşmesi / Kemer Köşeliği Detay

AÇIKLAMA: Esere Ait Çizimler Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden Alınmıştır.

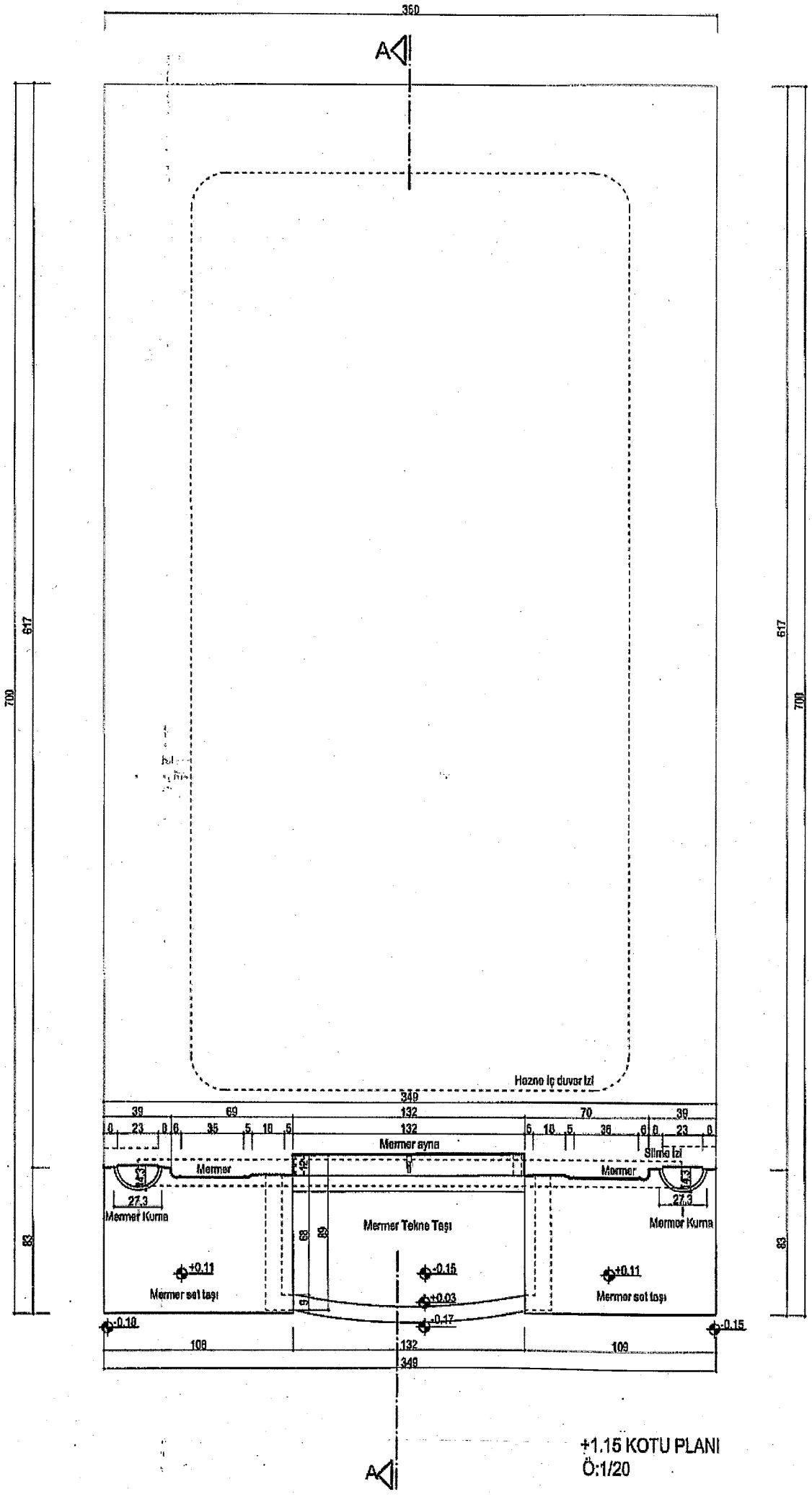

+1.15 KOTU PLANI
Ö:1/20

+0.1

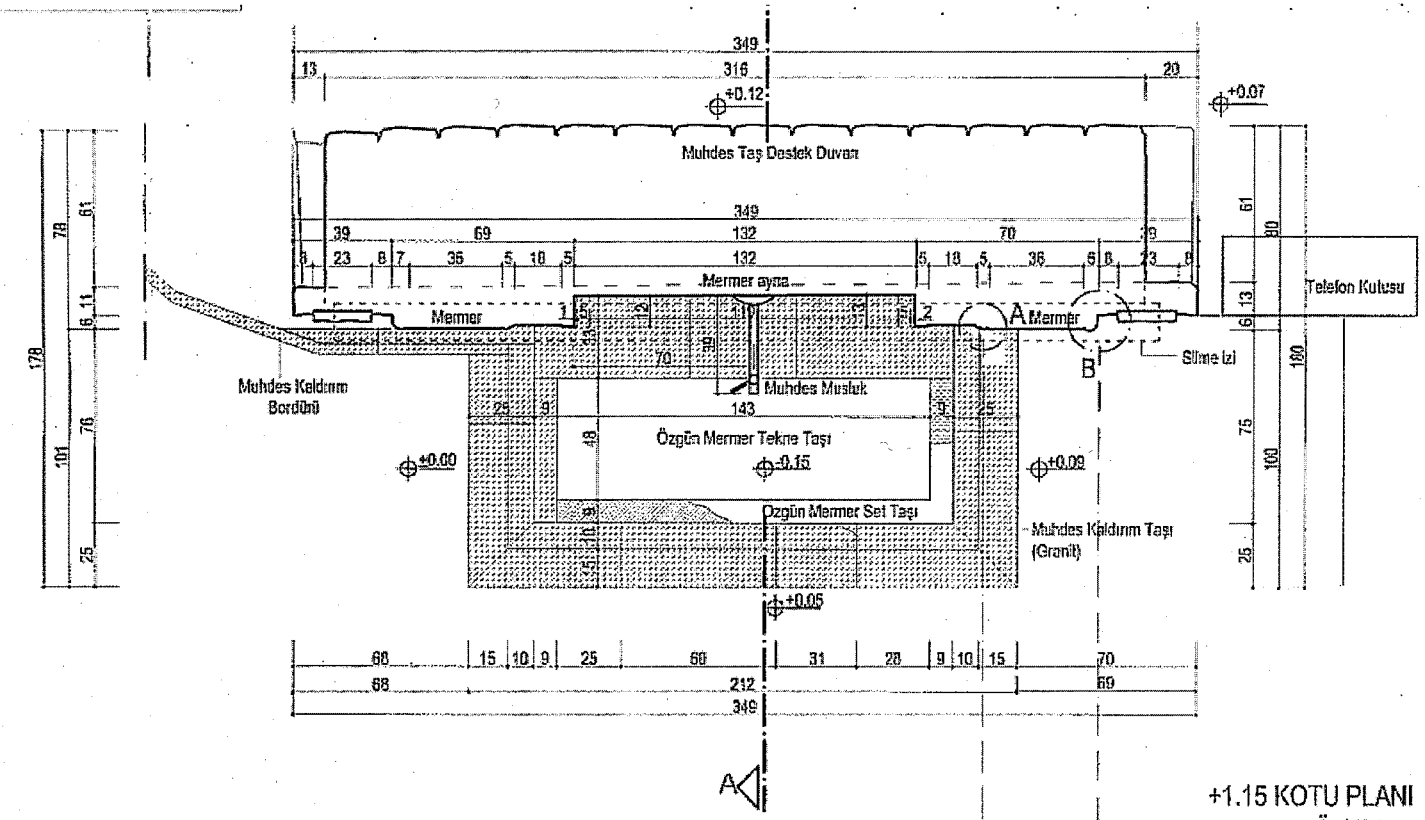

+1.15 KOTU PLANI
Ö:1/20

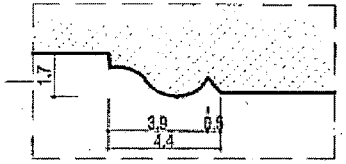

A DETAYI
Ö:1/2

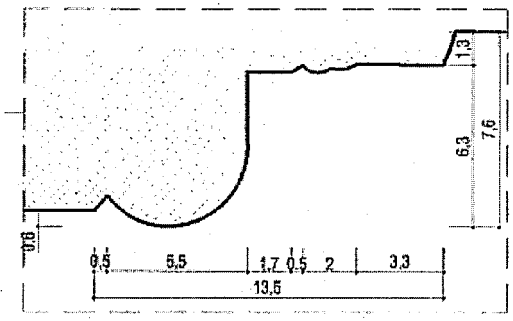

B DETAYI
Ö:1/2

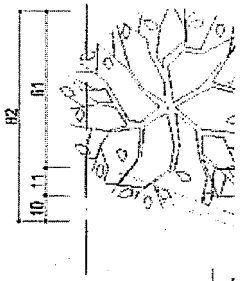

KETHÜDA ÇEŞMESİ
RÖLÖVE

R	PAFTA ADI	PAFTA NO
	PLAN, KESİT, GÖRÜNÜŞ	02
TARİH	01.06.2006	ÖLÇEK 1/20
ÇİZİM		
KONTROL		

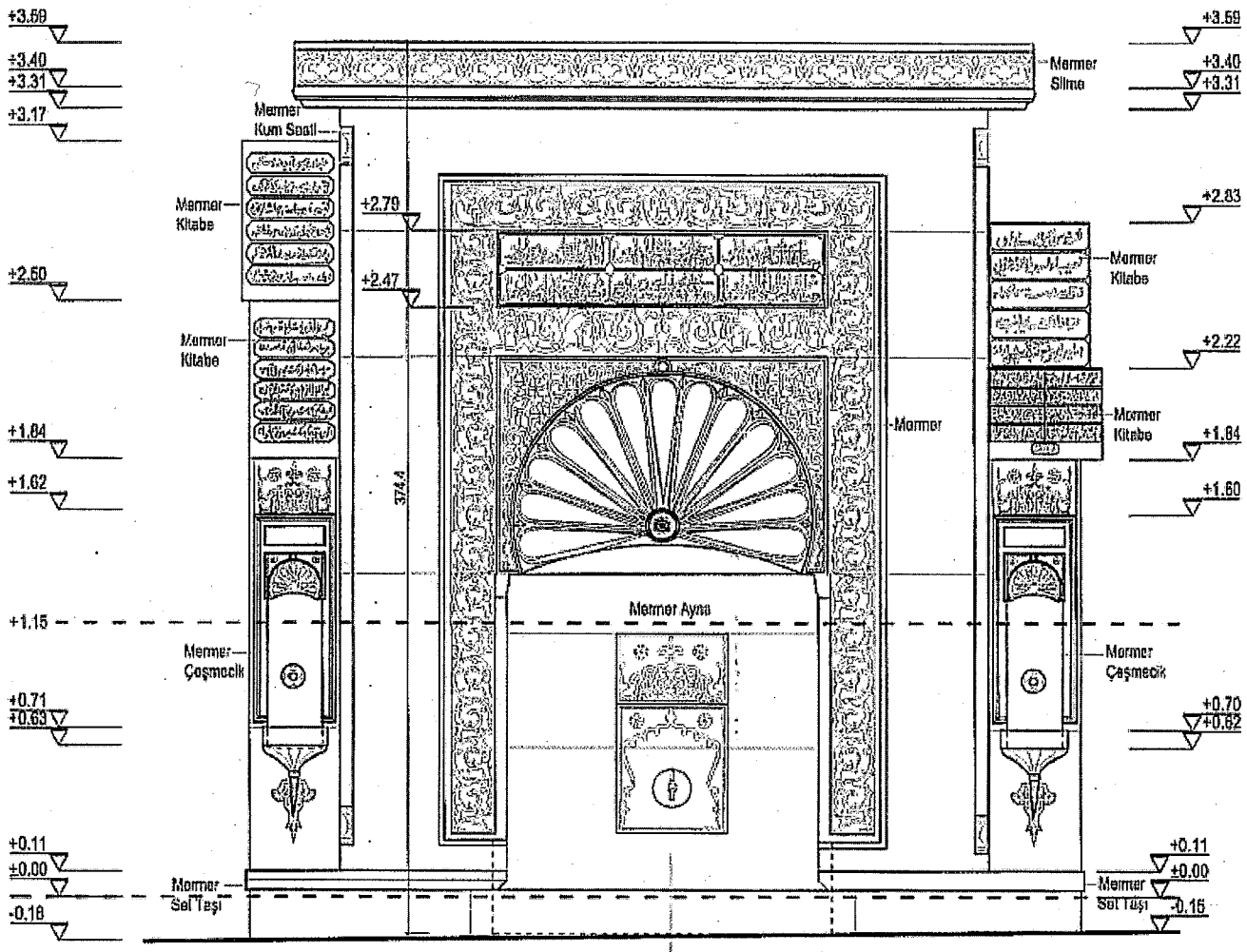

ÖN GÖRÜNÜŞ
Ö:1/20

Muhtemelen çeşme, ikinci barisi Defterdar Kesedarı Fettan Efendi (H.1127/M.1715) tarafından eldan geçerek bugünkü görünümünü almıştır.

Yapının tarihi 1533 olarak belirlenmesine rağmen, çeşmenin cephe karakteristiği daha sonra yapılan onarımlarla şekillenmiştir. XVI. Yüzyılda sivri kemerli, derin niş içine yerleşen ayna taşını burada görmüyoruz. Derinliği azaltılmış fatirdye kabuğu desenli yarım daire kemer, ince kum saati motifleri ile kitabenin kemerin dışına alınması XVII. yy'dan itibaren görülen mimari biçimlerdir.

Çeşme, 1976 yılında taşları numaralanarak kaldırılıp, 1983 yılında Ahmet Mithat Efendi Yahsanın arka duvarı önünde yeniden kurulmuştur.

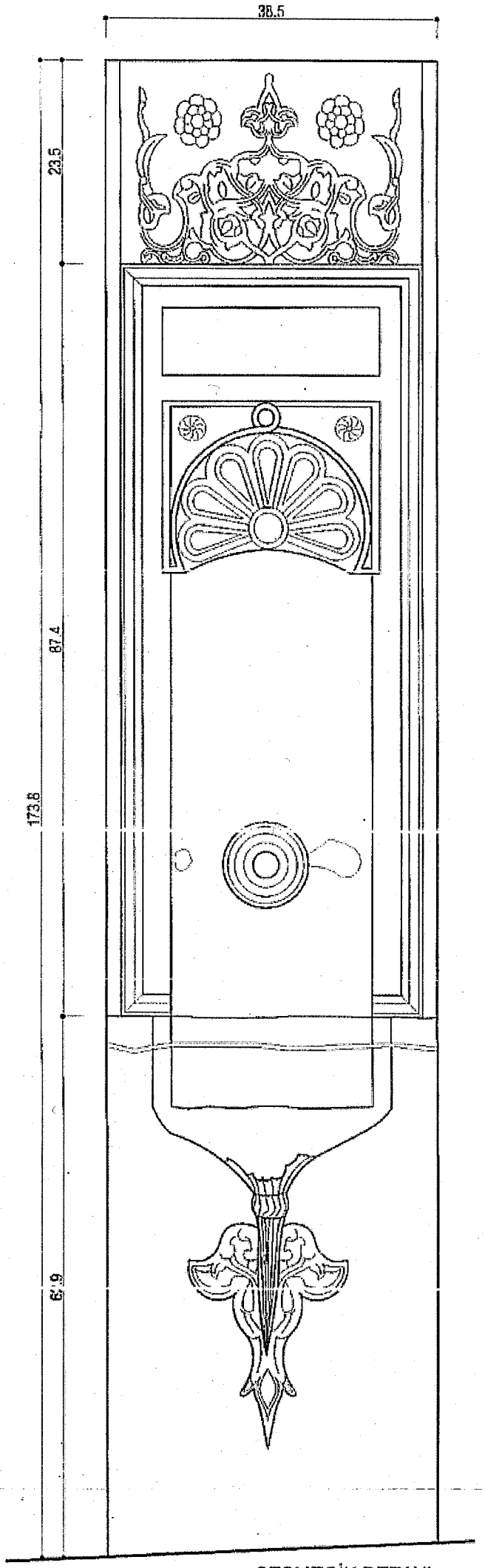

CESMECİK DETAYI

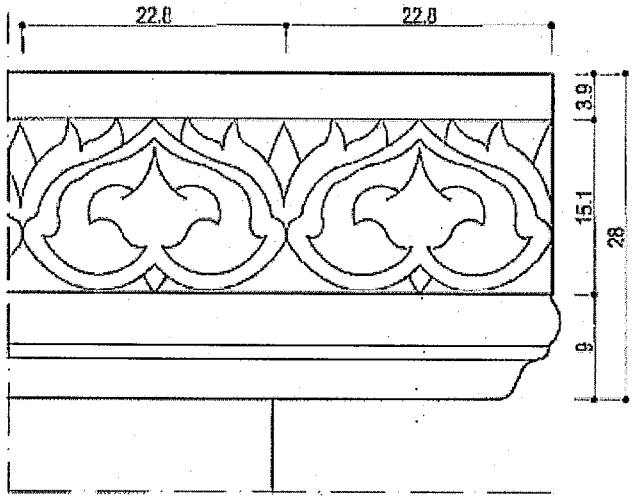

SİLME İŞLEME DETAYI

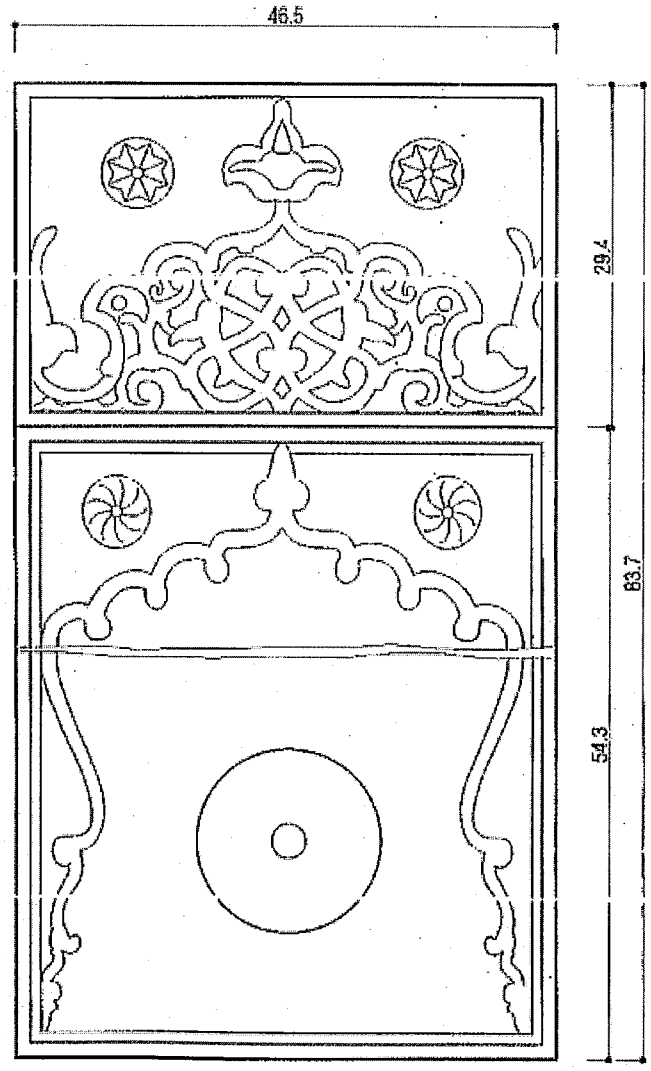

MERMER AYNA İŞLEMESİ

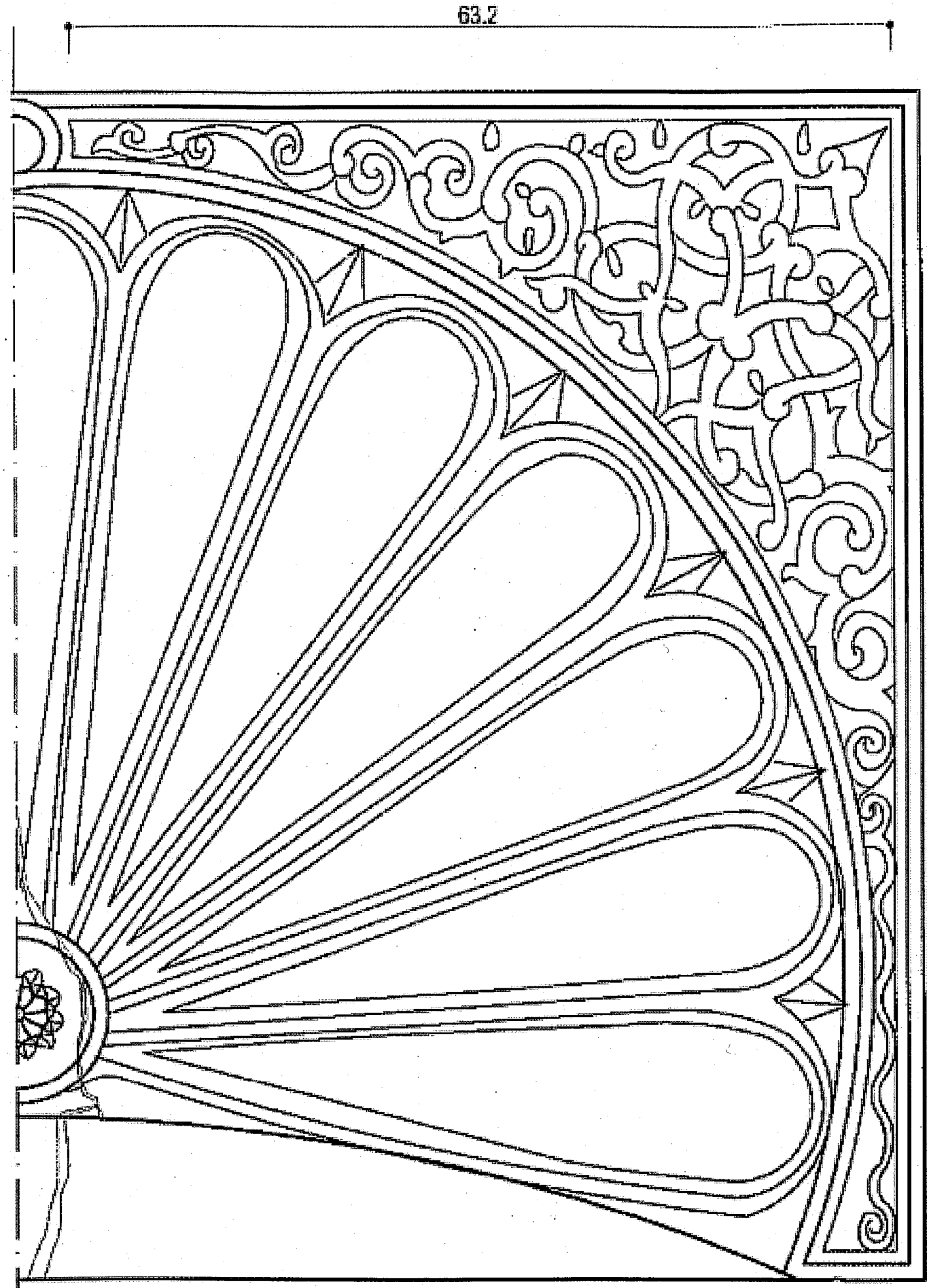

İŞLEME DETAYI

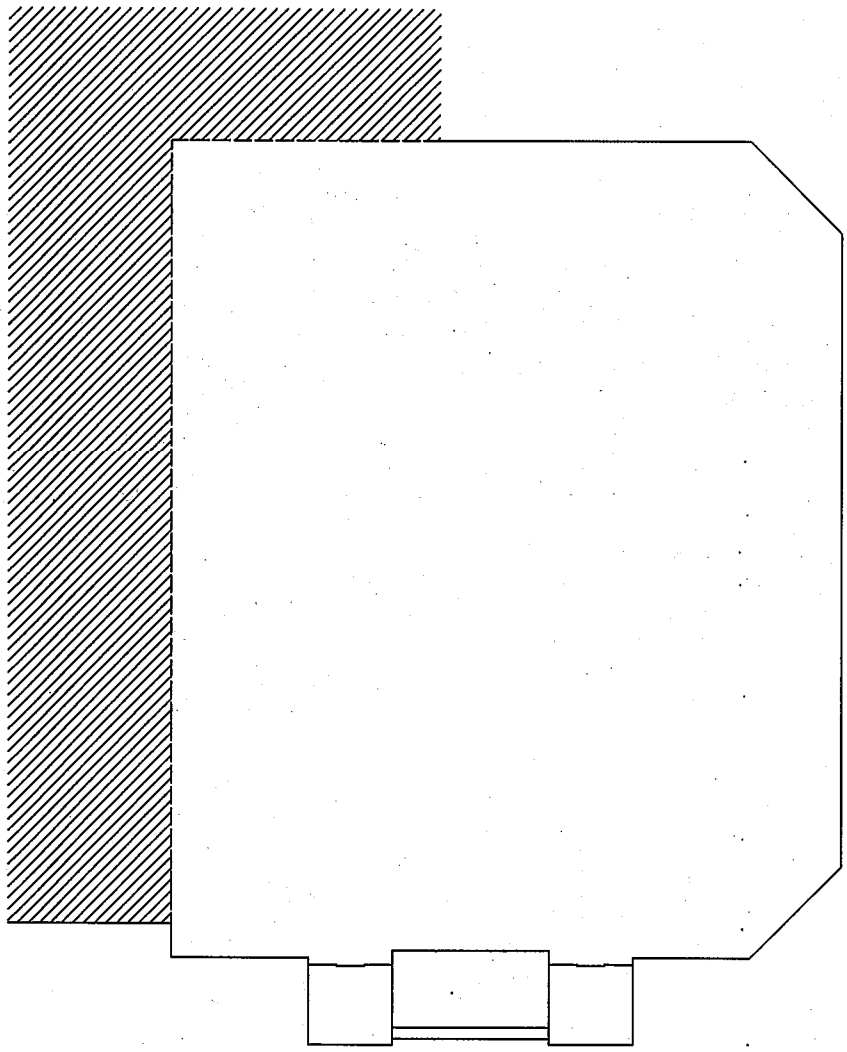

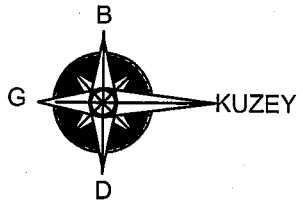

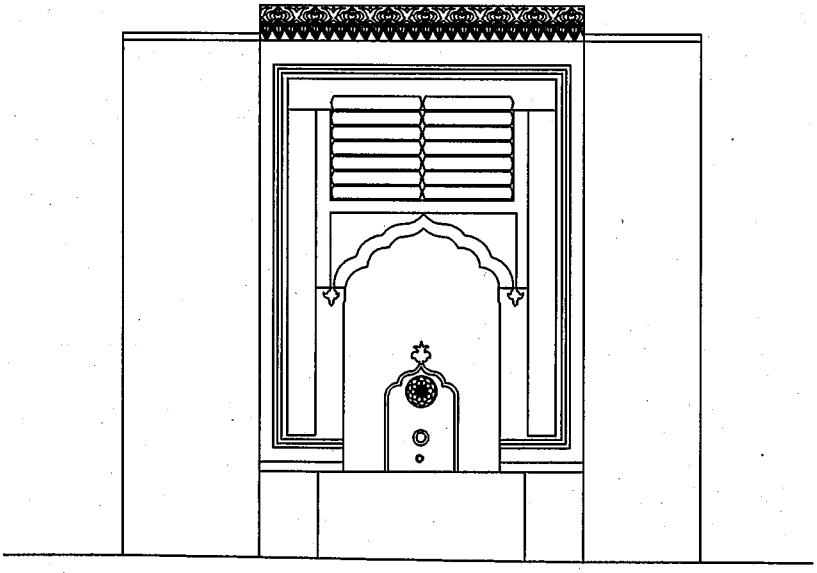

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: GENÇ MEHMET PAŞA ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.39 ÇİZİM NO : 106-107		PLAN-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

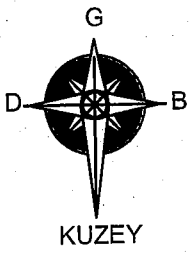

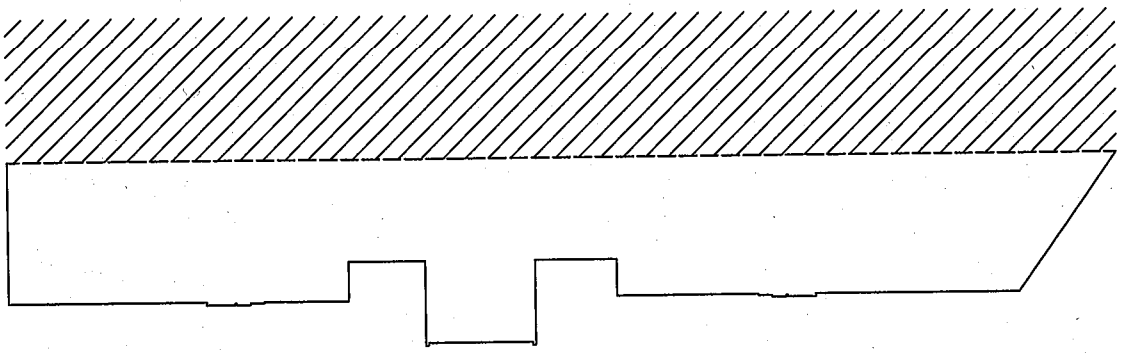

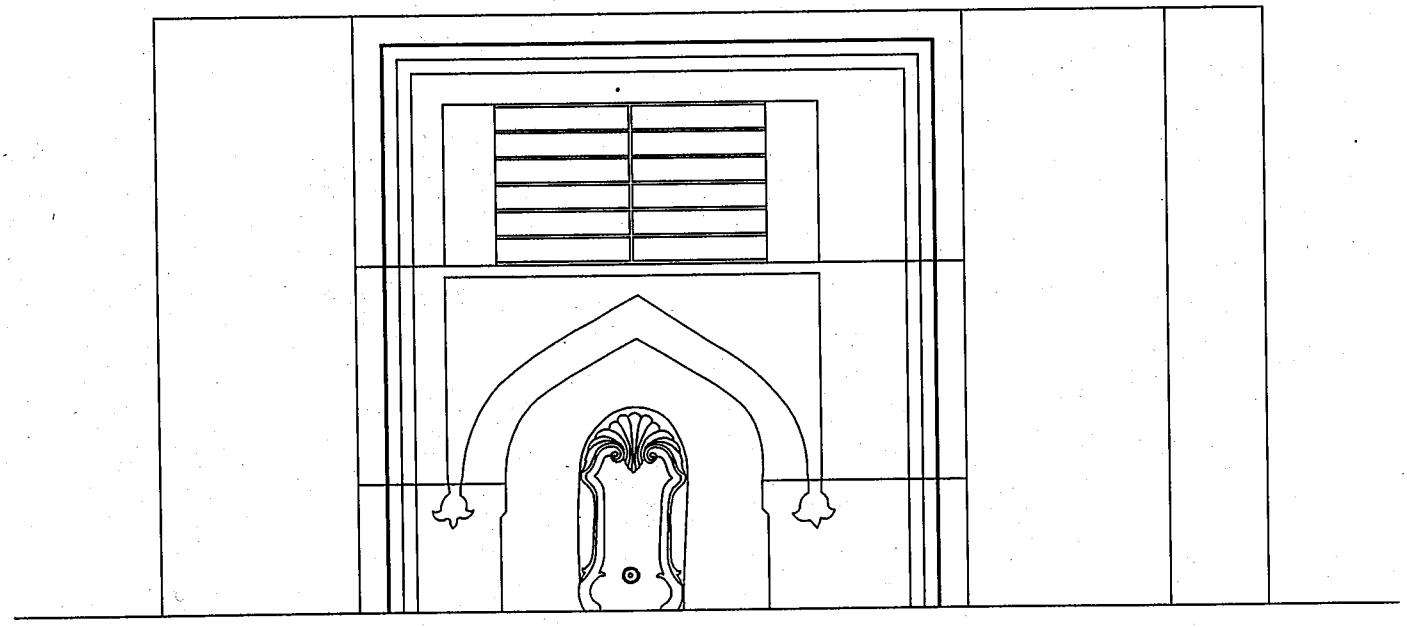

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: MİHRİŞAH KADIN ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.40 ÇİZİM NO : 108-109		PLAN-KUZEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

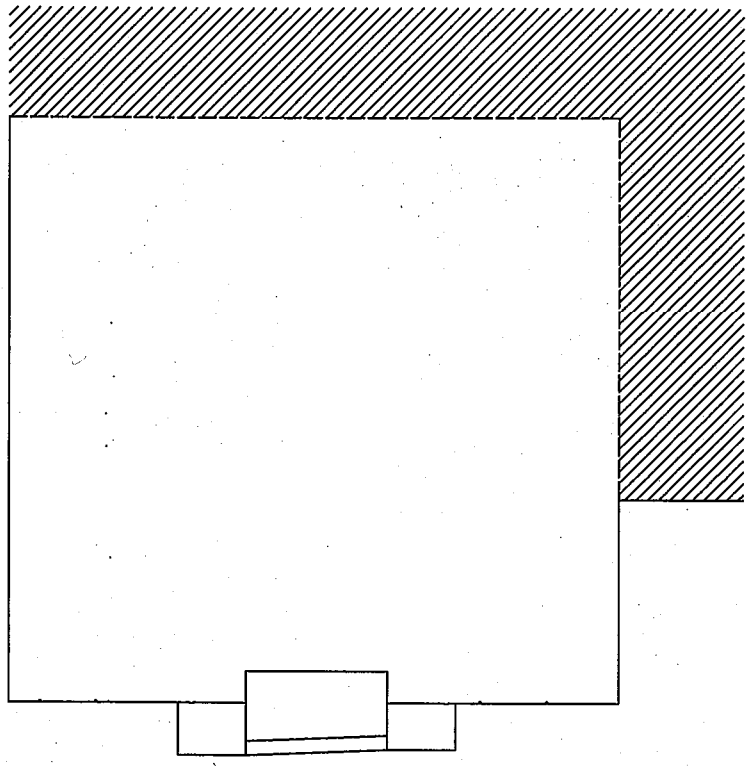

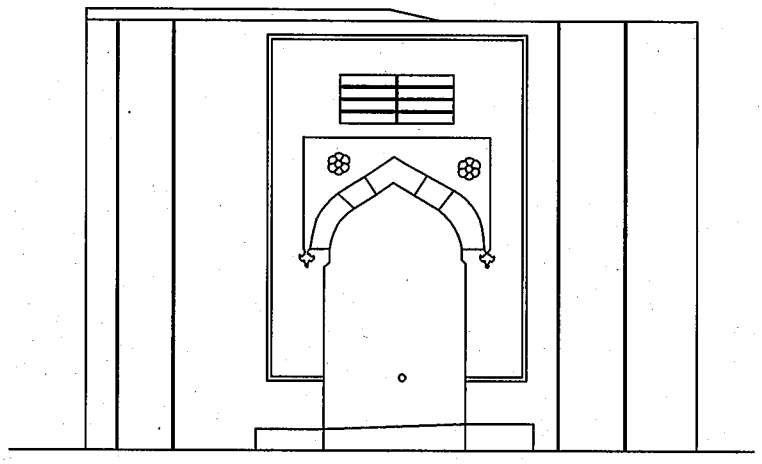

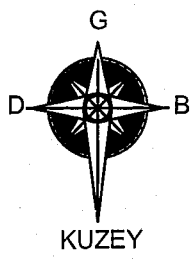

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: ŞEHZADE MUSTAFA ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.41 ÇİZİM NO : 110-111		PLAN-KUZEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

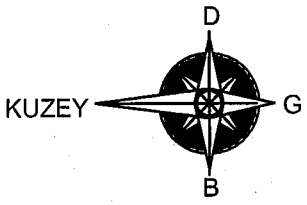

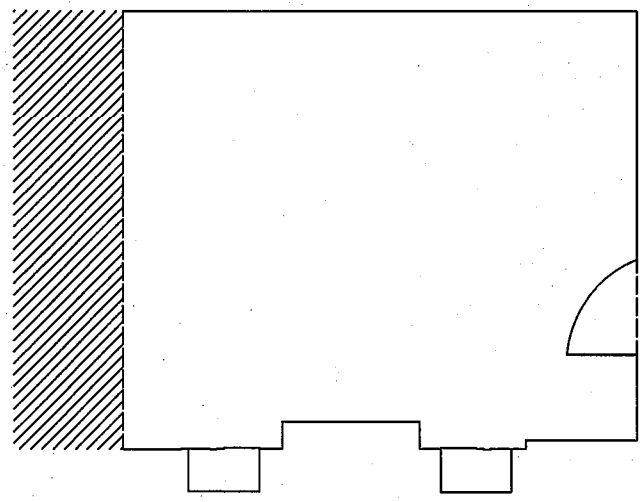

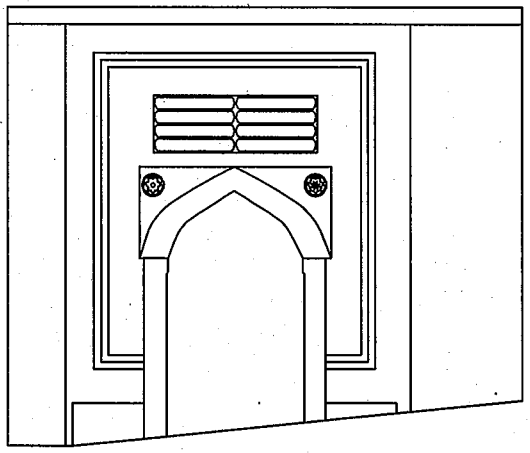

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: ŞEHZADE NUMAN ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.42 ÇİZİM NO : 112-113		PLAN-BATI GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

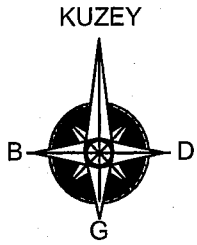

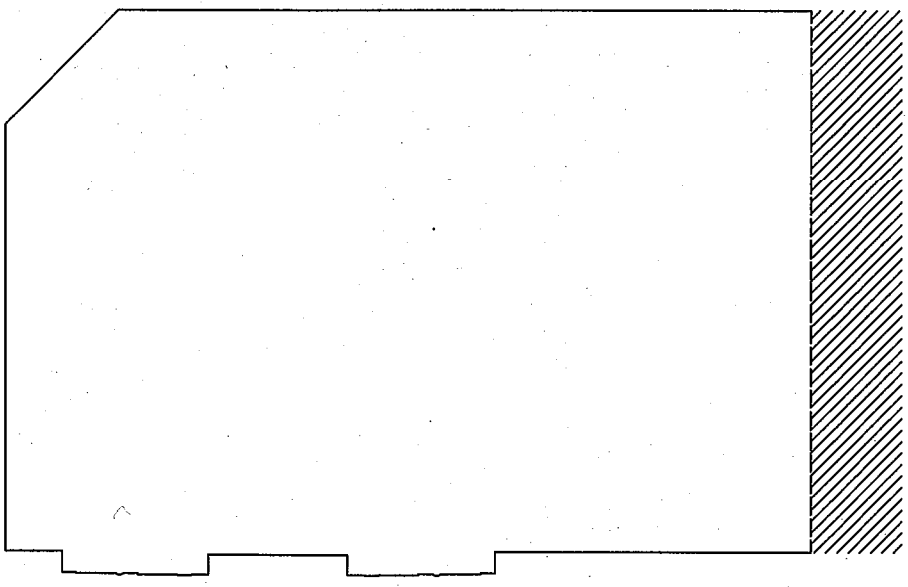

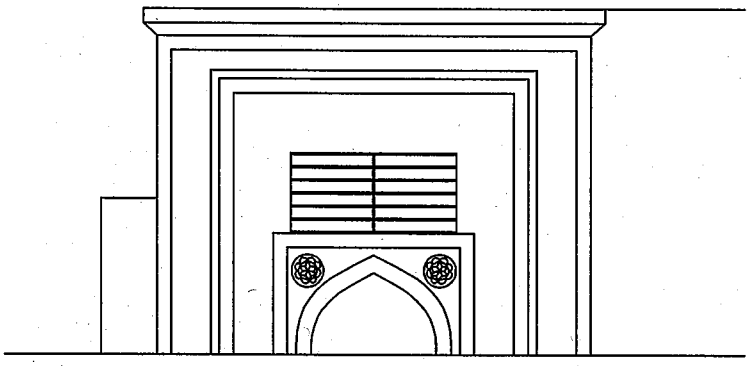

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: ŞEHZADE SEYFEDDİN (MİHRİŞAH KADIN) ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.43 ÇİZİM NO : 114-115		PLAN-GÜNEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

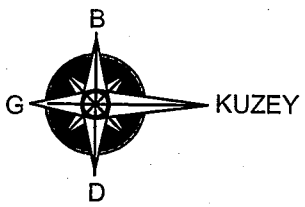

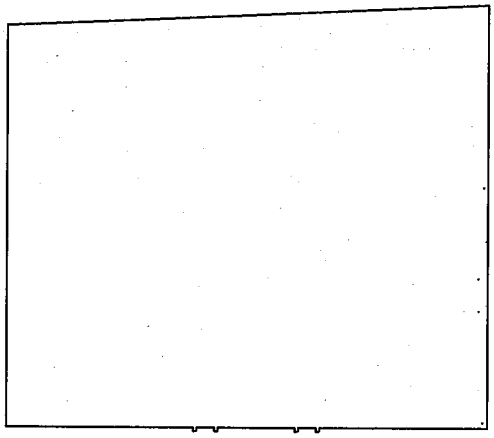

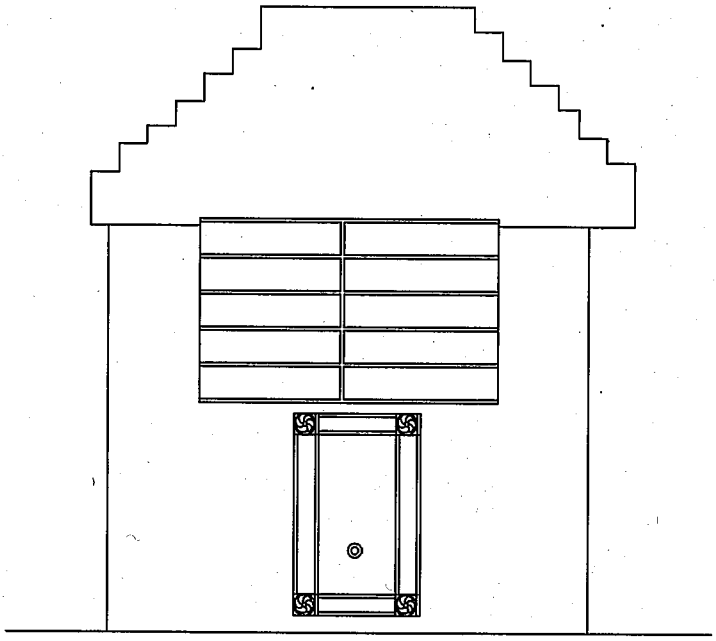

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: ŞEHZADE SEYFETTİN ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.44 ÇİZİM NO : 116-117		PLAN-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

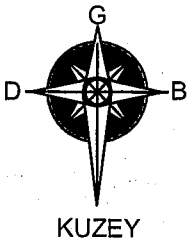

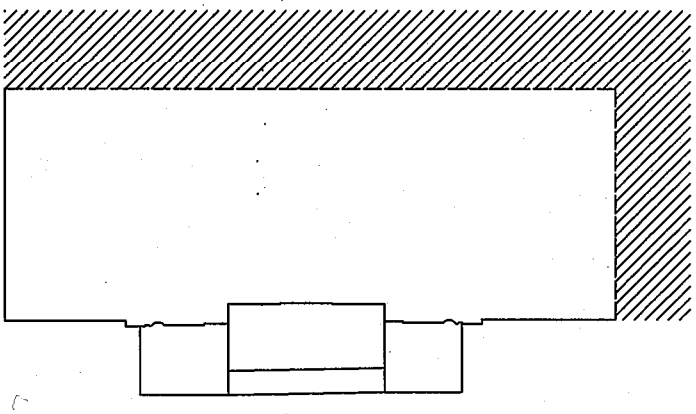

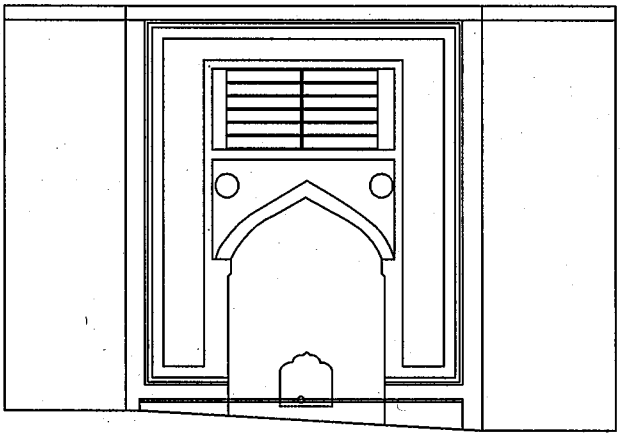

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: ŞEHZADE SÜLEYMAN (MİHRİŞAH KADIN) ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.45 ÇİZİM NO : 118-119		PLAN-KUZEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

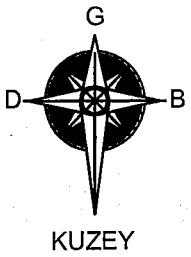

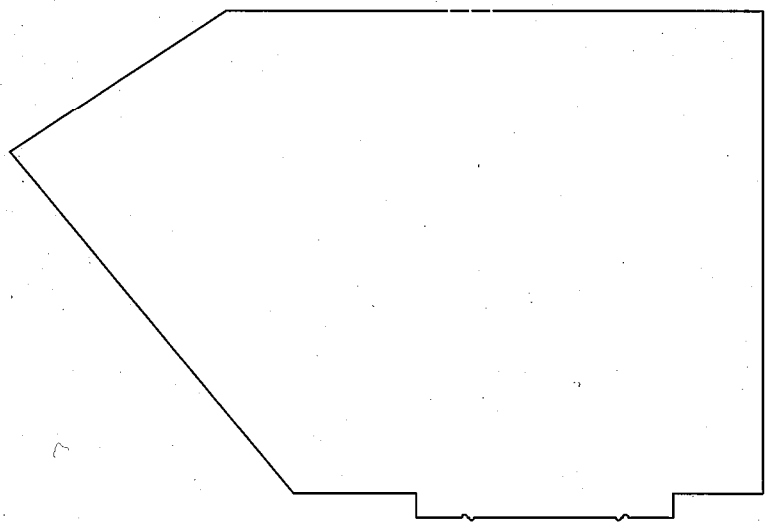

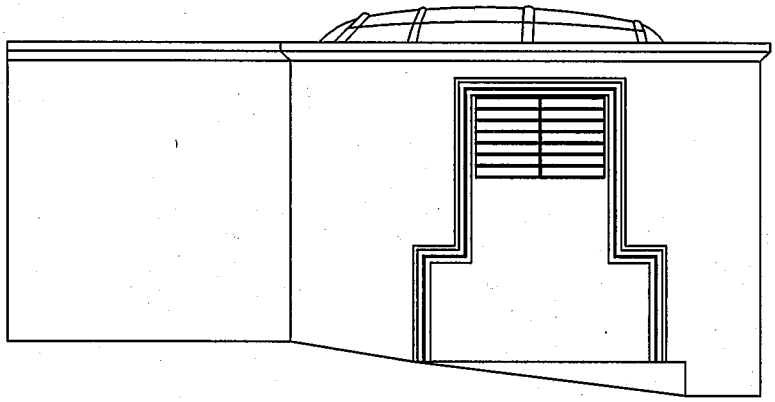

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: ÜMMÜ GÜLSÜM SULTAN ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.46 ÇİZİM NO : 120-121		PLAN-KUZEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

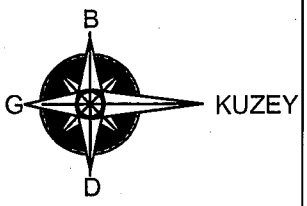

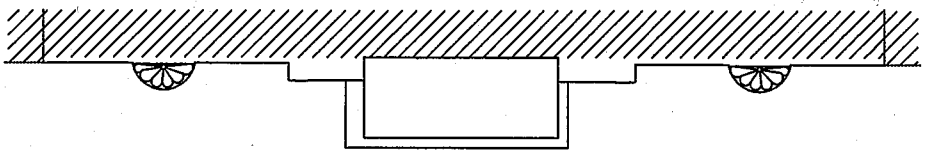

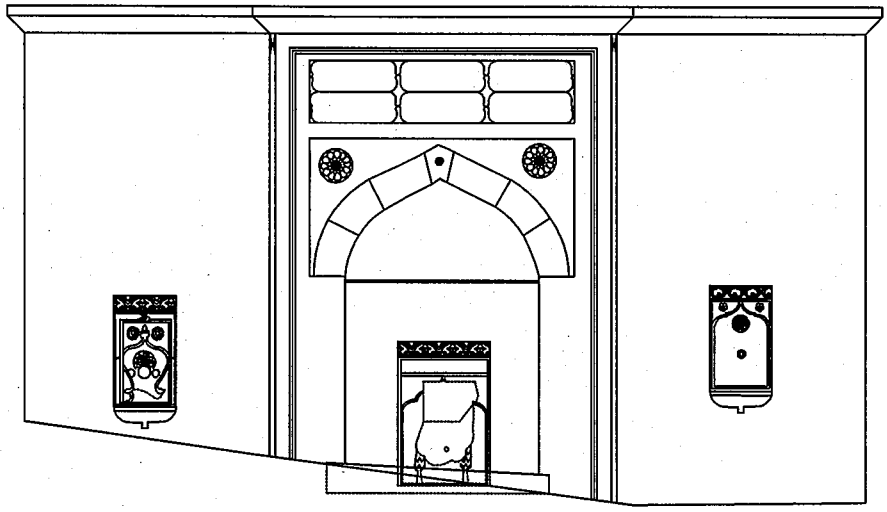

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: HALİL AĞA ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.47 ÇİZİM NO : 122-123		PLAN-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

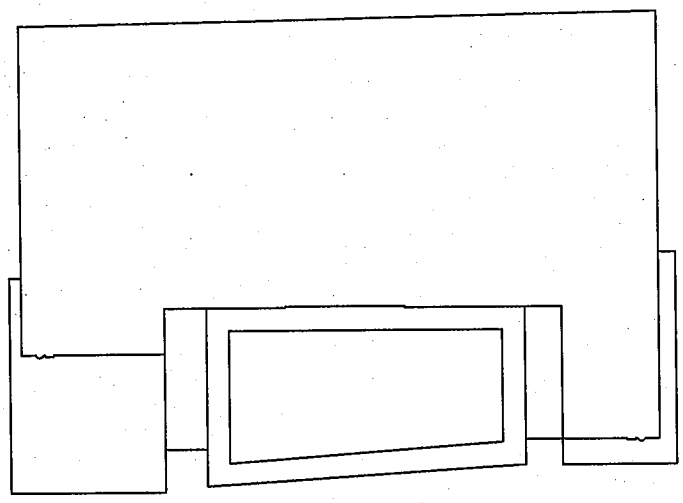

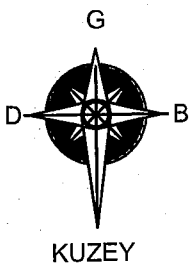

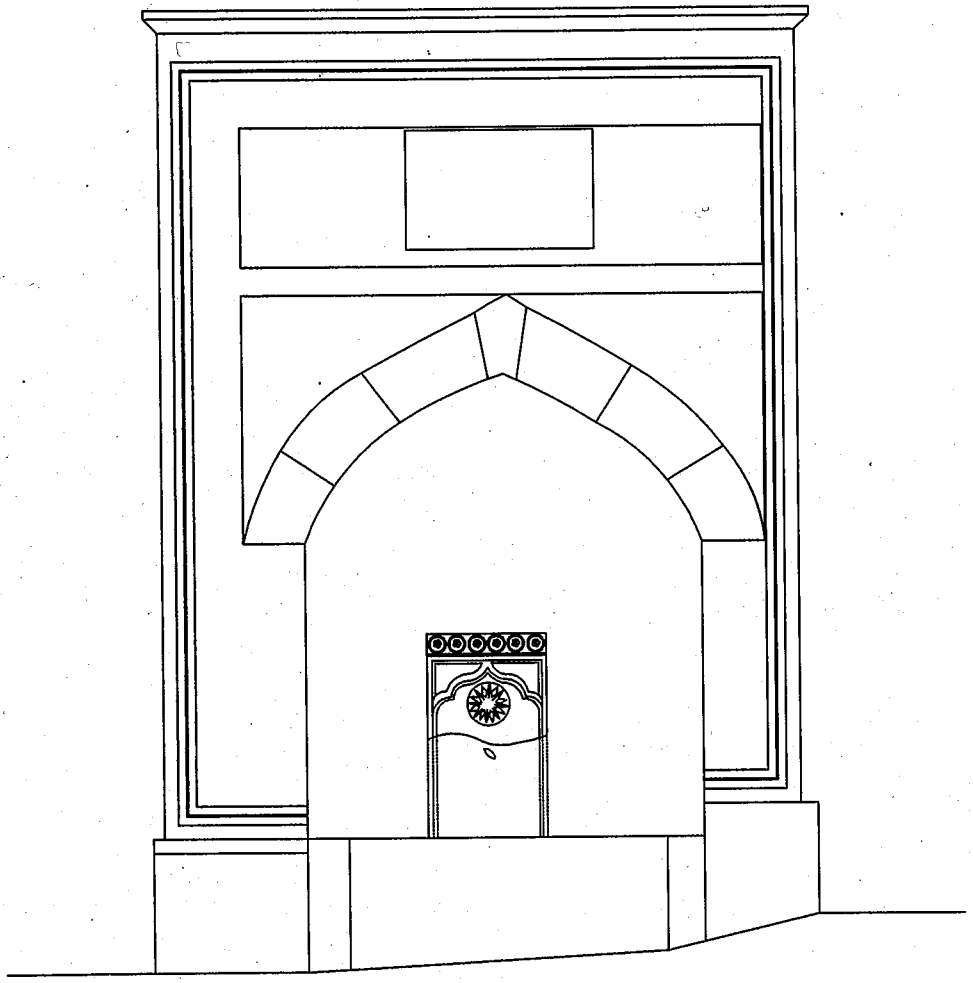

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: HALİL EFENDİ ÇEŞMESİ (ÜSKÜDAR) KATALOG NO : 2.1.48 ÇİZİM NO : 124-125		PLAN-KUZEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

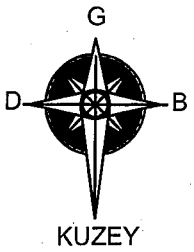

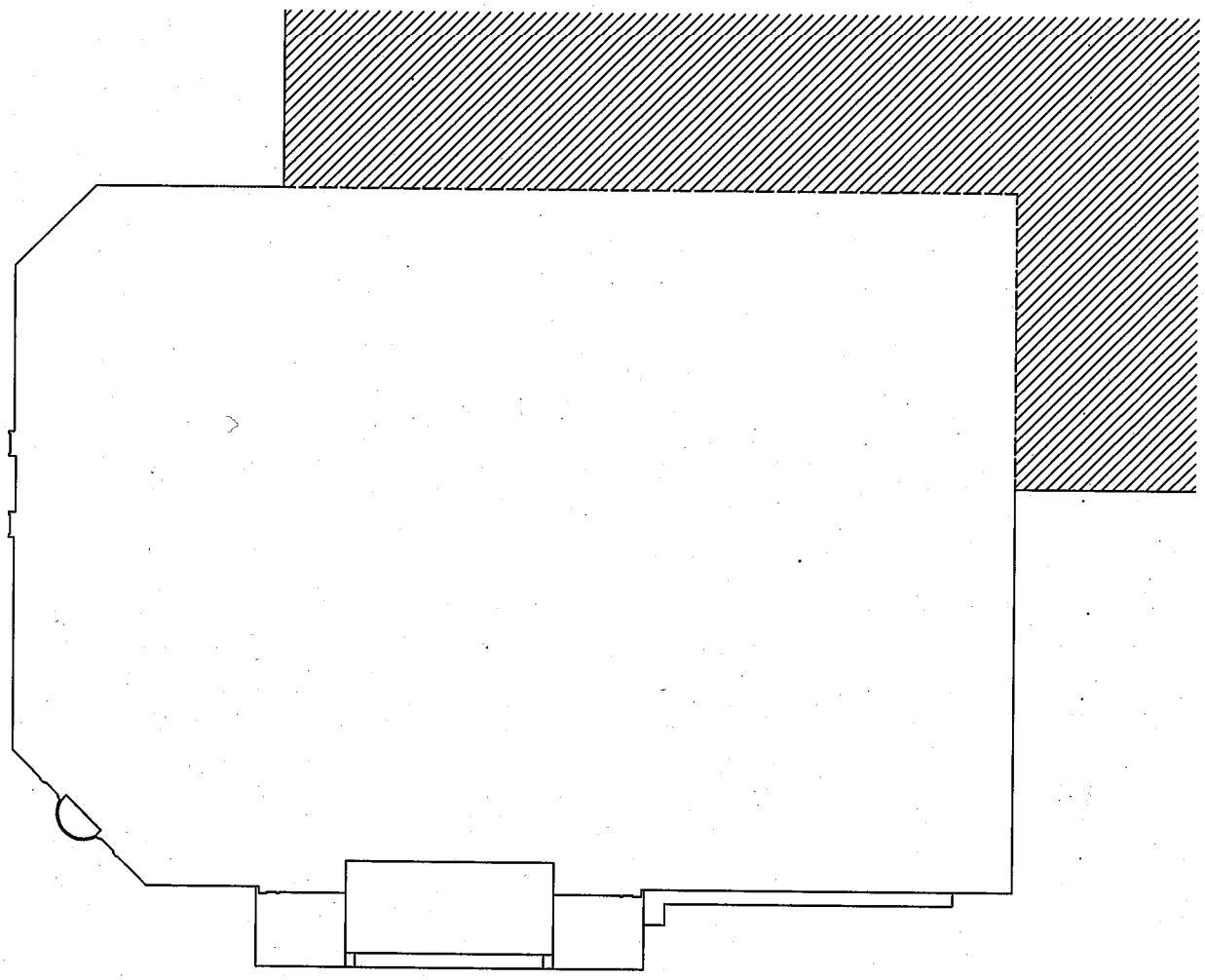

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: KAYMAK MUSTAFA PAŞA ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.49 ÇİZİM NO : 126		PLAN ÖLÇEK:1/50

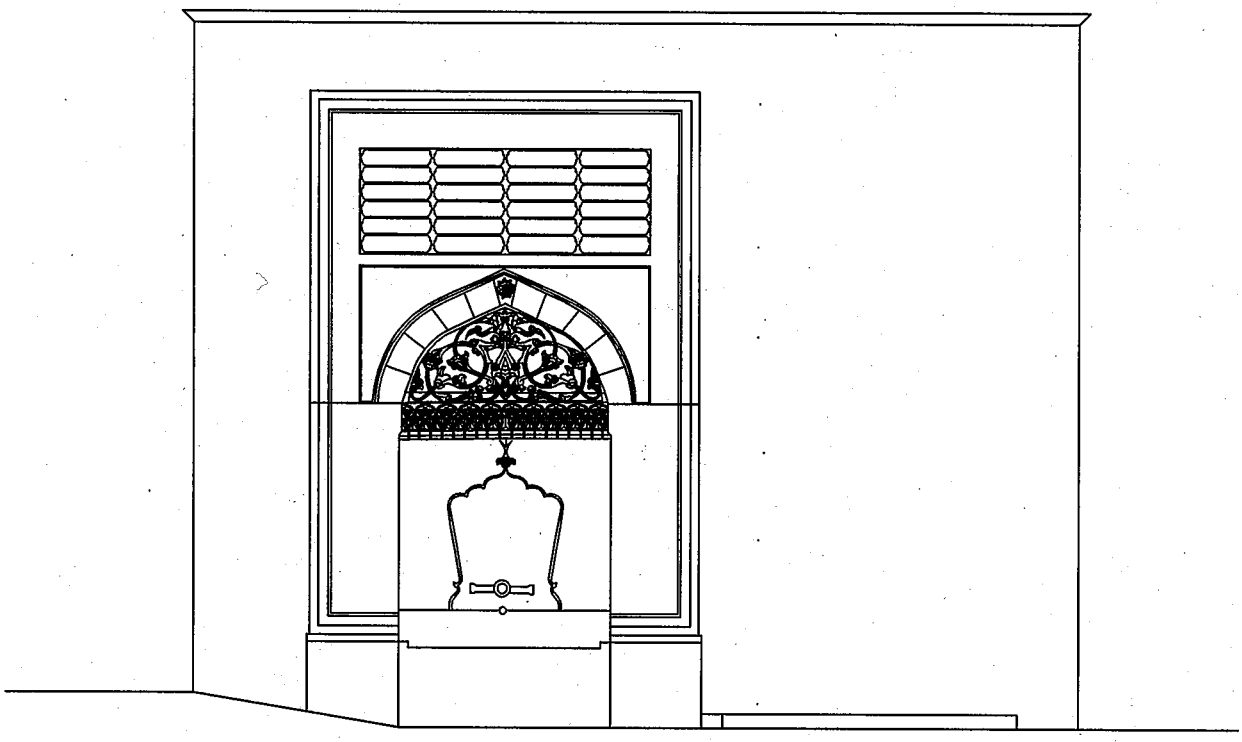

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: KAYMAK MUSTAFA PAŞA ÇEŞMESİ . KATALOG NO : 2.1.49 ÇİZİM NO : 127		KUZEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

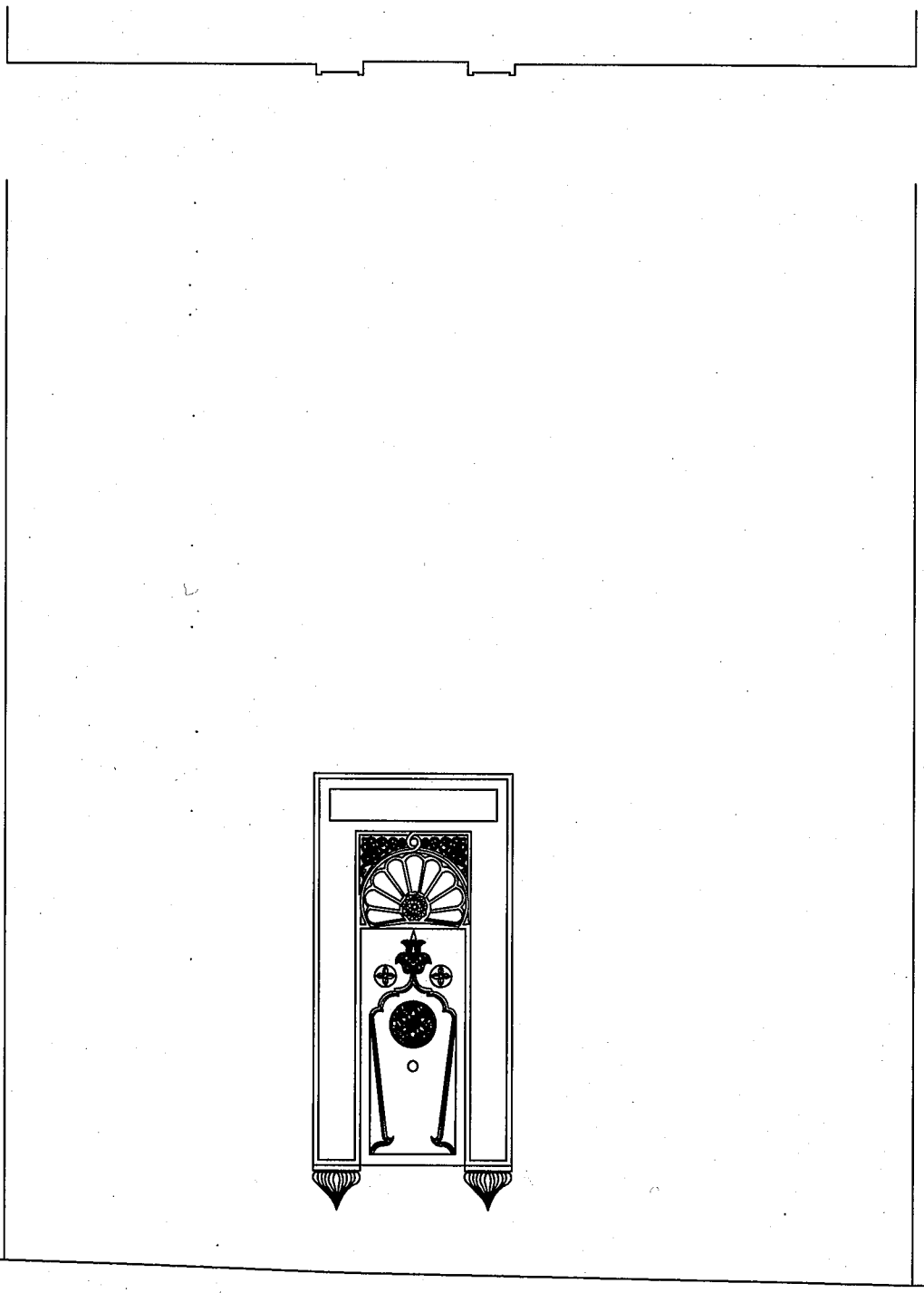

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: KAYMAK MUSTAFA PAŞA ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.49 ÇİZİM NO : 128-129		DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

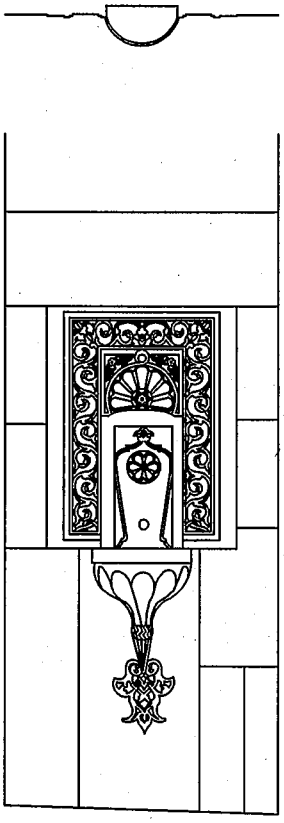

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: KAYMAK MUSTAFA PAŞA ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.49 ÇİZİM NO : 130-131		KUZEY-DOĞU GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/20

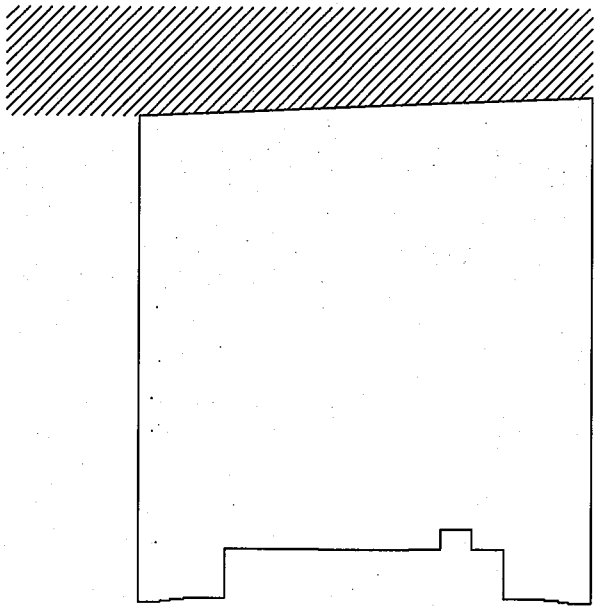

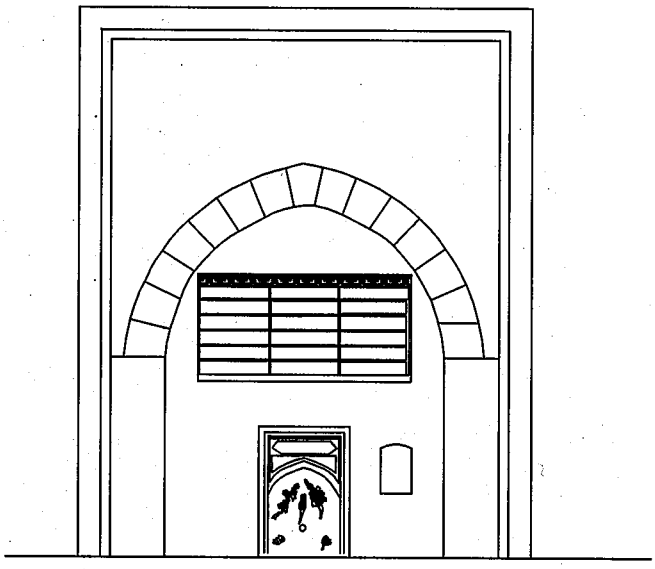

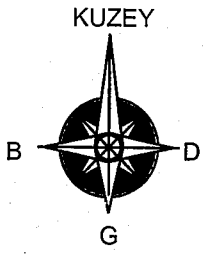

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI A.B.D. LALE DEVRİ İSTANBUL ÇEŞMELERİ FAZİLET KOÇYİĞİT	YAPI KÜNYESİ ADI: MİHRİMAH SULTAN (ÇAĞALIZADE İBRAHİM BEY) ÇEŞMESİ KATALOG NO : 2.1.50 ÇİZİM NO : 132-133		PLAN-GÜNEY GÖRÜNÜŞÜ ÖLÇEK:1/50

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Fazilet KOÇYİĞİT

Uyruğu: Türkiye (T.C.)

Doğum Tarihi ve Yeri: 11 Ağustos 1982, Kayseri

Medeni Durumu: Bekâr

Tel: (0555) 2236306

email: fazi_koc@hotmail.com / fazilet.kocyigit@amasya.edu.tr

Yazışma Adresi: Amasya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, AMASYA

EĞİTİM:

Lisans:	1999-2003 Erciyes Üniversitesi / Fen - Edebiyat Fakültesi / Sanat Tarihi Bölümü
Master:	2005-2007 Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı / Bizans Sanatı Bilim Dalı
Doktora:	2007 yılında başladım. Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı / Türk İslam Sanat Tarihi Bilim Dalı

TEZLERİ:

Lisans Tezi:	Kayseri Yeşilhisar İlçesi'nde Bulunan Türk Devrine Ait Eserler
Master Tezi:	Ürgüp Yeşilöz Köyü'nde Bulunan Tağar Kilisesi Duvar Resimleri
Doktora Tezi:	Lale Devri İstanbul Çeşmeleri

YABANCI DİLLER:

İngilizce : ÜDS (Uluslar arası Yabancı Kurul Dil Sınavı) 57.500

YAYINLARI:

"Tağar (St. Theodore) Kilisesi Duvar Resimleri", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 26**, Kayseri, 2009, s.141-164.

KATILDIĞI ÇALIŞMALAR:

2003 Kayseri Seyyid Burhaneddin Mezarlığı Çevre Düzenlemesi

2006 Kayseri'nin Yeşilhisar İlçesi Erdemli Vadisi'ndeki Bizans Yerleşimi Ve Duvar Resimleri

İŞ DENEYİMLERİ:

2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılı / Kayseri Samağır İlköğretim Okulu / Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

2007-2008 Eğitim-Öğretim Yılı / Yozgat Bozok Üniversitesi / Mühendislik Mimarlık Fakültesi / Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / Öğretim Görevlisi (Verdiği Dersler: Kentsel Arkeoloji, Geleneksel Dokuda Fiziki Çevre Anlayışı)

2008 Çağ Mimarlık / Sanat Tarihçisi

2009 Amasya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Yapı Bilgisi Anabilim Dalı / Araştırma Görevlisi (Halen Devam Etmekte)